ПЛАСТ

Унікальна Історія Українського Скаутського Руху

Пластуни, оселя “Сокіл” (1920-і рр.)

Пластовий закон

Пластун:

1. *словний*
2. *сумлінний*
3. *точний*
4. *ощадний*
5. *справедливий*
6. *увічливий*
7. *братерський і доброзичливий*
8. *зрівноважений*
9. *корисний*
10. *слухняний пластовій старшині*
11. *пильний*
12. *дбає про своє здоров'я*
13. *любить красу і дбає про неї*
14. *завжди доброї гадки.*

Урочисте відкриття ЮМПЗ-2012 у Львові, з нагоди століття Пласту.

"У цій книзі видатний історик Орест Субтельний, автор праці "Україна: Історія", описує, як у 1911 р. невеличкий гурт учителів, співвітчизникам яких доводилося жити під іноземним пануванням, на перетині імперій, взяли за основу ідеї Бейден-Пауела, адаптували їх до тогочасних обставин і створили скаутську організацію для вдосконалення української молоді, даючи надію всій українській нації. Організація зазнала протягом свого існування чимало випробувань – репресії, війни, еміґрація, розсіювання по світу – щоб відродитися врешті-решт у вільній Україні. Це була дивовижна подорож, насправді унікальна історія."

www.plast.org
www.plast.ca

Пласт: Унікальна історія українського скаутського руху

Це видання історії українського Пласту маємо за честь присвятити тим надзвичайним чоловікам і жінкам з України, які мали чітке бачення перспективи й жагу розвивати у молоді здатність мислити, плекати її дух і виховувати любов до своєї країни і народу. Поширювані ними скаутські ідеали передавалися від покоління до покоління, й залишаються ще й далі життєдайними.

Plast Publishing Inc. – Пластове Видавництво

Пласт

Унікальна історія українського скаутського руху

Орест Субтельний

з додатковим авторством
Ореста Джулинського
Тані Джулинської та
Оксани Закидальської

З англійської переклав
Віктор Морозов

Торонто
2019 р.

Plast Publishing Inc. – Пластове Видавництво

Пласт: Унікальна історія українського скаутського руху
Орест Субтельний
з додатковим авторством Ореста Джулинського,
Тані Джулинської та Оксани Закидальської
З англійської переклав Віктор Морозов

Доповнене та виправлене видання © 2019 Plast Publishing Inc.
Всі права застережені. All rights reserved. Published 2019
Версія електронної книги PDF ebook version: 2020-12-08

Видавничий координаційний комітет ГПБ: Орест Джулинський (голова з 2006 р.), Микола Юник (голова до 2006 р.), Мирон Баб'юк, Таня Джулинська, Оксана Закидальська, Богдан Колос

Глосарій: Оксана Закидальська, Таня Джулинська

Мапи: Анна Путілова, з даними від Ольги Свідзинської

Технічна обробка, в т.ч. фотографій: Лев Пясецький, Луїс Ау

Обкладинка: Люда Павлів

Додаткова співпраця: Володимир Федорак, Юрій Леськів, Оксана Заліпська (Україна); Ольга Кузьмович, Борис Савчук (США); Марта Дичок (Канада); Роман Яремко, Марія Саляк, Михайло Добрянський (Німеччина); Петро Тима (Польща); Ксеня Мариняк (Післяслово)

Рецензенти: Андрій Гарматій, Богдан Гасюк, Микола Музала (Україна); Орест Гаврилюк, Тарас Гунчак, Дарія Якубович, Богдан Кордуба, Нестор Шуст (США); Дарія Даревич, Ганя Шиптур, Іроїда Винницька (Канада); Олександра та Юрій Раковські (підкреслені рецензенти читали переклад).

ISBN 978-1-64606-784-8 (оригінальне англ. видання ISBN 978-0-9684902-4-2)

Library and Archives Canada Cataloguing in Publication

Title: Plast : unikal'na istori͡ia ukraïns'koho skauts'koho rukhu / Orest Subtel'nyĭ ; z dodatkovym avtorstvom Oresta Dz͡hulyns'koho, Tani Dz͡hulyns'koï, ta Oksany Zakydal's'koï ; z anhliĭs'koï pereklav Viktor Morozov.
Other titles: Plast. Ukrainian | Unikal'na istori͡ia ukraïns'koho skauts'koho rukhu
Names: Subtelny, Orest, author. | Dzulynsky, Orest, author. | Dz͡hulyns'ka, Tani͡a, author. | Zakydalsky, Oksana, author.
Description: Translation of: Plast : Ukrainian scouting, a unique story. | Title romanized. | Includes bibliographical references and index. | Text in Ukrainian (Cyrillic script).
Identifiers: Canadiana 2019014551X | ISBN 9781646067848 (hardcover)
Subjects: LCSH: Plast ukraïns'ka skavts'ka orhanizat͡sii͡a—History. | LCSH: Scouting (Youth activity)—Ukraine—History. | LCSH: Ukrainian diaspora—History—20th century.
Classification: LCC HS3270.U382 P5313 2019 | DDC 369.4309447—dc23

Зміст

Про книгу xvii

Вступ xvii

Про головного автора xviii
Вставка: З сервісу “Ґуґл книги”: xviii

Передмова
Надзвичайна історія xix
Скорочення xx

Розділ перший
Початки Пласту 1

Українські молодіжні організації перед Пластом 2
Заснування Пласту 4
Вставка: Іван Чмола 5
Зв’язки з “Соколом” і “Січчю” 6
Перші гуртки 7
Вставка: Назва “Пласт” 8
Вставка: Петро Франко 9
Вставка: Доктор Олександер Тисовський “Дрот” 12
Поширення у Східній Галичині 12
Буковиина 14
Перші організаційні проблеми 14
Видавництво 16
Період з 1914 до 1920 р. 17
Вставка: Перші відзначення 22
Скаутський рух у Центральній та Східній Україні 22

Розділ другий
1920-і роки: Золота доба 25

Польська влада і Пласт 25
Організаційне зростання 29
Вставка: Митрополит Андрей Шептицький 29
Вставка: Северин Левицький 34
Розподіл за віком – Пластові улади 37
Улад старших пластунів 37
Улад пластового новацтва 42
Улад пластового юнацтва 43

Улад пластового сеньйорату 43
Розширення соціальної бази 44
Жіноцтво у Пласті 44
Скаутинґ у сільській місцевості – "Село-Пласт" 45
Пласт і робітничий клас 47
Допоміжне товариство "Пластприят" 48
Статистика 50
Закарпаття 51
Волинь 52
Буковина 53
Пласт на еміґрації 55

Розділ третій
1930-і роки: Репресії та витривалість 57

Волинь 58
Галичина 59
Під забороною 60
Вставка: Командант Кваснєвський 61
Реакція Пласту 62
Розкол, і фактор ОУН 63
Вставка: Розгубленість 65
Тайний (Таємний) Пласт 66
Часопис "Вогні" 69
Пластовий кооператив 70
Таборування 70
Таємний Пласт і "Доріст" 73

Розділ четвертий
Закарпаття 75

Заснування 76
Організація 77
Тертя і проблеми 78
Діяльність 80
Міжнародна діяльність 82
Місцеві святкові заходи 82
Преса 83
Зв'язки з СУПЕ й Галичиною 84

Розділ п'ятий
Початковий етап діаспорного Пласту (СУПЕ) 87

Перші пластуни в діаспорі 88

Новий етап після 1930-х років: СУПЕ 89
Діяльність 91
Публікації 92
Джемборі та міжнародні контакти 93
Скаутський рух в українській діаспорі 95
Вставка: Уривок з комунікату СУПЕ, 1931 р. 96
Вставка: Листи до СУПЕ з Америки 98
Засади пластової діяльності за кордоном 101

Розділ шостий
Друга світова війна 103

Радянська зона 103
Вставка: Спогади пластунки з воєнних років 104
Вставка: Ольги Зарицької 104
Генерал-губернаторство (1939–1941 рр.) 105
Виховна спільнота української молоді 107
Табори 109
Конференції 110
Ідеологія 111
Видавнича справа 112
Пластуни, члени ВСУМу і війна 113

Розділ сьомий
Відродження Пласту в таборах Ді-Пі 117

Переміщені особи (Ді-Пі) 117
Відновлення Пласту: початки 120
Німеччина 121
Австрія 123
Вставка: Пласт у Баварії, м. Інґольштат 124
Вставка: Пласт у Міттенвальді 125
Стабілізація 126
Вставка: Непропорційні улади 128
Перший пластовий конґрес 130
Пластові улади за віком у таборах Ді-Пі 132
УПН 132
Вставка: Вишкіл новацьких виховників “РОК” 133
УПЮ 135
УСП 136
УПС 139
Інша діяльність Пласту 141
Публікації 141

Пластовий кооператив 143
Пластприят 144
Філятелістичне бюро 144
Міжнародні контакти 144
Вставка: Відділ Ді-Пі у Світовому скаутському бюро 146
Стосунки зі Спілкою української молоді (СУМ) 147

Розділ восьмий
Пласт у інших країнах після 1945 р. 151

Туніс 151
Бельгія 152
Бразилія 153

Розділ дев'ятий
Пласт у США (1948–1965 рр.) 155

Крайова пластова старшина 158
Крайовий пластовий з'їзд 162
Станиці 164
Середні станиці 165
Великі станиці 165
Важливі події 170
Смерть Северина Левицького 170
Ювілейна Міжкрайова Пластова Зустріч 170

Розділ десятий
Пласт у США (1966–1975 рр.) 173

Крайова Пластова Старшина 173
Організація 173
Вставка: Методика перевірок 175
Вишкіл 177
Представництво 177
Преса та інформація 177
Адміністративний розвиток і виклики 178
Станиці 180
Улади 180
УПН 180
УПЮ 182
Вставка: Погляд на сучасних пластунів (1975 р.) 184
УСП 185
УПС 187

Таборування 187
Окружні табори 188
Спеціалізовані табори 189
Вставка: Життя в таборі 189
Вишкільні табори 190
Вишкіл виховників 192
Преса та інформаційні служби 193
Архіви 194
Пластприят 195
Визначні події 195
60-а річниця ЮМПЗ і новий Начальний Пластун 195

Розділ одинадцятий
Пласт у США (1976–2000 рр.) 197

Крайова Пластова Старшина 198
Наслідки української незалежності 203
Улади 204
УПН 204
УПЮ 205
УСП 209
УПС 212
Таборування 213
Вишкіл виховників 215
Вставка: Вишкіл новацьких виховників 215
Станиці 216
Великі станиці 217
Середні станиці 217
Малі станиці 218
Пластприят 220
Преса і публікації 221

Розділ дванадцятий
Пласт у Канаді 223

Початки 223
Вставка: Українська імміґрація до Канади: 223
Вставка: Перша та друга хвиля 223
Перехідний період (1949–1951 рр.) 226
Імміґрація переміщених осіб до Канади 226
Переміщені особи утворюють Пласт у Канаді 227
Пристосування до нового оточення 228
Пластовий вісник 229

Вставка: Пластова ідеологія 230
Перша Крайова Пластова Конференція 230
Нові корені (1952–1962 рр.) 231
Пласт як об'єднання імміґрантів з Європи 231
Економічні проблеми 232
Нові станиці 235
Діяльність 235
Вишкіл виховників 236
УСП 236
Таборування і крайова взаємодія 237
45-а і 50-а річниці Пласту 237
Пласт і громада 241
Вставка: Акція "С" 243
Підсумок: успіхи та проблеми цього десятиріччя 244
Зіткнення з Канадою (1963–1975 рр.) 244
Перехід від імміґрантських до етнічних спільнот 244
Збереження української мови 245
Пласт і громада 246
Вишкіл виховників 247
Структура і статистика пластового членства 249
Таборування УПЮ: Акцент на куренях 250
Зустрічі – крайові та міжкрайові 252
Підсумок 253
Передача естафети (1975–1990 рр.) 254
Організація 257
Українська мова 258
Міжкрайові зустрічі 259
Вставка: Міжкрайова Зустріч 1978 р. 260
УПЮ 263
УСП 264
УПС 265
Фінансові й економічні справи 265
Пласт і громада 265
Підсумок 268
Вставка: Голови КПС у Канаді (1951–2018 рр.) 269
Відродження Пласту в Україні 270
Діяльність 274
Організація 275
Підсумок 275
Пласт і скаутський рух 277
Стосунки між Пластом і Скаутами Канади 279
Пластове Видавництво в Канаді 279

ДОДАТОК – Пластові станиці Канади 282
Вінніпеґ 282
Едмонтон 284
Торонто 286
Монреаль 289
Гамільтон 290
Оттава 292
Сейнт-Кетеринс 292
Провінція Саскачеван 294
Калґарі 295
Вставка: Пластуни, нагороджені Орденом Канади 296
Вставка: Лауреати Шевченківської медалі 297

Розділ тринадцятий
Пласт у Великобританії 299

Заснування Пласту у Великобританії 300
Пластові табори 302
Станиці 304
Брадфорд 304
Вулвергемптон 305
Дарбі 305
Лестер 305
Лондон 306
Манчестер 306
Ноттінгем 306

Розділ чотирнадцятий
Пласт у Австралії 309

Заснування 310
Міжнародна участь 311
Пластова діяльність 312
Пластприят 313
Членство 313
Станиці 316
Мельбурн (включно з Джилонґом) 316
Сідней 317
Аделаїда 318
Брисбен 319
Канберра і Нова Зеландія 321
Останні події 321

Розділ п'ятнадцятий
Пласт у Аргентині 323
Заснування 323
Діяльність 324
Таборування 324
Видавнича справа 325
Статистика 325
Наступний етап 326
Таборування 326
Осідок 327
Вишкіл виховників 328
Громадська участь 328
Бразилія 329

Розділ шістнадцятий
Пласт у Німеччині 331

Розділ сімнадцятий
Пласт у Польщі 339
Заснування 339
Улади 341
УПН 341
УПЮ 341
Вишкіл виховників 341

Розділ вісімнадцятий
Пласт у Словаччині 343

Розділ дев'ятнадцятий
Відновлення Пласту в Україні 345
Перші ініціативи 346
Калинець і УХДФ 346
Даревич і Юхновський 346
1989 р. 347
1990 р. 348
З'їзд у Моршині, жовтень 1990 р. 351
1991 р. 352
Допомога з діаспори 354
Віхи зростання 355
Визнання з боку КУПО 357

Співпраця з діаспорою 357
Вишколи 357
Таборування і джемборі 360
Нова впевненість 362
Організаційні проблеми та зміни 364
Фінанси 366
Фонд Начального Пластуна 367
Урядова підтримка 369
Реґіональний підхід до структурної ієрархії 371
Крайовий пластовий ресурсний центр 372
Комунікації та нові структурні вдосконалення 373
Станиці 377
Пластові оселі 378
Участь в культурній та громадській діяльності 380
Суто українські ініціативи 380
Пластові свята, фестивалі й церемонії 382
Контакти з міжнародним скаутським рухом 384
СОСР і українські ускладнення 384
Дружні стосунки з Польщею та іншими сусідами 387
СОСР і НОСУ 388
Підсумок 390
Післяслово 392
Вставка: Міжкрайові джемборі (ЮМПЗ) 394

Розділ двадцятий
Конференція Українських Пластових Організацій (КУПО) 397
Вставка: Пластова Присяга 400
Конґреси 401
Вставка: Концепція “Двох батьківщин” 402

Післяслово: Пластові пісні 405

Додатки 409

Джерела і додаткова література 416

Іменний покажчик 420

Останні подяки 440

Ілюстрації

Координаційний видавничий комітет xvii
Орест Субтельний (1941–2016)..... xviii
Мапа: Розповсюдження скаутського руху 1
Львів, 1910 р..... 3
Іван Чмола..... 4
Олександер Тисовський “Дрот”..... 5
Іван Боберський..... 6
Один із перших пластових гуртків, 1912 р. 7
Петро Франко 9
Пластуни марширують у Львові (1914 р.)..... 10
“Пласт” О.Тисовського (1913 р.)..... 14
Пластун в однострою зразка англійських скаутів (1913 р.)..... 16
Пластунки перебували в лавах Січових Стрільців (1917 р.) 19
Пластуни в шанцях Січових Стрільців, 1916 р..... 20
Юнацький табір, 1920-і рр..... 24
Польські поліцаї на оселі “Сокіл” 25
Святкування Великодня в соборі св. Юра у Львові..... 26
Пластуни вшановують пам’ять полеглих вояків 27
Оселя “Сокіл” у Карпатах..... 30
Митрополича резиденція в Карпатах 31
Митрополит Андрей Шептицький серед пластунів 32
Дівочий табір на “Соколі” в Карпатах 33
Іван Чмола та Северин Левицький..... 34
Львівські виховники, 1924 р..... 35
“Пластові приписи й розпорядки” (1924 р.)..... 36
Пластові збори у Львові, 1927 р..... 37
Табір куреня “Лісові чорти”, 1922 р. 38
Збірка куреня “Лісові чорти” (1929 р.)..... 40
На роверах..... 41
Пластуни і пластунки в Рогатині, 1920-і рр. 42
Дівчата зі скаутськими палицями, 1927 р..... 45
Курінь “Ті, що греблі рвуть” 46
Пластовий оркестр у Бережанах..... 47
Табір в заповіднику “Писаний камінь”, 1924 р. 49
Таборування в Карпатах..... 49
Мапа: Поширення Пласту в Східній Галичині, 1920-і рр 51
Кіцмань на Буковині, 1933 р..... 53
“Пластовий шлях” (1929 або 1930 р.) 56
Заняття Таємного Пласту, 1930 р. 63
Табір в Остодорі, 1933 р..... 67
Ольга Кузьмович 68

Табір Таємного Пласту на Остодорі, 1932 р. 71
Таємний Пласт таборує на Остодорі, 1933 р. 72
Діяльність Таємного Пласту, 1938 р. 73
Мапа: Розташування Карпатської України 75
Пластунки-юначки на Закарпатті, 1927 р. 77
Перший табір виховників "Лісова школа", 1938 р. 81
Парад пластунів на Закарпатті, 1938 р. 85
Карпатська Україна, 1939 р. 86
Лідери СУПЕ, 1932 р. 90
Бюлетень СУПЕ "Пластові вісти", 1936 р. 92
Парад у Празі, 1932 р. 93
Пластуни на Слов'янському джемборі у Празі, 1931 р. 94
Група пластунів у Франції, 1938 р. 100
Пластуни, які навчалися у Кракові.....102
Кекилія "Цьопа" Паліїв, 1942 р. 105
Табори ВСУМу в Пасічній під час німецької окупації.....109
Логотип видавництва "Український Пласт", Прага..... 112
А.Фіґоль та О.Тисовський 122
Начальний Пластун у Міттенвальді, 1947 р. 127
Свято Весни 1947 р. в Міттенвальді 130
Перший пластовий конґрес в Ашаффенбурзі, 1948 р. 131
Пластуни Ді-Пі уладу новацтва 134
Вимарш пластунів у таборі Ді-Пі 136
Пластунки в таборі.....137
Пластуни відпочивають під музику.....138
Пластуни-сеньйори таборують у Ашаффенбурзі..... 140
Видання "Молодого життя".....142
Великобританський скаут з пластунами 146
Веселий гурток дівчат-пластунок 150
Пластуни у Тунісі на прогульці, початок 1950-х рр. 151
Пласт на 1-му конґресі українців у Бельгії, 1948 р..... 152
Пластуни виконують українські народні танці.....153
Виїзд з таборів Ді-Пі 154
На початку 1920-х рр. українські скаути в Нью-Йорку 157
Євген Ґут-Кульчицький, уповноважений ГПБ у 1949 р. 158
Перше Свято Весни у Баунд-Бруку, квітень 1948 р.....159
Курінь "Сіроманці" 160
Северин "Сірий Лев" Левицький, Начальний Пластун.....162
Новацький табір на оселі "Бобрівка" (1959 р.) 165
Дівчата-пластунки в Нью-Йорку (1950 р.).....166
Оселя "Вовча тропа", штат Нью-Йорк 167
Свято Весни (1963 р.).....169
Божественна Літургія під час ЮМПЗ 1962 р. 171

Плакат до Ювілейної пластової зустрічі, 1962 р. 172
Члени пластового проводу Канади й США, 1960 р. 174
Курінь "Лісові чорти", оселя "Вовча тропа" (2011 р.) 176
Курінь "Лісові мавки", Гай-Парк, Торонто (2015 р.) 176
Ольга Кузьмович, 1993 р. 178
Патріярха Йосифа Сліпого вітають пластуни, 1968 р. 185
"Лісова школа" 190
Леся Храплива-Щур 193
Юрій Старосольський, Начальний Пластун, 1972 р. 196
Делегація США на світовій конференції (1976 р.) 199
Українські пластуни в США, 1991 р. 203
Любомир Романків, Начальний Пластун 207
Курені "Чорноморці" та "Чорноморські хвилі" (2007 р.) 211
Курінь "Ті, що греблі рвуть" (2007 р.) 212
Таблиця: Членство станиць у США, 1978–1993 рр. 219
Українські пластуни з о.Василем Кушнірем, 1930-і рр. 224
"Пластовий куток" у газеті "Канадійський українець" 225
Перший табір новачок у Канаді (1950 р.) 227
Перший табір новаків у Канаді (1950 р.) 228
Збір фондів торонтського "Пластприяту" для домівки 231
Правління кооперативу "Плай", Торонто (1952 р.) 232
Відкриття оселі "Пластова Січ" (1953 р.) 234
Вітрина кооперативу "Плай" 234
Міжкрайова Пластова Зустріч, Ґрафтон (1957 р.) 239
Відкриття ЮМПЗ, Ґрафтон (1957 р.) 240
Д-р О.Тисовський на оселі "Пластова Січ" (1957 р.) 240
Голова КПС Канади Цьопа Паліїв (1954 р.) 241
Відкриття Пластової Домівки в Торонті (1951 р.) 242
Ярмарок для збору коштів на енциклопедію (1963 р.) 243
Табір новаків з виховником Романом Копачем 245
Протест перед радянським посольством в Оттаві 246
На вишкільному таборі "Золота Булава" 248
Торонтська волейбольна команда "Ведмедики" 249
З ґідом Орестом Гарасом на горі Темпл (КПТ, 1991 р.) 251
Нове покоління виховників Пласту на КПЗ (1984 р.) 255
Новаки в Торонті читають журнал УПН "Готуйсь!" 256
Змаг "До висот" (Торонто, кінець 1970-х рр.) 259
ЮМПЗ-87, оселя "Пластова Січ" 261
75-ліття Пласту, марш в Оттаві (1987 р.). 262
Міжкрайова Пластова Зустріч-87 в Оттаві 262
Перший мішаний юнацький курінь №101, Оттава 264
Пластуни-делегати 15-го Конґресу КУК (1986 р.) 266
Таблиця: Голови КПС Канади (1965–2018 рр.) 269

Кандидати до Пласту з України, оселя “Батурин” (1990 р.) ..270
Вишкільний семінар виховників УПН (1990 р.).....271
Пластуни на джемборі в Нідерландах (1995 р.) 272
Пластуни з України на вишколі, “Пластова Січ” (1995 р.).....273
Андріяна Чучман, Зустріч манітобського Пласту (1998 р.) ...274
Перегони китайських човнів на ЮМПЗ-98 у Манітобі.....274
Пам’ятний стяг на відзначення 75-ліття УПН 276
Фільм «100 років пластової ідеї» (2012 р.)..... 282
Члени едмонтонської станичної старшини (2008 р.).....284
Сервіровка до гала-бенкету на честь 100-ліття Пласту..... 285
Коменданти ЮМПЗ-2007 та управа станиці Торонто..... 286
Переможці змагу “Орликіяда-98” 287
Жертводавці: п-во Гуцуляки та І. Ігнатович і М. Вітер.....288
Капличка ім. св. Володимира й Ольги на оселі “Батурин” ...289
Вишкіл на оселі “Батурин” (1990 р.)..... 290
40-ліття станиці Сейнт-Кетеринс (2000 р.).....293
Засновниці Пласту у Великобританії (1948 р.) 301
Перший пластовий табір у Англії (1950 р.).....303
Закриття табору, оселя “Зелений Клин” (1964 р.).....304
Святкування 20-ліття Пласту в Великобританії (1969 р.) 307
На оселі “Верховина” у Північній Валлії (1977 р.).....308
Засновники Пласту в Австралії..... 311
Мельбурн, святкувння 50-ліття Пласту (1962–1963 рр.).....312
Спільний табір Пласту і СУМу біля Сіднея (1985 р.).....315
Австралійська делегація на ЮМПЗ-87.....319
Святкування 75-ліття Пласту з гостями з Канади (1986 р.)...320
Новацький табір “Мала Хортиця” (1986 р.).....322
Уповноважений Пласту в Аргентині П.Ґресько.....324
Таборовики на таборі “Ненаситець” (1953 р.).....327
Пластова група на мандрівці в Андах (2004 р.).....329
Ведучий “Голосу Америки” бере інтерв’ю (1957 р.).....333
На Світовому таборі дівчат-ґайдів у Англії (1957 р.) 334
На спільному таборі в Гохлянді (Німеччина, 2008 р.).....337
На Світовому скаутському джемборі в Греції (1963 р.).....338
5-й Пластовий З’їзд у Варшаві (1997 р.) 340
Вишкіл виховників, з гостем з України (1998 р.).....342
Відвідини музею Енді Воргола (1994 р.).....344
Каталізатори відродження Пласту в Україні 346
Перші активісти відродження Пласту.....347
Перший пластовий табір в Україні (1990 р.).....349
Церемонія в Шевченківському гаю у Львові (1990 р.)..... 350
Установчий з’їзд Пласту України (1991 р.).....352
Установчий з’їзд у Івано-Франківську (1991 р.).....353

Пластовий орієнтаційний семінар у Донецьку (1993 р.).....355
Перша крайова зустрічі Пласту у Львові (1993 р.).....356
Любомир Романків на оселі “Сокіл” (1997 р.) 357
Вишкіл виховників УПН в Україні 358
Вишкіл виховників УПЮ (1996 р.).....358
Пластуни зі Скаутами Канади в Торонті (1997 р.).....359
Вишкіл виховників на таборі “Вовча тропа” (1992 р.)..... 360
Прем’єр-міністр Віктор Ющенко, КУПО, Київ (2000 р.).....363
Таблиця: Членство у Пласті України за уладами.....364
Б. Гаврилишин і Л. Романків серед пластунів 366
Гірське сходження в Криму 369
Мапа: Пластові осередки в Україні 371
Татарські новаки й новачки у Пласті, Крим.....373
Сергій Летенко з новацтвом у Донецькій області.....374
Таблиця: Членство у Пласті України за областями 375
Пластуни марширують у Львові (1993 р.)..... 377
Дельтаплан над оселею “Чота Крилатих” 378
На легендарній оселі “Сокіл” (1995 р.).....379
Табір “Чорноморець” в Одеській області (2010 р.) 380
На XXII Скаутському Джемборі у Швеції (2011 р.) 383
На Скаутському Джемборі в Голландії (1995 р.) 387
На Світовому Джемборі у Ґнєзно (2000 р.).....388
Офіційне відкриття у Львові ЮМПЗ-2012.....396
Пластове Джемборі в Україні (2002 р.).....397
V Збори КУПО в Торонто (1970 р.).....398
Пласт України був прийнятий до КУПО в 1994 р. 399
XII Збори КУПО в Нью-Джерсі, США (1994 р.).....400
Другий Конґрес КУПО проходив у 1967 р..... 401
Таблиця: Збори та Конґреси КУПО.....403
Мапа: Післявоєнне поширення Пласту у світі.....404
Гаївки під час ЮМПЗ на оселі “Пластова Січ” (1957 р.).....405
Пластунки колядують у Львові.....406
Прощальна ватра КПТ у Квебеку (2000 р.).....407
На таборі в Гохлянді біля Кеніґсдорфа (2011 р.) 408
Таблиця: Голови Головної Пластової Булави.....409
Таблиця: Голови КПС Австралії..... 410
Таблиця: Голови КПС Арґентини 411
Таблиця: Голови КПС Польщі..... 412
Таблиця: Голови КПС США 413
Таблиця: Голови Пласту України.....414

Вступ

Про книгу

Задум написання історії Пласту виношувався впродовж багатьох років численними пластунами-сеньйорами. Урешті-решт науковим редактором такої історії на основі матеріалів з різних джерел та різних країн було залучено професора Ореста Субтельного, котрий і сам був пластуном. Повільний процес збирання необхідних матеріалів спонукав його самостійно дослідити й написати цю історію. На жаль, він не зміг завершити цю працю через хворобу і не дожив до публікації своєї останньої наукової праці.

Координаційний видавничий комітет при Головній пластовій булаві не міг залишити незавершеним доробок друга Ореста. Члени комітету доклали зусилля, щоб закінчити його історію Пласту, редагуючи деякі розділи й додаючи нові. Вона вийшла у світ англійською мовою в 2016 році. Тепер з'являється й українська версія історії Пласту Ореста Субтельного, котра, сподіваємося, мала в майбутньому ще доповнитися роботою інших істориків.

Координаційний видавничий комітет, зліва направо: Таня Джулинська, Богдан Колос, Оксана Закидальська, Орест Джулинський (голова з 2006 р.) та Мирон Баб'юк; у вставці: Микола Юник (голова до 2006 р.).

Орест Субтельний (1941–2016).

Про головного автора

Орест Субтельний був професором історії та політології в Йоркському університеті (Торонто) і видатним дослідником Мазепинської епохи в Україні. До чільних праць Субтельного належить видання "Українці в Північній Америці: Ілюстрована історія" (Видавництво Торонтського університету, 1991). Та найвідомішою його книгою є "Історія України" (4 наклади англійською мовою, 1988–2009 рр., український переклад – 1991 р.).

З сервісу "Ґуґл книги":

Перше видання "Історії України" Ореста Субтельного було опубліковане в 1988 р. й отримало міжнародне визнання, будучи повною історією тодішньої ще республіки у складі СРСР. Упродовж наступних років ми стали свідками розпаду Радянського блоку й відновлення української незалежності – події, яку підтримав увесь світ, хоч вона провістила також епоху бурхливих змін у новій державі.

Тоді, як попередні видання книжки завершувалися 2000 роком, це нове четверте перевидання доповнене оглядом новітньої української історії з акцентом на драматичних політичних, соціально-економічних і культурних змінах, що сталися за часів президентства Кучми та Ющенка. Тут аналізуються політичні події – особливо пов'язані з "Помаранчевою революцією" – та інституційний розвиток нової держави. Субтельний досліджує входження України в еру глобалізації, розглядаючи соціальні та економічні трансформації, реґіональні, ідеологічні та мовні тертя й описуючи численні виклики, що постали перед українською державою та суспільством.

Передмова: Надзвичайна історія

Орест Джулинський

Українська скаутська організація Пласт була заснована в 1912 р. у Львові. У цьому найбільшому місті Галичини і провінційному центрі Австро-Угорської імперії мешкали поляки, українці та інші національні меншини. Тертя між представниками двох найбільших націй – польської та української – створило ворожу атмосферу довкола новонародженого Пласту. Після Першої світової війни Галичина увійшла до складу Польщі, в результаті чого посилилася дискримінація українців. Ставлення до діяльності Пласту було вельми упереджене, а в 1930 р. її просто заборонили.

Після того, як окупаційна польська влада офіційно розпустила Пласт в 1930 р., пластовий рух у Галичині був змушений перейти до підпільного існування. Організація далі працювала, але вже під іншими назвами аж до початку Другої світової війни у 1939 р., а відтак під час радянської (1939–1941) та німецької (1941–1945) окупацій.

Вороже оточення у власній країні змусило багатьох українців, серед яких були справжні патріоти, "породжені" Пластом, еміґрувати до різних країн Європи, а згодом до Північної та Південної Америки. Ці провідники, що складалися передусім із старших пластунів і пластунів-сеньйорів, розповсюджували ідеали Пласту скрізь, де б не опинялися: у Чехословаччині та Закарпатті в 1930-х рр., у таборах Ді-Пі (переміщених осіб) Німеччини й Австрії після Другої світової війни, а згодом у всіх тих країнах, де Пласт існує й досі: США, Канаді, Австралії, Аргентині, Великобританії, Німеччині, Польщі і Словаччині.

Ці ж самі люди та їхні нащадки – провідники Пласту в діаспорі – сприяли врешті-решт відродженню Пласту в Україні після розпаду в 1990 р. Радянського Союзу. Після 78-річної скитальщини Пласт знову повернувся туди, де був заснований – до української держави, що стала тепер вільною й незалежною.

Можна було припустити, що всі перешкоди нарешті подолано: повернувшись до власної країни, демонструючи зростання і стабільність, Пласт цілком обґрунтовано міг сподіватися на те, щоб долучитися до Всесвітньої організації скаутського руху (ВОСР). Проте, як і впродовж цілої його історії, всілякі політичні втручання перешкоджали розвитку Пласту. Та попри все Пласт живе і процвітає, відсвяткувавши нещодавно своє 100-ліття в багатьох країнах, де він тепер існує, а також у своїй вітчизні – в Україні.

Скорочення

ВПК	Верховна пластова команда
ВПР	Верховна пластова рада
ВСУМ	Виховна спільнота української молоді
ВФВ	Відзнака фізичної вправності
ГПБ	Головна пластова булава
ГПР	Головна пластова рада
ГПС	Головна пластова старшина
Ді-Пі	Переміщені особи (Displaced Persons), біженці після Другої світової війни
ЕУ	Енциклопедія українознавства
ЗБ	Золота булава
«IPO» (IRO)	Міжнародна організація втікачів (International Refugee Organization)
КАМР	Канадське агенство міжнародного розвитку (CIDA)
КБМО	Канадське бюро міжнародної освіти
КВОММ	Комісія (Клуб) виховних осель і мандрівок молоді
КДБ	Комітет державної безпеки
КЛК	Карпатський лещетарський клуб
КМ	Курені молоді
КПЗ	Крайовий пластовий з'їзд
КПП	Крайовий пластовий провід
КПР	Крайова пластова рада
КПС	Крайова пластова старшина
КПТ	Крайовий пластовий табір
КРК	Крайова ревізійна комісія
КРС	Колишній Радянський Союз
КТК	Крайова таборова комісія
КУК	Комітет українців Канади / Конґрес українців Канади
КУПО	Конференція українських пластових організацій

ЛМ	Лісові Мавки
ЛМАН	Львівська Мала академія наук
ЛЧ	Лісові чорти
ЛШ	Лісова школа
НОСУ	Національна організація скаутів України
НТШ	Наукове товариство ім. Шевченка (засноване 1873 р. у Львові)
ОДУМ	Об'єднання демократичної української молоді
ОПК	Окружна пластова комісія
ОПР	Окружна пластова рада
ОПУ	Осередня пластова управа
ОТК	Окружна таборова команда
ОУМ	Організація української молоді
ОУП	Об'єдання українців у Польщі
ОУН	Організація українських націоналістів
ОУуВБ	Об'єднання українців у Великій Британії
ПЦ	Пластовий Центр
РОВ	Рада Орлиного Вогню
РОК	Рада Орлиного Круга
СКВУ	Світовий конґрес вільних українців
СКОБ	Сильно, Красно, Обережно, Бистро!
СОСР	Світова організація скаутського руху
СПОК	Спілка піонерських організацій Києва
ССБ	Світове скаутське бюро
СУБ	Союз українців у Великій Британії
СУМ	Спілка української молоді
СУПЕ	Союз українських пластунів-еміґрантів
ТВОММ	Товариство виховних осель і мандрівок молоді
УВАН	Українська вільна академія наук

УВО	Українська військова організація
УГА	Українська галицька армія
УГКЦ	Українська греко-католицька церква
УКТОДОМ	Українське координаційне товариство опіки над дітьми і молоддю
УНКМО	Український національний комітет молодіжних організацій
УНО	Українське національне об'єднання
УНР	Українська народна республіка
«УНРРА» (UNRRA)	Адміністрація Об'єднаних Націй для допомоги і реабілітації (United Nations Relief and Rehabilitation Authority).
УНФ	Українська національна федерація
УПА	Українська повстанська армія
УПК	Українська пластова команда
УПН	Улад пластового новацтва
УПС	Улад пластового сеньйорату (пластунів-сеньйорів)
УПЦ КП	Українська православна церква Київського патріархату
УПЮ	Улад пластового юнацтва
УСКТ	Українське суспільно-культурне товариство
УСП	Улад старших пластунів (старшого пластунства)
УХДФ	Український Християнсько-демократичний Фронт
УЦК	Український центральний комітет (під час Другої світової війни в окупованій німцями Галичині)
ШБ	Школа булавних
ЮМПЗ	Ювілейна міжкрайова пластова зустріч

Розділ перший
Початки Пласту

Український скаутський рух постав під впливом різноманітних течій і тенденцій. Насамперед це була модель, створена у 1908 р. лордом Бейден-Пауелом. Британський рух бой-скаутів ставив за мету виховання у хлопців сильного характеру, почуття громадянського обв'язку, шляхетної поведінки і навичок перебування на природі. Але скаутський рух у цілому – а особливо це стосувалося українських скаутів – також і віддзеркалював глибші, менш очевидні соціально-економічні, культурні й політичні тенденції. Однією з таких тенденцій, що народилася під впливом романтизму XIX сторіччя, було прославляння молодості. Ця культурно-інтелектуальна течія була не єдиною причиною дедалі більшого зосередження на молоді; це сталося також у результаті соціально-економічних перемін, що відбувалися в цілій Європі у XIX і спочатку XX століть. Ідеться про те, що з сільских громад – де найбільшим авторитетом користувалися літні люди завдяки їхнім знанням, досвіду і соціальному стану – фокус змістився до модерних, урбанізованих спільнот, у яких дедалі важливіше місце займала динамічна і креативна молодь.

Ці зміни стимулювали зростання інтересу до освіти, особливо до нових освітних тенденцій, що сприяли цілісному розвитку особистості, а не тільки підвищенню її інтелектуального рівня.

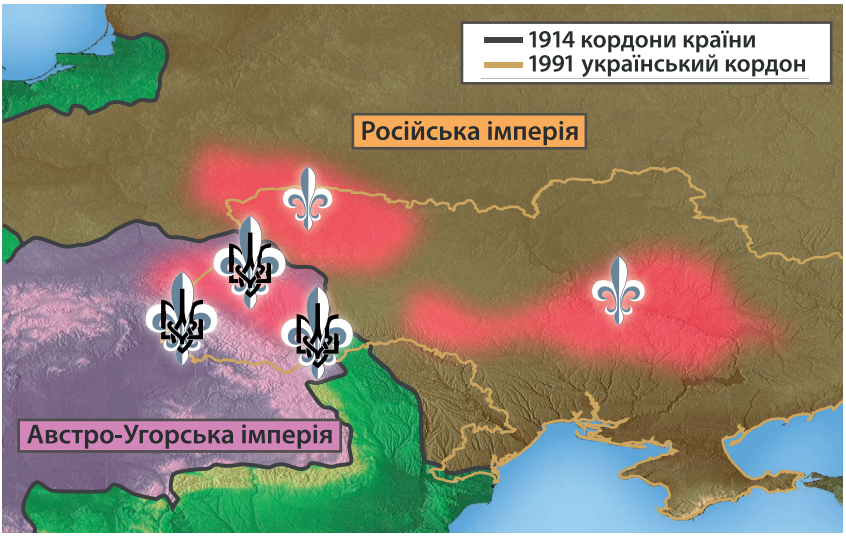

Розповсюдження скаутського руху за часів імперського панування. Примітка: Пластова емблема поєднує традиційну стилізовану лілею, переплетену з українським національним гербом (тризубом).

Тут треба відзначити вагомий внесок англійців і американців, які стверджували, що "повернення до природи" з усіма необхідними для цього практичними навичками надає ідеальне середовище для формування характеру. Поза тим зростало визнання так званої "органічної" або, як її тепер називають, "низової" праці – тобто, створення суспільних організацій і товариств, що сприяють прогресу сучасного світу. Особливо доречним це було в Галичині, даючи змогу західним українцям конкурувати зі своїми політичними, соціально-економічними й культурними супротивниками – поляками. Таким чином, одним із побічних продуктів процесу поєднання всіх цих моделей, ідей і тенденцій у Західний Україні на початку XX століття стало утворення української скаутської організації "Пласт".

* * *

Українські молодіжні організації перед Пластом

Задовго до появи у Східній Галичині Пласту, українські студенти цієї провінції Австрійської імперії традиційно вирізнялися своєю активністю. Захоплюючись романтичними образами української історії та народу, студенти львівського університету ходили у 1870–1880-х рр. від села до села (зупиняючись зазвичай у помешканнях духовенства, єдиної, мабуть, освіченої верстви серед мешканців тих сіл), вбиралися в козацькі строї, співали під супровід гітари народні пісні й декламували вірші українського барда, Тараса Шевченка. Але вже в 1890-х рр. і на початку XX століття на зміну цим романтичним захопленням прийшли соціальні турботи. Студенти, а також гімназисти засновували дискусійні клуби соціалістичного спрямування, що називалися "Драгоманівки". Зустрічаючись таємно в гуртожитках чи пансіонах, або ж уночі біля річки чи в яру, студенти старших курсів знайомили своїх молодших побратимів з ідеями соціальної справедливості й національної свідомості. Нерідко вони присягалися зберігати таємницю і вірність одне одному.

Безперечним центром молодіжної активності на шкільному рівні у Західній Україні була Львівська Академічна гімназія. Заснована в 1784 р., ця поважна україномовна установа налічувала у своєму складі біля тисячі учнів у 1900 р. Зазвичай вона перебувала у самому епіцентрі найостанніших соціальних, ідеологічних і політичних течій, що мали вплив на Західноукраїнську громаду. Та ближче до 1900 р. активна учнівська діяльність почала поширюватися за межі Львова, хоч місто і далі займало позицію впливового центру.

Молодіжний рух також ставав дедалі організованішим і поширенішим. Свідченням цього було стрімке розростання

Львів, 1910 р.

таких утворень, як "Сокіл" та "Січ". "Соколи" були гімнастичними товариствами, заснованими спочатку чехами (за німецькими зразками) наприкінці XIX століття. Базуючись на ідеї, що колективна фізична активність допомагає формувати доброчесний характер, а отже, і здорове суспільство, "Сокіл" фокусував свою діяльність на масових гімнастичних вправах і дотриманні суворої дисципліни. Чисельність окремих філій "Соколів", а також споріднених організацій "Січ", що були ще масштабніші й політично налаштованіші, швидко зростала, й вони масово залучали в свої ряди західних українців. Перед початком Першої світової війни "Сокіл" налічував понад 30 тисяч членів-українців, а "Січ" під проводом Кирила Трильовського мала в Східній Галичині та на Буковині понад 80 тисяч членів. Крім гімнастики, "Сокіл" і "Січ" пропагували вогнеборство, групову руханку і культурну діяльність. Час від часу члени цих організацій вбиралися у привабливі однострої і демонстрували свою майстерність на великих барвистих збірках і парадах. Для сприяння такої діяльності обидві організації придбали спортивні поля, зали для зустрічей і видавничі заклади.

Але товариства "Січ" і "Сокіл" мали свої обмеження. По-перше, вони займалися юнаками, а не дітьми. По-друге, ці організації, а особливо "Січ", зосереджували увагу на сільській молоді, не задовольняючи потреб хоч і відносно невеличкого, але дуже важливого прошарку української молоді: дітей інтеліґенції. Цей прошарок молодої ґенерації потребував чогось цікавішого й завзятішого, ніж те, що пропонували гімнастичні товариства. Крім того, на відміну від сільських хлопців, що звикли жити і працювати на природі – а це була важка фізична праця – діти міської інтеліґенції, що виростали в межах

міських мурів і вулиць, сприймали природу романтично, як ідеальне середовище для особистого зростання й пошуків пригод. А отже, коли до Східної Галичини просочилися перші відомості про скаутський рух, вони були дуже доброзичливо сприйняті саме цим прошарком української молоді та їхніми наставниками.

Першими українцями, що запізналися з ідеями скаутського руху, були молоді вчителі зі Львова, найбільшого міського центру Східної Галичини. Чимало з них прийшли до висновку, що школи, в яких вони викладали, були занадто традиційні й формалістичні, де вся увага зосереджувалась на механічному зазубрюванні матеріалу й нехтувалося виробленням характеру учнів та підготовки їх до ролі активних і продуктивних громадян. Ці молоді вчителі нерідко перечитували західну літературу в пошуках нових педагогічних ідей і методик. Часто вони вперше довідувалися про все це від своїх політичних суперників, поляків, що були краще поінформовані стосовно останніх європейських тенденцій. Перші польські скаутські гуртки з'явилися 1909 р. у Львові, що швидко став центром польського скаутського руху. Це швидко пригорнуло увагу молодих українських учителів; проте, ознайомившись із польським варіантом скаутського руху, вони вирішили звернутися до джерела цього руху – тобто, до праць лорда Бейден-Пауела.

Заснування Пласту

Із зародженням у 1911 р. скаутського руху на Західній Україні зазвичай пов'язують імена трьох молодих учителів, що діяли незалежно один від одного. Восени того року Іван Чмола, студент-випускник, який готувався стати вчителем, організував у Львові скаутський гурток. У грудні ще один такий гурток утворив Петро Франко, син видатного українського письменника Івана Франка, що викладав у філії Академічної гімназії. Того ж самого року молодий професор Академічної гімназії, що вирізнявся неординарним інтелектом, Олександер Тисовський написав серію статей для популярної газети про потребу нових підходів до виховання молоді. Усі троє були знайомі з працями лорда Бейден-Пауела та його польських послідовників, але О.Тисовський найретельніше їх студіював, глибоко продумуючи

Іван Чмола.

можливість адаптації англійського скаутського руху до українських реалій. Усвідомлюючи, що його педагогічні ідеї, спрямовані на вироблення характеру, можуть видатися занадто нешаблонними для багатьох учителів, Тисовський публікував ці статті під псевдонімом "Ексцентрик".

Олександер Тисовський "Дрот".

Але справжнім ексцентриком вважався, фактично, не Тисовський, а його старший колега по Академічній гімназії, Іван Боберський. Він був учителем фізвиховання в Академічній гімназії, а також головою гімнастичної секції місцевої філії "Сокола". Його відданість гімнастиці, фізичній підготовці й будь-яким видам спорту викликала подив серед консервативніших прошарків Галицької громади. Саме його наполягання – адже Боберський ставився до скаутинґу, як до нового виду спорту – заохотили молодших колег по гімназії, Франка і особливо Тисовського, звернути увагу на твори Бейден-Пауела. І хоч Боберський не брав безпосередньої участі в організації перших скаутських гуртків,

Іван Чмола

Іван Чмола народився 6 березня 1892 р. в Солотвині (на Гуцульщині) і закінчив гімназію в Перемишлі. І.Чмола, що був ідеалістичним, дисциплінованим і практичним чоловіком, вірив у те, що рано чи пізно українці почнуть боротьбу за досягнення своєї національної мети. Відповідно, він зосередився на військовому вишколі молоді. Пласт, у його розумінні, мав би стати клітиною, з якої б виросла майбутня українська армія. Ці погляди набули великої популярності серед гімназистів і університетських студентів перед початком Першої світової війни.

Під час цієї війни Чмола (що був також одним із засновників Січового Стрілецтва) дослужився до рангу полковника Західно-Української армії. Пізніше він викладав у гімназіях Дрогобича та Яворіва, і далі займаючись формуванням пластових осередків. Це стало причиною його арешту в 1930 р. польською владою (що окуповувала Галичину до 1939 р.) і ув'язнення на 18 місяців. Після звільнення Чмола продовжив активну роботу в осередку Таємного Пласту (забороненого поляками в 1929 р.). У 1941 р. він був заарештований радянською владою і, найімовірніше, страчений.

Іван Боберський.

він допоміг новоствореному рухові тим, що переконав товариство "Сокіл" підтримати Пласт і дозволити йому користатися своїми спорудами.

Зв'язки з "Соколом" і "Січчю"

На самому початку невеличкі пластові гуртки, що з'явилися у Львові, а особливо в повітових містечках Східної Галичини, з великою для себе вигодою користалися моральною й матеріальною підтримкою, отримуваною від організації "Сокіл", що встигла себе вже добре зарекомендувати. По-перше, як і сам І.Боберський, провідні члени "Сокола" були старшими колегами і приятелями П.Франка й О.Тисовського, з якими їх пов'язували спільні інтереси. По-друге, "Сокіл" не вважав новостворені пластові гуртки своїми конкурентами, адже він зосереджувався на старших вікових групах (понад 18 рр.). Відповідно, провідники "Сокола" ставилися до Пласту, як до своєрідної молодіжної філії, що скеровуватиме своїх юних членів, коли ті сягнуть належного віку, до гімнастичної організації. А по-третє, члени "Сокола" вважали скаутську діяльність новим видом спорту, що може збагатити їхню власну програму. У квітні 1912 р. пластовий гурток Академічної гімназії став по суті філією "Соколу", що заснував 4 травня спеціальну комісію для вивчення "цього нового виду фізичної культури". Невдовзі після цього пластова філія "Сокола" налічувала вже 44 члени, а міські осередки товариства "Сокіл" також створили в себе філії Пласту.

"Сокіл" надавав підтримку в різноманітних формах. Більша частина перших літературних публікацій про Пласт – скромних на початках й невибагливих – з'явилися з допомогою "Сокола" або ж у його власних виданнях. Найперша з них, "Пластовий табір", почала своє існування як додаток до часопису "Сокола"; тут вперше в історії з'явилася україномовна презентація скаутинґу: стаття "Пласт" О.Тисовського (1913). У 1914 р. в календарі "Сокола" І.Боберський написав статтю про Пласт, в котрій зазначив: "Життя в таборі, далеко від домашніх вигод, найкраще загартують юнака…Пласт має виобразувати громадян і оборонців Батьківщини." У вересні 1913 р. інший активіст "Сокола", Ярослав Ярославенко, влаштував у своїй квартирі першу скаутську крамничку, де хлопці могли купувати пластові

однострої, палиці, капелюхи й таборовий виряд. Центральний осередок "Сокола" у Львові дозволяв також пластунам користуватися їхніми великими спортивними майданами, а його члени спільно зі скаутами виконували там різні вправи. Підтримка з боку "Сокола" і (меншою мірою) "Січі" мала вирішальне значення для становлення Пласту. Це різко відрізнялося від позиції інших українських організацій, що не виявляли жодного інтересу до скаутського руху. І хоч Пласт запозичив теорію й методику лорда Бейден-Пауела, його українська патріотична й національна орієнтація наслідувала засади "Сокола" й "Січі".

Перші гуртки

Перші пластові гуртки виникали самі по собі. Їхні засновники майже нічого не знали один про одного. Ба більше, кожен із них мав своє специфічне розуміння цілей і методів Пласту. Проте всі вони певним чином зробили безцінний внесок у створення нової організації.

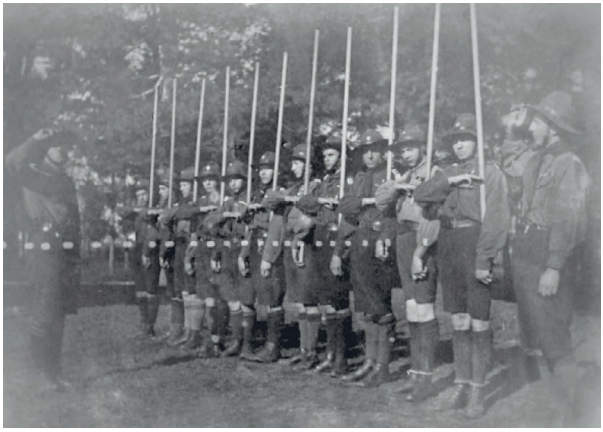

Один із перших пластових гуртків, 1912.

Перший пластовий гурток був сформований Іваном Чмолою з допомогою Олени Степанівни (Дашкевич) і Савіни Сидорович. Восени 1911 р. Чмола скликав біля півсотні хлопців і дівчат з різних львівських навчальних закладів, таких як філія Академічної гімназії, Державний університет, жіноча школа Українського педагогічного товариства та семінарія сестер Василіянок, зібравши їх у залі товариства "Січ". Як пригадує одна з учасниць зустрічі: "В салі напів темно…Всі розмовляють півголосом, якийсь святочний настрій…В тім сутінку побачила я студента низького росту, чорнявого, в цвікері і вишиваній сорочці. Розмовляв із товаришами й непокоївся, що так довго сходяться. Коли вже всі зібралися, тов. Ч. [Чмола] виступив із промовою. Говорив палко й завзято, притишеним голосом. Сам ентузіаст, зумів своєю короткою та ядерною промовою захопити всіх. Представив працю Пласту в Англії… та вказав на необхідність такої організації у нас…Наш пласт не має бути забавкою, а з нього має зродитися наше рідне, українське військо".[1]

Назва "Пласт"

Існує дві версії походження назви "Пласт". Згідно з першою, під час однієї з перших сходин скаутський гурток О.Тисовського обговорював, якою може бути добра назва їхнього руху. Цю розмову випадково почув І.Боберський. Якраз перед цим він прочитав статтю в газеті про кубанських козаків (нащадків славних запорожців), безстрашних розвідників, яких називали пластунами, тож він і запропонував гурткові взяти цю назву, адже якості і вмілості, що їх вони прагнули здобути, були подібні до тих, якими володіли козацькі розвідники (тобто скаути англійською мовою). Відповідно, їхня організація мала б називатися "Пластом".

Друга (ймовірніша) версія наголошує на ролі П.Франка. У листопаді 1911 р. він наполіг, щоб І.Боберський запропонував назву новій організації. Спочатку вони вдвох шукали слово, що починається на літеру "С", подібно до "скаута". Коли ж вони так і не спромоглися підшукати щось відповідне, П.Франко пішов додому, можливо для того, щоб порадитися зі своїм славним батьком або переглянути літературу на тему козацтва і зокрема про кубанських козаків. Це він знайшов термін "пластуни" і запропонував його у статті в газеті "Діло" 2 грудня 1911 р. У будь-якому випадку обрана назва мала стосуватися козаків, з якими могли пов'язувати себе українські хлопці. Подібним чином польські скаути назвали себе харцерами на честь відважних польських вершників-лицарів минулої доби. Ці назви явно були спрямовані на те, щоб надати національного колориту місцевих відгалуженням міжнародного скаутського руху.

Біля 30 осіб, присутніх на цих сходинах, записалися до нової організації, але лише біля 20 осіб стали активними її членами. Вони вважали себе справжніми скаутами: читали скаутську літературу в перекладах з англійської, польської та німецької мов, дотримувалися скаутських настанов, тренувалися в'язати вузли, вивчали азбуку Морзе і прапорцеву сигналізацію, а також мандрували. Але цей гурток мав також виразне мілітарне спрямування. Вони навчалися стріляти з пістолів та рушниць, а також провадили військові маневри. Особливу увагу приділялося скаутським вмілостям, що могли придатися для партизанських дій. Відчуваючи наближення великого військового конфлікту, І.Чмола мав чіткий намір навчати українську молодь військовій майстерності.

Гурток І.Чмоли, до якого входили й дівчата, брав участь у довгих походах по Львівщині, а також провадили (не без перешкод) нічні групові маневри. Хоча гурток не мав ще власних одностроїв, у нього був якийсь мінімум виряду, і мапи. Таким чином він спромігся

зорганізувати перший скаутський табір влітку 1912 р. біля Говерли. Там під пильним наглядом І.Чмоли чотирнадцять пластунів провели два тижні, засвоюючи основні скаутські й військові вмілості. А отже, вважається, що І.Чмола був організатором першого табору в історії українського скаутського руху.

Петро Франко.

У грудні 1911 р. Петро Франко заснував таємний гурток у філії Академичної гімназії, де він працював учителем фізичного виховання. Гурток складався з учнів-старшокласників і базував свою програму на працях Бейден-Пауела та польського скаутського першовідкривача Анджея Малковського. Навесні 1912 р. гурток уже налічував біля 120 членів. Франко також зорганізував гурток дівчат-пластунок у вчительській школі Українського педагогічного товариства. Основну увагу там приділялося фізичній активності, особливо пішим мандрівництвікам. Для Франка в цьому полягала найбільша привабливість скаутинґу.

П.Франко з великим завзяттям займався пропагуванням скаутських ідей. 2 грудня 1911 р. він надрукував невеличку статтю в популярній газеті "Діло", де вперше ознайомив українську громаду

Петро Франко

Народився 21 червня 1890 р. в Нагуєвичах, Дрогобицького повіту, в родині Івана Франка, найвідомішого й найшанованішого письменника Західної України. Петро Франко був випускником Львівської політехніки. Енергійний та завзятий, він брав активну участь у діяльності гімнастичного товариства "Сокіл", де на нього великий вплив справив його старший побратим Іван Боберський. П.Франко викладав фізичне виховання в філії Академічної гімназії. Завдяки володінню англійською мовою, він швидко ознайомився з творами лорда Бейден-Пауела. Франко ставився до скаутинґу насамперед, як до одного з різновидів фізкультури.

Під час Першої світової війни служив поручником у лавах Січових Стрільців, а 1918 р. став командиром новоствореного Летунського відділу Західноукраїнської армії. Після Першої світової війни П.Франко вже не брав участі в Пласті. Спочатку він учителював у Коломиї, а в 1927–1936 рр. працював інженером у Радянській Україні. Вдалося йому повернутися в Галичину перед початком сталінських репресій. Коли радянські війська у 1939 р. зайшли в Галичину, П.Франка обрали депутатом Верховної Ради УРСР – з метою, мабуть, асоціювати його славетне прізвище з новим режимом. Коли радянські війська відступали перед нападом німців у 1941 р., П.Франко був серед евакуйованих. Подальша його доля невідома.

з назвою "Пласт" та ідеалами цього руху. Подібно до Бейден-Пауела, що асоціював скаутинґ з подвигами бурських розвідників під час бурської війни, П.Франко ототожнював Пласт з героїчними діями кубанських козаків у їхній боротьбі з кавказькими горцями. Він наголошував на тому, як козацькі розвідники, тобто пластуни, полягали на свою кмітливість, витривалість, хоробрість і знання природного середовища для виживання в цих диких краях. П.Франко стверджував, що "серед здорової природи, на свіжому воздусі, хлопці набирають сили, відваги та витривалости і патріотизму". Наприкінці статті П.Франко повідомив, що філія "Соколу" "Український Змаговий Союз" планує заснувати Пласт подібно до скаутського руху в Англії.

Очевидною метою П.Франка було якнайшвидше створити масову організацію. Він почав активно переписуватися з пластовими гуртками в повітових містечках Галичини. У 1913 р. разом із О.Тисовським він редагував у бюлетені "Соколу" сторінку "Пластовий табір", а також видав посібник "Пластові гри і забави". 6 квітня того ж року він організував у Львові перші сходини дорослих активістів Пласту і представників інших організацій. П.Франко також був причетний до великої популяризації Пласту, коли 28 червня 1914 р. залучив майже 60 пластунів, убраних у щойнозавезені з Англії скаутські однострої до параду, проведеного у Львові товариствами "Сокіл" і "Січ". Українські пластуни справили величезне враження на юрби глядачів.

Пластуни в нових одностроях марширують у Львові (1914 р.).

Зацікавлення скаутинґом з боку Олександра Тисовського, що належав до галицької інтелектуальної еліти, з'явилося, мабуть, унаслідок його інтересу до педагогічної теорії й методики. У 1911 р. цей 25-річний професор престижної Академічної гімназії написав ряд статей під псевдонімом "Ексцентрик" із критикою тогочасних педагогічних методів. Найголовніший його аргумент полягав у тому, що шкільна система дає юнакам необхідні знання, але нехтує розвитком їхнього характеру. Вірогідно, що звернути увагу на "новий вид спорту" під назвою скаутинґ порадив О.Тисовському його старший колега по Академічній гімназії Іван Боберський. Але О.Тисовського найбільше зацікавила в цьому саме можливість розбудови характеру. Заручившись згодою і навіть підтримкою шкільного керівництва – на відміну від напівтаємної діяльності І.Чмоли та П.Франка – О.Тисовський наприкінці 1911 р. зібрав перший хлопчачий гурток. Ретельно ознайомивши їх з принципами скаутинґу, 12 квітня 1912 р. він провів з цим гуртком, що налічував біля 40 осіб, складання першої Пластової присяги. Ця подія зазвичай розглядається як офіційний початок Пласту.

На основі цього гуртка було сформовано перший пластовий курінь ім. козацького гетьмана Сагайдачного. Як і П.Франко, О.Тисовський прагнув пов'язати Пласт із козацькими традиціями та термінологією. За підтримки товариства "Сокіл" він видав у 1913 р. буклет під назвою "Пласт", що ознайомлював громаду з принципами скаутинґу. На відміну від П.Франка, О.Тисовський не підтримував участь дорослих в Пласті, вважаючи, що пластуни самі мають вирішувати, як їм вести свої справи. Не був він також прихильником занадто швидкого розширення Пласту, схиляючись до думки, що краще мати меншу кількість членів, але дійсно відданих справі. Однак, на відміну від І.Чмоли, він категорично заперечував проти того, щоб Пласт готував молодь до військової служби. Він рахував, що цим має займатися армія. О.Тисовський також хотів, щоб Пласт існував як незалежна організація, не пов'язана з "Соколом", "Січчю" та будь-якими іншими товариствами чи закладами.

Наполягання "Дрота" на тому, що члени Пласту мають суворо дотримуватися пластових приписів або ж залишати цей рух, стало причиною того, що чимало його новобранців вийшли з Пласту. Ще інші покинули гурток О.Тисовського, бо його антивоєнна позиція суперечила переконанням багатьох молодих українців напередодні Першої світової війни. Унаслідок цього, коли вибухла війна, у гуртку О.Тисовського залишилося не більше 10–12 членів. Проте саме вони разом із О.Тисовським символізували втілення тих засад, на основі яких Пласт відбудовувався заново після 1920 р. Таким чином, О.Тисовського почали вважати найголовнішим серед батьків-засновників Пласту.

Доктор Олександер Тисовський "Дрот"

Олександер Тисовський (псевдо "Дрот", скорочення від д-р О.Т.), народився 9 серпня 1886 р. у Львові, помер 29 березня 1968 р. у Відні. Закінчив Львівський університет, О.Тисовський викладав у 1911–1939 рр. в Академічній гімназії у Львові. У 1913 р. він написав перше загальне введення до скаутських ідей, а в 1921 р. видав "Життя в Пласті", підручник, що зіграв визначну роль у становленні українського скаутського руху. У 1921–1930 рр. О.Тисовський був головою Верховної Пластової Команди. У 1939–1941 рр. він працював професором природознавста Львівського університету, а в 1944 р. еміґрував разом зі своєю родиною до Відня, де підтримував тісні контакти зі світовими пластовими осередками.

О.Тисовський був відомим інтелектуалом і автором теорій, пов'язаних з розвитком характеру. Стриманий, раціональний і дещо відчужений у особистих стосунках, він наполягав на тому, щоб основною метою Пласту була гартування характеру. Він також активно намагався утримати Пласт від участі в політиці, зберігаючи його незалежність від інших організацій. Найбільшим внеском О.Тисовського було формулювання теоретичних засад, на основі яких почав розвиватися Пласт. Він успішно поєднував ключові скаутські принципи з традиціями українського козацтва. Загальновизнано, що він був не тільки засновником Пласту, але й тим, хто піклувався про дотримання цією організацією засадничої мети з розбудови характеру.

Хоча ці три особистості й були найвпливовішими й найвизначнішими на початках існування Пласту, вони, звісно, були не єдиними популяризаторами нової організації. Завдяки поширенню пластових ідей з'являлися нові прихильники, особливо серед шкільних учителів. У Львові викладачі фізвиховання Мирон Федусевич і Дарія Навроцька захопилися ідеями скаутинґу й допомогли організувати пластові гуртки. Невдовзі в Галичині з'явився цілий ряд відданих справі особистостей, які сприяли росту організації.

Поширення у Східній Галичині

Вістки про Пласт швидко сягали інших повітів, де утворювалися нові гуртки та курені – насамперед у найближчих до Львова містах, таких як Стрий і Самбір, а тоді, дещо поволіше й у віддалених районах. Найчастіше ініціаторами цього були шкільні вчителі, котрі намагалися заохотити своїх вихованців якоюсь корисною позакласною діяльністю. Відповідно, чимало цих нових гуртків засновувалися поза школами, і їх спочатку вважали своєрідним додатком до уроків фізвиховання.

Інші ж утворювалися в якості підрозділів "Сокола" або "Січі", що забезпечувало їх леґальним статусом і доступом до спортивних споруд і спонсорів цих товариств. Курені, пов'язані з "Січчю", зазвичай приділяли значну увагу військовим вишколам.

Австрійська влада, якій підлягала в той час Галичина, не перечила діяльності Пласту, який ознайомлював бодай поверхово юнаків з військовими навичками, що могли придатися у випадку війни. Проте польські державні службовці, що займали провідні посади в місцевих урядах Галичини – особливо, шкільні директори, що незмінно підтримували польських скаутів – нерідко намагалися протидіяти утворенню Пласту або й забороняти цю організацію у своїх школах. Це часто спонукало українців засновувати пластові гуртки таємно.

Стрий може служити типовим прикладом поширення Пласту в невеличких містах Галичини. У вересні 1912 р. п'ятнадцятирічний Дам'ян Пеленський почув від свого кузена про пластові гуртки у Львові. Він також помітив, що в місті почали з'являтися польські скаути. Прочитавши польські посібники зі скаутинґу, він переклав відповідні розділи на українську мову, розмножив їх на гектографі й почав таємно (адже школа була переважно польська) розповсюджувати ці матеріали серед своїх однокласників-українців. Невдовзі після цього гурт із 15–20 хлопців зібрався вночі в найближчому яру. Ознайомившись зі скаутськими засадами, вони склали Пластову присягу. "Була це гарна піднесена хвилина", писав пізніше Д.Пеленський. "Ми відчули, що розпочинаємо щось велике, невідоме".[2]

Після цієї події вони обережно підступали до хлопців зі старших класів, залучаючи їх до свого гуртка. Найбільшою проблемою було здобуття леґального визнання їхнього куреня, адже Пласт ще не мав законного статусу. Розуміючи, що польський директор школи їх не підтримає, вони долучилися до місцевого товариства "Сокіл", створивши всередині цієї організації автономний пластовий осередок.

У кожному містечку, залежно від обставин, які там панували, визначалися характерні для цього реґіону риси Пласту. Скажімо, Пласт у Самборі швидко зростав і рішуче набував ознак, пов'язаних із Січовим Стрілецтвом, адже місцева "Січ" (воєнізована організація) була заборонена польською міською радою, тож войовничо налаштована молодь записувалася до Пласту, вважаючи його своєрідною альтернативою. У 1913–14 рр. у Станиславові (теперішньому Івано-Франківську) юні скаути також віддавали перевагу військовим іграм і вправам – великою мірою завдяки тому, що виховник куреня, шкільний учитель Григорій Кучун, був також офіцером резерву. Тим часом заснований у жовтні 1912 р. скаутський курінь у Перемишлі (очолюваний спочатку Евгеном Лобовичем, а потім Теодором Поліхою) функціонував у якості підрозділу місцевого культурно-гімнастичного товариства. Деякі

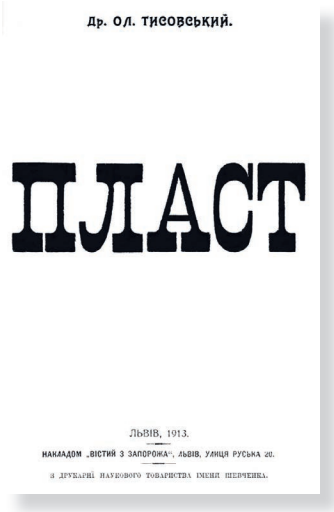
Др. ОЛ. ТИСОВСЬКИЙ.

ПЛАСТ

ЛЬВІВ, 1913.
НАКЛАДОМ „ВІСТИЙ З ЗАПОРОЖА“, ЛЬВІВ, УЛИЦЯ РУСЬКА 20.
З ДРУКАРНІ НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

“Пласт” О.Тисовського, накл. “Вістий з Запорожа” (Л., 1913 р.).

молодіжні гуртки дотримувалися засад і методів скаутського руху, з акцентом на козацьких традиціях, але не називали себе скаутами. Коли був заснований пластовий гурток у середній школі Рогатина (вересень 1913 р.), він нерідко займався своєю діяльністю спільно з іншими гуртками. Хай там як, але Пласт поширювався у Східній Галичині, не привертаючи зайвої уваги, але стабільно і впевнено. До 1913 р. пластові курені були вже у 18 містах і містечках – а особливо треба зазначити те, що у Львові, Стрию і Теребовлі були вже й дівочі курені.

Буковиина

На початку 1914 р. Пласт поширився з Галичини до сусідньої Буковини. Гурт студентів на чолі з О. Гундичем, що був тісно пов’язаний з місцевим відділом “Січі”, познайомив зі скаутинґом українських хлопців і дівчат із трьох середніх шкіл (одна з яких була дівоча). Після деяких підготовчих заходів вони створили в Чернівцях “Полк Українських Пластунів ім. Івана Богуна”. Хоча провідні пластові активісти, такі як студенти Храпливий і Галицький, були також старшинами запасу, Пласт на Буковині зосереджував свою діяльність не стільки на військовому вишколі, як на гімнастичних вправах і таборуванні. Він швидко набув великої популярності, охоплюючи велику частину української гімназійної молоді Чернівців, а також засновуючи гуртки у Кіцмані, Вижниці та Вашківцях. У середині 1914 р. Пласт на Буковині налічував у своїх рядах близько 800 членів.

Перші організаційні проблеми

Швидкий ріст спричинився до болючих ускладнень. Невдовзі стало очевидним, що різні пластові гуртки мають значні відмінності стосовно своїх методів, програм і цілей. Окремі курені були відірвані один від одного і не пов’язували себе з діяльністю Пласту у Львові. Деякі гуртки суворо дотримувалися приписів скаутинґу – втрачаючи не надто відданих такій дисципліні членів – тоді як інші модифікували ці приписи й відходили задалеко від суті скаутинґу. Багато старших учнів нарікали, що Пласт – це просто “гра”, яка не готує українську молодь до національно-визвольної боротьби.

Саме тоді сповнений завзяття П.Франко перехопив ініціативу і скликав перший з'їзд пластових виховників, що відбувся у Львові 6 квітня 1913 р. На з'їзді було затверджено формальний устав організації і прийнято програмні директиви, розроблені О.Тисовським. Було також визначено вимоги до трьох хлопчачих і дівочих пластових уладів, складено підручник до впоряду і схвалено однострій відповідно до англійського взірця. П.Франко сподівався, що на з'їзді буде сформовано централізовану командну структуру, але О.Тисовський не підтримав цю ідею, стверджуючи, що це зашкодить молодіжній ініціативі. Натомість було створено "Пластовий інформуючий комітет", головною метою якого була популяризацію скаутинґу в цілому і Пласту зокрема. О.Тисовського обрали головою комітету, а П.Франка – його заступником. Северин Левицький, який згодом став одним із провідних діячів нової організації – був призначений відповідальним за адміністрування, однострої і таборовий виряд.

Проте невдовзі стало очевидним, що нова організація потребувала не тільки розголосу. Їй було вкрай необхідно мати якийсь центральний орган, що займався б вирішенням численних проблем, що постійно виринали. Відповідно, 12 лютого 1914 р. відбувся другий пластовий з'їзд, у якому брали участь представники 30 осередків. На з'їзді було створено центральний орган – Осередню Пластову Управу (ОПУ). До керівництва цієї управи увійшли ті, хто раніше був обраний до Пластового інформуючого комітету. ОПУ проіснувала лише півроку і була змушена розформуватися в зв'язку з початком Першої світової війни. Проте за цей короткий проміжок часу їй вдалося багато чого досягти. Вона розпочала переговори з австрійською владою, домагаючись визнання Пласту в якості незалежної організації. Австріяки запропонували у відповідь, щоб Пласт став автономним підрозділом австрійського скаутського руху. Проте це питання так і залишилося нерозв'язаним.

Значного прогресу було досягнуто й на організаційному фронті. ОПУ провела першу реєстрацію всіх пластових осередків. Осередки надали списки своїх членів і звітували про свою діяльність. Ті гуртки, які цього не зробили, було визнано непідкореними і виключено з ОПУ. Для полегшення координації й адміністрування Східна Галичина була розділена у квітні 1914 р. на одинадцять пластових округ: Львів, Стрий, Станиславів (теперішній Івано-Франківськ), Тернопіль, Чортків, Коломию, Рогатин, Золочів, Сокаль, Перемишль і Самбір. Подальшим намаганням заснувати окружні управи перешкодила війна.

Палкі дискусії викликало питання одностроїв. Затвердження однострою англійського стилю було декома сприйнято несхвально, адже багато хто вважав, що потрібно запровадити певні елементи, які відрізняли б українського пластуна від інших скаутів. Ось чому в

Пластун в однострою зразка англійських скаутів (1913 р.).

серпні 1913 р. П.Франко запропонував, щоб пластовий однострій складався з наступного: класичний широкополий бурський капелюх кольору хакі, темно-сині сорочка і шорти до колін (доволі незвичне вбрання на той час), сірі шкарпетки і обов'язкова двометрова скаутська палиця. У травні 1914 р. ОПУ зробила деякі зміни, і було запроваджено сірі фланелеві сорочки й шорти.

Видавництво

Засновникам Пласту з самого початку була очевидна потреба активного розвитку видавничої справи. По-перше, це було необхідно для ознайомлення громади з рухом і його цілями, а по-друге, це було найефективнішим способом інформування членів організації про її діяльність, проблеми, плани й заходи. Спочатку П.Франко, О.Тисовський та І.Чмола публікували статті про Пласт у популярному часописі "Діло" та інших газетах. Журнал "Відгуки" також надавав свої шпальти для розлогих дискусій з приводу нової організації, а товариство "Сокіл" випускало свій бюлетень з додатковою сторінкою про Пласт.

У грудні 1912 р. пластовий гурток Академічної гімназії, очолюваний О.Тисовським, випустив перший незалежний, хоч і дуже скромний, буклет "Пластовий листок", який розповсюджували в округах. Після першого з'їзду ставлення до публікацій стало значно серйознішим і систематичним. ОПУ випускала буклети про пластові однострої та відзнаки, а П.Франко видав книжечку "Пластові гри і забави". Він також редагував пластову сторінку в газеті "Нове слово". Завдяки його завзяттю, починаючи з 3 січня 1914 р. почав виходити перший незалежний пластовий журнал "Пластовий табір", і тепер ОПУ могла регулярно ознайомлювати членів Пласту зі своїми директивами, звітами, листами та іншою інформацією. Але до того, як вибухла війна, встигли вийти лише шість номерів журналу.

* * *

Таким чином напередодні Першої світової війни Пласт, як організація, починав набирати обертів. Хоч кількісно він і не міг дорівнюватися до таких великих організацій, як "Січ" та "Сокіл", але

мало значення те, що він пускав свої корені в гімназіях, тобто, серед освіченої міської молоді. Пластові курені активно діяли в 37 великих і малих містах, налічуючи близько 500 повноцінних розвідчиків і понад 1000 прихильників. Як уже згадувалося, яскравим моментом в історії довоєнного Пласту була участь його осередків у грандіозному параді, влаштованому 28 червня 1914 р. у Львові "Січчю" та "Соколом", під час якого близько 60 пластунів на чолі з П.Франком пройшлися маршем в новеньких одностроях під захоплені оплески глядачів. Проте радість від цієї видовищної демонстрації українських молодіжних організацій була затьмарена зловісним повідомленням про вбивство ерцгерцога Франца Фердинанда. Юні учасники цієї величної події навряд чи припускали, що за декілька тижнів багатьом із них доведеться знову марширувати – але цього разу для участі в кривавих битвах Першої світової війни.

Період з 1914 до 1920 р.

Діяльність Пласту і його членів упродовж неспокійних 1914–1920 рр. може розглядатися з двох перспектив: враховуючи, по-перше, роль, яку зіграли пластуни в боротьбі за незалежність України, а по-друге, усвідомлюючи неможливість повноцінної діяльності самої організації в умовах війни та чужоземної окупації.

Як і можна було очікувати, Перша світова війна радикально скоротила ряди пластунів і їхніх провідників. Усі троє засновників – І.Чмола, П.Франко і О.Тисовський – служили в австрійській армії. В її рамках чимала кількість дорослих скаутів, як і шістнадцяти-сімнадцятирічних юнаків з великим завзяттям добровільно долучилися до Січових Стрільців. Пластуни виявляли настільки велике бажання служити в лавах Січових Стрільців, що члени деяких старших куренів (напр., в Перемишлі) записувалися туди гуртом.

Січові Стрільці, що їх українці вважали потенційним стержнем Української національної армії, особливо приваблювали мілітаристськи налаштованого І.Чмолу та його пластунів. Вони в результаті були серед перших, хто отримували медалі за відвагу – і також першими, хто пожертвували своїм життям. Загально визнавалося, що пластуни були найкраще підготовлені до військової служби – насамперед для проведення небезпечних розвідувальних операцій у ворожому тилу. Колишній пластун Михайло Мінчак здобув славу найвідважнішого і найвправнішого керівника розвідувальних груп. Його подвиги, як і здобутки інших пластунів, спонукали І.Чмолу гордо проголосити: "Ми були добре вишколені." Чимало пластунів, попри свій юний вік, дослужилися до рангу шанованих старшин в лавах Січового Стрілецтва.

Здобутки Січових стрільців і пластунів у їхніх лавах не обмежувалися Галичиною. Упродовж війни багатьо з них потрапили в полон до росіян. Коли революція 1917 р. призвела до розвалу Царської імперії, вони не повернулися до Західної України. Натомість у Києві, де була створена Українська Народня Республіка, вони створили Київських Січових Стрільців, що стали основною військовою підпорою нового уряду. І знову в авангарді всіх цих подій були діючі або колишні пластуни, такі як Василь Кучабський, Роман Сушко та І.Чмола. Багато хто з них, наприклад, уславлений Федір Черник, загинули героїчною смертю в боях. Їхні подвиги лягли в основу культу вшанування військових героїв, що ретельно плекався Пластом у післявоєнний період.

Пластуни, що були занадто юні для вступу в лави Січового Стрілецтва на початку війни, отримали нагоду взяти участь у визвольні змагання в 1918 р. Кількісно їх було набагато більше, ніж ті старші побратими, що записалися до лав Стрілецтва в 1914 р. Але восени 1918 р. стало очевидно, що Габсбурзька імперія опинилася на грані розпаду. Було також зрозуміло, що коли це станеться, українці будуть змушені боротися з поляками за контроль над Західною Україною. Уночі 31 жовтня (за старим стилем) у Львові таємно зібралися українські офіцери з наміром несподівано захопити контроль над Львовом та іншими великими містами, проголосити Західноукраїнську державу і поставити поляків перед доконаним фактом. Але вони могли послуговуватися лише невеличкою військовою потугою, що налічувала 60 старшин і близько 1400 вояків. За цих умов істотною, ба навіть вирішальною була підтримка української молоді, особливо в містах, де значну кількість населення складали поляки. Пластуни миттєво продемонстрували свою готовність, бажання і здатність забезпечити таку підтримку.

За два дні до історичного захоплення Львова підхорунжий Дмитро Паліїв зібрав гурт пластунів і повідомив їм, що за наказом щойностворeної Української військової команди вони мають провести рекоґносцировку цілого міста, визначити місця найбільших концентрацій неукраїнських військ і з'ясувати, як вони озброєні і які укріплення займають. Завдання разюче нагадували вправи, що їх виконували пластуни перед війною, тільки що тепер це вже була зовсім не гра. Ця діяльність радше нагадувала те, чим займалися скаути-розвідники Бейден-Пауела під час бурської війни, і що надихнуло його створити рух бой-скаутів у Великобританії.

Ось що написав у своїх спогадах один із пластунів, Василь Горбай: "Довго вночі я вивчав на мапі свій відтинок…Досвіта я прокинувся…З товаришем М. ідемо мокрими вулицями…Ввесь день ми ходили щасливі

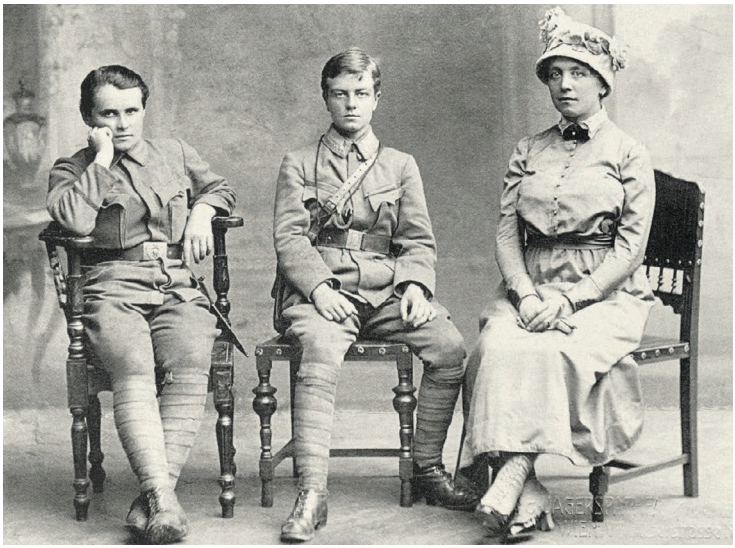

Пластунки перебували в лавах Січових Стрільців (фото 1917 р.).

і горді…Ми намагалися виконати наказ якнайкраще: позначили на мапі військові окопи, в селі Сокільниках знайшли автрійські гармати…" Коли українськими силами було здійснено переворот, близько 80 пластунів, здебільшого з Академічної гімназії, зібралися в Народному домі, де отримали зброю й підпорядкувалися новоствореному військовому командуванню. Туди прибув також і О.Тисовський, звелівши їм сумлінно виконувати накази. Виконуючи команди Семена Горука, вони проводили рекоґносцировку під час кривавого конфлікту з поляками. Треба зазначити, що польські скаути також займалися подібною розвідкою зі свого боку барикад. Така ситуація, поза сумнівом, примусила б лорда Бейден-Пауела відчути певний дискомфорт.

У менших повітових містечках Галичини скаути також були в авангарді цих драматичних подій. У Стрию близько 30 пластунів складали важливу частину тих сил, що здобули контроль у місті. Вони навіть сформували окремий підрозділ, що відповідав за охорону командного центру, пошти, телеграфу й залізничного вокзалу. Після виконання впродовж майже трьох місяців цих обов'язків членам підрозділу було дозволено повернутися до своїх шкіл, де, на знак визнання їхніх заслуг, їм було надане право носити військові однострої. У Теребовлі, Галичі, Станиславові, Тернополі та інших містах скаути відігравали вирішальну роль у становленні українського правління, переконливо демонструючи, що вміння, отримані під час вишколів і вправ перед війною, були здобуті не намарне.

Пластуни в шанцях Січових Стрільців, 1916. Іван Чмола був засновником обидвох організацій.

Пізньою осінню 1918 р., коли вже вибухла повномасштабна війна з поляками і була сформована Українська Галицька Армія (УГА), до її лав почали масово й добровільно вступати рядові пластуни, яким було на той час 17–18 рр. У багатьох підрозділах більшість вояків були членами Пласту. Був навіть окремий пластовий підрозділ – "Стрийське Пластове товариство молодих волонтерів" – що складалося цілковито зі стрийських скаутів на чолі з Дам'яном Пеленським. Як і у випадку з Січовими Стрільцями, чимало пластунів удостоїлися медалей за відвагу в боях та отримали звання старшин. Загальна кількість членів Пласту в УГА оцінюється в межах 450–600 осіб. Це означає, що майже всі пластуни відповідного віку добровільно вступили до лав Української армії.

Попри те, що багато скаутів пішли воювати, а в Україні настав надзвичайно бурхливий період чужоземних вторгнень і супутніх політичних, соціальних і економічних потрясінь, Пласт удавався до рішучих зусиль для подальшого функціонування організації серед усього цього хаосу. Коли російські війська вторглися в Галичину, керівництво Пласту було змушене повним складом відступити. Але через шість місяців Львів було відвойовано німецькими

й австрійськими військами. За власною ініціативою 37 учнів Академічної гімназії заснували чотири пластові гуртки. Невдовзі до Львова повернувся О.Тисовський, що знову став наставником цих відновлених гуртків. У цій ролі йому надавала підтримку нова плеяда скаутських провідників, включно з Д. Пастернаком, Ю. Студинським, Я. Купчинським і Григорієм Лужницьким. Тимчасовим місцем для сходин стала оселя професора Ю.Студинського.

Оскільки за умов воєнного часу було неможливо займатися традиційною пластовою діяльністю, такою як мандрівки й таборування, члени Пласту зосередилися на культурних акціях, засновуючи бібліотеки української літератури і проводячи конкурси з української історії та літератури, або здійснювали благочинну діяльність, збираючи кошти для інвалідів і сприяючи зусиллям щодо запобігання епідемій. Виразною характеристикою діяльності Пласту в цей час було те, що скаути самостійно займалися організацією і проведенням цих акцій, оскільки майже не залишалося дорослих, що могли б їм у цьому допомогти. Іншою характерною рисою тогочасної пластової програми був її дедалі менший зв'язок зі школами і дедалі більша орієнтація на загальні потреби громади.

* * *

Надзвичайно важлива для Пласту подія сталася 10 вересня 1917 р., коли із заслання в Росії повернувся загальношанований Митрополит Української грекокатолицької церкви Андрей Шептицький. Пластуни зустрічали його на Львівському вокзалі, а 15 жовтня стояли в почесній варті на офіційному святкуванні його повернення. Ці урочистості провістили початок відомо тісних стосунків, що склалися між Владикою та молодіжним рухом. Зростанню авторитету Пласту сприяла також його участь у похованні славетного письменника Івана Франка. Свідомо чи несвідомо, але Пласт почав асоціювати себе з провідними світочами Західноукраїнської спільноти.

У жовтні 1917 р. Пласт відновив свій центральний орган, Головну Пластову Раду (ГПР), і хоч її очолив О.Тисовський, вона складалася виключно з учнів старших класів, таких як Ю. Студинський, О. Кулик і М. Пежанський. Поступове відродження Пластової діяльності поширилося з Академічної гімназії до інших шкіл, деякі з яких були дівочими. Один пластовий курінь було засновано у Василіянській дівочій гімназії, інший – в Українській жіночій школі викладачем Мироном Федусевичем, а очолила його Катря Гриневич (донька відомого письменика). Були також здійснені спроби відродити Пласт у провінціях. Попри деякі успіхи – особливо в Стрию, що завжди залишався потужним пластовим осередком – це завдання виявилося дуже складним у Перемишлі, Рогатині та інших містечках, адже основну увагу молоді й дорослих було

Перші відзначення

На початках Пласт ще не розробив систему нагород за визначні досягнення і здобутки. Проте О.Тисовський та інші провідники записували імена видатних пластунів у "Золоту книгу". Ось деякі приклади з такої книги 1-ого пластового полку:

9 березня 1918 р. – "Орест Кулик, член Пласту впродовж п'яти років, відзначився вірністю пластовим цінностям у часи хаосу, спричиненого війною та іноземною навалою. Він є справжнім взірцем для всіх нас. Він першим продемонстрував свою відданість пластовим ідеалам, згідно з якими він живе. Його винахідливість і особиста відвага великою мірою допомогли нашій організації завоювати гарну репутацію в громаді".

28 квітня 1918 р. – "Лев Копистенський, за виявлене завзяття в особливо скрутний час. Він одним з перших долучився до Пласту і залишався вірним його ідеалам, попри початкове несприйняття пластових ідей його товаришами, аж поки діяльність гуртка його однолітків була перервана війною...За героїчну смерть і дивовижно ідеалістичне життя. (К. загинув на італійському фронті у званні офіцера австрійської армії)".

Листопад 1920 р. – "Михайло Пежанський, від самого початку (новак, пластун, старший пластун) з великим завзяттям виконував усі пластові обов'язки...а коли очолив курінь у пам'ятні, але небезпечні часи (листопад 1918 р.), демонстрував відчайдушне завзяття, ризикуючи власним здоров'ям (і життям), та доводячи своїми діями, що він є правдивий член Українського Пласту.

16 квітня 1921 р. – "Богдан Макарушка (Українська Галицька Армія, 1918 р.). У боротьбі за волю України він виявляв майстерність і талант у загрозливому вирі війни. Відданий ідеям Пласту, він намагався будь-яким можливим способом допомагати своїм побратимам, ризикуючи власним здоров'ям і життям...зазнавши жахливих випробувань, небезпек і смертельних загроз, він повернувся до нас, щоб і далі працювати в Пласті".

прикуто до війни. Коли Польща окупувала Східну Галичину в 1919 р., Пластова діяльність стала практично неможливою.

Скаутський рух у Центральній та Східній Україні

У тій частині України, що була до 1917 р. у складі Російської імперії, скаутському руху було набагато важче пустити корені. Великою мірою, ситуація в цих краях – особливо після революції 1917 р. – була ще хаотичніша, ніж у Західній Україні. Як і в Галичині, скаутинґ у Східній Україні – де власне вживався термін "скаутинґ" на

відміну від "Пласту" – асоціювався на початку зі шкільною системою. Улітку 1914 р. лікар А.Анохін був першим, хто спробував заснувати скаутські гуртки, заручившись підтримкою київської шкільної ради, але війна змусила його облишити ці плани. На відміну від русофіла А.Анохіна, що намагався прищепити своїм підопічним абсолютну лояльність до імперії, наприкінці 1916 і на початку 1917 рр. Юрій Гончарів-Гончаренко палав бажанням заснувати "істинно український скаутський гурток" у Ізмаїлі (Одеської області). Але існує небагато свідчень того, що ці зусилля принесли якісь конкретні результати.

Після революції 1917 р. і заснування Української Народної Республіки склалися сприятливіші умови для скаутинґу на Сході України. 1 серпня 1917 р. колишній активіст Пласту в Галичині і автор книги "Український скаут" Евген Слабченко організував "Перший Білоцерківський курінь юнаків-скаутів". Він мав чітку національну спрямованість, про що свідчить присяга, яку складали члени куреня (і яка майже ідентична сучасній присязі): "Присягаю своєю честю, що виконуватиму свої обов'язки перед нацією і людством, допомагатиму іншим і коритимусь скаутським законам – повсякчас і назавжди." Восени 1917 р. курінь налічував 80 членів, а вже в березні 1918 розрісся до близько 200 скаутів. Однострої куреня базувалися на британському взірцеві, а його гаслом стало "Будь готов". І хоч Білоцерківський курінь не мав контактів з Пластом у Галичині, він часом отримував певну підтримку – скажімо, україномовну скаутську літературу від українських офіцерів, декотрі з яких були колишніми пластунами, а тепер служили в австрійській армії, що окупувала ці землі. Цей багатообіцяючий початок не знайшов, однак, свого продовження після прибуття більшовиків.

Гурток скаутського типу під назвою "Січ-мати" з'явився також у листопаді 1919 р. в Кам'янці, де в той час перебував уряд УНР. Він намагався здійснювати свою діяльність, беручи за основу "Скаутинґ для хлопців" Бейден-Пауела, проте цей поступ гальмувала відсутність скаутських провідників. Навесні 1920 р. за ініціативи галицьких вояків у кам'янецьких школах було засновано скаутську організацію, що базувалася на Пластовій моделі і дотримувалися принципів, окреслених О.Тисовським. Але вона припинила своє існування після того, як український уряд залишив місто.

Поза тим є ознаки того, що впродовж 1918–19 рр. невеличкі скаутські гуртки, що налічували зазвичай 25–40 членів, існували короткочасно в таких містах, як Київ, Канів, Катеринослав (пізніше Дніпропетровськ, тепер Дніпро), Винниця, Житомир і Умань. Та вже до осені 1920 р. вони всі були розформовані за наказами більшовицького уряду. Безбожна, обмежена і репресивна стосовно розвитку особистості природа комуністичного режиму зробила неможливою будь-яку справжню скаутську діяльність у Радянській Україні для багатьох

майбутніх поколінь – хоч влада без жодних вагань адаптувала певні характеристики цього руху для організацій так званих юних піонерів.

* * *

Попри сум'яття років Першої світової війни, Пласт продовжував свою діяльність, демонструючи, що за короткий час він зумів пустити на диво міцні корені в середовищі західноукраїнської молоді. Ба більше, відважні дії пластунів під час війни не могли залишатися непоміченими з боку інших членів Пласту й цілої західноукраїнської громади, в результаті чого значно зріс престиж організації. Це також служило переконливим аргументом, що пластові вправи були не просто грою, а радше ефективним засобом готування до майбутніх серйозних успіхів – військових і не тільки. Це врешті-решт допомогло Пласту довести свою відданість національно-визвольній боротьбі та створити своєрідний культ доморощених героїв, на яких могли б рівнятися майбутні пластуни.

Примітки:

1. Дмитерко Г. "Тайний Пласт перед війною", («Нова хата», 1936, № 22, ст. 10–12)
2. Пеленська І., та К.Бабяк (ред). «Стрийщина: історично-мемуарний збірник, т.1» (Нью-Йорк: НТШ 1990), ст. 408
3. Горбай В. "1 листопада 1918", («Перший листопад 1918», ред. М. Гуцуляк – Київ: "Либідь", 1993, ст. 232–40)

Юнацький табір, 1920-і рр.

Розділ другий
1920-і роки: Золота доба

Сум'яття часів Першої світової війни (1914–1920 рр.) великою мірою затримало розвиток Пласту в Західній Україні. Водночас воно допомогло усвідомити потребу тих якостей і цінностей, що їх пластовий провід намагався прищепити своїм членам. Той факт, що чимало пластунів проявили себе якнайкраще під час війни, помітно допоміг зростити репутацію молодого руху. Це одна причина, чому в міжвоєнний період Пласт почав швидко розвиватися, як кількісно, так і якісно. Саме в цей період сформувалися базові принципи і програмні засади організації, на основі яких виростали нові й нові покоління українських пластунів.

* * *

Польська влада і Пласт

Після Першої світової війни скаутський рух у Західній Україні відновив не менш швидке зростання, що й до війни. Пластовий наголос на гартуванні характеру відповідав потребам того часу, а захоплююча й новаторська скаутська методика використання природи в якості тла для прищеплення засад сильного характеру й громадянської позиції виявилася привабливою для молоді всього світу. Український скаутинґ віддзеркалював це загальне піднесення. Будь-який скаут з Великобританії або США без жодних проблем (за винятком мовної) міг би брати участь у багатьох добре знайомих йому пластових вправах. Однак в багатьох ключових моментах Пласт відрізнявся від скаутського руху у сталих, незалежних демократичних державах Заходу.

Польські поліцаї на оселі "Сокіл".

Святкування Великодня в соборі св. Юра у Львові.

Істотним джерелом цих відмінностей були політичні обставини, в яких опинилися українці в міжвоєнний період. На більшій частині української етнографічної території (в Центральній, Південній та Східній Україні) панував більшовицький комуністичний режим, і це виключало будь-яку можливість розвою там скаутської організації. Західна ж Україна, з іншого боку, де зародився Пласт, опинилася тепер у межах відновленої польської держави. Упродовж усього міжвоєнного періоду польський уряд проводив украй репресивну політику стосовно непокірної української меншини. Ось чому на відміну від західного скаутинґу – або ж польського скаутинґу, що незмінно користувався державною підтримкою – український скаутський рух за польського панування наражався на постійне переслідування й бюрократичні перепони. Таким чином, виник доволі неординарний різновид цього руху, а саме: скаутинґ пригнобленої національної меншини. По своїй суті він просто не міг стояти осторонь від національно-визвольних змагань українців.

З початку 1918 р. польський уряд ставився до Пласту в кращому випадку, як до небажаної, а в гіршому – як до підривної організації. Але враховуючи те, що Пласт був скаутською організацією, а скаутинґ існував уже в багатьох країнах світу, відверта урядова заборона цієї організації могла б викликати негативну міжнародну реакцію. Ба більше, якщо Польща не тільки схвалювала, але й підтримувала діяльність польських скаутів, її репутація могла б постраждати у випадку заборони подібного руху, започаткованого її українськими громадянами. Ось чому впродовж

1920-х рр. загальний підхід полягав у тому, щоб і не забороняти Пласт, і не давати дозвіл на реєстрацію його в якості незалежної організації. У результаті Пласт був змушений функціонувати у сірій правовій зоні.

Ще перед тим, як поляки встановили контроль над Східною Галичиною, Пласт зробив спробу в червні 1918 р. здобути принаймні видимість леґального статусу, вдавшись до випробуваного вже засобу: він приєднався до юридично визнаного "Українського координаційного товариства опіки над дітьми і молоддю" (УКТОДОМ). Упродовж більшої частини 1920-х рр. Пласт – зареєструвати який відмовлявся польський уряд – функціонував під леґальним прикриттям цього благодійного товариства. Але в організаційних питаннях Пласт діяв майже цілком незалежно від свого спонсора. Цей напівлеґальний статус робив його вразливим перед утисками з боку польських урядових чиновників, і хоч вищі посадові особи у Варшаві зазвичай схилялися до пошуку компромісних рішень, адміністрація повітового й містечкового рівня в Галичині незмінно бачила у Пласті загрозу польській державності і діяла відповідним чином.

У той час, коли на початку 1920-х рр. знову почали з'являтися і множитися пластові гуртки, місцева адміністрація у Східній Галичині намагалася перешкоджати їх зростанню. Репресивні заходи сягнули свого піку в 1922–1923 рр.; скажімо, в березні 1922 р. дванадцятеро пластунів було виключено з середньої школи в Сокалі за оздоблення могил полеглих українських вояків, а їхний учитель (і зв'язковий Пласту) втратив роботу. У Коломиї українських пластунів ув'язнили на короткий час за участь у нічній мандрівці. У цьому ж реґіоні виник

Пластуни вшановують пам'ять полеглих вояків – борців за волю України.

гострий конфлікт у Косові: коли поліція заарештувала членів одного куреня, з'явився новий, ще більший курінь; коли закрили одне місце для пластових зустрічей, було знайдене нове. Ситуація набула цілком абсурдного характеру, коли поліцаїв розмістили біля всіх можливих приміщень, де могли б зібратися пластуни.

До підлітків, зайнятих пластовою діяльністю, нерідко засилали поліцейських агентів і провокаторів. У офіційних польських рапортах Пласт незмінно фігурує в якості "таємної", "підпільної", "нелеґальної" чи "підривної" організації. У типовому такому рапорті, надісланому в червні 1924 р. воєводою Станиславова до Львівської шкільної ради, зазначається: "Ми підтверджуємо, що ця [пластова] молодь заснувала військову організацію, хоч і не маємо конкретних доказів цього".[1]

Польська влада була особливо зацікавлена в переслідуванні пластових провідників. У березні 1922 р., коли Марія Кекіш, учителька і членкиня Пластової команди, висловилась на захист Пласту, її звинуватили в шпигунстві й заарештували. Коли її звільнили під заставу, вона вирішила радше еміґрувати, ніж стати перед польським судом. Після цього в польській пресі з'явився ряд статей, у яких Пласт називався "шпигунською організацією з військовими фахівцями на чолі". Особливого розголосу набула справа Михайла Горбового, вчителя і пластового провідника з Косова. Уперше його заарештували 29 квітня 1922 р., коли він повертався зі сходин Пластової ради у Львові. Його змусили промаршировувати 25 кілометрів, а тоді засудили до восьми тижнів гауптвахти лише за "керівництво діяльністю Пласту". Він не бажав коритися, тож упродовж наступних років був неодноразово заарештований. Скажімо, 1927 р. його ув'язнили на шість тижнів. Навіть у таких скрутних обставинах Пласт не припиняв своєї діяльності, про що свідчить той факт, що деякі українські батьки навіть відвідували М.Горбового у в'язниці, щоб записати своїх дітей до організації. І випадок із М.Горбовим був далеко не поодинокий.

Офіційна польська політика стосовно Пласту коливалася між застосуванням суворих заходів і м'яких. Наприклад, 3 січня 1923 р. губернатор Тернополя наказав, щоби поліція припинила діяльність організації, а через місяць скасував свій наказ. У 1924 р. Пласт заборонили в середній школі Калуша, та коли він перемістився до Народного дому, поліція не втрутилася. У 1926 р. польська влада дала згоду на існування Пласту, але наполягла, щоб його діяльність не поширювалася за межі шкіл, де за нею могли пильно стежити шкільні директори. Також Пласту було запропоновано долучитися до польського скаутського руху. Позаяк Пласт не піддавався тиску поліцейських переслідувань і не приймав нав'язувані урядом пропозиції, йому нічого не залишалося, як існувати в умовах постійної напруги, непевності та конфронтації.

Не всі проблеми Пласту були пов'язані з політикою уряду; в українській громаді також не бракувало критиків. Мирон Федусевич пригадує, як відразу після війни українських скаутів осуджували деякі клерикали, котрих непокоїло існування організації, не пов'язаної з церквою, що претендувала на право навчати моральним цінностям і сповідувала "поганські погляди". Проте окремі церковні ієрархи, а особливо Андрей Шептицький, були великими прихильниками Пласту.

Митрополит Андрей Шептицький

Митрополит української греко-католицької церкви Андрей Шептицький налагодив тісні стосунки з Пластом. Митрополит надавав організації політичну підтримку, і це допомагало зменшувати рівень польських утисків. Також Митрополит був найбільшим фінансовим спонсором Пласту; зокрема, він подарував Пласту земелі в Карпатах. У 1924 р. він подарував ділянку біля урочища Підлюте, де відбулися перші юнацькі, а потім новацькі пластові табори. Невдовзі після цього він подарував також землю і будівельні матеріали для знаменитої оселі "Сокіл", оспіваної в пластових піснях і легендах. У 1929 р. він знову подарував землю і будматеріали для оселі в Остодірі. Там зміг збиратися Таємний Пласт, що існував під різними назвами.

Критика також лунала з цілком протилежних джерел. На початку 1920-х рр. у Західній Україні були, фактично, доволі поширені прорадянські симпатії, особливо серед випускників середніх шкіл, які скоса дивилися на Пласт, що вже у самій присязі вимагав від своїх членів бути вірними Богу й вітчизні. Таким чином, майже від самих початків Пласт зіштовхувався з перепонами у власній громаді, намагаючись утримувати незалежний статус і захищати притаманні йому цінності. З часом ці труднощі тільки посилювалися.

Організаційне зростання

Попри всі ці неймовірно важкі обставини, Пласт у післявоєнні роки переживав період швидкого й розмаїтого зростання. Можна сказати, що 1920-і рр. стали його "золотою добою". Безперечно, що досягнення його членів у 1914–18 рр. серйозно піднесли престиж Пласту. Його вже не сприймали в якості педагогічного експерименту, а бачили в ньому радше перевірений на практиці метод гартування й вишколу українців. Ба більше, загальне піднесення національної свідомості в Західній Україні, а зокрема міжвоєнна польсько-

Оселя "Сокіл" у Карпатах.

українська конфронтація, також заохочували й мобілізували молодь. Таким чином, розширення Пласту й урізноманітнення його програм приваблювали до нього дедалі розмаїтіші вікові групи.

У вересні 1920 р. відновила своє існування Верховна Пластова Рада. Через те, що "Дрот" Тисовський був професором гімназії, а отже державним службовцем, він не міг очолити ВПР, тому на цю посаду було обрано його брата Стефана, колишнього офіцера УГА. І хоч Стефан Тисовський не мав практично жодного досвіду роботи зі скаутинґом перед війною, упродовж тих кількох років, коли він очолював Пласт, він самовіддано й ефективно працював задля його інтересів.

У зв'язку із швидким і спонтанним зростанням пластових куренів по всій Східній Галичині, виконавчий орган Пласту або Верховна Пластова Команда усвідомив потребу скликання загальної збірки або з'їзду для обговорення проблем росту в нових обставинах. Виникло питання, чи варто скликати всезагальний з'їзд усіх членів Пласту чи обмежитися збіркою старших, найдосвідченіших провідників і представників куренів. ВПК зупинилася на другому варіанті, але молоді й войовничі очільники куренів наполягли на тому, щоб їхні голоси також були почуті. 6 квітня 1924 р. близько 100 молодих представників з 29 куренів галасливо долучилися до своїх старших колег з ВПК, прибувши на перший повоєнний Верховний з'їзд, що відбувся у Львові.

Українська католицька Митрополича резиденція в Підлюте, біля села Осмолода, Рожнятівського району, в Карпатському гірському масиві Ґорґани.

Митрополит Андрей Шептицький та його брат, архімандрит Климентій Шептицький (праворуч), серед пластунів.

Дівочий табір на "Соколі" в Карпатах.

Виникла драматична ситуація. Польська поліція скористалася несанкціонованою появою молодих пластунів, втрутившись у збірку з метою арешту або розгону непроханих гостей. Після цього брутального

Іван Чмола та Северин Левицький, попереду.

Северин Левицький

Северин Левицький ("Сірий Лев") народився 6 березня 1890 р. у Щуровичах, Радехівського повіту, в родині священика, а помер 30 січня 1962 р. у Буффало (штат Нью-Йорк). С.Левицький закінчив Львівський університет. У 1914–1920 рр. він служив у австрійській армії, в леґіоні Січових Стрільців і Українській Галицькій Армії. У міжвоєнний період він викладав у вчительській семінарії м. Львова. Уперше очолив Пласт у 1914 р., а в 1924–1934 рр. був головою ВПК. Після заборони Пласту він намагався сприяти молодіжній діяльності всілякими іншими шляхами. У 1947 р. на Пластовому з'їзді в Міттенвальді його було обрано Начальним Пластуном, і він перебував на цій посаді до самої смерті. Книга С.Левицького з історії Пласту "Український пластовий улад, 1911–1945" була опубліковано посмертно в 1967 р.

С.Левицький був організатором і реформатором Пласту, особливо в 1920-і рр. Він прагнув розширити його базу, залучаючи сільську й робітничу молодь. С.Левицький бачив у Пласті соціальну організацію, що попри дотримування скаутських принципів намагалася вишколити молодь для української національно-визвольної боротьби. Він постійно наголошував на тому, щоб Пласт зберігав незалежність від політичних, релігійних та ідеологічних організацій. Багато хто вважав С.Левицького головним штурманом корабля під назвою "Пласт".

втручання ВПК та інші представники, якими опікувалося УКТОДОМ, продовжили свої дискусії. Коли вщухли пристрасті, вони запровадили цілий ряд організаційних реформ, що стали провісником нової ери в історії Пласту.

У першу чергу з'їзд 1924 р. зосередився на створенні ефективного центрального проводу. Він сформував нову ВПР у якості консультативного і дорадчого органу, призначивши її головою "Дрота". Виконавчими ж повноваженнями була наділена ВПК, яку очолив Северин Левицький – проголошений у 1947 р. Начальним Пластуном – і гурт молодих студентів, вихованих і вишколених у Пласті. У зв'язку з тим, що політичні обставини змусили багатьох його молодших колег з ВПК виїхати для продовження навчання за кордон, С.Левицькому, наділеному неабиякими організаторськими талантами, довелося самому впроваждувати більшість намічених реформ. Саме тоді С.Левицький – "Сірий Лев" – почав відігравати ключову роль у організації.

ВПК була поділена на окремі реферати: організаційний, економічний, вишкіл виховників і преса. Секретаріат займався дедалі зростаючим листуванням з округами. Центральна управа у Львові узяла на себе відповідальність захищати Пластові гуртки від переслідування з боку польської адміністрації. Але створюючи працездатний центральний орган, С.Левицький намагався не зазіхати на свободу і гнучкість місцевих осередків. Навпаки, ВПК заохочувала низову ініціативу.

Невдовзі після з'їзду 1924 р. відбулася значна реорганізація на місцевому рівні. Для ефективнішого контролю над місцевими куренями ВПК скасувала великі полки, що складалися нерідко з декількох сотень членів, замінивши їх меншими, краще керованими куренями.

Львівські виховники, 1924 р.

"Пластові приписи й розпорядки" (Львів, 1924 р.).

Курінь мав налічувати до 50 членів віком від 14 до 18 рр. і ділитися на 3–7 гуртків. Він обирав курінний провід, до якого входили провідник, суддя, писар і скарбник. Кожен курінь обирав також собі патрона – історичну постать, з якою могли себе ідентифікувати члени куреня – і називав себе на честь цієї особи. Старший пластун, що мав понад двадцять років і здав усі проби та вишколи, призначався зв'язковим. Його або її обов'язком було координувати діяльність куреня з місцевої пластовою станицею та центральною управою.

Кожен курінь також обирав свого опікуна, дорослого й шанованого члена громади, котрий мав би забезпечувати загальний нагляд і виступати речником куреня перед урядовими і громадськими організаціями. Наприкінці 1927 р. у Східній Галичині було вже 95 зв'язкових та опікунів куренів, з яких 42 були старшими пластунами (здебільшого студенти), а 28 – учителями. Ця нова організаційна структура скоро довела, що здатна витримати випробування часом.

Окружні пластові структури також було оновлено й посилено. Довоєнний територіальний поділ на одинадцять міст було змінено на шість округів: (1) Центральний або Осередній округ з центром у Львові (пізніше поділений на Львів-місто та Львів-округ); (2) Верховинський округ, до якого входив Стрий, та пізініше Дрогобич; (3) Дністровий округ, з центром у Станиславові (Івано-Франківськ); (4) Подільський округ, що охоплював Бережани, та пізніше Тернопіль; (5) Гуцульський округ, базований у Коломиї, та (6) Пограничний округ, з центром у Перемишлі. Кожен із цих округів вибирав свою Окружну Пластову Раду і Окружну Пластову Команду. Ці реґіональні органи, до яких входили пластові активісти та представник УКТОДОМу, підтримували діяльність Центральної управи у Львові. У цих нових центральних і реґіональних структурах було задіяно близько 30 осіб, і всі вони працювали на волонтерських засадах. Щодо професійного складу, близько 65% були вчителями та учнями; решту здебільшого складали юристи, інженери та священики.

Пластові збори у Львові, 1927 р.

Ключове рішення стосовно стратегії розростання організації було прийняте на третьому Верховному Пластовому з'їзді, що відбувся 25–26 грудня 1927 р. Провід Пласту вирішив, що організація повинна зосередити увагу радше не на кількісному рості, як на якісному розвитку. Це означало, що відтепер буде взято курс на "поглиблення пластового виховання" та "внутрішню консолідацію організації", на відміну від збільшення числа її членів. Це вповільнило чисельне зростання організації, але збільшило відданість Пласту з боку його існуючих членів.

Розподіл за віком – Пластові улади

Улад старших пластунів

У 1920-х рр. привабливість скаутинґу почаля сягати поза межі оригінальної групи 12–17-річних хлопців. Про цю зміну свідчила надзвичайно цікава еволюція Пласту, а саме, утворення й заснування нового уладу для 18–25-річних скаутів, так званих "старших пластунів". Ця вікова група явно виходила за межі скаутинґу, як його уявляв собі лорд Бейден-Паул. І хоч до британського скаутинґу також входять "старші скаути" (Rover Scouts), вони вважаються особами, що вже завершили скаутську програму. Якщо вони бажають бути й надалі залучені, можуть робити це насамперед у ролі скаутмастерів. А в українському Пласті старшими пластунами назвали тих, хто і далі бажає продовжувати пластову діяльність після юнацтва. Вони це

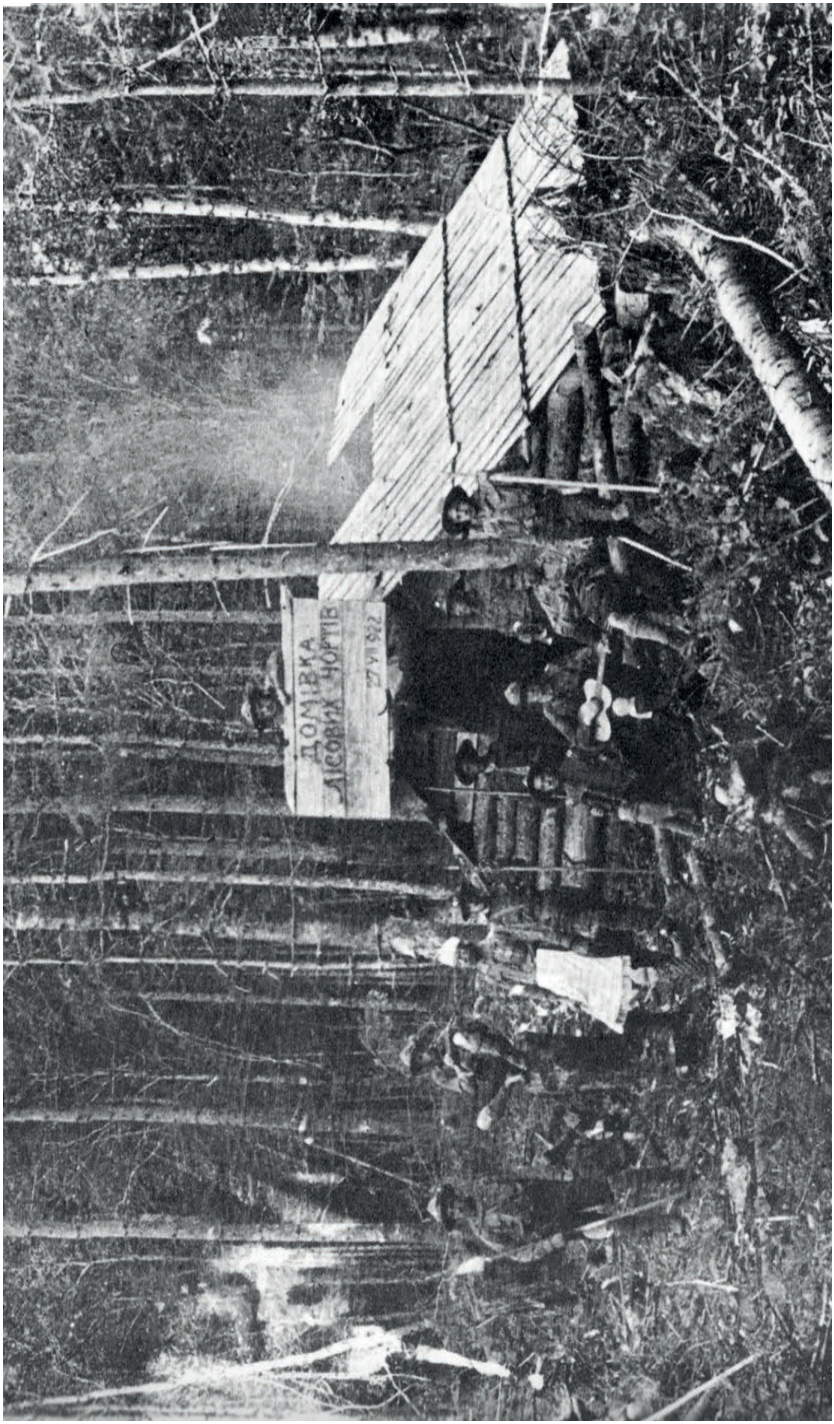

Табір пластового куреня "Лісові чорти", 1922 р.

робили тепер на іншому, відповідальнішому й новаторському рівні. Ба більше, старші пластуни були переконані, що вони являються не просто повноправними рядовими членами Пласту, а займають там центральні та провідні позиції. Ключова роль цього уладу в структурі Пласту робила його абсолютно унікальним серед усіх інших скаутських рухів у світі.

Хто були цими найпершими старшими пластунами? По суті, це було перше покоління юнаків, що зростали у Пласті і зберегли почуття вірності організації та її цінностям. Вони бажали й надалі бути активно залученими в скаутинґ не визначеним ще остаточно способом, що був би відповідний їхньому вікові. Закохані в романтику життя на природі, вони не хотіли з цим розлучатися. Безумовно, що бажання підтримувати дружні стосунки з побратимами-пластунами також надихало тих, хто ставав старшим пластуном. Інші, чиї пластові заняття були перервані військовою службою, хотіли продовжувати їх з того місця, де зупинилися. Багато хто відчував відповідальність за вдосконалення і керування організацією, що справила такий позитивний вплив на їхнє життя. У будь-якому випадку, з появою старших пластунів Пласт заручився активною підтримкою зростаючого числа вишколених провідників, яких він сам і виплекав.

Мабуть перша згадка про створення спеціального уладу так званих "почесних пластунів", як їх називали спочатку, пов'язана з літом 1922 р., коли Михайло Пежанський запропонував цю ідею під час мандрівки в Карпатах гурту дорослих пластунів, що називали себе "Лісовими чортами". Першою базою для цих дорослих пластунів було місто Станиславів, де вони збиралися на сходини в 1922 р. У січні 1923 р. Ю. Студинський, З. Залуцький і А. Охримович скликали збірку "почесних пластунів" у Львові, де й вирішили офіційно заснувати у Пласті окремий улад. 23 квітня 1924 р. у Львові відбувся з'їзд "почесних пластунів", тобто тих, хто вже закінчив навчання у школі.

На з'їзд прибули 52 делегати, і там було прийнято ряд важливих рішень. Було погоджено, що членами уладу можуть стати особи, яким виповнилося 18 рр. і які присягаються виконувати Пластові настанови, а непластуни можуть вступити до уладу лише за рекомендацією двох пластунів. Новий улад обрав свою управу і постановив називати своїх членів не "почесними", а "старшими пластунами" – подібно до британських ровер-скаутів і американських скаутерів.

Упродовж наступних трьох років цей улад почав набувати ще конкретніших і розмаїтіших форм. Його розвиток ускладнювався тим фактом, що в інших скаутських рухах не існувало аналогічної моделі

Збірка членів куреня "Лісові чорти" біля собору св.Юра у Львові перед освяченням прапору (1929 р.)).

для наслідування. Це призводило до довгих дискусій щодо того, яким мав би бути характер уладу дорослих пластунів. Дехто пропонував, щоб це була неструктурована група на кшталт дискусійного клубу, що відмовилася б від одностроїв, відзнак вмілостей і таборів, зосередившись радше на пропагуванні нового світобачення, заснованого на скаутських принципах. Інші вважали, що улад мав би готувати рекрутів для національно-визвольних змагань. Але на з'їздах, що проходили 1924 р. в Станиславові та Львові, жодна з цих пропозицій не була схвалена. Натомість було визначено, що старші пластуни, які оволоділи необхідним досвідом і знаннями, становитимуть важливий ресурс Пласту. На практиці це означало, що ці старші пластуни відповідатимуть насамперед за інструкторські, координаційні й опікунські функції. Таким чином, пластуни забезпечували можливість організації покладатися тільки на власні ресурси. На цих з'їздах було також вирішено, що улад старших пластунів найкраще пасує для розробки ідеологічних директив і стратегій розвитку.

Спочатку передбачалося, що старші пластуни будуть об'єднані в невеличкі групи або гуртки. Проте дедалі більше скаутів долучалися, дорослішаючи, до цього уладу, формуючи подібні до братств курені. Ці курені (чоловічі, а згодом і жіночі) складалися з близьких за духом товаришів-однодумців, які зростали разом у Пласті, поділяючи його цінності й ідеали. Завдяки цим куреням пластові приятелі ставали на все життя вірними друзями. Кожен такий курінь зосереджувався

на певній пластовій діяльності, скажімо, на піших мандрівках, сходженнях у гори або морському скаутинґу. Усі разом вони служили джерелом динамізму, новаторського духу і почуття братерства, що великою мірою стимулювало і збагачувало всю організацію. Дехто навіть дотримувався думки, що старші пластуни були справжнім осердям цілої організації.

Третій (і, мабуть, найвідоміший) курінь старших пластунів називався "Лісові чорти". Заснований у 1922 р., він складався з чи не найперших і найактивніших вихованців пластового уладу юнацтва. Хоча вони і плекали дух авантюризму, збиточності й відчайдушності, вони також були віддані конструктивній і дисциплінованій праці на благо Пласту. Невдовзі виникли й інші курені. У 1922 р. дівчата-пластунки заснували жіночий курінь "Спартанки". У 1925 р. з'явився ще один відомий курінь "Червона калина", що діяв переважно у Стрию. А в 1927 р. постали такі курені, як "Орден Залізної Остроги" та "Чорноморці". Вони складалися з університетських студентів, тож їхній вплив поширювався не тільки на випускників середніх шкіл, але й на інші громадські організації. Не буде, мабуть, перебільшенням зазначити, що цей улад старших пластунів складався з еліти галицької, а особливо університетської, молоді. Статистичні дані свідчать про швидке зростання цього уладу. Скажімо, в 1924 р. було тільки 3 куреня, що налічували всі разом 51 особу. Та вже в 1927 р. їх кількість зросла до 17 чоловічих і жіночих куренів, що складалися з 349 членів, а в 1930

На роверах.

р. існувало вже 33 куреня з 435 членами, що становило близько 7–8% загального пластового членства.

Улад пластового новацтва

Утворення уладу старших пластунів сприяло появі ще одного, молодшого пластового уладу новацтва. Є певні ознаки того, що ще в 1914 р. робилася спроба організувати дітей віком 8–12 рр. у таку собі довільну філію Пласту: того року гурт 8–10-річних дітей зі школи ім. Грінченка у Львові вбрався в пластові однострої і грався у "вояків" (до чого дуже несхвально поставився "Дрот") під наглядом дорадників "Соколу". Ці діти навіть брали участь у великому параді "Соколу" й "Січі", що відбувся 28 червня 1914 р. Після війни Пласт почав докладати серйозних систематичних зусиль для створення новацького уладу. Було з чого брати приклад, адже британський скаутинґ мав уже своїх "вовченят", а "Дроту" були відомі аналогічні гуртки в австрійському скаутському русі. У 1923 р. вже декілька пластових юнацьких куренів мали власні підрозділи новацтва.

На першому з'їзді уладу пластового новацтва, що відбувся 14 квітня 1924 р. у Львові, для них була створена окрема управа на чолі з Савіною Сидорович. У жовтні був опублікований правильник для "вовчиків" і "лисичок" з програмою фізичного і морального виховання, що складалася з семи вмілостей. Дівчата і хлопці були об'єднані в окремі рої, що налічували до 14 осіб, і якими провадили спочатку звичайні пластуни і пластунки, а з часом старші виховники. На з'їзді виховників новацтва, що був скликаний у лютому 1928 р. Іваном Кліщем, були введені ще деякі уточнення, включно з умовою, що виховниками роїв можуть бути тільки старші пластуни. Важливим поштовхом для залучення дітей до цього пластового уладу для найменших була поява

Пластуни і пластунки полку ім. П.Орлика української гімназії в Рогатині, 1920-і рр.

в 1928 р. двох книжечок, опублікованих у Закарпатті й написаних Леонідом Бачинським: "Готуйсь!" і "Вовченята і лисички".

На самому початку улад пластового новацтва дуже швидко зростав. У 1927 р. він налічував 13 гнізд і декількох незалежних роїв. Найбільша концентрація новацтва була у Стрию, вельми активному осередку пластової діяльності, де до уладу записалися 147 хлопців і дівчат, а також у Львові, де було 130 членів. У цілому в Галичині налічувалося 788 новаків і новачок. Проте уже наступного року зайшов зворотний процес, і кількість новацтва впала до 400 осіб. На це вплинули насамперед два фактори: по-перше, багато новаків і новачок подорослішали й перейшли до юнацтва, а по-друге, новацтву суттєво бракувало кваліфікованих виховників.

Улад пластового юнацтва

Після створення уладів старших пластунів і новацтва постала необхідність визначити статус найбільшого прошарку організації, що існував від її першопочатків: хлопців і дівчат віком від 14 до 17 рр. А отже в 1927 р. ВПК офіційно сповістила про створення уладу пластового юнацтва. У зв'язку з тим, що цей улад був найчисельніший і займав центральне місце в Пласті, він залишався під прямим наглядом ВПК, а його проблеми й турботи віддзеркалювали по суті проблеми усього Пласту.

Чисельне зростання пластового юнацтва було найшвидшим між 1924 та 1927 роками. За цей період кількість куренів зросла з 35 до 78, а в цілому юнацтво збільшилося з 1750 до 4083 членів, з яких близько 70% були хлопцями. Найбільша концентрація юнаків та юначок була у Верховинському окрузі – у Стрию, Дрогобичі й Самборі.

Улад пластового сеньйорату

Останнім кроком у розбудові організаційної структури Пласту було створення уладу для її найстарших членів, тобто, тих, кому вже виповнилося 25 рр.[1] Це був логічний висновок: якщо скаутинґ мав на меті виховувати норми поведінки на все життя, то, на думку багатьох, там мало б бути місце і для тих, хто все життя дотримувався цих норм. Створення уладу пластового сеньйорату пройшло без ускладнень, адже це питання вже неодноразово обговорювалося. Проте лише в січні 1930 р. старші діячі, включно з "батьками-засновниками" організації, зібралися у Львові і сформували перший

1. Пізніше ця вікова межа декілька разів підвищувалася, і зараз становить 33–35 рр., залежно від країни.

мішаний сеньйорський курінь ім. "Дрота", очолений І.Чмолою. Таким чином було засновано четвертий і останній пластовий улад – сеньйорат. У липні того року вони провели свій перший табір у Карпатах, на горі Сокіл біля села Підлюте, в якому взяло участь близько 40 пластунів-сеньйорів.

Після утворення уладу пластового сеньйорату, Пласт мав тепер можливість приймати до своїх лав усі вікові групи. Членство у Пласті тепер творило цілісний цикл, від дитячого віку до підліткового, юнацького й дорослого.

Розширення соціальної бази

Жіноцтво у Пласті

Від самого початку скаутський рух приваблював також і дівчат. Ось чому 1910 р. в Англії була створена окрема скаутська організація дівчат-ґайдів. Однак український скаутинґ не копіював англійську модель, і замість створення окремої жіночої скаутської організації він натомість поєднав у Пласті дівчат і хлопців в рамках єдиної організації.

Перший дівочий юнацький курінь виник у 1911 р., приблизно в той самий час, що й перші хлопчачі курені. Заснований Оленою Степанівною (Дашкевич) в гімназії Василіянок у Львові – школі, яка впродовж десятиліть залишалася центром жіночого скаутинґу – курінь УПЮ-ок назвали на честь Марти Борецької. Ще один курінь, ім. Анастасії Слуцької, було засновано в Перемишлі. До самої війни це були єдині дівочі курені, і вони перервали свою діяльність, коли розпочався військовий конфлікт. На початку 1920-х рр. жінки почали дуже активно залучатися в діяльність Пласту. Два вже згадані дівочі курені були до цього часу відновлені, і з'явилося чимало жінок-активісток, серед яких особливо треба згадати Кекилію "Цьопу" Паліїв, учительку фізвиховання в Перемишлі. У львівській гімназії Василія-нок створювати дівочі юнацькі курені допомагав Мирон Федусевич.

У 1922 р. у Львові відбулася збірка для зацікавлених дівчат-пластунок, після чого дівочі курені з'явилися майже в усіх осередках, де був активний Пласт. Наприкінці 1920-х рр. серед членів організації було близько 30% дівчат. Їхні курені нерідко підтримувалися жіночими організаціями, такими, як "Союз українок".

Швидке зростання кількості жінок серед членів Пласту висунуло ряд нових проблем. Серед них було питання рівноправного й однорідного стосунку як до хлопців, так і до дівчат. Іншою проблемою була адаптація досвіду англійських дівчат-ґайдів до українського

Дівчата зі скаутськими палицями, 1927 р. Бейден-Пауел вважав мандрівні палиці обов'язковим елементом скаутського виряду.

оточення й ментальності українського жіноцтва. Як уже згадувалося, було прийнято зовсім інший підхід, що полягав у поєднанні пластунок і пластунів у окремих пластових уладах (причому на всіх рівнях – новацтва, юнацтва, старших пластунів і пластунів-сеньйорів). Це був прогресивний крок порівняно з ситуацією в Великобританії. І хоч усі ці питання вряди-годи обговорювалися, але до жодних задовільних висновків так і не дійшли впродовж багатьох ще років.

Скаутинґ у сільській місцевості – "Село-Пласт"

Від самого початку Пласт набирав нових членів майже винятково з гімназій та середніх шкіл великих і малих міст. Але в цей час переважна більшість української молоді жила в селах і не ходила в ці школи. Ці діти спочатку майже не були пов'язані зі скаутинґом, тож рано чи пізно мав настати час, коли Пластовий провід або, принаймні, дехто з молодих активістів Пласту, звернули свою увагу на сільську молодь.

Одна з перших формацій "Села-Пласту" складалася з двох скаутських гуртків, організованих В.Гірняком у с.Ямниці біля Станиславова влітку 1922 р. Невдовзі після цього 15 сільських хлопців склали Пластову Присягу і стали частиною Станиславівського куреня. Спочатку це була типова модель: скаутинґ поширювався з міст, де були

Курінь старших пластунок і пластунок-сеньйорів "Ті, що греблі рвуть" з Цьопою Паліїв у центрі.

активні пластові курені, до навколишніх сел, де формувалися супутні гуртки. Але 1923 р. з'явився перший незалежний сільський пластовий курінь у селі Павелчі. У 1925 р. провідники Пласту часто піднімали питання, навіть у пресі, про те, щоб звертати увагу на сільську молодь, і було розроблено ряд настанов стосовно кращого підходу до популяризації "Села-Пласту". У результаті цього впродовж наступних кількох років було створено сім великих сільських куренів, кожний з яких налічував від 60 до 100 членів, а також близько десятка менших пластових гуртків.

У 1927 р. близько 26% членів Пласту походили з села (загальна кількість сільського населення в Україні складала біля 80%.) Більшість із них мешкали в селах Синевидське Вижне, Саджава, Угорники та Добрівляни. Мабуть, чи не найвідоміший підрозділ "Села-Пласту" базувався в селі Павелчі. Його очолював Микола Третяк, і в 1927 р. там було 57 членів, поділених на 6 гуртків. Цей курінь займався незвично широким діапазоном діяльності: руханка, футбол, садівництво, театр, філателія, оправлення книжок і теслярство. Причому курінь був не лише активний у збиранні коштів (для освітних організацій і для придбання будівлі у Львові для проводу Пласту), а також став єдиним осередком "Села-Пласту", що спромігся з допомогою громади побудувати собі власне приміщення.

Попри те, що Пласт зумів закріпитися в сільских районах, справи там посувалися повільно. Основна проблема полягала в тому, що скаутинґ був задуманий для урбанізованих студентів і школярів, які мали достатньо вільного часу. Сільська ж молодь не стільки навчалася в

школі, скільки цілісінькими днями працювала на родинних фермах. Їхні інтереси цілком відрізнялися від уподобань міської молоді. Природа аж так їх не вабила, і вони чудово були обізнані з такими речами, як в'язання вузлів, користування сокирою чи готування їжі на вогнищі. Натомість вони бажали отримати від Пласту те, чого їм бракувало через відсутність адекватного шкільного навчання: гімнастики, спорту і військових занять (особливо привабливих для сільських хлопців), а також мистецьких заходів, таких як театральні гуртки або музичні ансамблі. І хоч Пласт міг запропонувати дещо з подібних заходів, вони не становили вагому частину його програми. Окрім того, дівчата в традиційно консервативніших селах України не мали ні часу, ні бажання вступати в пластову організацію. Відповідно, значна частина сільської молоді – а отже, й переважна більшість західноукраїнських дівчат і хлопців – залишалися незалученими до скаутинґу.

Пласт і робітничий клас

Іншим соціально-економічним прошарком української молоді, якого не надто приваблював Пласт, була міська робітнича молодь. Здебільшого це були сільські хлопці, що приїжджали на працю до міста, зазвичай у жахливих умовах і за мізерну зарплату. Також цей прошарок складався з дітей незаможних (у більшості випадків) чорноробів і дещо заможніших ремісників. Більшу частину 1920-х рр. провід Пласту майже не звертав увагу на цю молодь. Проте саме вони, більше, ніж будь-хто інший, потребували організації, що могла б підняти їм моральний

Пластовий оркестр у Бережанах.

дух. Цій молоді нерідко бракувало батьківської опіки, вона зазнавала визисків і була схильна до алкоголізму і злочинності, тож саме вона могла б найбільше скористатися тим, що міг запропонувати їй скаутинґ. Проте лише декілька пластових активістів займалися цією молоддю. Найкращим прикладом такої діяльності був уже згадуваний Михайло Горбовий із Косова. Також варто згадати поета Василя Кархута, знаного теоретика скаутинґу. Він написав книжку "Друга і третя проба пластуна" (1928), у якій містилася детальна програма роботи з міською робітничою молоддю. Їхні зусилля принесли певні плоди, і у Львові, Станиславові та деяких інших містах утворилися пластові курені, не пов'язані зі школами. Нерідко ці курені формувалися при гільдіях або інших торгових об'єднаннях. Але подібно до сільських пластунів, вони так і не стали вагомою частиною Пласту. Скажімо, в 1927 р. доля дітей пролетарського походження у членстві Пласту складала менше 1%.

Допоміжне товариство "Пластприят"

З часом Пласт зацікавив певне коло дорослих – батьків пластунів, педагогів і громадських активістів – які бажали забезпечити членів Пласту "всебічними матеріалами, моральною підтримкою і спонсорством." 9 березня 1930 р. ці особи зібралися у Львові й утворили окрему секцію УКТОДОМу – "Товариство приятелів Пласту" – або, як його пізніше почали називати, "Пластприят". Головною функцією цієї групи підтримки була фінансова допомога Пласту для здійснення його програми, зазвичай шляхом різних акцій зі збору коштів.

Ще перед тим, як офіційно заснували свою групу підтримки, батьки і приятелі Пласту допомагали підшуковування місця для сходин і таборування. Це була вельми обтяжлива проблема для будь-яких сфер пластової діяльності, адже орендна плата швидко вичерпувала і без того доволі обмежені фінансові ресурси. Особливо гостро ця проблема стояла у Львові, де була розташована Центральна управа. На початку 1920-х рр. Пласт займав приміщення у Ставропігійському інституті. Проте дирекція цього інституту складалася з русофілів, що не тільки дивилися скоса на патріотичну українську молодь, але й намагалися навіть заснувати конкуруючу скаутську організацію. Ось чому в 1925 р. Пласт і майбутні члени "Пластприяту" започаткували кампанію зі збору коштів на власну будівлю. Справи рухалися поволі аж до лютого 1930 р., коли Пласт було виселено з інституту. Засудження цієї дії заохотило багатьох дорослих долучитися до "Пластприяту" й відновити активний збір коштів. Виглядало, що невдовзі ця кампанія досягне своєї мети, але влітку 1930 р. організацію спіткали нові біди.

Пластовий табір в заповіднику “Писаний камінь” у Карпатах, 1924 р.

Таборування в Карпатських горах. Захоплюючий і новаторський спосіб, у який скаути на природі гартували характер й виховували достойних громадянів, безсумнівно довів свою принадність, але табори мали ще одну перевагу: вони дозволяли пластовим виховникам зустрічатися, відновлювати контакти і планувати свою діяльність без поліцейського втручання.

Статистика

Пласт зростав найшвидше в період з 1924 р., після Верховного Пластового з'їзду, до 1927, коли більше уваги стали приділяти якості програми, а не кількісному зростанню.

	Членство Пласту	Кількість куренів юнацтва
1924	1,750	35
1927	4,083	78
1930	~ 6,000	93 (плюс 20 куренів-прихильників)
	За уладами (віковою категорією)	
1930	70% пластового юнацтва (з яких було біля 30% дівчат)	

Ця статистика може створити помилкове враження, ніби зростання Пласту в 1920-х рр. було стабільним і безперервним процесом. Насправді, цей процес не був плинний, і попри загальний ріст, траплялися також спади й реґреси. Одні курені формувалися, а інші розпадалися, хтось поповнював лави організації, а хтось залишав її. Скажімо, в 1926 р. Пласт залишили 80 юнаків та юначок, а в 1927 – ще 65. Найчастіше причиною цього було небажання й далі займатися скаутинґом після 17-річного віку. А от ті, кому ще не виповнилося 17, набагато рідше залишали Пласт. Ось які причини називали в повідомленнях про вихід з організації: брак вільного часу, тиск з боку шкільної дирекції, погані оцінки, нездатність або небажання дотримуватися пластових норм поведінки, інші зацікавлення і проблеми зі здоров'ям. Майже ніколи причиною не називали брак коштів, адже Пласт, а особливо пластові побратими, робили все можливе, щоб допомогти пластуну, який потрапив у фінансову скруту. І врешті-решт, інколи ці заяви свідчили про розчарування в товаришах через занепад їхнього ідеалізму або про переконаність у тому, що Пласт не належить до найефективніших структур для побудови нової, незалежної України.

У міжвоєнний період Пласт поширився в усіх реґіонах, де мешкали українці (за винятком, звичайно, Радянської України, де він був заборонений). Через те, що політичні, культурні та соціально-економічні умови в кожному з цих реґіонів були доволі різні, Пласт набував, відповідно, відмінних характеристик в залежності від свого оточення. Таким чином, ключовою вимогою було збереження головної ідеї в процесі пристосування до місцевих обставин.

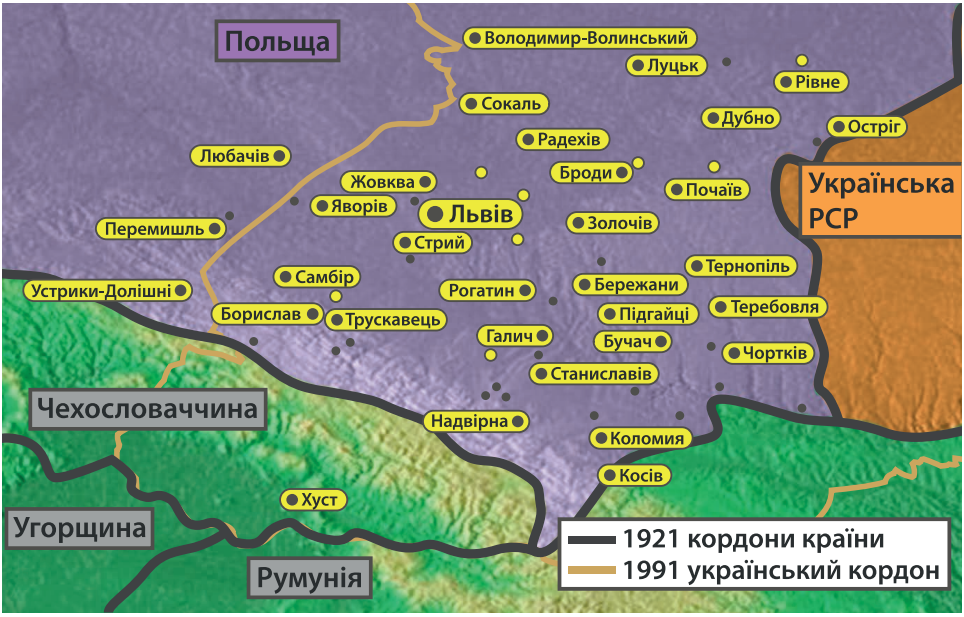

Поширення Пласту в Східній Галичині за польського панування, 1920-і рр. (жовті точки вказують на додаткові міста, а темні – на додаткові села).

Закарпаття

Порівняно зі Східною Галичиною, зростання Пласту було динамічніше на Закарпатті. Умови для розвитку українського скаутського руху були там набагато сприятливіші, ніж будь-де. Ключовим фактором було те, що в міжвоєнний період Закарпаття було частиною Чехословаччини, найдемократичнішої країни Східної Європи. Вона, на щастя, проводила відносно ліберальну політику стосовно національних меншин.

Щодо українців Закарпаття (або русинів, як вони себе називали) треба зазначити, що за кількістю сільського населення вони переважали навіть своїх братів зі Східної Галичини. Це означало, що Пласт приваблював до себе не тільки частку (невеличку) міської молоді або тих, хто навчався в містах, але й набув значного поширення серед сільської молоді. Місцевий скаутський рух, у якому домінували чехи, ставився доброзичливо до Пласту. Окрім того, присутність у Закарпатті великої кількості політичних еміґрантів, як зі Сходу України, так і зі Східної Галичини, також заохочувала закарпатську молодь вступати до Пласту. Згодом почали набувати досвіду місцеві, родом з Закарпаття, провідники Пласту, які й очолили доволі потужний і добре організований український скаутський рух. (Детальніше про закарпатський Пласт йтиметься в 4-му розділі.)

Волинь

Цей великий реґіон у північнозахідній Україні з населенням близько 2 мільйонів осіб був частиною Російської імперії до 1917 р. У 1921 р. разом із Галичиною він потрапив під польське панування. Подібно до інших етнічних українських земель, він був переважно аграрний, де землевласниками були в основному поляки. Селяни, здебільшого українського походження, були переважно нужденні й неосвічені, українських організацій практично не існувало, а національна свідомість була нерозвинена. Польська політика стосовно українців, що були переважно православні, відрізнялася в багатьох випадках ще більшою репресивністю на Волині, ніж у сусідній Галичині.

За таких умов Пласт не мав великих можливостей для нормального розвитку. Як і в Галичині, польська влада відмовлялася визнати його леґальною організацією. Тому засновники пластового руху на Волині повинні були шукати якусь іншу офіційно зареєстровану організацію, що могла б служити "прикриттям" для Пласту. Цю роль погодилося взяти на себе товариство "Просвіта", і впродовж 1920-х рр. пластові гуртки, що виникали на Волині, функціонували в якості підрозділів місцевих "Просвіт". У вересні 1922 р. "Просвіта" вдалася до поширення й розбудови місцевих філій, засновуючи в процесі цієї розбудови пластові гуртки в нових місцевостях. Перший такий пластовий гурток на Волині, очолюваний О.Дмитриченком, з'явився у вересні 1922 р. в Острозі. Він отримав усю необхідну літературу від українських пластунів із Праги, й невдовзі вже налічував близько 60 членів. Інші гуртки, що вважалися підрозділами "Просвіти", постали в Здолбунові, Ковелі, Володимир-Волинському, Радивилові, Почаєві та Луцьку. Найбільша кількість пластунів була в Рівному, де учні місцевої української гімназії створили два напівлеґальні гуртки. Пластом у цьому реґіоні займався й очолював його С.Семенюк, який зазнавав постійних переслідувань від польської влади за його відданість українському скаутинґу. Як і С.Семенюк, усі інші засновники пластових гуртків на Волині були членами "Просвіти", а молодь, яку вони залучали до Пласту, жила переважно в містах.

Винятком до цього правила було містечко Олександрія. Восени 1923 р. старші учні місцевої початкової школи за власною ініціативою вирішили організувати пластовий гурток. Коли їм повідомили, що гурток отримає дозвіл на існування лише в тому випадку, якщо його спонсоруватиме місцева філія "Просвіти", молодь заснувала у своєму містечку філію цього освітнього товариства.

Восени 1924 р. Пласт на Волині налічував біля 280 членів. Це спонукало ВПК у Львові призначити двох досвідчених галицьких пластунів-сеньйорів, Б.Кравціва та С.Охримовича, для надання допомоги

волинякам у їхніх організаторських зусиллях. Цих двох пластунів невдовзі заарештувала польська поліція. Одначе Львів і далі посилав на Волинь досвідчених пластових провідників, наприклад, В.Остаповича та В.Яніва, що діяли там у 1926 р. в якості дорадників та організаторів. Львів також присилав відповідну літературу й навчальні посібники.

Всередині 1920-х рр. пластове членство на Волині сягнуло найвищого рівня, коли біля 500 осіб вступили в Пласт (дехто доводить, що ця цифра була меншою). Мало того, що це не була занадто вражаюча кількість, та ще й організація діяла дещо однобічно: членами були майже винятково хлопці-юнаки, дівчат було дуже мало, а уладів новацтва та старших пластунів не існувало взагалі. Безумовно, найбільше проблем створювала репресивна політика польської влади. Але брак досвідчених виховників і відповідної соціальної бази також впливав на вповільнене зростання організації. Ба більше, всередині української громади, особливо в селах, були доволі поширені прорадянські настрої. Це також знеохочувало молодь вступати в організацію, яку вони сприймали як "буржуазну". Ось чому, коли в 1928 р. польська влада вирішила заборонити Пласт разом із іншими українськими організаціями, вона не зустріла великого опору на Волині.

Буковина

Український скаутинґ на Буковині, з майже півмільйонним населенням, мав багатообіцяючий старт перед 1914 роком, коли цей реґіон був провінцією доволі ліберальної Габсбурзької імперії. Але після занепаду австрійського правління у 1918 р. Буковина увійшла до складу Румунії, що здійснювала вкрай репресивну політику свосовно національних меншин. Це означало, що спроби відновити Пласт після перерви, викликаної війною, наштовхувалися на численні перешкоди.

Кіцмань на Буковині, 1933 р.

Восени 1921 р. була здійснена спроба заснувати пластовий гурток у Чернівцях, але вона зазнала невдачі через урядову заборону діяльності будь-яких українських організацій. Коли ці обмеження були дещо послаблені в 1928 р., з'явилася можливість деякого поступу. Ініціативу проявили студенти університету, що були найдинамічнішою і найкраще організованою верствою української громади на Буковині. Улітку того року чернівецькі студенти вели тривалі дискусії щодо потреби відновлення Пласту. З деякими труднощами вони змогли роздобути навчальні матеріали з Галичини, таємно зустрілися з галицькими побратимами на польсько-румунському кордоні й розробили детальний робочий план.

У січні 1929 р. з'явився ряд статей у найбільшій українській газеті Буковини "Час". Невдовзі після цього студентське товариство "Чорноморе" заснувало 15-особовий пластовий гурток, найактивнішими членами якого були Б.Сірецький, який очолив буковинських пластунів, Л.Гузар і В.Антонець. Улітку 1930 р. ці скаути брали участь у пластовому таборі в гірському заповіднику "Писаний камінь" у Галичині. Натхненні цим досвідом, Б.Сірецький і його друзі вирішили залучити до організації школярів-старшокласників, і навесні 1931 р. заснували 30-особовий курінь у Чернівецькій гімназії, де було також створено улад пластового новацтва. Але можливості поширення Пласту у школах були обмежені, насамперед через брак скаутських виховників і напівлеґальний статус самого Пласту. Крім того, ставало дедалі важче підтримувати контакти з Галичиною, звідки могли б присилати досвідчених виховників.

Унаслідок цього ті декілька пластових гуртків, що існували на Буковині на початку 1930-х рр., складалися переважно зі студентів. У травні 1931 р. вони сформували 70-особовий курінь "Олекса Довбуш", який потім перейменували на "Верховинці". Ці пластуни, що були старші за віком і добре освічені, швидко опанували теоретичні та практичні аспекти скаутинґу. Вони мали гарні нагоди вправляти свою майстерність у сусідніх Карпатських горах. Проте невдовзі цю основну групу розкололи внутрішні конфлікти: близько 20 пластунок вийшли з куреня й заснували жіночий курінь "Ясні зорі", тоді, як хлопці, які залишилися, утворили чоловічий 3-й курінь ім. Івана Мазепи. Саме вони й були основою Пласту на Буковині в міжвоєнний період.

Та хоч у Чернівцях і був доволі активний пластовий осередок, головна проблема була пов'язана з демографією: переважну більшість членів складали університетські студенти, і майже не докладалося зусиль, щоб залучити молодших членів шкільного віку. Ось чому в 1934 р., коли студенти закінчили навчання в університеті й були або призвані на військову службу, або виїхали в пошуках роботи до

інших міст, основна група членів Пласту почала розпадатися. Щоб не скомпрометувати образ Пласту намаганнями зберегти напіврозвалену організацію, позосталі члени вирішили її розпустити. У 1937 р. була зроблена спроба відновити в реґіоні Пласт, але вона зазнала невдачі.

Пласт на еміґрації

Крах намагань заснувати в 1917–1920 рр. незалежну українську державу змусив багатьох українців залишити Батьківщину. Серед них була значна кількість молодих вояків Української Національної Армії. Поза тим там ще були члени різних українських національних урядів, поборники українських політичних партій і представники національно свідомої української інтеліґенції. Хоча з часом їх розкидало по цілій Європі й Північній Америці, багато з них на початках перебували у Чехословаччині, що гостинно їх привітала й навіть надала певну фінансову підтримку. У середовищі цих еміґрантів успіхом користувалася ідея виховання нового, прогресивнішого образу української особистості. Відповідно, декого з молодих українців привабив скаутинґ і Пласт. Вони створили новий, еміґрантський варіант українського скаутинґу й нав'язали контакти з Пластом у Закарпатті та Східній Галичині. Цей еміґрантський варіант українського скаутинґу ми розглянемо в окремому розділі.

* * *

1920-і роки часто називають "Золотою добою" Пласту. Попри негативне ставлення й постійне втручання з боку польської влади, Пласт у Галичині став чільною молодіжною організацію серед українців. Хоч основний наголос ставився на якісні аспекти індивідуального розвитку хлопців, одночасно докладалося зусиль для поширення пластових ідей серед дівчат, жінок, сільської молоді та молодих представників українського робітничого класу. Ідеї ці явно приваблювали багатьох, особливо дітей міської української інтеліґенції.

Вражають також гідні уваги успіхи, досягнуті Пластом у різних середовищах. Він зміг пустити корені, принаймні тимчасово, на Волині, попри те, що більшість українського населення там мешкала переважно в селах. Помітних успіхів Пласт досяг на Закарпатті, що, перебуваючи в складі Чехословацької держави, було значно демократичнішим від міжвоєнної Польщі. І справді, пластова організація в Закарпатті змогла виплекати не тільки визначних особистостей, але й національно свідомих українців – а це було неабияке досягнення в етнічно сумбурному й нерозвиненому реґіоні.

Ба більше, Пласт привабив численних східноукраїнських еміґрантів, що осіли в Празі, а пізніше поширили Пласт у багатьох містах Східної й Західної Європи. Також він досяг значних успіхів серед українських імміґрантів та еміґрантів у Франції.

Проте не обійшлося й без розчарувань. Упродовж цього періоду Пласт спромігся лише на тимчасове існування на Буковині, а також у Канаді і США, де хоч і виникали недовговічні пластові гуртки, але привабливість американського й канадського скаутинґу була занадто потужна, щоб Пласт міг конкурувати з ними на рівних. Та хоч там як, але в 1920-х рр. Пласт довів, що незалежно від середовища, в якому мешкало молоде покоління українців, український скаутинґ незмінно їх приваблював до себе.

Примітки:

1. Хобзей, П. "Таємний університет у Львові", «Україна: Наука і культура» (Київ) 1991, ч.25, ст.56
2. Просвіта. «Календар 1936 р.» (Львів: Золотий Колос 1935), ст.39

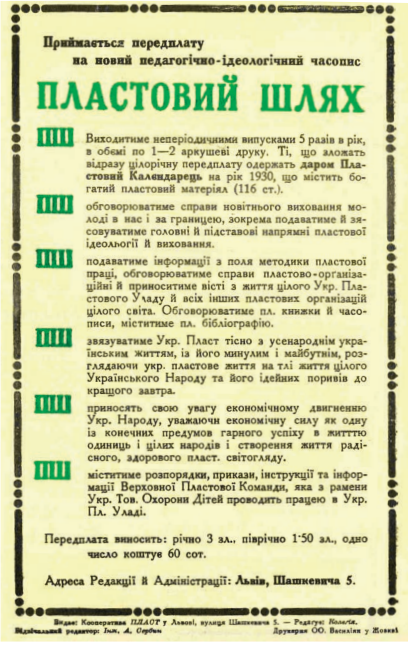

Приймається передплату
на новий педагогічно-ідеологічний часопис

ПЛАСТОВИЙ ШЛЯХ

Виходитиме неперіодичними випусками 5 разів в рік, в обсязі по 1—2 аркушеві друку. Ті, що зложать відразу цілорічну передплату одержать **даром Пластовий Календарець** на рік 1930, що містить богатий пластовий матеріял (116 ст.).

обговорюватиме справи новітнього виховання молоді в нас і за границею, зокрема подаватиме й зясовуватиме головні й підставові напрямні пластової ідеольогії й виховання.

подаватиме інформації з поля методики пластової праці, обговорюватиме справи пластово-організаційні й приноситиме вісті з життя цілого Укр. Пластового Уладу й всіх інших пластових організацій цілого світа. Обговорюватиме пл. книжки й часописи, міститиме пл. бібліографію.

звязуватиме Укр. Пласт тісно з усенароднім українським життям, із його минулим і майбутнім, розглядаючи укр. пластове життя на тлі життя цілого Українського Народу та його ідейних поривів до кращого завтра.

приносять свою увагу економічному двигненню Укр. Народу, уважаючи економічну силу як одну із конечних предумов гарного успіху в життю одиниць і цілих народів і створення життя радісного, здорового пласт. світогляду.

міститиме розпорядки, прикази, інструкції та інформації Верховної Пластової Команди, яка з рамени Укр. Тов. Охорони Дітей проводить працею в Укр. Пл. Уладі.

Передплата виносить: річно 3 зл., піврічно 1·50 зл., одно число коштує 60 сот.

Адреса Редакції й Адміністрації: **Львів, Шашкевича 5.**

Видає: Кооператива *ПЛАСТ* у Львові, улиця Шашкевича 5. — Редаґує: *Колеґія.*
Відповідальний редактор: *Ів. А. Сербин* Друкарня ОО. Василіян у Жовкві

"Пластовий шлях", журнал, що займався педагогічними та ідеологічними питаннями, й виходив у Львові (цей примірник, мабуть, із 1929 або 1930 р.).

Розділ третій
1930-і роки: Репресії та витривалість

Упродовж 1930-х рр. здатність Пласту виживати й адаптуватися зазнала суворих випробувань. Немовби ілюструючи незавидне ста-новище українців у міжвоєнний період, Пласт наражався на всі труднощі та знегоди, притаманні бездержавним націям. У Галичині Пласт буде заборонений польським урядом, а в діаспорі він зіткнеться з безпрецедентним викликом представлення українського скаутинґу на міжнародному рівні, намагаючись одночасно запобігти згубному впливу асиміляції. У Закарпатті Пласт стане одним з найголовніших чинників українізації населення, що досі майже не усвідомлювало своєї національної ідентичності. Набуваючи різноманітних форм і видозмін, Пласт боротиметься за збереження основних принципів своєї діяльності й організаційної цілісності. Те, яким чином Пласт долав усі ці труднощі, справило величезний вплив на всю його подальшу історію.

* * *

Багато в чому поширення Пласту в Західній Україні було тотожне швидкій еволюції скаутинґу в Європі. Але вже на початку другого десятиліття існування українського скаутського руху виникли суттєві відмінності. Майже скрізь національні скаутські організації сприймалися позитивно і навіть підтримувалися місцевими адміністраціями, що бачили в них зазвичай структури для виховання добропорядної громадянськості й патріотизму. Скажімо, польський скаутський рух отримував величезну користь від державної політики заохочення його діяльності. Але з точки зори польського уряду й суспільства в Східній Галичині український скаутинґ, що наголошував на українському патріотизмі, вважався руйнівним, таким, що визначально суперечив усім фундаментальним засадам Польщі. А отже, Пласт являв собою рідкісний випадок скаутського руху, що сприймався урядом радше як загроза, а не благо. Польські окупанти неодноразово здійснювали заходи для стримування його розвитку. Ось чому в міжвоєнний період, коли як польський, так і український націоналізм ставав дедалі радикальнішим, внутрішнє тертя між польською владою та українським скаутинґом неодмінно мало призвести до кризи.

Майже від самого початку створення Пласту в Східній Галичині стало очевидним вороже ставлення до нього з боку польської влади. Упродовж 1920-х рр. використовувалися різноманітні форми тиску, покликаного знеохотити українську молодь від участі в українському

скаутському русі. Найгучнішими були судові процеси над членами Пласту, звинуваченими у приналежності до націоналістичних організацій. Ці акції були настільки загрозливими, що деякі члени ВПР певний час міркували над розпуском організації, щоб не наражати підлітків на поліцейські переслідування та постійний нагляд. Але переважна більшість пластунів та їхніх провідників не бажали розглядати таку можливість. Вони відмовлялися обмежувати свою діяльність, натомість поширюючи її. Це розлючувало поляків у Східній Галичині, газети яких неодноразово повідомляли про "підривну" діяльність Пласту, закликаючи уряд вжити відповідні заходи.

Волинь

Польська влада найяскравіше демонструвала своє вороже ставлення до Пласту – включно з намірами придушити його і навіть знищити – на Волині. Наприкінці 1927 р. Пласт був заборонений спочатку в Рівному, а згодом у цілій території. Приводом для таких заходів стало реґіональне пластове джемборі, проведене в серпні 1927 р. в Олександрії біля Рівного. Місцеві поляки, яких роздратував зовнішний вигляд української молоді в одностроях, що прибула не тільки з Волині, але й також з Галичини і навіть далекого Закарпаття, почали масово скаржитися до поліції. Польська преса на Волині підсилила це незадоволення, звинувативши Рівненські пластові гуртки у приналежності до "організації войовничих українських націоналістів". Міський мер швидко прийшов до висновку, що гімнастичні гуртки, пов'язані з мережею "Просвіти", насправді служили прикриттям діяльності Пласту, і що "їхнім основним зацікавленням була політика, а не спорт." Унаслідок цього 18 грудня 1927 р. він видав указ про розформування впродовж тижня всіх пластових гуртків його повіту. Трохи згодом, 21 лютого 1928 р., губернатор Волині заборонив діяльність пластових гуртків у цілому воєводстві.

З метою уникнення конфронтації відносно невеличкі пластові гуртки Волині розформувалися без зайвого галасу і здебільшого припинили свою діяльність. Але наприкінці 1928 р. М.Горбенко, І.Скорик та О.Бахів сформували в Луцьку підпільний пластовий осередок, що налагодив зв'язки зі Львовом і спробував відновити у воєводстві діяльність Пласту. ВПК таємно відправила студента львівської політехніки Яро Гладкого з метою посприяти цим зусиллям. Було створено декілька маленьких гуртків і налагоджено контакти з німецькими скаутами. 13 травня 1929 р. деякі члени Пласту в Луцьку навіть наважилися з'явитися в одностроях на акції з ушанування пам'яті загиблих українських вояків. У Рівненському повіті, де Пласт

був найактивніший, у 1929 р. знов утворилася пластова група, що налічував майже 40 членів, насамперед завдяки завзяттю й переконанням прихильника Пласту С.Семенюка. Поліція була добре проінформована стосовно цієї діяльності, і в 1932 р. Семенюка та його сподвижників було віддано під суд, звинувачено в приналежності до націоналістичних організацій і засуджено. Таким чином декілька відновлених гуртків на Волині були знову розпущені.

Галичина

Українці Галичини були набагато потужніші політично й організаційно за своїх побратимів на Волині. До того ж, така велика й добре розбудована організація, як Пласт, створювала польській владі у Галичині значно серйознішу проблему, ніж на Волині. Цим можна пояснити дещо запізнілий наступ на цю організацію в Галичині. Хоч багато хто вважає, що польські урядовці просто чекали приводу для нанесення потужного удару українському скаутинґу.

Розв'язка настала за драматичних обставин у 1930 р. Того року зростаюча конфронтація між польською владою та українською спільнотою сягнула точки кипіння. У відповідь на намагання поляків колонізувати конфісковані землі, з яких було виселено корінних українських мешканців, Українська військова організація започаткувала кампанію саботажу. Влада відплатила всеохоплюючим переслідуванням українських активістів, організацій та установ, включно з масовими арештами, побоями та нищенням майна. Питанням часу було те, коли ці репресивні заходи торкнуться пластової організації.

Подія, після якої вся лють польського уряду зосередилася на українській пластовій організації, сталася 13 липня 1930 р. У спробі залучити кошти для УВО, група з п'ятьох молодих українців напала на поштовий транспорт біля Бібрки. Під час перестрілки загинув поліцейський. У результаті погоні було смертельно поранено одного з членів цієї групи. Ним виявився молодий студент, що належав до УВО, Григорій Пісецький; він був також активним пластуном. І справді, немовби підкреслюючи свою залученість до Пласту – а він належав до куреню "Лісові чорти" – Г.Пісецький брав участь у нападі, вбраний у пластовий однострій (згідно з іншими свідченнями, його участь у нападі і, відповідно, форма одягу, були випадковими).

Це було те, чого потребувала польська преса. З'явилася ціла злива статей, що пов'язували Пласт з УВО. Прагнучи покласти на всю організацію відповідальність за дії окремої особи, автори статей стверджували, що Пласт регулярно вишколював новобранців для терористичних гнізд. Одна польська газета навіть доводила,

що походи пластунів у таборі біля Угніва проводилися насправді сепаратистськими розвідувальними загонами, що досліджували територію, готуючись до ворожих дій. Ігноруючи той факт, що уряд протягом майже десяти років переслідував Пласт, принаймні, на місцевому рівні, польська преса і спільнота вимагали, щоб на знак відплати за Бібрський інцидент було завдано вирішального удару діяльності Пласту в цілій Галичині.

Під забороною

Уряд з готовністю відгукнувся на "громадську думку". 26 вересня 1930 р. мер Львова наказав головній спонсорській організації Пласту УКТОДОМ негайно розформувати всі пластові гуртки. Обгрунтування цього наказу було надумане: упродовж семи років Пласт вільно функціонував як секція УКТОДОМу (що мав право організовувати молодіжні гуртки), але раптово польська адміністрація вирішила, що пластова діяльність суперечить постанові 1923 р., а отже є нелеґальною. Пласт було звинувачено в тому, що це "антидержавна" організація, його провідників засудили за порушення шкільних статутів, а пластунам було заборонено носити однострої або відзнаки. Організації було надано 14 днів для цілковитого розпуску. Тим часом у трьох інших повітах окупованої поляками Галичини також було поширено цю заборону, а поліції всіх повітів Галичини було наказано простежити за виконанням заборони.

Попри той факт, що польський уряд домагався самостійного розформування Пласту, поліція нерідко діяла на власний розсуд. Того ж дня, коли було оголошено про заборону, були проведені вечірні обшуки в помешканнях майже 40 пластових провідників і активістів Львова. Були конфісковані однострої, відзнаки й документи. У деяких випадках поліція вдавалася до фізичного насильства стосовно молодих людей, що були вбрані в одностроях. Головна пластова управа у Львові була опечатана, а місцеві приміщення для сходин зазнали нападів і руйнувань. У Перемишлі 80 поліцаїв провели обшуки пластових домівок, вилучили все, що там знайшли й заарештували зв'язкового Леоніда Бачинського й організатора Володимира Загайкевича, включно з численними учнями старших класів, запідозреними у приналежності до організації. Один із засновників Пласту, Іван Чмола, був заарештований у Яворові.

Особливо брутально поводив себе дрогобицький староста. Після проведення обшуків у організаціях, що будь-яким чином могли бути пов'язані з Пластом, він наказав заарештувати двох провідних активістів, О.Левицького та зв'язкового М.Іваненка, а також 30

інших осіб. Їх відвели до в'язниці в наручниках. Ще 18 пластунів було заарештовано в Коломиї. Дехто з пластових провідників, скажімо, Ф.Біленький у Станиславові, був заарештований не раз, а двічі. Поліція розпочала слідство проти великої кількості пластунів по цілій Галичині. Немовби цього було замало, вночі 28 вересня хтось підпалив пластову оселю "Сокіл" зі щойно спорудженими там бараками та кухнею. Не дивно, що в цьому випадку поліція так і не виявила злочинця.

Після початкової хвилі арештів і розслідувань почалися судові процеси. У січні 1931 р. 20 пластунів у Золочеві було звинувачено у приналежності до "нелеґального та підривного товариства". 18–20 лютого відбулося судилище над 96 пластунами у Стрию, цьому бастіоні пластової діяльності. У березні 18 пластунів предстали перед магістратським судом у Коломиї, а у квітні ще 12 пластунів було притягнено до суду в Тернополі. Усі ці суди незмінно закінчувалися виправдальними вироками, адже адвокатам було доволі легко доводити, що Пласт мав законне право займатися своєю діяльністю, і що звинувачення в підривних діях були безпідставні. Проте траплялися й такі випадки, як у Самборі, де 14 лютого 1931 р. вкрай шовіністично налаштований суддя проігнорував усі аргументи захисту і засудив 20 пластунів до одного-двох місяців ув'язнення.

Урядове переслідування Пласту стало темою запальних дебатів серед поляків та українців. Зрозуміло, що українці одностайно критикували ці надзвичайно жорсткі заходи супроти молодіжної організації. Більш помірковані представники польської спільноти припускали можливість леґалізації українського скаутинґу, але умови, які вони пропонували, були неприйнятні для Пласту. Суть цих умов передала газета "Слово польське" 17 серпня 1931 р.: "Якщо українці хочуть, щоби Пласт розвивався без перешкод, то він повинен

Командант польської поліції Кваснєвський

У неділю 21 вересня 1930 р. командант повітової поліції Кваснєвський зустрів на місцевому ринку пластуна Ярослава Старуха, що прямував в однострої на фестин. Він схопив його за груди і, трясучи, питав, що він за один. Старух відповів, що командант поліції чудово його знав, адже він мешкав у сусідньому будинку. І ще він запитав у команданта поліції, чи пристойно хапати за груди людину, що прямує міським ринком. Замість відповіді розгніваний "страж порядку" двічі привселюдно вдарив Старуха по обличчю. [...] Пізніше того вечора під час фестину був конфіскований пластовий оркестр з 25 інструментами, а другого дня проведено обшук у домівці Пласту і забрано та опечатано бібліотечку і крамничку.[1]

виконувати завдання суто спортивної організації…та не збочуватись на бездоріжжя, що ведуть до політичних конфліктів". Українська молодь, стверджувалося там, повинна демонструвати "безоглядну лояльність щодо [польської] держави". А це, фактично, означало, що члени Пласту не могли по суті бути ні справжніми скаутами, ні правдивими українськими патріотами.[2]

Ставлення польських скаутів до своїх українських колег було непримиренно вороже. Як переконані патріоти Польщі, вони були нездатні виявляти будь-яку симпатію стосовно своїх українських побратимів-скаутів. Їхній головний бюлетень "Чувай" називав пластунів "чеськими шпигунами", а їхню діяльність – "бандитськими нападами". Декотрі польські харцери доволі відверто демонстрували своє вороже ставлення до українців. Скажімо, в серпні 1930 р. стався випадок, коли польський інструктор скаутів у селі Потік біля Рогатина спочатку всіляко ображав трьох місцевих хлопців, а потім почав стріляти в них з револьвера. Поранивши одного з них, він почав його бити, аж поки інші селяни змусили його вгамуватися. Він тоді почав погрожувати, що закличе "гарцежів" та вистріляє все село.[3] Це був, звичайно, екстремальний випадок, але він віддзеркалює загальну напругу тих часів. Очевидно також, що тоді, як патріотизм у лавах польських харцерів не тільки заохочувався, але й був однією з вимог, українським пластунам було відмовлено їхніми польськими колегами в праві виявляти подібні почуття.

Реакція Пласту

Після заборони Пласту на Волині, а особливо після трагічних подій під Бібркою, провід Пласту очікував, що уряд може вдатися до деяких репресій. Але ніхто, мабуть, не сподівався, що ці репресивні заходи будуть настільки всеосяжні, суворі й навіть брутальні. Стало очевидно, що польська влада не мала наміру обмежитися цими репресіями; її метою було цілковите знищення Пласту – від його центрального проводу до найменших гуртків. Формально виглядало, що провідники Пласту змирилися з урядовою забороною. Було створено "Ліквідаційну комісію" з членів ВПК (С.Левицький, О.Тисовський, Ц.Паліїв, В.Янів, Я.Гладкий, І.Сенів, В.Врецьона, Л.Бучацький та Н.Пясецька), показною функцією якої був нагляд за розформуванням організації.

Проте справжньою метою комісії було існування її в якості юридично визнаної структури для того, щоб допомагати заарештованим членам, запобігати потраплянню пластових фондів і власності в руки уряду та утримувати в належному стані таборові споруди. Одночасно леґітимна "Ліквідаційна комісія" створила напівлеґальну підкомісію, "Виконавчий відділ", на чолі з В.Врецьоною. Обов'язком цього відділу було координувати пластову діяльність і керувати нею в нових

Заняття Таємного Пласту, 1930 р.

непростих обставинах, причому до її складу не було включено таких занадто відомих постатей, як "Дрот" (О.Тисовський) і "Сірий Лев" (С.Левицький).

Подібний підхід було застосовано і до рядових членів Пласту. 1 жовтня 1930 р. головна управа УКТОДОМу, організації, що опікувалася Пластом, видала розпорядження, згідно з яким усі пластові осередки мали припинити свою діяльність. Та одночасно з цим "Виконавчий відділ" таємно проінструктував пластові гуртки, щоб вони не розформовувалися, а просто тимчасово припинили діяльність. Також було сказано, що всі пластуни мають залишатися вірними своїй пластовій присязі. Проте, щоб не наражати малолітніх пластунів на поліцейські залякування й переслідування, юнацтво й новацтво не вважалися тепер членами забороненої скаутської організації. Їм натомість радили вступати в юридично визнані молодіжні, шкільні або спортивні організації. Таким чином, членами Таємного Пласту могли тепер стати тільки старші пластуни і пластуни-сеньйори.

Розкол, і фактор ОУН

В останні місяці 1930 р. пластові провідники та дорослі скаути почали розмірковувати над варіантами своїх дій. Одним із таких варіантів було визнання поразки й остаточне розформування організації. Другим варіантом було подальше нелеґальне функціонування в обмеженому та зміненому форматі. У січні 1931 р., після довгих і палких дебатів між активістами і провідниками Пласту в засніженому карпатському містечку Славське перемогла думка про те, що Пласт повинен існувати й далі в якості таємної організації. Найактивніше пропагував цю ідею Яро Гладкий.

Проте це рішення далося дорогою ціною, загострившi конфлікт між поглядами старших членів Пласту, що з кожним роком поглиблювався. Тут ішлося про питання – яке постійно виникало впродовж цілої історії Пласту – пов'язане з тим, чи Пласт має залишатися ідеологічно й організаційно незалежною організацією або ж, особливо в таких скрутних обставинах, чи має він об'єднуватися з іншими таємними українськими організаціями. Це питання постало з новою силою у зв'язку з появою в 1930 р. нової підпільної войовничої Організації українських націоналістів.

ОУН ставила за мету опір будь-якими можливими засобами польським репресіям, і це приваблювало до неї західноукраїнську молодь загалом і дорослих пластунів зокрема. Багато хто з них доводив, що Пласт, якому довелося піти в підпілля, повинен також злитися з ОУН, посилюючи цю організацію. У 1931–1933 рр. відбувся ряд зустрічей між Пластом і ОУН, де Пласт представляв Яро Гладкий, а ОУН – Осип Бойдуник та Іван Малюца. Попри тиск з боку багатьох теперішніх і колишніх пластунів, Таємний Пласт рішуче відмовлявся зливатися з ОУН.

Відмова зливатися з ОУН засновувалася на трьох основних пунктах. По-перше, представники Пласту бачили вирішальні й непримиренні ідеологічні розбіжності між скаутською присягою ліберального, гуманістичного спрямування та ультранаціоналістичним, авторитарним Декалогом ОУН. По-друге, Пласт вважав своєю головною метою гартувати характер молоді, наголошуючи на різносторонньому підході до цієї мети, тоді як ОУН ставив перед собою суто політичні цілі, ігноруючи виховання характеру особистості. По-третє, Пласт уважав безвідповідальним заохочувати молодь брати участь у революційній діяльності, тоді як ОУН, маючи свої цілі, розраховував на те, що саме молодь виконуватиме небезпечні завдання.

У 1933 р. обидві організації остаточно узгодили принцип несумісного членства, тобто, члени Пласту не могли бути членами ОУН, і навпаки. І хоч ця угода внесла ясність у всі питання, вона також розчарувала багатьох дорослих пластунів, яких приваблювала ОУН. Унаслідок цього велика їх частина – С.Левицький назвав їх "сепаратистами" – вийшла з Пласту й долучилася до ОУН. Проте на індивідуальному рівні, особливо в таких куренях пластунів-сеньйорів, як "Лісові чорти" або "Чорноморці", дружні зв'язки, що утворилися з дитячих років, залишалися нерозривними.

Інші пластуни старшого віку зайняли цілком протилежну позицію. Вони відкидали будь-яку нелеґальну діяльність, чи то в Пласті чи в ОУН. Їхній вибір полягав у приєднанні до вже існуючих леґальних організацій, найчастіше пов'язаних з рухом греко-католицької церкви

"Католицька Акція". У 1934 р. ця церква вирішила створити молодіжне товариство під назвою "Орли", що наслідувало багато зовнішніх форм Пласту і поступово розрослося до 30 тисяч членів. Церковна влада пропонувала пластовому проводу "вийти з підпілля" й допомогти у становленні нової організації. Та коли з'ясувалося, що активісти Пласту мали б задля цього пожертвувати своєю організаційною незалежністю, зрадити скаутським принципам і прийняти сектантську позицію, вони знову відмовилися від співпраці. Це призвело до певного тертя з греко-католицьким духовенством, але також довело, що провід Таємного Пласту за жодну ціну не був готовий зраджувати скаутські принципи й жертвувати організаційною самостійністю.[4]

Після подій 1932 р. з'явилася ще одна можливість. Усвідомлюючи привабливість Пласту, польський уряд побоювався, що велика кількість української молоді вступить до новоствореної ОУН. Тому він натякнув на ймовірність леґалізації Пласту, але тільки після згоди Пласту приєднатися до польського скаутського руху – тобто, визнати польське верховенство і абсолютну лояльність польській владі. Не дивно, що переговори між львівським старостою і представниками української громади дуже швидко припинилися, коли стало очевидним, що пластовий провід не погодиться на польські умови, хоч би й це означало втрату нагоди стати юридично визнаною організацією.

Рішення, прийняті в перші роки після заборони Пласту, були надзвичайно важливі для подальшої історії організації. Хоч це і призвело до численних випадків відступництва – коли організацію покинуло чимало видатних пластунів – ті, що залишилися, створили когорту ідейних однодумців, яких об'єднувала непохитна відданість первісній місії Пласту. Це був значно менший кількісно, але тісно пов'язаний гурт, що діяв злагоджено й ефективно. Більше того, цей гурт однодумців демонстрував, що попри потужність зовнішнього тиску і спокусливість пропозицій, Пластовий провід не збирався зраджувати своїм переконанням у тому, що організація має бути незалежною від будь-яких політичних і сектантських впливів.

Розгубленість

З листа, написаного в січні 1932 р. Лізою Мельничишин, зв'язковою дівочого куреня:

"Поки існував Пласт, ми пережили багато емоцій, радісних і зворушливих. Але тепер...усе стало монотонним, без життя і без руху. Дійсно, заборона Пласту коштувала мене пів життя. Коли я про все це думаю, то відчуваю біль у грудях, немовби на мене впала і безжалісно причавила важка скеля. Тільки моя віра у кращу дійсність стримує мене від самогубства".

Тайний (Таємний) Пласт[5]

Коли Пласт став нелеґальним, діяльність його членів змусила стати підпільною. Вона виявлялася в різноманітних формах і проявах. Говорячи про цей період, інколи буває доволі важко з'ясувати, що можна, а що ні вважати пластовою діяльністю. Відколи Таємний Пласт припинив реєструвати свою активність, навіть його чисельність було важко встановити. Насамперед, існував секретний провід, що складався з членів останньої ВПК, які в 1930 р. сформували "Ліквідаційну Комісію", а невдовзі після цього створили "Виконавчий Відділ". З ними працювала основна група, що налічувала близько 50 спільників, себто осіб, що постійно працювали в Пласті або зростали разом із ним. Вони присвячували практично весь вільний від роботи або навчання час збереженню традицій, цінностей і цілей українського скаутинґу, без жодних винагород і наражаючись нерідко на значний особистий ризик.

Хоч майже всі його члени мешкали у Львові, провід Таємного Пласту не мав постійної домівки. Щорічні з'їзди та сходини відбувалися зазвичай далеко в Карпатських горах з метою уникнення поліцейських облав. Скажімо, в 1931 р. Виконавчий Відділ зустрічався на горі Гриньків, біля Соколу. Цю зустріч довелося поспіхом припиняти, коли неподалік з'явилася польська поліція. У 1932 і 1933 рр. зустріч відбулася на горі Довбушанці.

У липні 1934 р. з'їзд провели на горі Говерлі. Ця зустріч мала особливо важливе значення, адже там було вирішено розформувати "Ліквідаційну Комісію" й Виконавчий Відділ, створивши новий орган для керування Пластовою діяльністю, що краще надавався до підпільної роботи. Він отримав назву "Пластовий Центр" (ПЦ) і складався лише з 6–8 досвідчених активістів, здебільшого зі старої ВПК, які склали таємну присягу. Очолював його Яро Гладкий, а до складу входили Цьопа Паліїв, Юрій Старосольський, С.Костецький, П.Рак, Р.Олесницький, а згодом Борис Павлюк і Ганка Коренець. Очільник цієї групи вважався також Верховним Отаманом. Пізніше ПЦ робив спробу створити також дорадчий орган, що складався б із найдосвідченіших зв'язкових (бо лише ПЦ мав право зазначати зв'язкових), але цього так і не сталося.

ПЦ був визнаний, принаймні теоретично, найвищим керівним органом Пласту, не тільки в окупованих поляками Галичині й на Волині, але й українськими пластунами в Закарпатті та в цілій діаспорі. Не зважаючи на труднощі, пов'язані з нелеґальним існуванням, упродовж наступного десятиліття ПЦ спромігся об'єднати розкидані й розмежовані верстви української пластової спільноти. Декотрі з

Табір в Остодорі, 1933 р. Ділянка землі, подарована Пластові Митрополитом Шептицьким. Таємний Пласт зазвичай проводив зустрічі в ізольованих карпатських місцевостях, уникаючи поліцейських облав.

його членів, скажімо, Я.Гладкий у 1936 р., відправлялися в таємні й небезпечні подорожі до Закарпаття і Праги з метою налагодження контактів з членами Пласту. На превеликий жаль, коли в 1939 р. вибухла війна, деякі члени ПЦ, такі як С.Костецький (1941), Володимир Кашицький (1939) і Діонісій Чорнеґа (1940), загинули, переходячи нелеґально кордон в різних окупаційних зонах.

Іншу категорію членів Таємного Пласту складали пластуни-сеньйори, що виросли в Пласті, і чиї чоловічі й жіночі курені й далі існували в якості неформальних асоціацій. Ці соціальні групи продовжували організовувати під різними приводами мандрівки й табори для своїх членів, і що найважливіше, вони постачали виховників і впорядників для більших таборів юнацтва і новацтва. Як уже зазначалося, чисельність цих однодумців значно скоротилася після того, як значна частина (включно з членами куреню "Червона калина") приєдналася до ОУН і, відповідно, припинала членство у Таємному Пласті. За загальними оцінками упродовж 1930 рр. чисельність рядових членів Таємного Пласту складала не більше кількох сотень осіб.

Що ж трапилося з понад 5 тисячами скаутів, що належали до Пласту перед його забороною? Вони вже не вважалися членами організації, адже вона припинила своє леґальне існування. Проте в наступні після заборони роки таємно продовжували діяти окремі

Ольга Кузьмович таємно склала Пластову присягу в середній школі у м. Дрогобич. Згодом вона займала провідні посади у Пласті в США.

курені старших пластунів. Ці курені розташовувалися в гімназіях таких міст, як Львів, Тернопіль, Броди, Станиславів, Яворів, Коломия та Дрогобич, а вірні присязі пластуни збиралися в гуртожитках або на території прихильних до них парафій і організацій. Вони намагалися й далі виконувати свою програму, організовували мандрівки й табори, а також брали участь у патріотичних акціях, не вбираючи одностроїв. Провід Таємного Пласту у Львові підтримував контакти з деякими з цих гуртків і намагався їм допомагати. Та в зв'язку з тим, що до цих підпільних гуртків не приймали нових, недосвідчених або неперевірених членів, майже всі вони через декілька років розпалися. Лише декотрі з їхніх членів стали пластунами-сеньйорами, що й далі були залучені до Таємного Пласту.

Значно поширенішим було приєднання пластунів до інших, офіційно визнаних молодіжних організацій. Це зазвичай робилося з метою отримання леґального "прикриття" і з надією, що гуртки зможуть і далі займатися своєю попередньою діяльностю, тільки без одностроїв та відзнак, підтримуючи віддалені контакти з проводом Таємного Пласту. Скажімо, у Станиславові гурток старших хлопців-пластунів масово записався до спортивного товариства "Чорногора", і під цим прикриттям і далі займався пластовою діяльністю. Дівочі гуртки вчиняли подібним чином, записуючись до молодіжного підрозділу "Союзу Українок".

За рахунок колишніх членів Пласту значно збільшилися такі організації, як українське спортивне товариство "Сокіл", гімнастичне товариство "Луг", "Карпатський лещетарський клуб" (КЛК) і молодіжні підрозділи товариств "Рідна школа", "Просвіта" та "Союз Українок". А мандрівне товариство "Плай" майже цілком складалося з колишніх пластунів. Безсумнівно, що поповнення цих організацій колишніми членами Пласту сприяло поширенню серед української молоді пластових цінностей, методів і світогляду. Але розпорошення членства серед різних гуртків, за відсутності леґально діючого центрального органу, більш, ніж будь-коли раніше значно ускладнювало завдання захищати основні пластові принципи.

Часопис "Вогні"

З метою подальшого поширення пластової ідеології, відразу після заборони провід Таємного Пласту заснував часопис для молоді "Вогні". Це було надзвичайно важливе рішення. В історії Пласту період, під час якого видавався часопис (1931–1939), нерідко називається "епохою 'Вогнів'". Скориставшись видавничим кооперативом Пласту, що діяв раніше, часопис дуже скоро випустили у світ. Не минуло й чотирьох місяців після заборони, як у січні 1931 р. вийшов перший номер, а до 1935 р. було опубліковано ще 50 випусків журналу, попри поліцейські обшуки й конфіскації. Серед редакторів часопису були одні з найвідданіших пластових діячів, такі як Є.Пеленський, В.Кархут і Я.Гладкий.

Першочерговим завданням "Вогнів" було поширення пластової ідеології навіть у той час, коли організація не мала можливості нормально функціонувати. Наголошуючи на цій місії, восени 1934 р. журнал, що спочатку мав нейтральний підзаголовок "Часопис для української молоді", змінив його на "Ідеологічний журнал нового покоління". Видавці відважно прикрасили титульну сторінку забороненим пластовим гаслом СКОБ. У додаток до часопису редакційна колегія також опублікувала низку книжок для молоді. Пластові принципи пропагувалися активістами і в інших публікаціях. В період з 1936 до 1939 р. член ПЦ Р.Олесницький видавав щомісячник для підлітків під назвою "На сліді".

Потреба захищати пластові принципи була безперечною. Пластові організації були заборонені польським урядом, а деякі українські організації, особливо радикально-націоналістична ОУН, піддавали постійній і рішучій критиці ліберальні та демократичні ідеали, підтримувані Таємним Пластом і часописом "Вогні". У полемічному запалі представники ОУН доводили, що настав час для безкомпромісної революційної боротьби з польським ворогом, яка не залишала місця для моральних та етичних проблем.

У відповідь на шпальтах "Вогнів" неодноразово стверджувалося, що Пласт ніколи не відцурається від основних своїх принципів. Вони були такими: (1) примат морально-етичних ідеалів для розвитку молоді; (2) відмовляння молоді від участі в політичних партіях; (3) незалежність Пласту від будь-яких політичних, партійних чи релігійних організацій і (4) захист пластових демократичних принципів від тоталітарних тенденцій лівих або правих угрупувань.

Пласт від самого створення захищав це ідеологічне підґрунтя. Але в дедалі нетерпимішій і войовничій атмосфері 1930-х рр. захист ліберальної позиції вимагав відваги й самовідданості. Як зауважив С.Левицький, у той час пластуна вирізняли не хустка або шорти, а радше його чи її відданість скаутським ідеалам.

Пластовий кооператив

У 1920-х рр. головним джерелом фінансування Пласту були членські внески. Позбавлений цих доходів після 1930 р., провід Таємного Пласту мусив знайти нові джерела прибутків для фінансування своєї діяльності, якою б обмеженою вона не була. Від 1931 до 1939 р. цією функцією майже виключно займався "Пластовий виробничий і торговельний кооператив", який спеціалізувався на таборовому виряді. До 1930 р. це було доволі скромне підприємство, яке, до речі, було одним із перших підрозділів Пласту, що наразилося на обшук польською поліцією. І хоч не було знайдено нічого протизаконного, поліція припинила в 1930 р. діяльність кооперативу, але його керівники – невтомний А.Сербин, який наполягав на зберіганні солідної матеріальної бази для організації, і Цьопа Паліїв – доводили, що кооператив був комерційним підприємством, а не молодіжною організацією. Відповідно, він перебував під захистом спеціальних законів, що стосувалися кооперативів. Польська адміністрація була змушена визнати цей аргумент і влітку 1931 р. дала дозвіл на повторне відкриття. Вона навіть неохоче погодилася на використання кооперативом назви "Пласт".

Підтримуваний колишніми й теперішніми скаутами, ентузіастами спорту й туризму, а також широкими верствами української громади, кооператив швидко зростав. Упродовж року було відкрито ще одну крамничку у Львові і декілька провінційних філій. Низка майстерень виробляла нову продукцію, кількість членів кооперативу збільшилася до близько ста осіб, а капітальний фонд налічував 7600 польських злотих. Управляли компанією один директор і двоє студентів.

Значні прибутки цього підприємства спрямовувалися на фінансування публікацій і спорудження та утримання таборових приміщень. Кооператив виконував також ще одну важливу функцію: він служив безпечним місцем зустрічей, де нав'язувалися контакти і приятельські стосунки між тими, хто залишався в Таємному Пласті, і тими, хто вийшов з Пласту, долучившись до інших організацій.

Таборування

Ключовим пріоритетом Таємного Пласту було зберегти контакти з українською молоддю. У зв'язку з тим, що традиційну пластову діяльність, таку як щотижневі сходини, складання проб і вмілостей та участь у громадських заходах і святкуваннях проводити у великих і малих містах буле неможливо через присутність польської поліції, чи не єдиним місцем, де можна було обмежити або й цілком уникнути втручання польської адміністрації, були літні табори. Саме тому вони стали основним місцем діяльності колишніх і теперішніх пластунів.

Табір, організований Таємним Пластом на Остодорі, 1932 р.

Потрібно було знайти організацію, яка б фінансово підтримувала ці табори. Влітку 1931 р. на це погодився УКТОДОМ, який обслуговував мережу сиротинців і дитячих притулків, великою мірою завдяки своєму президентові А.Каратницькому, що був палким прихильником Пласту. Скориставшись щедрою допомогою митрополита Шептицького, який надав земельну ділянку й будматеріали, а також невикористаними коштами, зібраними 1930 р. на придбання домівки у Львові, у 1932 р. було завершено будівництво просторої оселі для УПН на Остодорі. Щороку близько 150–200 новаків і новачок проводили там більшість літа. Їхня програма була дуже подібна на те, чим займалися в нормальних пластових таборах, за винятком носіння одностроїв. Упродовж років виховниками на цьому таборі були члени куреня пластунів-сеньйорів "Орден залізної остроги". Комендантом табору був отець О.Бучацький, який виконував цю роль у період до 1930 р.

В 1933 р., завдяки підтримці о.Тита Войнаровського було реконструйовано будівлі улюбленої оселі "Сокіл", де почав діяти юнацький табір. Щороку близько 60–80 хлопців та дівчат підліткового віку приїжджали на табір двома заїздами. Там також дотримувалися нормальної пластової програми. Наглядали за цим такі активісти Таємного Пласту, як Цьопа Паліїв та Юрій Старосольський. Того самого року "Українське гігієнічне товариство" забезпечило прикриття для іншого табору УПН у Старяві на Лемківщині. Комендантом табору був невтомний Леонід Бачинський. Узимку там відбувалися лещетарські табори, організовані мандрівним товариством "Плай", що складалося майже цілком із колишніх пластунів. Для діячів Таємного Пласту ці табори мали додаткову перевагу в тому, що вони були зручними місцями, де можна було збиратися, відновлювати контакти і планувати діяльність без поліцейського втручання.

Таємний Пласт таборує на Остодорі, 1933 р.

Зростання таборової діяльності було таким стрімким і потужним, що в 1934 р. Пластовий Центр, прикриваючись створенням підкомісії УКТОДОМу, заснував єдину організацію для управління всіма таборами – "Комісію виховних осель і мандрівок молоді". Правила і настанови, сформульовані Г.Павлюхом і семи членами ради майже нічим не відрізнялися від пластових, і це не було дивно, адже їх складав О.Тисовський. За своєю структурою ці табори копіювали своїх пластових попередників. І справді, за деякими повідомленнями, ці табори функціонували, принаймні, не гірше, якщо не краще від тих, які діяли в 1920-х рр.

Між 1931 та 1934 рр. відбулося 12 заїздів до постійних осель, у яких побувало понад 2000 таборовиків. Це не відрізнялося від кількісного рівня пластового таборування у 1930 р. Таборовики в скруті отримували допомогу від таких українських кооперативів, як "Маслосоюз" і "Центросоюз". Видатки були помірковані, тому що персонал таборів працював на добровільних засадах.

Відбулися, однак, деякі зміни у соціальному статусі таборовиків. Через те, що мережа поширення Таємного Пласту була обмежена, таборовиками були в основному мешканці великих міст з родин інтеліґенції. Таким чином, якщо 1930 р. 40% таборовиків складала сільська та робітнича молодь, 1936 р. їх частка зменшилася до 20%. З іншого боку, географічний склад таборовиків був доволі широкий, включаючи всю Галичину (1936 р. 30% були зі Львова), а також Краків і Варшаву. Деякі таборовики прибували регулярно, хоч і крадькома, навіть з Волині й Закарпаття. Польській поліції було відомо про бурхливу діяльність у цих літніх таборах, але вони не втручалися туди аж до кінця 1930-х рр., коли виникла загроза війни. В 1938 р. хотіли було закрити оселю "Сокіл", але це розпорядження було скасовано завдяки тиску українських політиків. Подібна ситуація склалася 1939 р., але цього разу стала реальністю загроза війни.

Таємний Пласт і "Доріст"

З метою поширення зв'язків із сільськими та робітничими родинами, в 1936 р. Таємний Пласт долучився до створення молодіжної філії широкопоширеного освітнього товариства "Рідна школа". Підтриманий головою "Рідної школи" М.Панчишиним, він заснував спеціальну комісію й розробив програми для організації "Доріст". І знову складання правил і директив нової організації доручили О.Тисовському. Програма виявилася надзвичайно привабливою для дітей молодшого й підліткового віку в робітничих і сільських районах Галичини, більшість із яких не ходила до школи.

Упродовж року "Доріст" заснував 873 гуртки загальною чисельністю у 6188 членів. У додаток активісти Таємного Пласту, особливо ті, що були пов'язані з "Вогнями", почали публікувати для "Дорісту" журнал "Шлях молоді", що виходив двічі на тиждень. Видавцями були двоє пластунів-сеньйорів, В.Калинович і О.Струк (з куреня "Чорноморці"), і часопис виходив накладом біля 5 тисяч. Стурбована швидким зростанням цієї організації з явним пластовим впливом, польська адміністрація звеліла розформувати її 1937 р., проте журнал і далі виходив аж до 1939 р.

У 1936 р. провід Таємного Пласту постановив нагадати українській громаді про історію Пласту та про його теперішні поневіряння.

"На Маківку: над Опором". Діяльність Таємного Пласту, 1938 р.

Ідея, пов'язана з "Вогнями", полягала в тому, щоби створити експозицію про Пласт в музеї Наукового товариства ім.Шевченка. Першим кроком до цієї мети було рішення НТШ організувати у Львові виставку, присвячену 25-й річниці заснування Пласту.

Спочатку робота над проектом, очолена Богданом Кивелюком, йшла дуже успішно. Було зібрано велику кількість експонатів з усієї Галичини й з-за кордону, і також дуже активно проходив збір коштів. Робота над цим проектом привернула велику увагу української молоді, заохотивши декого добровільно допомагати Таємному Пласту. Чимало колишніх "сепаратистів" також скористалися нагодою для відновлення контактів. На жаль, польська адміністрація довідалася про виставку й заборонила її. Однак ця подія свідчила про те, що Пласт і далі користувався широкою підтримкою в Західній Україні. Це був останній великий проект, започаткований Таємним Пластом, перед вибухом Другої світової війни.

* * *

У 1930-і рр. Пласт у Галичині й на Волині переживав важкі часи, наражаючись на лють польської держави та її чиновників. Він вижив, хоч і в значно зменшеному обсязі, попри те, що його оголосили нелеґальним. Дивовижно, що в ньому й далі збереглося потужне осердя відданих членів, які прагнули захистити цінності організації. А колишні члени Пласту привносили ці пластові цінності в ті організації, до яких вони приєднувалися після заборони Пласту. Це, безсумнівно, підвищувало загальний моральний та організаційний рівень західноукраїнської спільноти. Таким чином Пласт, навіть перебуваючи під забороною, робив значний внесок у життя громади, з якої він постав.

Примітки:

1. Савчук, Борис. «Український Пласт, 1911–1939» (Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996), ст. 205
2. Там же, ст. 208
3. Там же, ст. 209
4. Там же, ст. 218
5. Левицький, С. «Український пластовий улад 1911–1945 у спогадах автора: Причинки до історії Пласту» (Мюнхен 1967)

Розділ четвертий
Закарпаття

Другою великою ареною діяльності Пласту в міжвоєнний період було Закарпаття. Розташований на західних узгір'ях Карпат, цей реґіон площею в 15 тисяч квадратних кілометрів був частиною Чехословаччини з 1919 до 1939 р. Мішане етнічно населення Закарпаття налічувало 725 тисяч осіб, з яких 450 тисяч були українцями. Однак національна свідомість цих українців була малорозвинена, а усвідомлення національної ідентичності – невизначене. Більшість називала свій край Підкарпатською Руссю, а себе самих – русинами, цією історично давньою самоназвою, якою також визначали себе багато поколінь тому українські галичани. Економічно Закарпаття було недорозвинене, а в його небагатьох більших містах – Ужгороді, Мукачеві, Хусті й Берегові – мешкали здебільшого євреї, угорці, чехи та словаки, тоді як українці проживали у нужденних селах. Міські українці представляли мізерний прошарок інтеліґенції, або ж були вихідцями з сіл, що приїжджали для навчання в середніх школах і гімназіях. Саме ця молодь долучилася до розвитку Пласту. Крім того, важливим чинником росту там українських закладів та організацій ставали численні політичні еміґранти з Галичини та Східної України.

Заснування

Троє українських еміґрантів – Андрій Дідик та Остап Вахнянин з Галичини і Леонід Бачинський зі Східної України – були засновниками Пласту на Закарпатті. 17 травня 1921 р. А.Дідик, викладач нещодавно відкритої русинської гімназії в Берегові, сформував перший скаутський гурток в реґіоні. Назву "Пласт" офіційно прийняли 1927 р. Спочатку гурток складався з шести членів, але впродовж півроку до нього долучилося ще 28 осіб. Улітку 1922 р. А.Дідик організував перший скаутський табір біля Рахова. Ще одним зачинателем українського скаутинґу на Закарпатті був Володимир Комаринський, який працював з А.Дідиком. У лютому 1923 р. в Ужгороді існувало вже шість гутрків, створених дуже популярним, енергійним і шанованим Остапом Вахнянином. Великою мірою завдяки їхнім зусиллям невдовзі після цього (до кінця 1923 р.) повстало 11 скаутських куренів, що налічували 260 членів. До 1931 р. ця кількість зросла до 30 куренів і 1361 члена, а базувалися вони переважно в більших та менших містах. Найбільше куренів, шість, було в Ужгороді, після чого йшов Хуст.

Для того, щоб членство в організації було привабливішим, О.Вахнянин заснував також хор і театральний гурток, а окрім того він запропонував поету-еміґранту зі Східної України Спиридонові Черкасенко написати для скаутів низку п'єс та пісень. С.Черкасенко також написав слова, які поклав на музику Ярослав Ярославенко, що стали відомим "Гімном закарпатських пластунів". А ще О.Вахнянин написав підручник "Пластовим шляхом за красою життя" і редагував українську частину тримовного скаутського журналу "Пластун – Junak – Cserkész". Великою втратою для Пласту в Закарпатті стала трагічна загибель цього улюбленого провідника в 1924 р.

Тоді як А.Дідик був зачинателем закарпатського Пласту, а О.Вахнянин – його натхненником, Леонід Бачинський, який був учителем ужгородської гімназії, упродовж більшої частини 1920-х рр. залишався організатором і очільником цього руху. Утворювалися нові скаутські курені, кожен з яких діяв самостійно, але не існувало центрального проводу і практично не було чітких настанов. У 1924 р. Л.Бачинський став представником русинських скаутів у багатонаціональній скаутській організації Закарпаття.

Однією з перших цілей, яких він прагнув досягти, перебуваючи в тісному і регулярному контакті з львівською ВПК, була консолідація розрізнених гуртків, забезпечення їх послідовними керівними принципами та зростання членства. Успішність цих зусиль підтверджувалася тим фактом, що 1926 р., на Закарпатті було 28 пластових куренів – 15 УПЮ-ів та 13 УПЮ-ок – членами яких були 476 хлопців і 182 дівчат.

Пластунки-юначки на Закарпатті, 1927 р.

У той час там ще не було старших пластунів і новацтва. Але все це змінилося 1926 р., коли гурт скаутів О.Вахнянина, які здобували вищу освіту у Празі, утворили чоловічий курінь "Вахнянівці". А в 1927 р. Л.Бачинський заснував перші новацькі рої в Ужгороді.

Організація

На початковій стадії розвитку закарпатський Пласт зіткнувся з унікальним комплектом переваг та недоліків. До останніх належала цілковита необізнаність молоді підліткового віку зі скаутинґом, а також недовіра і навіть ворожість до нього з боку деяких суспільних верств. Було дуже мало досвідчених виховників, і практично була відсутня пластова література. Однак значними були й переваги. На відміну від своїх побратимів у Галичині, закарпатські скаути користувалися державною підтримкою (принаймні, на початку), у вигляді невеличких субсидій, а також допомогою з боку скаутської асоціації Чехословаччини порадами і структурною підтримкою. Коротше кажучи, вони були частиною міжнародно визнаної скаутської організації, яку підтримувала держава. В історії Пласту це було рідкісним явищем.

Організаційно русинські скаутські курені належали до так званого "Жупного союзу (Федерації) скаутів Підкарпатської Руси", парасолькової структури, що об'єднувала українських, чеських, мадярських та єврейських скаутів. У 1930 р. до Федерації входило 1361 українських, 565 єврейських, 269 мадярських і 30 чеських скаутів. Усі вони були розділені на власні національні групи, очолювані своїми зв'язковими. Таким чином – на відміну від Польщі, де Пласт відмовився приєднуватися до польського скаутського руху – в Закарпатті, де

панували чехи, Пласт був частиною загальнодержавної скаутської організації, зберігаючи водночас широку автономію. Це означало, що він міг брати участь у такій скаутській діяльності, як джемборі, не тільки на загальнодержавному, але й на міжнародному рівні.

Офіційним головою цієї Федерації був завжди чеський урядовець високого рангу. Однак на практиці ділові функції виконував зазвичай жупний (реґіональний) звітодавець, який відповідав за організаційну роботу і підтримував контакти з Головною управою скаутів у Празі. Кожен представник національної групи, так званий референт, звітувався реґіональному голові. Враховуючи те, що з русинів складалася найбільша група організації, з 1923 до 1928 р. реґіональним звітодавцем був галицький еміґрант Андрій Алиськевич, директор гімназії в Ужгороді і палкий прихильник Пласту. Ба більше, провідницею всіх дівочих куренів на Закарпатті була ще одна пластова діячка Анна Устиянович. Таким чином, у багатонаціональній скаутській федерації Закарпаття українці незрідка посідали відповідальні та впливові посади.

Попри те, що чеська адміністрація підтримувала скаутинґ, вона однак прикладала всіх зусиль для стирання національних відмінностей між скаутами. Для цього заохочувалися багатонаціональні табори і фінансово підтримувалася публікація спільного скаутського журналу "Пластун – Junak – Cserkész", що виходив на трьох мовах: українській або її закарпатському діалекті, чеській та угорській. Українці опиралися цим заходам денаціоналізації. Продовжуючи брати участь і навіть очолюючи багатонаціональну парасолькову скаутську федерацію, в 1929 р. вони заснували власну, суто українську Крайову пластову старшину, якій мали підлягати всі пластуни Закарпаття, і яка діяла з великою мірою автономності.

Тертя і проблеми

Стабільне зростання Пласту та його зростаюча українська національна свідомість непокоїли чеську владу. У 1928–1929 рр. це призвело до кризи в Пласті. Закарпатські русофіли, які вважали місцеве слов'янське населення радше російським, ніж українським, домагалися, щоб чеський уряд видворив геть Л.Бачинського та К.Заклинського, позбавивши таким чином українських пластунів їхніх найактивніших провідників. Чехи не схвалили цю заборону, однак підтримали створення бой-скаутів Духновича, русофільської організації, що активно намагалася залучати до своїх лав пластунів.

Оскільки чимало русофілів займали поважні посади в шкільній системі, вони почали перешкоджати діяльності пластових гуртків у

школах. Скажімо, в середній школі Хуста антиукраїнська адміністрація забороняла членам Пласту визначати себе українцями. Директор-русофіл середньої школи в Ужгороді розпорядився, що ті, хто мають незадовільні оцінки з поведінки, не можуть належати до Пласту. Це розпорядження не стосувалося, однак, угорських, єврейських або русофільських скаутських організацій.

У деяких чеських газетах з'являлися навіть заяви про те, що Пласт – "антидержавна" організація, а чеська поліція незрідка інспек-тувала діяльність Пласту. До того ж, Пласт не відчував великої підтримки з боку пасивного й недостатньо інформованого русинського населення. Деякі клерикальні діячі навіть висловлювали сумніви в корисності та благочесті цієї організації. Селяни, дивлячись на скаутів у шортах, інколи сприймали їх за якихось бродяг.

Чеська поліція також почала пильніше придивлятися до пластунів. До організації зверталися з вимогами надавати списки членів, і часто висувалися перешкоди діяльності Пласту. Поступово чеський скаутський рух переставав підтримувати Пласт. Наприкінці 1920-х рр. уряд примусив тих українських діячів, які були політичними еміґрантами й нерідко були пов'язані з Пластом – насамперед Леоніда Бачинського – залишити реґіон. Хоч ці труднощі не йшли в порівняння з тими переслідуваннями, на які наражався Пласт у опанованій поляками Східній Галичині, вони однак сприяли різкому спаду діяльності Пласту.

Проте ця криза була недовговічна. З'явилася нова ґенерація пластових виховників, більшість з яких народилася і зросла на Закарпатті. Серед них були Юліян Ревай, Юрій Шереґей, Богдан Алиськевич та його дружина Ростислава, Б.Рубинович, О.Блистів і Степан Пап-Пугач. Вони запровадили реформи, подібні до тих, що були здійснені Пластом у Східній Галичині у 1924–1925-х рр.: було введено посаду зв'язкового, великі полки було поділено на менші й легше керованіші курені, більше уваги було приділено залученню місцевих членів, особливо в селах, а також були продумані заходи для протидії впливу скаутів Духновича. Це все невдовзі принесло позитивні результати, і в 1931 р. чисельність Пласту на Закарпатті подвоїлася порівняно з 1929 роком.

Спроби поширити Пласт у сільські місцевості Закарпаття просувалися поволі, але неухильно. У березні 1929 р. Д.Остапчук заснував перший гурток у Великих Лучках. Його було структуровано за спеціальним форматом, відповідним сільському життю й потребам – а саме, курінь складом у 120 осіб був розділений на чотири гуртки: два "піхоти", один "кавалерії" та один пожежників. У 1933 р. "Село-Пласт" у провінції мало вже 16 куренів і 320 членів, що складало 10% усіх членів Пласту. Прогресу було також досягнуто в організації уладів новацтва і пластунів-сеньйорів. Однак намагання створити допоміжні підрозділи "Пластприяту" були не надто успішні.

На початку 1930-х рр. у Закарпатському Пласті виразно домінував новий дух упевненості в своїх силах і національної орієнтації. І справді, чехам і русофілам залишалося тільки збентежено спостерігати за тим, як Пласт не просто відновив своє зростання, але й швидко став найефективнішою структурою з поширення національної свідомості серед української молоді Закарпаття. Можна сказати, що тут він чітко виконував історично важливу функцію.

В 1934 р. Федерація скаутів Підкарпатської Руси звітувала про наступні статистичні дані стосовно членства:

	Члени	**Курені**
Українці *	3,280	88
Євреї	710	26
Мадяри	576	20
Духновичі (русофіли)	293	—
Чехи	120	6
* 970 юнаків у 24 куренях, 640 юначок у 16 куренях, 115 старших пластунів та сеньйорів у 8 куренях, 860 новаків у 21 гнізді та 659 новачок у 19 гніздах.		

Для порівняння, в усій Чехословаччині налічувалося близько 39 тисяч скаутів.

Діяльність

Як уже згадувалося, в 1922 р. А.Дідик організував перший мандрівний табір для 16 пластунів. Табір був розташований біля Рахова, а головною метою було сходження на найвищу в Карпатах гору – Говерлу. Наступного літа було організовано перший стаціонарний табір біля Драхова, Хустського повіту, в якому взяли участь 35 хлопців і 12 дівчат. Понад десять років Пласт не мав своєї постійної оселі для таборування, тому щороку треба було підшуковувати нове місце. Найулюбленішою була місцевість біля Сваляви, на південний схід від Мукачева. Там розбивалися намети біля таких сіл, як Луги, Ставне, а особливо Солочин, і упродовж трьох тижнів від 50 до 100 таборовиків жили в цих наметах. Зазвичай упродовж сезону відбувалося 5-6 стаціонарних і 3-4 мандрівні табори. В 1934 р. одне патріотичне сільське подружжя, пан і пані Медвідь, подарували Пласту 3 акри землі біля Верхнього Водяного, де Пласт уперше міг розмістити таборову оселю. “Гуцульський табір” складався з 14 простеньких

бараків, побудованих пластунами власноруч, і каплички. Там зазвичай могло перебувати близько 100 таборовиків, і там також проводилися вишколи виховників. Таборова програма нагадувала подібні програми пластових таборів у Східній Галичині. Загальна кількість пластунів-таборовиків швидко зростала. В середині 1920-х рр. пересічно їх налічувалося між 150 та 250 осіб, але вже в 1930 р. це число зросло майже до 900 осіб, складаючи близько 30% загальної кількості членів Пласту в Західній Україні.

Важливим внеском до таборової діяльності Пласту стала організація першого українського табору виховників "Лісова школа". Понад десять років Пласт просив чеську скаутську управу організувати курси інструкторів в українському реґіоні. Чеська управа неохоче погодилася провести такий табір у Солочині, але наполягла на тому, щоб там перебували скаути різних національностей. Нарешті 1938 р. справу взяв у свої руки провідник українських пластунів Степан Пап-Пугач. Він призначив трьох українців-випускників чеської "Лісової школи" головними впорядниками штабу першої всеукраїнської "Лісової школи". До участі в таборі зголосилося 40 хлопців та 20 дівчат. Ці 60 досвідчених пластунів здобули третю пробу і були висунуті на роль інструкторів, а 22 з них стали зв'язковими, забезпечуючи пластові курені по цілому Закарпаттю відданими й надійними виховниками.

В 1934 р. в Закарпатському Пласті було три старшопластунські курені, а в 1936 р. дуже активна група старших пластунів у Хусті заснувала четвертий курінь під назвою "Самітні рисі". В 1938 р. старші пластуни були вже готові відокремитися від сеньйорату і зорганізувати власний улад, але цим планам перешкодив вибух Другої світової війни. Значна частина цих старших пластунів приєдналася з метою захисту Карпатської України до "Карпатської Січі", і багато з них загинули, чинячи опір мадярам.

Перший табір пластових виховників "Лісова школа", 1938 р. До цього дня табір відбувається щороку або що два роки.

Хоч були організовані й деякі новацькі гнізда ("Вовченята й Лисички"), вони зростали повільно через брак досвідчених виховників. Проте курені юначок, очолювані Анною Березою та Р.Бірчак-Алиськевич, діяли справно, не нарікаючи на брак членів.

Враховуючи близькість Карпат, мандрівки в гори і таборування відбувалися часто й активно. На початку 1920-х рр. деякі табори були багатонаціональними, залучаючи українських, чеських, словацьких, угорських та єврейських скаутів. Але невдовзі всі ці національності почали організовувати власні табори. Українські табори, в деяких з яких таборували спільно хлопці й дівчата, були доволі великі, налічуючи в середньому близько 50 учасників.

Міжнародна діяльність

Будучи членом міжнародно визнаної скаутської федерації Чехословаччини, Закарпатський Пласт мав офіційний доступ до участі в різноманітних міжнародних скаутських акціях. Першою такою великою акцією, в якій брали участь українські пластуни, було Слов'янське Джемборі у Празі в червні–липні 1931 р. Закарпатська пластова делегація складалася з 36 юнаків і 17 юначок. Окрім цього своїх представників прислав також СУПЕ, "Союз українських пластунів-еміґрантів", розташований у Празі.

Ці дві групи прибули в українських народних костюмах і під синьо-жовтим прапором, справивши дуже позитивне враження на 15 тисяч учасників джемборі. Закарпатські пластуни також брали успішну участь у Всесвітньому скаутському джемборі в Ґеделле (Угорщина; словацькою мовою – Єдлово), де їх було ще більше. 55 юнаків і 22 юначки ретельно підготувалися, обмінювалися скаутськими відзнаками й виконували українські народні танці та співи. Їхні виступи користувалися величезною популярністю, й вони отримували численні прохання повторити їх для різних груп з тих 30 тисяч скаутів, що брали участь у джемборі. Той факт, що вони, українці, привабили до себе стільки прихильної уваги на міжнародній зустрічі, дуже сприяло піднесенню морального духу цілої пластової організації. В 1936 р. група Закарпатських пластунів узяла участь в румунському скаутському джемборі, що відбувався на березі Чорного моря, і навіть вирушила в поїздку до Константинополя.

Місцеві святкові заходи

Усвідомивши цінність таких великомасштабних подій для популяризації скаутинґу, Закарпатський Пласт регулярно організо-

вував усілякі акції на реґіональній основі під час традиційних святкувань, як от день святого Юрія. Найпримітніші фестивалі відбулися 1930 р. в Ужгороді, 1932 р. в Хусті, 1933 р. в Мукачеві, 1934 р. у Великому Бичкові і 1935 р. у Виноградові. Зазвичай на таких святкуваннях бувало 300–500 пластунів і декілька тисяч гостей. Крім того, Пласт регулярно брав участь у національних святкуваннях, часто відіграючи там чільну роль. Наприклад, 1938 р. в Ужгороді близько 500 українських пластунів були на чолі величезного 15-тисячного параду, найбільшого в історії Закарпаття, на честь з'їзду освітньо-культурного товариства "Просвіта". Подібні події були свідченням зростання Пласту і одночасно сприяли подальшому його зростанню. Вони також демонстрували, яку велику роль відігравав Пласт у підвищенні національної свідомості української молоді в реґіоні.

Унікальним аспектом пов'язаної з Пластом діяльності було те, яку увагу організація приділяла українському фольклору та іншим сторонам народної культури. Це не тільки приваблювало до неї здебільшого сільське населення, але й було особливо ефективним засобом пробудження патріотичних почуттів. На початку 1920-х рр. ужгородські пластуни створили театральний гурток, який виконував п'єси на пластову тематику, написані для них Спиридоном Черкасенко. У 1930-х рр. існували вже дві добре підготовлені театральні трупи: "Веселка" й "Нова сцена", які гастролювали містами й селами, виконуючи популярні п'єси. А молодіжний пластовий хор із Хуста, що налічував 68 хористів, був одним із кращих у реґіоні. Також були популярні народні танці. Тож не дивно, що, маючи стількох добре вишколених виконавців, українська делегація на Джемборі в Ґеделле користувалася великим успіхом.

Преса

Як уже згадувалося, першим часописом, присвяченим скаутинґу на Закарпатті, був підтримуваний державою тримовний журнал "Пластун – Junak – Cserkész", у якому кожна національна група, українці, чехи та мадяри, мали окремий розділ. Загальний тон часопису мав інтернаціональне спрямування з намаганням стерти національні відмінності, хоч редактор–чех Йозеф Пешек прихильно ставився до українців. У1926 р. тримовний журнал припинив публікації, і українці стали видавати власний часопис "Пластун". Редагований Юліяном Реваєм і написаний простою народною мовою, він був просякнутий новим духом, наголошуючи на місцевому патріотизмі й народолюбстві, а також підкреслюючи, на превелике роздратування чеської влади, що пластун зобов'язаний бути "вірним своєму народові".

Після кількарічної перерви "Пластун", редактором якого й далі був Ю.Ревай, відновив публікації в 1932 р. Цього разу він прийняв відверто проукраїнську позицію, вживав літературну українську мову і стверджував, що закарпатці були частиною 40-мільйонної української нації. В 1935 р. журнал перестав видаватися, і в 1938 р. його замінив часопис з суто пластовою назвою "Молоде життя". Цю назву було обрано, щоб наголосити на зв'язках закарпатців з українськими пластунами Східної Галичини й діаспори. Крім цих реґіональних часописів, пластові курені більшості великих станиць видавали власні вісники й листки. У зв'язку з браком пластової літератури українською мовою, завзятий Л.Бачинський заснував видавничий кооператив, покликаний боротися з цією проблемою. Упродовж п'яти років (1924–1929) це плідне підприємство опублікувало 23 книжечки загальним накладом 38 100 примірників, які висвітлювали всі аспекти скаутинґу. Проте, коли в 1929 р. Л.Бачинського видворили, видавнича діяльність занепала.

Зв'язки з СУПЕ й Галичиною

Закарпатські пластуни підтримували тісні і приятельські контакти з українськими пластунами-еміґрантами, що опинилися в Празі. Через те, що там було більше пластунів-сеньйорів, які, крім того, вишколювалися в чеських інструкторських таборах, вони незрідка постачали впорядників для таборів у Закарпатті, очолюваних Д.Козицьким та іншими. Поза тим закарпатці, які приїжджали до Праги на навчання, а особливо члени куреня "Вахнянівці", тісно співпрацювали з "Союзом українських пластунів-еміґрантів" (СУПЕ). Упродовж 1930-х рр. ці дві організації завжди з'являлися разом на різних джемборі. Коли наприкінці 1930-х рр. стало очевидно, що Закарпатський Пласт міцно став на ноги, СУПЕ почав шукати тісніших організаційних контактів. Були розроблені плани залучення підрозділів СУПЕ до організаційної структури Закарпатського Пласту, і в 1939 р. СУПЕ призначив одного зі своїх чиновників до Закарпатської КПС, поклавши на нього відповідальні обов'язки з координації організаційних питань.

З іншого боку, контакти Закарпатського Пласту зі Східною Галичиною ускладнювалися через міжнародний кордон. Упродовж 1920-х рр. Л.Бачинський нерідко приїжджав до Львова по консультації й поради. Він визнавав ідеологічну єдність Закарпатського Пласту з Пластом Східної Галичини і надсилав звіти про його діяльність до ВПК у Львові, тож за ці зусилля його було нагороджено найвищим відзначенням і призначено зв'язковим.

Парад пластунів на Закарпатті, 1938 р.

Однак на рівні рядових членів контакти були значно обмеженіші. Проте старші закарпатські й галицькі пластуни, незрідка разом із членами СУПЕ, практикували нелеґальний перетин кордону для сходин високо в Карпатських горах. Пластуни з Косова (на чолі з М.Горбовим) часто брали участь у таких таємних зустрічах. Деякі пластуни-закарпатці в 1920-х і 1930-х рр. брали участь у пластових таборах у Галичині, а також допомагали галицьким пластунам нелеґально діставатися до джемборі в Англії та Угорщині (Ґеделле). Коли настала потреба реорганізації, закарпатські пластуни використали за взірець галицькі реформи 1924–1925 рр. Вона також активно протестували проти заборони Пласту в Східній Галичині, погрожуючи навіть бойкотувати в 1934 р. Слов'янське джемборі у Варшаві.

Тим не менше, закарпатський скаутинґ розвивався у цілком відмінному середовищі, ніж це було в Східній Галичині, вирізняючись унікальними в історії Пласту рисами. Існували, однак, інші роди проблем. Закарпатцям у цілому бракувало глибокої національної свідомості їхніх галицьких побратимів. У цьому краю, населеному здебільшого бідними й часто неграмотними селянами, українські організаційні структури були переважно недорозвинені. Ба більше, якщо деякі закарпатці з готовністю визнавали себе українцями, інші, особливо в селах, не були певні щодо своєї національності. Таким чином вони були сприйнятливі до ворожої пропаганди і вербування до лав суперників Пласту – скаутів-русофілів. Попри все це, напередодні Другої світової війни Пласт на Закарпатті являвся не тільки найбільшою й найдинамічнішою організацією для української молоді, але й найсуттєвішим фактором поширення в реґіоні національної свідомості.

Пластуни беруть участь у становленні Карпатської України, 1939 р.

* * *

Порівняно з репресіями, яких зазнавав Пласт у Східній Галичині, та соціально-економічною нестабільністю еміґрантів із СУПЕ, на Закарпатті Пласт розвивався майже в "нормальних" умовах. Це була юридично визнана організація, що базувалася в себе на Батьківщині; вона користувалася майже цілковитою автономією в рамках добре організованого чехословацького скаутського руху і могла вільно брати участь у міжнародних скаутських акціях. Вона стабільно зростала, а труднощі на її шляху не були нездоланними. Закарпатський Пласт відігравав вирішальну роль в історії всієї організації. Поєднуючи привабливість скаутинґу з дедалі більш національно орієнтованими цінностями й діяльністю, він став основним засобом поширення національної свідомості серед пасивної до того часу, політично несвідомої й національно невизначеної молоді цього краю.

Парадоксально, що цей стабільний і невпинний розвиток Пласту на Закарпатті зазнав драматичного краху. В 1938 р. на Закарпатті було проголошено самостійну Карпатську Україну. Але в березні 1939 р. її було окуповано значно потужнішою військово Угорщиною. Поспіхом сформовані й погано озброєні українські війська, в лавах яких було чимало колишніх пластунів, спробували чинити опір угорським загарбникам. Понад сотню українських пластунів, очолюваних такими пластовими провідниками, як О.Блистів та М.Козичар, вирушили добровольцями прямо зі шкільних парт на лінію фронту біля столиці Карпатської України Хуста. Чотирнадцятеро з них загинули, здебільшого в бою біля Красного Поля, і їхній героїзм був промовистим свідченням впливу, який справив на молодь Закарпаття Пласт. Тому не дивно, що угорська влада швидко заборонила Пласт. Згодом так само вчинили й радянські загарбники реґіону.

Розділ п'ятий
Початковий етап діаспорного Пласту: Союз українських пластунів-еміґрантів

У міжвоєнний період з'явився у великих кількостях новий тип українців – політичні еміґранти. Розкидані по Західній, а особливо по Східній Європі, українські еміґрантські громади зіштовхнулися зі складним завданням прищеплення їхній молоді – дедалі більше число яких ніколи не бачили вітчизни своїх батьків – почуття ідентифікації й відданості Україні й усьому українському. Одним словом, перед ними постала нова проблема – загроза асиміляції. Для того, щоб упоратися з нею, вони зосередили увагу на організаціях молодіжного спрямування, серед яких найвизначнішою був Пласт. Унаслідок цього до традиційних своїх функцій український скаутський рух додав нову, служачи важливим засобом збереження національної ідентичності української молоді за кордоном.

* * *

В 1920 р., після поразки українських змагань за незалежність, приблизно 80–100 тисяч українців, переважно з Центральної та Східної України, були змушені шукати притулку за кордоном. Більшість цих політичних еміґрантів були вояками українських армій, що відступили на Захід. Здебільшого вони були інтерновані в 1920 р. в польських і (меншою мірою) чеських таборах. Інший прошарок української політичної еміґрації складали члени й чиновники різних українських урядів, яких зазвичай супроводжували їхні родини. Крім того, були ще й ті, хто з різних причин не бажали жити в Радянській Україні або в окупованій поляками Східній Галичині. Відносно великий відсоток цих еміґрантів складали представники української інтеліґенції, особливо з Центральної та Східної України. Всередині 1920-х рр. більшість була зосереджена в Чехословаччині, особливо в Празі та її околицях, завдяки виявленій до них гостинності з боку чехословацького уряду та його президента Томаша Масарика.

Хоч ці еміґранти й не наражалися на репресії з боку радянського або польського урядів, обставини, в яких їм доводилося жити, були однак доволі часто деморалізуючими. Матеріальні умови були здебільшого погані й без особливих перспектив на покращення, адже роботи бракувало, особливо після депресії 1929 р. За винятком Праги

й околиць, еміґрантські громади були невеличкими й нестабільними, адже їхні члени, особливо молодь, роз'їжджалися в пошуках кращих можливостей. Більшість еміґрантів залишалися бездержавними особами, тобто, вони не могли стати громадянами країн, у яких знайшли притулок. Це тільки підсилювало їхнє почуття незахищеності, і, як це часто трапляється в еміґрантських спільнотах, їх збурювали постійні конфлікти, як ідеологічні, так і особисті. Гнітюче усвідомлення того, що Україна зазнала поразки в боротьбі за незалежність, депресивно позначувалося на загальному моральному дусі.

Позитивним моментом було, однак, те, що еміґрація складалася з багатьох високоосвічених і відданих справі діячів, які були рішуче налаштовані уникати минулих помилок і прагнули виховати нове покоління цілеспрямованих і патріотичних особистостей. Скаутинґ у цілому і Пласт зокрема бачився їм перспективним засобом досягнення цієї мети, особливо тому, що він пропонував ефективну відповідь поширеному цинізму й песимізму епохи, що настала після 1920-х рр.

У цей період український скаутинґ розвивався в цілком новому середовищі: він мав функціонувати на чужині, після нищівної поразки, в умовах невпевненості, нестабільності й матеріальної скрути. Ба більше, він мусив виплекати ідеали служіння Батьківщині за її межами. Пласт запровадив нове явище у світовому скаутському русі – пластунів діаспори.

Перші пластуни в діаспорі

Перші пластові відділи з'явилися 1920 р. в польських таборах для інтернованих українських еміґрантів у Ланьцуті й Тарнові, де були засновані школи для кількох сотень дітей-сиріт. Е.Лоханко, який очолював пластові курені в Києві, ознайомив сиріт зі скаутською діяльністю. Але табори було невдовзі розформовано, тож ці перші зусилля не принесли великих результатів.

Значно тривалішою виявилася пластова діяльність у Чехословаччині. На початку 1920-х рр. було засновано низку українських освітніх закладів, таких як Український вільний університет і Високий педагогічний інститут у Празі, а також Українська господарська академія в Подєбрадах. А в 1924 р. у вищих навчальних закладах Чехословаччини налічувалося майже 2 тисячі українських студентів. У 1925 р. було також відкрито українську гімназію в Празі, яку в 1927 р. перенесли до сусідніх Ржевниць. Ці заклади приваблювали до себе сотні молодих українців, забезпечуючи таким чином родючий ґрунт для Пласту.

Перші відділи були організовані східноукраїнськими зв'язковими, такими як Ю.Гончаренко та Є.Слабченко. В 1921 р. Ю.Гончаренко

заснував клуб для дорослих скаутів у Празі, до якого увійшла група молодих чоловіків, дехто з яких мав військовий досвід. Через два роки відділ уже складався з 21 члена й був розділений на три гуртки. Другий відділ було організовано 1922 р. в Подєбрадах зі студентів господарської академії, а незадовго з'явився третій відділ у Празі, до якого входили студенти педагогічного інституту. Вони дотримувалися загальних скаутських принципів і не називали себе Пластом. Перші ці групи виникали спорадично й нескоординовано, але так було лише в середині 1920-х рр.; пізніше контакти з галицькими пластунами, як у Празі, так і у Львові, стали тіснішими.

Цікавою рисою цих перших пластових гуртків був відносний зрілий вік їх членів – багатьом було вже понад двадцять років. Це віддзеркалювало той факт, що серед еміґрантів було відносно мало дітей, а непропорційно великим числом молодих чоловіків. На початку ці гуртки брали за взірець чеських скаутів, користуючись їхньою приязню й підтримкою. По суті вони стали автономними філіями чеських скаутів. Через те, що українські гуртки складалися спочатку зі старших пластунів, з їхньої ініціативи було засновано "Міжнародну раду старших скаутів у Чехословаччині". Проте від самого початку очевидним було їх бажання мати виразно українську скаутську організацію.

В 1925 р. студент Ярослав Івантишин зініціював створення у Празі Української пластової команди. За взірець було взято модель Галицького Пласту, і УПК намагалася об'єднати і скоординувати діяльність різних українських пластових гуртків у Чехословаччині. Вона також визнавала зверхність ВПК у Львові. Однак ці зв'язки були радше теоретичні й символічні, адже контакти між УПК і ВПК були обмежені відстанню та іншими комунікаційними проблемами, а після 1930 р. вони практично припинилися. Крім того, той факт, що українські пластуни в Чехословаччині були пов'язані з двома різними скаутськими організаціями – чеською та галицько-українською – ще більше заплутував справи. В результаті УПК у Празі користувалася значною мірою автономності.

Новий етап після 1930-х років: СУПЕ

Після заборони Пласту в Східній Галичині і особливо після виникнення розбіжностей з чеською скаутською організацією, УПК вирішила трансформувати себе в незалежну формацію. Після численних спроб вона нарешті отримала окремий статут від чехословацького уряду – право функціонування в якості незалежної організації. 2 листопада 1930 р. представники 11 пластових куренів зустрілися в Празі і проголосили створення "Союзу українських

Лідери СУПЕ, 1932 р.

пластунів-еміґрантів", вибравши першим комендантом Д.Козицького. Згідно зі статутом, метою СУПЕ було: (1) використання скаутинґу для підсилення духовних, фізичних і моральних ресурсів української молоді в діаспорі; (2) об'єднання українських пластунів за кордоном і (3) представлення українського скаутинґу на міжнародному рівні. У статуті також обумовлювалося, що Пласт був неполітичною організацією. Наступними комендантами були: Е.Вербовий (1932), І.Чмола (1933), Є.Ґут-Кульчицький (1934) та Р.Лісовський (1935–1939).

Хоча СУПЕ прийняв правила й настанови Галицького Пласту, а також дуже залежав від отримування його літератури, існували й деякі відмінності, що віддзеркалювали місцеву специфіку. Одна стосувалася алкоголю й куріння. Це було заборонено для всіх членів Пласту в Галичині, незалежно від віку. Однак СУПЕ, посилаючись на чеську модель, дозволяв куріння і вживання алкоголю тим, кому виповнилося 18 рр. Враховуючи набагато старший вік членів СУПЕ, це відхилення не було неочікуваним. Однострої членів СУПЕ також дещо відрізнялися від тих, що були прийняті в Галичині.

СУПЕ мав позитивний вплив на поширення українського скаутинґу за кородоном, про що свідчить статистика членства:

1925	4 гуртки	43 членів
1927 ефект СУПЕ	7 гуртків	141 членів
1930	16 гуртків	224 членів
1936	немає даних	289 членів

Більшість членів СУПЕ були зосереджені в околицях Праги. В 1931 р. було три гуртки в самій Празі і сім гуртків у сусідніх Ржевницях, де була розташована українська гімназія, крім цього були ще два гуртки в Парижі і по одному в Берні, Данціґу і Кракові. Надалі в СУПЕ

переважали старші пластуни: в 1932 р. управа СУПЕ повідомляла, що з 16 гуртків 10 складалися з дорослих пластунів, чотири – з юнаків та юначок і лише в двох гуртках було новацтво.

Враховуючи тенденцію молодих українців їздити по світу в пошуках місць для роботи або навчання – так звану студентську міґрацію – нові відділи з'являлися в таких містах, як Загреб, Ґрац, Відень, Берлін та Шале (Франція), і зникали в інших, скажімо, в Берні та Данціґу. Коли в 1934 р. виникли привабливі можливості для навчання в Лувенському університеті, деякі студенти переїхали до Бельгії, сформувавши там пластовий гурток. СУПЕ також налагодив контакти з кількома пластовими гуртками, що з'явилися на той час у США та Канаді.

Діяльність

Першою великою акцією, започаткованою СУПЕ після його створення, була організація масштабного протесту проти заборони Пласту польським режимом у Галичині. Восени 1930 р. союз підготував протестні листи українською, чеською, англійською та німецькою мовами й розіслав їх до 300 міжнародних та урядових установ по цілому світі. Ці листи були опубліковані в усіх закордонних українських газетах, а також у низці неукраїнських видань. На кожній скаутській акції, що проводилися в Чехословаччині або в інших країнах, члени СУПЕ постійно наголошували на долі Пласту в Східній Галичині. Хоч ці зусилля й не змінили ситуацію, вони однак вивели цю проблему на міжнародний рівень і сприяли зміцненню солідарності між українськими пластунами в Східній Галичині та за кордоном.

Іншими вартими уваги подіями було 20-ліття Пласту, яке відзначалося 1932 р. в Празі, та виставка пластових видань, організована СУПЕ 1935 р. в Празі. Там було виставлено 420 окремих пластових публікацій, посібників, книжок, календарів і часописів. Масштабна видавнича активність членів Пласту здивувала і вразила багатьох українських і чеських відвідувачів виставки. Ще більшою за розмахом подією було святкування 25-ої річниці заснування Пласту, що проходило в Празі 28–29 листопада 1936 р. Різноманітні акції та виставки викликали значне зацікавлення, в тому числі з боку багатьох закордонних скаутських організацій. З метою популяризації події було випущено серію поштових листівок на Пластову тематику. Особливо важливим моментом цих святкувань було те, що представник Таємного Пласту зі Львова Яро Гладкий здійснив нелеґальну й небезпечну подорож Карпатськими горами для того, щоб привітати побратимів-пластунів у Празі.

Пл. рік 25. Прага, листопад 1936. Ч. 9. (45).

ПЛАСТОВІ ВІСТИ

ОРҐАН СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ ПЛАСТУНІВ ЕМІҐРАНТІВ

Ювілейне число присвячене 25-літтю Українського Пласту.

Розвій пластової Ідеольоґії.

»Думайте наперед, як можете помогти своїй імперії.« Бейден-Пауел.

Це було стимулом Бейден-Пауела, коли він творив орден модернього лицарства під назвою »Скавтінґ«. Скавтінґ повстав в добі, коли анґлійська корона сліпила своїм блеском увесь світ. Коли сонце не заходило в тій імперії. І як-що ґенерал Бейден-Пауел вічно повторяв: »Вітчина на першім місці

своєю широчиною і незрозумілістю задурманювали уми. Це була доба, де на ввипередки спішили служити якомусь абстрактному — всесвітньому братерству, в той час, як пошматована Батьківщина лежала »при битій дорозі«. Але тоді не розуміли, що до всесвітньої родини йдеться через повний розвиток і абсолютну незалежність своєї нації. І тому також, перебираючи таку наскрізь життєву ідею скавтування на наш ґрунт, — мимохіть мусіли пристосовувати

Випуск бюлетеню СУПЕ "Пластові вісти" 1936 р., присвяченого 25-літтю Пласту.

Публікації

Попри обмежені ресурси, Пласт на еміґрації не припиняв видавничої діяльності. В 1926 р. новостворена в Празі УПК почала видавати, спочатку в машинописній формі, "Вісті української пластової команди". 1930 року бюлетень почав виходити друком, а з 1934 р. змінив назву на "Пластові вісті". В 1931 р. СУПЕ також доклав зусиль для відновлення публікації часопису Галицького Пласту "Молоде життя". Брак фінансів серйозно обмежував можливості видання журналу, який фокусувався на теоретичних і практичних аспектах скаутинґу. Вийшло тільки чотири випуски, деякі з яких були фінансовані пожертвами від окремих осіб, таких як М.Бажанський або Й.Макогін (останній був особливо щедрим благодійником), причому наклад становив лише 150–180 примірників. Окремі пластові гуртки також випускали різноманітні машинописні або гектографічні інформаційні бюлетені. Крім цього, на шпальтах деяких еміґрантських газет Європи та Північної Америки з'являлися колонки, присвячені Пласту. В 1934 р. Г.Козицька заснувала невеличкий видавничий кооператив, який опублікував низку буклетів та книжечок, включно з "Пластовим впорядом" і "Як таборувати" Д.Козицького. Тут також було випущено серію поштових марок і листівок, дизайн яких запроектував М.Григорієв. Була ще опублікована бібліографія української пластової літератури, що містила 176 позицій.

Джемборі та міжнародні контакти

Упродовж 1920-х, а особливо в 1930-і рр. СУПЕ прикладав особливих зусиль для того, щоб посилати своїх представників на всі головні скаутські джемборі, зокрема ті, які відбувалися в Східній Європі. Такі масові зібрання вважалися ідеальною нагодою для демонстрації українського прапору, а також для привертання уваги міжнародної

Парад у Празі під час 3-ого з'їзду СУПЕ, 1932 р.

Пластовий гурт із Ржевниць на Слов'янському джемборі у Празі, 1931 р.

скаутської спільноти до репресій, на які наражався український скаутинґ в окупованій Польщею Східній Галичині. Для фінансування участі українських пластунів на різних джемборі "Пластприят" та інші громадські групи організовували збір коштів у діаспорі. В 1923 р. з Праги на джемборі в Англії послали єдиного українського пластуна С.Панчака. Через шість років, у першому міжнародному джемборі, на яке з'їхалося 55 тисяч скаутів, брало участь троє українських зв'язкових: Л.Бачинський, К.Подільський та Б.Алішкевич-Канюк. У 1931 р. СУПЕ відправив 53-особову делегацію (36 чоловіків і 17 жінок) на Перше Слов'янське скаутське джемборі у Празі, на яке з'їхалося 15 тисяч скаутів і де відзначалося 25-ліття скаутинґу в Чехословаччині. Мабуть, найбільшого успіху було досягнуто на великому джемборі, що проходив у Ґеделле біля Будапешта, де 57-особова делегація (35 чоловіків і 22 жінки) СУПЕ та закарпатських пластунів-українців справила велике враження на 30-тисячне зібрання.

На цих джемборі українські пластуни були зазвичай почесними гостями, а не офіційно акредитованими учасниками, тому що їхня організація не була визнаною Світовим скаутським бюро. Але це не заважало українським пластунам, яких зазвичай підтримували чехи, парадувати під українським прапором, що дратувало польську делегацію. Привертаючи до себе увагу, українці незмінно й ефективно демонстрували яскраві зразки українського фольклору, особливо танці й пісні, завойовуючи прихильність побратимів-скаутів. Чехи, чиї симпатії до панславізму були особливо великі, з палким ентузіазмом сприймали виступи українських пластунів.

Та попри участь у численних джемборі й постійні звертання з протестами до Світового скаутського бюро в Лондоні, українські зусилля бути прийнятими до міжнародних скаутських організацій

так і не увінчалися успіхом. Формальна підстава для відмови була завжди однакова: Світове бюро не приймає скаутські організації бездержавних націй (хоч виняток робили для вірменів та росіян). Але насправді вирішальною підставою для заперечень Світового бюро був надзвичайний тиск, який чинила на лондонський офіс велика і впливова польська скаутська організація. В 1933 р. СУПЕ переконався, що подальші скарги до Світового скаутського бюро були намарні, і припинив ці спроби. Попри брак формального визнання, СУПЕ нав'язав гарні стосунки зі скаутськими організаціями багатьох країн, особливо з Німеччиною, Австрією, Литвою, Францією, Югославією та, звичайно, Чехословаччиною. Українські пластуни часто таборували спільно зі скаутами інших національностей і жваво обмінювалися літературою й публікаціями.

Скаутський рух в українській діаспорі

Природа скаутської діяльності серед членів СУПЕ різнилося залежно від країни, де вони перебували. Для більшості пластунів, що жили в Чехословаччині, умови не надто відрізнялися від їхніх побратимів у Східній Галичині. Особливо це стосувалося випадків, коли вони таборували в Карпатах, спілкуючись рідною мовою і підтримуючи знайомі всім звичаї. Через те, що ті українські пластуни, які базувалися в Празі, не мали власної постійної оселі, їхнє таборування часто вимагало тривалих і важких поїздок в Карпати. Скажімо, в 1933 р. походи членів празького куреня тривали в цілому 222 дні, впродовж яких вони подолали понад 3 тисячі кілометрів. Одна з груп того року мала довгу мандрівку, що тривала цілий місяць, за який вони пройшли під безперервним дощем 450 кілометрів.

Іншою важливою рисою скаутської діяльності була участь досвідченіших українських пластунів у "Лісовій школі", організованій чеськими скаутами для своїх скаутських виховників та інструкторів біля Пряшова. СУПЕ започаткував процес відбору для забезпечення того, щоб у цих нелегких вишколах брали участь кваліфіковані юнаки.

Популярною формою скаутинґу був також морський скаутинґ. Один із гуртків у Празі присвятив свою діяльність вітрильництву й веслуванню. Цьому сприяло те, що інструкторами там були колишні офіцери Українського чорноморського флоту. Трохи згодом пластовий гурток, сформований у Шале (Франція) регулярно проводив фестивалі Українського чорноморства на честь утворення в 1918 р. українського флоту, привертаючи увагу численних мешканців Шале. В 1928 р. був утворений морський гурток у Ліоні, учасники якого вбиралися в морську форму. Пластова діяльність у містах поєднувала зазвичай скаутські й патріотичні заходи. Старші пластуни у Празі створили

Уривок із комунікату СУПЕ, Прага, червень 1931 р.

Але наші стосунки зі Свазом – чехословацьким скаутським рухом Sváz – останнім часом змінилися. З метою підтримування дружніх та сусідських відносин з польським скаутинґом, а також з метою допомогти нещодавно прийнятим до Свазу польським скаутам з Сілезії, на спільному польсько-чеському з'їзді в Катовіцах було прийнято наступну постанову: (1) В листах до Польського скаутського союзу та до Світового бюро Сваз засудить акцію української еміґрантської псевдоскаутської організації в Чехословаччині, що очорнює Польщу в очах скаутських організацій світу, і (2) Сваз гарантує, що під час празьких святкувань (запланованого всеслов'янського джемборі) українське питання не буде обговорюватися на будь-яких внутрішніх чи зовнішніх форумах [...]

З метою здобути більшої свободи дій і консолідації всіх пластунів-еміґрантів, де б вони не були (а не тільки тих у Чехословаччині, що належать до Свазу), ми створили незалежну скаутську організацію "Союз українських пластунів-еміґрантів", статут якої був недавно затверджений чеським урядом. Ми, звичайно, не міняємо нашу політику. Хочемо насамперед бути добрими скаутами, які справедливо ставляться до інших. Але також сподіваємося, що й ставлення до нас буде відповідним. Ми бажаємо бути побратимами зі скаутами всього світу, але тільки в тому випадку, якщо й вони поводитимуться з нами побратерськи. Очевидно, що ми – як і скаути зі всього світу – любимо свою Батьківщину, і завжди будемо працювати на благо української нації. Попри все, ми й далі з повагою ставимось до Свазу і намагатимемось підтримувати з його членами братерські стосунки. Усе залежитимемо від їхнього ставлення до нас.

власні спеціалізовані гуртки, кожен з яких зосереджувався на розвитку певних вмінь і здаванні тестів у таких галузях, як фотографія, іноземні мови, аеронавтика та українська історія й культура.

Особливо динамічною групою був жіночий пластовий курінь "Україна", що керувався високопатріотичною й інтелектуально вимогливою програмою. Першу половину своїх щотижневих сходин вони присвячували обговоренню зарубіжних скаутських часописів і налагодженню та підтримуванню контактів зі скаутами цілої Європи. У другій половині вони концентрувалися на українських темах, особливо на історії й поточних справах. Основним фокусом їхньої діяльності була боротьба з асиміляцією серед молодих українських пластунів. З цією метою вони зібрали велику бібліотеку й розсилали україномовні видання гурткам у віддалених або ізольованих місцевостях. СУПЕ в

цілому підтримував широко розповсюджену практику створення мінібібліотек з літературою на пластову й українську тематику.

Ще одним активним чоловічим куренем були "Бурлаки". Цей курінь був заснований в 1930 р. і складався здебільшого з колишніх пластунів Східної Галичини, які прибули до Чехословаччини для навчання. Інші еміґранти спочатку не приймали їх до власного кола. Як зауважував один з їхніх провідників, "люди нас не розуміли, ставилися до нас насторожено й не хотіли визнавати нас за своїх". Але своєю самовідданою працею вони здобули повагу побратимів-пластунів. Свідченням цього була вражаюча церемонія освячення курінного прапора, за участі понад 200 осіб, включно з очільниками української громади Праги. Виявляючи шану і прищеплюючи патріотичні почуття своїм членам, пластові відділи часто відвідували й опікувалися могилами українських вояків і громадських діячів. У Празі члени Пласту були частими гостями "Музею визвольної боротьби України", а в Парижі місцем їхнього поклоніння була могила Симона Петлюри. Треба зазначити, що пропагування української справи належало до головних пріоритетів Пласту.

Важливим фактором розвитку українського скаутинґу в Чехословаччині була підтримка й заохочення, які він отримував, принаймні, на початку, з боку чеської скаутської асоціації "Сваз". Але після подій 1930-х рр. стосунки між ними погіршилися. Польські скаути були в Чехословаччині набагато численніші за українських, і вони скористалися цим фактором, переконавши чеську асоціацію зайняти в грудні 1930 р. антиукраїнську позицію. І хоча вже за місяць чехи почали ставитися до українців значно примирливіше, напруга нікуди не зникла, і стосунки між чехами й українцями погіршилися. Цей конфлікт, власне, і був найголовнішою підставою для створення СУПЕ.

Треба визнати, що інші проблеми були створені самими українцями. В 1933 р. виник ідеологічний конфлікт між членами союзу. Питання полягало в тому, яка діяльність заслуговує більшої уваги – пов'язана зі скаутинґом чи з націоналізмом. Після палких дебатів більшість очільників СУПЕ вирішили дотримуватися великобританського підходу, що надавав перевагу скаутинґу. Вони також учергове наголосили на тому, що Пласт – це не політична організація, яка не бере участі в партійній та ідеологічній боротьбі, поширеній серед еміґрантів. Це призвело до виходу низки діячів з лав СУПЕ.

Серед них був і згаданий вже курінь пластунок-сеньйорів "Україна". Їхня позиція полягала в тому, що не час зосереджуватися на фольклорній тематиці, а варто приділяти більше уваги національно-орієнтованій діяльності. Розірвавши зв'язки з СУПЕ, вони долучилися до чеської скаутської організації. Гірше того, ця група спробувала

(безуспішно) створити альтернативну українську скаутську організацію. Подібні конфлікти занадто часто траплялися в СУПЕ.

Найтривожнішою, однак, була проблема, з якою зіштовхувалися всі еміґрантські громади: асиміляція. Почалося все в 1930-х рр., коли підросло нове покоління пластунів, народжених за кордоном. Найочевиднішим (і найболючішим для старшої ґенерації) свідченням неуникного асиміляційного процесу стало те, що молодь тепер значно гірше володіла українською мовою. Особливо це було помітно в тих кількох пластових гуртках, що уже були створені в США. Опинившись у "плавильному котлі" американської культури, молоді українці особливо швидко асимілювалися в американське суспільство. Наприклад, у 1930 р. молода канадська пластунка з Торонта написала стурбованого листа до ВПК у Львові, описуючи своє розчарування після відвідин скаутського джемборі в Англії, де вона зустріла гурт пластунів зі США, які розмовляли тільки англійською мовою, зовсім не знаючи української.

Українські громади в Чехословаччині також зустрічалися з подібними проблемами. У грудні 1931 р. Микола Товт з Братислави написав до СУПЕ, що він має намір організувати пластовий гурток, бо не може більше дивитись на денаціоналізацію українських дітей та інертність їх батьків. СУПЕ призначив кількох членів Пласту для надання йому допомоги. Було засновано дівочий гурток у Братиславі, але з 11-ти його учасниць віком від 6 до 14 рр. тільки 2 дівчинки могли розмовляти українською. Зі збільшенням кількості народжених на чужині дітей, які знали країну свого походження лише з розмов, СУПЕ постав перед проблемою скорочення демографічної бази, вирішити яку він був нездатний.

СУПЕ також допомагав координацією й порадами пластовим осередкам українських громад Західної Європи та Північної Америки. Беручи до уваги відносно великі розміри імміґрантських громад Америки й Канади, виглядало, що вони матимуть особливо

Листи до СУПЕ з Америки

З листа С.Перстюк 1933 р.: "Справа з організацією Українського Пласту в Нью-Йорку не поступає так, як на це можна було б сподіватись. Тутешня молодь охотніше записується до подібних американських [скаутських] організацій, де має всякі вигоди приборів, відповідного приміщення і т.п., чого, очевидно, Український Пласт не може дати".[1]

Другий активіст української громади писав 1934 р., що українцям в Америці "тяжко щось зорганізувати, одно, що молодь все відчужується, друге, що не маємо образованих людей зі сталими характерами".[2]

багатообіцяючі перспективи для зростання. У США перші гуртки з'явилися на початку 1920-х рр. Два курені, хлоп'ячий та дівочий, були засновані 1922 р. в Нью-Йорку імміґрантами зі Східної України Б.Каштанюком і К.Шутяком, а також членом Пласту з Праги Р.Різником. Наступного року ще два курені було засновано у Філадельфії на чолі з М.Рибан, і повідомлення про осередки надходили також з українських громад в Бруклині й Едмунді. На початку 30-х рр. пластунка з Галичини С.Перстюк пробувала творити пластові осередки. Вона організувала два великі мішані курені – один у Нью-Йорку, де було 30 дівчат і 10 хлопців, а другий в Джерсі-Сіті, в якому було 30 дівчат і 20 хлопців. Ще інші гуртки виникли в Філадельфії та Йонкерсі. Але за браком контактів з Пластом в Україні, всі ці гуртки користувалися американськими матеріалами і швидко асимілювалися, розчинившись у американському скаутинґу.

З іншого боку, велику підтримку надавала українська преса, особливо щоденна газета "Свобода", в якій, на протидію асиміляції, часто друкувалися прихильні статті про Пласт. У 1935 р. Конґрес українських націоналістів написав до СУПЕ листа, в якому повідомляв про намір створити при своїй організації гуртки пластового доросту. Зацікавилася такими молодіжними осередками й Українська православна церква. Та попри таку широку підтримку Пласт майже не розвивався. Насамперед бракувало відповідних провідників, літератури й обладнання. Було дуже важко опиратися привабливому американському скаутинґу. Іншою проблемою було те, що програма Пласту часто фокусувалася на національних питаннях, наголошуючи на виразно українській тематиці й майже цілком ігноруючи скаутську проблематику й діяльність. Зрештою, активна асиміляція також не сприяла залученню молоді до Пласту. Унаслідок цього, пластові гуртки швидко розпадалися, і більшість членів долучалися до американських скаутів, а інші вступали до українських націоналістичних організацій.

Подібною в той час була й ситуація в Канаді. Декілька пластових гуртків було засновано в Йорктоні, Едмонтоні, Ошаві й Торонті, де їх підтримували об'єднання ветеранів "Стрілецька громада" та українська греко-католицька церква. Але через подібні причини, що і в США, Пласт так і не зумів міцно стати на ноги.

Більшого успіху Пласт досяг у Франції, де в 30-х рр. українська еміґрантська громада збільшилася за рахунок прибуття українських робітників зі Східної Галичини. У 20-х рр. декілька невеличких осередків було засновано ветераном-зв'язковим зі Східної України О.Яремченком, але вони швидко розпалися. 1937 року, великою мірою завдяки зусиллям С.Нечая, "Союз українських еміґрантських організацій у Франції" закликав українські громади створювати пластові осередки й розіслав україномовним школам відповідну літературу. 1938 року в Парижі було засновано гурток старших пластунів і два юнацькі гуртки.

Група пластунів у Франції, 1938 р.

Серед пластових діячів у цьому місті була Олена Петлюра, донька страченого Головного Отамана УНР Симона Петлюри. Дуже активний морський пластовий гурток діяв у Ліоні, і ще декілька доволі великих осередків виникли в Ельзас-Лотарингії, особливо в місті Шалеті. Саме там Пласту було виділено невеличку ділянку землі, де в 1938 р. почала діяти перша постійна оселя у Франції. Табір був влаштований за зразками галицьких таборів, і участь у ньому брало 57 пластунів, більшості з яких ще не виповнилося 15 рр. Комендантом табору був С.Сірополко з Праги, призначений СУПЕ, а провідниками – вчителі місцевих українських шкіл. Пласт також видавав упродовж короткого часу бюлетень і часопис. Однак наближення війни й обмежені можливості українських громад не сприяли подальшому зростанню Пласту у Франції.

Попри те, що в самій Польщі були відносно великі українські громади, Пласт, з очевидних причин, не мав там змоги розвиватися. Єдиним винятком був активний курінь старших пластунів, що складався з українських студентів, здебільшого виходців зі Стрия та колишніх членів куреня "Червона калина", які навчалися в Ягелонському університеті у Кракові. На початку 30-х рр. курінь налічував близько 70 осіб, тридцятеро з яких були жінками. Він часто організував походи й таборові мандрівки, зібрав цілу бібліотеку пластової літератури і навіть заснував хор. Також він приділяв велику увагу прищепленню дітям українських еміґрантів знань про Україну, щоб заповільнити процес асиміляції. Цей гурток був найдинамічнішим сеґментом української громади в Кракові. Однак після заборони Пласту в Східній Галичині університетське керівництво звеліло розформувати курінь. Проте він і далі діяв таємно, маскуючись під туристичну організацію. Однак 1934 р.,

коли ОУН стратила польського міністра внутрішніх справ Броніслава Пєрацького, 23-х членів цього куреня було заарештовано й допитано. Після цього курінь припинив свою діяльність.

Засади пластової діяльності за кордоном

Український скаутинґ за кордоном мав дещо інший характер, ніж його відповідник у Східній Галичині. Українських батьків, які жили на чужині, особливо патріотично налаштованих, найбільше турбувала швидка асиміляція їхніх дітей під впливом культур тих країн, що надали їм притулок. Ось чому більшість еміґрантських громад ставилася до Пласту насамперед, як до ефективного засобу протистояння процесу асиміляції або вповільнення цього процесу, і збереження відданості молоді справі самостійності України. Відповідно, в 1933 р. СУПЕ відредагував текст Присяги, перший пункт якої звучав тепер так: "Присягаю на свою честь, що любитиму свою Батьківщину, свій нарід і в кожному часі їм буду служити." Оскільки для цього потрібно було глибоко знати історію й культуру України, оволодівання цими знаннями стало головною метою пластової діяльності.

На щотижневих сходинах пластові гуртки вивчали історію України і приділяли велику увагу спілкуванню українською мовою. Обираючи відповідні для себе вмілості – такі, скажімо, як телеграф або радіозв'язок – гуртки мали на увазі, що ці вмілості можуть придатися в майбутній боротьбі за самостійну Україну. Пластунів також заохочували збирати бібліотечки українських книжок. Деякі з них, як от, наприклад, курені у Ржевницях, мали по кілька сотень примірників такої літератури. Діаспорські пластуни брали також участь у всіх національних урочистостях, таких, як відзначення Листопадового зриву і битви під Крутами, що їх проводили українські громади. Пласт не тільки намагався поглиблювати знання своїх членів про Україну й виховувати їх відданими патріотами, але й допомагав імміґрантській молоді знаходити українських друзів серед українського середовища. Таким чином, культурна діяльність складала особливо важливу частину пластової програми за кордоном.

Очевидно, що скаутинґ сам по собі займав центральне місце у пластовій діяльності. Але його програма мала також виразне національне спрямування. Скажімо, морські гуртки – декілька з них були у Празі, а згодом у Франції – вивчали історію українського мореплавства і проводили свято "Чорного моря". Мандрівки й таборування незмінно відбувалися в Карпатах, і не тільки тому, що цей реґіон найкраще надавався для такого роду діяльності, але й тому, що це була єдина етнографічно українська територія, доступна пластунам на чужині.

Пластуни, які навчалися в Ягелонському університеті у Кракові.

Пласт був чи не найважливішою молодіжною організацією в українських еміґрантських спільнотах Європи. Це була одна з небагатьох організацій, яка не вплутувалась у політичні та ідеологічні чвари, що роздирали ці спільноти. І ще вона успішно залучувала до своїх рядів молодь, а це буле неабияким досягненням, беручи до уваги економічну скруту, політичну нестабільність і психологічно депресивний стан еміґрантського середовища, в якому вона перебувала.

* * *

Попри свою недовговічність, СУПЕ став важливою віхою в історії Пласту. Це вперше скаутська організація зіткнулася з унікальними труднощами функціонування в діаспорі. Склалася ситуація, коли привабливість скаутинґу служила не тільки вихованню характеру, але й безпрецедентній досі меті – збереженню національної ідентичності в діаспорі. Упродовж цього неспокійного періоду Пласт безперечно перебував у авангарді боротьби української діаспори за збереження у молоді почуття ідентичності й відданості батьківщині своїх предків.

Примітки:

1. Вісті СУПЕ (1933), № 17, ст. 4
2. Вогні (1934), № 9–10, ст. 225

Розділ шостий
Друга світова війна

На автохтонних українських теренах Друга світова війна відрізнялася особливою жорстокістю. На своє лихо Україна стала головним полем битви між нацистськими й радянськими військами. Україна не тільки зазнала хаосу і спустошення, спричиненого війною, але й виявилася окупованою двома тоталітарними потугами. За цих обставин важко було очікувати відродження такої патріотичної організації, як Пласт, метою якої було виховання відповідного характеру. Цього аж ніяк не могло статися в окупованих радянською владою територіях, адже ця влада дозволяла функціонувати тільки своїм молодіжним організаціям. Ситуація дещо відрізнялася в окупованій Німеччиною Західній Україні. Хоч німці й не дозволяли відроджувати Пласт, вони не нав'язували західним українцям свої моделі молодіжних організацій. Це давало змогу сторювати молодіжні організації, які формально не вважалися Пластом, однак, тією чи іншою мірою перебували під впливом Пласту та його активістів, наслідуючи його модель.

* * *

Під час першої фази Другої світової війни в Східній Європі Галичина опинилася під радянським пануванням від вересня 1939 до червня 1941 р., тоді як найзахідніші її території, такі як Лемківщина, Ярославщина й Холмщина, що належали раніше до Польщі, були включені до керованої німцями Генеральної губернії. Ці дві окуповані зони були розділені кордоном, що суворо охоронявся. Закарпаття, тим часом, було поглинуте Угорщиною.

Радянська зона

В окупованій радянською владою Східній Галичині не йшлося про відродження Пласту, адже більшовицька адміністрація була вороже налаштована до "буржуазних" організацій. Ба більше, навіть за колишню участь у пластовій діяльності особі могло загрожувати переслідування і навіть смерть. За цих умов Пластовий Центр – до якого в 1939–1941 рр. входили Яро Гладкий, Богдан Плав'юк, Роман Олесницький, Богдан Хамула, Андрій Пясецький, Ганка Коренець, Богдан Сітницький, Цьопа Паліїв і Сергій Костецький – не припинив своєї діяльності, але обмежив її, зробивши ще конспіративнішою. Однак навіть це не вберегло деяких пластових активістів, які змушені були розплатитись своїм життям.

З метою підтримування контактів зі своїми побратимами, пластовим діячам доводилося перетинати німецько-радянський кордон, який суворо охоронявся. Під час однієї з таких спроб було вбито Сергія Костецького й Діонісія Чорнеґу, а Володимира Кашицького і М.Сороку було заарештовано й вислано до радянських концтаборів. Ще інших – таких, як Богдан Плав'юк, Богдан Хамула та Остап Струк – було заарештовано і страчено більшовиками в червні 1941 р. Радянська окупація Східної Галичини виявилася фатальною також для двох засновників Пласту – І.Чмоли і П.Франка. Їх обидвох заарештували 1941 р. І.Чмолу було страчено в Дрогобичі, а П.Франка востаннє бачили в катівнях НКВС. Загалом усіх, хто в минулому брав активну участь в українських організаціях і установах, було позначено більшовиками, як таких, до кого треба вживати репресивні заходи або навіть страчувати. Оскільки члени Пласту бували зазвичай залучені в різноманітну соціальну, культурну й політичну діяльність, окрім своєї роботи в Пласті, вони були особливо вразливі до більшовицьких переслідувань.

Уникаючи радянських репресій, близько 30 тисяч українців зі Східної Галичини, головно інтеліґенція, втікали до керованого німцями Генерал-губернаторства, а саме до Лемківщини, Холмщини й Підляшшя, а також до Кракова. Більшу частину цих еміґрантів складали національно свідомі й досвідчені громадські діячі. Здебільшого саме вони й займалися розбудовою українських закладів для біженців, які з'являлися на цих теренах.

Спогади з воєнних років рядової пластунки Ольги Зарицької

Ось якою була доля наших пластунів: Михайло Гнатів, який працював у підпіллі з Зеноном Косаком, втік на Захід; Микола Драґан був ув'язнений в більшовицьких катівнях; Ганну Лаврів вислали разом із родиною до Сибіру; Марія Гузичак потрапила до польської в'язниці, а тоді двічі на заслання в Сибір; Іван Крисько, наш спортивний інструктор, був страчений більшовицьким НКВС; брати Микола й Михайло Врублівські були страчені; Петро Драґан був страчений; його брати Микола й Василь були страчені; Роман і Дмитро Зарицькі загинули в лісах (як члени українського підпілля – прим. автора); Ореста Ільківа, члена УПА, було вбито в криївці; Степан Королюк був страчений. Теодора Муїлу та Василя Королюка вбили в лісах. І це ще не все – це тільки спогади з Тустановичів-Борислава. На цвинтарі тепер є велика могила на їхню честь. Якою чудовою була б наша Україна, якби ці люди й досі були живими.[1]

Генерал-губернаторство (1939–1941 рр.)

Кекилія "Цьопа" Паліїв, 1942 р. Вона була членкинею Пластового Центру, який не припинив своєї діяльності в 1939–1941 рр, а став діяти ще конспіративніше в період радянського панування.

Близько 500 тисяч українців – більшу частину яких складали політично й національно незрілі селяни – проживали на теренах Лемківщини, Холмщини й Підляшшя під німецьким контролем. Ця кількість зросла завдяки майже 30-тисячній хвилі біженців з Галичини. Німці дозволяли тільки одній організації представляти всіх українців у їхній окупаційній зоні – Українському центральному комітету, що базувався в Кракові, на чолі з професором Володимиром Кубійовичем. Однак цій централізованій організації соціальних служб дозволялося мати низку підрозділів, один з яких зосереджувався на проблемах молоді.

Праця з молоддю була пріоритетною для УЦК, адже за польського панування молоді люди цього реґіону були ізольовані від будь-яких контактів з українцями Східної Галичини й підлягали потужному впливу полонізації. Рівень їхньої освіченості був зазвичай доволі низький. Ось чому УЦК ставив за мету розвиток освітніх осередків, а також пробудження або підсилення національної свідомості молоді. Як зазначав В.Кубійович, це була "боротьба за душу молодого покоління, себто за національне обличчя наших окраїнних земель у майбутньому".[2]

Передбачалося створення єдиної організації, що охопить усі вікові групи, від дитячих до дорослих, і сприятиме повноцінному розвитку кожної особи. Існували, однак, серйозні перешкоди. По-перше – на відміну від Галичини, де була ціла низка орієнтованих на молодь організацій – на землях поза річкою Сян практично не існувало жодної молодіжної організації серед переважно сільського українського населення. По-друге, не завжди позитивним був вплив біженців з Галичини. Їхній громадський та організаційний досвід був незаперечний і відігравав суттєву роль у створенні українських організацій на цих теренах. Але вони також принесли з собою політичні розбіжності, особливо ті, що були пов'язані з конфліктом, що спалахнув між бандерівською та мельниківською фракціями ОУН; спроби кожної з цих фракцій вплинути на молодіжні організації

значною мірою ускладнили будь-які зусилля УЦК та інших. Крім того, великі проблеми створювала німецька адміністрація та поліція. За таких умов було важко сформувати молодіжну пластову організацію з наголосом на гартуванні характеру. Пластові діячі з середовища галицьких еміґрантів могли сподіватися хіба що на те, що деякі елементи скаутської програми можна буде використати в будь-якій новоствореній молодіжній організації.

У березні 1940 р. діячеві Таємного Пласту Ярославові Раку було доручено розбудувати молодіжну організацію для українців Генеральної губернії. Однак він дуже швидко почав конфліктувати з німецькою адміністрацією і відмовився від цього доручення (а пізніше був відправлений до Аушвіцу). Його місце зайняв очільник "Просвіти" Володимир Татомир. Новизна молодіжних організацій приваблювала молодь на цих теренах, і вони позитивно відгукувалися на заклики долучатися до так званих "Куренів молоді" або КМ. У вересні 1940 р. налічувалося вже 317 таких куренів. Вплив пластової моделі відчувався навіть у віковому розподілі та призначенні гуртків: як і в Пласті, діти віком 7–14 рр. називалися новаками, а віком 14–18 рр. – юнаками, ділячись на гуртки та курені.

Програма КМ наголошувала на основних питаннях: для посилення національної свідомості провідникам, а це зазвичай були еміґранти зі Східної Галичини, було потрібно насамперед навчити своїх членів читати й писати по-українськи, а для заохочення сільської молоді КМ пропонували професійні курси з сільського господарства, водіння, першої медичної допомоги та домоведення. Багато гуртків діяли як пожежні сторожі. Найпопулярніші громадські акції приваблювали незрідка до тисячі учасників.

Серед місцевих українців (котрі називали себе русинами) відчувався помітний брак фахових виховників. Для вирішення цієї проблеми взимку 1940 р. в містечку Криниця було організовано два інструкторські табори, в кожному з яких брало участь близько 20 учасників. Одночасно в цьому реґіоні відбувалися табори провідників для молоді старшого віку, в яких брали участь 1104 особи – 627 хлопців і 427 дівчат. Улітку 1941 р. КМ нараховували близько 20 500 членів, із них 11 750 чоловічої та 8 750 жіночої статі. Близько 60% належали до уладу юнацтва, тобто, віком у 14–18 рр. Ця статистика свідчила про те, що 8% усієї молоді на цих заселених українцями землях, віком від 7 до 30 рр., належала до КМ – вражаюча цифра, якщо врахувати, що перед війною тут не було практично жодної молодіжної організації. Однак цей успіх був недовговічний. Коли вибухла німецько-радянська війна, більшість східних галичан, які складали основу керівництва КМ, повернулися до своїх домівок. Тим

часом німецька політика примусової праці була причиною масового вивезення молоді на роботу до Німеччини. Відповідно, після 1942 р., КМ швидко занепали.

Яким був вплив Пласту на цю велику (хоч і недовговічну) організацію української молоді? Я.Рак явно намагався впровадити до КМ певні скаутські принципи. Він заявляв, що Пласт, як найуспішніша й найефективніша українська молодіжна організація, був моделлю, яку необхідно було брати за взірець. Займаючи доволі суперечливу позицію, він також доводив, що здорове суперництво заохочує молодь до вдосконалення, а це йде на користь, як окремим особистостям, так і їхній організації.[3]

Вплив Пласту був також очевидний і в інших молодіжний гуртках КМ, очолюваних такими багаторічними діячами Пласту, як Л.Бачинський (у Ярославі) і Б.Ганушевський (у Сяноку).

Виховна спільнота української молоді

Коли 21 червня 1941 р. вибухла нацистсько-радянська війна, німці швидко вигнали більшовиків зі Східної Галичини, включивши більшу частину цих земель до Генеральної губернії. Тисячі українців, які перетнули річку Сян, уникаючи переслідувань з боку радянської влади, змогли тепер повернутися до Східної Галичини. У Львові було створено "Український крайовий комітет", головою якого став Кость Паньківський, хоч пізніше його було підпорядковано центральному осередку УЦК у Кракові, на чолі з В.Кубійовичем. Від 1941 до 1944 рр. усі справи, пов'язані з освітою та розвоєм української молоді в генерал-губернаторстві, належали до компетенції краківського центрального осередку УЦК і його львівської філії.

Було зрозуміло, що німці не погодяться на відродження такої скаутської організації, як Пласт. Наприклад, у жовтні 1939 р. М.Іваненко зробив спробу заснувати пластовий гурток у Сяноку, але німецька адміністрація звеліла його розформувати. Однак і В.Кубійович, і К.Паньківський дотримувалися думки, що Пласт, навіть не будучи офіційно визнаним, і надалі являє собою найкращу модель для наслідування при створенні молодіжної організації в окупованій німцями Галичині. Митрополит Андрей (Шептицький) також демонстрував свою підтримку заснуванню організації на кшталт Пласту. Таким чином українці визначили своєю метою створення, під егідою УЦК, організації, взірцевою моделлю для якої був би Пласт, навіть, якщо називатися Пластом їй не було б дозволено.

Як і слід було очікувати, цей задум викликав зацікавлення численних пластових діячів, які вижили під час радянської окупації. На з'їзді в липні 1941 р. було відновлено Пластовий Центр, до якого увійшли Я.Гладкий, Р.Олесницький, Ю.Старосольський, А.Пясецький, Ц.Паліїв, Г.Коренець, Ірина Хойнацька, Богдан Чайківський, Тиміш Білостоцький і Я.Рак. Але оскільки було невідомо, якої політики дотримуватимуться німці, було вирішено, що група й надалі діятиме таємно, хоч окремі її члени відіграватимуть активні, навіть провідні ролі в інших молодіжних організаціях. Спочатку за взірець узяли модель КМ з періоду 1939–1941 рр. Пізніше, на з'їзді, що відбувся у січні–лютому 1942 р., С.Левицький, якого призначили очолити молодіжний і освітній відділи УЦК, висунув пропозицію під назвою "Нова форма молодіжної організації". Не дивно, що за основу було взято майже без змін пластову модель.

УЦК прийняв цю пропозицію, і чільні посади в запропонованій організації посіли діячі Пласту. Очолити її мав С.Левицький, за дівочу секцію мала відповідати Г.Коренець, а за хлопчачу – І.Сенів. Пов'язаний з УЦК орган під назвою Виховна рада, очолюваний О.Тисовським, забезпечував нову організацію відповідними директивами. Таким чином, не тільки за концепцію нової організації, але й за склад її керівництва відповідали чільні діячі Пласту.

Запропонована організація складалася з ідентичних уладів, що й Пласт, ба більше, навіть назви й нумерацію куренів у кожному місті хотіли залишити такими самими, що й у часи леґального Пласту. Проте, цю ідею відкинули, щоб не провокувати німців. Проект нової організації було представлено уряду, і в червні 1942 р. його було схвалено, а організація отримала назву "Виховна спільнота української молоді".

Після того, як ВСУМ було визнано німецькою владою, її можна було засновувати в школах, чого не дозволялося Пласту після 1924 р. Так сталося, що ці обмеження принесли певну користь, адже тепер саме школи – особливо гімназії, керовані українцями – постачали переважну більшість членів ВСУМу. Важливим фактором було те, що вступати в організацію мали право тільки учні з добрими оцінками. Окрім того, призначеними або добровільними виховниками й опікунами ВСУМу ставали тепер учителі, серед яких було чимало колишніх пластунів.

Школи також надавали ВСУМу приміщення, де могли відбуватися регулярні сходини та інша діяльність. Організація стабільно, хоч і не надто стрімко, зростала, налічуючи в 1943 р. 61 відділ і 2555 членів.

Табори ВСУМу в Пасічній під час німецької окупації 1942–1944 рр. Пластова діяльність проводилася під егідою "Виховної спільноти української молоді" (ВСУМ).

Табори

Як і можна було очікувати, основою діяльності ВСУМу було таборування. Ще перед тим, як її офіційно зареєстрували, у квітні–травні 1942 р. в Криниці було організовано табір пластових виховників, подібний до табору, проведеного Пластом у 1930 р. Ще більші табори пластових виховників відбулися у вересні–жовтні 1942 р. в Брюховичах, а в 1943 р. в Гостинному Дворі біля Львова. Комендантами цих таборів (у кожному з яких було 60–130 учасників) були такі ветерани Пласту, як Ц.Паліїв та Т.Білостоцький. Окрім того проводити й організовувати ці табори допомагали О.Тисовський, С.Левицький, І.Хойнацька. Б.Чайківський і Целевич. Інструкторами були провідні інтелектуали й громадські діячі, такі як М.Коновалець, Б.Старосольський і М.Шлемкевич.

Навіть перед утворенням ВСУМу, у серпні 1941 р. в Пасічній відбувся табір для майже сотні хлопців, очолений пластовим активістом М.Поповичем. Коли ж було засновано ВСУМ, кількість учасників молодіжних таборів швидко зросла. Восени 1942 р. близько 22 відділів відправили 600 хлопців-підлітків у табори в Пасічній, Кам'янці-Струмиловій, Косові, Бужанах і Синевирі, а дівчат у табори в Буцневі, Мишковичах і Птичому. Спільний табір у Шклі, очолюваний Юрієм Старосольським та Уляною Сітницькою, керувався пластовими програмами й настановами.

Зимою 1941/1942 рр. близько 30 молодих людей брали участь у лещетарському таборі в Брюховичах, очолюваному Т.Білостоцьким. Був навіть вітрильно-веслувальний табір, організований у Нижневі куренем "Чорноморці" і очолюваний М.Заклинським та І.Костельником.

Програми цих таборів були дуже подібні на програми пластових таборів 1920-х рр. Щоденний розклад був майже ідентичний, а головною метою було здобуття вмілостей і покращення скаутських навичок. Однак, деякі зміни були спричинені війною. Скажімо, мандрівки тривали зазвичай не довше одного-двох днів, адже присутність у тих краях радянських партизанів створювала загрозу занадто довгим вилазкам. З тієї ж причини всі збірки були локальними за своїми масштабами, з обмеженою кількістю членів ВСУМу з найближчих містечок.

Мабуть, чи не найбільша така збірка, в якій узяли участь близько 200 осіб, була проведена 6–7 червня 1942 р. в Самборі. Її відвідали С.Левицький, Ц.Паліїв, а також пластуни зі Стрия, Коломиї та Львова. Гаслом зібрання було "Розвивай характер і світогляд", а кульмінаційним моментом став марш у Самборі, під час якого лунали традиційні пластові пісні. Планувалося значно розширити програму таборування влітку 1943 р. Однак, формування дивізії "Галичина", вступ до якої зацікавив багатьох старших пластунів, які досі займалися організацією таборів, змусило ВСУМ відмовитися від планів розширення.

Конференції

З метою визначення ступеню розвою і планування наступних цілей діячі ВСУМу провели декілька конференцій. 28 грудня 1943 р. у Львові зустрілися молоді діячі з Галичини, а також із Лемківщини та Холмщини. Провідну роль на цій конференції відігравали С.Левицький, О.Тисовський і Ц.Паліїв, а за словами новопризначеного керівника молодіжного відділу УЦК Зенона Зеленого, там було визначено, що слова "Бог і держава" мають стати гаслом усіх українських молодіжних організацій. Друга частина конференції пройшла у Львові 24 лютого 1944 р., і там Ц.Паліїв, яка була референткою при відділі опіки над молоддю УЦК і провідною пластовою діячкою у ВСУМі, проголосила:

> Ми подвоїли наш організаційний апарат, ми потроїли число наших клітин і членів, ми поглибили та поширили нашу працю…Життя кипить, час летить стрілою…ми не сміємо покинути виховної роботи. Тільки робота в цих умовинах і в цьому темпі вимагає кращих, ідейніших, вповні відданих справі працівників.[4]

Змальовуючи функції таких виховників, М.Шлемкевич зазначив, що це має бути "ангел хоронитель, що веде дитину за руку, і хрустальний характер, що потягає молодь силою своєї індивідуальности".[5] Передбачаючи бурхливі події, що станутся у фінальній стадії війни, С.Левицький заявив, що "від вас залежить те, чи наша спільнота пірне у вирі подій, чи закріпить цінноці, здобуті працею попередніх поколінь".[6]

Ідеологія

Війна і радянська окупація Західної України не могли не вплинути на ідеологічні принципи, яких дотримувалися Пласт і ВСУМ. У 1939–1941 рр., коли на окупованих німцями теренах Холмщини й Лемківщини формувалися українські молодіжні організації, КМ певною мірою користалися організаційними й програмними моделями Пласту. Однак досить мало уваги приділялося розбудові характеру, що було в основі пластової ідеології. УЦК вважав, що в цих політично й соціально-економічно недорозвинених реґіонах була потреба в пробудженні національної свідомості й виробленні таких якостей, як точність, самодисципліна й відповідальність, що допомагали б сільському населенню пристосовуватися до сучасного життя. Насамперед треба було дбати про розвиток громади й нації, а вдосконалення особистості вважалося чимось другорядним.

Коли німці окупували Східну Галичину (1941–1944) і в 1942 р. було засновано ВСУМ з пластовою програмою та проводом, став набагато очевидніший вплив пластової ідеології – особливо її акцент на розвитку особи та її або його характеру. В орієнтованій на молодь пресі почали з'являтися статті, що зосереджувалися на природній потребі особистості розвивати й поглиблювати свій потенціал. Заохочувалися мандрівки й таборування, адже така діяльність сприяла контактам молоді з природою й дозволяла їм не тільки здобувати практичні навички, але й розвивати почуття свободи й незалежності.

Коли Юрій Старосольський у лютому 1942 р. став редактором журналу "Дорога", він проголосив у редакційній статті, що мета часопису полягала в заохочуванні "бою за суверенну українську людину", адже така самовіддана й цілеспрямована людина має стати "основоположною цінністю українського світу й основоположною передумовою його росту і його здійснення".[7] Журнал виразно повертався до відносно ліберального характеру скаутинґу 1920-х рр. Враховуючи тоталітарну сутність нацистського окупаційного режиму й напругу, стреси та криваві конфлікти, породжені війною, ці гуманістичні цінності, попри свою вірність пластовим традиціям, перебували в різкому контрасті з загальною атмосферою тих часів.

Це не означає, що військові обставини взагалі не мали впливу на пластову ідеологію. У той час, як центральне місце й далі займали ідеї виховання характеру й ліберальні та гуманістичні цінності, популярності почали набувати ідеї й цінності, що були раніше відсутні або перебували на другому плані. Деякі діячі ВСУМу наголошували на потребі розвитку в молоді лідерських якостей, необхідних для подальшої й тогочасної боротьби. Поширення набули авторитарні тенденції з наголосом на суворій дисципліні й безвідмовному виконанню розпоряджень керівництва.

Очевидно, що війна спричинилася до певної мілітаризації. Дедалі більше наголошувалося на колективізмі, а члени ВСУМу заохочувалися думати насамперед не про себе, а про націю. Це аргументувалося тим, що подібні якості будуть необхідні в процесі майбутньої боротьби на національну незалежність і державність. Таким чином співіснували дві паралельні тенденції: одна й далі акцентувала на першорядній важливості розбудови характеру, тоді як друга наголошувала на потребі розвитку особистих рис, що найкраще служитимуть нації та її боротьбі за незалежність.

Видавнича справа

Як і раніше, активісти Пласту приділяли велику увагу видавничій справі. Їм пощастило, що в січні 1940 р. УЦК у Кракові заснував власне "Українське видавництво", директори якого Є.Пеленський та І.Зілинський дуже прихильно ставилися до Пласту, а О.Тарнавський був членом Таємного Пласту. У жовтні 1940 р. УЦК почав видавати щомісячний журнал для юнацтва "Дорога". Упродовж трьох років вийшло 38 випусків, кожен накладом у 5–7 тисяч. На початках журнал зосереджувався на інформації про природу, краєзнавство і спорт. Однак після того, як в лютому 1942 р. редакція місячника перемістилася до Львова, а редактором став відданий діяч Таємного Пласту Юрій Старосольський, "Дорога" почала фокусуватися дедалі більше на питаннях, пов'язаних із формуванням світогляду нової ґенерації. А водночас із цим часопис суттєво популяризував пластові цінності та принципи.

Логотип видавництва "Український Пласт", Прага.

Часто публікуючи фотографії Пласту з 1920-х рр., він намагався нагадувати молоді про цю заборонену поляками скаутську

організацію. А тим часом у національно слабо розвинутих теренах за річкою Сян, де ніколи раніше не існувало орієнтованого на юнацтво українського журналу, його публікації потужно впливали на розвиток як особистого, так і національного світогляду сільської молоді.

Пластуни, члени ВСУМу і війна

Пласт у 1920-х рр., Таємний Пласт у 1930-х і ВСУМ під час Другої світової війни мали великий вплив і були привабливими для значної кількості цілеспрямованих і патріотично налаштованих особистостей з міцними переконаннями й лідерськими навичками. Як і можна було очікувати, під час війни ці особи перебували в авангарді будь-яких видів української діяльності, особливо пов'язаної з зусиллями, спрямованими на захист української справи. Палко віддані цій справі, вони нерідко приносили в жертву самих себе.

Група пластунів старшого шкільного віку в Закарпатті стала однією з перших жертв цієї війни. Коли угорська армія вторглася на їхню землю, багато молодих пластунів добровільно вступили до лав поспіхом сформованих сил оборони Закарпаття. 15 березня 1939 р. погано озброєний загін з 20 пластунів на чолі з їхнім зв'язковим М.Козичаром рушив прямо зі шкільних парт на лінію фронту біля Красного Поля. Зіштовхнувшись з переважаючими силами угорців, 14 юнаків загинули під час бою. Чимало інших пластунів долучилися до парамілітарної "Карпатської Січі" й також віддали в жертву своє життя. Попри свою молодість, пластуни брали також активну участь у закарпатському уряді. Член Пласту Юліян Ревай був міністром закордонних справ недовговічної держави Карпатська Україна. Пластуни неодмінно активізувалися в кризові часи.

Це стосувалося й Східної Галичини. У передвоєнний період чимало старших пластунів вступили до лав підпільної націоналістичної організації ОУН, зайнявши там невдовзі провідні позиції. Найочевиднішими прикладами цього можуть служити колишній член стрийського куреня "Червона калина" Степан Бандера та видатний колишній член львівського куреня "Чорноморці" Роман Шухевич. Під час війни С.Бандера трансформував свою фракцію у найпотужнішого виразника українського націоналізму (ОУН-Б). Тим часом його побратим і ще один очільник ОУН Р.Шухевич організував Українську повстанську армію, зробивши цю підпільну формацію потужною, ефективною й ідейно переконаною військовою силою.

Серед чільних провідників ОУН та УПА було чимало й інших пластунів. Микола Лебедь очолював ОУН-Б упродовж частини війни і організував там службу безпеки. Отець Іван Гриньох відігравав провідну роль у спробах сформувати самостійний український уряд. Лев Ребет був чільним ідеологом ОУН. З Р.Шухевичем у його військових операціях співпрацювали такі колишні пластуни, як Дмитро Грицай, що був начальником штабу УПА, а також видатні командири Гайсин, В.Сидор, Стебельський і Грабець. Важливим членом медичної служби УПА був Я.Олесницький. Тим часом К.Зарицька очолювала Український Червоний Хрест і жіночу сітку ОУН.

Майже всі вони загинули в бою. 1950 року НКВС влаштувало поблизу Львова засідку на Р.Шухевича і вбило його. Л.Ребет і С.Бандера були страчені в Мюнхені радянськими агентами, Л.Ребет – в 1957, а С.Бандера – в 1959 р. К.Зарицька провела майже 25 років у радянських таборах, і тільки І.Гриньох помер природною смертю в Мюнхені. І це були лише найвидатніші пластуни, які вели боротьбу за незалежність України, а сотні, якщо не тисячі, інших колишніх скаутів також змагалися й гинули за цю ідею. Однак з метою конспірації члени ОУН та УПА використовували псевдо, тому багато їхніх справжніх імен так і залишаться нерозкритими.

Пластові провідники ще безпосередніше були залучені до підтримки формування в німецькій армії дивізії "Галичина". З метою підсилення своїх військових зусиль на Сході, влітку 1943 р. німці заснували цей підрозділ у Східній Галичині. Українські добровольці, які вступали до дивізії, однозначно не підтримували Гітлера або його режим. Вони сподівалися, що після належного вишколу це з'єднання складе ядро регулярної української армії, що боротиметься за Україну проти радянської влади, так як це робили січові стрільці під час Першої світової війни.* Завдяки тому, що УЦК та його очільник, Володимир Кубійович, активно підтримували набір вояків, а багато діячів Пласту працювали для УЦК, особливо для молодіжного відділу ВСУМу, Пластовий провід погодився підтримати створення Дивізії.

Велика кількість тих, хто належав до Пласту або ВСУМу добровільно вступили на службу в Дивізії. У липні 1943 р. курінь пластунів ВСУМу, після закінчення вишколу виховників у таборі в Пасічній, одноголосно й добровільно прийняв рішення вступити на службу до дивізії "Галичина". 17 липня вони пройшли маршем у пластових одностроях вулицями Львова, прямуючи на військовий

* І справді, у діаспорі товариство ветеранів має назву "Братство колишніх вояків 1-ї української дивізії Української Національної Армії" (створ. 1949 р.).

вишкіл. Їх очолював зв'язковий Курилович, а молодші побратими прощалися з ними зі слізьми на очах. Серед них був майбутній провідник Пласту Юрій Ференцевич. Долучилися також такі активісти Пласту, як Б.Чайківський, Р.Рак, Р.Олесницький та Р.Гавриляк-Макарушка. Дивізія зазнала жахливих втрат після катастрофічної поразки під Бродами в 1944 р. Поновивши склад, вона воювала у Словаччині, Югославії та Австрії. Після того, як її члени здалися великобританцям, їх інтернували в Ріміні на італійському узбережжі.

Ще одна спроба німців використати українську молодь не отримала, однак, підтримки ні з боку проводу Пласту/ВСУМу, ні в цілому з боку української громади. На останній стадії війни німці почали вербувати – або, якщо точніше, силою примушувати українських підлітків йти на службу, щоб обслуговувати зенітні батареї, засоби зв'язку й частини першої медичної допомоги. Пластові очільники вирішили таємно чинити опір цим задумам і саботувати їх. Однак німецький тиск і наближення радянських військ змусили близько 10 тисяч українських підлітків, значна частина яких належала до ВСУМу, піти на німецьку службу. Намагаючись якнайкраще скористатися з цієї прикрої ситуації, УЦК призначив Зенона Зеленого для нагляду за добробутом цього юнацтва. Йому допомагали в цих зусиллях чимало активістів Пласту/ВСУМу.

Пластунки та членкині ВСУМу також займалися активною діяльністю під час війни, насамперед забезпечуючи добродійною допомогою й підтримкою соціальних служб тих, хто цього потребував.

Зокрема, в 1941 р., коли німці захопили сотні тисяч радянських полонених, серед яких було й багато українців, ув'язнивши їх і тримаючи в нестерпних умовах, такі діячки Пласту, як Ольга Ціпановська, намагалися скористатися будь-якою можливістю, щоб допомогти їм харчами й медикаментами. Колишній начальний лікар Пласту В.Бербенець помер від тифу, опікуючись полоненими. Такі активістки Пласту, як Цьопа Паліїв, Фалина Любінецька, Ірина Хойницька разом з цілим уладом юначок були завжди серед перших, хто намагався добути їжу для сільських дітей, які голодували, для людей, постраждалих від руйнівних повеней 1942 р., і для жертв нацистських репресій.

* * *

Просто чудо, що українська скаутська організація Пласт зуміла вижити, хоч і в скороченому складі, в умовах заборони, накладеної на неї польським урядом у 1930-х рр. Ще дивовижнішим є, мабуть, той

факт, що члени Таємного Пласту займали провідні позиції впродовж травматичних воєнних років, очолюючи дозволені в Західній Україні німцями молодіжні організації. І знову на перший план виходили два головні аспекти скаутинґу – гартування характеру і патріотизм. Хоч Пласту й було заборонено функціонувати під власним ім'ям, його практичні навички, методи й цінності були виразно задіяні в тих українських молодіжних організаціях, яким було дозволено існувати. Це чітко доводило, що українському скаутинґу є що запропонувати навіть у часи одного з найруйнівніших конфліктів.

Примітки:

1. Зарицька, Ольга. […], «Молоде життя», 1931, ст.27
2. Кубійович, Володимир. «Українці в Генеральній Губернії, 1939–1941» (Чікаго, 1975), ст. 235
3. Там же, ст.238
4. «Дорога», 1944, ч. 3, ст. 37
5. Там же
6. Там же
7. «Дорога», 1942, ч. 1, ст. 15

Розділ сьомий
Відродження Пласту в таборах Ді-Пі

Коли Західну Україну окупували радянські війська, не існувало жодної надії на відродження скаутинґу в будь-якій формі, оскільки було дозволено функціонувати тільки комуністичним молодіжним організаціям. А коли СРСР отримав контроль над усією Східною Європою, невеличка українська скаутська організація в Чехословаччині також припинила своє існування. Тим часом швидкими темпами проходила асиміляція дітей українських еміґрантів у Північній Америці, і там також перестали діяти ті декілька маленьких і нестабільних довоєнних центрів українського скаутинґу. Відповідно, залишалося тільки одне місце, де Пласт мав бодай якийсь шанс відродитися, і це були табори біженців у Німеччині та Австрії. Отже, в наступні після Другої світової війни роки український скаутинґ став цілковито еміґрантським явищем. Його відродження можна досліджувати як вражаючий приклад відновлення й розвитку скаутського руху далеко від своєї Батьківщини.

* * *

Переміщені особи (Ді-Пі)

Друга світова війна змусила мільйони людей покинути свої домівки. Коли вона закінчилася в травні 1945 р., в Німеччині та Австрії опинилося близько 16 мільйонів осіб вивезених на примусову працю, військовополонених, в'язнів концтаборів і біженців. Найчисленнішою категорією чужоземців у Німеччині були особи, вивезені на примусову працю з країн, окупованих нацистами, що мали поповнити серйозно вичерпані резерви робочої сили. Наприкінці війни такі примусово вивезені робітники, що дуже часто працювали в наближених до рабських умовах, складали кількісно вражаючу цифру в 8 з половиною мільйонів, з яких було понад 2 мільйони українців.

Була ще й інша категорія українців, що опинилися в Німеччині. Вони прибули туди з політичних міркувань, через незгоду з радянською системою і страх перед її військами, що насувалися. Таких осіб налічувалося приблизно 120–150 тисяч, більшість були з Західної України, але значна частина цих політичних біженців втікали з Радянської України, пізнавши на власному досвіді суть радянської влади й маючи твердий намір будь-якою ціною уникнути її.

Більшість біженців починали тікати разом із німецькими військами, що відступали з Західної України навесні та влітку 1944 р. Випереджаючи наступ Радянської армії та наражаючись нерідко на серйозну небезпеку, вони прибували до Німеччини й Австрії в останні місяці війни, уникаючи за всяку ціну радянські війська.

Після капітуляції нацистів Німеччина й Австрія були розділені на чотири окупаційні зони. Південна Німеччина, включно з Баварією, опинилася в американській зоні, і саме там перебувала більшість українських біженців. Як і можна було очікувати, однією з найперших проблем, з якими довелося зіткнутися переможній антигілерівській коаліції, було те, що робити з мільйонами чужоземців у Німеччині. Припускалося, що всі вони повернуться якомога швидше додому, і більшість так і вчинила. Але особам, вивезеним на примусову працю зі Східної Європи та СРСР, яких серед загального числа таких робітників була переважна більшість, зовсім нелегко давалося рішення про те, повертатися назад чи ні. Значна кількість таких українських робітників і військовополонених повернулися до України з власної волі або ж під тиском радянських репатриаційних служб. Проте близько 100 тисяч осіб залишилися в Німеччині, долучившись до українських політичних біженців у американській, великобританській та французькій зонах.

Союзники з антигітлерівської коаліції опинилися перед неочікуваним для себе фактом, що біля 220 тисяч українців, які залишалися в Німеччині та Австрії, категорично відмовлялися повертатися на окуповану радянськими військами Батьківщину. І не вони одні, бо близько 2,2 млн інших східних європейців також не бажали повертатися. Унаслідок цього в окупаційних зонах альянсу опинилося біля 2,5 млн утікачів, яким треба було давати житло та їжу, і майбутнє яких було цілком непевне. Союзники назвали цих біженців переміщеними особами або Ді-Пі (від англ. Displaced Persons).

Спочатку Ді-Пі перебували під юрисдикцією військового командування альянсу, а з жовтня 1945 р. відповідальність за них взяла на себе "Адміністрація Об'єднаних Націй для допомоги і реабілітації" або УНРРА (від англ. UNRRA – United Nations Relief and Rehabilitation Authority). В липні 1947 р. функції опіки над біженцями та їх розселення в країнах Заходу перейшли до "Міжнародної організації втікачів" або ІРО (від англ. IRO – International Refugee Organization). Цей процес було в основному завершено до 1951 р. Таким чином, епоха Ді-Пі тривала від середини 1945 до кінця 1951 р. Це був унікальний період в житті декількох сотень тисяч українських втікачів.

Не маючи певності щодо свого майбутнього й переживаючи матеріальну скруту, що була неуникною реальністю щоденного життя в сплюндрованій в результаті війни Німеччині, вони могли

легко впасти в глибоку депресію, апатично очікуючи, що їм принесе доля. І справді, дехто цього не уникнув, але для багатьох ці 4–5 років існування в статусі Ді-Пі були позначені надзвичайним вибухом активності — політичної, культурної, а особливо організаційної. Такий потужний і динамічний рух на етнічній основі не траплявся в українській діаспорі ні перед цим відносно коротким, але неймовірно пам'ятним і впливовим періодом, ні після нього.

Великою мірою це сталося завдяки тому вирішальному фактору, що українцям уперше не перешкоджала якась пригноблююча іноземна держава, як це було в міжвоєнній Польщі або, ще набагато гірше, в Радянському Союзі. УНРРА та ІРО забезпечували їхні основні потреби, надаючи харчі й не надто комфортабельний, але доволі адекватний притулок. Ці агенції не втручалися в їхнє особисте життя та громадські справи, тож українські Ді-Пі могли, відповідно, засновувати й розбудовувати свої організації за власним бажанням (якщо тільки вони були сумісні з принципами демократичного суспільства).

У випадку з Пластом, враховуючи його нещодавну історію репресій, таку нагоду годі було втрачати. Іншим фактором, що сприяв організаційній активності, були реальні умови проживання переміщених осіб. Військове командування альянсу, а згодом УНРРА створили велику мережу таборів Ді-Пі. Наприклад, у 1948 р. таких таборів, розкиданих по американській, великобританській та французькій зонах у Німеччині та Австрії, налічувалося вже майже 800. Ці табори приваблювали біженців наявністю харчів, притулку (хоч і доводилося жити в тісноті) та насамперед тим рівнем захисту й безпеки, що відігравав велику роль у хаотичному повоєнному середовищі.

Табори були доволі автономними і самоврядними спільнотами. Офіційно призначувана українська адміністрація відповідала за дотримання законів і порядку в таборах, організацію шкіл і професійних курсів, забезпечення медичної й соціальної опіки, культурну діяльність, працевлаштування і збір коштів на адміністративні видатки. Однак не всі Ді-Пі проживали в таборах; близько 25–30% знаходили приватне житло в мешканців Німеччини та Австрії. Проте, якщо їх цікавили соціальні контакти або мистецько-культурні заходи, вони це все зазвичай знаходили в таборах.

Українські Ді-Пі не були однорідною спільнотою. Близько двох третин походили з Західної України, а третина – з центральної або Радянської України. Перші були зазвичай греко-католиками, а другі – православними. Нерідко траплялися тертя між греко-католицькими західняками і православними східняками. Існували також значні відмінності в соціальному становищі, про що свідчить наступна таблиця:

	Німеччина		Австрія
	Американська зона	Британська зона	
Селяни	30 %	44 %	41.5 %
Робітники	34 %	35 %	22.5 %
Висококваліфіковані та професіонали	23 %	8 %	14.0 %
Інші	13 %	13 %	22.0 %

Вражаючою рисою цього соціального складу був дуже високий відсоток добре освічених людей, особливо в американській зоні, порівняно з загальним населенням їхньої батьківщини. Там були сотні вчителів, інженерів, лікарів, юристів, науковців, письменників, священиків, службовців і бізнесменів, які забезпечували українських Ді-Пі незвично широким набором фахівців, які були діяльні у своїх громадах удома і прагнули проводити не менш активну діяльність і в таборах.

Серед цих утікачів було не тільки непропорційно багато високоосвічених осіб, але й вони ще були, за демографічними ознаками, досить молоді. У 1948 р. близько 55% складали особи віком не старше 29 рр. Найвідповідніша для потреб Пласту вікова група від 5 до 20 рр. складала біля 14% з приблизно 30 тисяч загальної кількості дітей та молоді.

Очевидно, що як соціальний, так і демографічний склад біженців сприяв організаційній діяльності, яку заохочували й інші фактори. Було дуже важко знайти роботу, тому чимало переміщених осіб мали у своєму розпорядженні багато вільного часу й енергії. Крім того, вони всі мешкали доволі близько одне від одного, як у своїх таборах, так і в сусідніх, що сприяло легкості контактів і зв'язків.

Це зовсім не означає, що ця діяльність була безпроблемною. Життєві умови були нерідко скрутними, траплялися випадки особистої та групової ворожнечі й набувало поширення тертя на політичному, реґіональному та релігійному ґрунті. Ба більше, табори нерідко розформовувалися, змушуючи їхніх мешканців припиняти свою діяльність й перепроваджуватися до іншого табору. Але в цілому, для тих, хто бажав займатися організаційною діяльністю, життя в українських таборах Ді-Пі було вельми завзятим і плідним.

Відновлення Пласту: початки

Відродження Пласту в таборах Ді-Пі проходило на двох рівнях. З одного боку, довоєнний провід (Пластовий Центр) і активісти зустрілися

й заснували командну структуру, а також сформулювали правила, згідно з якими мали організовуватися пластові гуртки. Це був, так би мовити, імпульс згори. З іншого ж боку в різних таборах відбувалося спонтанне формування пластових гуртків на низовому рівні, за ініціативою зазвичай окремих пластунів-сеньйорів, які не консультувалися й не координували своїх дій із іншими. Їхньою мотивацією було забезпечення дітей та юнацтва продуктивними й керованими видами діяльності в позашкільний час. Тож перед тими, хто очолював новий пластовий провід, стояло насамперед завдання не просто заохочувати зростання Пласту – адже це відбувалося спонтанно – а забезпечити дотримання традиційних форм і цінностей у процесі пристосування до нових обставин.

Оскільки чимало провідників Пласту і скаутів-сеньйорів з довоєнного періоду були патріотично налаштованими громадськими діячами, тобто саме тими людьми, які ризикували найбільше постраждати від більшовицьких репресивних заходів, було не дивно, що й серед переміщених осіб їх виявилося доволі багато. Це були такі провідні члени Таємного Пласту або Пластового Центру, як Северин Левицький, Яро Гладкий, Цьопа Паліїв, Ганка Коренець і Юрій Старосольський, а також такі ветерани СУПЕ з Праги, як Леонід Бачинський та Євген Ґут-Кульчицький.

Німеччина

У вересні 1945 р., коли члени Пластового Центру опинилися в околицях Мюнхена, вони зустрілися в сусідньому селі Еґенталь для обговорення основних принципів відновлення Пласту. За ініціативою Петра Пясецького 9 та 19 вересня відбулися сходини членів Пластового Центру та інших пластових діячів у Карлсфельді біля Мюнхена.

Там було вирішено скликати з'їзд усіх їм відомих старших пластунів і пластунів-сеньйорів. Однак, перш ніж запросити цих дорослих скаутів на з'їзд, відбувся процес перереєстрації з метою підтвердження того, що до учасників не може виникнути жодних претензій, як у питанні дотримання пластових цінностей, так і стосовно загальних інтересів громади. Декількох осіб не було зареєстровано, і їх позбавили членства в Пласті.

Таким чином, Перший пластовий з'їзд відбувся 6–7 жовтня 1945 р. у Карлсфельді. Він проходив доволі імпровізовано, без особливої підготовки та програми. Головною метою було обрання пластового проводу і накреслення напрямків діяльності пластових гуртків, що швидко з'являлися. На з'їзді були присутніми 71 учасник і 15 гостей. З них право голосу мали 46 представників американської та великобританської зон, а також Австрії. Очолюваний Юрієм

Старосольським, Євгеном Ґут-Кульчицьким і Н.Балицькою з'їзд підтвердив потребу відновлення Пласту, беручи за основу його традиційні організаційні й ідеологічні засади. Було також вирішено, що організація матиме ту саму назву, яку вживали пластуни за кордоном у міжвоєнний період, тобто "Союз українських пластунів-еміґрантів" або СУПЕ. Інші обговорювані питання стосувалися огляду пластової діяльності до 1944 р., поточних організаційних справ, ролі пластунів-сеньйорів і старших пластунів, а також напрямків діяльності уладів юнацтва і новацтва.

Кульмінаційним моментом з'їзду були вибори нової команди СУПЕ: президентом було обрано Атанаса Фіґоля, першим віце-президентом Євгена Ґут-Кульчицького, а другим віце-президентом Цьопу Паліїв. Яро Гладкий став начальним зв'язковим для хлопців, а Ганка Коренець – зв'язковою для дівчат. Скарбником було обрано Романа Мицика, секретарем – Ярослава Рака, а відповідальним за пресу й публікації став Юрій Старосольський. Контрольна комісія складалася з Михайла Бажанського, Володимира Врецьони та Марії Шафранської. Через те, що з'їзд був позачерговим і не надто представницьким, було вирішено, що ця пластова команда буде тимчасовою, а постійний орган буде обрано пізніше.

Американська зона була безперечним центром пластової діяльності. Та невдовзі після Карлсфельдського з'їзду пластуни в інших зонах також провели організаційні збірки. 11 листопада 1945 р. відбувся пластовий з'їзд у британській зоні, організаторами якого були Леонід Бачинський та Є.Пеленський, а 17 листопада близько 100 учасників першого великого з'їзду в Австрії зібралися в Зальцбурзі.

Ще перед тим, як було створено пластову команду й організаційну структуру, в багатьох таборах Ді-Пі почали спонтанно з'являтися пластові гуртки. Зазвичай їх формували дорослі скаути, які належали до Пласту в міжвоєнний період, або до ВСУМу під час війни. До іншої категорієї ініціаторів Пласту в таборах належали вчителі початкових і середніх

А.Фіґоль, голова ГПР і ГПС, та О.Тисовський, засновник Пласту.

шкіл, які намагалися знайти належне заняття для своїх учнів у позашкільний час. Переважно це були особи з добрими намірами, але браком досвіду, які збирали разом певні групи дітей та юнацтва, називаючи ці групи Пластом, але їхня діяльність обмежувалася іграми та іншими непрограмовими заняттями.

Найперші пластові гуртки були організовані отцем Богданом Ганушевським у Реґенсбурзі, Петром Пясецьким у Карлсфельді та Юрієм Цегельським у Ландеку. Енергійний пл. сен. і священик Ганушевський запросив батьків учнів початкової школи на інформаційні сходини про Пласт. Там було вирішено негайно сформувати два новацьких гнізда: "Вовченята" для новаків, патроном якого мав бути князь Володимир, і "Лисички" для новачок із патроном княгинею Ольгою. Їхнім виховником стала Анастасія Смеречинська. Одночасно учні старших класів також швидко сформували чотири юнацькі гуртки. Дівочий курінь обрав патроном Ольгу Басараб, а два хлопчачих гуртки вирішили, що їхнім патроном має стати козацький гетьман Сагайдачний. Їхніми виховниками також були пластуни-сеньйори: о.Богдан Ганушевський, Женя Барицька та Ілля Городецький.

Коли табір почав поповнюватися новими біженцями, пластовий гурток, очолюваний Яро Гладким, став швидко розростатися, поставши перед віковічною проблемою: браком досвідчених виховників. Чимало старших пластунів-сеньйорів, до яких звертався о.Ганушевський, відмовлялися співпрацювати, мотивуючи це неможливістю відродити Пласт за таких скрутних обставин. Однак дещо молодші скаути, а особливо ті, що брали активну участь під час війни у ВСУМі, з більшою охотою пропонували свої послуги.

Австрія

У таборі Лексенфельд біля Зальцбурга, де були тільки українці, пластова діяльність започаткувалася за дещо інших обставин. У таборі організували старшу школу, а її вчителі Павло Баб'як, Юліян Каменецький і Роман Міхняк вирішили заснувати пластовий гурток. Проте відразу після завершення війни американська окупаційна адміністрація не дозволяла створювати нові молодіжні організації. Та в цьому випадку на допомогу прийшли австрійці. Австрійська скаутська організація Зальцбурга (яку визнавали американці) взяла під свій патронаж новостворені українські гуртки й надала їм леґального статусу, стверджуючи, що вони становлять частину цієї організації. Було домовлено, що австрійці не втручатимуться в діяльність Пласту, і таким чином Пласт у Австрії почав існувати на цілком законній основі.

Восени 1945 р. з учнів старшої школи було вже створено два юнацькі курені – для хлопців і дівчат. Невдовзі були залучені й учні початкових і технічних шкіл, тож пластовий осередок у Зальцбурзі швидко розростався й невдовзі вже налічував 350 членів. Зальцбурзьким пластунам надійшла також підтримка з іншого джерела. Англійка міс Геґґе, що представляла в таборі соціальну службу УНРРА, стала завзятою прихильницею українських скаутів. Вона захищали їхні інтереси перед окупаційною адміністрацією та правлінням УНРРА, і навіть переконала американську армію подарувати українським пластунам однострої. Оскільки цивільним особам було заборонено носити військовий одяг захисного кольору, пластуни перефарбували подаровані однострої на темно-зелений колір. А через неможливість знайти скаутські капелюхи з широкими крисами, вони почали вживати темнокоричневі берети. Міс Геґґе також допомогла їм роздобути всілякі медалі й відзнаки. Унаслідок цього Зальцбурзькі пластуни були чи не найкраще вбрані з усіх гуртків, які постали в таборах Ді-Пі.

В Інґольштадті (Баварія) перші дні Пласту проходили дещо складніше. 10 жовтня 1945 р. Василь Софронів-Левицький вирішив заснувати там пластовий гурток (див. далі вставку).

Хоча життєві умови були незрідка важкими, той факт, що чимало таборів Ді-Пі в американській зоні були розташовані поблизу Альп або в самих Альпах, також сприяв відродженню скаутинґу. Перші дні Пласту в Міттенвальді, в самому центрі Альп, запам'яталися всім надовго (див. далі вставку).

Коли почали швидко з'являтися й поширюватися пластові гуртки, провід СУПЕ вирішив спрямувати цю діяльність у традиційне

Пласт у Баварії, м. Інґольштат

Кілька днів тому я провів в діло свою думку: Пласт у таборі. Наші таборові діти живуть майже без опіки. В хаті не хочуть сидіти, бо, власне, своєї хати ніхто не має. Дві години в школі, а так надворі. Бігають до американців під шпиталь, де американці кидають їм через вікно куснички чоколяди, а потім, коли діти кинуться збирати, обливають їх згори водою... Пласт мав би заопікуватися дітьми поза школою. На жаль, крім першої прогулянки, два дальші дні не вдалися. Сеніори-опікуни не прийшли одного дня, а наступного не прийшли вже діти. Але вірю, що справа наладнається.[1]

Пласт у Міттенвальді

Пластуни, які прибули навесні 1946 р. до табору Ді-Пі у Міттенвальді, опинилися серед чудової природи. Нам виділили місце для сходин на горищі одного з будинків. Стільцями нам слугували три пеньки, всі інші меблі були саморобні... Провадячи нашу пластову діяльність, ми постійно імпровізували. Було важко десь роздобути комплекти одностроїв, нам бракувало правильників і таборового виряду. Ми безеперестанку щось шили, перешивали, перефарбовували...але брак черевиків для мандрівок, дощовиків, наметів, казанків для готування їжі та й самої їжі не могли зменшити нашого молодечого завзяття. Провідниками кошу і нашими пластовими виховниками були Петро Веприк, Олександер Бережницький, Петро Пясецький, Ніна Пясецька та о.Ганушевський. Після жахіть війни, скрутних обставин, турбот наших батьків про майбутнє, скаутинґ давав нам нагоду бути подібними на іншу молодь. Ми сміялися, жартували, співали, витрачали нашу молодечу енергію на мандрівки, лещетарство та інші спортивні заняття. Ми раділи, що можемо долати труднощі й досягати успіху. Також це допомогло нам виховати почуття ідеалізму, здатність до спільної праці та любов до України.[2]

скаутське русло. З цією метою наприкінці 1945 і початку 1946 рр. було випущено серію з 49 обіжників, присвячених різним аспектам скаутинґу. У перших обіжниках проголошувалося відновлення Пласту, описувався порядок формування в таборах нових гуртків і відповідна організаційна структура, а також давалися інструкції стосовно діяльності, якою мали б займатися улади юнацтва та новацтва. Інші директиви наголошували на тому, що пластунам заборонено піддаватися партійним і політичним впливам. Повідомлялося також про створення пластового кооперативу, випуск пластових публікацій та підготовку до джемборі та злетів.

В організаційному плані Німеччина й Австрія були поділені на чотири реґіони, що відповідали трьом окупаційним зонам альянтів у Німеччині та одній у Австрії. Вони своєю чергою були поділені на області й коші (термін "станиця" був запроваджений пізніше). Було також вирішено зберегти традиційну структуру Пласту з поділом на улади – новацтва, юнацтва, старших пластунів і пластунів-сеньйорів – хоч це питання й викликало гострі дискусії, особливо щодо пластунів-сеньйорів.

Кількість пластових кошів у Німеччині та Австрії			
	1946	**1947**	**1948**
Американська зона	30	25	24
Британська зона	7	12	9
Французька зона	–	2	6
Австрія	6	5	7

Хоч кожна зона була здебільшого автономна і самостійна, для Пласту була заснована й підтримувана всезагальна організаційна мережа. 1947 р. в Німеччині та Австрії існувала наступна структура:

Американська зона	на чолі з головною пластовою командою	
	Ашаффенбурзька область	на чолі з М.Бажанським
	Мюнхенська область	на чолі з Володимиром Процюком
	Реґенсбурзька область	на чолі з Мироном Утриском
Британська зона	на чолі з Володимиром Шеховичем	
	складалася з двох міських підрозділів, Гайденав та Ганновер, і декількох менших підрозділів	
Французька зона	на чолі з Романом Мариновичем	
	складалася з декількох невеличких підрозділів у Фрайбурзі, Ванґені та Ґнайзенаві	
Австрія	на чолі з Юліяном Каменецьким	

Стабілізація

Друга збірка, що відбулася приблизно через шість місяців після першої в Карлсфельді, стала відтепер офіційно називатися з'їздом. Учасники знову зібралися в Карлсфельді з метою дати оцінку першому півріччю діяльності, ідентифікувати проблеми й точніше визначити керунок, на який мали б орієнтуватися існуючі вже пластові осередки в Німеччині та Австрії. Пластова команда відзвітувала про свої досягнення: намагання впорядкувати, організувати та скоординувати гуртки, що швидко з'являлися, заснування територіально-організаційної структури, вишкіл нових кадрів скаутських виховників, популяризація скаутинґу, особливо завдяки видавничій програми, та наведення

контактів з міжнародним скаутинґом. Різні звіти, особливо начального зв'язкового Яра Гладкого, дозволили побачити чітку картину організаційного зростання.

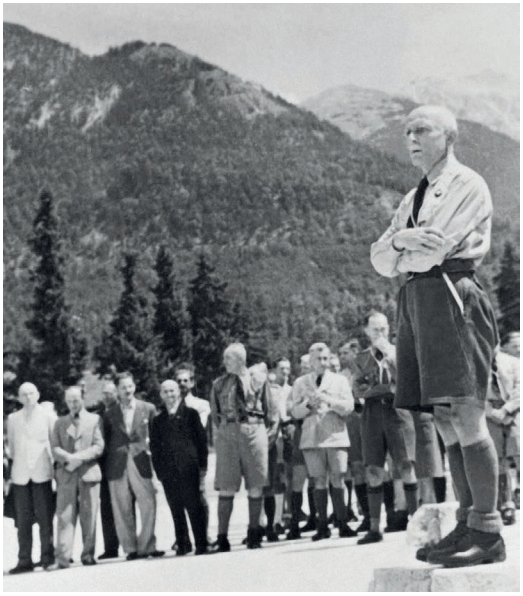

Начальний Пластун Северин Левицький у Міттенвальді, 1947 р.

Було вирішено якомога швидше підготувати директиви для пластових уладів, пріоритетним з яких був УПС. С.Левицький вів довгу дискусію щодо ролі дорослих скаутів і того, яким чином пластові цінності мають пов'язуватися з дорослими уладами. Так і не дійшли до остаточного висновку, але було вирішено, що вікову межу, після якої старші пластуни стають сеньйорами, треба підняти з 25 рр. (вибірково) до 30 (обов'язково).

Кульмінацією Другого з'їзду був звіт коменданта пластового табору Атанаса Фіґоля, котрий зазначив, що Пласт відроджувався в дуже незвичних обставинах – після зіткнення двох тоталітарних систем, у період зростання напруги між Радянським Союзом і Альянсом, у таборах Ді-Пі і, щонайважливіше, в еміґрації. Ба більше, це ще й були часи ідеологічної дезорієнтації, коли великі прошарки молоді було деморалізовані та збаламучені.

На щастя для Пласту, його ідеали й цінності витримали випробування часу, служачи добрим орієнтиром на майбутнє. Зрозуміло, що Пласт переходив тепер через типові "болі росту". Його діяльність, динамічна й різнопланова, була великою мірою спрямована на зовнішній ефект, на те, щоб справити враження як на сторонніх людей, так і на самих учасників. У майбутньому Пласту необхідно буде зосередитися на програмах, що позитивно впливають на розбудову характеру. Стосовно української громади, Пласт має й надалі наголошувати на патріотизмі й дотриманні української національної ідентичності. Особливо треба буде поглиблювати його співпрацю зі школами, адже ці взаємовигідні стосунки мають величезний потенціал.

Акцентуючи на розвитку відповідних цінностей, зауважив А.Фіґоль, Пласт доповнював місію шкіл. Вони, своєю чергою, могли

Непропорційні улади

За півроку Пласт заснував понад 100 гуртків лише в Американській зоні, з загальною кількістю 2500 членів. Улади новацтва та юнацтва зростали швидко і збалансовано, але практично не було старших пластунів, зате було багато пластунів-сеньйорів. Останні представляли покоління, яке було активне в українському скаутинґу під час динамічних 1920-х рр., а також у 1930-і рр. й воєнний період, але ці роки репресій завадили росту покоління, з якого тепер міг би складатися улад старших пластунів.[3]

допомогти Пласту, заохочуючи вчителів служити своєрідними спонсорами пластових осередків, дозволяючи скаутам проводити у школах свої сходини й користатися шкільними бібліотеками та спортивними об'єктами. Наголошуючи на тому, що попереду багато ще роботи, він також звернув увагу на значні досягнення відбудовчого періоду. Особливо схвально він оцінив той факт, що Пласту вдалося уникнути втягнення в партійні та політичні конфлікти, поширені в таборах, укотре демонструючи, що він має намір і далі залишатися суто аполітичною організацією. Іншим досягненням було те, що Пласт проявив себе по-справжньому національною організацією, розширивши свою традиційно західноукраїнську базу та привабивши до своїх лав чимало молоді з Центральної та Східної України.

Наприкінці він відповів на критику, якій нерідко піддавався Пласт, а саме на звинувачення в елітарності. А.Фіґоль наголосив, що Пласт був завжди відкритий дітям та юнацтву усіх суспільних верств, віросповідань і реґіонів України. Єдиним прикладом селекції, стверджував А.Фіґоль, було те, що до Пласту приймали тих, хто жив у відповідності з його правилами й цінностями, відкидаючи тих, хто не міг або не хотів цього робити. На з'їзді схвально сприйняли звіти про діяльність тимчасової Пластової команди. У результаті делегати одноголосно підтримали пропозицію переобрати всю Пластову команду, офіційно визнавши її провідним органом з розташуванням у Мюнхені.

15–17 березня 1947 р. проходив Третій загальний пластовий з'їзд у Міттенвальді, в якому взяло участь 162 пластунів-сеньйорів та старших пластунів, з яких 146 мали право голосу. Виходячи з досвіду попередніх вісімнадцяти місяців, з'їзд запровадив низку важливих організаційних змін. Кількома місяцями раніше пластовим

активістам було роздано проект статуту, розроблений Ярославом Раком. Головною метою з'їзду було обговорення і прийняття цього нового статуту, необхідного для визначення Пласту суб'єктом з правовим статусом в окупаційних зонах Альянсу і за кордоном. Згідно з новим статутом назва організації мала бути змінена з СУПЕ на "Союз українських пластунів".

Це робилося на підставі того, що слово "еміґрантів" у назві СУПЕ натякало на послаблення зв'язків з батьківщиною, а цього треба було уникати будь-якою ціною. Англійською мовою нова назва організації була б "Ukrainian Scout Association", а німецькою "Ukrainischer Pfadfinderbund". Інша зміна термінології полягала в тому, що Пластова команда перейменовувалася на Пластову старшину. Було також запропоновано і прийнято низку організаційних змін. Насамперед, Пласт було чітко поділено на чоловічі й жіночі улади, кожен зі своїм зв'язковим і булавою. Це нововведення аргументувалося різними підходами для виховання хлопців і дівчат; також це була спроба наблизити Пласт до інших скаутських організацій з чітким розподілом між скаутам чоловічої й жіночої статі.

Іншою зміною організаційної структури було розмежування між адміністративними та виховними функціями проводу. Адміністратори повинні були зосереджуватися на управлінських, видавничих, фінансових та економічних питаннях, членству, комунікаційній діяльності й налагодженню контактів з міжнародним скаутинґом. Тим часом пластові виховники новацьких та юнацьких уладів повинні були концентруватися виключно на роботі з молоддю. Відбулася також реорганізація Пластового проводу, з поділом на Головну пластову раду (ГПР), орган, до якого б обиралися 18 дорослих пластунів з наглядовими та дорадчими функціями, і Головну пластову старшину (ГПС), орган з 10 осіб, призначуваних ГПР для керування діяльністю організації.

ГПС у повоєнних таборах Ді-Пі виконувала подвійну функцію: відповідала за всю пластову діяльність в найбільшій, тобто, американській зоні, і також відігравала роль найвищого органу для пластових осередків цілого світу. Атанаса Фіґоля було обрано головою як ГПР, так і ГПС. Було створено також дві почесні посади: Олександра Тисовського було проголошено засновником Пласту, а Северин Левицький отримав звання Начального Пластуна.

Очевидно, що в організаційному плані Третій з'їзд відіграв вирішальну роль у відродженні Пласту, запровадивши низку змін, які на багато років уперед визначили структуру організації.

Пластове Свято Весни 1947 р. в Міттенвальді, на яке вперше після Другої світової війни зібралося понад 2 тисячі українських пластунів.

На з'їзді закликали пластову молодь відзначити 35-ліття Пласту. 4 серпня 1947 р. стартувало триденне пластове Свято Весни, у якому взяли участь не лише українські пластуни, але й чимало іноземних гостей. Пласт відсвяткував свою річницю і водночас продемонстрував свою життєздатність у якості незалежної організації, джерелом якої був глибокий патріотизм українських еміґрантів і пригодницька романтика, на тлі якої виховувалося тодішнє покоління. Це Свято Весни набуло згодом легендарного характеру, і розповіді про нього захоплювали не одне покоління молодих пластунів.[5]

Перший пластовий конґрес

Три пластові з'їзди зосереджувалися насамперед на організаційних питаннях. Відповідно, чимало членів, особливо пластунів-сеньйорів, вважали, що наступними загальними зборами має стати конґрес, на якому головну увагу буде приділено теоретичним та ідеологічним принципам, що стануть орієнтиром для Пласту. Перший пластовий конґрес відбувся 26–29 березня 1948 р. в Ашаффенбурзі, коли вже було очевидно, що ера Ді-Пі наближається до завершення. Таким чином метою конґресу було підсумовування досягнень минулих трьох з половиною років, обговорення й висвітлення ідей, на яких базувався Пласт, та готування до нової ери. У роботі конґресу взяли участь понад 281 активних членів Пласту.

Символічною темою зборів була “Мандрівка до Великої Мети”, що привела би Пласт до нових країв, а згодом повернула б на батьківщину. Спочатку було зачитано довгий список привітань від численних провідних українських інституцій та окремих особистостей, що свідчило про повагу, з якою ставилися до Пласту в українській еміґрантській спільноті. Подальші дискусії торкалися тем, порушених чільними пластовими теоретиками: Володимир Янів наголошував на тому, що сутністю Пласту має бути ідеалізм; Євген Ґут-Кульчицький обговорював стосунки Пласту з родиною, школою, церквою та громадою; Юрій Старосольський говорив про “духовний виряд пластуна”, що спирається на пластову присягу і пластовий закон, необхідні пластунові для мандрівки до Великої Мети; Яро Гладкий проаналізував, який стосунок до пластової діяльності мають індивідуалізм, елітарність, лідерство, централізація й децентралізація; Атанас Мілянич зосередив увагу на потребі бути практичним і вмінні забезпечувати Пласт матеріальною базою, а Ярослав Рак зазначив чималі виклики, що стоятимуть перед Пластом на нових теренах, особливо наголосивши на загрозі денаціоналізації. І хоч на конґресі порушувалися складні й вагомі питання, і не бракувало гострих дискусій, атмосфера зборів була приязною й товариською, нагадуючи, як зазначив один із учасників, гутірки довкола ватри.

ГПС також звітувала на конґресі про підготовку неминучого відходу з таборів Ді-Пі. Не планувалося групової еміґрації членів Пласту; кожен особисто вирішував, куди найкраще їхати з практичних міркувань. Пласт призначав уповноважених для кожної нової країни, наголошуючи на тому, що місцеві пластові організації треба створювати без зайвого поспіху.

Перший пластовий конґрес відбувся в Ашаффенбурзі, 1948 р.

Наприкінці 1948 і спочатку 1949 рр. підготовка до еміґрації перетворилась на справжню "еміґраційну лихоманку". Відповідно, булава ГПС вирішила провести четвертий і, як було вже зрозуміло багатьом, останній з'їзд у Німеччині. Він відбувся 15–18 квітня 1949 р. в Цуффенгавзені, біля Штутґарта. Участь у ньому брали пластуни-сеньйори, а також 64 старших пластунів з правом голосу і 10 гостей. Пластові активісти чудово усвідомлювали завершення однієї епохи й початок другої. А.Фіґоль, який робив дописи на ідеологічну тематику, заявив, що досягнення епохи Ді-Пі будуть успадковані майбутніми поколіннями українських пластунів. Проте головною темою з'їзду було подальше готування до масової еміґрації, що вже розпочалася. ГПС проінформувала з'їзд про те, що на нових теренах не діятимуть звичні правила стосовно пластових осередків, тобто, на початках не треба буде створювати окремі чоловічі й жіночі гуртки, і скаутів не треба буде ділити на улади за віковою категорією. Новоутворені гуртки мали б називатися пластовими групами. До кожної країни, куди еміґруватиме значна кількість українців, ГПС призначатиме офіційного представника, який тимчасово виконуватиме функцію найвищого пластового органу у цій країні. Усі погодилися з тим, що головна мета перехідного періоду полягатиме у збереження єдності Пласту, не зважаючи на розпорошення його членів по різних країнах.

ГПС зазначила, що попри швидке скорочення пластового членства в Німеччині та Австрії, основна структура організації залишається незмінною, і пластовий провід наразі й далі базуватиметься в Німеччині. Однак було погоджено, що ГПР необхідно розширити до 35 членів, щоб належним чином давати раду з географічним розпорошенням організації. Очолювана А.Фіґолем, вона була б наділена повнотою влади для прийняття ключових рішень аж до наступного конґресу, що мав би відбутися через три роки.

Пластові улади за віком у таборах Ді-Пі

УПН

У таборах Ді-Пі найшвидше й найраніше почали кількісно зростати гуртки наймолодших пластунів, можливо, тому, що саме новацькі та юнацькі улади найбільше потребували нагляду за їхньою діяльністю поза межами дому та школи. Більшість пластових виховників працювали з УПН, і саме тут підтримка громади була найсильніша. Зазвичай початкові школи в таборах Ді-Пі були тими місцями, з яких набирали членів новацьких та юнацьких роїв і гнізд, а вчителі нерідко ставали їхніми виховниками або опікунами. Ба більше,

Вишкіл новацьких виховників "Рада Орлиного Круга"

Рада Орлиного Круга (РОК) провела перший курс навчання в Інґольштадті 9–14 лютого 1946 р. Упродовж 3–4 днів, з яких 28–38 годин було відведено для інструктажу, учасників вишколу було ознайомлено з історією, організацією й методологією новацького виховництва. Значну частину часу було присвячено практичній роботі з дітьми. Коли 22–28 серпня 1948 р. в Ауґсбурзі було проведено восьмий курс, на ньому представили новий, покращений і розширений навчальний план, що складався з 65 годин інструктажу. Кількість учасників цих курсів коливалася від 17 до 68 осіб. Коли закінчився п'ятнадцятий (і останній) курс, який співпав з Четвертою РОК, яка тривала від 3 травня до 8 червня 1949 р., вже понад 300 виховників новацтва завершили повний цикл вишколу, а з них приблизно 85–100 виховників і далі щороку активно працювали з УПН. Окрім Теодосія Самотулки, серед організаторів цих курсів були Тоня Горохович, Н.Білозір, Б.Рубинович і Микола Світуха.

улад УПН мав надзвичайно відданого й досвідченого виховника в особі Теодосія Самотулки (псевдо "Старий Орел"). Окрім нього дуже активно займалися новацтвом М.Стецюк, Михайло Іваненко, Тоня Горохович і О.Жарський.

Вже 21 вересня 1945 р. були впроваджені директиви щодо формування новацьких роїв і гнізд. У лютому 1946 р. в СУПЕ була створена підкомісія УПН, очолювана Т.Самотулкою, а в квітні цього ж року були розроблені нові директиви, де, крім усього іншого, йшлося про заснування в уладі нових вікових груп.

Однією з причин швидкого й успішного зростання новацтва було те, що від самого початку велика увага приділялася належному вишколу його виховників. Беручи за основу методику, розроблену під час табору з вишколу провідників ВСУМу в Косові, Т.Самотулка створив у січні 1944 р. орган програмного розвитку під назвою "Рада Орлиного Круга". У вишкільній літературі він наголошував на потребі прищеплення дітям принципів, визначених у пластовому гаслі: *силу/стійкість, красу/цілісність, обережність/уважність і бистроту/спритність*. Виховники новацтва, починаючи з березня 1948 р., видавали власний журнал "Вогонь Орлиної Ради". Новаки

Пластуни Ді-Пі уладу новацтва.

й новачки також якийсь короткий час мали свій журнал "Новак", а пізніше "Малі друзі".

У 1947 р. улад пластового новацтва мав найбільшу кількість членів у Німеччині та Австрії: до нього входило 1 тисяча 852 хлопця й дівчини, а також приблизно 150–160 виховників і виховниць, близько третини яких самі виростали в Пласті. У 1945–1949 рр. УПН організував 22 табори, в кожному з яких було від 30 до 80 таборовиків. Найактивнішими організаторами цих таборів були пластуни-сеньйори Л.Бачинський, Т.Самотулка, І.Сіяк, А.Смеречинська, Н.Пясецька, В.Дармохвал, Н.Гірняк і П.Саєвич. У червні 1946 р. було проведено джемборі для новацтва в Ной-Ульмі. Однак, таборування серед наймолодших членів Пласту не набуло очікуваного поширення через те, що брак досвідчених виховників та епідемії дитячих хвороб нерідко зривали плани. Попри всі труднощі, активне зростання й багатопланова діяльність уладу пластового новацтва в таборах Ді-Пі створило міцну основу членства на багато років уперед, що виявилося дуже важливим для майбутнього існування Пласту.

УПЮ

Цей улад старшої вікової групи розвинувся дещо пізніше за новацтво, і СУПЕ заснував УПЮ в січні 1946 р. Його зростання було не таким швидким, як УПН, насамперед тому, що виховниками юнацтва зазвичай ставали старші пластуни, яких було відносно обмаль у той час і в тому реґіоні. Більшість юнаків та юначок набиралися з середніх шкіл. Однокласники мешкали здебільшого неподалік одне від одного, а розкішне природне середовище сприяло мандрівкам і таборуванню, що найбільше приваблювало цю вікову групу. Долучатися до уладу мала право молодь віком від 13 до 18 рр., але треба було подавати формальну заяву, зазначаючи свою "продуктивну" або "корисну" діяльність, включно зі шкільною активністю, самоосвітою та груповими заходами. Бажано було також мати рекомендаційного листа від якогось авторитетного пластуна. Кандидати також мали пройти "тест на бистроту/спритність" для оцінки їхнього здатності належним чином реагувати в несподіваних ситуаціях.

В цілому в УПН користалися пластовими програмами й методами, розробленими ще в 1920-х рр., з незначними змінами. Однак юнацькі гуртки та курені не нумерувалися, як це було в 1920-х рр., уникаючи звинувачення в мілітарізації, що знеохочувалося окупаційною владою Альянсу та УНРРА. Деяких змін зазнала й система пластових вмілостей, яка тепер включала 24 чітко визначені вмілості,

що їх треба було пластунові опанувати. Ця система також акцентувала на поглибленні знань про Україну і на вмілостях, пов'язаних з "практичною підготовкою до життя та праці".

Вимарш пластунів у таборі Ді-Пі.

Зіткнувшись із проблемою пошуку й вишколу пластових виховників, у грудні 1945, а тоді ще в березні та квітні 1946 р. СУПЕ організував у Карлсфельді курси для зв'язкових і гурткових, та опублікував низку правильників з методології виховництва.

У спеціалізованих вишкільних таборах проходили також вишколи для дорослих пластових виховників; до 1948 р. такий вишкіл пройшли близько 200 виховників. У 1947 р. була розроблена програма вишколу, розрахована на 40–60 годин, що включала вивчення історії, ідеології та структури Пласту, українознавство, охорону здоров'я, фізкультуру, впоряд, практичне ознайомлення з економічною та фінансовою діяльністю, обізнаність з пластовими публікаціями, спів і контакти з міжнародним скаутинґом.

1947 р. УПЮ сягнув піку свого розвитку, коли в уладі налічувалося 970 хлопців і 870 дівчат. Привабливе природне середовище сприяло поширенню мандрівних і таборових занять, що стали особливо популярними.

УСП

З найбільшими труднощами в 1945–1950 рр. проходив розвиток УСП. Зазвичай, як це було в 1920-і рр., цей улад мав би складатися з досвідчених пластунів, які могли очолювати як окремі пластові гуртки, так і цілу організацію. Однак заборона Пласту в 1930-х рр. і війна перешкодили розвитку цієї когорти однодумців. Натомість серед тих, хто бажав поповнити лави старших пластунів, здебільшого були особи без жодного досвіду і розуміння принципів скаутинґу. Відповідно, в цей період еволюція УСП відбувалася повільно й важко.

Перша збірка уладу, що відбулася 1 липня 1946 р. в Міттенвальді, була присвячена уточненню його регламенту. На початках вимоги до прийому були доволі розпливчасті, найголовніше було привабити

якомога більше нових членів. Приймали осіб віком від 18 рр., і в 1946 р. більшість із перших 425 членів закінчували середню школу або вже були студентами університету. Великий контингент, особливо серед дівчат, складали особи робітничого або селянського походження.

Від старших пластунів очікувалося, що вони працюватимуть над удосконаленням свого характеру, допомагатимуть Пласту зростати і братимуть активну й конструктивну участь у діяльності своїх громад. Але невдовзі з'ясувалося, що чимало нових членів мають проблеми з дотримуванням пластової етики. На їхню думку, суворі правила, що забороняли вживання спиртних напоїв і куріння, були надто обтяжливі, а ще вони не могли або не бажали виховувати молодших пластунів. Інші, особливо ті, кого приваблював радикальний націоналізм, вважали непатріотичними застереження Пласту щодо участі в політиці. Деякі особи робітничого або селянського походження обурювалися елітарними, на їхню думку, тенденціями Пласту. Багато хто з нових членів не надто заглиблювалися у скаутську ідеологію, а просто долучалися до популярного руху, де їх найбільше приваблювали однострої й паради.

У будь-якому випадку впродовж першого року відбулося різке скорочення чисельності, особливо серед жіноцтва; якщо на початку в чотирьох зонах Німеччини було 246 старших пластунок, то через рік їх залишилося лише 141. Чоловічі гуртки спромоглися лише на невеличке зростання, зі 169 в 1946 р. до 181 в 1947. Таки чином у перші роки епохи Ді-Пі УСП не був здатний відігравати провідну роль

Пластунки в таборі.

Пластуни відпочивають під музику.

у Пласті, як він це робив у 1920-х рр. У 1948–1949 рр. ситуація дещо покращилася, оскільки після юнацтва почали переходити до старшого пластунства більш віддані й освідчені пластуни.

Структура УСП стала також чіткішою й різноманітнішою після ухвалення нового правильника, ухваленого на другому з'їзді уладу 14–15 лютого 1948 р. в Мюнхені. Новим членам потрібно було мати досвід з новацьких та юнацьких уладів, подати рекомендаційні листи від трьох пластунів-сеньйорів і скласти Пластову присягу. Старші пластуни були зобов'язані вдосконалювати свої скаутські навички, здобуваючи впродовж шести років три рівня проб. Активізацію діяльності віддзеркалювали численні реґіональні збірки УСП, але чи не найважливішою була поява матірних куренів, де могли збиратися пластуни-однодумці старшого віку.

Чоловічий курінь "Лісові чорти" (заснований у Львові 1922 р.) почав відновлюватися в Мюнхені у грудні 1945 р. Інші традиційно міцні чоловічі курені, такі як "Червона калина" (Стрий, 1926), "Чорноморці" (Львів, 1927) та жіночий "Ті, що греблі рвуть" (Львів, 1927) також пожвавлювали свою діяльність. 1948 р. УСП складався загалом із 415 членів, з яких було 267 чоловіків і 148 жінок. Упродовж 1945–1947 рр. були засновані нові великі курені, наприклад, жіночі курені "Перші стежі" в Мюнхені, "Лісові мавки" в Ерлянґені та "Буриверхи" в Міттенвальді, а також чоловічі курені "Бурлаки", "Хмельниченки", "Орден Хрестоносців" і "Чота крилатих". Зростала кількість старших пластунок, і 2 липня 1946 р. для них було створено окремий улад у Міттенвальді; спочатку його очолювала Стефа Яворська, а згодом Тереса Шарко.

Усі ці курені УСП, чоловічі й жіночі, спеціалізувалися в різних галузях скаутинґу. "Бурлаки" займалися лещетарством і сходженням у гори (двоє їхніх членів, Богдан "Джек" Яців та Ігор Суховерський, підкорили Монблан), "Чорноморці", як і можна було очікувати, присвячували себе морському скаутинґу, а "Хмельниченки" культивували козацькі традиції. Відповідно, ті хто долучався до старших пластунів після перебування в уладі юнацтва, мали нагоду знайти для себе гурток, який відповідав би їхнім інтересам. Поєднання спільного досвіду і взаємних інтересів трансформувало з бігом часу ці гуртки в міцно пов'язані між собою товариства довговічних приятелів, щиро відданих Пласту.

УПС

Створення уладу пластового сеньйорату для членів, яким було понад 30 рр., було одним із найперших у міжнародному скаутинґу. УПС було засновано у Львові в квітні 1930 р., майже на 17 років раніше від появи подібного підрозділу в англійському скаутинґу. Проте Пласт був заборонений невдовзі після заснування УПС, і в результаті цього пластуни-сеньйори не мали нагоди для розвитку. Але саме ці члени організації, які пам'ятали з власного досвіду Пласт 1920-х рр., відіграли найвидатнішу роль у повоєнному відновленні в Німеччині та Австрії. А отже, місце й функції скаутів-сеньйорів у Пласті, зокрема, і в цілому у громаді, ставало темою палких дискусій і дебатів.

6 лютого 1946 р. СУПЕ створив спільний улад для старших пластунів і пластунів-сеньйорів, але вже у квітні було сформовано окремий улад пластових сеньйорів на чолі з Омеляном Тарнавським. Початковою метою УПС у Пласті було встановлення кількості своїх членів і випуск директив. Питання членства було непростим. Якщо брати в загальному, то для реєстрації пластуном-сеньйором було необхідно бути членом Пласту в довоєнний період. Великих зусиль прикладалося для того, щоб перешкодити прийому тих, хто дискредитував себе по відношенню до Пласту або в цілому до української громади. Також розглядалися кандидатури осіб, які не перебували досі в Пласті, але тепер мали бажання активно себе проявити. Для перевірки всіх поданих заяв було створено Верифікаційну комісію, у складі якої були такі досвідчені активісти, як Северин Левицький, Ганка Коренець і Євген Ґут-Кульчицький. До кінця 1946 р. було розглянуто 486 заяв, з яких було перевірено і схвалено 260. З цієї кількості було відібрано 101 пластунів-сеньйорів, які були призначені зв'язковими, що свідчило про те, що вони є досвідченими пластунами, які можуть займати позиції провідників.

Пластуни-сеньйори таборують у Ашаффенбурзі.

Правила, складені С.Левицьким, були обговорені УПС 27 липня 1946 р. в Берхтесґадені, а через чотири місяці їх офіційно затвердив СУПЕ. С.Левицький також прискорив відродження мішаного куреня ім.Тисовського, створеного 1930 р. виключно для пластунів-сеньйорів.* Подібний чоловічий курінь "Характерники", очолюваний Мироном Утриском, був заснований у Реґенсбурзі. Іншими куренями пластунів-сеньйорів були "Лісові чорти", "Червона калина", "Чорноморці" та "Ті, що греблі рвуть". У цілому, 13 чоловічих і жіночих куренів УСП мали у своїх рядах членів УПС.

Той факт, що чимало пластунів-сеньйорів, які мешкали поблизу післявоєнних таборів Ді-Пі або в самих таборах, не мали сталої роботи, давав їм нагоду бути значно активніше залученими у скаутинґ, ніж за нормальних умов. Поза тим вони ще й займали чільні посади в СУПЕ та місцевих осередках. Багато хто з них були також пластовими виховниками, тож спеціально для пластунів-сеньйорів було організовано дводенний вишкіл 12–14 липня 1946 р. поблизу Ноймаркта, в якому взяли участь 30 осіб, на чолі з М.Утриском, здебільшого з "Характерників".

Нововведенням того періоду стала організація кількох таборів виключно для УПС. Улітку 1946 і 1947 рр. цей улад влаштував багатоденні походи в Альпах. "Характерники" видавали, хоч і короткочасно, бюлетень під назвою "Сеньйорська думка". Незвичним явищем була

* Більшість чоловічих і жіночих куренів дорослих пластунів приймали членів як УСП, так і УПС.

організація слухань у рамках УПС, під час яких вирішувалися конфлікти поміж членами та розглядалися звинувачення у неналежній поведінці.

В цілому було погоджено, що пластуни-сеньйори завжди мають прагнути дотримуватися у своєму житті скаутських настанов. Постійно наголошувалося на тому, що пластуни-сеньйори повинні сприяти поширенню скаутських ідей на всіх рівнях громадського життя, а особливо серед фракцій С.Бандери та А.Мельника в ОУН, що жорстко ворогували між собою. Одним словом, членам УПС необхідно було повною мірою використовувати пластове виховання для того, щоб ставати взірцевими громадянами й покращувати соціальні, культурні й економічні умови існування української діаспори. Великою мірою ці настанови були доволі утопічні, адже так і не було розроблено механізму і конкретних методів утілення подібних ідей у життя. Та попри все це, такі погляди заохочували і віддзеркалювали дух братерства в УПС, завдяки чому, а також завдяки зростаючій кількості членів, цей улад став особливо важливим і динамічним елементом відродження Пласту.

Інша діяльність Пласту

Публікації

У кожному скаутському рухові публікації, що пропагують скаутські ідеали, методи й діяльність, відіграють вирішальну роль у забезпеченні цього руху сенсом єдності й мети, а також являються чи не найголовнішим засобом приваблювання нових членів. Коли Пласт розпочав 1945 р. свою відбудову, однією з найбільших проблем, з якими він зіткнувся, була відсутність будь-яких публікацій, що віддзеркалювали б і пропагували його діяльність. Ось чому розробка видавничої програми стала одним з його пріоритетів у період, що настав одразу по завершенні війни. Проте існували значні перешкоди, насамперед брак коштів і паперу, а також суворі урядові правила стосовно публікацій. Усе ж таки в листопаді 1945 р. пластовий осередок у Карлсфельді спромігся випустити скромний бюлетень, відтиражований на гектографі. Найбільший прорив стався в січні 1946 р., коли СУПЕ удобрив випуск щомісячника з тією самою назвою, що і провідний пластовий часопис з 1920-х рр., “Молоде життя”.

Упродовж року, це інформаційне видання, редакція якого була в Мюнхені, виходило в світ доволі регулярно, завдяки насамперед зусиллям Євгена Ґут-Кульчицького. Для полагодження фінансових і технічних питань, пов’язаних із виробництвом та розповсюдженням, СУПЕ ухвалив створення видавничого відділу в нещодавно заснованому Пластовому кооперативі. В 1947 р. “Молоде життя”, що його редагував високоповажаний і довголітній пластовий активіст і

поет Богдан Кравців, і редакція якого базувалася тепер у Ауґсбурзі, замінило нове щомісячне друковане видання, добре продумане, насичене фотографіями й зосереджене на діяльності уладу юнацтва. Там публікувалися статті щодо практичного скаутинґу, дискусії з нагальних проблем, з якими зіштовхувався Пласт, звіти про міжнародний скаутинґ і огляд пластової діяльності в різних окупаційних зонах.

До 1948 р. популярна публікація повернула собі назву "Молоде життя". М.Григорієв, пластовий активіст у Празі в 1930-х рр., опублікував 1946 р. в Ауґсбурзі декілька цікавих номерів часопису "Пластун-Scout". У додатку до "Малих друзів", призначених для новацтва, під рубрикою "Записки українського пластуна" з'явилася серія буклетів з детальним обговоренням ключових проблем, з якими зіштовхувався Пласт.

Місцеві осередки й окремі гуртки також випускали власні друковані видання, хоч вони здебільшого мали аматорський вигляд і були недовговічні. Все-таки варто згадати одну з тих публікацій, газетку для пластунів "Юнацький зрив", яка виходила в Ріміні (Італія), в таборі військовополонених, де були інтерновані колишні вояки Дивізії "Галичина".

В 1948 р. за ініціативою Атанаса Фіґоля видавнича секція Пластового кооперативу перетворилася на незалежне пластове видавництво "Молоде життя", розташоване в Мюнхені. Список пластових публікацій до цього часу вже значно розрісся. Він налічував 49 випусків рекомендацій і приписів, виданих СУПЕ, а також низку буклетів, присвячених

Пластовий співаник "В дорогу!", українське видання "Скаутинґу для хлопців" Бейден-Пауела і трактат/гутірка Ю.Старосольського "Велика гра" – публікації пластового видавництва "Молоде життя".

таким аспектам скаутинґу, як вмілості, перша медична допомога, однострої, впоряд, польові вправи і програми для УПН. "Молоде життя" збагатило цю літературну колекцію публікацією ключового твору засновника Пласту О.Тисовського "Життя в Пласті" та деяких праць Бейден-Пауела. 1948 р. була опублікована "Велика гра", надзвичайно популярне дослідження скаутської філософії Юрія Старосольського, а ще через рік вийшли "Перші кроки" Леоніда Бачинського, орієнтовані на пластове юнацтво. Крім цього видавництво друкувало бланки всіх документів, потрібних для Пласту, а також вітальні картки і марки.

З метою збільшення прибутків "Молоде життя" почало публікувати й не пов'язані з Пластом матеріали, скажімо, "Життя" (журнал української родини за кордоном), невдовзі перетворившись на провідне україномовне видавництво. Коли в 1948–1949 рр. почалася масштабна еміґрація, Пластове видавництво стало занепадати, і його подальша доля залежала тепер від того, наскільки швидко й надійно український скаутський рух відновить свою діяльність у розкиданій по світу діаспорі.

Пластовий кооператив

Скаутинґ завжди наголошував на потребі для скаутів бути самодостатніми, включно з економічною незалежністю. У таборах Ді-Пі пластуни-сеньйори, які очолювали відродження Пласту, швидко усвідомили, що в економічних питаннях вони можуть покладатися лише на власні, вкрай обмежені фінансові ресурси. Відповідно, 3 листопада 1946 р. провід СУПЕ, беручи за зразок прецеденти з 1920-х рр., схвалив заснування "Пластового кооперативу".

Очільником цієї ініціативи став Микола Дармохвал, який організував перший "Пластовий кооператив" для Ді-Пі в Байройті. Інші кооперативи заснувалися в Реґенсбурзі, Ауґсбурзі та Ноймаркті. З метою залучення капіталу кооперативи продавали акції за дуже низькою ціною. Теоретично мета кооперативу полягала в тому, щоб навчати пластунів знаходити шляхи для самостійного забезпечення. Якщо ж ішлося про конкретніші речі, то кооператив намагався виробляти або здобувати однострої, таборове і спортивне обладнання, а тоді продавати це все за посередництвом невеличких торгівельних закладів у більших таборах Ді-Пі. Додатковою перевагою було те, що подібні підприємства могли забезпечувати певною роботою членів Пласту. І хоч прибутки "Пластового кооперативу" були доволі скромними, цього вистачало для фінансування діяльності ГПС і видавництва "Молоде життя". Для здійснення нагляду за пластовими фінансами ГПС заснувала фінансовий підрозділ під назвою "Пластова господарська квартира" та Пластову скарбницю, що мали щорічно подавати детальні звіти.

Пластприят

У грудні 1946 р., знову ж таки згідно з прецедентами з 1920-х рр., Пластова булава видала директиви стосовно формування допоміжних пластових товариств, що складалися б із батьків членів Пласту та інших зацікавлених осіб. Підрозділи "Пластприяту" були засновані в Реґенсбурзі, Ауґсбурзі, Зальцбурзі та деяких інших містах. Однак ця ініціатива була не надто успішною, і підтримка з боку таких груп була доволі спорадичною. До цього, ймовірно, спричинялися гострі політичні конфлікти, що виникали поміж батьками, котрі були не в змозі подолати заради дітей свої розбіжності.

Філятелістичне бюро

У скаутинґу існує давня традиція відзначати особливі події, такі як джемборі, випуском поштових марок. Коли в липні 1947 р. проходив Пластовий з'їзд, деякі ентузіасти випустили на відзначення цієї події серію пластових марок, які можна було ліпити біля звичайних поштових марок. Ці пластові марки набули такої популярності, що було вирішено утворити "Пластове філятелістичне бюро", яке б займалося випуском марок для відзначення відповідних подій. Проте ентузіазм, з яким розпочалася робота над цим проектом, невдовзі згас, і мало хто й надалі виявляв у ньому зацікавленість.

Міжнародні контакти

Упродовж періоду Ді-Пі сталася велика зміна в питанні налагодження контактів Пласту з міжнародним скаутинґом; відійшла в минуле ізольованість минулих десятиріч. Попри те, що Світове скаутське бюро й надалі дотримувалося позиції, що тільки ті скаутські організації, які базуються у власних суверенних державах, можуть бути офіційно визнані, скрутне становище, в якому опинилися переміщені особи, примусило Світове скаутське бюро піти на деякі поступки. Фактично, скаутські організації в таборах засновували, крім українців, ще й естонці, латвійці, литовці, білоруси, росіяни, поляки, угорці, чехи та югослави, чий бездержавний стан був подібний до українського. Враховуючи те, що чисельність скаутів Ді-Пі коливалася від 11 тисяч (згідно зі звітами лондонського бюро) до 25 тисяч (за їхньою власною статистикою), це була проблема, яку вже не могло ігнорувати ССБ.

Найгостріше це питання постало 1947 р. в зв'язку з Міжнародним скаутським джемборі в Муасоні (Франція). Коли численні скаути Ді-Пі звернулися з проханням надати їм дозвіл на участь у джемборі,

лондонське бюро відмовило їм у цьому, посилаючись на бездержавний статус. Однак таким чином лондонське бюро опинилося в незручному становищі, ігноруючи й відкидаючи чималу кількість скаутів з міжнародної скаутської спільноти. У результаті невеличку групу скаутів Ді-Пі, включно з двома українськими гуртками, очолюваними Яро Гладким і Леонідом Бачинським, було наділено статусом неофіційних учасників джемборі.

Ще значнішої поступки вдалося добитися відразу після джемборі, на Міжнародному скаутському з'їзді, що проходив 19–22 серпня 1947 р. у Франції. У статті 14 його постанови обумовлювалося створення Спеціального уладу для скаутів Ді-Пі з метою представлення їх інтересів в УНРРА та окупаційних адміністраціях Німеччини й Австрії. Унаслідок цього скаути Ді-Пі, включно з пластунами, ставали – принаймні, на той час, поки вони залишалися в статусі переміщених осіб – учасниками міжнародного скаутського руху. Проте їхній статус мав певні обмеження, включно з позбавленням права голосу на Міжнародному скаутському з'їзді. Тим не менше Пласт уперше від часів свого заснування три десятиліття тому в опанованій поляками Галичині набув бодай якоїсь подоби визнання і статусу в міжнародному скаутинґу.

Ще перед налагодженням контактів з лондонським бюро Пласт займався розширенням зв'язків у таборах Ді-Пі, співпрацюючи, часами досить тісно, з іншими скаутськими організаціями, особливо з прибалтами. У серпні 1945 р. скаути Ді-Пі заснували у Міттенвальді Міжнародну скаутську раду. Пласт був напочатках представлений там о.Ганушевським, а потім Михайлом Іваненко. 6–19 травня 1946 р. ця рада провела в Ауґсбурзі міжнародне джемборі скаутів Ді-Пі, організоване Пластом. Участь у ньому взяли понад 1500 українських, польських, білоруських, російських, латвійських, литовських та естонських скаутів.

Скаути Ді-Пі різних національностей також незрідка брали участь у спільних заходах та акціях, а ще вони доволі часто відвідували табори одне одного. Також були налагоджені зв'язки з німецькими і, особливо, австрійськими скаутами. Траплялися випадки, коли пластуни відвідували джемборі швейцарських та італійських скаутів, а також, у їхніх відповідних зонах, великобританських і французьких скаутів. Іншими засобами налагодження міжнародних контактів служило листування з колегами-скаутами з інших таборів і з-за кордону. Одним словом, Пласт ще ніколи не мав такої широкої мережі міжнародних контактів.

Світове скаутське бюро засновує відділ Ді-Пі

Восени 1947 р. ССБ відкрило в Мюнхені офіс скаутського відділу Ді-Пі, доручивши комісару Моне представляти скаутів Ді-Пі в ІРО, окупаційних адміністраціях і штаб-квартирі в Лондоні. Очікувалося також, що комісар підтримуватиме й координуватиме діяльність організацій, за які він ніс відповідальність. На початку Моне відвідав майже всі головні скаутські центри в таборах Ді-Пі, намагаючись перетворити їх на об'єднані багатонаціональні осередки, дотримуючись настанов лондонського бюро з його упередженим ставленням до організацій, заснованих за етнічними принципами. Однак опір з боку Пласту, представленого у відділі Ді-Пі Яро Гладким, та інших національних організацій, змусили його відмовитися від цього задуму. Натомість він зосередився на мобілізації ресурсів – особливо на постачанні з боку ІРО скаутської літератури, транспорту і таборового виряду – організації курсів для скаутських виховників і забезпеченні дотримування різними національними організаціями загальних скаутських принципів. Упродовж 30 місяців відділ Ді-Пі фінансував, забезпечував ресурсами і допоміг організувати 195 скаутських таборів, у яких взяли участь 15 600 скаутів. Моне також склав звіт з описом скаутського руху в таборах. 1950 р., коли більшість скаутів Ді-Пі еміґрували до нових місць проживання, відділ Ді-Пі було розформовано, і зв'язки Пласту з лондонським бюро були зведені до мінімуму.

Член великобританського скаутського проводу з пластунами.

Стосунки зі Спілкою української молоді (СУМом)

Від самого початку пластовий провід добре усвідомлював, що вимоглива програма Пласту не зможе привабити до нього більшість української молоді. Відповідно, поява інших молодіжних українських організацій сприймалася не тільки як природна, але й як бажана з загальної патріотичної точки зору тенденція. У грудні 1946 р. в таборах Ді-Пі утворилася нова організація, "Спілка української молоді" (СУМ). Її мета докорінно відрізнялася від ідеї Пласту. Функціонуючи в "Організації українських націоналістів" під егідою фракції Бандери, СУМ дотримувався ідеології українського націоналізму і бачив своєю основною ціллю прищеплення своїм членам відданості цій ідеології, настановам Бандери і боротьбі за звільнення України.

Спочатку СУМ намагався залучати до своїх лав відмінний від Пласту прошарок молоді, набираючи членів серед вікової групи від 18 до 30 рр. Крім того, СУМ мав намір приваблювати широкі маси, включно з робітничою й селянською молоддю – соціальними групами, що були традиційно слабо представлені в Пласті. Треба зазначити, що провід Пласту вітав появу СУМу. Ярослав Рак, член Пластової команди, який займав також важливу посаду в центральному представницькому органі українських еміґрантів, надавав значну підтримку і заохочував цю появу. Провід двох організацій навіть займав спільне приміщення.

Що найважливіше, Пласт погодився залучити деяких своїх найдосвідченіших виховників та інструкторів з уладу старших пластунів для допомоги СУМу в налагодженні організаційної діяльності й вишколу провідників. Для уникнення потенційних проблем, 7 листопада 1946 р. між двома організаціями були підписано угоду, де наголошувалося на потребі співпраці, але водночас зазначалося, що подвійно членство, за деякими винятками, не буде заохочуватися. Про взаємну співпрацю між Пластом і СУМом ішлося також у іншій угоді, підписаній 20 листопада 1947 р., згідно з якою Пласт погоджувався надати тимчасову відпустку кільком десяткам старших пластунів з метою допомогти СУМу розбудувати свою організацію. Враховуючи досвід цих осіб, було не дивно, що вони невдовзі посіли впливові посади в СУМі.

Проблеми почали виникати в 1949–1950 рр., коли було завершено роботу над статутом СУМу. Його здебільшого розробив Василь Маркусь, досвідчений старший пластун, який узяв за основу цього документа практично без жодних змін пластову модель. Це означало ймовірність того, що ці дві організації почнуть намарне дублювати власні зусилля. Іншим моментом, що викликав напругу, було те, що деякі пластуни, допомагаючи СУМові, склали йому присягу вірності, створивши таким чином конфлікт інтересів. Мабуть,

найтривожнішим моментом для Пласту було те, що провід СУМу вирішив не тільки зосередити свою увагу на тій самій віковій групі, що і Пласт, але й запозичив майже ідентичну організаційну структуру. А саме, СУМ поділив своїх членів на такі вікові групи: 6–12, 13–18, 19–35 і 35+, що дуже нагадувало структуру вікових груп Пласту. Було також запроваджено подібну систему проб і вмілостей. А ще – особливо на низовому рівні – СУМ удався до неприхованої спроби переманити до себе пластунів усіх вікових категорій.

Методи і гасла СУМу виявилися успішними, адже 1950 р. вже налічувалося близько 8 тисяч членів Спілки, що стала найбільшою українською молодіжною організацією в діаспорі. Вже вдруге в історії Пласту довелося суперничати з організацією-конкурентом, що загрожувала підірвати основи Пласту, копіюючи його програму та структуру.

Намагаючись пом'якшити напругу, провідники цих двох організацій підписали 17 лютого 1950 р. чергову угоду. Обидві сторони погодилися про несумісність членства відразу в двох організаціях. Ба більше, СУМ погодився задовольнити прохання Пласту стосовно зміни свого статуту, що не мав би дублювати статут Пласту. Після цього обидві організації почали спеціально наголошувати на відмінностях між ними. СУМ акцентував на тому, що це масова організація, яка дотримується ідеології українського націоналізму й готує своїх членів до боротьби за незалежність. Натомість Пласт, не наголошуючи на цьому офіційно, дедалі більше схилявся до елітизму, де головним критерієм була не приналежність до певного соціального класу, а високі вимоги, що висувалися до його членів, програми з розбудови характеру, вкорінені у скаутських ідеалах, і відданість не пов'язаному з партійними уподобаннями патріотизму. Як і можна було очікувати, попри те, що ці дві організації чітко окреслили свої завдання, цілі та склад учасників, їм було важко уникати взаємного суперництва і конкуренції.

Питання стосунків між Пластом і СУМом спонукало до дискусій всередині Пласту з приводу того, яким має бути його ставлення до політичних партій – і насамперед до двох конкуруючих фракцій ОУН, так званих "бандерівців" та "мельниківців". Через тертя, що виникли з СУМом, у якому домінували прихильники ОУН (Б), багато сумівців припускали, що провід Пласту віддає перевагу фракції ОУН (М). Це спонукало відомого громадського і пластового діяча Володимира Яніва написати брошуру під назвою "Пласт і політична приналежність" (Мюнхен, 1950), в якій він доводив, що Пласт, з лав якого вийшло чимало видатних провідників обидвох фракцій ОУН, залишається попри це аполітичною організацією, що намагається

толерантно ставитися до всіх політичних та ідеологічних точок зору (за винятком комуністичної), які поділяють його члени. Однак це викликало дискусії стосовно того, яким має бути ставлення Пласту до цих двох фракцій ОУН. Це питання набуло особливої доречності, коли стало очевидним, що конфлікти між прихильниками фракцій ОУН (Б) і ОУН (М) почали впливати й на діяльність Пласту. Пластовий провід швидко на це відреагував, заборонивши в організації будь-які прояви політичної заангажованості. Після цього питання ставлення Пласту до політичних партій відійшло на задній план.

* * *

Швидке відродження Пласту в таборах Ді-Пі стало визначним досягненням. Упродовж п'ятнадцяти років ця організація була заборонена на батьківщині. Її було змушено вдаватися до сурогатних структур, а поріділій когорті активістів Пласту доводилося приховувати свою діяльність. Але коли з'явилася нагода відбудови, вірні прихильники Пласту миттєво нею скористалися. Ба більше, дуже швидко з'ясувалося, що ідея скаутинґу настільки глибоко проникла у свідомість українців, особливо виходців зі Східної Галичини, що навіть роки репресивних заходів не спромоглися її викоренити. Ось чому, завдяки ініціативі як згори, так і знизу, тобто, з усіх ключових прошарків спільноти переміщених осіб, упродовж двох років була відтворена майже ідентична тій, що існувала в 1920-х рр., скаутська організація, лави якої налічували 4 500 членів. Саме цей короткий, але вирішальний період інтенсивної відбудови й реорганізації дозволив Пласту успішно подолати виклики, що постали перед ним у наступні роки.

Примітки:

1. Софронів-Левицький, Василь. «Республіка за дротами» (Торонто, 1983), ст. 14–15
2. Витанович Галібей, Арета. "Гей, життя ти наше юне, молоде", («Міттенвальд 1946–1951», Воррен 2001), ст. 462
3. Гладкий, Я. "Другий пластовий конґрес", «Пластовий шлях» 9 (1966), ч.2, ст.5
4. Яремко Р., Саляк М. і Добрянський М. «Історія відновлення та діяльності Пласту в Німеччині в 1945–2010 рр.» […]

Веселий гурток дівчат-пластунок. У виснажливих та непевних обставинах післявоєнних таборів Ді-Пі, Пласт дав молоді відчуття ідентичності, дружби і спільної мети. Насамперед для дівчат це була унікальна нагода для самореалізації, розбудови характеру та взаємодії, причому рівень їхньої активності був не менший, ніж у хлопців. Це дало їм можливість упевнено дивитися в майбутнє, будуючи нове життя і нові спільноти в тих країнах, до яких вони еміґрували.

На мапі на ст. 404 вказано, до яких держав після війни були призначені офіційні представники Пласту.

Розділ восьмий
Пласт у інших країнах після 1945 р.

Орест Джулинський

У 1947–1948 рр., коли почали закриватися табори Ді-Пі в Німеччині та Австрії, люди стали еміґрувати до інших країн. Більшість поселилися в США та Канаді, дехто поїхав до Австралії, Аргентини та Великобританії, інші ж залишилися в Німеччині або подалися ще кудись. Важливо наголосити на тому, що в усіх випадках українські імміґранти, які виїжджали великими або маленькими групами, добре пристосовувалися до нових ситуацій і поселялися в таких громадах, або самі їх організовували, де на першому плані були такі молодіжні утворення, як Пласт.

Туніс

Унікальна ситуація склалася в Тунісі, де група українських фахівців підписала контракт на будівництво греблі в горах північної частини країни. Для них і для їхніх родин було побудоване ціле село з усією інфраструктурою під назвою Бен-Метір. Там вони організували Пласт, у якому займалися 50 дітей під проводом пл. сен. Володимира Савчака. Біля 300 осіб проживали в Тунісі з 1949 до 1956 р., коли більшість родин еміґрували до США або Канади.[1]

Пластуни з Бен-Метіру (Туніс) на прогулянці, початок 1950-х рр.

Бельгія

Після Другої світової війни доволі велика група українців, що залишали табори Ді-Пі, поселилася в Бельгії, де була потреба в робочій силі для гірничої промисловості. Більшість нових імміґрантів працювали там за контрактами. Згодом утворилася українська громада, де були дві молодіжні організації – Пласт і СУМ. Розвитку Пласту допомагало те, що невелика група молодих студентів – які вже були членами Пласту в таборах Ді-Пі – переїхали до Бельгії та поселилися в місті Лювен, насамперед з метою вступу до університету. Дехто з них паралельно з навчанням доволі активно займався Пластом. Вони сформували групу з місцевих старших пластунів, проводили сходини, організовували прогулянки і завзято працювали в якості виховників з новацтвом та юнацтвом. І хоч Пластовий осередок у Лювені був менший порівняно з СУМом, однак деякі пластуни навіть допомагали СУМу в його діяльності. Пласт у Бельгії проіснував не надто довго. Більшість пластунів до 1954 р. вже переселилися до США і Канади, а дехто з них уже в ранзі старших пластунів або сеньйорів дуже активно працювали в Пласті.[2]

Пласт на 1-му конґресі українців у Бельгії, 1948 р

Пластуни виконують українські народні танці.

Бразилія

Історичне тло, на якому відбувалося розселення українців у Бразилії, подібне до того, що діялося в США і Канаді, в тому сенсі, що, починаючи з 1870 р., пройшло кілька хвиль імміґрації до Бразилії. Більшість поселень були в штаті Парана. Перші хвилі поселенців складалася з селян і будівельників. Їхнє громадське й соціальне життя було пов'язане з церквою, де служили здебільшого ченці Василіянського чину.

Третя хвиля українських імміґрантів, що налічувала біля 7 тисяч осіб, прибула в 1947–1951 рр. з таборів Ді-Пі в Німеччині та Австрії. Ця група була соціально різноманітніша, включала чимало представників інтеліґенції, котрі поселялися здебільшого в містах. Центрами українського громадського життя стали Прудентополіс і Куритиба. Серед новоприбулих 1949 р. були переміщені особи, які стали членами Пласту в Німеччині та Австрії. Як і у випадку з іншими країнами, ГПБ Німеччини призначила уповноважену, що мала б організувати Пласт у Бразилії – Ніну Мудрик.

На початку пластова діяльність здійснювалася під опікою "Товариства прихильників української культури" в якості його окремого підрозділу. Регулярні пластові сходини проводилися в Куритибі, і також нав'язувалися контакти з віддаленішими місцями. Проте це завдання було нелегким, адже мало хто знав і розумів цілі Пласту, особливо серед найперших поколінь поселенців. Після від'їзду Ніни Мудрик та її родини до Канади пластова діяльність у Бразилії практично припинилася.

Однак її було відроджено 1980 р., насамперед завдяки зусиллям завзятого молодого студента і громадського діяча Корнелія Шмулика. Його намагання відновити зацікавленість Пластом привернули увагу

ГПБ, котра сприяла зусиллям молодого ентузіаста, профінансувавши участь його та інших у вишколі провідників. Пласт у Бразилії відновив свою діяльність на декілька років. 1995 року було проведено з'їзд, розроблено новий статут і затверджена назва нової організації – "Пласт Бразилія". Вона ще якийсь час функціонувала, але брак ентузіазму серед пластових провідників і деякі внутрішні незгоди призвели до офіційного розпуску організації.[3]

Примітки:

1. Свідзинська, Ольга. "Пласт в Тунісі", «Альманах 100-ліття Пласту» (Нью-Йорк–Торонто–Львів 2012), ст. 326
2. Гайда, Ігор. "Пласт у Бельгії", «Альманах 100-ліття Пласту» (Нью-Йорк–Торонто–Львів 2012), ст. 196
3. Парахоняк-Рубель, Ярослава. "Пласт у Бразилії", «Альманах 100-ліття Пласту» (Нью-Йорк–Торонто–Львів 2012), ст. 198

Пласт у таборах Ді-Пі з вигодою для себе використовував компактність проживання мешканців і надлишок енергії молодих українських хлопців і дівчат. Однак невдовзі вони вже почали виїжджати в інші країни в пошуках роботи, до Тунісу, Бельгії, далеких Бразилії, США або ще деінде. Завзяття, з яким вони займалися громадською діяльністю, стане їм у пригоді, коли доведеться зіштовхнутися з новими викликами розсіювання по світу, асиміляції й матеріалізму.

Розділ дев'ятий
Пласт у США (1948–1965 рр.)

Коли наприкінці 1940-х рр. до Сполучених Штатів почала прибувати хвиля Ді-Пі, що налічувала біля 100 тисяч осіб, розпочався цілком новий, динамічний і тривалий період в історії Пласту. На початку він відзначався важким переходом від Європи до Америки. Імміґранти зіштовхувалися з великими й бентежними змінами в кожному аспекті їхнього життя. Перед Пластом постали як безпрецедентні проблеми, так і неочікувані нагоди під час його намагань утвердити себе в новій і багато в чому дивній країні. Ідеологи Пласту завжди проголошували, що в їхніх лавах народжується нова людина, яка готова зустріти найскладніші виклики і здатна їх подолати. Це гасло було піддане в Америці серйозному випробуванню – й успішно підтверджене.

* * *

Перед тим, як розпочався масовий від'їзд із Німеччини та Австрії, провідники Пласту ретельно підготувалися до відродження організації в тих країнах, куди переселялися його члени. Проте в Америці, як і деінде, переселенців очікували несподівані труднощі. Чи не найбільшою проблемою було те, наскільки швидко розкидало імміґрантів по віддалених куточках Сполучених Штатів. Після прибуття вони опинилися в різних містах північносхідних і центральних штатів, залежно від родинних зв'язків, наявності друзів, нагод для працевлаштування чи спонсорських організацій. Новостворені громади були нерідко розділені сотнями, а то й тисячами кілометрів. Це драматичним чином відрізнялося від того, наскільки близько одне від одного проживали українці на Західній Україні або в таборах Ді-Пі Німеччини та Австрії. Один пластовий активіст зазначав, що "вдома" його подорож потягом на з'їзд тривала 2–3 години, тоді, як у США для цього нерідко було потрібно 15–20 годин. Навіть у одному місті пластунам було нелегко зібратися, настільки розпорошеними вони були у великих американських мегаполісах.

Нагальна потреба знайти роботу також великою мірою впливала на здатність займатися пластовою діяльністю. У таборах Ді-Пі мало хто мав цілоденну роботу, а отже пластові активісти могли присвячувати організації більшість свого часу та енергії. У США, однак, праця – зазвичай важка фізична і багатогодинна – була необхідною умовою виживання імміґрантів, залишаючи обмаль часу та енергії для інших

видів діяльності. Відповідно, на початках були нерідкими скарги на те, як важко зібрати разом провідників Пласту, бо на перешкоді таким сходинам було неузгодження робочих розкладів.

Невдовзі стало очевидним, що в Америці, де навіть молодь зазвичай присвячувала своє дозвілля праці, було нелегко знайти час для скаутської діяльності. Досить швидко проявився також дещо підступніший аспект цієї постійної зайнятості: так звана "доларова лихоманка", тобто, прагнення заробити щораз більшу кількість грошей і тенденція піддатися впливу такої на позір типово американської "хвороби" – нестримному матеріалізму. Багато хто побоювався, що рано чи пізно це підірве основи ідеалізму, на якому засновувалась діяльність Пласту.

Іншою проблемою був той факт, що у Сполучених Штатах Пласт зовсім не був пов'язаний з американською шкільною системою. І справді, великою проблемою були самі американські школи, де ходила переважна більшість іммігрантів. Ці школи негайно й наполегливо піддавали іммігрантів асиміляторському тиску американізації – згідно з відомою концепцією американського "плавильного котла" – що був доволі інтенсивний у 1940-х та 1950-х рр. І хоч провідники Пласту, звичайно, заохочували українську молодь здобувати американську освіту, вони відкидали культурний вплив "американської вулиці", що зазвичай проявлявся спочатку у вигляді коміксів, кінофільмів, жувальної гумки і навіть "нешанобливого ставлення" до старших. Навіть українські греко-католицькі школи, що існували в більших містах, до яких ходила невелика частина іммігрантів, мало що робили для підтримки Пласту або для запобігання асиміляторським впливам.

Проте, крім труднощів, американське середовище пропонувало Пласту також вельми захоплюючі нагоди й можливості. Найважливішою була безпрецедентна свобода дій. Для тих, хто пам'ятав невсипущу опіку австрійських бюрократів, брутальні репресії польського уряду та ненав'язливий, але постійний нагляд з боку окупаційної адміністрації в таборах Ді-Пі, дивовижним було те, що американський федеральний та місцевий уряд, американський скаутський рух і американська громада в цілому не тільки не втручалися в діяльність Пласту, а й узагалі не виявляли жодного інтересу до цієї діяльності. Це додавало наснаги і провідникам, і членам Пласту, які швидко усвідомили, що всі їхні досягнення залежатимуть від них самих, а не від владних структур.

Як це не парадоксально, але попри те, що пластові активісти заробляли на хліб важкою працею, що забирала багато часу й енергії, це мало й позитивний ефект на організацію. А саме, вже доволі скоро

На початку 1920-х рр. українські скаути в Нью-Йорку провадили діяльність спільно з американськими скаутами.

з'ясувалося, що прихильники та члени Пласту, особливо пластуни-сеньйори віком понад 30 рр., могли жертвувати (і жертвували) значні суми грошей на потреби організації. Невдовзі Пласт накопичив більше фінансових ресурсів, ніж будь-коли раніше. Це дозволяло йому купувати необхідні споруди і займатися діяльністю, про яку раніше годі було і мріяти. З часом вдалося вирішити, принаймні частково, навіть проблему великих відстаней, що розділяли пластові осередки, після того, як імміґранти почали відносно швидко ставати власниками авт.

Іншою перевагою, що її надавала Америка, була наявність доволі великої української громади, створеної попередніми хвилями імміґрації. І хоч діти "старих імміґрантів" були здебільшого асимільовані і не пов'язували себе з Пластом та його ідеалами, потужна мережа українських організацій, церков і шкіл могла надавати й надавала підтримку, особливо на перших етапах становлення Пласту в США.

Зрештою, чи не найголовнішим активом Пласту в США, особливо в перші роки його існування в новому краї, була велика когорта його провідників, активістів і простих членів, які вибрали для поселення Америку – чисельно набагато більша порівняно з іншими країнами, до яких еміґрували Ді-Пі. І йшлося не тільки про кількість; ці активісти були наділені неймовірним завзяттям та відданістю справі, імпульсом до чого стало їхнє перебування в таборах Ді-Пі. Це стало вирішальним фактором для успішної трансплантації Пласту з Європи до Америки.

Крайова пластова старшина

Коли розпочалася еміґрація до США в 1947–1948 рр., Пласт у Мюнхені затвердив уповноваженим для цієї країни Марію Хомин, яка поселилася у Філадельфії. Але в той час у США було тільки декілька пластунів, розкиданих по всій країні, тож, відповідно, її організаційні зусилля були практично намарними. Для прискорення справ у березні 1948 р. було призначено провідником чоловічих куренів та уладів Леоніда Романюка, а М.Хомин залишалася відповідальною за жіночі курені та улади. Ця перестановка також виявилася неефективною після того, як Л.Романюк переїхав до Лос-Анджелеса. Спроби розділити обов'язки між Л.Романюком на заході та Мирославом Раковським на сході також зазнали невдачі, насамперед через поганий стан здоров'я останнього. Справи тільки погіршилися, коли М.Хомин відмовилася від своєї посади, а вслід за нею пішов у відставку й Л.Романюк, що й так був ізольований від усіх у Лос-Анджелесі.

Євген Ґут-Кульчицький був уповноважений ГПБ у 1949 р. для організації пластової молоді у Сполучених Штатах.

У цій критичній ситуації 15 серпня 1949 р. ГПС призначила Євгена Ґут-Кульчицького, котрий перебував у Детройті, уповноваженим на всі Сполучені Штати. Після затвердження цього енергійного, відданого й досвідченого чоловіка – він був провідником Пласту у міжвоєнній Чехословаччині – почалося справжнє становлення Пласту в США.

Першим кроком Ґут-Кульчицького було намагання зібрати групу, що могла б функціонувати в якості крайової пластової старшини в США до того часу, коли буде проведена виборча збірка. Після декількох спроб було засновано Крайовий пластовий провід (КПП) з центром у Детройті і наступним складом учасників: Євген Ґут-Кульчицький (президент), Фалина Любінецька (виховниця юначок), Євген Зубальський (виховник юнаків, якого невдовзі замінив Олександер Бережницький) і Богдан Дяків (фінансовий менеджер). Крім того, до грудня 1949 р. до США прибуло ще 110 пластунів-сеньйорів, на чию підтримку міг розраховувати КПП.

Є.Ґут-Кульчицький та його помічники поставили перед собою непрості цілі. Насамперед вони намагалися заснувати організаційну структуру, що об'єднувала б окремих членів Пласту, які прибували з Німеччини в дедалі більших кількостях, спонтанно формуючи розкидані по країні пластові гуртки. Пласт повинен був також

Перше Свято Весни у Баунд-Бруку (штат Нью-Джерсі), квітень 1948 р.

визначити правову базу для свого існування в новій країні і налагодити зв'язки з американським скаутським рухом для з'ясування можливості співпраці. Треба було також нав'язати контакти з існуючими в США українськими організаціями, а це була делікатна справа, враховуючи тертя між українськими греко-католицькою та православною церквами.

Усвідомлюючи те, що треба було розраховувати лише на власні ресурси, Пласт повинен був якомога швидше розбудувати фінансову базу. Урешті-решт, крайовий провід вирішив дотримуватися традиційної пластової ідеології, замість того, щоб робити значні ідеологічні зміни, пристосовуючись до нового середовища. Позаяк більшість членів Пласту поселялися в США, американський провід усвідомив насамперед свою відповідальність за забезпечення надійного управління і дотримання єдності організації, члени якої були розкидані по цілому світі. Просування випробуваним і перевіреним шляхом видавалося найменш суперечливим і найбільш ефективним способом досягнення цієї мети.

На організаційному рівні КПП зосередився на реєстрації всіх членів Пласту, що прибували до США. Очікувалося, що новоприбулі мають зареєструватися в КПП або в місцевому осередку впродовж місяця після прибуття, пред'являючи документи з Німеччини або Австрії, що офіційно підтверджують їх членство. Крайовий провід також контролював різні пластові гуртки, що спонтанно виникали, затверджуючи виховників, слідкуючи за дотриманням прийнятих на світовому рівні приписів і наполягаючи на отриманні щомісячних звітів про їхню діяльність.

Пласт у США швидко множив свої ряди. Перший список членів, складений Є.Ґут-Кульчицьким у січні 1950 р., налічував 535 членів; у вересні це число зросло до 1,050 осіб, а навесні 1951 р. було вже 1,617 членів. Коли Є.Ґут-Кульчицький почав виконувати свої обов'язки,

Курінь "Сіроманці" особливо цікавиться літературою та публікацією пластових матеріалів. На фото з 1960 р. сидять зліва направо: Роман Андрушків, Ярослав Паливода, Ярко Козак, Богдан Андрушків, Юрій Годованець, Любомир Онишкевич, Роман Воронка. Стоять: Теофіль Старух, Мирон Баб'юк, Тит Геврик, Богдан Кордуба, Андрій Воробець, Андрій Горняткевич, Юрій Клюфас, Нестор Шуст.

пластові гуртки були організовані в п'яти містах (Нью-Йорку, Філадельфії, Чікаґо, Детройті та Клівленді), а вже через дванадцять місяців з'явилося 30 станиць.

Координування і контроль за діяльністю швидко зростаючої кількості членів вимагало значно більше зусиль, ніж очікувалося, і Є.Ґут-Кульчицький зауважив, що організаційна та бюрократична праця перешкоджала КПП концентруватися на основному своєму завданні з розбудови характеру й виховання відданих, патріотичних українців. Ілюструючи надмір чисто секретарської роботи, яку він мав виконувати, Є.Ґут-Кульчицький зазначив, що 1949 р. він отримував щомісяця біля 60 листів, пов'язаних з пластовими справами, і висилав понад 50 таких листів, а вже 1951 р. він щомісяця отримував понад 300 листів на пластову тематику і відправляв біля 240 таких листів.

Щоб упоратися з таким величезним об'ємом роботи, Є.Ґут-Кульчицький упродовж року утримувався від пошуків працевлаштування, присвячуючи весь час і всю енергію Пласту. Не всі схвально оцінювали наполягання Є.Ґут-Кульчицького про ведення докладного обліку, пунктуальне звітування і суворе дотримання вказівок крайового проводу, нарікаючи, що Пласт стає занадто бюрократизований, фокусуючись на канцелярській роботі. Але фактом залишається те, що під керівництвом Є.Ґут-Кульчицького Пласт заснував і розширив свою організаційну структуру набагато швидше й ефективніше за будь-яку іншу українську організацію в Америці.

Розуміючи від самого початку, що в такій величезній країні, як США, вирішальну роль відіграватимуть ефективні засоби комунікації, Є.Ґут-Кульчицький заснував у жовтні 1949 р. бюлетень "Пластовий листок". Спочатку це була невеличка брошурка, що складалася з 8–10 сторінок, віддрукованих на мімеографі, яку щомісяця видавав Є.Ґут-Кульчицький накладом у 400–600 примірників. Однак вона виявилася неоціненною для працівників КПП в якості засобу для інформування членів Пласту, а особливо провідників станиць, щодо всіляких організаційних настанов, програмних директив і діяльності новоутворених гуртків. Ба більше, ця брошура була ще й важливим джерелом літератури та інструкцій стосовно скаутинґу, надавала адреси новоприбулих, даючи можливість відновлювати старі зв'язки, а також служила форумом для обміну думками щодо керунків, які мала обирати організація в новому середовищі. А найважливішим було, мабуть, те, що вона являлася вирішальною ланкою, яка пов'язувала крайову домівку в Детройті з розкиданими по величезній території США міськими осередками Пласту.

Минулий досвід навчив провід Пласту розумінню того, наскільки важливою є "леґалізація" організації, тобто отримання юридично визнаного статусу. Наводячи у приклад прецеденти з міжвоєнного періоду в Галичині, дехто пропонував Пласту досягти угоди з уже існуючими організаціями в США, котрі могли відігравати роль законного спонсора. Інші розглядали можливість заснування єдиного американсько-канадського утворення. Коли з'ясувалося, що в леґальному спонсорстві немає потреби, а об'єднання з канадським Пластом юридично неможливе, було вирішено спробувати здобути юридично визнаний статус у штаті Мічиґан. Після певних затримок, 25 липня 1951 р. в штаті Мічиґан було зареєстровано Пласт у якості незалежного корпоративного суб'єкта з правом створювати й утримувати осередки в інших штатах.

Позаяк Пласт міг розраховувати лише на власні фінансові ресурси, КПП особливо наголошував на своєчасній сплаті членських внесків. Це питання було традиційно доволі проблематичне. Однак упродовж першого року під керівництвом Є.Ґут-Кульчицького біля двох третин членів сплачували свої внески, зібравши таким чином 1 750 доларів. Щомісячні ставки були невеликі, але вкрай важливі, і в результаті вже у вересні 1950 р. річний бюджет КПП складав 6 005 доларів з оборотом у понад 10 тисяч доларів – вражаючі цифри, враховуючи те, що багато новоприбулих членів Пласту не мали, практично, й цента в кишені.

Усвідомивши, що Пласт не зможе проіснувати лише за рахунок членських внесків, Є.Ґут-Кульчицький проголосив у жовтні 1949 р. створення Пластового фонду, що поповнювався б додатковими й добровільними пожертвами членів та прихильників Пласту. Не минуло й місяця, як насамперед пластуни-сеньйори (багато хто з яких ще й далі перебував у пошуках роботи) пожертвували фонду 1 500 доларів.

Іншим джерелом прибутків, що постійно зростало впродовж наступного десятиріччя, була традиція виконання різдвяних колядок в українських помешканнях. Велика частина пожертвувань ішла на потреби крайового поводу, а решту роздавали міським осередкам.

Пластові провідники завжди мріяли про те, щоб мати власну домівку. Таку мрію неможливо було втілити в життя в Галичині або в таборах Ді-Пі. Проте в Америці цей задум виявилося напрочуд легко здійснити. У травні 1950 р. Є.Ґут-Кульчицький розпочав кампанію зі збору коштів для придбання будівлі, яка могла б стати канцелярією КПП й ГПС, а також домівкою для міського осередку. Через десять місяців, у березні 1951 р., Пласт США став гордим власником 14-кімнатної будівлі, що коштувала 18 тисяч доларів, і за яку було внесено 5 тисяч доларів передоплати.

Северин "Сірий Лев" Левицький, Начальний Пластун від Світового скаутського джемборі 1947 р. в Міттенвальді до 1962 р.

Влітку 1951 р., великою мірою завдяки нещодавному прибуттю Начального Пластуна Северина Левицького, було придбано ділянку землі площею в 30 акрів у Норт-Коллінсі, біля Буффало (штат Нью-Йорк). Отримавши назву "Новий Сокіл" від найвідомішої пластової оселі в Карпатах, це місце стало першою таборовою площею в США, власником якої був Пласт. Як зауважив Є.Ґут-Кульчицький, "І хоч перед нами остало ще багато труднощів і прикрощів до поборення, то – руку на серце! – ми можемо пощирості сказати: Тут, в Америці можна якось жити!"[1]

Крайовий пластовий з'їзд

Неочікувано швидке зростання Пласту в США вимагало скликання крайового з'їзду для оцінки всього досягнутого за ті 20 місяців, відколи на чолі став Є.Ґут-Кульчицький, і з'ясування того, що треба буде зробити в майбутньому. Відповідно, перший загальний з'їзд американського Пласту було проведено 14–15 квітня 1951 р. в Українському народному домі в Нью-Йорку. У з'їзді взяли участь біля 200 пластунів, з яких було 57 обраних делегатів від 26 (з 31) осередків, що представляли біля 1600 членів організації. У своєму привітанні голова ГПС, що й далі перебувала в Німеччині, Атанас Фіґоль зазначив, що цей з'їзд був "історичний", адже він, як і з'їзд 1945 р. в Карлсфельді (Німеччина), свідчив про відновлення Пласту в цілком новому середовищі.

Зрозуміло, що атмосфера з'їзду, що пройшов під головуванням відомого пластового лідера з Галичини Юрія Старосольського, була оптимістичною. Керівництво з гордістю відзначило, що організація швидко й ефективно вкоренилася в новій країні. Крім того, завдяки цій події ті члени Пласту, які не бачили одне одного, відколи залишили Німеччину, мали змогу відновити прямі контакти й обмінятися думками з широкого спектру питань.

Усі дійшли згоди, що відтепер Пласт повинен зосередитися на своїй засадничій меті – вихованні морально, етично й фізично сильних та національно свідомих особистостей і збереженні українських традицій і спадщини. Для досягнення цих цілей Пласт повинен був налагоджувати тісні контакти з батьками своїх членів, а також із українськими церквами, школами й організаціями. Перебуваючи в країні, куди переселилася більшість її провідників (пластунів-сеньйорів), американський Пласт відчував також себе зобов'язаним нести основний тягар відповідальності за розвиток Пласту в цілому світі. Цим займалася КПР, керівний провід якої складався з досвідчених очільників Пласту. КПР також призначила Крайову пластову старшину (КПС). Зміна назви КПП на КПС сталася таким чином на цьому першому з'їзді.

Враховуючи той факт, що велика кількість членів Пласту була зосереджена довкола Нью-Йорка, у березні 1954 р. було вирішено перенести КПС з Детройта до Нью-Йорка для постійного там перебування. Розташувавшись тимчасово в Українському народному домі на 2-й авеню, крайова пластова канцелярія мала невеличкий штат працівників. КПС, що перевибиралася кожні два роки, була відповідальна за організацію, нагляд і керівництво над окремими пластовими гуртками в США. Крайові пластові виховники хлопців та дівчат щомісяця (а згодом щоквартально) отримували звіти від місцевих провідників стосовно загального стану й діяльності їхніх гуртків. Одним словом, від самого початку передбачалося, що КПС забезпечуватиме надійне централізоване керівництво з контрольними функціями.

Іншою сферою діяльності КПС була ідентифікація осіб, які заслуговують на визнання й відзначення їхньої роботи в Пласті. Задля цього ГПБ розробила систему трирівневих пластових нагород. Вони вручалися регулярно й цілеспрямовано, здобуваючи престиж і визнання серед членів Пласту.

Наступні КПЗ скликалися що два роки. Найбільшим нововведенням на другому з'їзді було обрання складу КПС напряму делегатами з'їзду замість того, щоб цей склад призначала КПР. Цієї практики дотримувалися й на всіх наступних крайових з'їздах. На третьому КПЗ головна увага приділялася кращому розповсюдженню інформації про діяльність Пласту і важливості таборового програмування. 1960 рік

відзначив завершення початкового або розбудовчого етапу Пласту в США. Звіт, представлений на п'ятому крайовому з'їзді, продемонстрував тенденцію до стабільного зростання організації.

Пластове членство в США							
1950	1951	1953	1955	1957	1960	1963	1965
535	1,617	2,164	2,690	2,923	3,215	3,760	3,884

З плином часу пластовий провід у США підсилювався новими молодими кадрами. КПС очолили двоє надзвичайно відданих, досвідчених і талановитих провідників – Ольга Кузьмович та Юрій Ференцевич. Упродовж наступних років ці та інші представники молодшого покоління пластових активістів справили величезний і вкрай позитивний вплив на розвиток Пласту.

Станиці

Хоч ГПБ перебувала в Детройті, маленькі, але самовіддані групи новоприбулих пластунів-сеньйорів почали організовувати пластові гуртки в різних містах, де поселялися українські імміґранти. Мотивовані теплими спогадами про пластові пригоди в довоєнній Східній Галичині, інтенсивним спалахом пластової діяльності в Німеччині та Австрії воєнних і післявоєнних часів, а також очевидною й нагальною потребою оберігання української молоді в Америці від загрози асиміляції, вони дуже серйозно поставилися до висунутої організацією вимоги до всіх пластунів-сеньйорів з усією відповідальністю присвятити себе якомога швидшій відбудові Пласту в Новому світі. У багатьох випадках ці самовіддані особистості, ще не знайшовши для себе житла, "не розпакувавши валіз" і не розпочавши пошуки роботи, вже присвячували свій вільний час і енергію заснуванню пластових гуртків у цьому дивному і непростому новому середовищі. Відданість цих особистостей справі відновлення Пласту в США сягала рівня, якого так і не було перевершено в наступні роки.

Найскладнішою проблемою було знаходження приміщень для сходин та іншої діяльності. Велику допомогу надавали для цього українські церкви, як православна, так і греко-католицька. Незрідка вони дозволяли новим гурткам зустрічатися, принаймні тимчасово, в парафіяльних залах і канцеляріях. Подібним чином діяли й новоутворені кредитні спілки, такі як "Самопоміч". Це все відбувалося здебільшого у великих містах, таких як Нью-Йорк, Філадельфія, Чікаґо, Детройт і Клівленд, де вже існували й раніше громади "старих імміґрантів". З прибуттям нових хвиль імміґрантів, кількість членів та прихильників Пласту швидко

зростала. У той час була дуже сильна тенденція серед українців знаходити споріднені душі та проживати компактними групами.

Середні станиці

У США пластові станиці середнього розміру були в Балтиморі, Буффало, Гартфорді, Ньюарку, Нью-Гейвені, Джерсі-Сіті, Міннеаполісі, Патерсон-Пассейку, Елізабет, Рочестері, Сиракузах-Ютіці та Трентоні. У цих порівняно невеликих містах, розташованих переважно на північному сході США, існували українські громади "старих імміґрантів". Пластові гуртки там налічували зазвичай 50–150 членів, основним ядром яких були 3–6 старших пластунів, які й очолювали ці гуртки.

Пластуни беруть участь у літній програмі новацького табору "Бобрівка" біля Гартфорду, штат Коннектикут (1959 р.).

Великі станиці

Нью-Йорк, Філадельфія, Чікаґо, Детройт і Клівленд вважалися великими пластовими станицями. Характерною особливістю таких станиць було те, з якою вигодою вони використовували провідництво десятків дорослих членів Пласту, які швидко заснували всі улади – новацький, юнацький, старших пластунів і пластунів-сеньйорів – і започаткували повноцінну програму пластової діяльності. Ба більше, українські громади в цих містах були достатньо потужні для підтримки формування відносно великих і активних відділів батьківської допомоги "Пластприяту". Поза тим такі великі пластові станиці мали достатні ресурси, щоб розпочати або, принаймні, розглянути можливість швидкого придбання домівок, а то й таборових осель. У результаті цього ці станиці стали основними центрами пластової діяльності в США.

Дівчата-пластунки в Нью-Йорку (1950 р.).

Пластова станиця в **Нью-Йорку** була заснована найпершою в США. Це сталося 1 травня 1949 р., коли 37 українських пластунів – 5 пластунів-сеньйорів і 32 старших пластуни, а також підлітки-юнаки й юначки – зібралися в приміщенні кредитної спілки "Самопоміч" і вирішили створити станицю. Спочатку вона складалася з 63 членів, декотрі з яких мешкали в Джерсі-Сіті, Ньюарку та Трентоні.

Враховуючи такий ранній початок і велику, постійно зростаючу кількість членів, нью-йоркська пластова станиця найпершою в США почала займатися регулярною пластовою діяльністю. Через те, що організація ще не мала юридичного статусу, спочатку вона функціонувала в якості молодіжної філії під егідою кредитної спілки "Самопоміч", збираючись на сходини у приміщенні кредитної спілки або місцевої української православної церкви. Завдяки постійному припливу іммігрантів нью-йоркська станиця змогла дуже швидко сформуватися, як повноцінна структура, організувавши курені юнаків та юначок, а також декілька новацьких роїв. Ба більше, вже у вересні там утворилася потужна когорта провідників і адміністраторів, що складалася з 18 пластунів-сеньйорів і 29 старших пластунів.

У червні та липні 1949 р. нью-йоркська станиця організувала перші в Америці літні пластові табори. У період з 30 червня до 8 липня дівчата-пластунки, очолювані Анною Бойцун, встановили свої намети в Українському селі, земельній ділянці у Баунд-Бруці (штат Нью-Джерсі), якою володіла Українська православна церква. А 1–14 липня 12 старших пластунів і юнаків провели свій табір, комендантом якого був Маркіян Бачинський. Підбадьорені початком регулярної пластової діяльності в

організації, 3–5 вересня нью-йоркці провели першу пластову зустріч в Північній Америці, що відбулася в оселі Баунд-Брука. Туди прибуло 10 пластунів-сеньйорів, 39 старших пластунів і 42 юнаки й юначки з Нью-Йорка, а також 16 членів Пласту з інших міст неподалік.

2 грудня 1951 р. був утворений великий і активний допоміжний підрозділ "Пластприяту", очолюваний Богданом Соболтою. Однією з найневідкладніших проблем було знаходження відповідних приміщень для станиці, що швидко розросталася і була змушена постійно переходити з одного місця на інше для проведення регулярних щотижневих заходів і важливих зустрічей.

Восени 1951 р. було створено комітет у складі Ярослава Бойдуника, Богдана Соболти, Ореста Клюфаса, Володимира Сушківа, Михайла Юзеніва та Михайла Пежанського, що мав розглянути можливість придбання земельної ділянки для пластового табору. Упродовж року нью-йоркська станиця зібрала 10 тисяч доларів – вражаючу суму, як на ті перші іммігрантські часи. Заручившись підтримкою сусідніх станиць, у березні 1953 р. нью-йоркська станиця придбала за 35 тисяч доларів 350 акрів землі біля Іст Четема (штат Нью-Йорк) для Пласту США, назвавши цю оселю "Вовча тропа".

У 1961 р. Ярослав Падох заснував комітет для організації придбання пластового дому в Нью-Йорку. Отримавши назву "Пластова фундація" і очолений пізніше Р.Барановським, 22 лютого 1964 р. цей комітет підписав контракт на придбання за 86 тисяч 500 доларів вели-

Пластова оселя "Вовча тропа", площею в 350 акрів в штаті Нью-Йорк, придбана в 1953 р.

кої будівлі для Пласту на 2-й авеню, будинок 144, біля Українського народного дому. Нарешті майже 700 нью-йоркських пластунів отримали власну домівку. Було утворено новий кооператив "Молоде життя", який опікувався невеличкою крамничкою в новому пластовому домі, що продавала однострої, літературу і таборове обладнання для пластунів з усіх США.

Подібні речі сталися й у інших великих пластових станицях, наприклад, у Філадельфії, Детройті та Чікаґо. Пластова станиця в **Чікаґо** мала певні переваги завдяки перебуванню у великому урбаністичному центрі з потужною громадою українських імміґрантів, яка поповнювалася значною хвилею імміґрантів Ді-Пі. Її недоліком була доволі значна віддаленість від інших основних пластових станиць на сході. Унаслідок цього, на відміну від решти пластових станиць, чіказька станиця нерідко діяла ізольовано, коли мова заходила про пластову таборову діяльність, включно з вишколами виховників.

У 1960 р. чіказькі пластуни, як і вся пластова організація, пережили жахливу трагедію: шестеро українських хлопців-пластунів втопилися в річці Вісконсин під час таборування на оселі "Великий Луг". Ця катастрофа на багато прийдешніх років деморалізувала чіказьку станицю Пласту. Але вона, на диво, не тільки продовжувала функціонувати, але й далі зростала, про що свідчать наступні цифри:

Пластове членство в станиці Чікаґо			
1950	1953	1960	1963
113	243	377	412

Детройт, являючись центром американської автомобільної промисловості, не тільки привабив велику кількість українських імміґрантів, але й до прибуття переміщених осіб міг похвалитися цілим рядом заснованих раніше установ. Проте вирішальну роль у динамічній діяльності станиці Детройта відіграла основна група досвідчених і самовідданих пластунів-сеньйорів і старших пластунів, до якої входили Михайло Бажанський, Фалина Любінецька, Іванка Кучер, Дарія Бойчук, Василь Колодчин, Петро Рогатинський, Роман Татарський, Любомир Гевко та Ярослав Ромах. З їхньою допомогою місто стало в той час центром пластової діяльності не тільки у США, але й у цілому світі. І справді, з самого початку планувалося, що більшість членів ГПБ, які залишалися в Німеччині, масово переселяться до Детройту, і так воно і сталося.

Придбання в 1951 р. пластового дому в Детройті – першого у США – відіграло надзвичайно важливу роль. Будівля призначалася для ряду функцій: там була канцелярія американської та світової пластової

старшини, офіс головного пластового видання "Молоде життя" і домівка детройтської станиці. Ба більше, цей дім став важливим громадським центром, надавши місце для офісів спілок українських лікарів та інженерів, а також для кредитівки "Самопоміч".

Представники детройтського Пласту не тільки очолювали стрімко зростаючу станицю, але й займали ключові посади в американському і світовому пластовому проводі. Разом із постійним ростом членства проводилися й організаційні вдосконалення: так, у 1953 р. були сформовані комітети для вишколу пластових виховників і економічних справ, а також потужні допоміжні батьківські групи. Роком раніше за ініціативою Михайла Бажанського було засновано дуже активний літературно-мистецький клуб, що проіснував до кінця 1950-х рр. Фалина Любінецька вела пластову радіопрограму, вряди-годи також видавався бюлетень.

Маючи потужний людський потенціал, Детройт нерідко влаштовував вишколи для виховників юнацтва та новацтва, а також для членів проводу станиці. Там також існував дуже активний морський курінь старших пластунів і пластунів-сеньйорів "Чорноморці" на чолі з Любомиром Гевко, що придбав власне судно й відправлявся в довгі подорожі Великими Озерами.

Змоклі після ігор з орієнтування на Святі Весни (1963 р.). Зліва направо: Ада Байлова-Осінчук, Оксана Клим-Вольчук, Дарка Понінська, Слава Парахоняк-Рубель, Христя Квасниця-Певна, Тереса Шарк-Бень і Оксана Кравченюк.

Вирішальною подією в ранній історії детройтських пластунів стало придбання власної таборової оселі в "Діброві" біля Брайтона (штат Мічиґан). У вересні 1954 р. група пластових активістів на чолі з Р.Татарським та А.Міляничем, купила ділянку землі з озером площею у 150 акрів для використання в якості громадського місця відпочинку, і згодом призначила 16 акрів, під назвою "Зелений яр", виключно для Пласту (який у 1959 р. придбав пряме право власності на цю земельну ділянку). Відтоді це стало місцем проведення пластових таборів та іншої діяльності на природі станиці.

Пластове членство детройтської станиці				
1949	1953	1956	1959	1962
51	188	210	267	333

Для членів Пласту, що мешкали у віддалених містах без приналежності до певної станиці, було засновано спеціальну категорію членства. Їх назвали "самітниками", і вони брали участь у програмах Пласту шляхом листування.

Важливі події

Смерть Северина Левицького

Северин Левицький "Сірий Лев" помер 30 січня 1962 р. в Буффало (штат Нью-Йорк). Один із лідерів Пласту від перших його днів, він був обраний Начальним Пластуном на пластовому джемборі у Міттенвальді (Німеччина). Похований у Буффало.

Ювілейна Міжкрайова Пластова Зустріч

З нагоди відзначення 50-ліття Пласту, з 25 серпня по 3 вересня 1962 р. було проведено першу Ювілейну міжкрайову пластову зустріч у США. Своїм гаслом "Шануй минуле – працюй для майбутнього" вона віддзеркалювала стан молодіжної організації, що була на підйомі, стимульована енергією й динамізмом новоприбулих імміґрантів, які успішно пристосувалися до своєї нової батьківщини. ЮМПЗ проходила на "Вовчій тропі" в Іст-Четгемі (штат Нью-Йорк), найбільшій таборовій оселі Пласту в США.

Таборовим комендантом зустрічі був Юрій Ференцевич, якому допомагав штат з 56 пластових провідників та інших осіб, що наглядали за десятьма окремими підтаборами. Усього було 1716 учасників, з яких 1422 прибули з США, а 216 з Канади, були ще невеличкі делегації, що

представляли Австралію, Аргентину, Німеччину та Великобританію. Ба більше, в останні дні зустрічі її відвідали з привітаннями біля 60 скаутів з Угорщини, Польщі, Естонії, Литви та Росії, а також місцеві американські скаути; подію також відвідала велика делегація з біля 50 членів СУМу. З цієї нагоди було видано добре проілюстрований 56-сторінковий журнал для учасників, а також англомовну брошуру. Успіх зустрічі свідчив про завершення переходу зі Старого світу до Нового.

Понад 1700 осіб взяли участь у Божественній Літургії під час ЮМПЗ 1962 р. на оселі "Вовча тропа" в Іст-Четгемі (штат Нью-Йорк).

* * *

Прибуття колишніх переміщених осіб до Сполучених Штатів зіштовхнуло Пласт з великими проблемами, але й надало багатообіцяючі можливості. Ще ніколи досі члени Пласту не були розкидані на такі далекі відстані, як у Сполучених Штатах, та ще й у країні, яка багато в чому цілком відрізнялася від європейських країн, з яких вони прибули. Проживання у США надавало також великі переваги. Уряд практично не цікавився тим, чим займаються українські пластуни. Американське суспільство фактично залишило Пласт напризволяще, без жодного контролю.

Враховуючи нещодавне минуле, ця ситуація була вкрай незвична і бажана. Пласт готувався до еміґрації з таборів Ді-Пі з великою тривогою. Але попри обмежені фінансові можливості нових українських іммігрантів, уперше в історії Пласту його станиці могли дозволити собі купівлю власних будинків і таборових осель. Чимало

цих перших імміґрантів були сповнені завзяття й динамізму щодо української організаційної праці, набутих у таборах біженців. Поза тим вони й далі підтримували тісні особисті зв'язки й контакти, здобуті та зміцнені в німецьких таборах. І врешті-решт, імміґранти Ді-Пі усвідомили, що така організація, як Пласт, є засобом боротьби з загрозою асиміляції. Їхня віра в те, що рано чи пізно, вони зможуть повернутися додому в Україну, була й далі незламною, і Пласт – разом із українською церквою та НТШ/УВАН – залишався одним із найпотужніших гарантів захисту української національної свідомості, мови й культури аж до того часу, коли цей день настав.

Примітки:

1. Ґут-Кульчицький, Євген. […], Пластовий листок, 1, жовтень 1949, ст. 1

Плакат до 50-ї Ювілейної пластової зустрічі, 28 серпня–3 вересня 1962 р. на оселі "Вовча тропа", в смт Іст-Четгем (штат Нью-Йорк, США).

Розділ десятий
Пласт у США (1966–1975 рр.)*

В середині 1960-х рр. Пласт завершив найдовший період безперебійної діяльності у своїй історії – тобто, коли він був здатний вільно й відкрито функціонувати упродовж понад 15 років. Це дало можливість організації сягнути найвищого піку свого існування у США в 1960-і та на початку 1970-х рр. Тепер було вже очевидно, що Пласт не тільки зумів вижити в новому й незвичному середовищі, але й продовжував зростати. Особливо обнадійливим був той факт, що – на відміну від дедалі більшого числа українських організацій у діаспорі – Пласт виявився здатним приваблювати до себе членів молодшого, вихованого в Америці покоління, що долучалося до зусиль старіючих європейських ветеранів. Це не означає, що не з'являлися дошкульні, навіть загрозливі проблеми. Ціла низка труднощів, пов'язаних насамперед з потужними силами асиміляції, висувала дедалі серйозніші виклики. Однак упродовж динамічних 1960-х і початку 1970-х рр. видавалося, що Пласт наділений здатністю чинити цьому опір.

Крайова Пластова Старшина

На початку 1960-х рр. КПС у США відзначалася продуманою структурою й чітко визначеними функціями. В цілому вона несла відповідальність за скерування Пласту в США в напрямку досягнення його традиційних цілей – виховання міцних, фізично та психологічно здорових особистостей і патріотів України. Більш конкретно, Крайова старшина шукала засоби, як нові, так і старі, для доведення доцільності своїх традиційних цінностей. Метою було сприяння ефективності пластових виховників у чотирьох ключових сферах: організаторській, наглядовій, вишкільній і представницькій.

Організація

КПС відповідала за єдність і однорідність організації, що налічувала понад 4 тисячі членів, які мешкали у майже 30 різних поселеннях, розкиданих на обширних теренах східної й центральної частини Сполучених Штатів. Для досягнення цієї мети КПС сформулювала

* Розділи 10–11 опрацьовані Орестом Джулинським.

Члени канадського й американського пластового проводу зібралися 1960 р. в Буффало для координації діяльності. Зліва: Олександер Бережницький, Цьопа Паліїв, Омелян Тарнавський, Богданна Салабан, Іван Скочиляс, Северин Левицький, Михайло Бажанський, Ольга Кузьмович, Богдан Кравців, Лариса Онишкевич, Юрій Пясецький, Яро Гладкий, Іко Стецура, Осип Бойчук.

й видала цілу низку правильників та інструкцій, призначених для станиць, де було охоплено всі аспекти пластової діяльності. Секретаріат КПС упорядковував інформацію про членів і слідкував за збиранням членських внесків.

Організація й керівництво спеціальними заходами – такими, що стосуються, як Пласту зокрема, так і української громади в цілому – займало чимало часу. Скажімо, КПС США формувала спеціальні комісії для організації та проведення крайових та міжкрайових зустрічей, що відбувалися кожні 10 років. Вона також несла відповідальність за організацію пластової участі в численних заходах і діяльності громади. 1964 року КПС США здійснило нагляд за участю майже 1500 пластунів у багатолюдному відкритті пам'ятника Тарасові Шевченку у Вашингтоні (округ Колумбія).

Іншою функцією КПС США було підтримання контактів і координація діяльності з виконавчими органами інших країн, особливо Канади, а також із ГПБ. Поза тим вона ще була відповідальна за організацію численних конференцій, семінарів і курсів для місцевих виховників, а також дворічних збірок (що проводилися зазвичай у відпочинковому комплексі "Союзівка" в північній частині штату Нью-Йорк). Пласт США, як найбільша така організація в діаспорі, що мала

до того ж найбільшу кількість пластунів-сеньйорів, мала потужний вплив на політику й рішення "Конференції українських пластових організацій" (КУПО).

Серед численних відповідальних речей, якими займалася КПС США, найважливішим моментом, безсумнівно, була організація літніх таборових програм. КПС розглядала всі запропоновані табори, включно з датами проведення, розташуванням і програмами. За посередництвом Крайової таборової комісії (КПК) КПС США також брала на себе тягар відповідальності за пошуки кваліфікованого персоналу для керування цими таборами. Ба більше, саме КПС відповіла на виклик щодо розробки нових спеціалізованих таборових програм, коли з'ясувалося, що великі стаціонарні табори стали менш привабливими для юнаків та юначок старшого віку.

Як уже зазначалося, Пласт дотримувався централізованої системи управління (як це було в Європі), що лягала великим тягарем на плечі виконавців, особливо враховуючи той факт, що всі члени КПС були волонтерами. Приклад того, з якими труднощами зіштовхувалася КПС, виконуючи свої обов'язки, наведено у звіті з 1965 р. (див. вставку).

Методика перевірок

На своїх сходинах 1 лютого 1964 р. КПС США схвалила план стосовно перевірок куренів юнацтва. Крайові зв'язкові мали насамперед оцінювати роботу з розбудови характеру юнацьких куренів і новацьких гнізд, а також уладів старших пластунів. "На жаль, деякі вже розпочаті перевірки довелося зупиняти через те, що згідно з висновком КПС не було достатньої співпраці з боку станиць і виховників їхніх уладів. Представники станиць часто змінювали домовлені заздалегідь дати перевірок, або на сходини приходило замало виховників. У результаті цього було неможливо з'ясувати чітку картину реального стану справ. У інших випадках прибулі референти відчували, що відповідні курені та гнізда спеціально готувалися до перевірки, тоді як рівень їхньої діяльності впродовж року був набагато нижчий від того єдиного дня, коли вони намагалися справити на ревізорів сприятливе враження".[1]

Перевірки літніх таборів відбувалися регулярно та систематично, з використанням детальних інструкцій та звітності. "Тут у нас не виникало проблем, з якими ми зіткалися при перевірці станичних куренів та гнізд. На відміну від них один день, проведений у таборі цілком міг справити правильне враження стосовно стану табору, його учасників і виховників".[2]

Північноамериканські членкині жіночого куреня “Лісові мавки”, Гай-Парк, Торонто (2015 р.). Курінь “ЛМ” особливо цікавиться публікацією пластових матеріалів.

Чоловічий курінь “Лісові чорти”, оселя “Вовча тропа” (2011 р.). Один із перших пластових куренів, курінь “ЛЧ” здавна присвячує себе проведенню пластових таборів для вишколу виховників.

Вишкіл

У зв'язку з великою увагою, яку Пласт приділяв належному вишколу виховників, КПС США присвячувала цій важливій справі значну частину свого часу та енергії. Улітку це відбувалося у формі одно- або двотижневих спеціалізованих таборів для виховників юнацтва, а також семінарів-майстерень для гніздових новацтва. В інші пори року також організовувалися семінари й конференції для станичних адміністраторів. КПС відповідала за надання й оновлення відповідних правильників та інструкцій.

Представництво

Діючи в якості лідера організації, КПС США виконувала численні представницькі та дипломатичні функції. Вона підтримувала контакти з КПС сусідньої Канади, а також із крайовими старшинами Німеччини, Великобританії, Аргентини й Австралії, та звітувалася ГПБ. Крім того, КПС була відповідальна за підтримання зв'язків зі "Спілкою Української Молоді" (СУМ) та іншими українськими молодіжними організаціями, що було нерідко доволі делікатною справою. Крайова Пластова Старшина також підтримувала контакти з іншими етнічними скаутськими організаціями, особливо з прибалтійськими, угорськими та польськими, а також із бой-скаутами Америки. Звісно, що КПС намагалася підтримувати приязні відносини з двома українськими церквами – греко-католицькою та православною – а також із іншими найбільшими організаціями громади.

Преса та інформація

Враховуючи велику розкиданість пластових станиць та інших груп на теренах США, для КПС було суттєво важливо ефективно комунікуватися з ними. Насамперед це здійснювалося шляхом публікацій та розповсюдження близько 600 примірників "Пластового листка", 20–40-сторінкового бюлетеню, що надсилався членам Пласту приблизно вісім разів на рік. Він надавав детальну інформацію щодо запланованої й завершеної діяльності, розміру та статусу окремих станиць, розкладу і штату таборів, списків випускників курсів з вишколу виховників і пластунів, що здобули проби, а також багато інших речей. Що два роки "Пластовий вісник" публікував повний звіт про роботу, виконану КПС упродовж цього терміну, а також статистичний і аналітичний огляд статусу організації.

Інші засоби інформування членів і громади в цілому включали окремі колонки в головних україномовних газетах, таких, як "Ватра" у

"Свободі" та "СКОБ" у "Америці". Важливим прямим ресурсом було видання біля 800 примірників новацького пластового часопису "Готуйсь!", 900 примірників юнацького пластового журналу "Юнак" і декілька сотень примірників "Пластового шляху", що призначалися для розповсюдження у США, і публікацією яких займалася ГПБ.

Ольга Кузьмович, дописувачка й редактор пластових видань "Юнак" і "Пластовий шлях", а також газети "Свобода", штат Нью-Джерсі, 1993 р. "Олька" була впливовою лідеркою Пласту, займала чільні посади на крайовому й міжкрайовому рівнях.

Адміністративний розвиток і виклики

КПС США відповідала загальним зборам, що проводилися раз на два роки, за виконання резолюцій, що задавали напрям як узагальненій, так і конкретній діяльності організації. Для здійснення цих численних функцій у 1960-х та 1970-х рр., КПС послуговувалася скромним бюджетом у 20–30 тис. доларів, головним джерелом наповнення якого були членські внески.

У 1960–1970-х рр. переважна більшість членів КПС проживала в Нью-Йорку та його околицях. Що найважливіше, існувала велика кількість людей, здатних узяти на себе виконання складних і вимогливих обов'язків. Дві видатні особистості, зокрема, самовіддано, ефективно й розумно виконували обов'язки лідерів упродовж 1960-х рр.: Ольга Кузьмович і Юрій Ференцевич.

У 1971–1975 рр. головою КПС був Павло Дорожинський. У період, коли як українська діаспора, так і американське суспільство в цілому зазнавало стрімких і радикальних змін, він уникав вирішення проблем, що швидко накопичувалися, і зосереджувався на утриманні статусу-кво. Під час перебування П.Дорожинського на посаді, стало очевидним, що в КПС відбувається зміна поколінь. Кількість старих, народжених у Європі членів зменшувалася, тоді як кількість тих, хто розпочав пластові кар'єри в США, зростала. Фактично, 1975 р. П.Дорожинський звітував, що восьмеро членів КПС були вихованими у США старшими пластунами, а четверо – молодими пластунами-сеньйорами. На щастя, впродовж цих років голови КПС отримували велику допомогу від штату досвідчених, працьовитих і самовідданих членів, особливо таких, як К.Навроцький, Л.Романків, А.Мілянич, С.Рубель, І.Ісаїв та І.Нинка.

У 1960–1970-х рр. сталися тривожні зміни: першу спонукали події всередині української громади, а другу спровокували радикальні та драматичні трансформації, що вплинули під час періоду в'єтнамської війни на цінності й ментальність усього американського суспільства.

Іміґрувавши до Америки, після 15–20 років інтенсивної організаторської праці активні пластуни здебільшого її припиняли. Однак упродовж 1960–1970-х рр. тривав відносно стабільний період, характеризований масштабною діяльністю, що віддзеркалювала динаміку добре організованої громади. Новоприбулі та їхні діти вже не почували себе чужинцями в новому середовищі – особливо молодь. Здобуваючи освіту в американських школах, вони розпочинали свої кар'єри нарівні з іншими американцями середнього класу. Давно вже переставши бути незахищеними іміґрантами, вони тепер були впевненими в собі представниками етнічних меншин, які й далі були віддані справі захисту української спадщини, але вже не відчували себе змушеними ізолюватися від американського суспільства.

Разом із цими змінами прийшли й інші – набагато загрозливіші як щодо української громади в цілому, так і щодо Пласту зокрема. Зокрема, дедалі кращі соціально-економічної перспективи дозволили українцям переїздити зі щільно заселених українських "ґетто" у міських центрах до привабливіших, але віддаленіших передмість. Цю тенденцію посилювало розповсюджене американське явище: занепад "внутрішніх міст" і "втеча білих" до передмість. Для пластових станиць це означало, що їхні члени стають дедалі розпорошеніші, а організація пластової діяльності – дедалі складнішою. Крім того, багато українських родин переїжджали до віддалених міст, щоб скористатися нагодами для кар'єрного росту і кращими можливостями для працевлаштування. На заваді Пласту ставали також і демографічні зміни. На відміну від вибуху дитячої народжуваності в німецьких таборах Ді-Пі, процвітаючі українці починали народжувати дедалі менше дітей. Очевидно, що така ситуація була вельми тривожна для молодіжної організації.

На додачу до цих труднощів, Пласту довелося ще й мати справу з потужною хвилею інакомислення, бунтарства та опору чинній системі, що була характерна більшості американської молоді в період в'єтнамської війни. Для організації, що робила акцент на традиційних цінностях, дисципліні й порядку, зростаюча схильність до "альтернативного способу життя" з його захопленням наркотиками, екстравагантним одягом та гедонізмом, не могла не становити серйозної проблеми. Одночасно почав занепадати той інтенсивний рівень ідеалізму й українського патріотизму, що характеризував пластову діяльність 1940–1950-х рр. Відповідно, хоч Пласт і далі зростав організаційно, масштаб проблем, з якими він зіткався, також множився.

Станиці

У результаті соціологічних змін, що сталися в українській громаді, пластові станиці почали стикатися з дедалі більшими проблемами. У 1968 р., швидке зростання попередніх років почало занепадати; того року половина станиць утратила членів, хоч інша половина їх придбала. Ба більше, провідники станиць почали виявляти ознаки старіння. Представники старшого, народженого й вихованого в Європі покоління, що в багатьох випадках засновувало станиці, опинилося в ситуації, коли їх постійно перевибирали на посади провідників, не знаходячи їм молодої заміни. Втомлені від багатьох років незмінного служіння, ці старші провідники нерідко вдавалися до повторення тієї самої одноманітної рутини, організовуючи діяльність станиць, що в результаті призводило до відчутного спаду динамізму організації. Однак дещо оновлена КПС США й надалі здійснювала свої функції, надаючи моральну підтримку занепадаючим станицям. Попри "втечу білих" з внутрішніх міст і зменшення рівня народжуваності, великі станиці втримували належний рівень у період 1965–1975 рр., принаймні, стосовно членства. Тим часом, попри неодноразові пропозиції, ніхто не займався розвитком програм, що специфічно відповідали б потребам малих станиць.

Окрім скаутинґу та іншої діяльності в межах організації, станиці також брали участь у громадських та релігійних заходах, що незрідка забирали чимало часу й зусиль. І справді, деякі народжені в Америці члени нарікали на "культ панахид", що займали значне місце в пластовій програмі. Однак у 1970-х рр., попри те, що й далі відзначалися національно важливі свята й події, значно менше уваги приділялося історично й політично важливим датам, ніж це було у виразно націоналістичніших 1950-х рр.

Улади

УПН

Зазвичай улад новацтва у Пласті був найкраще зорганізований, добре очолюваний і ефективний. Він охоплював найпіддатливішу для управління вікову групу. Ба більше, у своєму "Орлиному Крузі" (групі досвідчених і самовідданих пластових виховників), він мав орган, що регулярно виробляв нові програми, допоміжні матеріали й політичні напрямки. УПН мав найбільшу кількість пластових виховників, особливо в дівочих роях; а ще він міг розраховувати на підтримку і співпрацю з боку батьків. Важливість цього уладу для організації була очевидною: саме тут діти починали спочатку захоплюватися

Пластом, а тоді готуватися до подальших етапів пластунської кар'єри. Відповідно, майбутнє Пласту великою мірою залежало від задовільних умов його наймолодшого уладу. Ось чому будь-яке зменшення членів УПН викликало серйозне занепокоєння в КПС.

Пластове новацтво	1965	1970	1975
– новаки	608	496	450
– новачки	598	528	458

І хоч очевидними причинами цього було розпорошення українських громад і низька народжуваність, деякі виховники новацтва порушували питання про те, чи не втрачають їхні програми або й сам Пласт у цілому свою привабливість. Інші звинувачували нове покоління батьків, матеріалізм і гедоністичний спосіб життя яких залишав обмаль часу й енергії для виховання в дітях прихильного ставлення до скаутської філософії. Проте було докладено чимало спільних зусиль для запобігання цьому занепаду. У вересні-жовтні 1973 р. Пласт США започаткував спеціальну кампанію з метою привабити дітей до УПН. Були надруковані й розповсюджені в українських школах листівки, націлені на батьків потенційних новобранців. У вересні 1974 р. було опубліковано ще один інформаційний буклет. А ще в українській пресі з'явилася низка статей про Пласт, особливо про новацтво, написаних О.Кузьмович, Л.Онишкевич та О.Соневицькою.

1973 року була проголошена нова, затверджена XI Пластовим конґресом, програма під назвою "Пташата при Пласті". Задумана й опрацьована Вірою Шембель з допомогою Аруні Старух, вона була націлена на 5–6-річних малят, що закінчили український дитсадочок. Запроваджена майже в 50% станиць США, спочатку вона користувалася успіхом, але пізніше трохи призабулася. (Програма "пташата" або "пташенята" була згодом успішно запроваджена заново в декількох країнах).

Багато зусиль з оновлення програми УПН доклала також невтомна Евстахія Гойдиш. На початку 1970-х рр. вона започаткувала загальнокрайовий конкурс УПН під назвою "Краще новацтво – краще будуччя Пласту", де рої намагалися перемогти, змагаючись у знанні природознавста й України. Вона також склала детальну восьмитижневу програму для новачок під назвою "Ластівка", що дуже полегшувала роботу пластових виховників. Тим часом у маленькій пластовій групі в Сан-Франциско Оксана Сидорак експериментувала над створенням спільного новацького гуртка в таких місцинах, де їх було дуже мало. Пізніше цей експеримент було повторювано більш чи менш успішно в Бостоні, Нью-Гейвені та Бриджпорті. У 1974 р. було проведено ще один

загальнокрайовий конкурс. Найкращі результати продемонстрували Буффало, Клівленд і Ньюарк, де 90% учасників здобули нові вмілості. 1975 року було проведено міні-джемборі на "Вовчій тропі" в Іст-Четгемі (штат Нью-Йорк), у якому взяли участь 59 новаків і новачок, а також 13 пластових виховників.

Попри зменшення кількості членів, улад пластового новацтва і далі добре функціонував. До великої міри це було завдяки значним зусиллям таких досвідчених виховників, як Є.Гойдиш, Т.Когут, Н.Кулинич, Н.Самокіш, В.Мельник, О.Гаврилюк і, на місцевому рівні, Я.Шеґрин, О.Грималяк та Я.Пришляк. Рівень володіння мовою серед дітей різнився від 89% відсотків, які добре розмовляли українською, до 2%, які взагалі нею не розмовяли.

Програми уладу пластового новацтва виконувалися впродовж шкільного року під час щотижневих сходин з іграми, піснями й тестуванням вмілостей. Новаки й новачки часто брали участь у заходах і збірках пластової станиці, серед яких найпопулярнішими були свято св.Миколая та костюмівки. Завдяки цим зусиллям покращувалася ситуація в уладі пластового новацтва, особливо серед дівчат. Нові й вишколені виховники, народжені здебільшого в Америці, перебирали на себе обов'язки пластових виховників.

УПЮ

Улад юнацтва був основним у Пласті, з віковою групою, що була найбільш готова до скаутинґу і вправ із розбудови характеру. Наприкінці 1960-х рр. цей улад став найбільшим у Пласті США. Це був також один із найпроблематичніших уладів, адже його члени не тільки зазнавали стресу, пов'язаного зі змінами підліткового періоду, але й ревно розмірковували над стрімкими трансформаціями, що відбувалися в їхніх громадах. Постійно перебуваючи то в американському, то в українському середовищі, підлітки з особливою гостротою відчували в той час, що вони живуть у двох абсолютно різних світах.

Наприкінці 1960-х та спочатку 1970-х рр. бурхливі події епохи в'єтнамської війни породжували великі сумніви, особливо серед молоді, в цінностях традиційного суспільства; це не могло не справляти потужний вплив і на українську молодь. Багато чільних діячів Пласту зазначали, що "сьогоднішні юнаки й юначки дуже відрізняються від тих, що були 10 років тому". У 1950-х рр. вони ще були під впливом європейського пластового досвіду, але в період в'єтнамської війни дедалі більше віддзеркалювали американське суспільство, в якому жили. І багато речей, які відбувалися в той час у Америці, суперечили цінностям, на яких базувався Пласт.

Поширені настрої молоді в період в'єтнамської війни були несумісними з традиційним акцентом Пласту на дисципліну й послух

старшим. Дедалі частіше юнаки й юначки ставили під сумнів звернені до них команди й настанови, ще більше ускладнюючи роботу пластових виховників, на яких також впливали пануючі настрої. Дехто навіть узагалі починав сумніватися в доцільності Пласту та його цілей. Колись популярний войовничий аспект Пласту, особливо з його наголосом на впоряд, почав втрачати свою привабливість. З іншого боку стали виникати безпрецедентні проблеми: дедалі більше юнаків і юначок починали курити й випивати, попри суворі пластові обмеження, деякі хлопці відростили довге нечесане волосся, мали недбалий вигляд і абияк вбрані однострої; подекуди навіть відмічалося вживання наркотиків.

1969 року Ольга Кузьмович, яка в той час займалася розробкою методології вишколу пластових виховників, стурбовано зауважила, що "явно прискорений сьогодні розвиток дівчат ставить їх набагато попереду однолітків-хлопців, особливо що стосується романтично-сексуальних зацікавлень, а рівень їхньої обізнаності з цими речами вселяє тривогу, тим більше, що міра цієї обізнаності невідома або й навіть незрозуміла їхнім батькам".[4]

Пластові провідники також зауважили, що українські батьки, зосереджені на власній успішній кар'єрі та збагаченню, мають доволі розпливчасте розуміння Пласту та його цілей. Дехто сприймав його за середовище, в якому й досі підтримуються бодай якісь намагання зберегти українську культури й мову (якою дедалі рідше користалися вдома). Інші розглядали його як заміну няньок по догляду за дитиною. А ще для інших головною метою Пласту було забезпечення їхніх дітей колом близьких друзів. Очевидно, що таке сприйняття Пласту дуже відрізнялося від цінностей, на яких була від самого початку заснована організація, і яких ще й далі намагалися дотримуватись її провідники.

Попри виникнення серйозних проблем у період 1965–1975 рр., Пласт у цілому та улад пластового юнацтва зокрема сягнули найвищої кількості членів у США, підтримували цей рівень і спромоглися, фактично, більшість часу функціонувати дуже ефективно.

Пластове юнацтво	1965	1970	1975
– юнаки	677 (701)	802	705
– юначки	777	860	783

На відміну від новацтва, що мало "Орлиний Круг", уладу пластового юнацтва бракувало постійного органу досвідчених виховників, які могли б працювати над удосконаленням програм. Відповідно, спроби змін, до яких іноді вдавалися, були рідкісні й недовговічні. Треба зазначити, що ці проблеми стосувалися здебільшого хлоп'ячих куренів, тоді як дівочі курені були, як правило, активніші й організованіші.

Сучасні пластуни (1975 р.) з точки зору крайового референта юнаків у США Романа Левицького

По суті сучасний пластун залишився таким, як і раніше. Пластуни й тепер шукають пригод, люблять бувати в колі друзів, змагаються в тих ділянках, де відчувають свою силу, і таборують – так само, як і їхні попередники. Сьогодні, як і раніше, скаутам не подобаються задовгі розмови й погано підготовлені громадські події, але найбільше їм не подобаються розбіжності між тим, що вимагають від них виховники, і тим, як ті ж самі виховники подають приклади поганої й невідповідної поведінки.

Існують, однак, деякі відмінності між сучасними пластунами та їхніми попередниками: вони не настільки вправно розмовляють українською і звертають менше уваги на нотації й настанови своїх виховників. Пластуни тепер частіше курять і рідше таборують. Очевидно, що для цього є підстави. З деякими ми нічого не можемо вчинити (соціальне середовище). Однак є чимало причин для такої поведінки, які ми могли б контролювати. Так, нам варто контролювати якість вишколу наших пластових виховників, і ще нам треба активніше впливати на те, як функціонує наша крайова старшина (1975: 80).

Як і в новацтві, виховники уладу пластового юнацтва робили значні зусилля для подолання цих проблем. 1967 року було вирішено розділити великі окружні табори на два типи: один для 12–14-річних, з усталеними програми, і другий для 15–17-річних, з акцентом на скаутинґ і мандрівки. Більше того, за канадським прикладом заохочувалися курінні (на відміну від окружних) табори. Також, для старших за віком юнаків та юначок організовувалися невеличкі спеціалізовані табори на морські й летунські теми. Особливої популярності серед дівчат набув заснований 1964 р. мандрівний табір "Стежки культури", що концентрувався на різних аспектах української та європейської культур. Треба сказати, що українська культура й історія були складовою частиною загального курсу програм для гуртків та куренів, кульмінацією якого був щорічний міжстаничний або міжкурінний змаг "Орликіяда". Популярність цього змагу УПЮ вийшла за межі США, сягнувши Канади. Знання української мови було тут обов'язковою умовою, та й узагалі Пласт дотримувався суворих вимог стосовно питання української мови. Знання мови було умовою вступу до Пласту, як і реєстрація в українській суботній школі ("Рідній школі") та закінчення т. зв. "Курсів українознавства" – навіть попри те, що цим обмежувалася кількість потенційних членів Пласту.

Патріярха кардинала Йосифа Сліпого ревно вітали пластуни на "Вовчій тропі" під час його подорожі Північною Америкою у 1968 р.

На початку 1970-х рр., коли почав слабнути дестабілізуючий вплив епохи в'єтнамської війни, звіти уладу пластового юнацтва ставали дедалі оптимістичніші. Зазначалося, що попри всі тривожні зміни, у Пласті й далі перебувало чимало ідеалістичних, добре мотивованих молодих людей, що залишалися цілком віддані традиційним цінностям організації. Нерідко було чути твердження про те, що "якби серед нас не було добрих людей, наша організація так довго б не протривала". Виглядало, що вартісна й приваблива справа гуртуватиме довколо себе молодь. Це продемонструвало залучення багатьох хлоп'ячих та дівочих куренів до акцій на захист українських дисидентів у СРСР, що полягало в кампаніях з написання листів та участі в публічних демонстраціях. Другим прикладом буле те, з яким ентузіазмом юнаки й юначки вітали зустріч з нещодавно звільненим з радянських таборів патріархом Йосифом Сліпим під час його пастирського візиту 1968 р. до Північної Америки.

УСП

Пластовим уладом, що найшвидше зростав у 1960–1970-х рр., був улад старших пластунів (18–35 рр.). Унаслідок того, що дедалі більше юнаків та юначок ставали "випускниками" або сягали віку 18 рр., збільшувалася кількість тих, що вирішували долучитися до уладу старших пластунів. Відповідно, відбулося оче-видне "старіння" Пласту: молодші улади меншали в той час, як зростала чисельність старших уладів. Не всі з тих, хто сягав 18-річного віку, бажали й далі

займатися скаутинґом, але приблизно 40–50% вирішували залишатися в Пласті в ранзі старших пластунів, принаймні, на деякий час.

Старші пластуни	1965	1970	1975
– чоловіки	275	321	423
– жінки	365	423	545

Теоретично, ця вікова група давно вже проминула оптимальний вік для скаутинґу. Проте, з цілого ряду причин, багато хто не бажав поривати свої зв'язки з Пластом. Цілком можливо, що такі ідеалісти залишалися в Пласті, відчуваючи вірність організації, що збагатила їхні життя, і маючи також почуття певного обов'язку перед тими, хто повторює їхні кроки. Саме з їхніх рядів народжувалося нове покоління пластових провідників – народжених і вихованих у США, хоч вони ще й далі складали меншу частину організації.

Більшість колишніх членів УПЮ долучалися до УСП завдяки привабливості чоловічих та жіночих куренів, чимало з котрих мали давню історію і традиції та членів, розкиданих по різних країнах. У цих куренях старших пластунів можна було підтримувати старі товариські стосунки або ж нав'язувати нові дорослими пластунами подібного походження та спільних інтересів. Можна було також і далі займатися скаутинґом на менш структурованому, але нерідко значно складнішому й цікавішому рівні. І хоч чимало з цих товарисько налаштованих особистостей були не проти допомагати Пласту в різних варіантах, вони вважали за краще робити це час від часу й на власний вибір.

Особливо важливою роллю чоловічих та жіночих куренів старших пластунів було заохочення й підтримка спеціалізованого скаутинґу, скажімо, лещетарських, морських чи мандрівних таборів. Деякі з них очолили довготривалі проекти, скажімо, "Лісові чорти" організовували і проводили щорічний вишкільний табір на природі для виховників юнацтва "Лісова школа".

Попри той факт, що більшість старших пластунів не надто залучалися до пластової роботи, активна меншість починала робити свій важливий внесок. Скажімо, впродовж цього періоду 47 жінок і 55 чоловіків, що були членами УСП, займали різні посади в КПС США та станицях. З 63 таборів, проведених у США в 1967–1969 рр., у 27 комендантами були старші пластуни. Стару гвардію народжених у Європі провідників змінювали ті, що народилися вже в Америці. Проте рівень членства у різних чоловічих та жіночих куренях старших пластунів дуже відрізнявся, залежно від популярності проведених певного року таборів, різновидів спеціалізованого скаутинґу, на якому вони фокусувалися, а також від їхньої репутації та традицій.

УПС

Дедалі більше старших пластунів сягали віку 35 рр., маючи нагоду "вступати" до уладу пластового сеньйорату; відповідно, ця найстарша вікова група також кількісно збільшувалася. У цей період біля 80% пластунів-сеньйорів зі всього світу проживали в США. Вони були носіями пластових принципів та ідеології, народженої в Галичині й до великої міри вдосконаленої й застосованої в США. Вони мали великий вплив на різні форми пластової діяльності в перші імміґрантські роки, але з часом цей вплив поступово зменшувався. Не буде перебільшенням сказати, що їхні ряди складалися з сильних та ідеалістичних особистостей, які пронесли пластовий вогонь крізь різні етапи існування Пласту й посіяли в США зерна пластових ідей. Пластуни-сеньйори були провідною силою Пласту, і, зрештою, сам факт їхнього існування робив Пласт унікальним явищем, адже жодна інша скаутська організація не мала дорослих уладів.

Пластуни-сеньйори	1965	1970	1975
– чоловіки та жінки	520	723	805

У будь-якому випадку пластуни-сеньйори, володіючи багаторічним досвідом, були добре зорганізовані, не відрізняючись у цьому сенсі від інших уладів. Що два роки вони проводили з'їзди, на яких обирали крайове представництво і виконавчий комітет. Вони ретельно реєстрували своїх членів, зазначаючи всіх, хто брав чи не брав активної участі в Пласті. Від тих членів УПС, які не залучалися до пластової діяльності, очікувалася натомість активна участь у громадській роботі.

Таборування

Одну з найважливіших посад у КПС США займав голова КТК. Ця особа та його або її комісія несла пряму відповідальність за організацію, моніторинг та оцінку всієї таборової діяльності Пласту в Сполучених Штатах. 1969 року Іриней Ісаїв, який очолював КТК США впродовж 1960-х рр., детально окреслив три аспекти своєї діяльності:

1. Вишкільний аспект
2. Організаційний аспект
3. Технічний аспект

КТК тісно співпрацювала з окружними таборовими комісіями (ОТК), які несли відповідальність за утримання й догляд за постійними таборовими об'єктами певної оселі. Так, до ОТК "Вовчої тропи" входили

представники Нью-Йорка та Філадельфії; до ОТК "Нового соколу" – представники Буффало, Рочестера та Клівленда; до ОТК оселі "Бобрівка" – представники Гартфорда та Нью-Гейвена. Деякі ОТК ототожнювалися лише з одною станицею, як це було з "Писаним каменем" (Клівленд), "Зеленим яром" (Детройт) і "Беркутом" (Чікаґо). Кожна станиця мала таборового референта, відповідального за місцеві заходи.

1964 року Юліан Крижанівський склав 95-сторінковий посібник з настановами щодо організації й управління пластовими таборами. Загальні збори всіх таборових комендантів проходили зазвичай наприкінці червня. У липні й серпні крайова комісія або її представники оглядали літні табори. У жовтні здійснювалася оцінка проведених таборів на основі детальних звітів. У цей час крайова комісія зустрічалася з ОТК для обговорення змін і заходів з поліпшення таборових об'єктів. Вряди-годи (як це було в 1969, 1970 та 1971 рр. у Нью-Йорку) відбувалися семінари, на яких таборові коменданти мали нагоду поділитися досвідом і запропонувати певні поради.

Як правило, Пласт у США організовував три роди таборів: великі окружні табори, спеціалізовані табори та вишкільні табори.

Окружні табори

Щорічно на пластових оселях проводилися великі окружні табори. Найбільшою з осель була 350-акрова "Вовча тропа" біля Іст-Четгема в північній частині штату Нью-Йорк; під час шеститижневого сезону (по три тижні окремо для хлопців і дівчат) таборувало від 450 до 550 пластунів з станиць даного реґіону. "Новий Сокіл" (біля Буффало у штаті Нью-Йорк) приймав зазвичай упродовж сезону 200 учасників, хоч їхня кількість зменшилася після того, як Клівленд придбав собі власну таборову оселю. Чіказька таборова оселя біля Вестфілда (штат Вісконсин) приймала щоліта в середньому 180–220 учасників, майже винятково з тієї ж пластової станиці. У "Писаному камені" біля Клівленда щосезону було 100–120 таборовиків, а в детройтському "Зеленому ярі" кількість учасників коливалася від 70 до 160 осіб. Лос-Анджелес винаймав наметові містечка для своїх приблизно 40 таборовиків, а Денвер також упродовж декількох років винаймав відповідні об'єкти для своїх 30 таборовиків. Біля 60% літніх таборовиків були членами УПЮ, а 40% належали до УПН. Загалом абсолютна більшість пластунів США набиралися таборового досвіду в цих вищезгаданих великих окружних таборах.

Під час таборового сезону суттєвою частиною таборової діяльності був спорт. КПС США усвідомлювала важливість фізичних

вправ, приділяючи дедалі більшу увагу спорту, і навіть додала до свого складу посаду референта з фізичної підготовки.

Учасники окружних таборів	1965	1970	1975
– діти (юнацтво та новацтво)	1,436	1,631	1,363
– виховники	236	255	284
– команди	29	35	38

Спеціалізовані табори

Більшості юнаків та юначок, які досягали віку 15–17 рр., програми окружних таборів – на які вони ходили декілька років поспіль – здавалися вже нецікавими. У відповідь на це Пласт у цілому та КТК зокрема почали заохочувати організацію невеличких спеціалізованих таборів, що зосереджувалися на засвоєнні та практикуванні специфічних навичок, таких, як туризм, мандрівки на каное та вітрильниках, їзда на велосипедах, повітроплавання, альпінізм і лещетарство. І хоч такі табори існували й раніше, основну увагу їм почали приділяти наприкінці 1960-х і спочатку 1970-х рр.

Деякі з цих спеціалізованих пластових таборів були особливо успішні. Скажімо, лещетарські табори, організовані чоловічим куренем "Бурлаки", завдяки популярності цього виду спорту приваблювали нерідко понад 100 учасників. Орієнтовані на культуру табори "Стежки культури", що проводилися кожні два роки, також були добре відвідувані, особливо дівчатами-пластунками. 1967 року детройтська станиця організувала на своїй таборовій оселі добре відвідуваний спортивний табір.

Життя в таборі

Життя в таборі – що так сильно відрізняється від того, чим займається молодь упродовж навчального шкільного року – включає щоденні збірки і молитви разом із виховниками й таборовою командою, ватри, співи, змаги, прогулянки... і все це дуже швидко змінює молодь. Той факт, що старші за віком також беруть участь у цій діяльності, виховує повагу до старших, яку наша українська молодь швидко втрачає в загальноамериканському оточенні... Дуже часто батьки несправедливо критикують пластових виховників. Правду кажучи, ці люди заслуговують на пошану, адже якби не вони, наша молодь зростала б на вулиці або перед екраном телевізора, нічого не читаючи, крім коміксів.

Різновидом спеціалізованих таборів були літні табори, організовані окремими пластовими станицями для своїх куренів УПЮ. На цих таборах не обов'язково зосереджувалися на здобутті певних увмілостей, а радше намагалися об'єднати гуртки кожного куреня в єдине ціле шляхом взаємообміну спільним досвідом. (Такі табори становили радше правило, а не виняток для пластових куренів у Канаді.)

Вишкільні табори

Третій рід таборів був призначений для вишколу пластових виховників, особливо тих, які мають бути впорядниками в літніх таборах. Ці вишкільні табори, так звані "кадри виховників", тривали зазвичай один тиждень і фокусувалися на теоретичних і практичних аспектах керування роєм, гуртком і табором. УПН провів особливо багато таких таборів (майже 40 до 1970 р.), провадили якими найчастіше Надія Кулинич або Орест Гаврилюк. До середини 60-х рр. подібні (хоч не такі часті або численні) вишкільні табори проводилися для виховників УПЮ.

Концепція і планування вишкільного табору для юнацьких виховників "Лісова школа", що проводився на приватній оселі біля Гантера у штаті Нью-Йорк, були роботою Юліана Крижанівського. Комендантом табору був Петро Содоль, офіцер у відставці армії США, котрий мав не одне десятиріччя чудового досвіду щодо впорядкування юнацькими таборами, і був відомий своїм суворим, але справедливим

"Лісова школа" – вишкільний табір високого рівня для пластунів-виховників.

стилем керівництва. Легендарна "ЛШ" приваблювала зазвичай біля 30 юнаків старшого віку та виховників старших пластунів, що потребували вишколу, з усієї Америки (та східної Канади). За ними наглядали переважно восьмеро високодосвідчених старших пластунів та пластунів-сеньйорів. Постійним спонсором цього важливого вишкільного компоненту діяльності Пласту США, був чоловічий курінь "Лісові чорти". Подібний вишкільний табір для пластунок-виховниць, під назвою "Школа булавних", був організований дещо пізніше, в 1965 р. Очолюваний спочатку жіночим куренем "Ті, що греблі рвуть", а після 1968 р. "Першими стежами", "ШБ" була подібна до свого чоловічого відповідника за своєю програмою, формою та чисельністю. У той час, як КПС США й надалі проводила власні вишкільні курси для виховників новацтва та юнацтва, "ЛШ" і "ШБ" відіграли ключову роль у вишколі персоналу літніх пластових таборів. Варто зазначати, що хоч обидва ці популярні спеціалізовані вишкільні табори відбувалися під провідництвом ГПБ у США, вони залучали учасників і з інших країн, де існував Пласт, особливо з Канади.

* * *

Пласт у США щорічно проводив 28–32 таборів різного роду. До цього були залучені в середньому біля 30 таборових комендантів і 250 впорядників, що несли відповідальність за 1400–1600 таборовиків. Очевидно, що такі справи зустрічали багато перешкод. Як уже зазначалося раніше, незрідка виникали тертя між крайовими та окружними таборовими комісіями стосовно планування, цін, реєстраційних процедур і штатного розкладу. Тоді як КТК наполягала на дотриманні пластових принципів, адекватних стандартів і одностайності, окружні комісії (ОТК) стикалися з практичними проблемами плати за утримання й удосконалення таборів, що нерідко примушувало їх іти на компроміси.

КТК постійно була стурбована санітарним станом деяких осель і потребою системних планів структурного поліпшення таборових споруд. Іншою чутливою проблемою була виплата зарплати штатним працівникам табору. Якщо на те пішло, Пласт був організацією, в якій провідники, виховники й активісти працювали на волонтерській, безоплатній основі. Проте ОТК несли відповідальність за знаходження штатних робітників на таборових об'єктах, і нерідко мусила погоджуватися на оплату праці таборових комендантів, впорядників та інших робітників з метою залучення до літніх таборів пластових виховників з коледжів. А отже, під тиском окружних таборових комісій, Пласт у США мусив після палких дебатів йти на певні поступки таборовим комендантам і впорядникам, пропонуючи їм бодай мінімальну винагороду.

Вишкіл виховників

Пластові виховники – кваліфіковані старші пластуни і пластуни-сеньйори, які очолювали новацькі рої та гнізда, юнацькі гуртки та курені – відігравали центральну роль у фундаментальній діяльності цієї молодіжної скаутської організації. Передбачалося, що виховники мають бути активними носіями пластових цінностей; очікувалося, що вони передаватимуть ці цінності від одного покоління скаутів іншому, навчаючи своїх вихованців специфічних скаутських вмілостей, організуючи їхню діяльність і наглядаючи за їхньою поведінкою. Звісно, що дехто виконував цю роль ефективніше за інших. Але для кожного члена юнацтва або новацтва їхній виховник був у багатьох речах найпершим і найвиразнішим взірцем самого Пласту. Тому зрозуміло, що пластовий провід – представлений крайовою старшиною – приділяв величезну увагу вишколу пластових виховників.

Референт вишколу виховників у КПС США був наділений відповідальністю за виконання трьох основних функцій: (1) організації й нерідко очолення вишкільних курсів для виховників усіх уладів; (2) складання реєстру кваліфікованих виховників і відповідної кореспонденції і (3) дотримання контактів з активними виховниками і постачання їх допоміжними матеріалами. Ця посада була надзвичайно вимоглива, і нерідко було важко знайти особу, готову її зайняти. Декому вдавалося створити допоміжний штат із представників уладів, тоді як іншим доводилося нести цей тягар самостійно. У цілому зусилля пластових виховників отримували схвальну оцінку.[5]

Стосовно доповнюючих матеріалів і публікацій, з часом стало очевидно, що пластові виховники воліли б, щоб такі матеріали торкалися ширших питань, аніж просто організації діяльності. Дедалі частіше дискусії велися довкола ідеологічних проблем, таких як цілі Пласту в США, природа нового покоління української молоді та відмінності між цінностями особистості й організації.

У відповідь на резолюції 7-го Крайового пластового з'їзду, було засновано Дослідницький центр з пластових питань, очолений Миколою Оленичем. І хоч планувалося створення довгострокових програм для вишколу виховників, невдовзі стало зрозумілим, що втілення цих задумів у дійсність виявилося набагато складнішим завданням через те, що крайова старшина змінювалася що два роки. Але попри всі труднощі та проблеми, було досягнуто головної мети вишкільних програм: Пласт успішно вишколив нове покоління пластових провідників.

Преса та інформаційні служби

Леся Храплива-Щур, дитяча письменниця, вчителька і редактор пластового журналу для новацтва "Готуйсь!" (1953–1970 рр.). Вона організувала жіночий курінь "Лісові мавки" і була крайовою зв'язковою УПН у США .

КПС США усвідомлювала необхідність публікацій в українській пресі, що в 1960–1970-х рр. була ще широкопоширена й динамічна, відомостей про діяльність організації з метою детального інформування існуючих членів і залучення нових, а також для підкреслення позитивної ролі та образу Пласту в українській громаді. У КПС була створена посада прес-секретаря, хоч було важко знайти охочих її зайняти. Проблема полягала не тільки в тому, що від такої особи очікувалося продукування стабільного потоку статей про Пласт, але й у тому, що постійно звужувалося коло тих, хто був здатний виконати таке завдання. Враховуючи свою відданість збереженню української культури і те, що робочою мовою організації була українська, провід Пласту наполягав на тому, щоб уся пластова література була україномовною. Оскільки кількість молодих людей, спроможних виконати таку роботу, ставала дедалі обмеженішою, весь тягар лягав на плечі представників старшого покоління, яке також невпинно скорочувалося.

У той час ще було достатньо людей для такої роботи. 1967 року в КПС США була сформована робоча прес-група, яку очолила О.Юзенів і яка великою мірою залежала від старань А.Мілянича; її продуктивність посилювалася численними статтями про Пласт Ольги Кузьмович. Головною трибуною для цієї публіцистичної діяльності слугувала "Ватра", сторінка, присвячена Пласту, що з'являлася 6–8 разів на рік у найбільшій щоденній україномовній газеті діаспори "Свобода". Цей додаток, що виходив під редакцією Уляни Старосольської-Любович, повідомляв про різні аспекти пластової діяльності. Про значний обсяг цих репортажів свідчить той факт, що в 1975–1978 рр. там з'явилося 290 різних статей. Подібна пластова сторінка під назвою "СКОБ" виходила під редакцією О.Луцького в щоденній газеті "Америка". О.Луцький, що замінив А.Мілянича на посаді прес-секретаря КПС, редагував також бюлетень Ланки батьків "Пластприят". Завдяки зусиллям представниці молодшого покоління Романи Сохан-Гадзевич англомовні статті про Пласт з'являлися в газеті "Юкрейньєн віклі".

Як уже зазначалося, найавторитетнішим джерелом інформації про Пласт у США був бюлетень "Пластовий листок", виданий і розповсюдений КПС та її секретаріатом у Нью-Йорку. Він виходив 6–8 разів на рік накладом у 600–700 примірників, а його зміст складався з детальних звітів членів КПС, інформацій про таборову й вишкільну діяльність, статус пластових гуртків і планування майбутніх заходів. Кожен пластовий улад мав також свої власні публікації. УПС видавав не надто регулярно "Сеньйорську ватру" і "Слово", а УСП ще рідше видавав "До висот".

Публікації, призначені для УПЮ ("Юнак") та УПН ("Готуйсь!") виходили регулярно, були привабливі й гарно відредаговані. "Юнак", редагований Ларисою Онишкевич у США, виходив у Торонті для міжнародного розповсюдження (у шести країнах), мав біля 1000 передплатників у США і час від часу визначав переможців конкурсу з написання статей. "Готуйсь!" виходив щомісяця накладом у 1600 примірників, а його багаторічною редакторкою була новацька виховниця й активістка Леся Храплива. 1971 року "Готуйсь!" також почали друкувати замість Нью-Йорка в Торонті. У 1972 році "Пластовий шлях" мав 989 передплатників у світі – 544 в США, 272 в Канаді та 89 у Австралії.

Архіви

Оскільки скаутинґ був різновидом діяльності, що з готовністю дозволяла фотографувати та фільмувати свої акції, назбиралося чимало таких матеріалів. Як доволі часто траплялося з іншими аспектами пластової діяльності, майже все залежало від завзяття й зусиль однієї особи – а саме, в даному випадку, від М.Пежанського. Будучи пластуном від юних літ, проведених у Східній Галичині, М.Пежанський прикладав чималі зусилля, документуючи пластову діяльність на фото- та кіноплівку. Він створив підрозділ у КПС США, що займався збиранням фільмів і світлин з минулого Пласту. У цьому архіві зберігалося таке: довгий чорнобілий фільм з першого пластового джемборі 1947 р. в Німеччині, невідредагований фільм з проведеного в Канаді джемборі 1957 р., кольоровий фільм з джемборі 1962 р. на "Вовчій тропі" (змонтований Романом Савицьким), фільм з пластового джемборі 1967 р. в Канаді (відзнятий Й.Кулиничем) і кадри відвідин патріархом Йосифом Сліпим пластового табору на "Вовчій тропі" 1968 р. Всі фільми й фотографії (біля 1500) були задокументовані і зберігалися в домівці КПС у Нью-Йорку. Інші пластові пам'ятки зберігалися в музеї Пласту в Клівленді, заснованому завдяки зусиллям пл. сен. Леоніда Бачинського. Цей музей Пласту й далі збирав документи, листування, прапори, однострої, відзнаки, поштові марки й фотографії. 1969 р. його колекція налічувала вже біля 4000 експонатів.

Пластприят

З середини 1960-х до середини 1970-х рр. Ланка батьків "Пластприят" сягнула зеніту своєї активності в США. Існування таких груп було дещо новим явищем для Пласту, адже їх не було, ані коли організація створювалася в 1920–1930-х рр. у Східній Галичині, ані в німецьких таборах Ді-Пі, де їх неможливо було сформувати через політичну й соціально-економічну нестабільність тих часів. Проте безпечні й добре впорядковані умови життя в США та інших країнах давали змогу батькам і прихильникам Пласту робити пожертви систематичним та організованим чином. Починаючи з 1950-х рр., Ланки батьків у станицях змогли надати конкретну матеріальну допомогу цій скаутській організації.

Відколи "Пластприят" почав у 1960-х рр. зростати чисельно і ставати дедалі ефективнішим, його групи стали організованішими. 1951 року було сформульовано статут, який оновлювався 1962 та 1969 р. Ланка батьків кожної станиці складала робочий план на наступний рік; члени платити внески, від 3 до 10 доларів за рік, що дозволяло більшим групам мати річні бюджети від 3 до 5 тисяч доларів; двічі на рік звіти про їхню діяльність відсилалися до КПС, до виконавчої ради якої входив представник об'єднаних підрозділів "Пластприяту". Таким чином батьки членів Пласту володіли правом голосу в найвищому органі щодо прийняття рішень у американському Пласті. 1970 року кожна станиця США мала свою групу "Пластприяту". Серед найактивніших членів цієї допоміжної організації були Роман Баранський, Богдан Соболта, Петро Дармограй, Ніна Ільницька та Антін Тимкевич.

Визначні події

60-а річниця ЮМПЗ і новий Начальний Пластун

Головною подією цього періоду було святкування 60-ї річниці Пласту. КПС США організувала ЮМПЗ, що відбулася, як і десять років перед тим, на оселі "Вовча тропа" 19–27 серпня 1972 р. Зенон Корчинський очолював оргкомітет, а Ігор Король був комендантом зустрічі. У зустрічі взяли участь 663 юначки і 527 юнаків, 335 старших пластунів і 240 старших пластунок, 104 новаків і новачок та 346 пластунів-сеньйорів, усього 2215 осіб. Крім великої делегації з Канади, прибули також пластуни з Аргентини, Австралії (солідна делегація з 32 осіб), Німеччини, Великобританії та Італії. Поза тим було ще 1605 членів "Пластприяту" та зареєстрованих

Юрій Старосольський склав присягу Начального Пластуна на Міжкрайовій Пластовій Зустрічі в серпні 1972 р.

гостей, включно з групою польських скаутів. Кульмінацією зустрічі було заприсяження Начального Пластуна Юрія Старосольського, адже ця посада була вакантною від 1962 р., коли помер Северин Левицький. Серед поважних гостей були Митрополит Української православної церкви Мстислав Скрипник, Архієпископ Української греко-католицької церкви Василь Величковський (нещодавно звільнений з радянського Гулагу) та місцевий ієрарх, єпископ Василь Лостен.

Міжкрайові пластові зустрічі дають нагоду провідникам Пласту з різних країн спілкуватися особисто, обмінюватися думками й вирішувати взаємні проблеми. Ця зустріч не стала винятком.

* * *

У 1970-х рр. Пласт у США сягнув піку своє організаційної діяльності. Він мав сильну крайову старшину та біля 30 добре організованих станиць, з загальною кількістю членів біля 4 тисяч осіб. Літні табори, різноманітніші, ніж раніше, були численні і добре впорядковані. Упродовж року щотижнева пластова програма була різнопланова, високопатріотична й орієнтована на Україну. Більше того, з'являлося нове, хоч і не надто численне, покоління активістів, що допомагало народженим у Європі кадрам провадити організацією. В цілому Пласт перетворився у міцну й багатообіцяючу організацію, що добре пристосувалася до нового американського середовища.

Примітки:

1. «Пластовий листок» 106 (1967), ч.2, ст.4–5
2. Там же
3. «Пластовий листок» 114 (1969), ч.2, ст.11
4. Кузьмович, Ольга. 1969. «Пластовий листок» 114 (1969), ч.2, ст.11
5. Лужницький, О. […], «Америка», 7 вересня 1965

Розділ одинадцятий
Пласт у США (1976–2000 рр.)

Кінець 1970-х рр. ознаменував початок чіткого нового періоду в історії Пласту в США. Він вельми відрізнявся від попередніх часів, таких як 1940-і рр., що стали свідками яскравого відродження цієї скаутської організації в німецьких таборах Ді-Пі, або 1950-і та 1960-і рр., коли Пласт успішно пристосувався до Нового Світу, збільшивши свою чисельність і вдосконаливши організаційну структуру. Натомість наприкінці 1970-х рр. розпочався період стагнації. Якщо брати до уваги історію американської імміґрації, це зменшення чисельності і спад динамізму не були аж такими неочікуваними. Більшість етнічних організацій зазнавали процесів занепаду й розпаду після перебування у США впродовж одного-двох поколінь. Зазвичай це супроводжувалося і прискорювалося розпорошенням колишніх щільно пов'язаних між собою етнічних громад внутрішніх міст, що розпадалися в зв'язку з масовою міграцією до передмість – процесу, наслідки якого повною мірою відчули на собі українські переміщені особи.

Зрозуміло, що такий розвиток подій додав нових перешкод для здійснення регулярної пластової діяльності та збереження організаційної структури. Ба більше, з відходом неймовірно ідеалістичних, патріотичних і самовідданих діячів покоління засновників Пласту, ставало дедалі важче знаходити їм заміну серед виплеканих Америкою українців, які швидко засвоювали спрямовані на власні потреби матеріалістичні цінності та спосіб життя й культури американського середнього класу, так званих "яппі".

Занепад Пласту пояснювався не тільки змінами в українській громаді. У світі, що швидко розвивався, пропонуючи молодим людям дедалі більше нагод для проведення свого часу, скаутинґ у цілому втрачав свою привабливість для американської молоді. Відповідно, й загальна кількість скаутів, особливо в Північній Америці, нестримно зменшувалася. Якщо брати в цілому по Америці, то кількісний спад членства американських скаутів, що стався наприкінці XX століття, був більший, ніж у Пласті.

Та попри всі загрозливі перешкоди, що виникли на його шляху, Пласт вижив, хоч і з меншою кількістю членів і масштабом діяльності. І справді, порівняно з багатьма іншими українсько-американськими організаціями, що поступово занепадали або й узагалі зникали упродовж останніх декад XX століття, Пласт виявився навдивовижу стійким. Його намагання постійно займатися вишколом молодих провідників означало, що в його лавах і далі можна було знайти активних діячів.

Народження в 1991 р. незалежної України піднесло моральний дух членів Пласту, додало їм позитивних емоцій і створило нагоди для співпраці з відроджуваним Пластом в Україні. Завершувалося XX століття, і ставало цілком очевидним, що центральні пластові принципи – відданість універсальним скаутським цінностям і методам, а також збереження української національної ідентичності – ще й далі приваблювали чималу кількість американських українців.

* * *

Крайова Пластова Старшина

Упродовж 1975–2000-х рр. КПС США намагалася виконувати свої традиційні функції: збереження організаційної єдності й одностайності, нагляд і оцінка роботи пластових станиць, розроб-ка щорічних робочих планів і тематики, організація таборів, ви-шкільних курсів для виховників і спеціальних акцій, а також представництво організації всередині громади та підтримування контактів з міжнародним Пластом. Порівняно з минулими періодами, ці непрості функції – а треба не забувати, що всі пластові діячі були волонтерами – потрібно було виконувати в ті часи, коли накопичувалися проблеми, скорочувався штат організації й поширювалися настрої апатії. КПС не тільки мала давати собі раду з наростаючими труднощами, демонструючи цим свою ефективність, але й нерідко сама їх віддзеркалювала.

Протягом майже всього цього періоду КПС і далі розташовувалася у трикімнатному офісі нью-йоркської пластової домівки на Другій авеню, і більшість її членів мешкали в довколишніх місцях. КПС США виконувала свої функції, як і раніше. Проте станиці висловлювали своє доволі виправдане невдоволення, звинувачуючи КПС у надмірній увазі до “бюрократичних” деталей замість того, щоб по-справжньому заохочувати скаутську діяльність на місцевому рівні. Для виправлення цієї ситуації було вирішено проводити щорічні сходини між станицями й КПС для підтримування прямих контактів і продуктивних стосунків.

Проте доводилося стикатися і з іншими викликами: зростаючою апатією серед активістів Пласту, труднощами з пошуками кандидатів на посади виховників і зміною ставлення батьків до Пласту та його цілей – а отже, зменшенням кількості членів новацьких та юнацьких уладів. У той час ці труднощі не виглядали аж надто загрозливими, тож КПС і далі функціонувала у звичному режимі. Додавалися нові різновиди діяльності, такі як окружні Свята Весни з різноманітною українською історичною тематикою, святкування сторіччя українських поселень у США, що відзначалося у Вашингтоні (округ Колумбія), включно з першим офіційним візитом до Білого дому, а також демонстрації на

підтримку політичних дисидентів у Радянській Україні та відзначення 25-ї річниці Пласту в США найбільшою святковою акцією в Нью-Йорку.

24–27 жовтня 1976 р. в Нью-Йорку відбулася конференція крайових старшин, що представляли пластові організації Австралії, Великобританії, Західної Німеччини, Аргентини та Канади. Обговорювані питання торкалися змін організаційного регламенту, статусу різних уладів, і пластових публікацій.

Пластова делегація США на світовій конференції провідників у Нью-Йорку (1976 р.), з права наліво: Андрій Мицьо, Слава Рубель, Любомир Романків, Ольга Кузьмович і Люба Крупа.

Кульмінаційним моментом орга-нізаційної діяльності КПС США влітку 1978 р. стала участь 180 юнаків та юна-чок зі США у Пластовому Джемборі, проведеному в далеких Скелястих Горах Канади. Складними коорди-наційними питаннями участі в джемборі американської делегації займався здебільшого діловод КПС (голова сектора зв'язку й організації) Володимир Свинтух.

3 січня 1979 р. КПС США і весь Пласт зазнали болючої втрати в зв'язку з передчасною смертю у відносно молодому віці шанованого голови КПС Андрія Миця. Під час нетривалої хвороби А.Миця його обов'язки виконувала голова виховного сектора Наталка Коропецька. 16 січня 1979 р. пленум КПС обрав новим головою КПС Ігоря Сохана.

На XIV Крайовому пластовому з'їзді, що проходив на Союзівці, головою КАС на період від 1979 до 1981 р. було обрано Евстахію Гойдиш; її ще двічі переобирали на цю посаду, на якій вона пробула до 1985 р. Є.Гойдиш проживала в Нью-Йорку і була багаторічною активісткою Пласту, спеціалізуючись на праці з новацтвом. І хоч вона, можна сказати, була вже ветеранкою Пласту, однак була завжди готова приймати необхідні зміни. Від самого початку Є.Гойдиш наполягала на тому, щоб КПС приділяла більше уваги підтримці скаутської діяльності на місцевому рівні. Задля цього вона вирішила відвідати за власний кошт майже всі пластові станиці у США, щоб краще зрозуміти проблеми, які існували на місцевому рівні. Є.Гойдиш нерідко доводила, що роль КПС має бути зведена до мінімуму, вважаючи навіть, що треба зменшити штат крайової старшини.

Проте Є.Гойдиш дотримувалася традиційних поглядів стосовно того, що Пласт, на її погляд, залишався ключовим і унікальним компонентом української діаспорської спільноти. Його цінність полягала у відданості загальним скаутським принципам у поєднанні з прагненням зберегти український патріотизм та культурну спадщину.

Пласт був унікальним явищем української громади завдяки тому, що стояв осторонь політичних або релігійних угрупувань. Є.Гойдиш разом зі своїми колегами вірила в те, що Пласт, задля збереження свого характеру, повинен наполягати (попри зростаючу кількість змішаних шлюбів у діаспорі) на вживанні української мови та культивуванні української національної свідомості, включно з пошануванням українських національних свят і героїв. Відповідно, з особливим завзяттям КПС США підтримувала в цей час збирання коштів на видання україномовної "Енциклопедії України" (під редакцією Володимира Кубійовича). Є.Гойдиш також не втомлювалася повторювати, що попри загальне розповсюдження серед американської молоді наприкінці 1960-х рр. негативного ставлення до офіційних установ і правил, існувала потреба повертатися до традиційних пластових принципів, таких як дисципліна. З огляду на асиміляційні тенденції, що зростали в українсько-американській громаді, багато кому було дуже нелегко дотримуватися цих традиційних цінностей.

Той факт, що Є.Гойдаш тричі поспіль обиралася головою КПС, був свідченням, з одного боку, її самовідданого служіння Пласту, а з другого, віддзеркалював зростаючі труднощі у віднаходженні тих, хто добровільно погоджувався б узяти на себе відповідальність за керування організацією. На станичному рівні багато членів "старої гвардії" активістів, які десятиріччями брали на свої плечі тягар провідництва, потрохи помирали. Дедалі важче було знайти їм заміну серед молодих професіоналів, що вибудовували власні кар'єри й не мали багато вільного часу. Унаслідок цього, керівні посади на місцевому рівні нерідко зводилися до мінімуму, а деякі види діяльності просто скасовували. Наприклад, такі традиційні заходи, як відзначення битви під Крутами або святкування дня народження Тараса Шевченка, зникли в той час із пластового календаря подій.

У 1977–1979-х рр. особливо активними були контакти з іншими скаутськими організаціями. 1978 року КПС США співпрацювала з бой-скаутами Америки та скаутськими рухами інших країн Східної Європи над формуванням дорадчої комісії. 25 серпня – 3 вересня 1978 р. було заплановано провести на "Вовчій тропі" джемборі східноєвропейських скаутів (українських, польських, угорських, естонських, латвійських та литовських) під назвою "Єдність". Іншим нововведенням була ініціатива Пласту запросити членів різних українських організацій для участі у спеціалізованих таборах; відповідь на цю ініціативу, однак, була мінімальна. Беручи до уваги різноманітну діяльність КПС США, було дивовижно, що вона спромоглася на це наприкінці 70-х і початку 80-х рр. з річним бюджетом, що складався в основному з членських внесків, не більше 35 тисяч доларів.

Більша частина 1981–1982 рр. була присвячена підготовці до міжкрайової української зустрічі 1982 р. Була зроблена спроба підшукати для цього іншу оселю на відміну від традиційної "Вовчої тропи", об'єкти якої вважалися невідповідними для цього. Проте врешті-решт було вирішено таки провести джемборі на "Вовчій тропі" з умовою, що споруди там будуть приведені до кращого стану. Ця робота забрала в КПС більшу частину часу й енергії. 17 вересня 1981 р. КПС США призначила головою організаційного комітету зустрічі Андрія Ластовецького з Нью-Йорка. Високошановані й досвідчені Петро Содоль і Марія Мотиль з Нью-Йорка стали комендантами, відповідно, чоловічого й жіночого таборів, а Володимир Гнатчук з Детройта, котрому довелося постійно їздити до Нью-Йорка на сходини, мав виконувати обов'язки загального коменданта зустрічі. КПС наполягала, що для планування й організації зустрічі необхідно задіяти всі пластові улади, і оргкомітет з великим задоволенням дізнався, що на сходинах 26 вересня 1981 р. в Нью-Йорку всі групи старших пластунів і пластунів-сеньйорів підтримали цю ініціативу.

Під час третього терміну перебування Є.Гойдиш на посаді голови, КПС США зазнала великої біди, коли 23 жовтня 1984 р. спалахнув вогонь у її 3-кімнатній канцелярії в Пластовій домівці у Нью-Йорку, завдавши серйозних перешкод її роботі і знищивши значну частину записів і архівів. Протягом кількох наступних років КПС була змушена проводити сходини в єдиній кімнатці, яку їй виділила нью-йоркська станиця.

Попри всі її зусилля, Є.Гойдиш була змушена визнати у своєму звіті 1985 р., що їй не вдалося досягти великого успіху, виконуючи поставлені КПС США цілі. Членство і далі скорочувалося, але ще тривожнішими були поширення апатії, небажання брати на себе відповідальність і брак почуття відданості серед багатьох пластових членів і провідників, з чим їй довелося зіткнутися. Той факт, що подібні настрої панували ще більшою мірою в інших українських організаціях, не надто тішив. Ці настрої лише додавали негативу, адже Є.Гойдиш, як і інші члени швидко зникаючої "Старої гвардії", і далі вірили в те, що Пласт залишається унікальною і дуже цінною організацією: "Пласт є організація високоідейна, високопатріотична, неповторна понадпартійна і міжконфесійна, котра вміла виховати і слухатися одного проводу".[1]

Попри подальший спад членства у лавах Пласту США – 1989 р. налічувалося лише 2967 членів, майже на 25% менше, ніж 1960 р. – моральний дух КПС дещо покращився в період від 1985 до 1989 р., коли її очолював Ігор Сохан. Великою мірою це сталося завдяки радикальному оновленню крайової старшини, що 1987 р. складалася майже цілком з народжених у США членів. До неї входили такі

перспективні діячі, як Христина Санторе, Олесь Лабунька, Оля Стасюк, Андрей Ганькевич, Аскольд Винників і Борислав Білаш (з Вінніпеґа), і всі вони були ще й досі старшими пластунами. Навіть такі пластуни-сеньйори в КПС, як Андрій Бігун, Юрій Попель та Ніла Павлюк займалися скаутинґом тільки у США. Як зазначав Ігор Сохан, усередині старшини налагодилися гарні робочі стосунки, і всі члени серйозно ставилися до своїх обов'язків.

1987 року молода, але досвідчена пластунка з Нью-Йорка Оля Стасюк почала виконувати копіткі секретарські обов'язки; допомагала їй Ліда Черник. Крайову пластову канцелярію оживив не тільки приплив нових людей, вона також набрала модернішого вигляду після придбання комп'ютера. Це дуже допомогло у вирішенні багаторічної проблеми збору пластових членських внесків. Пласт і далі брав активну участь у справах української громади. 1988 року велика увага була прикута до святкування тисячоліття Хрещення України. Біля 500 пластунів в одностроях взяли участь в українській демонстрації у Вашингтоні, а на подібних акціях у Римі була також присутня велика група пластунів із США. У липні 1988 р. голова КПС США Ігор Сохан відвідав Білий Дім, взявши участь у підписанні "Резолюції поневолених народів", а в грудні того самого року він знову був у Білому Домі для вручення членам кабінету президента Рейґана меморандума на підтримку політичних в'язнів в Україні.

15 жовтня 1989 р. на XIX КПЗ було обрано головою КПС Ольгу Кузьмович з Нью-Йорка, яка вже успішно перебувала на цій посаді майже 20 років перед тим, коли організація була в самому розквіті. Це було, звісно, знаком пошани і впевненості, особливо з боку молодшого покоління, в людині, яка десятиліттями невтомно працювала у Пласті і займала різноманітні посади як на крайовому, так і на станичному рівні в Нью-Йорку. На жаль, це могло також свідчити про те, як складно було знайти відповідних кандидатів серед молодшого покоління. Фактично, у 1989 р. кількість посад у старшині США скоротилася до 14, а її членів, розкиданих по всій країні, було нелегко зібрати. Цим пояснюється те, чому О.Кузьмович вимагала від станичних провідників складати присягу, що вони допомагатимуть КПС у її роботі.

Нова старшина, на чолі якої опинилася досвідчена провідниця, і яка складалася з молодих, енергійних членів (Христина Санторе з Філадельфії, старша пластунка, що вже майже десять років працювала для КПС, була однією з найяскравіших учасниць цієї групи) з великим ентузіазмом узялася до праці. Але цей ентузіазм потроху спадав через апатію й бездіяльність, з якою постійно доводилося стикатися на місцевому рівні, і яку виявляли деякі члени Старшини. Лише вишкільний сектор, очолюваний Дарією Якубович, ефективно

виконував свою роботу. По суті, чотирьом жінкам – Ользі Кузьмович, Дарії Якубович, Олі Стасюк і Ліді Черник – доводилося виконувати всю роботу, якою раніше займалося 30 осіб.

Протягом цього періоду Крайова Пластова Старшина США була зайнята плануванням і організацією у 1992 р. Ювілейної (10-річної) Міжкрайової Пластової Зустрічі. Довший час було важко знайти бажаючих узяти на себе відповідальність за підготовку такої складної і масштабної події. Зрештою, в жовтні 1990 р. багаторічний пластовий активіст і провідник з Філадельфії Олександер Черник погодився очолити організаційний комітет. Юрій Савицький відповідав за планування, а Андрій Ластовецький займався фінансами та інфраструктурою.

Наслідки української незалежності

Очолювана О.Кузьмович КПС США проводила свою роботу в історичні часи, що співпали з поступовим розпадом УРСР і народженням 24 серпня 1991 р. незалежної України – що було давньою мрією й метою всіх патріотичних українців і членів Пласту зокрема. Зрозуміло, що такі катаклізми не могли не вплинути на Пласт. Радянська влада розвалювалася на очах, відбувалося самоствердження України і реальністю ставало те, про що раніше можна було тільки мріяти – відродження Пласту в Україні.

З незалежністю України в 1991 році появилася можливість відродити Пласт у цій країні. Українські пластуни почали брати участь у подіях, що відбувалися в США. Спереду: Орися Ковч, Олесь Криськів (Україна); стоять справа наліво: Слава Рубель, Люся Гриськів, Тереса Бень, Марта Коломиєць, Марта Зєлик, Ляля Ганкевич, Таїса Маркусь, Софія Зєлик.

Налагодження зв'язків з новоутвореними пластовими формаціями в Україні (у Львові) було відповідальністю ГПБ. Проте цей розвиток подій поставив перед американською КПС також цілу низку викликів і відповідальних моментів. 8 липня 1990 р. голова КПС О.Кузьмович організувала на "Вовчій тропі" святкування відродження Пласту в Україні, а в серпні вона помандрувала до Львова для зустрічі з його представниками. Більша частина 1990–1991 рр. були присвячено збору коштів для організації прибуття делегації пластунів з Україні та Польщі для участі у вишкільних пластових таборах у США.

Інша пам'ятна подія сталася 27 липня 1991 р., коли Юрій Шухевич, син славного Романа Шухевича – Тараса Чупринки, командира УПА і пластового активіста у 1920-х рр. – відвідав пластову оселю "Вовча тропа" і розповів про те, наскільки тісно був пов'язаний із Пластом його батько. КПС США також очолив успішний збір кошті для українських пластунів з України та Польщі, зібравши за кілька місяців 50 тисяч 636 доларів. Члени американського Пласту, особливо пластуни-сеньйори, активно допомагали Пласту в Україні, особисто туди приїжджаючи, проводячи вишкільні курси і привозячи пластову літературу.

Очевидно, що поява незалежної України та відродження там Пласту, допомогли піднести занепалий моральний дух членів Пласту у США. Ба більше, це також принесло негайну винагороду для тих, хто володів українською мовою – а цього постійно вимагали від своїх підопічних пластові провідники – бо тепер вони опинилися в явно вигідному становищі. Проте О.Кузьмович невдовзі прийшла до висновку, що з народженням незалежної України багаторічний акцент на необхідності зберігати українську ідентичність і культуру міг певною мірою стати причиною занепаду пластової діяльності у США. Вона доводила, що багато активістів Пласту в США вирішили, мабуть, що з відродженням скаутинґу в Україні, американський Пласт, який упродовж сорока років прикладав великих зусиль для збереження цінностей та ідеалів українського скаутинґу, міг тепер послабити зусилля і спочити на лаврах. Деякі активісти навіть піднімали питання про можливе припинення діяльності Пласту в США.[2]

І хоч ЮМПЗ-92 пройшла з успіхом, вона не стала, як дехто сподівався, надихаючою ін'єкцією нового динамізму в лавах Пласту США. Спроби організувати сходини з батьками здебільшого не вдавалися. Судячи зі звітів, деякі станиці були відносно активні, але інші взагалі перестали звітувати. На деякий час виникла негативна атмосфера зневіри серед членів КПС, включно з її головою О.Кузьмович, яка заявила про своє розчарування в зв'язку з відсутністю належної когорти відповідальних особистостей, які б допомогли КПС ефективно функціонувати. Проте, КПС і далі продовжувала свою роботу.

Улади

УПН

Десятиліттями в новацтва був найпродуктивніший і добре організований улад у Пласті. Він мав найефективніші програми вишколу численних виховників, які гуртувалися в кадрі "Орлиний круг", великий обсяг літератури і міцну батьківську підтримку. Більше

того, його робота полегшувалася завдяки віковій групі уладу, що була найбільш сприятлива для керування й навчання. Проте, на початку 1970-х рр. найбільшу стурбованість викликало зменшення кількості хлопців і дівчат в уладі новацтва. Великою мірою це було викликано скороченням демографічної бази для їхнього поповнення, адже молоді українські батьки у США мали чимраз менші родини.

УПН	1974	1976	1977	1980	1987	1989	1991	1992	1995
– новаки	510	435	385	344	278	254	217	195	–
– новачки	460	456	410	302	230	236	266	179	–
– загалом	970	891	795	646	508	490	483	374	425

Оскільки в деяких місцевостях не назбирувалося достатньо членів для формування окремих гнізд для хлопців та дівчат, у містах з маленькими громадами практикувалося утворення змішаних гнізд. 1991 року було вирішено об'єднати представництво УПН у крайовій старшині, надавши право представляти улад єдиному провіднику чи радше провідниці новацтва, бо цю посаду зазвичай займала жінка. Першою була Софія Зєлик.

На початку 1990-х рр. процес швидкого зменшення членства в уладі стабілізувався, коли нове покоління молодих батьків, більшість з яких були пов'язані тоді або раніше з Пластом, почали записувати своїх дітей до УПН. Деяких батьків це навіть мотивувало ставати гніздовими у своїх станицях. Тим часом дедалі більших зусиль докладалося до створення цікавіших програм з використанням сучасних підходів. Чимало зусиль докладалося також до залучення дітей з новоприбулих з України та Польщі родин або з імміґрантів так званої четвертої хвилі. Відповідно, після 18-річного спаду, у звіті 1995 р. було зазначене невеличке збільшення членства УПН.

УПЮ

Зміни, з якими постійно стикався Пласт у Америці, особливо очевидно проявилися в його основному уладі пластового юнацтва (12–17 рр.). Наскільки вражаюче цей улад демонстрував ріст і динамізм 1950–1960-х рр., настільки ж він також віддзеркалював труднощі 1980–1990-х рр. Українські родини залишали компактні центральні райони міст, де всі жили по-сусідству, а їхні діти потрапляли під дедалі більший вплив американських цінностей і ставлень. На відміну від 1950-х рр., коли українські пластуни ще й далі відчували свої "інакшість" у Америці, в 1970-х рр. вони вже мало чим відрізнялися від решти американської спільноти. Це означало, що українські підлітки

були подвійно вразливі до змін, віддзеркалюючи еволюцію, як окремої українсько-американської, так і суто американської громади.

УПЮ	1977	1982	1987	1993	1995
– юначки	644	523	326	249	250
– юнаки	739	528	376	299	281
– загалом	1301	1051	702	548	531
Пласт США загалом	**4,217**	**3,370**	**2,997**	**2,638**	**2,501**

Але невдовзі з'ясувалося, що скорочення членства – це тільки частина проблеми. З'являлися численні ознаки того, що прірва між ставленням та цінностями сучасного покоління підлітків та їхніх народжених у Європі попередників ставала дедалі глибшою. Сумніви й недовіра до існуючого стану речей, що виникли в американських підлітків наприкінці 1960-х і стали домінувати в 1970-х рр., впливали, очевидно, й на пластову молодь. Дисципліна, повага до старших і вірність пластовим правилам і настановам серйозно погіршилися. На відміну від мілітаристської строгості післявоєнних років, у пластових звітах 1980–1990-х рр. дедалі частіше йшлося про зростаючу недбалість у поведінці як пластунів, так і пластунок. Це позначалося також і на менш відповідальному ставленні до провідництва, тож якість звітування й ведення записів також погіршувалася. Хоч офіційна пластова діяльність велася й далі українською мовою (якщо її розуміла більшість), англійська ставала основним засобом спілкування між підлітками.

Першою реакцією на це пластових провідників було наполягання на дотримуванні традиційних цінностей і заклик до відновлення суворішої дисципліни. Ця реакція, проте, виявилася безрезультатною.

Кращого розуміння поглядів і ставлення пластунів-юнаків було досягнуто під час джемборі 1982 р., на якому були присутні 417 юнаків з Канади та США. Петро Содоль, досвідчений зв'язковий і багаторічний комендант вишкільного табору виховників "Лісова школа", провів опитування хлопців, у якому були наступні питання:

1) *Якою є ваша етнічна ідентичність? 57% українців, 37% американців українського походження та 6% американців або канадців;*
2) *Біля 66% розмовляли вдома українською і 33% не розмовляли (але під час спілкування з друзями вживали найчастіше англійську);*
3) *Біля 50% вважали, що школи українознавства були зайвими;*

4) *Причини належності до Пласту: 43% задля товариства, 24% задля участі в таборах, 14% задля батьків і 7% задля цікавих сходин;*

5) *Біля 66% схвально ставилися до впорядників їхніх станиць;*

6) *Біля 66% були задоволені таборами і таборовим досвідом;*

7) *Серед пластових занять найпопулярнішими в таборі були теренові гри, купіль, спорт і мандрівки; табірництво, піонірка, перша допомога та картографія (речі, які вимагали певних зусиль) були толеровані; а впоряд, нічна стійка та сигналізація були дуже непопулярні.*

8) *Знання про Пласт як організацію були на низькому рівні: лише 33% знали, хто був Начальним Пластуном, і що таке ГПБ.*

9) *Коли їх запитали, які їхні амбіції щодо діловодства в гуртку, 30% хотіли б бути гуртковим чи курінним провідником, по 10% хотіли б бути якимсь заступником, скарбником чи братчиком, але майже ніхто не хотів бути писарем.*

П.Содоль зробив з цього висновок, що 25% юнаків правдоподібно не повинно бути в Пласті, який їх абсолютно не цікавить. Він був здивований, що попри все це під час ЮМПЗ-82 дисциплінарних проблем було значно менше, ніж він очікував від 417 юнаків. Як і інші перед ним, П.Содоль зробив висновок, що вирішальну роль у створенні для юнаків належної пластової атмосфери відіграє кваліфікований виховник.[3]

1985 року крайовий референт пластунок Христина Ковч провела опитування дівочих куренів у США. Її коментарі в результаті цього опитування були не надто підбадьорливі: пластунки в Нью-Йорку були безвідповідальні; в Чікаґо дівчата (і їхні батьки) не виявляли великої зацікавленості Пластом; у Клівленді, Рочестері й Детройті були добре організовані й активні курені; у Філадельфії спадало зацікавлення Пластом; курінь у Сиракузах мав розпадатися через малу кількість учасниць; у Пассейку та Буффало ситуація була задовільна; курінь у Вашингтоні був активний, але йому бракувало виховниць; в Албані було замало юначок, щоб утворити курінь, а Нью-Брансвік (штат Нью-Джерсі) був вартий уваги завдяки потужній підтримці батьків.[4]

Любомир Романків був Начальним Пластуном з 1997 до 2016 р.

Виглядало, що американські підлітки українського походження мали просто забагато інших занять і справ, що забирали їхній час та увагу.

Нове покоління пластових провідників – 1980 року вже майже 80% з них були народжені й виховані у США – робило чималі зусилля для впровадження змін, що могли б привабити юних українських підлітків. Більше уваги приділялося меншим, спеціалізованим таборам, включно з курінними таборами, таборами каноїстів, різьбярів, любителів дикої природи. При складанні курінних програм діяльності на наступний рік юнакам і юначкам давали більше права голосу і ділили з ними відповідальність за планування занять.

Пластовим виховникам постійно нагадували, що вони мають бути взірцем для своїх підопічних і не давати їм підстав для розчарування. Виховники погоджувалися, що в цілому підхід Пласту до співпраці з молоддю був ефективний, що було необхідно дотримуватися певних моментів дисципліни, а українська мова мала залишатися основою спілкування. Але вони також визнавали, що для втілення в життя програмних цілей Пласту потрібно стимулювати творчу уяву й фантазію.

1993 року на відзначення Свята Весни було проведено табір на відпочинковій оселі "Писаний камінь" біля Клівленда. На табір зголосилося 135 юнаків та юначок (з Клівленда, Буффало, Рочестера, Нью-Йорка, Чікаґо, Детройта, Ньюарка, Філадельфії та Вашингтона), що представляли майже третину уладу юнацтва у США. Пластові виховники скористалися нагодою, щоб розпитати підлітків про пластові справи і турботи. Результати цього опитування були наступні:

- *33% юнаків та юначок вважали, що Пласт має залишатися винятково україномовною організацією;*
- *67% юнаків та юначок вважали, що Пласт має стати двомовним, українсько-англійським (але вони не були певні, яка мова повинна домінувати);*
- *20% пластунів розмовляли зі своїми батьками тільки українською;*
- *70% розмовляли з батьками українською та англійською;*
- *10% розмовляли з батьками в основному англійською;*
- *90% мали батьків, що були пластунами в той час або раніше;*
- *33% захоплювалися Пластом, бо він давав їм нагоду пізнавати унікальні речі;*
- *67% любили Пласт, бо бачилися там зі своїми друзями;*
- *33% нічого б не міняли у пластовій програмі;*
- *67% воліли б змінити трохи вигляд одностроїв і мати більше вільного часу в літніх таборах;*

- *80% приходили на заняття Пласту щотижня, а 20% що два тижня; сходини велися українською мовою, але виховники нерідко вживали англійську при спілкуванні з пластунами.*

Аналізуючи результати цього опитування – яке було не зовсім достовірне, бо проводилося з наперед вибраною групою найактивніших і найвідданіших пластунів – виховники зробили висновок, що знання української мови, хоч і доволі поширене, було, однак, зведене до елементарного рівня. Це призвело б до небажаних наслідків у майбутньому: хоч теперішні виховники ще й далі непогано володіли українською мовою, під знаком питання було те, наскільки вправно зможе розмовляти українською нове покоління пластових провідників. Більше того, виглядало, що чимало батьків розглядали Пласт, як важливу організацію для заохочення вживання української мови, хоч самі батьки не мали бажання або спроможності робити це самі.

Існували, однак, підстави і для оптимізму. Той факт, що батьки більшості пластунів були й самі теперішніми або колишніми членами Пласту США, означав, що відданість організації та її ідеалам передавалася по естафеті від одного покоління другому. У значній частині родин було вже два або три покоління пластунів – а це було свідченням того, що пластові методи й цінності не втрачають з роками своєї привабливості для різних ґенерацій. Ба більше, можна було розраховувати, що ці родини забезпечуватимуть постійний, хоч і не надто великий за обсягом, приплив до організації нових членів. Той факт, що чимало батьків пластунів повернулися до пластової діяльності, коли до організації вступили їхні діти, підтримував, як видається, цей висновок, засвідчуючи поповнення бази людських ресурсів, що були в розпорядженні Пласту. І зрештою, що найважливіше, можна було зробити висновок про існування певних гарантій подальшого функціонування Пласту і про те, що його програма ще й далі приваблювала певний контингент українських підлітків.

УСП

Старші пластуни й надалі залишалися складним, але й істотно необхідним уладом Пласту. Вік від 18 до 35 рр. – це період великих змін у житті людини. Нерідко ці молоді люди зосереджуються на здобутті освіти, що часто змушує їх покидати місця, де вони зростали, або ж на утворенні родини чи кар'єрному зростанні. Це час, коли відходять старі друзі, включно з колегами по Пласту, і з'являються нові, що можуть бути не пов'язані з Пластом. Старшими пластунами вже не керують виховники, а в пластовій програмі їх мало що може зацікавити. Для

тих, хто й далі залишався у Пласті, їхній станичний улад пластунів-сеньйорів був для них радше неформальною групою приятелів зі спільними інтересами, а якщо вони були активними в Пласті, то робили це на добровільній основі. Ніхто надто ретельно не документував їхній статус і діяльність. На XIX КПЗ про стан УСП звітувалося наступним чином: "Цей улад характеризується в основному високим рівнем апатії, відсутністю ясних цілей, а також сумнівами в потребі й надалі займатися скаутинґом або здатністю це робити. Рідкісні випадки наявності [серед старших пластунів] взірцевих скаутів і пластових виховників не викликають зацікавлення і підтримки серед їхніх колег, що викликає тільки зневіру й розчарування".[6]

Однак потрібно зауважити, що з цього уладу вийшла переважна більшість виховників для юнацтва, які організовували й проводили літні табори, а також дедалі частіше ставали складовою частиною проводу пластової старшини. Вони часто пропонували нові ідеї й методи вдосконалення пластової програми. Зрештою, не менш важливим було те, що члени УСП нерідко одружувалися між собою й виховували дітей, які згодом записувалися до Пласту.

УСП	1977	1980	1982
– чоловіки	468	469	422
– жінки	610	516	479
– УСП в цілому	1,078	985	901
Пласт США в цілому	4,216	3,634	3,370

Стосовно окремих пластових станиць, по 75–100 старших пластунів проживали в кожному з таких великих міст, як Нью-Йорк, Чікаґо та Філадельфія, по 35–40 у Клівленді й Детройті і по 10–15 у Гартфорді, Буффало, Рочестері, Вашингтоні та Лос-Анджелесі.

У середині 1980-х рр. в УСП США було 10 чоловічих і 13 жіночих куренів (з міжнародним членством).

Чоловічі курені: "Червона калина" (14 членів), "Лісові чорти" (38), "Чорноморці" (28), "Орден Хрестоносців" (63), "Хмельниченки" (55), "Побратими" (25), "Бурлаки" (24), "Сіроманці" (10), "Вовкулаки" (12) і "Чота крилатих".

Жіночі курені: "Лісові мавки" (55), "Ті, що греблі рвуть" (23), "Чортополохи" (27), "Спартанки" (46), "Шостокрилі" (4), "Верховинки" (4), "Перші стежі" (30), "Чорноморські хвилі" (15), "Буриверхи" (5), "Нові обрії" (18), "Княгині" (9) та "Степові відьми".

Чоловічий курінь “Чорноморці” та жіночий курінь “Чорноморські хвилі” займалися організацією водного спорту і вітрильних таборів. Пластова оселя “Вовча тропа” (2007 р.).

Чоловічі й жіночі курені УСП забезпечували дорослих скаутів цього уладу найефективнішою організаційною та соціальною структурою. Вони підтримували тісні зв’язки зі своїми членами й об’єднували осіб цієї вікової групи, заохочуючи їх контактувати між собою і користатися досвідом старших членів, набираючись також енергії від молодших.

Біля 55% старших пластунів і пластунок у США належали до чоловічих і жіночих куренів, а решта були приписані до відповідної станиці УСП. Наприкінці 1970-х рр. докладалося великих зусиль для активного залучення всіх старших пластунів і заохочення тих, що не були ні з ким пов’язані, організовувати нові чоловічі або жіночі курені. Іншою проблемою було те, що юнаки й юначки, що завершували перебування в уладі пластового юнацтва, не завжди реєструвалися в уладі старших пластунів, попри те, що КПС домагалася цього. Навіть виховники старших пластунів доволі часто не реєструвалися у своїх станицях. На рівні КПС США було започатковано 1976 р. й завершено 1981 р. процес, що призвів до злиття двох окремих уладів старших пластунів і пластунок у один, змішаний улад з представництвом у КПС. Лише 33% відомих старших пластунів перереєструвалися в новому уладі.

	1986	1991	1993	1995
Улад старших пластунів	817	676	616	544
Пласт США в цілому	2,997	2,704	2,638	2,501

На початку 1990-х рр. увага багатьох старших пластунів у США була прикута до подій в Україні, а їхній крайовий представник, Ілля Лабунька, провів багато часу в Україні. Більше того, він став ініціатором руху, що закликав старших пластунів листуватися напряму з відновленими старшими пластунами в Україні й заохочував їх допомагати становленню Пласту в Україні й радити своїм українським колегам долучатися до існуючих чоловічих та жіночих куренів УСП.

УПС

Добре організована група пластунів-сеньйорів (жінок і чоловіків віком понад 35 рр.) послідовно сповідувала патріотизм, відчуття обов'язку й дисципліну, що їх організація прагнула прищепити молодшим членам. Це була група, що від самого початку десятиліттями несли світоч Пласту, зберігши його аж до XXI століття завдяки своєму ідеалізму, патріотизму і вмілому керівництву. Пластуни УПС були пластовими мислителями, організаторами, адміністраторами й вихователями молоді – вони були провідниками Пласту, особами, що "виросли в Пласті" й ніколи не переставали вважати себе пластунами. Пластуни-сеньйори належали до єдиного уладу в Пласті, що й далі

Зустріч одного з найдавніших жіночих куренів Пласту "Ті, що греблі рвуть" на оселі "Вовча тропа" (2007 р.).

кількісно зростав навіть після того, як почали скорочуватися молодші улади. Частково це ставалося завдяку тому, що не існувало вікового бар'єру для тих, хто й далі бажав залишатися членом Пласту.

У 1980-х рр. 28 станиць США мали активні групи УПС.

Члени УПС	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1988	1989
	836	848	880	902	889	879	882	904	925	997	1,014

Під час різних джемборі пластуни-сеньйори США організовували власні табори й заняття в них. Скажімо, на Пластовій зустрічі 1982 р. Лариса Онишкевич організувала серію лекцій та групових дискусій на такі теми, як "Історія Пласту", "Пласт у 2000 році", Майбутнє української мови в Пласті", "Зростання Пласту і зв'язки з громадськістю" та "Провідництво у Пласті".

Щораз більше пластунів-сеньйорів наголошували на специфічній проблемі, з якої зіткнувся Пласт: "сивочолості" організації. На початку 1990-х рр. це означало, що багато членів молодіжної колись організації вже не були молодими. Як уже згадувалося раніше, голова КПС США Ольга Кузьмович акцентувала на тому, що продовження цієї тенденції означатиме, що настає, можливо, час, розпустити Пласт. На щастя, це питання серйозно не розглядалося, але УПС і далі займав непропорційно велике місце у Пласті США.

Минуло десять років, і діяльність пластунів-сеньйорів отримала нову перспективу під проводом Володимира Гнатківського. В.Гнатківський доводив, що крім загальної підтримки Пласту і збереження його традиційних цінностей, УПС повинен також приділяти більше уваги подіям в Україні, а особливо, сприяти відродженню там Пласту. І справді, чимало пластунів-сеньйорів зі США (і Канади) відіграли вирішальну роль у відновленні Пласту в Україні.

Таборування

Окрім занурення в україномовне середовище, пластові табори давали нагоду запізнати скаутів з інших частин країни і налагодити нові приятельські стосунки. Однак не всі коменданти таборів і виховники були достатньо вишколені для своєї роботи, програми не завжди належним чином виконувалися, а ставлення до молоді було доволі часто не надто професійне, викликаючи негативну реакцію, особливо від пластунів старшого віку.

Коли М.Раковський завершив свій другий термін на посаді голови КТК у 1979 р., він запропонував КПС США низку ідей,

пропозицій та рекомендацій. Враховуючи те, що досвідченіші пластуни віддавали перевагу спеціалізованим таборам, він пропонував частіше організовувати саме такі табори. Також він заохочував проведення курінних таборів, які б планувалися і проводилися самостійно куренем певного міста (як це регулярно робили пластові курені в Канаді).

Найбільш новаторська рекомендація М.Раковського стосувалася штату таборів. Він пропонував наймати висококваліфікованих комендантів (насамперед, мабуть, учителів, на що були вагомі підстави), які б щороку забезпечували високу якість керування таборами. На жаль, для того, щоб ці пропозиції втілити в життя, бракувало фінансових ресурсів. Однак було наголошено на неприпустимості недбалого підбору таборової команди; треба було приймати лише тих, хто пройшов належний вишкіл. М.Раковський піддав критиці тих комендантів, які залучали невишколених таборових виховників, не узгоджували свої таборові програми з КТК і не здавали належних звітів з оцінкою їх діяльності. Самі ж таборовики воліли зустрічати серйозніші виклики, ніж просто перебувати в комфортних умовах. Попри деякі вдосконалення, участь в таборах поступово зменшувалася. Частково це пояснювалося тим, що обов'язкова участь в таборах вже перестала бути суворою вимогою. Щоб вирішити цю проблему, були запроваджені нові форми таборування.

КПС США була й далі стурбована незадовільним рівнем літнього таборування. 13 листопада 1988 р. Зеня Брозина з КТК провела сходини в Нью-Йорку для пластових родин, на яких були присутні 105 батьків. З.Брозина пояснила батькам, що пластове таборування – це не просто літній відпочинок, а радше продовження того, чому їхні діти навчалися протягом року. Під час щотижневих занять вони навчалися різним вмілостям теоретично, тоді як улітку мали застосовувати їх на практиці. Батьки ж, зі свого боку, були найбільше стурбовані браком кваліфікованих і досвідчених впорядників. Але, враховуючи вкрай скромну фінансову компенсацію у розмірі кількох сотень доларів на табір, чимало потенційних пластових виховників робили висновок, що їм просто не вигідно працювати в літніх пластових таборах.

Участь в окружних таборах США	1977	1978	1985	1988	1994	1995
– таборовики	1,024	834	732	498	532	551
– команда і виховники	239	181	206	111	142	101

І хоч самі таборовики та їхні батьки прагнули певного вдосконалення й коригування таборових програм, основне ядро старшини не бажало радикальних змін. Воно воліло б, щоб Пласт США

й надалі займався таборуванням і скаутинґом в тому українському контексті, що завжди пропонувався.

Вишкіл виховників

Виховники були тим двигуном, завдяки якому функціонував Пласт. Упродовж року вони займалися вихованням молодших пластунів, а влітку проводили табори. Однак вирішальною проблемою було те, яким чином передавати традиційні цінності, водночас постійно пристосовуючись до мінливого середовища. Ефективність, з якою Пласт міг би впоратися з цією проблемою, залишалася промовистим показником його спроможності вижити в США.

Організації вельми пощастило, що впродовж 1970–1990-х рр. вишкіл виховників був відповідальністю невеличкої групи надзвичайно самовідданих і досвідчених осіб (усіх жіночої статі): Христини Навроцької, Наталії Коропецької, Ніни Самокіш і Дарії Якубович. Завдяки їхнім зусиллям Пласт спромігся впоратися з проблемами, що дуже легко могли здатися нездоланними. До 1993 р. Виховний сектор КПС ніс повну відповідальність за вишкіл і призначення таборових виховників і впорядників, а також за підвищення їхнього статусу, особливо під час таборового сезону.

Початок і середина 1970-х рр. були кульмінаційним періодом Пласту США щодо ефективного вишколу виховників і таборових впорядників. У 1975–1977 рр. біля 50 виховників юнацтва і 20 виховників новацтва вишколювалися щорічно. Попри все це, пластові станиці постійно нарікали на брак виховників. Проблема полягала в тому, що не всі, хто пройшов вишкіл, справді працювали пізніше пластовими виховниками. На вишкільні табори виховників зазвичай зголошувалися старші пластуни, але у вишкільних таборах для УПН чимало учасників

Вишкіл новацьких виховників

На двотижневому курсі було представлено біля 60 різноманітних тем, включно з такими: чим новацький виховник відрізняється від юнацького, фізіологія та психологія розвитку дітей новацького віку, принципи підходу до новацтва, ігри та співи, вмілості та проби, національне й релігійне виховання, історичні ігри, програми на дощові дні, стосунки з батьками, новацькі вправи на свіжому повітрі, сходини й урочистості, організація таборів, а також поточні справи уладу. Виховники мали виконати практичні завдання з підготовки до щотижневих сходин і літніх таборових занять. Дії виховників оцінювалися інструкторами, а також ними самими.

були 15- або 16-річні пластуни УПЮ, самі ще недосвідчені й мало ефективні. Ба більше, їхнього володіння українською мовою було недостатньо для авторитетного спілкування з дітьми. Треба було впроваджувати новий підхід для нового типу виховника.

Для скаутів, що прибули з Європи, залучення в діяльності громади, включно з Пластом, було широко поширеною і шанованою справою; від них, фактично, цього й очікувалося. А от серед вихованої американським середовищем молоді так званого покоління "Я" відданість і зацікавлення у справах громади була значно слабшою. Відповідно, посада пластового виховника почала втрачати свою привабливість. Ця тенденція, хоч і не надто ще поширена, була однак тривожною. З метою порятунку ситуації були введені деякі зміни. Скажімо, вік учасників вишкільних програм новацьких виховників було збільшено до 16 з половиною років, а "зелених" новобранців парували з досвідченішими виховниками.

У 1992–1993-х рр. Дарія Якубович, котра тепер була відповідальною за вишкіл юнацьких виховників, зауважила, що семінари ставали ефективнішими засобами вишколу від традиційних одно- або двотижневих таборів. Особливо це стосувалося старших пластунів, які нерідко працювали повний робочий день. Вона запропонувала, щоб відтепер вишкіл складався з семінару, якому передував би заочний курс, а після якого йшов би рік практичного стажування. Лише тоді особа затверджувалася б новацьким виховником. З 87 осіб, яки пройшли вишкіл у цей період, 45 були згодом затверджені виховниками. Д.Якубович була також задоволена тим фактом, що середній вік виховників відчутно зріс: 59 були старшими пластунами, шестеро – пластунами-сеньйорами, а 22 – юнаками та юначками старшого віку. Ба більше, станиці виявляли дедалі більше зацікавлення у вишколі.

Кількість нових повністю вишколених юнацьких виховників									
1975–77	77–79	79–81	81–83	83–85	85–87	87–89	89–91	91–93	93–95
47	41	23	13	9	11	11	0	29	9

Станиці

Опорами організаційної структури Пласту в США були станиці. Будучи у своїх містах важливою частиною української громади, вони віддзеркалювали як переваги, так і недоліки цих громад, зміни, які ті зазнавали, і присутні їм унікальні характеристики. Пластові станиці поповнювалися членами та провідниками саме з цих громад – або, якщо точніше, набирали їх з тих представників громад, батьками яких були післявоєнні переміщені особи. Натомість, станиці віддячували

громаді тим, що пропонували молоді український різновид скаутинґу. В цілому, попри деякі внутрішні незгоди, Пласт і далі користувався великим авторитетом, залишаючись шанованою й корисною організацією майже в усіх українських громадах на терені США.

Великі станиці

Вкінці XX-го століття шість великих станиць – Нью-Йорк, Ньюарк, Філадельфія, Чікаґо, Детройт і (нова в цій категорії станиця) Клівленд – залишалися життєздатними попри значне кількісне скорочення. Більшість з них володіли солідними активами. У Нью-Йорку пластова домівка, розташована у великому будинку на Другій авеню, оцінювалась у мільйони доларів після стрімкого зростання цін у місті. Нью-йоркська станиця була також основним акціонером "Вовчої тропи", великої відпочинкової оселі, вартість якої також зросла. Будівлі, що ними володів Пласт у Чікаґо, Детройті, Філадельфії та Ньюарку, також набули значної вартості. До того ж, у власності станиць Чікаґо (до 1994 р.), Детройта і Клівленда перебували таборові оселі. Проте з часом занепад міст, розпорошення громад і скорочення кількості членів змусили станиці Філадельфії й Ньюарка продати свої домівки (філадельфійська будівля була продана 1982 р. за 45 тисяч доларів) й займати офіси в добре обладнаних українських громадських центрах своїх районів. Чіказька станиця відрізнялася в цьому сенсі від інших, залишаючись і далі в старій українській дільниці в центрі міста, попри те, що чимало українців переїхали жити на околиці.

Іншим активом великих станиць була наявність критичної маси старіючих, але й далі активних скаутів, що були готові надавати підтримку. Ця відносно велика кількість членів означала присутність значного числа скаутів другого або навіть третього покоління, готових працювати задля підтримки своєї пластової станиці. Скажімо, відносно динамічна детройтська станиця регулярно випускала бюлетень для своїх членів.

Середні станиці

На початку 1980-х рр. у США було дев'ять середніх пластових станиць, у кожній з яких було приблизно 70–120 зареєстрованих членів. Такі станиці було найлегше очолювати, позаяк вони не були ані занадто великі для створення адміністративних проблем, ані занадто малі для обмеження масштабів діяльності. Особливе місце в цій групі займало Буффало. Там була невеличка, але дуже віддана когорта пластунів-сеньйорів – Оксана Бережницька, Ярослав Пришляк і родина Пашковських – що десятиліттями забезпечувала фахове провідництво, а також декілька активних членів молодшого покоління. Ба більше, попри

свої невеличкі розміри, ця станиця першою в США придбала пластову оселю. Її недоліком було те, що Буффало було містом, яке економічно занепадало; там не було достатньо університетів і робочих місць для молоді, а українська громада була не надто велика. Відповідно, Пласт у Буффало не мав у місті власної домівки, а утримання оселі "Новий сокіл" ставало дедалі проблематичнішим у зв'язку зі скороченням членства.

Малі станиці

Малі станиці у США, що налічували 13–14 членів, були найвразливіші. Українські громади, з яких вони могли набирати нових членів, були невеличкі; нерідко бракувало досвідчених і відданих пластунів, що складали б основне ядро станичного проводу, а міста, в яких вони розташовувалися, нерідко зазнавали економічного спаду – за винятком Лос-Анджелеса та Денвера. На початку 1980-х рр. кожна станиця складалася з 30–50 членів; їм бракувало скаутів для належного формування куренів, і навіть гуртки були нерідко змішані. У деяких взагалі не було новацтва та лише жменька юнаків і юначок. Проте, існували й великі відмінності між цими станицями.

Станиця Лос-Анджелес поповнювалася здебільшого дітьми сучасних або колишніх членів Пласту, які знайшли собі роботу у процвітаючій Каліфорнії. І хоч пластові провідники в Л.А. прагнули відтворити молодіжне українське середовище, в якому вони зростали, здійснювати ці наміри їм часто перешкоджали відстані між районами, де вони мешкали. Їх було замало, щоб купити власну домівку, й вони перебували задалеко від інших станиць, тож для проведення літніх таборів їм зазвичай доводилося винаймати приватні оселі біля Лос Анджелеса.

Дещо іншою була ситуація в Денвері. Хоча станиця і не була новою, її проблема полягала в тому, що українська громада була замалою, щоб сприяти її зростанню. На сході країни, в Албані (штат Нью-Йорк), українська громада було також малою, але перевага станиці була в наявності невеличкої, але відданої когорти пластунів-сеньйорів, які докладали великих зусиль для підтримання бодай мінімального обсягу пластової діяльності. Бостон, де численні університети приваблювали до себе чимало сучасних і колишніх українських скаутів, і де була значна українська громада, також спромігся утримувати невеличку станицю, хоч там проблема полягала в тому, що її пластові провідники нерідко залишали місця після завершення навчання.

Умови були значно складніші у відносно маленьких і економічно занепадаючих містах, таких як Лорейн, Янґстаун, Елізабет, Йонкерс, Джерсі-Сіті, Трентон, Бриджпорт, Сиракузи і Нью-Гейвен. Одного часу в Сиракузах була вельми динамічна пластова станиця, але в 1990-х рр. їй бракувало вже необхідного ядра активістів, які могли б її підтримувати.

Членство станиць, 1978–1993 рр., % від Пласту США в цілому						
	1978	**1982**	**1987**	**1991**	**1993**	**1995**
околиця Албані	29	27	23	24	24	20 (1%)
Бостон	66	59	48	47	44	31 (1%)
Бриджпорт	43	31	12	12	0	
Буффало	121	120	106	80	79	77 (3%)
Вашингтон	164	164	137	109	111	92 (4%)
Гартфорд	101	77	44	78	72	57 (2%)
Гемпстед	46	46	32	19	28	25 (1%)
Детройт	333	230	219	196	194	200 (8%)
Джерсі-Сіті	49	31	14	0	0	
Елізабет	37	29	14	6	6	
Йонкерс	28	4	3	0	0	
Кергонксон	40	52	27	30	30	27 (1%)
Клівленд	253	183	165	148	159	157 (6%)
Лорейн	25	19	0	0	0	
Лос-Анджелес	86	56	53	50	63	56 (2%)
Міннеаполіс	48	71	44	17	22	
Ньюарк	386	294	323	297	276	282 (11%)
Нью-Брансвік	47	43	58	72	73	64 (3%)
Нью-Гейвен	60	55	53	10	43	22 (1%)
Нью-Йорк	585	448	379	331	339	341 (14%)
Пассейк	182	143	128	128	128	115 (5%)
Рочестер	159	108	68	68	76	66 (3%)
Сиракузи	76	63	38	26	19	
Трентон	54	44	14	0	0	
Філадельфія	413	417	337	306	308	307 (12%)
Честер	12	0	0	0	0	
Чікаґо	386	306	311	308	301	289 (12%)
Самітники	187	132	256	221	201	251 (10%)
Загалом США	**4,043**	**3,279**	**2,940**	**2,600**	**2,613**	**2,501**

Бриджпорт, Джерсі-Сіті та Трентон були доволі активні в 1970-х рр., але в 1990-х ці станиці були змушені розформуватися через занадто малу кількість членів. 1991 року Нью-Гейвен, у якому залишалося тільки 10 членів, також був готовий припиняти діяльність, але рішучі зусилля колишніх та сучасних скаутів значно покращили ситуацію в середині 90-х, коли кількість членів збільшилася до 43 осіб. У Бриджпорті, Лорейні та Йонкерсі (як і в Бінґемтон, Честері та Янґстауні трохи раніше) пластові станиці припинили своє існування в 1980-х рр., а в 1990-х їм бракувало членів навіть для створення пластового гуртка.

Усі малі станиці спіткалися з подібними проблемами: занадто малі українські громади, скорочення народженого в Європі покоління, що їх заснувало, і брак нових членів їм на заміну. У 1990-х рр. станиці Балтимор, Гемпстед, Міннеаполіс та Сиракузи зменшилися до рівня пластових гуртків. У той же час зростала кількість пластунів-самітників, що мешкали у віддалених містах де не було українських громад.

Пластприят

Не являючись офіційно частиною Пласту, "Пластприят" відігравав доволі важливу роль у підтримуванні діяльності скаутської організації в період її найбільшого росту й авторитету.

Як уже зазначалося, в 1975 р. було 31 відділів "Пластприяту", з загальною кількістю членів у 1519 осіб. "Пластприят" мав свій регламент, а керівники підрозділів тісно співпрацювали зі станичними управами. Часто вони також виконували обов'язки секретарів або скарбників станиць. Деякі члени "Пластприяту" закінчували вишкільні курси і працювали виховниками; інші ставали опікунами новацтва і юнацтва.

Ці всі видатки підрозділ "Пластприят" покривав частково за рахунок членських внесків, що становили від 3 до 10 доларів на рік. Однак більша частина необхідних коштів зароблялася на танцювальних вечорах або пікніках, організованих підрозділами відповідних станиць.

Динамізм "Пластприяту" великою мірою залежав від відданості й відчуття обов'язку, що характеризували народжене в Європі покоління батьків. Для них було важливим існування суто української скаутської організації, і вони були готові витрачати на її підтримку свій час, енергію та гроші. Усе почало змінюватися, коли дедалі більше батьків були вже представниками американського покоління, що було значно обмеженіше в часі і відкритіше до неукраїнських варіантів дозвілля для власних дітей. Вони в цілому були вже значно менш віддані Пласту, ніж їхні прибулі з Європи попередники. Крім того, зростаюча кількість мішаних шлюбів підточувала основи демографічного фонду, з якого зазвичай поповнювалося членство "Пластприяту".

Починаючи з 1995 р., крайова старшина вже не отримувала жодних звітів про діяльність "Пластприяту". Не можна сказати, що батьки перестали підтримувати Пласт; вони й далі надавали допомогу, але ця підтримка надавалася вибірково й неформально. А офіційна й колись така динамічна батьківська допоміжна організація "Пластприят" припинила своє існування.

Преса і публікації

У 1970-х рр. Пласт у США великою мірою покладався на українську пресу для інформування громади про свою діяльність, приваблюючи таким чином нових членів. Велику роботу в цьому напрямку здійснювала крайовий пресовий референт Олександра Юзенів. Завдяки її зусиллям, у 1975–1977 рр. головна українська щоденна газета "Свобода" надрукувала 160 статей про Пласт. Дві інші українські газети, "Америка" та "Народна воля", також регулярно друкували такі статті, хоч далеко не так часто (відповідно, 22 та 11 упродовж цих двох років). У цей період з'являлися також інші публікації про Пласт. Оскільки 1975 р. багато станиць святкували своє 25-ліття, з'явилося чимало публікацій, присвячених цій річниці. Детройтська станиця видавала також регулярний бюлетень, а нью-йоркська станиця публікувала щорічні звіти.

На оселях "Вовча тропа" та "Бобрівка" друкувалися таборові інформаційні бюлетені. Часто також виходили інформаційні бюлетені під час щорічних (дво- або триденних) Свят Весни. 1976 року А.Мицьо організував бібліотеку в Пластовій канцелярії в Нью-Йорку.

У ці роки Міжкрайовий Пластовий Конґрес прийняв важливе рішення: було обумовлено, що за передплату на такі пластові видання, як "Юнак", "Готуйсь!" і "Пластовий шлях" нестимуть відповідальність відповідні станиці, а не самі ці видання. Важлива інформація, звіти й настанови з'являлися в бюлетені "Пластовий листок", що регулярно виходив протягом року.

Хоч "Свобода" й надалі надавала допомогу, опублікувавши в 1977–1979 рр. 130 статей про Пласт, такі газети, як "Америка" та "Народна воля" практично припинили такі публікації. Однак у англомовному "Українському тижневику", редактором якого була активна пластунка Рома Сохань-Гадзевич, з'являлися великі статті про Пласт. Проте на літніх таборах майже зникла традиція видавати інформаційні бюлетені. Ще тривожнішими були труднощі, які виникали зі збором коштів на передплату пластових видань. Всередині й наприкінці 1980-х рр. КПС вже не мала крайового пресового референта, та й узагалі протягом цього періода крайова старшина не отримувала жодних звітів, пов'язаних із пластовою пресою та публікаціями.

Причина цих проблем була очевидна. Постійно зменшувалася кількість людей, чиє володіння українською мовою було достатнє для написання статей про Пласт. Та й кількість тих, хто мав бажання і був спроможний читати україномовні публікації, також скорочувалася. Публікації для Пласту і про Пласт явно були найвразливішою для дії асиміляції галуззю. У 1988–1989-х рр. "Свобода" опублікувала лише три статті про Пласт. Залишалися, однак, ще 1200 передплатників пластових видань, хоча, за твердженням О.Юзенів, 35% новацтва і 28% юнацтва не передплачували ці журнали. Намагаючись покращити ситуацію, вона запропонувала, щоб кожна пластова станиця сплачувала по 25 доларів за кожного члена (як це робилося в Канаді) для покриття коштів на продовження публікацій і збільшення кількості передплат. Проте, ця пропозиція не була втілена в життя. Однак зусилля О.Юзенів принесли певні результати. Вже 1993 р. значно зріс рівень передплат. Але, враховуючи дедалі гірше володіння членами Пласту українською мовою, було очевидно, що проблеми у видавничій галузі не зникнуть, бо Крайова Пластова Старшина не збиралася йти на поступки у своїх наполяганнях на вживанні української мови.

Примітки:

1. Гойдиш, Е. […], «Пластовий листок» 171 (1985), ч.3, ст.16
2. Кузьмович, О. […], «Пластовий листок» 191 (1993), ч.1, ст.4
3. Содоль, П. 'З досвіду юнацького виховника', «Пластовий шлях» 170 (1984), ч.[?], ст.12–18
4. Ковч, Христина. […], «Пластовий листок» 171 (1985), ч.3, ст.29–38
5. Масник, К. […], «Пластовий листок» 182 (1989), ч.[?], ст.30–39
6. Савчак, В. […]

Розділ дванадцятий
Пласт у Канаді

Оксана Закидальська

Початки

Перші українські імміґранти до Канади – Іван Пилипів і Василь Еленяк – прибули 1891 р. з галицького села Небилів. Вони поселилися разом зі своїми родинами в західній провінції Альберта, де заснували перше українське поселення, Една-Стар. Завдяки агітації професора Осипа Олеськіва та обіцянкам безкоштовних наділів землі, які від імені канадського уряду роздавав сер Кліфорд Сифтон, українці з Галичини й Буковини почали масово прибувати до Канади.

Українська імміґрація до Канади: перша та друга хвиля

Українська імміґрація до Канади йшла кількома хвилями. Перша хвиля в кількості 170 тисяч осіб прибула в період з 1891 до 1914 рр.; 68 тисяч імміґрантів прибули другою хвилею в міжвоєнні роки, а третьою хвилею після Другої світової війни в 1947–1954 рр. прибуло ще 37 тисяч українців. Перша хвиля складалася здебільшого з селян, які поселялися у трьох провінціях канадських прерій – Альберті, Саскачевані та Манітобі. Оскільки вони прибули з феодальної Австро-Угорщини, де були змушені платити землевласникам навіть за деревину для будівель і дрова, в Канаді вони були щасливі отримати безкоштовні наділи лісистої землі (хоч і з обтяжливим зобов'язанням очистити їх від дерев за визначений період часу). Зі своїх розкиданих на обширних теренах ферм вони прагнули якомога частіше підтримувати контакт зі своїми рідними, односельцями та іншими українцями, тож церковні парафії стали важливим осередком взаємодопомоги і громадської згуртованості.

Більша частина новоприбулих у другій хвилі імміґрації (1923–1929) була також із Галичини й Буковини, але там були ще й імміґранти з Волині та Бессарабії. Крім прерій, вони поселялися також у промислових центрах Квебеку й Онтаріо, працюючи на шахтах, сталеливарнях і лісозаготовках. У Канаді вони зустріли міцну й організовану, хоч деколи пересварену, українську громаду.

Ідея Пласту прийшла до Канади між Першою та Другою світовими війнами. З прибуттям у 1920-х рр. другої хвилі імміґрантів скаутинґ у середовищі українських канадців почав розвиватися двома виразним шляхами. Бой-скаути Канади відвідували українські громади й заохочували українців долучатися до канадської організації. Скажімо, 1922 р. організатор Бой-скаутів Манітоби А.Т.Макінтош відвідав вінніпезьке товариство "Просвіту", пояснюючи українцям, що скаутська організація хоче "виховати українських хлопців канадськими громадянами". Цю ініціативу підтримав український греко-католицький єпископ Никита Будка, тож деякі українці схвально відгукнулися на цю пропозицію. 1927 р. біля 20 українських хлопців з Торонта долучилися до Бой-скаутів Канади, і скаутмайстер почав зустрічатися з ними на сходинах у церковній залі. Часопис "Канадійський українець" писав, що "під впливом пластової ідеї наші хлопці змінилися, і змінилися на краще. Шкода, що не всі батьки розуміють вартість пластового виховання і не заохочують своїх дітей ставати членами Пласту".[1]

Іншим способом організації скаутських груп було використання власних ресурсів і формування виключно українських гуртків при різних громадських структурах. Деякі утворювалися при канадському товаристві "Січ" (що об'єднувало українських Бой-скаутів і спортивне товариство "Січ"), успадкованому згодом "Об'єднаною гетьманською організацією". У 1930-х рр. скаутські групи формувалися також при УНО та українських греко-католицьких парафіях. Отець Василь Кушнір, що й сам був скаутом (пізніше він став головою Комітету Українців Канади та Світового Конґресу Вільних Українців), організу-вав 1935 р. перший

Українські пластуни з о.Василем Кушнірем, 1930-і рр.

український католицький скаутській гурток у Вінніпезі. Спочатку він складався з 25 членів, а в 1937 р. налічував уже 40 осіб. У травні 1936 р. скаутський курінь відвідав українську скаутську групу в Ґранд-Форксі (штат Північна Дакота).

"Пластовий куток": рубрика про Пласт у газеті "Канадійський українець".

У 1932–1933 рр. в Едмонтонському часописі "Українські вісті" майже щомісяця з'являлася спеціальна рубрика, присвячена Пласту. Автор цих статей, Володимир Корчинський, описував українську скаутську ідеологію та історію, а також демонстрував, яким чином вона була пов'язана з англійським скаутинґом. Він заохочував усі українські організації – Народні доми, церкви й товариства – творити українські пластові об'єднання, тому що, на його думку, українські невдачі під час визвольної боротьби 1917–1920 рр. були спричинені малорозвиненим характером тогочасних провідників.

> Діячі, котрі справді хотять щось для України зробити, повинні звернути свою увагу на будову добрих характерів у нашої молоді…Але ви скажете: Ба, добре, але як то можливо виховувати молодіж в характери? Річ дуже легка…Існує світова організація Пласт або Скавтінґ, котрої ціль виробляти з її молодих членів добрих, чесних, характерних горожан… Український скавт вітає брата словом СКОБ. Те слово значить: Скоро [sic], красно, обережно, бистро. Праця в скавтінґу благословить не лише тих, над котрими працюється, але й більше, тих, котрі працюють…Кожний народний діяч, як великий так і менший, чи то учитель чи чесний фармер чи робітник, чи духовний отець – повинен негайно обізнатись з Пластом…Заздалегідь заявляю, що ніщо не коштує бути пластуном, хіба енергії.

Серед заголовків статті були такі, як "Пластунське приречення", "Дванадцять причин, чому ваш хлопець повинен бути пластуном" і "Пластові закони". В.Корчинський закінчував свої статті закликом: "У справах Пласту проситься звертатися на адресу: The Scoutmaster, Holdfast, Sask" (Скаутмайстер, Голдфаст, Саскачеван).[2]

У часописі "Канадійський українець" з'явилося багато дописів не тільки про Пласт у Канаді і про те, як організувати пластові групи, але також про загрозу Пластові в Україні та про перенесення пластового руху до інших країн Європи.[3] Деякі пластові групи в Канаді були в контакті із СУПЕ у Празі.

У цілому, однак, з ряду причин міжвоєнні спроби заснувати в Канаді пластову організацію не були успішними. Першою був брак координації на крайовому рівні; другою – різні політичні орієнтації засновників окремих пластових груп. Друга хвиля іміґрації була відносно невеличка і складалася в основному з політичних біженців, які брали участь різними способами в боротьбі за незалежність України після Першої Світової Війни. Їхні ідеології розходилися – від монархічної до соціалістичної та націоналістичної. Відповідно, нечисленні громади людей з такими відмінними поглядами не були спроможні створити єдину й ефективну скаутську організацію.

Ба більше, перші українські поселенці не були ознайомлені з організаційними принципами скаутської системи або пов'язаними з нею українськими традиціями. Перша хвиля імміґрантів складалася здебільшого з селян, які прибули до Канади, рятуючись від нужденності життя в галицьких і буковинських селах; їхня політична діяльність була пов'язана з забезпеченням власних прав у канадському суспільстві.

Іншим фактором браку успіху Пласту в Канаді перед Другою Світовою Війною було те, що всі освітні матеріали, правильники й посібники були розроблені в Західній Україні й не пристосовані до канадських обставин. Вони були написані для урбанізованої, національно свідомої молоді в Україні. Пропоновані ними програми – мандрівки й таборування на природі – не приваблювали перших імміґрантів до Канади, що жили переважно в сільських громадах.

Перехідний період (1949–1951 рр.)

Імміґрація переміщених осіб до Канади

Серед 37 500 українців, які прибули після Другої світової війни до Канади з таборів Ді-Пі, організованих у Центральній Європі для біженців, були й члени Пласту. Післявоєнні імміґранти були політичними втікачами з високорозвинутою національною свідомістю й почуттям соціального обов'язку. Багато хто з них були урбанізованими й освіченими професіоналами, які поселялися в містах, де було більше нагод для працевлаштування. Вони хотіли зберігати національну приналежність і зв'язок з нещодавно покинутою батьківщиною; відповідно, вони заснували в новому середовищі мережу взаємодопомоги, і далі слідкуючи за подіями в Європі й беручи участь у боротьбі за незалежність України.

Вони швидко відродили в Канаді політичні партії, економічні кооперативи, культурні товариства, жіночі групи й молодіжні організації, що були в таборах, у тому числі й Пласт. І хоч прибуття

Перший табір новачок у Канаді (Смітвіл, Онтаріо, 1950 р.).

нових українських імміґрантів додало свіжої енергії існуючим досі українсько-канадським громадам, відмінності між ними нерідко приводили до непорозумінь, тертя й розколу організаційних структур.

Переміщені особи утворюють Пласт у Канаді

Згідно з виданим 1947 р. в Мюнхені дорученням, уповноваженим для Канади було призначено греко-католицького священика о.Володимира Івашка. Він поселився спочатку у Вінніпезі, де 19 березня 1948 р. було організовано першу пластову ініціативну групу в Канаді. Тієї весни до Канади прибуло багато українців, і невдовзі почали діяти пластові групи в таких містах: Торонто (4 квітня 1948 р.), Сейнт-Кетеринс (22 червня 1948 р.), Монреаль (13 липня 1948 р.), Едмонтон (5 серпня 1948 р.), Віндзор (16 вересня 1948 р.) і Оттава (10 березня 1949 р.), а пізніше до них додались Ванкувер і Саскатун. Були також спроби організувати пластові станиці в Принс-Альберті (1949) та Садбері (1951), але вони зазнали невдачі.

У Гамільтоні 16 вересня 1948 р. гурт українських хлопців зареєстрував у Бой-скаутах Канади групу №60, беручи участь у сходинах. У листопаді 1948 р. там було засновано пластову групу, що згодом стала станицею.

Для допомоги у виконанні обов'язків о.Івашко створив канцелярію. Першим її членом став Микола Наконечний, який відповідав за комунікацію та пресу. Він розпочав інформаційну кампанію в українсько-канадській пресі про заснування Пласту в Канаді. Дмитра Штундера з Торонта було призначено крайовим провідником для хлопців, а Надія Рузицька-Івахнюк, також із Торонта, стала першою крайовою провідницею для дівчат.

Перший табір новаків у Канаді (маєток Отців Василіян, Онтаріо, 1950 р.).

1948 року о.Івашко переселився до Принс-Альберта в Саскачевані, і йому стало важко виконувати обов'язки уповноваженого Пласту. Позаяк більшість членів Пласту поселилися в Торонті, у квітні 1949 р. осідок уповноваженого перемістився до Торонта, а його канцелярія стала тимчасовою КПС, головою якої було призначено Омеляна Тарнавського. 20 квітня 1950 р. ця канцелярія стала КПС Канади, а О.Тарнавського призначили її головою. У червні 1951 р. майже всі організовані пластуни Канади (98%) перебували в чотирьох станицях – Торонто, Вінніпеґ, Монреаль і Едмонтон – і п'ятьох пластових групах – Ванкувер, Віндзор, Гамільтон, Летбридж і Оттава. Решта (1–2%) були пластунами-самітниками.

Пристосування до нового оточення

У новому оточенні члени Пласту зіткнулися з труднощами, що створювали перешкоди для відтворення динамічного духу, характерного для Пласту під час його відродження в таборах Ді-Пі. Окрім загальних для всіх імміґрантів викликів, пластуни в Канаді були розкидані по великих просторах і мали обмежені ресурси для комунікації. Навіть уже в перші місяці провідники скаржилися на труднощі у віднаходженні інших членів, і відбувся відчутний спад пластової діяльності. Багато членів вирішили припинити свою участь у Пласті; один провідник зазначав, що вони просто були "засліплені [матеріалістичною] яскравістю нового оточення."

Було важко зацікавити народжену в Канаді українську молодь пластовою діяльністю, тож нових членів Пласту було небагато. Серед причин, про які згадувалося в перших звітах, зазначалося, що місцеві українці не знають української мови, а їхня ідеологічна мотивація

значно слабша, ніж у новоприбулих. Як описував 1949 р. гурток "Журавлі" з Віндзору, "Ми старалися зорганізувати юнацький гурток, але дівчата роджені тут не ставилися серйозно до своїх пластових обов'язків і ми перестали з ними працювати. Це шкода!"[4]

Серед інших труднощів були такі: брак виховників, без яких пластові групи швидко розпадалися, і відсутність регулярної комунікації поміж пластовими групами. Групи також втрачали інтерес до занять через відсутність навчальних посібників і правильників. У пошуках роботи виховники часто змінювали місце проживання, і це також негативно впливало на новостворені пластові групи.

Пластовий вісник

Одним із важливих засобів подолання великих відстаней і надання підтримки провідникам була публікація освітніх матеріалів. У додаток до передруків і розповсюдження посібників і правильників у вересні 1948 р. було опубліковано у Вінніпезі перше видання бюлетеню "Пластовий вісник". У цьому бюлетені, що виходив щомісяця, друкувалися директиви, інструкції та інформація для станиць, а також статті про пластову політику.

У першому випуску містився "Обіжник уповноваженого", в якому о.Івашко написав: "Я маю бути представником і зв'язковим між ГПС, як централею Українського Пластового Уладу, та українським пластовим рухом у Канаді, та полагоджувати на терені Канади в імені ГПС усі справи для Українського Пластового Уладу …Одним із перших моїх обов'язків це опіка над новоприбулими пластунами… Життя серед нових обставин не є вистелене рожами. Початки всюди і завжди тяжкі."

Перший випуск "Пластового вісника" містив також цінник товарів, одержаних від кооперативу "Пласт" в Ауґсбурзі – журнали, книжки і відзнаки – які можна було замовляти у Вінніпезі. Підкреслено важливість пластових внесків: "Не так ці гроші легко тут можна роздобути. Це правда. Але кожний пластун може відкласти місячно пів доляра для Пласту." Було оголошено про відкриття у Вінніпезі пластової крамнички, керувати якою мала незалежна група старших пластунок.

Починаючи з випуску за серпень-вересень 1949 р., "Пластовий вісник" почав видаватися в Торонті. Отець Івашко й далі наголошував на важливості контактів і зазначав, що треба публікувати "не тільки урядові вісті, але також стати трибуною всього пластового життя на нашому терену. Ми мусимо обмінюватись зі собою думками, щоб не розгубитись і не відчужитись від себе серед просторої Канади в нашій пластовій роботі."[5]

Пластова ідеологія: патріотична проте аполітична

Через уживання військової термінології, вбирання одностроїв й наголосі на фізичну підготовку Пласт іноді характеризується "воєнізованою організацією" людьми, які незнайомі з його історією або походженням. Однак носіння одностроїв було успадковане від первісних англійських скаутів, наголос на фізичній активності стався в результаті впливу спортивних товариств "Сокіл" у Галичині 1920-х рр., а пластова термінологія – курінь, булава, старшина тощо – була запозичена від запорізьких козаків. Сам термін "пластун" – це козацьке слово, що означає "скаут, розвідник". Можливо, ці зовнішні атрибути й символіка приваблювали молодь, але батьки та провідники розуміли, що справжня суть Пласту полягає в його заснованій на цінностях програмі.

Пластові цінності підкреслювали необхідність виховання характеру з поглибленою соціальною й національною свідомістю через освіту, пізнання та збереження традицій – а не через сліпе дотримання обмежених політичних доктрин. Пластова програма була задумана для стимулювання в молоді прагнення зберігати свою українську ідентичність, а не для підтримки будь-яких політичних течій.

Перша Крайова Пластова Конференція

Перша крайова Пластова конференція, в якій взяло участь понад 100 членів, була скликана уповноваженим 3–5 вересня 1949 р. в Торонті. На той час у Канаді було близько 500 членів Пласту в 11 станицях, половина з них у Онтаріо. Делегати […] представили на розгляд три важливі справи: пластову програму, фінансові питання і зв'язки з громадою. Турботу викликали також невідповідний рівень провідництва і потреба покращити цю ситуацію. Було наголошено на реалізації пластових цінностей і важливості знань про Україну, а також розглянуто питання адаптації пластових програм і діяльності до нового оточення – для забезпечення відповідності організації потребам і зацікавленням молодих пластунів.

Як писала пізніше Цьопа Паліїв: "Основою національної свідомости українця мусить бути завжди пізнання України. Тільки засоби для того пізнання мусять бути відповідно цікаво і помислово підібрані. Тільки тоді, якщо наше пластунство зможе різними посередними засобами пізнати якнайбільше всесторонньо Україну (поза гопаком та варениками), пластуни зуміють відчути суттєві ознаки та вартости української духовости, які одинокі можуть дати

їм підставу до того, щоб почуватися самопевними і гордими на своє українське походження."

На конференції було вперше порушено тему української освіти: дошкільної та початкової, під керівництвом професійних кадрів. Найбільше обговорювалася доповідь Юрія Пясецького на тему "Моє відношення до України і Канади".[6] Це питання турбувало членів, і делегації просили пластовий провід скерувати їхню працю в цій галузі.

Нові корені (1952–1962 рр.)

Пласт як об'єднання імміґрантів, народжених у Європі

Плани та діяльність пластових провідників у Канаді були підкорені їхній вірі у свою місію. Оскільки політична ситуація на батьківщині загрожувала самому існуванню національної свідомості, провідники Пласту вважали своїм обов'язком зберегти українську ідентичність. Досвід боротьби за незалежність, у якій деякі члени Пласту брали безпосередню участь під час війни, і далі формував позицію тих, хто імміґрував до Канади. Таким чином, на початку 1950-х рр., коли УПА ще й далі боролася з комуністичними загарбниками Західної України, а на Заході набирала обертів Холодна війна, Пласт відстоював і захищав Україну. Після його смерті 5 березня 1950 р. пам'ять головнокомандуючого УПА Романа Шухевича вшановувалася в усіх станицях Канади .

Проте аполітична позиція Пласту інколи ускладнювала йому можливість реалізації в політизованій післявоєнній українській імміґрантській громаді Канади. З іншого ж боку, пластовий наголос на патріотизмі не надто приваблював молодь другої та третьої хвиль

Торонтський "Пластприят" очолює кампанію зі збору "цеголок" (вартістю в 1 долар) для першої пластової домівки.

імміґрації, яких більше цікавила така культурна діяльність, як співи й танці. Про необхідність роз'яснення ширшій громаді "Що таке Пласт" зазначається в багатьох звітах того часу, де йдеться також про брак успіху в залученні нових членів з-за меж кола післявоєнних імміґрантів.

З часом відбулася відчутна зміна в переорієнтуванні пластової програми з подій у Європі на потребу інтеґрації в канадську громаду. Це віддзеркалювалося в щорічних гаслах, які використовувалися для програмного планування, з дедалі більшим наголосом на сучасніших темах. Скажімо, якщо в 1955 р. гаслом було "Київ, столиця України", то в 1960 було вже гасло "Пізнаймо країну, де живемо, і вклад українців у її розвиток". Чимраз більше пластуни ставали активними в інших українських організаціях і звертали увагу на питання, що пов'язували українців з Канадою, замість того, щоб постійно зосереджуватися на визвольній боротьбі в Європі.

Економічні проблеми

В Україні, крім заробітків через "Пластовий кооператив", організація отримувала додаткове фінансування завдяки пожертвам заможних і впливових людей, які надавали їй допомогу; скажімо, митрополит Андрей Шептицький подарував ділянку землі в Карпатах для таборової оселі "Сокіл". В Канаді ж пластові провідники швидко збагнули, що їм не варто розраховувати на допомогу українських покровителів (яких у той час ще не існувало), а треба покладатися на власні ресурси. Багато часу та зусиль для забезпечення існування організації доводилося приділяти вирішенню практичних проблем: знаходженню приміщень для щотижневих сходин пластунів і новаків,

Перше засідання правління кооперативу "Плай", Торонто (1952 р.): Степан Ґела, Ярослав Спольський, Марія Зелена, Ярослав Федюшко, Ярослава Ребрик, Михайло Ребрик, Наталія Закидальська і Володимир Кузь.

пошукам таборових осель і джерел фінансування. Це забирало час, потрібний для вдосконалення та реалізації пластових програм.

Пристосування до нових обставин вимагало створення нової структури і забезпечення фінансування. Торонто, де перебувала КПС, стало також джерелом модернізації, заклавши підвалини загальної фінансової безпеки організації. Новаторські ідеї Андрія Харака, першого голови станиці Торонто, зіграли вирішальну роль у становленні Пласту в Канаді. Він був активний на місцевому рівні, а інші станиці застосовували його ідеї. Його першою важливою ініціативою було створення допоміжного пластового органу з родин пластунів та членів ширшої української громади – "Пластприяту". Другою було придбання нерухомості для пластової діяльності.

В Торонті Харак запросив людей, які не були членами Пласту, але цікавилися ним, на сходини 5 липня 1948 р., де зробив наступне звернення: "Нам потрібні власні приміщення, фінансування та допомога в проведенні таборів. Нам потрібен "Пластприят" для формування позитивної думки про Пласт у громаді. Нам потрібна ваша допомога, щоб переконати українську громаду – незалежно від того, коли вони імміґрували до Канади, і якої вони релігії – що Пласт належить їм, що Пласт – це необхідна організація, і вони відповідальні за неї." Присутні на сходинах утворили перший гурток "Пластприяту" в Канаді, який відіграв вирішальну роль, допомагаючи Пласту вкоренитися в Канаді. Багато членів "Пластприяту" були українцями ще з перших хвиль імміґрації. Вони вже були обізнані не тільки з політикою, але і з географію Канади, і досягли певного рівня заможності. Вони допомагали пластунам знаходити відповідні місця для заходів на свіжому повітрі, таких, як Свята Весни й табори, організовували транспорт до таборів і надавали фінансову допомогу тим, кому не по кишені були витрати на літні табори. Також вони допомагали Пласту реєструватися офіційно в провінціях у якості молодіжних організацій. Варто зазначити, що в Онтаріо це допоміг зробити Іван Яремко, перший український міністр у провінційному уряді.

З часом "Пластприят" почав виконувати деякі адміністративні та фінансові функції, а також брав участь у прийнятті рішень крайового та станичного проводу. З 1953 р. членство в "Пластприяті" стало обов'язковим для батьків пластунів. Члени "Пластприяту" відігравали ключову роль у зборі коштів й організації подій – скажімо, новорічної Маланки, що стала важливим джерелом прибутків для станиць.

Після придбання першого дому для Пласту в 1953 р., була придбана територія ферми для станиці Торонто поблизу містечка Ґрафтон, близько 130 кілометрів на схід від Торонта, і оселя отримала назву "Пластова Січ". Землю поділили на дві частини –

Відкриття оселі "Пластова Січ" біля Ґрафтона (Онтаріо, 1953 р.). По центру, навпроти новаків стоять: Ліда Палій, Начальний Пластун "Сірий Лев", голова КПС Омелян Тарнавський.

одну використовували для пластової діяльності, а меншу частину розгородили на земельні ділянки ціною по 100 доларів, щоб їх могли винаймати члени Пласту для власного дозвілля.

Станиця Монреаль скористалася цим прикладом, придбавши 1959 р. у Східних кантонах територію ферми для таборової оселі, яку назвали "Батурин". 1954 року "Пластприят" Едмонтона придбав декілька порожніх будинків і переніс їх на територію греко-католицької єпархії біля Сіба Біч для проведення літніх таборів.

Інші станиці (Вінніпег та Саскатун) спочатку ділилися місцем з іншими організаціями. 1953 року вінніпезька станиця придбала будинок разом із "Товариством Українського Дошкілля", а за кілька років стала його єдиним власником. У Саскатуні "Асоціація українських підприємців і професіоналістів" подарувала Пласту частину території заміської ферми, і пластова станиця 1960 р. побудувала там курінь.

Іншим нововведенням станиці Торонто було створення торговельно-виробничого підприємства, комерційної установи для забезпечення потреб Пласту в одностроях і таборовому виряді.

Вітрина кооперативу "Плай".

Перше зібрання ради директорів відбулося 21 серпня 1952 р. В 1954 р. партнерство стало кооперативом і відкрило торгівельну крамничку, якою завідувала Наталія Закидальська (що перебувала на цій посаді до закриття крамнички в 1978 р.). За десять років щорічний дохід кооперативу виріс до 60 тисяч доларів, і він обслуговував потреби не тільки Торонто, але й інших станиць у Канаді, а також забезпечував ширшу громаду книжками, святковими картками та сувенірами.

Нові станиці

У 1952–1962 рр. відбулося формування пластових структур у Канаді –місцевих, крайових і міжкрайових. Після створення в Торонті бюра КПС його адміністративна робота стала чіткішою, коли на працю взяли секретаря. Було встановлено комунікаційні мережі між крайовими та станичними відділами, робота яких підкріплювалася регулярними загальними сходинами, які скликала що два роки КПС. Та попри ефективнішу роботу крайової старшини, бракувало людей, готових зайняти ключові посади у проводі. Внутрішні звіти підтверджували те, що Пласт зазвичай завдячував своєму успіху невеличкому контингенту відданих справі осіб. Успішна робота станиць також великою мірою залежала від цілеспрямованих провідників. У більших станицях – Торонто, Едмонтон, Монреаль і Вінніпеґ – членство більш-менш стабільно зростало. Однак деякі менші станиці – Віндзор і Оттава – припинили своє існування, коли їхні пластові провідники переїхали до інших міст.

За 11 років кількість пластунів у Канаді зросла на 56%, від 861 у 1951 р. до 1345 у 1962. Торонто мало найбільшу станицю з 525 членами, а Оттава найменшу – 28 членів. На початку 1960-х рр. більшість станиць були фінансово життєздатні.

Діяльність

Головним фокусом пластової діяльності залишалося сприяння індивідуальному розвитку через запровадження програми Пласту для дітей та молоді віком від 6 до 17 рр. Щорічне планування програми було покликане втримувати баланс між внутрішньою пластовою діяльністю і залученням до громадських ініціатив. Новацтво та юнацтво під час щотижневих сходин працювало над здобуттям нових вмілостей та проб. Щорічні релігійні свята та історичні події вшановувалися спеціальними заходами та програмами. Традиції, дотримання яких започаткувалося вже на першому етапі імміґрантського життя, й надалі зберігалися від колядування на Різдво в січні до свята Миколая в грудні.

Канадські пластуни не тільки виконували свої обов’язки у власних станицях та КПС. З 1956 р. вони розпочали допомагати

збирати кошти для пластових таборів у Європі. До плати за власні табори пластуни в Канаді були зобов'язані додавати один долар, і ці гроші пересилалися для таборів у Німеччині. Деякі станиці стали покровителями українських шкіл у Німеччині. Вінніпеґ допомагав українській початковій школі у Брауншвайзі, Монреаль спонсорував там дитсадочок, а Торонто підтримувало дитячі ясла в Лінґен-Емсі й Ганновері та народну школу в Ганновері. Оцінюючи діяльність станиць, КПС назвала її "живою й надійною".

Вишкіл виховників

Покращення і вдосконалення кваліфікації пластових виховників були важливим елементом обов'язків пластового проводу, що організовував різноманітні вишколи та курси виховників. Пластовими виховниками були здебільшого старші пластуни, тоді як дорослі пластуни переважно керували станицями. У деяких станицях діяли Кадри Виховників, і вишколи проводилися під час сходин Кадри. У інших станицях спеціальні вишколи виховників проводилися в таборах.

Загалом у 1950-х та 1960-х рр. вишколи виховників відбувалися спорадично, найчастіше під час якихось таборових заходів, таких, як крайова зустріч або джемборі. У 1955 р. перший крайовий вишкіл для виховників новацтва відбувся під час крайової зустрічі у Вінніпезі. На міжкрайовій зустрічі 1957 р. проводилися вишколи виховників як для новацтва, так і для юнацтва.

1955 року ГПБ випустила офіційну програму вишколу виховників. Коли КПС представила цю програму в Канаді, кількість вишколів швидко зросла.

Улад старших пластунів (УСП)

Хоч більшість старших пластунів були залучені до праці з уладами новацтва та юнацтва, дехто міг залишатися вільним членом без жодних специфічних обов'язків. Щоб заохотити цих дорослих скаутів до активніших дій, Роман Копач і Тоня Горохович організували під час КПЗ 1956 р. окрему сесію для старших пластунів, де дискутувалися такі питання, як "Чи Пласт адресує потреби старшого пластуна?", "Чи кожний старший пластун мусить бути вповні активним в організації?" та "Яка повинна бути організаційна структура уладу?" На з'їзді було вирішено, що перехід від юнацтва до старшопластунства повинен відбуватися у 18 рр., а до сеньйорату – у 25 рр. (пізніше цю вікову межу піднесли до 35 рр.).

Таборування і крайова взаємодія

Літнє таборування і далі залишалося основним елементом пластової діяльності. Збільшення членства і покращення матеріальних умов, а також розвиток нової інструкторської методології, створювали нагоди для співпраці між станицями в організації літніх таборів. Усі станиці проводили місцеві літні табори для новацтва та юнацтва, а 1954 р. було організовано перші реґіональні табори-зустрічі. Станиці Торонто та Монреаль провели з 31 липня до 2 серпня спільну зустріч для скаутів з Онтаріо та Квебеку на оселі "Україна", що була власністю громади, і в цій зустрічі взяли участь 217 пластунів. 4 і 5 вересня Едмонтон і Вінніпеґ організували зустріч для західної Канади в оселі "Український парк" на озері Вінніпеґ (що належала греко-католицькій архієпархії), яку відвідала також молодь із Сейнт-Пола (штат Міннесота), моделісти ООН. Під час обох цих зустрічей вшановували пам'яттю 40-у річницю Українських січових стрільців, військового формування, створеного в Україні під час Першої Світової Війни, в якому брали участь і пластуни.

Перша Крайова Зустріч Пласту відбулася наступного, 1955 р. в "Українському Парку" (Манітоба). Вона проходила під робочим тогорічним кличем "Будівничі Києва". Упродовж року, коли йшла підготовка до літа, були організовані виставки на тему Києва, що їх потім привезли на зустріч. Найкращі з них пізніше демонструвалися в різних станицях у якості пересувних виставок. Один із торонтських провідників зазначав: "Клич знайшов повний резонанс між юнацтвом і, без сумніву, додав до їхнього знання про Київ і створив емоційний зв'язок із невидимою столицею".

Друга частина зустрічі була пов'язана з відкриттям української Канади: екскурсії до старих українських поселень у Манітобі, де в 1955 р. ще й досі можна було почути українську мову й побачити життя перших поселенців-піонерів. На зустріч прибуло 280 учасників, не тільки з усіх станиць Канади, але й також із Міннеаполіс та Чікаґо.

45-а і 50-а річниці Пласту

Найбільша подія в перших роках розвитку Пласту в Канаді відбулася 3–5 серпня 1957 р. на оселі станиці Торонто "Пластова Січ". Це була ЮМПЗ з нагоди 45-ліття Пласту. Понад 1200 пластунів з Канади й Америки взяли участь у цій зустрічі, а в день відвідин на оселі було близько 4 тисяч осіб, включно з політичними та громадськими провідниками провінції Онтаріо.

Також були присутні співзасновник Пласту Олександер "Дрот" Тисовський і Начальний Пластун Северин "Сірий Лев" Левицький, підкреслюючи єдність Пласту в нових країнах поселення з передвоєнним Пластом в Україні. Д-р О.Тисовський заявив, що "знову побачив свідомих, впевнених у собі, переконаних в ідеї, довірених пластунів." З метою відродити пам'ять про те, що було залишене в Україні, великий майдан зустрічі перетворився на живу карту України з назвою "Мандрівка землями України".

Після ЮМПЗ на "Пластовій Січі" було проведено вишколи, у яких взяли участь пластові виховники з Канади та США. Д-р О.Тисовський по завершенні зустрічі відвідав пластові станиці у двох країнах. Пізніше він зупинився у м. Ґримсбі (Онтаріо), де працював над новим виданням "Життя в Пласті", а 30 жовтня 1957 р. повернувся додому до Відня. Це була його остання подорож до Північної Америки.

1961 року Пласт святкував 50-ліття. Цю подію відзначали 10–15 липня під час крайової зустрічі в оселі "Український парк" на озері Вінніпеґ (Манітоба). Попередній рік був присвячений вивченню історії Пласту, і табір на зустрічі було розділено на шість підтаборів, які відповідали шістьом етапам історії Пласту.

У 1961 р. відзначалося також 100-ліття від смерті славного національного кобзаря України Тараса Шевченка. Щоб зацікавити молодь життям і творчістю Т.Шевченка, впродовж року відбувався змаг між пластовими гуртками. 8 липня пластуни великим складом прийшли на церемонію у Вінніпезі, присвячену відкриттю прем'єр-міністром Канади Джоном Діфенбейкером пам'ятника Т.Шевченкові перед парламентом Манітоби. "Присутність голови уряду Канади на українській церемонії підкреслила, що українська громада і її цінності увійшли в головне русло канадського буття".[8]

Понад 400 пластунів з Канади та США брали участь у церемоніях, на яких були присутні тисячі осіб. (Варто зазначити, що в ті роки ще не існувало масових перевезень літаками, а подорож потягом з Торонта чи Монреаля до Вінніпеґа тривала 36–40 годин.) Громадські фестини, присвячені відкриттю, включали виставу "Молодь Шевченкові", під час якої пластунки співали й танцювали, а пластуни-юнаки будували всілякі споруди з мандрівних палиць.

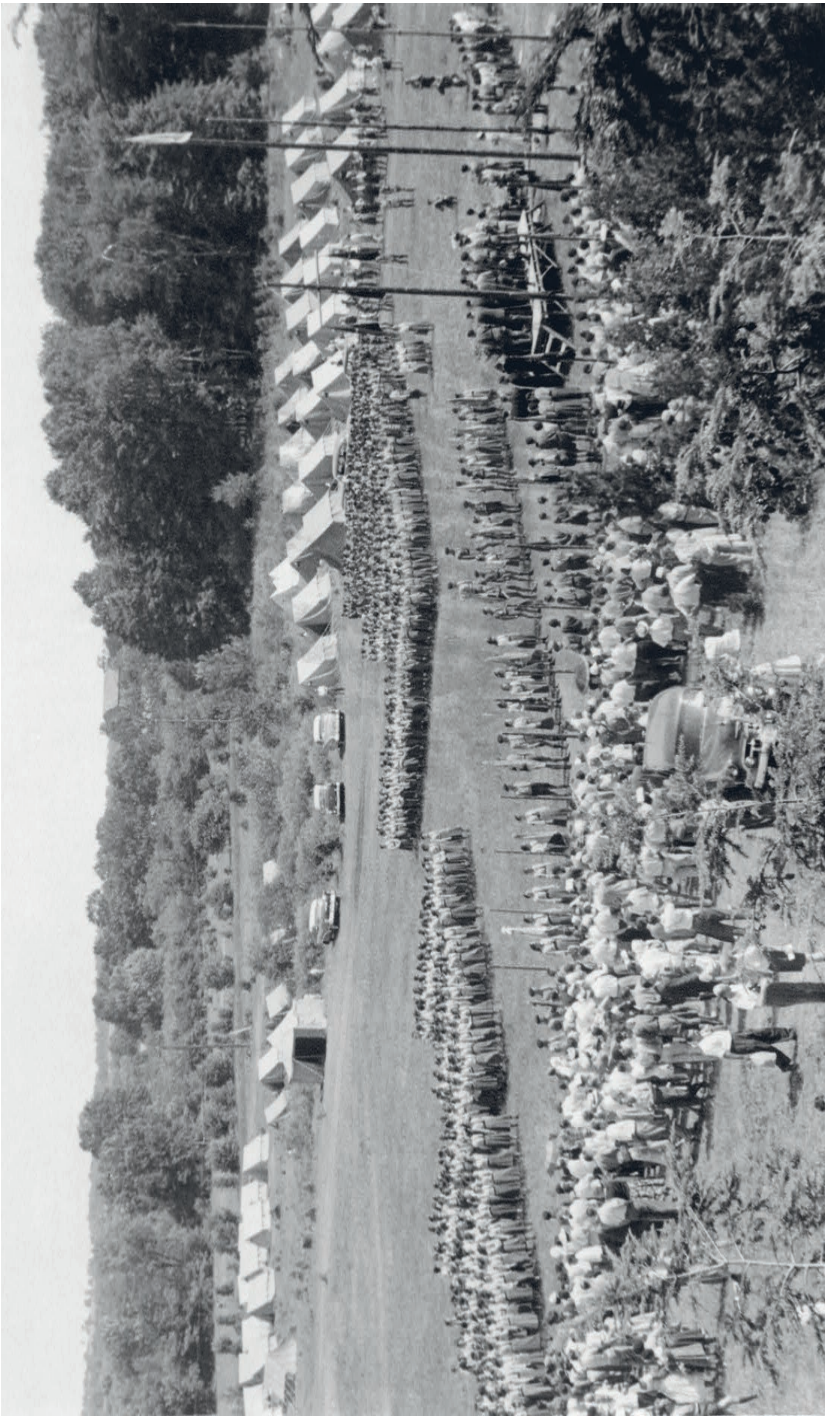

Головний майдан 1-ої Міжкрайової Пластової Зустрічі, Ґрафтон (Онтаріо, 1957 р.).

Церемонія відкриття ЮМПЗ, Ґрафтон (Онтаріо, 1957 р.). Пластовий провід: посередині стоять Омелян Тарнавський і Цьопа Паліїв, голови Пласту Канади; другий зліва – Юрій Пясецький, поет, композитор, редактор пластових видань і засновник у 1920-х рр. чоловічого куреня "Лісові чорти".

Засновник Пласту д-р О.Тисовський бере участь у освяченні прапору 10-го куреня юначок, Ґрафтон (Онтаріо, 1957 р.).

Пласт і громада

Стосунки з ширшою українською громадою були й надалі важливими для Пласту. Для того, щоб формально інтеґруватися в організоване громадське життя і мати деякий вплив на прийняття громадських рішень, 1953 р. Пласт приєднався до координаційного органу українських організацій Канади – "Комітету Українців Канади" (який пізніше перейменували на "Конґрес Українців Канади" або КУК). Підкреслюючи незалежність Пласту, 1951 р. КПС вирішила, що пластуни можуть належати тільки до однієї молодіжної організації, проте Пласт і далі намагався співпрацювати з іншими молодіжними організаціями, і в 1953 р. став членом "Ради Української Молоді Північної Америки". Пласт відправляв своїх представників у якості гостей на заходи, що їх проводили інші молодіжні організації, також запрошував їх на власні конференції та святкування.

Голова КПС Цьопа Паліїв на першому таборі східної Канади у Квебеку (1954 р.).

Після того, як на II Крайовому З'їзді Пласту Канади 1953 р. головою КПС було обрано Цьопу Паліїв, крайова старшина почала працювати значно активніше, зокрема, плануючи й виробляючи напрямні. Відповідно, 1954 р. до програми була включена вимога до станиць проводити в перший тиждень травня так званий "Тиждень Пласту". Паліїв писала: "Його ціль була дати пластунам [нагоду] скласти звіт зі своєї цілорічної праці, а громадянству дати змогу можливість ближче приглянутися вислідам праці виховної організації."

Кожна станиця мала власну програму "Тижня Пласту", включно з релігійними відправами, великими сходинами членів станиці та їхніх родин, відкритим показом пластової діяльності, святковими сходинами на честь патрона Пласту св.Юрія, виставками, театральними постановками чи забавами новаків і гутірками з тогорічної теми. Тиждень зазвичай завершувався в останній день ватрою або танцями.

Провід КУК звертався до громади з проханнями підтримувати Пласт. Багато українських публікацій – "Новий шлях", "Канадійський фармер" (Вінніпеґ), "Гомін України", "Наш вік", "Наша мета", "Український робітник" (Торонто), "Український голос" і "Українські вісті" (Едмонтон) – надавали на своїх сторінках місце для пластових

Відкриття Пластової Домівки в Торонті (1951 р.). Гостьову книгу підписують (зліва на право) єпископ Ізидор Борецький, о.Петро Хомин, А.Харак, Х.Вертипорох та І.Вітушинська.

рубрик. Ці сторінки були своєрідним зв'язком із громадою і засобом популяризації Пласту та його ідеології в широких верствах. В одному зі звітів Ц.Паліїв писала: "Слід зазначити, що вся українська преса [в Канаді] до Пласту ставиться дуже прихильно, поміщуючи багаті інформації та дописи про пластове життя."

Підтримуючи свій авторитет в українській громаді, Пласт намагався завоювати добру репутацію і докладав зусиль для спростування звинувачень у своєму елітизмі. Пласт прагнув підтримувати добрі відносини з греко-католицькою та православною церквами, запрошуючи представників обидвох конфесій на свої заходи. Більшість станиць мали капеланів з обох церков. Особливо в західній Канаді, українські церкви дуже допомагали Пласту, надаючи приміщення й оселі для проведення занять і таборів.

Однією з галузей, у якій Пласт відігравав важливу роль у громаді, була українська освіта. Місія Пласту частково полягала в тому, щоб зберегти в молоді відчуття української ідентичності, тому батьки пластунів і дорослі члени організації були серед перших, хто почав засновувати так звані школи рідної мови. В Торонті Олександра Копач стала 1951 р. організаторкою і першою директоркою курсів українознавства ім.Григорія Сковороди. Курси українознавства стали такими успішними, що й інші молодіжні організації за прикладом Пласту почали засновувати такі курси при своїх церквах або організаціях. В Едмонтоні школа українознавства ім.Івана Франка відкрилася 1956 р. Реєстрація в українські суботній школі було вимогою для пластунів молодших уладів, а чимало дорослих членів Пласту, що мали професійну освіту, викладали там історію, географію, мову, літературу, культурознавство і музику.

На міжнародному рівні в 1954 р. на Загальному Пластовому З'їзді в Ніаґара-Фоллс (Онтаріо) було створено "Конференцію Українських Пластових Організацій" (КУПО). ГПБ КУПО замінила ГПС у якості координаційного виконавчого органу Пласту. На загальному з'їзді 1954 р. були присутні делегати і провід КПС Канади та США.

Акція “С”

Пласт робить внесок у справу загальної української спільноти не тільки, як організація, але й через окремих своїх членів. Вони активно працюють у місцевих громадах, залучаючи для цього спільні зусилля, а також нерідко беруть справу у свої руки або користаються нагодами започаткувати щось нове. У червні 1949 р. голова ГПС Атанас Фіголь звернувся з закликом до всіх дорослих пластунів стати не просто передплатниками “Енциклопедії українознавства” (ЕУ), що готувалася в Сарселі (Франція) і видавалася пластовим видавництвом “Молоде життя” у Мюнхені, але й переконати принаймні одну іншу особу серед своїх друзів і знайомих також передплатити “ЕУ”.

У 1961–1962 рр. відділ НТШ у Сарселі переживав кризу: брак фінансів, непевні умови праці й фізичне та емоційне виснаження персоналу. Було запропоновано започаткувати постійну опіку – “Патронат” над осередком НТШ. У відповідь на це чоловічим куренем “Карпатські вовки” та жіночим куренем “Ті, що греблі рвуть” було створено в Торонті ініціативну групу пластунів-сеньйорів. Вона написала в Сарсель про започаткування Акції “С” для спонсорування Сарсельського проекту – і гарантували надсилання в Сарсель щомісячної дотації. До Акції “С” були залучені й інші пластуни-сеньйори, що сприйняли її як проект уладу УПС до 50-ліття. Спонсорство підтримали КПС інших країн, і Акція “С” охопила всю українську громаду, включно з канцелярією КУК.

Цьопа Паліїв, що була тоді головою канадської КПС, подбала, щоб до акції були залучені не тільки пластуни-сеньйори, а й усі члени Пласту. За її словами, “як же виховувати молодь у прив’язанні до рідної культури, якщо культурними працівниками наша громада не цікавиться?” В Торонті щорічні пластові ярмарки збирали солідні кошти для проекту ЕУ в Сарселі. Найбільшим фундатором ЕУ став торонтський кіш пластунок. Акція “С” була не просто одноразовим збиранням коштів, а довготривалим проектом підтримки. Пластова акція зі спонсорування ЕУ поширилася на всю українську громаду; тривала до 1989 р.

Ярмарок торонтських пластунок для збору коштів на енциклопедію (1963 р.).

Підсумок: успіхи та проблеми цього десятиріччя

1952–1962 роки були дуже важливими для Пласту в Канаді. Після завзяття перехідного періоду і перших кроків після переселення до нової країни, це десятиріччя було сповнене важкої праці над забезпеченням тривалого існування організації. У цьому аспекті Пласт досяг великих успіхів – було закладено міцну матеріальну базу, засновано допоміжний орган "Пластприят"; деякі станиці спромоглися також придбати власні будинки й таборові оселі. Пласт був залучений до української громади в якості поважної молодіжної організації, що брала участь у громадських справах, зберігаючи водночас свій незалежний і політично нейтральний характер.

Безперечно, що розвиток організації ускладнювався труднощами, з яким зазвичай стикаються всі імміґранти, що намагаються побудувати нове життя собі та своїм родинам. Багатьох членів обтяжували щоденні турботи, і в них не залишалося вільного часу для Пласту. І хоч вишколи виховників були формалізовані крайовою старшиною, що видавала й розповсюджувала програмні матеріали, проте постійно відчувався брак виховників у всіх уладах, а також провідників у крайовій старшині. Найбільше це стосувалося менших станиць.

Ті, хто залишалися вірними пластовій місії, приймали виклик адаптації до нових реалій і втримання організаційної стабільності в нових обставинах. Нагоди подорожувати й відвідувати крайові й міжкрайові конференції та зустрічі допомагали розвивати пов'язану мережею контактів і, таким чином, міцнішу пластову спільноту. Ця тенденція й надалі вдосконалювалася в наступному десятиріччі.

Зіткнення з Канадою (1963–1975)

Перехід від імміґрантських до етнічних спільнот

Протягом другого десятиріччя Пласт у Канаді зіткнувся з новими викликами. З плином часу загальний стиль канадського життя дедалі більше впливав на українські родини і окремих осіб, а через них і на всю організацію. Також ставало дедалі очевиднішим, що звільнення України малоймовірне, тож, освоюючись у канадському суспільстві, пластові родини й надалі намагалися зберігати свою національну ідентичність, перебуваючи під малопомітним, але потужним асиміляційним тиском.

Дві найбільші зміни всередині Пласту полягали в інтерпретації його ідеологічної місії та приходу на керівні посади представників нового покоління. Вже з середини 1960-х рр. пластуни, які виросли в

Табір новаків з виховником Романом Копачем. Незабутній пластун, що завжди знаходив спільну мову з дітьми, відомий член куреня "Лісові чорти" під прізвиськом "Батько Слон", був активний у Пласті з 1920-х до 1990-х рр.

Канаді, почали займати провідні ролі в організації. Поступово Пласт перетворювався з організації імміґрантів на українсько-канадську організацію з подвійною лояльністю.

Ця зміна проходила в ширшому контексті соціально-економічних зрушень, що відбувалися в Канаді. Матеріальний добробут і нова урядова політика багатокультурності підтримували етнічні групи, заохочуючи їх відчувати, що канадське суспільство вважає їх своєю складовою частиною. Уряд також підтримував політику багатокультурності фінансово, і в 1966 р. Пласт отримав свій перший федеральний ґрант. Залучення таких груп, як Пласт, до загальноканадських ініціатив, скажімо, до святкування в 1967 р. століття Канади, справляло великий вплив на нову орієнтацію організації. Пласт долучився до поточних дебатів стосовно конституції Канади та багатокультурних питань, а 1971 р. він представив федеральному урядові резюме на тему культурних і мовних прав етнічних груп.

Збереження української мови

Зі збільшенням уваги до Канади стала загострюватися проблема збереження мови і постало питання щодо доцільності подальшого дотримання Пластом суворих мовних обмежень. У деяких станицях дітей, які майже не розуміли української мови, приймали до Пласту з метою збереження членства. У 1967 р. всі новаки й новачки були вже народжені в Канаді, і "Пластовий вісник" почав зазнавати серйозних мовних проблем.

Пласт у Канаді зайняв непоступливішу позицію з цього питання, ніж пластові організації в інших країнах, де мовні обмеження були слабшими. Провідники дотримувалися принципу, що Пласту в Канаді необхідно зберігати і покращувати статус української мови. Попри зміни інших освітніх, наставницьких і програмних директив, в мовному питанні не могло бути компромісів. Під час пластової діяльності можна було вживати тільки українську мову – але неможливо було не помічати того факту, що володіння мовою ставало дедалі гіршим.

Однією з причин того, що володіння українською мовою залишалося в Канаді на прийнятному рівні, була активна участь членів Пласту в розвитку української освіти в громаді. Цьопа Паліїв та багато інших пластунів долучилися до "Товариства українських педагогів Канади", домагаючись досконалості в українському шкільництві завдяки стандартному навчальному плану, підручникам і вишколу вчителів. Зауваживши, що проблема з володінням мовою серед дітей починає з'являтися в них з дедалі молодшого віку, 1964 р. Ц.Паліїв стала ініціаторкою створення дошкільних україномовних закладів – у Торонті була заснована перша "Світличка".

Пласт і громада

Пласт і далі відігравав активну роль у роботі КУКу, насамперед беручи участь у обговоренні багатокультурних питань. Члени Пласту були серед засновників у 1967 р. "Світового конґресу вільних українців" (СКВУ), першим президентом якого став пластун о.Василь Кушнір.

Українська молодь демонструє перед радянським посольством у Оттаві.

Коли в 1965 р. в Україні почалися арешти і репресії проти правозахисників, Пласт долучився до громадських проектів захисту дисидентів і політв'язнів. У цих ініціативах насамперед були зайняті старші пластуни, здебільшого через українські студентські організації. Вони розповсюджували інформаційні матеріали про Україну, публікували й роздавали документальні свідчення про порушення прав людини та домагалися включення питань про права людини до порядку денного міжнародних дебатів, у яких брала участь Канада. Пласт також організовував акції з написання пластунами листів політв'язням.

Вишкіл виховників

У 1970-х рр. почалася систематизація програм вишколу виховників, відколи вони стали відбуватися регулярно. Програми курсів складалися з правил та інструкцій з наповнення пластових програм змістом, структури пластових сходин, оцінки та критерію прогресу, майстерень та методології роботи з молоддю, а також обов'язкового читання філософського трактату Юрія Старосольського "Пласт, Велика гра". Дарія Даревич, референт вишколу при КПС, зібрала і надрукувала матеріали гутірок та підготувала перші матеріали, записані на аудіо- та відеокасетах. В той час відбулися перші вишколи УПН в Монреалі, Торонті та Вінніпезі, що включали практичні заняття з новацтвом під час таборів. За цю роботу відповідала Іроїда Винницька, а опісля – Таня Онищук.

Від середини 1970-х рр. всі вишколи стали крайовими, мали усталену програму й відбувалися регулярно. Провід постійно перевіряв ефективність вишколів, удосконалював та видавав нові й корисні допоміжні матеріали для учасників.

Вишколи юнацьких виховників проходили щороку, а новацькі вишколи – раз на два роки, включаючи практичні заняття з новацтвом. Організація вишколів стала пріоритетом для КПС. Кандидатам здебільшого покривали витрати на проїзд і вишкіл КПС та їхні відповідні станиці.

КПС відповідала за вишколи згідно з параметрами основних передумов, визначених Орлиним Кругом для програми УПН, і Скобиним Кругом – для програми УПЮ. У цьому процесі канадська екзекутива демонструвала дивовижну відкритість до нових тем, понять та інтерпретацій, таких, як самовиховання, самодисципліна, демократичне провідництво, групова співдія, безпека занять, екологія довкілля, розуміння пошани гідності людини і проблеми знущання й залякування. Методологія вишколу включала майстерні, практичні

заняття й формати активної співучасті. До викладу тем залучали інструкторів із професійним досвідом. А найважливіше – наголошено, що потрібно продовжувати процес пошуку кращого розуміння і кращих засобів.

Особливий внесок в опрацювання матеріалів і пошук нових підходів у проведенні юнацьких вишколів (для пластунів та зв'язкових) зробили Цьопа Паліїв, Дарія Даревич, Орест Джулинський, Таня Джулинська, Ганя Шиптур, Орест Гарас і Оксана Закидальська, а для вишколу виховників новацтва головними новаторами були Іроїда Винницька, Таня Онищук, Софійка Качор, Оксана Винницька, Олесь Сливинський, Рося Сливинська і Христя Желтвай.

1968 року перший вишкільний табір "Школа Булавних" (ШБ) для виховниць юначок відбувся на оселі "Батурин" біля Монреалю під керівництвом Тані Мельник і жіночого куреня "Ті, що греблі рвуть". Наступні табори ШБ проходили у США.

1973 року перший вишкільний табір "Золота Булава" (ЗБ) для юнаків відбувся 13–20 липня на оселі "Пластова Січ". Засновником ЗБ і його першим комендантом був Орест Джулинський, якому допомагали Андрій Комаровський, Леонід Терпляк, Ігор Старак і Орест Гарас. Табір ЗБ для юначок був організований Танею Джулинською в 1974 р., й відтоді вони проводилися одночасно, готуючи юнацтво до впорядництва на рівні гуртків і куренів. Від учасників вимагалося бути не молодше 14 рр. і (доволі незвично для будь-якого пластового табору) виконувати заздалегідь домашні завдання.

На таборі "Золота Булава", передача символу провідництва – булаву.

Пласт Канади відправляв також своїх пластунів на державні вишколи. Скажімо, в той час у Онтаріо відбувався 3-тижневий вишкільний табір на озері Барк-Лейк, у якому брали участь пластуни за рекомендацією відповідних станиць.

Торонтська пластова дівоча волейбольна команда "Ведмедики" ставала чемпіонкою національної юнацької першості Канади в 1965 та 1966 рр.

Структура і статистика пластового членства

Загальна кількість членів Пласту в Канаді була найбільшою в 1968 р., коли налічувала в усіх уладах 1707 членів. Аналіз членства в різних вікових групах показує роль демографії в цій статистичній динаміці. По-перше, кількість членів новацтва почала значно зростати в 1953 р., сягнувши свого піку (555 осіб) в 1962 р. На рівні юнацтва кількість членів почала зростати в 1958 р. і сягнула піку (785) у 1968 р. 1975 року лише в Торонті було п'ять куренів юнаків і чотири курені юначок.

Деякі чоловічі та жіночі курені старших пластунів існували тільки в Канаді, тоді як інші були міжнародні. На крайовому рівні вони були організовані на місцевому рівні при кожній станиці. 1975 року було п'ять таких місцевих куренів у Канаді, проте жодного в Оттаві або Сейнт-Кетеринсі.

У 1960-х рр., з метою перевірки, що всі пластові програми й директиви в Канаді належним чином виконуються, КПС почала проводити інспектування й ревізії. У результаті були модифіковані деякі правила, наприклад, у 1968 р. стало обов'язковим отримання "Відзнаки фізичної вправності" (ВФВ). З метою заохочення фізичної активності, Віра Маланчій очолила спортивну референтуру в крайовій булаві, відвідувала пластові табори й оцінювала рівень фізичної вправності таборовиків, наголошуючи на тому, що фізичне виховання залишається суттєвою частиною пластової програми.

Від 1973 р. улади юнацтва почали ретельніше координувати діяльність своїх куренів. Їхня вишкільна програма була видозмінена для заохочення тіснішої співпраці між клітинами пластунів і пластунок. Для уладу новацтва "Рада Орлиного Вогню" (РОВ) і далі діяла окремо для хлопців і дівчат, хоч їхні програми були однакові.

Модернізація і далекосяжне планування були провідними підходами до пластової діяльності в Канаді 1970-х рр. 1965 року на VI Крайовому З'їзді було введено зміни до статуту Пласту з метою якісного покращення організації. Це стосувалося залучення експертів, які не були членами Пласту, але могли допомогти в реалізації відповідних аспектів програми. Пласт почав також заохочувати батьків ставати пластовими виховниками, особливо тих, що були кваліфікованими освітянами.

В цілому членам було надано більшої ваги в процесі прийняття рішень. Навіть на нижчому рівні рада гурткових могла брати участь у дебатах і голосувати за рішення, пов'язані з відповідним куренем. Наприкінці 1970-х рр. КПС стала менш ієрархічною. Процедури і форми звітування спрощено, частоту звітування змінено з квартальної на піврічну, а відтак і річну.

1967 року було затверджено правильник "Пластприяту", але оскільки пластові проекти ставали дедалі амбітнішими, "Пластприят" почав відігравати ще важливішу роль. Таким чином ці батьківські групи підтримки набули членських прав у станичних старшинах. "Пластприят" допомагав реалізовувати пластову програму, надаючи поради, технічну підтримку, наглядаючи за ходом реалізації та виконуючи адміністративні обов'язки. Також він залучався до збору коштів і допомагав проводити літні табори та інші акції, виставки, змаги тощо. Від 1967 р. навіть був представник "Пластприяту" в КПС, який намагався заохотити співпрацю між батьківськими підрозділами різних станиць. Але по суті робота "Пластприяту" залежала від місцевих обставин, отож не вдалося створити крайову мережу "Пластприяту". У 1968 р. в "Пластприяті" Канади було 885 членів, половина з яких мешкала в Торонті.

Таборування УПЮ: Акцент на куренях

У 1963–1975 рр., реагуючи на потреби й зацікавлення юнацтва, таборування в Канаді стало різноманітнішим. Перші курінні табори було проведено 1960 р. біля Торонта. Вони відрізнялися від поширених того часу пластових таборів (особливо в США) тим, що пластуни самі були залучені до планування (під керівництвом зв'язкових), включно з вибором місцевості, родом табору та організації програми.

Скажімо, 1964 р. три курені юначок організували свої окремі табори, що відбулися на оселі "Пластова Січ". Відгуки щодо концепції незалежних курінних таборів були дуже позитивні. Програма 10-го пластового куреня складалася з кількох частин, пов'язаних з різними зацікавленнями: журналістикою, куховаренням, природознавством. 4-ий курінь присвятив свою пластову програму гуцульській тематиці:

гуцульській культурі, майструванню, пісням і легендам. 12-ий курінь зосередився на культурі трипільського періоду. Того року чотири куреня юнаків також провели незалежні табори.

Однак після цього досвіду курінні табори зазвичай відбувалися поза оселями, що належали Пласту. В Онтаріо проходили табори каноїстів у Алґонквинському парку, в Квебеку – гірсько-мандрівні табори у Лаврентійських горах або по той бік американського кордону в штаті Нью-Гемпшир. Курені з менших станиць інколи проводили спільні табори, наприклад Сейнт-Кетеринс і Гамільтон.

Табори у Скелястих горах були започатковані 1964 р. Юрієм Даревичем, зв'язковим у станиці Едмонтон. Він організував для свого куреня табір "Хомолюнґма" (Джомолунгма), з допомогою фахових альпіністів пл. сен. Ярослава (Сяха) Росляка та Любослава (Любаса) Байрака. Таборовики підкорили три гірські вершини і пройшлися по Колумбійському льодовику. Цей табір був своєрідною репетицією з підготовки до крайового пластового табору в липні 1966 р. в Джаспері, що проходив під гаслом: "Дивись! На тебе ждуть верхи!" Відтоді майже не минає року без якогось пластового табору в Скелястих горах, включно з курінними таборами з Едмонтону і Калґарі, а також крайовими та міжкрайовими джемборі.

Безперечно, самі пластуни були найбільш зацікавлені в різноманітності таборування, коли йшлося про вибір місцевостей, програм, команді та інструкторів. Разом зі своїми куренями

Група вірлиць і старших пластунів, разом з ґідом Орестом Гарасом на вершині гори Темпл (11 тисяч 626 футів) у Скелястих горах, третьої найвищої гори в національному парку Банфф (КПТ, 1991 р.).

вони успішно організовували для себе альпійські, канойкарські, велосипедні, спортивні та мандрівні табори, а також вишколи. З метою забезпечити різноманітні програми і сприяти контактам між юнацтвом різних станиць, у 1971 р. почали проводитися крайові табори (КПТ). Зазвичай станиці ділилися відповідальністю за організацію підтаборів. Наприклад, на КПТ 1973 р. прихильники таборували біля Оттави, учасники плавали на каное у Кенорі (Онтаріо), а скоби та вірлиці мандрували у Скелястих горах.

Перший у Канаді табір "Стежки культури", що відбувався в серпні 1973 р., був оранізований куренем "Перші стежі" під керівництвом Оксани Бризгун-Соколик. У ньому взяли участь 22 юнаки і 22 юначки з різних станиць, а витрати були частково покриті урядовими ґрантами. 1975 року 6-й дівочий і 13-й хлоп'ячий курені УПЮ станиці Едмонтон таборували в резервації племені "Blood" (*блад* 'кров') у південній Альберті, поєднуючи прогулянки з дослідженням місцевої культури корінних народів.

Канадські пластуни брали ще участь у реґіональних пластових таборах у США, вишколах, таких як "ЛШ" і "ШБ", а також у спеціалізованих таборах, що мали налагоджену мережу в Америці і проводилися зазвичай чоловічими й жіночими куренями – спортивних таборах, морських, лещетарських (зимою), культурознавчих.

Зустрічі – крайові та міжкрайові

У 1967 р. знову надійшла черга пластунам Канади організувати ЮМПЗ (22–31 липня). Цього разу вона пройшла в Квебеку – на оселі монреальської станиці "Батурин" – і на святкуванні 100-ліття Канади в Оттаві. Якщо на зустрічі 1957 р. "Дрот" говорив про "чужий край, чужу мову, чужі мелодії", то в 1967 р. пластуни бачили себе по-іншому. Майже все юнацтво, що брало участь у зустрічі, народилося в "Америці", і країна їхнього поселення не була їм "чужою". Учасники зустрічі відзначили не тільки 55-ліття Пласту, але також і 100-ліття Канади. На відзначці зустрічі пластова лілейка була зображена на тлі ювілейного канадського клена.

У зустрічі на оселі "Батурин" взяло 536 учасників з Канади та 805 зі США. До програми було включено відвідини Всесвітньої виставки в Монреалі (найголовнішої події в рік святкування 100-ліття Канади) і музичну презентацію Пласту на території Експо-67. У День української молоді в Оттаві генерал-губернатор Роланд Міченер прийняв пластунів у своїй резиденції, а ще їх привітав прем'єр-міністр Лестер Пірсон. Пластова молодь відвідала спікерів обидвох палат парламенту. Під час їхнього перебування в Національній бібліотеці було урочисто

відкрито меморіальну дошку, виготовлену коштом українських молодіжних організацій, на відзначення 100-ліття Канади і вкладу українців у її розвиток. Пласт отримав вітального листа українською мовою на офіційному сенатському бланку від сенатора Павла Юзика.

Хоч міжкрайові пластові зустрічі організовуються з метою підкреслити єдність Пласту, форми цих святкувань свідчать про різні концепції Пласту в країнах його перебування, віддзеркалюючи стан української громади у даній країні та позицію, яку вона там займає. Починаючи від 1967 р., програми зустрічей, які проходили в Канаді, були пов'язані з відповідними канадськими святкуваннями або відбувалися в певному контакті з канадським суспільством.

Під час Крайової зустрічі, що проходила від 22 липня до 2 серпня 1970 р. в Манітобі під гаслом "Шляхами піонерів", відзначено 100-ліття провінції Манітоба. У зустрічі взяла участь велика кількість учасників – 490 юнаків та юначок і 73 виховника. Програма включала парад перед провінційним парламентом у Вінніпезі та збірку біля пам'ятника Тарасові Шевченкові, що там стоїть, мандрівку українськими поселеннями Манітоби, зустрічі з українськими піонерами та індіанами, а також участь в Українському фестивалі в місті Дауфин (Дофін) з демонструванням українсько-канадських співів і танців. Урядові ґранти допомогли покрити транспортні видатки, а також кошти на проїзд виховників.

Пласт Канади брав також участь у акціях, організованих Пластом інших країн: у 1962 р. канадські пластуни відсвяткували 50-ліття Пласту на оселі "Вовча тропа" у штаті Нью-Йорк, а 1972 р. – 60-ліття Пласту також на "Вовчій тропі". На ці святкування прибуло 700 учасників з Канади. Канадські пластуни брали участь у врочистому відкритті пам'ятника Тарасові Шевченкові в Буенос-Айресі (грудень 1971 р.). Пласт Канади також брав участь у зборі коштів на пластову домівку в Буенос-Айресі, надіславши 1975 р. свій внесок у сумі 10 тисяч доларів.

Підсумок

У 1963–1975 рр. Пласт у Канаді подолав виклики асиміляції і зумів модернізуватися, забезпечивши на майбутнє можливість тривалого існування організації. У той самий час, пристосовуючись до реалій діаспорського життя в Канаді, Пласт не втрачав специфічно українського характеру – великою мірою завдяки новій офіційній політиці багатокультурності в Канаді.

Наголос Пласту на вишколах і увага, яку він приділяв якісному зростанню організації, здебільшого були успішні. Покращилася кваліфікація виховників, хоч інколи було нелегко зберегти завзяття,

продемонстроване ними на вишколах, у наступній їхній діяльності в якості виховників (що проводилася винятково на добровільних засадах). Проблемою залишався брак стабільної кількості виховників, а постійні зміни ускладнювали формування надійної бази фахівців.

До успіхів цього десятиліття можна зарахувати той факт, що окремі члени Пласту починали відігравати керівні ролі за межами Пласту – в українській громаді та в цілому в канадському суспільстві.

Передача естафети (1975–1990)

Найважливішою тогочасною зміною в організації був прихід нового покоління до проводу Пласту. Цей процес розпочався ще в першій частині 1970-х рр., а наприкінці десятиліття провідниками Пласту в Канаді були вже люди, народжені або виховані в Канаді, оскільки молодші члени канадського Пласту почали відігравати провідні ролі в організації.

Застосовувалися нові підходи, і Пласт починав більше відповідати канадським потребам. Замість наголосу на обов'язку і службі, пластові провідники почали думати про те, як викликати і втримати зацікавлення молоді українським світоглядом з канадської перспективи. Вишкільні програми залишалися в центрі діяльності, а підтримка виховників була головним пріоритетом КПС, що організувала вишколи виховників і провідників, а також публікувала й поширювала по цілому світі навчальні матеріали для пластових організацій.

У 1970-х і 1980-х рр. Пласт боровся за збереження української ідентичності в громаді, що дедалі більше поступалася асиміляційному тиску, пов'язаному з канадським оточенням. З наближенням останньої декади тисячоліття, на Пласт у Канаді впливали два радикально відмінні фактори: (1) зростаючий тиск асиміляції і (2) зміни в Україні, що призвели до декларації незалежності 1991 р.

Кількісно українська громада в Канаді зростала, хоча її ідентичність ставала дедалі більш канадською і менш українською. Згідно з переписом населення 1991 р., з 1 054 300 осіб, які заявили про своє українське походження, лише 8% народилися в Україні та лише 19% назвали українську мову своєю рідною, яку вони вивчили першою, і яку досі розуміли. В Канаді народився більший відсоток українців, ніж у будь-якій іншій етнічній групі Канади, за винятком двох націй-засновників, великобританської та французької.

Українці також ставали дедалі кращими фахівцями і почали більше заробляти. Ті, що жили в сільській місцевості, переїхали в міста, а мешканці міст переселялися до передмість. Розпорошення мешканців

Нове покоління виховників Пласту на КПЗ (1984 р.). Головою КПС Канади була в той час Іроїда Винницька. 1-й ряд: Антоніна Горохович, Дарія Даревич, Олександер Гордієнко, Марія Горбань, Любомир Романків, Іроїда Винницька, Роман Вжесневський, Анатолій Ставничий, Таня Онищук, Христя Болюбаш; 2-й ряд: Іван Франів, Галина Кісь, Нестор Чорний, Ірина Павлів, Марія Павлишин, Володимир Мазяр, Ераст Гуцуляк, Остап Гавалешка, Володимира Прокопець, Тамара Дудко, Софія Качор, Андрій Харак, Анна Іскат, Наталія Небесна, Оксана Винницька, Таня Дичок, Любомир Хабурський; 3-й ряд: Мотря Ільницька, Таня Джулинська, Юлія Войчишин, Марія Комарницька, Олена Бабій, Роман Мушка, Богдан Колос, Оксана Закидальська, Дарія Ковалик, Роман Зазуля, Юрій Левицький, Христя Мулькевич, Марко Балущак, Марія Комісар, Орест Джулинський, Володимир Куліш, Божена Іванусів, Руслана Вжесневська; 4-й ряд: Іван Винницький, Ірена Вжесневська, Ігор Бардин, Галина Юник, Орест Бабій, Роман Ващук, Андрій Щука, Борислав Білаш, Юрій Височанський, Богдан Дяків, Христя Татарська, Марта Хевпа, Роман Копач, Роман Хабурський; 5-й ряд: Адольф Гладилович, Микола Юник, Христина Круцько, Теодор Кущак, Наталія Воронка, Михайло Лоза, Дана Бойко, Михайло Саварин, Олександер Марченко, Богдан Ковалюк.

негативно впливало на громадське життя. Наприклад, торонтський район Блюр-Вест став центром українського життя, куди перебралися українські комерційні заклади і громадські організації, тоді як церковні парафії, засновані віддавна в центральних районах, втрачали прихожан.

Паралельно до цих демографічних змін відбувався спад інтересу до українських проблем. Люди, народжені й виховані в Канаді, мали відмінне від іммігрантів ставлення до їхньої української ідентичності. Дедалі менше осіб були готові присвячувати значну частку свого часу українським питанням. Найочевиднішим доказом цього був занепад знання й володіння українською мовою. Мовне питання було постійною темою, до якої зверталися в цей період. Ба більше, фокус пластової діяльності постійно зміщувався в напрямку канадського контексту, адже ні пластуни, ні члени інших українських організацій не сподівалися повернутися в Україну.

У 1970-х і 1980-х рр. організація Пласту досягнула певного

Новаки в Торонті читають журнал УПН "Готуйсь!"

рівня стабільності, структурованості та фінансового забезпечення. Більші станиці володіли власними будинками, Монреаль і Торонто мали власні розвинені таборові оселі, а Вінніпеґ і Едмонтон регулярно таборували на оселях, що належали українській громаді. Але кількість членів зменшувалася, хоч це можна було пояснювати демографічними обставинами. Організація й далі намагалася подолати хронічну проблему – як зберегти й розвинути базу кваліфікованих виховників, без яких Пласт був нездатний виконувати свою місію.

На міжнародному рівні Третій Пластовий Конґрес прийняв концепцію "вічної діаспори", підкреслюючи той факт, що організація стала закорінена в країнах, де поселилися українці після Другої

світової війни. Конкретним виявом еволюції цих стосунків у Канаді стало рішення КПС покласти свої історичні матеріали й документи на збереження до Національного архіву Канади. Дилема, з якою спіткався тепер Пласт, полягала в тому, як поєднати виховання національно свідомої української молоді з тим, що вони ніколи не мали, та й імовірно не мали б мати в майбутньому, контакту з Україною.

Через рішення зберігати вірність своїм традиційним цінностям Пласт почав сприйматися елітарною організацією. Більшість родин належали до середнього класу, а відносно вільне володіння українською мовою залишалося вимогою для вступу. І хоч раніше політика Пласту полягала в залученні до організації всіх українців, підхід тепер змінився: "Пласт не може служити цілому суспільству. Якщо ми маємо задержати українське лице Пласту, ми не можемо приймати дітей, які не говорять українською мовою." Це питання викликало суперечливі відгуки в Канаді, особливо в західних провінціях, де значний відсоток населення належав до першої імміґрантської хвилі, і де було чимало змішаних шлюбів з батьками неукраїнського походження.

Організація

Статут Пласту в Канаді було вперше схвалено на VI КПЗ 1965 р., зі змінами, доданими в 1967 та 1975 р. 1975 року організації було надано офіційно тримовну назву: Пласт – Організація Української Молоді в Канаді; Plast Ukrainian Youth Association of Canada; Association de la Jeunesse Ukrainienne du Canada – Plast.

У Статуті було визначено наступні цілі:

> Розвивати моральні, інтелектуальні і фізичні характеристики української молоді в Канаді; виховувати молодь бути свідомими, відповідальними і активними громадянами – користуючись пластовою методикою, базованою на пластовій ідеології, заснованій на Пластовій Присязі, Законі і Трьох Головних Обов'язках Пластуна; плекати у молоді предківські традиції, подавати знання і зрозуміння минулого, історії, культури і ідей.

Членство в канадському Пласті ділилося на п'ять категорій:

1. Новацтво та юнацтво, віком від 6 до 17 рр.;
2. Дорослі члени: старші пластуни, віком від 18 до 35 рр., та пластуни-сеньйори, віком понад 35 рр.;
3. Батківська допомога і приятелі Пласту ("Пластприят");
4. Почесні члени;
5. Добродії Пласту.

Загальні збори КПЗ залишилися основним керівним органом. Хоч на з'їзді могли бути присутні всі члени, правом голосу були наділені тільки члени КПС, станичні, провідники виховних уладів та обрані делегати. З'їзди відбувалися що два роки, а між ними наради.

Щоб зробити Пласт загальноканадською організацією, перероблений статут було надіслано федеральному урядові в Оттаву, і 10 квітня 1978 р. Пласт отримав федеральний статус загальнонаціональної організації (досі він мав тільки провінційні статуси). Того ж року головою КПС стала Дарія Даревич, перша представниця нового покоління пластунів, які зросли в Канаді.

Українська мова

У цей період на перший план вийшло питання української мови. Знання мови вважалося найголовнішим критерієм для вступу до Пласту, який не підлягав обговоренню і навіть перевищував чинник розширення членства. Під керівництвом референта новацтва Тані Онищук була розпочата кампанія з покращення вжитку української мови. Вона рекомендувала долати цю проблему на трьох рівнях: дитячому, виховному й батьківському. В існуючі програми необхідно було інтеґрувати нові методи й заняття: аудіо-відео матеріали, мовні семінари для пластових виховників і регулярні зустрічі з батьками з метою більшого їхнього залучення. Пропонувалися різні мовні заходи: лялькові вистави, театральні групи, хори, радіопрограми, газети, ілюстровані словники, написання статей і листів, дискусії, нові пісні, кросворди та маркування наліпками малюнків рослин, тварин і комах.

Пласт Канади також зайняв дуже чітку позицію в контексті міжнародного Пласту проти намагань інших країн дозволити вжиток інших мов або запровадити подвійну систему – вжиток української й англійської (чи іншої) мов у своїх програмах. (Для тих, хто вважає, що молодь не надає великого значення мовному питанню, можна навести такий приклад: в оцінювальній формі, яку заповнювали пластуни на зустрічі 1987 р., був такий коментар: "Виховники і дорослі пластуни не звертали уваги на мову.")

Політика збереження вжитку української мови була виправдана, коли почалося відродження Пласту в Україні, і українська мова стала головним джерелом контакту між пластунами Канади й України. Політичні зміни в Радянському Союзі у другій половині 1980-х рр. знову відкрили можливість налагодження зв'язків з Україною. Але замість того, щоб повертатися на батьківщину, Пласт Канади найпершим почав підтримувати відродження Пласту в Україні, перекинувши міст від минулого до теперішнього часу.

Змаг "До висот" для українських молодіжних організацій (Торонто, кінець 1970-х рр.). За пластовим столиком сидять Таня Дичок, Роман Ващук, Леся Потічна та Юрій Іванчишин.

Міжкрайові зустрічі

Для відзначення 60-ліття української державності та 65-ліття Пласту 4–18 серпня 1978 р. в Альберті відбулася Міжкрайова пластова зустріч, в якій взяли участь 953 пластунів – зі США (416), Австралії (20), Аргентини (2), Великобританії (13), Канади (415), Західної Німеччини та Франції (20). Головою оргкомітету і комендантом зустрічі був Юрій Даревич. Урядові ґранти з Альберти та Онтаріо покрили видатки пластових виховників, а також заокеанських учасників. Наприкінці зустрічі пластуни таборували в резервації індіанського племена "Stoney" (*стоні* 'камінний'), беручи участь у їхніх ритуалах і церемоніях.

На ювілейну зустріч до відзначення 70-ліття Пласту, що відбулася на оселі "Вовча тропа" у США, прибуло 350 пластунів з Канади. Як зазначалося у звіті зустрічі, "Дружня співпраця між КПС Канади і Америки спричинилася багато до успіху Зустрічі." Роком пізніше, 14–22 серпня 1983 р. відбулася друга ювілейна зустріч у Західній Німеччині, з участю пластунів зі всього світу. У зустрічі взяли участь близько 400 пластунів, причому багато хто з них після цього проїхався Європою завдяки орагнізаційній ініціативі Юрія Даревича. Юнацтво 1-го рівня (12–14) поїхало до Італії під керівництвом Тані Онищук, юнацтво 2-го і 3-го рівня (15–17), подорожувало західною Німеччиною разом із Дарією Даревич, а старші пластуни, очолювані Марком Горбачем, мандрували Карпатами в Румунії (українською південною Буковиною і східніми гуцульськими реґіонами).

Міжкрайова Зустріч–78: “Мандрівка з євшаном”

Дарія Даревич

В МПЗ’78 взяло участь 943 пластунів і пластунок з усіх країн світу, де під цю пору діє Пласт. Це, мабуть, перший раз, що всі країни були так численно заступлені, а це неабиякий осяг організаторів МПЗ. Пластова молодь мала змогу побачити здобутки українців у Західній Канаді, перебуваючи на Укр. Селі, в Едмонтоні та по довколішних селах, а тамошнє українське населення мало небувалу нагоду побачити “маси” пластунів і пластунок.

Деякі українські піонери були зворушені до сліз виступами пластунів та їхньою поведінкою! “Я не знала, що є ще такі файні діти”, – сказала жінка, яка гостила скобів, вірлиць і розвідувачок в Смокі Лейк, – “Чи вони приїхали з України?” – запитував старий дядько, який перший раз бачив пластову молодь і чув від них українську мову.

До атмосфери святкування та виступів багато спричинилася пластова оркестра з Торонта. Пронизливі звуки сурм будили учасників та повідомляли їх про нічну тишу. Вечером, перед виїздом у Скелясті Гори, коли полями Українського Села стелився туман, звук сурми був на знак стягнення прапорів, а по таборах всі стояли на струнко.

Незабутніх споминів напевно буде багато – піонерські будинки, хмародери Едмонтону, змагання Ігор [Співдружності], могутні Скелясті Гори, льодовики, гірські струмочки і квіти, навіть зливний дощ, сніг, схід сонця, гарячі купелі, ведмеді, лосі, полярне світло серед ночі!

Найбільше захоплення приносили триденні мандрівки дикими плаями і верхами гір. Помимо дощу і фізичної втоми більшість мандрівників верталися з великим вдоволенням. Ті, що здобували верхи гір, – Бейбел, Айфель, Норквей, Савбек – мали чим хвалитися. Всі мали про що розказувати!!!

Багато допоміг Провінційний Уряд Альберти, відступаючи безкоштовно Українське Село, допомагаючи в господарських справах, фінансами і навіть радієвою комунікацією. Керівники державних заповідників Джаспер, Бенф та Кутеней не тільки уможливили таборування такому великому гурті пластунів, але також допомагали чим тільки могли.

— *Пластовий вісник* 4(131), 1978 р.

ЮМПЗ-87, оселя "Пластова Січ", Ґрафтон (Онтаріо). Ззаду на сцені виставлені відзнаки різних чоловічих та жіночих куренів старших пластунів і пластунів-сеньйорів.

75-ліття Пласту, марш у Оттаві (1987 р.).

Учасники Міжкрайової Пластової Зустрічі-1987 відвідують Оттаву. На Парламентському пагорбі член парламенту Андрій Вітер (теж пластун) вручає чек від уряду Канади Голові КПС Канади Оресту Джулинському. За ними стоять Василь Янішевський (голова ГПБ), член парламенту Ллойд Аксворти, Юлія Войчишин (голова КПР), генерал-губернатор Рамон Гнатишин і Петро Саварин (президент КУК).

У 1987 р. знову надійшла черга пластунам Канади організувати Міжкрайову зустріч на відзначення 75-ліття Пласту. У зустрічі, комендантом якої був Орест Джулинський, взяли участь 578 представників юнацтва, 133 виховники і 413 дорослих пластунів – усього 1124 учасники, а в день відвідин додалося ще 882 гостей. Програма зустрічі була розділена на три частини: таборування на озерах Онтаріо і в горах Квебеку, відвідини столиці Оттави і марш у місті з нагоди 75-ліття Пласту, а на завершення святкова програма на оселі "Пластова Січ".

До програми зустрічі були введені деякі інновації. Для налагодження дружніх стосунків таборові гуртки були мішані, поєднуючи пластунів з різних куренів, міст і країн. Для планування складної програми і допомоги в розповсюдженні харчів і знаряддя вперше використовувався комп'ютер. Також було видано 120-сторінковий професійно зроблений фотоальбом зустрічі під редакцією Тані Джулинської, де були фотографії усіх таборовиків з їхніми іменами.

Ось яку оцінку дав події комендант табору: "ЮМПЗ-87 підкреслила, що в наших обставинах є більш корисно дати нагоду молоді співжити, радше ніж змагатися матірними гуртками чи куренями. Система мішаних гуртків зовсім не вплинула негативно на почуття гордости за свої матірні частини…ЮМПЗ-87 показала, що Пласт має багато позитивної української молоді, отже є для кого працювати. Рівночасно Зустріч показала, що є великі числа пластунів, бувших пластунів, членів "Пластприяту", які дбають про добро Пласту і готові до більшої чи меншої праці." (Орест Джулинський).

Улад пластового юнацтва (УПЮ)

Упродовж цього періоду, в перервах поміж міжкрайовими зустрічами проводилися почергово місцеві курінні табори і крайові (КПТ). У 1976 р. – році Олімпіади в Монреалі – в Квебеку відбувся КПТ, кульмінацією якого стали два дні відвідин Ігор, Український день молоді в Монреалю і незабутні танці під музику у виконанні майбутньої володарки премії Джуно співачки Люби.

У зв'язку з появою менших пластових станиць розпочалося формування мішаних куренів, і цю ініціативу було схвалено на міжнародному рівні. У 1984 р. спочатку утворився 101-ий мішаний курінь у Оттаві, а згодом у Калґарі — 102-ий мішаний курінь.

Проблемою стала втрата інтересу до Пласту серед юнацтва старшого віку. Враховуючи, що час перебування в УПЮ – від 11 до 18 рр. – можливо, задовгий, була спроба в Торонті експериментально

Перший пластовий мішаний курінь N°101 "Володимир Івасюк", Оттава, заснований 1984 р. На фотографії виховники: (передній ряд) Олег Кандиба, Оксана Міґус, Начальний Пластун Юрій Старосольський, Лідія Решітник, Володимир Пясецький і (задній ряд) Михайло Лоза, Богдана Горіх-Цмоць і Любомир Хабурський.

поєднати юнаків та юначок віком від 16 до 18 рр. в окремий улад. Його програма діяльності була гнучкішою і здебільшого на основі проектів. Мішаний курінь, що складався з п'яти гуртків, провів 1985 р. власний табір, але цей проект довго не протривав, закінчившись у 1986 р. Головна мета – залучити більше юнацтва старшого віку створенням нового уладу – не принесла успіху, але проектний підхід згодом було включено в навчальний план УПЮ для пластунів вищого рівня.

Улад старших пластунів (УСП)

Улад старших пластунів був головним постачальником виховників, але йому бракувало програми для тих, хто не був залучений до цього. 1984 року КПС започаткувала низку ідеологічних семінарів для УСП. Їх проводила станиця Торонто на своїй оселі "Пластова Січ" під час травневих довгих вихідних. На перший семінар приїхали 34 члени УСП, а на другий, у травні 1985 р., прийшло понад 60 учасників. Обговорювалося багато тем: українські біженці з Польщі, Валентин Мороз і дисиденти, багатокультурність, плюралізм, голодомор і комісія Дешена. Наступні семінари проводилися у травні 1987 і 1988 рр. У грудні 1987 р. програма семінарського типу була організована на старшопластунському таборі "Лещата і мислення" під орудою Івана Винницького. Після денного лещетарства наступні три години

присвячувалися програмі семінару. Семінар УСП було відновлено в травні 1992 р., але на той час Україна вже стала незалежною, і дискусії зосередилися на стосунках між Пластом у Канаді та Україні в контексті спільних проектів.

Улад пластового сеньйорату (УПС)

Члени уладу пластового сеньйорату були активні на провідних постах у пластових станицях, а також у крайових і міжкрайових організаційний структурах. Окрім розподілу по станицях, чоловічі й жіночі курені пластунів-сеньйорів засновували мережі не тільки для соціальних цілей, але й також для підтримки реалізації пластових програм. Маючи різноманітні спеціалізації й зацікавлення, вони були особливо корисні для великомасштабних проектів, таких як спеціалізовані табори на дикій природі (гірські мандрівки, альпінізм, канойки, вітрильники тощо), а також крайові та міжкрайові зустрічі.

Фінансові й економічні справи

Завдяки плануванню й зусиллям у початкові роки, Пласт у Канаді досягнув комфортного рівня фінансової стабільності. Створено так звані залізні фонди для видавництва, Крайовий Пластовий Фонд на виховні потреби, а також спеціальний фонд ім. "Дрота" – для покриття коштів на дорогу виховникам, що їдуть на вишколи. Головним джерелом регулярного надходження фінансів були членські внески, розмір яких визначався у станицях, де й відбувався збір внесків, а відрахування від кожного члена йшли до крайового бюджету. Таким чином вони фінансували оперативний бюджет крайової старшини, включно з утриманням канцелярії, видатками на загальні збори, вишколи виховників (розвиток і реалізація), членство в КУПО, а також внески до КУК і СКВУ. Згідно зі своєю політикою, Пласт Канади не платив виховникам, зв'язковим чи членам екзекутиви.

У цей період канадський уряд з готовністю надавав ґранти для спеціальних проектів, що стало надійним джерелом прибутку для організації. Пласт також користався щедрістю окремих осіб, які великодушно жертвували організації свій час і гроші.

Пласт і громада

Пласт був членом КУК від 1953 р. Однак наприкінці 1970-х рр. структура КУК стала малопродуктивною й недемократичною. Згідно з його статутом, не всі члени КУК мали право входити до виконавчого

Члени Пласту серед делегатів 15-го Конґресу КУК, у якому беруть участь українсько-канадські організації (Вінніпеґ, 1986 р.).

органу. Фактично, цього права були позбавлені такі молодіжні організації, як Пласт. Виявилися ще й інші аномалії, наприклад у 1979 р. головою молодіжного комітету був член Спілки канадських ветеранів. Ця відсутність представництва молоді була серйозною проблемою для Пласту. У 1980 р. представниця Пласту в КУК Софія Качор заявила, що Пласт повинен наполягти на змінах у структурі КУК, зробивши організацію доступнішу для молоді. Ця боротьба тривала 12 років, минуло кілька з'їздів, але Пласт урешті-решт переміг і від 1992 р. почав відігравати конструктивну роль у КУК.

1975 року Пласт відгукнувся на заклик СКВУ взяти участь у "Дні Солідарності" – протестній акції в зв'язку з арештами і переслідуванням дисидентів в Україні. Того року оперативним гаслом Пласту Канади було "У світ кличе вас Україна", метою якого було пробудити відчуття обов'язку перед Україною. Дорослі пластуни долучилися до вироблення точного визначення прав, які мали бути гарантовані для підтримки мов і культур канадських меншин. Щороку 12 січня пластуни брали участь у одноденному голодуванні, щоб пригорнути світову увагу до Україні в Радянському Союзі. Ці голодування були ініціативою В'ячеслава Чорновола, ув'язненого українського дисидента, який заохочував усіх інших підтримати його. Заощаджені з цієї акції гроші надходили до Комітету людських прав СКВУ.

Окрім активної ролі, яку Пласт відігравав у СКВУ як організація, окремі канадські пластуни-сеньйори займали посади в екзекутиві СКВУ. Президентами СКВУ були такі пластуни, як о.Василь Кушнір з Вінніпеґа (перший президент), Микола Плав'юк з Монреаля (1978–1981) та Петро Саварин з Едмонтона (1983–1988).

З метою привернути увагу до Пласту і краще інформувати про нього батьків та громаду, в 1978 р. вийшла книжечка "Батькам про Пласт" авторства давнього виховника новацтва Івана Франіва. Всередині 1980-х рр. були також організовані інформативні семінари для батьків новацтва і тих, хто планував посилати своїх дітей до Пласту.

У 1975–1990-х рр. члени Пласту і далі були активними на провідних ролях в українській громаді. Дорослі пластуни були залучені до громадських проектів і організацій, часто беручи участь у ініціативах на захист української репутації в канадському суспільстві. Одним із прикладів такої праці був випуск "Карти мов світу".

Бюро офіційних мов Канади випустило карту мов світу для дітей віком від 13 до 17 рр., поширивши її по школах і бібліотеках. Єдиною зазначеною мовою для цілого СРСР була російська. Українська громада негайно відреагувала вимогою, щоб бюро опублікувало виправлення. Бюро відповіло, що "до п'яти місяців мапа мов світу буде остаточно виправлена й перевидана в такій самій кількості примірників, як і оригінальне видання. Специфічні поправки включатимуть наступне: Україна, Балтійські країни і Білорусь будуть позначені окремими кольорами, і їх назви будуть показані на даній території…" Голова бюра зазначив: "Протестна кампанія української та інших спільнот була надзвичайно ефективною та діловою."

Другим прикладом політичної активності української громади була справа "Комісії Дешена", канадської державної комісії, яка в 1985–1986-х рр. розслідувала звинувачення у "військових злочинах" часів Другої світової війни, висунуті проти українців, зокрема проти "Дивізії Галичина". Комісія не тільки спровокувала обурення української громади, але і спонукала її захищати – протестами, показаннями свідків – добре ім'я українців. До протестних акцій долучилися старші пластуни, які прибули до Оттави для організації зустрічей з кожним членом парламенту з метою проінформувати їх про справжню роль українців у Другій світовій війні.

1981 року КПС з Дарією Даревич на чолі почала спонсорувати українську молодь з Польщі, яка, уникаючи комуністичних переслідувань і проголошеного в Польщі надзвичайного стану, подавалася на статус біженців, перебуваючи в таборі в Австрії. (У той час Канада приймала політичних біженців, які мали спонсорів, у рамках так

званої "програми самовигнанців".) Пластові станиці Торонто, Кіченер та Едмонтон гарантували забезпечити спонсорування 25 молодим особам, а жіночий курінь "Лісові мавки" організував збір коштів. Ця пластова ініціатива заохотила й інші українські організації, і в результаті значна кількість українців змогла еміґрувати з Польщі до Канади.

У 1982 р. група пластунів створила в Торонті "Комітет Дослідження Голоду" під головуванням Василя Янішевського (який пізніше став головою ГПБ). У 1984 р. Комітет випустив фільм "Жнива розпачу" – перший документальний фільм про Голодомор, який пробудив міжнародну спільноту і змусив звернути увагу на цю українську трагедію. Коли в 1989 р. почалися політичні зміни в СРСР, Пласт у Торонті ініціював створення "Канадського Комітету Приятелів Руху", першим головою якого став пл. сен. Ераст Гуцуляк.

Підсумок

Для Пласту Канади період від 1975 до 1990 р., напередодні української незалежності, характеризувався з одного боку пришвидшеною й амбітною активністю, а з другого – боротьбою з викликами, над якими Пласт не мав контролю. Демографічно закінчився період післявоєнного швидкого росту населення, і членство в Пласті почало зменшуватися. Більше того, діти, які приходили реєструватися до Пласту, нерідко дуже слабо володіли українською мовою.

Проте провідні позиції займали особи, народжені або виховані в Канаді, які не були обмежені тим, "що було колись", і які були готові залучати нові методи, експериментувати і випробовувати амбітні проекти. Вони знали, як подаватися на урядове фінансування й отримувати його, включно з ґрантами на таборування, причому, не тільки на власних оселях, але й по цілій Канаді і навіть у Німеччині та решті Європи. Вони також розуміли потребу децентралізації й того, що станиці мали б відігравати більшу роль у прийнятті рішень на крайовому рівні.

Коли дедалі гірше володіння мовою почало загрожувати нормальній діяльності Пласту, новий провід створив оновлені програми й залучив методик для більшої мотивації вжитку української мови. Коли юнацтво старшого віку і дорослі пластуни почали втрачати інтерес до пластової діяльності, нове покоління провідників заснувало цілком оновлені програми, покликані цей інтерес пробудити.

А коли наприкінці цього періоду почав відроджуватися Пласт в Україні, новий провід зрозумів свій обов'язок і з великим завзяттям і ентузіазмом взявся виконувати свою роль у цьому відродженні.

Голови КПС у Канаді (1951–2018 рр.)

До 1951 р. офіційним головою Пласту в Канаді був о.Володимир Івашко, якого призначила уповноваженим ГПС у Німеччині. КПР була обрана 20 квітня 1950 р., і відтоді КПС обиралася делегатами КПЗ, які спочатку відбувалися що три роки, а після 1965 р. що два роки.

I-ий КПЗ	1.09.1951	Омелян Тарнавський
II-ий КПЗ	10–11.10.1953	Цьопа Паліїв
III-ий КПЗ	22–24.12.1956	Цьопа Паліїв
IV-ий КПЗ	25–26.12.1959	Омелян Тарнавський
V-ий КПЗ	5–7.10.1962	Цьопа Паліїв
VI-ий КПЗ	17–18.04.1965	Микола Світуха
VII-ий КПЗ	23–24.12.1967	Василь Янішевський
VIII-ий КПЗ	26–27.12.1969	Василь Янішевський
IX-ий КПЗ	27–28.11.1971	Роман Вжесневський
X-ий КПЗ	22–23.12.1973	Роман Вжесневський
XI-ий КПЗ	27–28.12.1975	Богдан Пендзей
XII-ий КПЗ	4–5.02.1978	Дарія Даревич
XIII-ий КПЗ	1–2.03.1980	Дарія Даревич
XIV-ий КПЗ	27–28.02.1982	Іроїда Винницька
XV-ий КПЗ	3–5.02.1984	Іроїда Винницька
XVI-ий КПЗ	21–23.03.1986	Іроїда Винницька
	05.1987	Орест Джулинський
XVII-ий КПЗ	26.02.1988	Орест Джулинський
XVIII-ий КПЗ	24–25.02.1990	Орест Джулинський
XIX-ий КПЗ	29.02–1.03.1992	Таня Джулинська
XX-ий КПЗ	26–27.02.1994	Таня Джулинська
XXI-ий КПЗ	24–25.02.1996	Т. Джулинська і Вол. Луців
XXII-ий КПЗ	28.02–1.03.1998	Володимир Луців
XXIII-ий КПЗ	26–27.02.2000	Володимир Луців
XXIV-ий КПЗ	23–24.02.2002	Радомир Білаш
XXV-ий КПЗ	28–29.02.2004	Ганя Шиптур
XXVI-ий КПЗ	4–5.03.2006	Ганя Шиптур
XXVII-ий КПЗ	1–2.03.2008	Ганя Шиптур
XXVIII-ий КПЗ	6–7.03.2010	Роман Мушка
XXIX-ий КПЗ	3–4.03.2012	Олена Цоба
XXX-ий КПЗ	22–23.03.2014	Олена Цоба
XXXI-ий КПЗ	12–13.03.2016	Богдан Колос
XXXII-ий КПЗ	24–25.02.2018	Богдан Колос

Голови КПС Канади (1965–2002 рр.).

Відродження Пласту в Україні

Наприкінці 1980-х рр. політичні зміни в СРСР відкрили для українців у Канаді можливість налагоджувати прямі контакти з Україною. Зустріч, яка відбулася в Торонті між двома професорами-фізиками з нахилом до політичної діяльності, стала поштовхом до відродження Пласту в Україні. У жовтні 1988 р. провідник Пласту і професор теоретичної фізики Юрій Даревич запросив колегу-фізика Ігоря Юхновського зі Львова до Торонта в рамках програми академічного обміну. Професор Юхновський, який був також директором Малої Академії Наук у Львові – позашкільної програми для старшокласників – зацікавився життям української молоді в Канаді й довідався про Пласт. Через декілька місяців прийшов лист зі Львова з запрошенням канадським учням українського походження відвідати Львів і зустрітися з українськими учнями.

У той час як канадський, так і міжкрайовий провід Пласту з обережністю ставилися до офіційних контактів з Україною, обравши очікувальний підхід. Оксана Закидальська, провідниця Пласту з Торонта, зібрала групу з 14 юнаків і юначок з Торонта та Монреаля, і разом з виховником юнацтва Тарасом Ґулою поїхала в липні 1989 р. до України. Під час перебування гостей з Канади в Україні, львівська газета "Ленінська молодь" опублікувала статтю про канадсько-українських пластунів, а ще вони також дали інтерв'ю для телебачення. Невдовзі стало очевидним велике зацікавлення Пластом у Львові, особливо з

Перші два кандидати до Пласту з України, запрошені до Канади скласти Пластову Присягу 1 липня 1990 р. на оселі "Батурин" біля Монреаля: Ігор Гринів і Орест Шот, з Олесем Криськівим праворуч.

Вишкільний семінар виховників уладу пластового новацтва на оселі "Пластова Січ" (1990 р.). З України прибули Галя Потюк, Олеся Пасічник і Олег Покальчук.

боку самоврядної молодіжної організації "Товариство Лева". Восени 1989 р., переконавшись, що ситуація в Україні виглядає обнадійливо щодо подальших контактів з Пластом, міжкрайовий пластовий провід організував у Торонті зустріч з кількома крайовими пластовими організаціями, на якій було вирішено, що Пласт може організувати вишколи виховників, обмінюючись з молодими людьми в України задля сприяння відродження Пласту.

Починаючи від 1990 р., Пласт у Канаді відігравав важливу і дуже активну роль у цьому процесі. Коли Пласт офіційно зареєструвався у Львові в лютому 1990 р. (що сталося, фактично, задовго до проголошення незалежності), КПС Канади вислала запрошення двом членам "Товариства Лева" приїхати до Канади на вишкіл виховників. У червні-липні Ігор Гринів і Орест Шот прибули зі Львова для участі в юнацькому вишколі, а Олеся Пасічник і Галя Потюк взяли участь у серпні в новацькому вишколі. 1 липня 1990 р. на таборі "Золота Булава" на "Батурині" в Квебеку Ігор Гринів і Орест Шот склали Пластову Присягу голові КПС Канади Орестові Джулинському. У липні 1990 р. двадцять два учні Малої Академії Наук приїхали до Канади, завершуючи другий етап студентського обміну, і взяли участь у пластовому юнацькому таборі станиці Торонто в парку Бон Еко провінції Онтаріо. В наступні роки відбулися численні обміни між пластунами України й Канади, що мали важливий вплив на відродження Пласту в пострадянській Україні. У 1993 р., спонсоровані канадською КПС із залученням фінансової допомоги від Канадського агентства міжнародного розвитку, Орест і Таня Джулинські провели в Україні з допомогою станиці Тернопіль табір провідників "Золота булава", штаб якого складався з канадських та українських виховників.

Згодом чимало канадських пластових провідників приїжджали в Україну допомагати відновленню Пласту і плануванню та реалізації різних програм. Особливу роль відігравали ті, хто надовго залишався в Україні. Визначними серед них були Оксана Винницька, яка організувала перший новацький вишкіл у Львові в 1990 р., і Ксеня Мариняк, яка кілька років жила в Україні та представляла Пласт на І Всесвітньому Форумі українців 1992 р. в Києві.

Були й інші ініціативи, в яких брали участь пластуни з Канади: у липні 1993 р. Мотря Онищук допомогла організувати новацький табір біля Старого Самбору у Львівській області, в якому було близько 80 дітей, Катруся Гарас була бунчужною на таборі "ШБ", де опікуном був Орест Гарас, а Евген Дувалко очолював табір "ЛШ". У 1995 р. Пласт отримав ґрант від канадської урядової "Програми Партнерства Канада-Україна" для фінансування проектів в Україні. Перші три відбулися в липні 1995 р.: семінар новацьких провідників з організації виш-кільних курсів (15 учасників), вишкіл гніздових (20 учасників) і вишкіл братчиків і сестричок (34 учасники). Організаторами та інструкторами були Таня Онищук, Олесь Сливинський, Христя Желтвай і Софія Качор з Канади, в партнерстві з КПС України.

Іншим проектом, фінансованим цією урядовою програмою в 1995 р., був табір "Вузол" у Дніпропетровській області, організований канадськими пластунами з допомогою чотирьох старших пластунів зі Львова та місцевої скаутської організації "Скіф". Скаути, що брали участь у таборі, були членами різних скаутських груп зі сходу

Ярема Луців (посередині у вишиваній сорочці) з делегацією Пласту України на скаутському джемборі в Нідерландах (1995 р.). Перед ним сидить генеральний секретар СОСР Жак Морейон.

Пластові виховники з України на вишкільному семінарі на оселі "Пластова Січ" (Ґрафтон, Онтаріо, 1995 р.).

України, включно з Пластом. До канадських організаторів Оксани Закидальської, Данила Даревича, Юрія Крука та Ксені Мариняк долучилася під час табору Оксана Смеречук.

Того самого року КПС Канади забезпечила присутність Яреми Луціва з Торонта на 18-му Міжнародному скаутському джемборі в Нідерландах у якості члена делегації з незалежної України, що вперше відвідувала світове скаутське джемборі.

У 1996 р. четверо пластових провідників з Канади організували низку майстерень "тренуй тренера" для українських інструкторів вишколу виховників, що проводилися спільною канадсько-українською робочою групою. Проведені спільними зусиллями майстерні були корисні завдяки безпосереднім відгукам учасників стосовно концепції, методів і стратегії. Пласт Канади також отримав від цього велику користь, адже такі проекти були стимулом для переосмислення програм і методів, організації вишкільних матеріалів і здобуття нового досвіду.

У 1997 р. канадська агенція з надання ґрантів дала змогу семи членам української КПС перебувати два тижні в Канаді для участі в конференції з програмного розвитку. З метою познайомити пластунів з України з великою скаутською організацією поза діаспорним Пластом, для них було організовано дводенний семінар, на якому Скаути Канади роз'яснили свою організаційну структуру та її функції. Того року відбувалося всеканадське скаутське джемборі, на яке було запрошено двох представників Пласту з України.

1999 року Канада послала Андрею Фіґоль з Торонта на Світове скаутське джемборі в Чілі в якості члена української пластової делегації. Перші роки відродження Пласту в Україні були хвилюючі і зворушливі, а ці перші контакти заклали підвалини для довгострокової співпраці.

Діяльність

Увага Пласту Канади не була прикута виключно до пластових проблем в Україні. Хоч 1991 рік був роком здобуття незалежності і проведення історичного референдуму в Україні, для пластунів у Канаді це було також 100-ліття прибуття українських поселенців до Канади. На відзначення цієї річниці КПС організувала в Альберті, провінції, де поселилися перші піонери, КПТ під назвою "Шляхами піонерів". Таборова програма складалася з кількох днів мандрівок у Скелястих горах, участі в ширших святкуваннях століття, відвідин провінційного музею "Село спадщини української культури" і таборування серед диких бізонів у національному парку "Елк-Айленд".

У 1992 р. пластуни Канади відвідали святкування в США з нагоди 80-ліття Пласту. Виставка історії Пласту, виготовлена Софією Геврик і жіночим куренем "Перші стежі", що була представлена на цій міжкрайовій зустрічі, пізніше прибула до Канади і демонструвалася в багатьох станицях.

У 1998 р. на міжкрайовій зустрічі в Манітобі відзначалося 50-ліття Пласту в Канаді, а також 85-ліття заснування Пласту. Упродовж перших 10 днів по всій Манітобі таборували 654 пластуни й виховники. Загалом 896 пластунів – не тільки з Канади і США, але й також із Аргентини, Німеччини, Польщі, Словаччини й України – прибули на святкові заходи біля Вінніпеґа.

Ватра під час Зустрічі з нагоди 50-ліття Пласту в Манітобі (1998 р.). Заспівує Андріяна Чучман, майбутня співачка Метрополітен-опери.

Участь в перегонах китайських човнів на ЮМПЗ-98 у Манітобі.

У 2000 р. улад пластового новацтва святкував своє 75-ліття. Вийшов спецвипуск часопису новацтва "Готуйсь!" і було створено спеціальний проект у Канаді, новацький пам'ятний стяг. Кожне новацьке гніздо вишило свій квадрат, а тоді всі ці квадрати зшили докупи, створивши стяг, який виставлявся в усіх пластових станицях.

Таборова діяльність і далі розвивалася, характеризуючись великою різноманітністю. Що два роки проводилися місцеві курінні табори, а в проміжні роки організовувалися КПТ, чергуючись із зустрічами. 2000 року станиця Оттава організувала КПТ для уладу пластового юнацтва на таборовій оселі біля Оттави, що належала канадським франкомовним скаутам. У 2004 р. в різних реґіонах Канади проводився крайовий табір під назвою "Пізнай свій край", а в 2009 р. було організовано КПТ в Скелястих горах Альберти. КПС намагається сприяти, щоб кожен пластун і пластунка мали нагоду принаймні раз під час свого перебування в УПЮ взяти участь у гірському таборі у Скелястих горах, адже ці гори – одне з чудес світу, і кожен канадський пластун має відчути це на власному досвіді.

Організація

На початку XXI століття почали діяти нові вимоги стосовно канадських організацій, а також суворіші страхові й податкові правила. Ці вимоги різнилися залежно від провінції, в якій містилися пластові станиці та їхнього майнового стану – деякі володіли власними будинками й таборовими оселями, інші – лише будинками, а ще інші проводили свою діяльність у приміщеннях, що належали громаді. У будь-якому випадку КПС вирішила, що настав час оновити пластовий статут, зареєстрований ще у 1978 р., і чітко розділити відповідальність окремих станиць і крайової старшини. У 2000 р. почав працювати Статутний комітет, і в 2005 р. було прийнято новий статут. Кожна пластова станиця в Канаді стала юридичною особою (якщо ще нею не була), а крайовий статут отримав форму домовлення між КПС і кожною станицею.

Підсумок

Попри існування різноманітних проблем і часту появу тривожних думок з приводу майбутнього Пласту в Канаді, організація продовжувала існувати і вдосконалюватися завдяки тим, хто відмовлявся потурати негативізму і залишався відданим справі. Динамізм Пласту забезпечувався перспективними дискусіями філософського та

Пам'ятний зшитий стяг, виготовлений у Канаді на відзначення 75-ліття УПН.

ідеологічного характеру. Скажімо, під час крайових нарад 2001 р. було влаштовано круглий стіл із такими питаннями: "Хто ми?", "Що таке асиміляція, а що інтеґрація?", "Чи ми є скаути?" та "Яка місія Пласту?"

На початку нового тисячоліття Пласт зіткнувся з радикально зміненим світом, що зобов'язувало його бути постійно готовим міняти напрямки своєї роботи. Відколи Україна стала незалежною, завдання збереження української ідентичності у пластової молоді в Канаді набуло нових відтінків. З одного боку зросло зацікавлення Україною, адже вона тепер стала доступнішою для молодих людей Канади. В канадській пресі з'являлися новини й повідомлення про Україну, а подорожувати туди стало можливо й відносно легко. З другого ж боку відчуття обов'язку бути охоронцями української національної ідентичності, що пов'язувало не одне покоління українців у Канаді (та в інших країнах діаспори), втратило свою актуальність.

Відразу ж після 1991 р. Пласт перейнявся новою роллю – допомогти відродити Пласт на батьківщині. З часом ця функція стала зайвою, і організація зіштовхнулася з ширшою проблемою переоцінки ролі Пласту в Канаді, його стосунку до відродженої України і до пластових організацій у інших країнах.

В кінцевому підсумку майбутнє Пласту в Канаді залежатиме від тих самих факторів, які сформували його історично – від візії й віри у

Пластову ідею та від бажання передати їх нашій молоді, своїм дітям і внукам.

Пласт і скаутський рух

Від самого початку одним із найважливішим питань, яке постало перед Пластом у Канаді, було з'ясування відносин з "Асоціацією Бой-скаутів Канади". У першому випуску "Пластового вісника" в 1948 р. о.Івашко радив пластовим групам налагоджувати контакти з канадськими скаутами: "Існування новооснованих і достаточно зорганізованих пластових частин треба зголосити письменно до місцевого осередку Канадських скаутів."

На місцевому рівні було усталено добрі взаємини між новими пластовими групами і канадськими скаутськими відділами. На крайовому рівні зростав тиск на Пласт, щоб він записався до "Бой-скаутів Канади". Але 9 липня 1949 р. Пласту Канади було наказано не починати реєстрацію до бой-скаутів, тому що ГПС (яка в той час ще перебувала в Німеччині) звернулася до Світового скаутського бюро в Лондоні з проханням надати спеціальний статус Пласту.

Хоч Пласт, на відміну від інших східноєвропейських скаутських організацій, ніколи не був офіційним членом світового скаутського руху, він бажав продовжити свій статус "Скаути в екзилі", отриманий ним, як організацією переміщених осіб. У Канаді пройшли консультації між Пластом та іншими скаутами в екзилі (литовськими, латвійськими, естонськими, польськими, угорськими) для координації дій стосовно Бой-скаутів Канади. Проте намагання отримати спеціальний статус були безуспішними, і Світове бюро відкинуло петицію. Українські пластуни в Канаді вирішили тоді продовжувати свою діяльність, але поза офіційним скаутським рухом. У 1967 р. було створено "Конференцію Етнічних Скаутів Канади", членом якої став Пласт. Конференція мала програму співпраці; так, 9–23 серпня 1968 р. вона організувала мандрівний табір по Канаді, в якому взяли участь 60 представників скаутських організацій, включно з 13 пластунами.

Стосунки між Пластом і світовим скаутським рухом були невизначеними, і хоч дискусії тривали й далі, вони не призводили до жодних змін. Пластуни декілька разів брали участь у якості гостей у міжнародних скаутських заходах, а в 1963 р. в Канаді та США проходив збір коштів для того, щоб відправити делегацію Пласту на Світове Джемборі до Греції. Пластову делегацію очолив Микола Світуха, який пізніше став головою КПС Канади (1965–1967 рр.).

Бой-скаути Канади знову проявили інтерес до Пласту та інших скаутських організацій у 1980-х рр. Переговори з Пластом

тривали декілька років. Не зважаючи на зацікавленість обох сторін у співробітництві та організаційній єдності, питання збереження окремої національної організації стало на перешкоді. Канадські скаути погоджувалися надати Пластові членство на місцевих рівнях, але не дозволяли Пласту зберігати власну крайову структуру. Іншою проблемою була необхідність існування окремих чоловічих і жіночих організацій, адже в той час скаутські організації в Канаді ділилися за ґендерними ознаками: "Бой-скаути Канади" і "Канадські Дівочі Ґайди" були окремими організаційними структурами, тоді як Пласт ніколи не робив поділу на цьому рівні. Коли у 1983 р. в Канаді проходило Світове Джемборі, КПС робила спроби добитися, щоб участь у ньому взяв Пласт, але всі зусилля були марними.

Крім переговорів із Бой-скаутами, відбувалися також і зустрічі з Дівочими Ґайдами. Наприклад, у 1970 р. на запрошення головного офісу Ґайдів пройшли три зустрічі з етнічними скаутськими організаціями. Вели дискусії про співпрацю, і пластунки та учасниці інших етнічних організацій добровільно взяли участь у вишколі провідників, організованому Канадськими Ґайдами.

У 1976 р. зі скаутських організацій, що не долучилися ні до канадської організації, ні до "Світової Організації Скаутських Рухів" (українських, естонських, литовських, угорських, латвійських і польських) було створено "Міжнародну Асоціацію Скаутських і Ґайдських Організацій" (AISGO – the Associated International Scout and Guide Organisation). Перший головний осідок AISGO був у Нью-Йорку, але в 1981 р. централю перенесли до Торонта. У 1983 р. було заплановано провести в Канаді спільний табір членів AISGO. Пласт узяв участь у підготовці, запропонувавши провести табір у форматі джемборі, щоб кожна національна група мала свій власний підтабір. Але цю пропозицію не схвалили, і було вирішено, що джемборі складатиметься із мішаних скаутських груп, а не окремих національних підтаборів. Не планувалося проводити жодних національних днів ані окремих національних виступів. Усі заходи мали вестися англійською мовою. Урешті-решт Пласт вирішив не брати участі в таких таборах і обмежити спільну діяльність з AISGO на рівні КПС і ГПБ.

Відродження скаутських організацій, що відбувалося на початку 1990-х рр. в Україні, проходило також і в інших країнах посткомуністичної Європи. Члени AISGO вирішили, що для них важливіше розвивати зв'язки зі скаутськими організаціями на своїх батьківщинах, аніж між собою. 13 березня 1993 р. в Торонті відбулися останні збори AISGO, і це об'єднання припинило своє існування.

Перегляд стосунків між Пластом і Скаутами Канади

Завдяки відновленню Пласту в Україні, покращення стосунків між Пластом і Скаутами Канади призвело до повторного розгляду питання членства Пласту в "Скаутах Канади" (ця організація, перейменована у 1988 р. з "Асоціації Бой-скаутів Канади", також визнала спільне чоловіче й жіноче членство).

У 2000 р. на крайовому рівні Пласту розпочалися дискусії щодо можливого пластового членства у "Скаутах Канади". Умови, висунуті "Скаутами Канади", цього разу змінилися. Вони погодилися визнати Пласт не тільки, як окремі групи на місцевому рівні, але й як крайову організацію з її існуючою структурою.

Двох представників "Скаутів Канади" було запрошено на XXII-ий КПЗ для роз'яснення позиції "Скаутів Канади" стосовно пластового членства. А саме: ставши членом, Пласт зберігав би свою організаційну структуру, українську мову і власні однострої. Пластуни повинні були б сплачувати членські внески "Скаутам Канади" і складати Скаутську Присягу. Майно та активи Пласту зберігалися б окремо. Через рік та чи інша сторона могла би скасувати членство Пласту у "Скаутах Канади". КПЗ прийняв резолюцію "створити комітет для обговорення [членства Пласту у "Скаутах Канади"], надіслати станицям текст пропозиції і зібрати відгук від станиць."

Під час обговорення членства у станицях, було висловлено чимало побоювань, що "ми пропадемо", і Пласт підпорядкується іншій організації, а це створило серйозні перешкоди ініціативі. Дискусія про можливість членства закінчилася на крайових нарадах 2001 р. прийняттям резолюції, якою "рішено на цей час відкинути формальні дискусії про створення асоціації Пласту зі Скаутами Канади".

Пластове Видавництво в Канаді

Більшість пластових неперіодичних видань виходили в Канаді, де була адміністрація "Пластового Видавництва". Його найбільшим видавничим проектом, здійсненим під час першого десятиліття Пласту в Канаді, було друге видання посібника українського скаутинґу "Життя в Пласті", автором якого був д-р Олександер Тисовський-"Дрот". Перше видання, надруковане в 1921 р. у Львові, було необхідно

оновити, тож коли "Дрот" прибув до Канади в 1957 р. для участі в ювілейній зустрічі, було сформовано редакторський склад для праці з автором над новим, доповненим виданням. Публікація планувалася на 1962 рік, з нагоди 50-ліття Пласту. Підготовчу комісію цього видання очолила Цьопа Паліїв, а головним редактором став Юрій Пясецький. Перше видання побачило світ у 1961 р.: 551-сторінковий посібник із обкладинкою та ілюстраціями видатного українського художника Мирона Левицького. Друге виправлене видання вийшло в 1963 р., а третє – в 1969 р.

У 1968 р. торонтський кооператив "Плай" профінансував нове видання "Гагілок" О.Барана (Львів, 1932), а в 1975 р. – "Мій перший словник", проілюстрований Юрієм і Ярком Козаками. У 1970 р. було видано збірник "Посібник зв'язкового" під редакцією Василя Палієнка, а в 1978 р. в Торонті вийшла книжечка "Батькам про Пласт" авторства Івана Франіва.

У 1976 р. "Пластове Видавництво" було зареєстроване як корпорація в Онтаріо, а його дирекцію очолив Роман Вжесневський. Завдяки зусиллям КПС у 1987 р. побачило світ друге видання співаника "В дорогу!" (перше видання було надруковане в Німеччині 1947 р. Це друге видання було присвячене Юрію Пясецькому, члену редколеґії першого видання і композитору багатьох пластових пісень – включно з канонічною "При ватрі", яку й досі традиційно співають на завершення пластових ватр.

Міжкрайовий пластовий конґрес 1988 р. висунув пропозицію про потребу нового пластового посібника. Таню Джулинську призначили відповідальною за його підготовку, і вона стала автором "Пластового довідника", що був укладений і надрукований у Торонті.

Пласт Канади також сприяв розвиткові "Пластового Видавництва" та публікації періодики. Журнал "Пластовий шлях" для дорослих пластунів виходив у різних країнах – спочатку в Німеччині, тоді у США, а перед тим, як його було передано в 1992 р. до України, він друкувався в Торонті. Двоє редакторів були з Канади: Юрій Пясецький і Володимир Соханівський.

Журнал для новацтва “Готуйсь!” почав виходити у 1953 р. в Нью-Йорку під редакцією Лесі Храпливої. В січні 1971 р. видавництво перемістилося до Торонта, і редакторські обов’язки взяла на себе Тоня Горохович, а в 1993 р. редакторкою стала Оксана Винницька.

Перший випуск журналу для юнацтва “Юнак” вийшов у світ у 1963 р. завдяки співпраці людей у трьох містах: Любомир Онишкевич редагував журнал у Бостоні, макет розробляв Мирон Баб’юк у Рочестері, а за друк і розсилку відповідало “Пластове Видавництво” в Торонті, яке очолював Омелян Таранавський. Кожна КПС відповідала за збір коштів на передплату. У 1965 р. було 981 передплатників “Юнака” у США, 621 в Канаді, 142 в Австралії, 73 у Великобританії і 24 в Німеччині, усього – 1872.

У 1990-х рр. виникли проблеми з регулярним випуском і вчасною розсилкою журналів. Було створене спільне підприємство “Видавництво Пласт ЗСА-Канада”, дирекція якого, що складалася з голів КПС Канади та Америки, перебрала від ГПБ відповідальність за випуск і поширення журналів “Готуйсь!” та “Юнак”. До щорічних членських внесків було додано кошти на передплату. Редактором “Готуйсь!” був Маркіян Гаврилюк (Нью-Йорк), а “Юнака” – Оксана Закидальська (Торонто).

Перші сходини спільного видавництва відбулися 23 вересня 1994 р. Було закуплено комп’ютери і програмне забезпечення для комп’ютерної верстки, тож відтепер редактори були відповідальні не тільки за зміст журналів, але й за створення макету для друку. Журнали почали виходити в 1995 р. У 2000 р. редактором “Готуйсь!” стала Таня Джулинська, і відтоді редагування, друк і адміністративне керування журналами відбувалося в Канаді. Починаючи з 1998 р. канадська урядова програма з літнього працевлаштування студентів фінансувала залучення до роботи на літо над видавничим проектом когось зі студентів, що зазвичай полегшувало редакторам роботу над виготовленням макетів журналів. У 2002 р. редактори обох журналів організували в Торонті дводенний семінар для осіб, зацікавлених допомагати видавництву.

Декілька примірників журналу “Юнак” розсилалися всім станицям і діловодам КПС в Україні. Там почав виходити журнал для новацтва “Пташеня”, і раз на рік друкувався спільний випуск “Готуйсь! – Пташеня”, частково фінансований “Видавництвом Пласт ЗСА-Канада”. Спільне видавниче підприємство випускало “Юнак” до 2005 р., а “Готуйсь!” до 2010 р. Матеріали з обох журналів були згодом перенесені на вебсайт “Пласт Канади”.

100 років пластової ідеї – фільм, замовлений торонтською станицею з нагоди святкування 100-ліття Пласту в 2012 р. Продюсер – Таня Джулинська, технічний директор – Юрій Луговий.

ДОДАТОК – Пластові станиці Канади

Вінніпеґ

Вінніпеґ розташований у географічному центрі Канади, на східному кордоні канадських прерій і західному краю Канадського щита. Можна сказати, що все, пов’язане з Пластом, мало свій початок у Вінніпезі. Відразу після свого приїзду 1 березня 1948 р. уповноважений Пласту на Канаду о.Івашко провів установчі пластові сходини, і Вінніпеґ став офіційно першим містом у Канаді, в якому організовано пластунів. 19 квітня 1948 р. у Вінніпезі відбулися перші організаційні сходини станиці. 8 травня наступного, 1949 року, відбулося перше

Свято Весни, а травні 1950 р. пластуни-сеньйори провели перший вишкіл виховників. У липні 1951 р. станиця Вінніпеґ організувала перший табір юначок "Хортиця", а також перший табір новачок. Іван Зельський очолив перший "Пластприят" у Канаді. У липні наступного, 1952 року, розпочали таборування юнаки й новаки, і в цих таборах взяло участь 16 пластунів з Міннеаполіса.

1953 року станиця Вінніпеґ організувала "Рік зовнішних зв'язків" для заохочення активної участі в громадських акціях, і того ж року станиця спільно з українським садочком придбала домівку. У червні 1954 р. Пласт розпочав будівництво пластових бараків для таборування на оселі греко-католицької єпархії "Український парк" біля озера Вінніпеґ (Кемп-Мортон, Манітоба). У 1955 р. станиця Вінніпеґ приймала першу крайову пластову зустріч у Канаді.

У перших роках було не так просто реалізувати пластову програму. Іван Зельський писав: "До того часу (1951 р.) жодна українська організація в Манітобі не влаштовувала таборів для молоді. Таборування української молоді було новістю на тутешньому терені, і Пласт був тим піонером, що його тут започаткував. Батьки пластової молоді, всі новоканадійці, ще не дуже орієнтувалися умовинах тутешнього побуту і майже зовсім не орієнтувалися в терені. Дехто з них боявся післати дітей до табору віддаленого на кількадесят миль від Вінніпеґу щоб, мовляв, не було яких нападів на табір та інших небезпек. Треба було батьків успокоювати, переконувати."

Крім того, "Пласт не мав майже ніякого таборового виряду. Одно чи двоє шатер і кілька казанів. Все треба було започатковувати, на все треба було грошей і велику вкладу праці Пласту і "Пластприяту", щоб усе потрібне придбати. Треба мати теж на увазі, що це був 1951 рік, що тоді ще ніхто з нас не мав свого авта, ані телефону в хаті. Майже вся комунікація з членами відбувалася тоді пішоходами. При великому вкладі праці проводу Пласту і "Пластприяту" переборено всі труднощі, й табір відбувся в першій половині липня 1951 р. в парку, в околиці Босежур."

У станиці Вінніпеґ діють такі пластові частини: 1-ше гніздо УПН-ів "Лісові звірі" та 8-ме гніздо УПН-ок "Крилаті"; 7-ий курінь УПЮ-ів ім. Святослава Завойовника та 2-ий курінь УПЮ-ок ім. княгині Ольги.

Вінніпеґ	1951	1997
Новацтво	77	52
Юнацтво	30	53
Старші пластуни	29	27
Пластуни-сеньйори	27	50
Разом	163	185

Едмонтон

Члени едмонтонської станичної старшини разом із колишнім станичним, Начальним Пластуном Любомиром Романківим під час святкувань 60-ліття станиці в міській мерії (2008 р.). Зліва направо: Аня Сливинська (станична), Маркіян Лазурко, Ксеня Скрипник-Бубель, Андрій Горняткевич, Славка Шулякевич, Любомир Романків, Ярема Шулякевич, та перші члени станиці Іван Стадник і Мирон "Міма" Стефанів.

Перші пластові гуртки були засновані в Едмонтоні та Мирнамі в 1932–1933 рр. Піс-ля Другої світової війни перший гурток у Едмонтоні створили чотири 15 і 16-літні пластунки, учасниці таборів Німеччини та Австрії – Марта Батицька (Лишак), Ольга Микитів (Шевчук), Марія Росляк (Дитиняк) і Зоряна Яворська (Солдан) – під проводом Івана Пшоняка. Вони звітували пластовому уповноваженому на Канаду. Коли до Едмонтона почали прибувати й інші пластуни, вони створили два гуртки і звітували також місцевому відділові "Бойскаутів Альберти", на лівому плечі носивши відзнаку "Українська скаутська асоціація". Така незвична домовленість діяла до 1951 р.

Перші загальні збори станиці Едмонтон відбулися 14 листопада 1948 р., на яких І.Пшоняка було обрано станичним. До 1950 р. станиця вже створила бібліотеку, оркестр і драматичний гурток. Десятиліттями її архівами фахово опікується Надя Цинцар.

Таборування також започаткувалося 1950 р.: тритижневий табір юначок і новацький табір з 33 учасниками і комендантом Ігорем (Іко) Стецурою, юнацький табір, проведений 10–15 серпня (комендант Мирон Стефанів), і старшопластунський табір, комендантом якого був Петро Саварин. У 1953 р. ця оточена сушею станиця провела "морський табір", на якому юнаки пливли власним човном, на побудову якого було витратили чимало коштів і зусиль.

У грудні 1958 р. станиця Едмонтон створила будівничий комітет і у вересні 1960 р. купила хату під пластову домівку. Далі, у 1971 р. було придбано церковний дім від лютеранської громади й перероблено на нову домівку. Вона була серйозно пошкоджена пожежею в січні 1987 р.

Станичний Андрій Горняткевич звітував: "Але й тут ми показали на ділах то, що співаємо 'ніщо нам лихо, ні пригоди', і…домівку відбудовано."

Сервіровка до гала-бенкету едмонтонської станиці на честь 100-ліття Пласту, включно з сувенірними тисненими шкіряними обручиками (шлюфками) для серветок.

Члени едмонтонської станиці займають впливові позиції в місті і в громадському житті провінції. Перший у світі пам'ятник Голодомору був встановлений біля мерії Едмонтона 1983 р. Великою мірою завдяки зусиллям П. Саварина у 1976 р. був заснований "Канадський інститут українських студій" при Альбертському університеті. Разом із подібним інститутом у Гарварді КІУС відіграв визначальну роль у розвитку української науки й академічної освіти у вільному світі перед тим, як Україна здобула незалежність у 1991 р.

Влітку 1966 р. станиця Едмонтон зорганізувала крайову зустріч у національному заповіднику Джаспер. З 3 до 18 серпня 1978 р. станиця привітала понад 1400 пластунів і гостей МПЗ, що більше, ніж утричі перевершуючи сподівану кількість учасників доказало велику зацікавленість мандрівками в Скелястих горах. Відтоді станиця організує і там проводить численні крайові й міжкрайові табори та зустрічі. В історії Пласту в Канаді осідок КПС лише один раз знаходився поза Торонтом, саме в станиці Едмонтон.

Оригінальний гурток юначок 1948 р. мав назву "Дніпрова чайка"; згодом він заснував 6-ий курінь УПЮ-ок ім.Уляни Кравченко. Перший гурток юнаків називався "Карпатські орли", серед його членів був майбутній Начальний Пластун Л.Романків. 1967 р. був заснований 13-ий курінь УПЮ-ів ім. Петра Конашевича-Сагайдачного. Для новацтва діють 6-те гніздо УПН-ок "Працьовиті" і 9-те гніздо УПН-ів "Лісове царство". Станиця Едмонтон і далі процвітає завдяки успішній інтеґрації до свого членства родин з четвертої й п'ятої хвиль імміґрації.

Едмонтон	1951	1997
Новацтво	50	32
Юнацтво	34	42
Старші пластуни	28	2
Пластуни-сеньйори	7	57
Разом	119	133

Торонто

Справа наліво: Богдан Колос і Ганя Шиптур, коменданти ЮМПЗ-2007, приймають від Андрія Ґеник-Березовського і Люби Тарапацької з станиці Торонто фінансову допомогу для проведення зустрічі на оселі торонтської станиці "Пластова Січ".

Хоч перша пластова станиця й осідок Уповноваженого Пласту на Канаду були у Вінніпезі, після переміщення головної канцелярії до Торонта, саме тут розмістився осідок КПС і найбільша (з 1951 р.) станиця в Канаді.

Установчі сходини торонтського Пласту були організовані Андрієм Хараком 4 квітня 1948 р. Богдана Гаврилишина було обрано головою, а Софію Ярмолюк (Скрипник) писарем. 23 травня 1948 р. відбулися перші організаційні збори торонтської станиці. А.Харака було обрано станичним, Б.Гаврилишина – референтом пластунів, а Ліду Вахнянин – референткою пластунок. У липні 1949 р. в Торонті було організовано "Пластприят", членами якого були здебільшого довоєнні імміґранти, заохочені А.Хараком підтримати нову організацію.

Заки станиця придбала власну оселю, вона могла покладатися на щедрість інших у знаходженні місця для літніх таборів: отців Василіян у Ґримсбі, монахів Студитів у Вудстоку та окремих українських фермерів. У 1949 р. був організований перший новацький табір під проводом Тоні Горохович з 12 учасниками.

Щотижневі пластові заняття проходили спочатку в Народному Домі УНФ у різні дні тижня, ділячись приміщенням із іншими. У січні 1951 р. торонтська пластова станиця придбала власну домівку (уперше в історії Пласту). Наступну придбали в 1953 р., а в 1958 р., коли більшість повоєнних імміґрантів стали матеріально забезпеченішими, а станиця чисельно розрослася, було створено комітет для знаходження і придбання більшого й репрезентативнішого будинку для Пласту Канади (враховуючи, що там розміщалися і торонтська станиця, і КПС). Усі пластуни Канади взяли участь у збору коштів.

Крім того, у 1953 р. торонтська пластова станиця закупила територію ферми в Ґрафтоні – велику земельну ділянку з лісом на березі озера Онтаріо; оселю назвали "Пластова Січ". Щоб покрити кошти придбання, частину ферми розділили на 145 менших ділянок, які продали пластовим родинам. Не маючи початкового капіталу, станиця змогла таким чином отримати таборову оселю і створити новий осередок для відпочинку української громади. 1964 року там було посвячено каплицю проекту архітектора Ігоря Стецури.

Торонтська станиця приймає на “Пластовій Січі” міжкрайові зустрічі. Першу, в якій взяло участь 1200 пластунів з Канади та США і 3000 гостей, було проведено в 1957 р.; інші ЮМПЗ відбулися в 1987 та 2007 рр. Починаючи від 1965 р., кожні кілька років там проводилися спортивні табори. Станиця збирала спортивні команди, включно з хокейною (1971–1973 рр.) і легкоатлетичною (від 1960 р.), що брали участь у Північноамериканських українських зустрічах в Торонті та на Союзівці. Найуспішнішою командою були “Ведмедики”, що почали змагатися в жіночій волейбольній лізі в 1962 р., й перемогли в юнацьких національних чемпіонатах у Ванкувері в 1965 і 1966 рр. (Цікаво, що з 12 спортсменок-пластунок у команді, 7 називалися Христями.)

Торонтський Пласт брав участь у щорічній збірці до “Дня Соняшників” – однієї з найбільших благодійних акцій станиці. Зібрані пожертви передавалися українсько-канадській Суспільній службі. У 1952–1997 рр. станиця керувала “Секцією Допомоги”, що спочатку надавала поміч післявоєнним українським біженцям, які залишалися в Німеччині. У другій половині 1960-х рр. допомога надсилалася українським в’язням таборів Ґулаґу, що після звільнення переселялися до Польщі, а від 1972 р. допомога йшла репресованій українській інтеліґенції через Польщу до України.

Переможці змагу “Орликіяда-98” Іванка Сливинська і Ярема Белей.

Наприкінці 1970-х і на початку 1980-х рр. відбувалися інтелектуальні змаги “До висот” (на взір ігрового телешоу для команд старших класів), у яких брали участь представники Пласту, а також члени організацій СУМ і ОДУМ.

До 1970 р. торонтська пластова станиця була кількісно друга найбільша в світі, а від 1970 до відродження Пласту в Україні – найбільша станиця в світі. Наприкінці 1960-х рр. там діяли чотири гнізда УПН-ів, три гнізда УПН-ок, п’ять куренів УПЮ-ів і чотири курені УПЮ-ок.

Зараз у станиці діють: 5-те гніздо УПН-ів “Юні лицарі” та 7-ме гніздо УПН-ів “Карпатські звірі”; 2-ге гніздо УПН-ок “Перелетні птиці” і 10-те гніздо УПН-ок “Весняні квіти”; 3-ій курінь УПЮ-ів ім.Симона Петлюри і 11-ий курінь УПЮ-ів ім.Северина Левицького; 4-ий курінь УПЮ-ок ім.Лесі Українки і 10-ий курінь УПЮ-ок ім.Ольги Косач.

Торонто	1949	1951	1953	1956	1959	1962
Новацтво	14	103	182	124	157	214
Юнацтво	33	73	91	167	177	166
Старші пластуни	22	76	97	44	55	72
Пластуни-сеньйори	35	61	55	89	66	73
Разом	104	313	425	424	455	525

Найбільші жертводавці Пласту: Ераст і Ярміла (Делорес) Гуцуляки щедро пожертвували величну будівлю (на фотографії вгорі) станиці Торонто у 2010 р.

Найбільші жертводавці Пласту: Ігор Ігнатович і Марта Вітер щедро спонсорували нові будівлі на оселі торонтської станиці "Пластова Січ".

... Торонто	1967	1974	1977	1990	1994	1997
Новацтво	153	172	121	178	239	222
Юнацтво	248	321	310	153	176	185
Старші пластуни	88	211	125	40	105	49
Пластуни-сеньйори	76	90	88	111	133	126
Разом	689	794	652	482	653	582

Монреаль

Капличка ім. св. Володимира й Ольги на оселі "Батурин" (1978 р., архітектор Мирон Мончак).

Пластовий осередок у Монреалі започатковано 13 липня 1948 р. створенням мішаного куреня, що складався з 12 юнаків та юначок. Перша станична рада відбулася 2 січня 1949 р., на якій було обрано станичним Володимира Кметика. Першу домівку станиця закупила в листопаді 1954 р., а таборову оселю "Батурин" в Лаврентійських горах на відстані 115 км від Монреалю у Східних кантонах було придбано 27 листопада 1959 р. Кошти на придбання цієї власності було зібрано завдяки продажу земельних ділянок пластовим родинам, а всі роботи з підготовки оселі до таборів виконали пластуни, батьки і члени "Пластприяту".

Перший літній табір монреальської станиці відбувся 16–17 липня 1949 р. на оселі "Україна" парафії св.Михаїла, а перший новацький табір на оселі "Батурин" під назвою "Під зеленим кленом" пройшов у липні 1962 р. Капличка ім.Володимира й Ольги, запроектована Мироном Мончаком, була побудована там у 1978 р. Там часто проводилися табори виховників Пласту Канади ("РОВ" і "ЗБ").

Маючи поблизу чудові лещетарські курорти, монреальська пластова станиця заснувала популярну традицію проведення зимових таборів. Перший лещетарський табір з 13 учасниками під проводом Миколи Світухи відбувся 1956 р. на оселі "Ворохта" біля озера Мемфремаґоґ (власником якої був тоді пан Телешевський). Лещетарські табори проводилися відтоді щорічно, біля Валь-Давіда або Сент-Аґата, а згодом навіть північніше від Монреаля, приваблюючи учасників з усієї Канади і США кількістю часом до 50 осіб.

На оселі "Батурин" монреальської пластової станиці проходить чимало місцевих, крайових, міжкрайових і вишкільних таборів (знимка з вишкільного табору УПЮ 1990 р.).

В монреальській станиці діють такі частини: 3-тє гніздо УПН-ів "Хлопці зеленого бору" та 4-те гніздо УПН-ок "Пташата"; 1-ий курінь УПЮ-ів ім.Митрополита Шептицького, заснований у 1951 р., та 8-ий курінь УПЮ-ок ім.княгині Романової, заснований у 1959 р. Політичні події 1979 р. в провінції Квебек і подальший економічний застій призвели до незначного росту Пласту в Монреалі.

Монреаль	1951	1997
Новацтво	78	97
Юнацтво	29	38
Старші пластуни	32	21
Пластуни-сеньйори	10	32
Разом	149	189

Гамільтон

У Гамільтоні в 1948 р. Ліда Вахнянин організувала перший рій новачок, а в листопаді того самого року за ініціативою Богдана Миколини було сформовано першу пластову групу, що

складалася з 6 пластунів-сеньйорів, 6 старших пластунів, 2 юнаків, 7 новачок і 3 новаків. 1955 року, після приїзду Миколи Плав'юка, групу реорганізовано в станицю, і в 1955–1959 рр. М.Плав'юк був станичним. Сходини й заняття в 1958–1959 рр. проходили в церкві св.Духа, з 1959 до 1969 р. в приміщенні УНО, а з 1969 р. – знову в церкві св.Духа.

Спершу гамільтонські пластуни таборували на таборах станиці Торонто. Перший власний табір, у якому взяло участь 118 таборовиків, було проведено в 1955 р. на терені, що належав отцям Василіянам. У 1958–1965 рр. відбувалися самостійні табори, а опісля цього до гамільтонських пластунів долучилися пластуни зі станиці Сейнт-Кетеринс. Окрім цього, майже щороку гамільтонські пластуни брали участь у таборах на "Новому Соколі" (Буффало), "Батурині" (Монреаль) або "Пластовій Січі" (Торонто).

"Пластприят" був активний на цій станиці під проводом Н.Скаб. Допоміжний батьківський підрозділ пережив кілька важких років через брак провідників. У цей час весь тягар роботи ліг на плечі двох гніздових – Мілі й Миколи Рубашевських. Наприкінці 1960-х рр. у станиці почався період застою, тож КПС реорганізувала її знову в пластову групу під проводом Зенона Кобилянського. Вона знову стала станицею в 1976 р. під проводом Степана Шпака, а пізніше – Тамари Дудко. Гамільтонські пластуни проводили деякі заняття спільно з СУМом. Майже всі пластуни і пластунки були членами танцювальної групи "Чайка".

У 1995–1999-і рр. пластунам із Гамільтона помагало те, що деякі пластові виховники навчалися в місцевому університеті ім.Макмастера. Також упродовж п'яти років ст. пл. Данило Даревич щотижня приїжджав з Торонта до Гамільтона проводити заняття з пластунами.

В гамільтонській станиці діють гніздо УПН-ів "Тигри" і 101-ше гніздо УПН-ок "Горобчики". 18-ий курінь ім.Ольги Басараб посвятив свій прапор 27 лютого 1983 р. Якийсь час він був мішаним куренем з окремими гуртками юнаків та юначок.

Гамільтон	1951	1956	1997
Новацтво	12	64	8
Юнацтво	20	15	16
Старші пластуни	4	12	1
Пластуни-сеньйори	2	4	8
Разом	38	95	33

Оттава

Протягом років столиця Канади була місцем тимчасового проживання для багатьох, хто приїжджав туди на роботу чи навчання. Під час свого перебування в Оттаві пластуни робили свій вклад у діяльність станиці, працюючи спільно з невеличкою, але самовідданою групою місцевих скаутів, таких як Юлія Войчишин, Олег Кандиба, Марта Хевпа, Надя Казимира-Дзьоба, Модест Цмоць і Володимир Пясецький.

10 березня 1948 р. в Оттаві було створено пластову групу під проводом Іванни Худик, але група довго не проіснувала. У 1960 р. пластову групу відновлено створенням двох новацьких роїв, а її провідником стала Люба Качан. Головну роль у відновленні відіграв "Пластприят", що опікувався адміністрацією, і в 1965 р. група переросла у станицю. Марія та Дмитро Решітники роками надавали свій готель для проведення пластових акцій.

Від 1960-х до 1980-х рр. пластуни Оттави брали активну участь у демонстраціях і акціях на захист дисидентів і політв'язнів у Радянській Україні. У 1967, 1987 і 2007 рр. станиця гостинно приймала пластунів, які були учасниками ЮМПЗ в цьому реґіоні. В 2000 р. на оселі франкомовних скаутів станиця приймала крайовий юнацький табір. Її власні курінні табори часто користалися з близького розташування монреальської станиці з її таборовою оселею "Батурин", а також провінційного парку Алґонквин.

В Оттаві діють зареєстрований у 1984 р. 101-ий курінь УПЮ-ок і УПЮ-ів ім.Володимира Івасюка, а також 101-ше гніздо УПН-ок і УПН-ів "Дикий ліс".

Оттава	1951	1997
Новацтво	4	29
Юнацтво	0	30
Старші пластуни	7	11
Пластуни-сеньйори	3	22
Разом	14	92

Сейнт-Кетеринс

22 червня 1948 р. Богдан ("Джек") Яців організував у Сейнт-Кетеринсі перший рій новаків "Медведі", а восени Іванка Думин організувала рій новачок "Голубка". Ця група була короткочасно

40-ліття станиці Сейнт-Кетеринс, перед українською греко-католицькою церквою святих Кирила й Мефодія (10 червня 2000 р.).

і припинила своє існування в 1950 р., коли Б.Яців від'їхав з Сейнт-Кетеринса.

У 1960 р. діяльність групи було відновлено завдяки Миколі Рубашевському. Спочатку пластові провідники з гамільтонської станиці допомагали реалізовувати програму, приїжджаючи щотижня проводити пластові сходини, аж поки цією роботою зайнялись новоприбулі пластуни-сеньйори. Пізніше було організовано два гуртки для УПЮ-ок і УПЮ-ів, "Калина" та "Орли", а також два новацьких роя, "Незабудьки" та "Ведмедики". Коли в 1962 р. стартувала акція "С" для підтримки НТШ в Сарселі (Франція), пластова станиця Сейнт-Кетеринса була другою після Торонта за сумою зібраних коштів.

Щотижневі пластові заняття проходили в греко-католицькій церкві святих Кирила й Мефодія. Пластуни сейнт-кетеринської групи таборували спільно з гамільтонською станицею на "Пластовій Січі" (Торонто) і "Новому Соколі" (Буффало). У 1965 р. Пласт організував українську суботню школу. Після чотирьох років управління курсами перейшло до місцевого відділу КУК. У 1967 р. пластова група Сейнт-Кетеринса одержала повні права станиці.

Курінні табори станиці були дуже успішними завдяки великою мірою невтомному пластуну-сеньйору Орестові Гарасу, професійному експерту з таборування на дикій природі і відповідальному за

виступи пластунів на різних реґіональних і крайових імпрезах та збірках (таких, як маніфестація молоді з нагоди 2-го СКВУ 1973 р. в Торонті та Дня Української Молоді з нагоди Олімпіади в Монреалі 1976 р.).

У станиці Сейнт-Кетеринса діє 14-ий курінь УПЮ-ок ім.Ольги Кобилянської, який було організовано 1968 р., зареєстровано 1970 р., а посвячення курінного прапора відбулося 1974 р. Також там діють самостійні рої УПН-ів "Тигри" і УПН-ок "Підсніжники".

Сейнт-Кетеринс	1962	1997
Новацтво	50	18
Юнацтво	34	6
Старші пластуни	28	2
Пластуни-сеньйори	7	4
Разом	119	30

Провінція Саскачеван

У провінції Саскачеван пластові групи були створені в 1949–1950-х рр. у Принс-Альберті, де працював о.Володимир Івашко, у Реджайні, де пластову групу започаткував Микола Топольницький, і в Саскатуні під проводом Осипа Шидловського. Група в Принс-Альберті проіснувала до 1953 р., поки там перебував о.Івашко. В Реджайні та Саскатуні пластові заняття тривали лише кілька місяців через брак пластових виховників.

Коли о.Івашко приїхав у 1955 р. до Саскатуна, він провів там 10 січня перші установчі сходини, і Пласт відновив свою діяльність. До кінця року в групі було вже 26 пластунів, причому на той час унікальним було те, що половина з них були народжені в Канаді. Сходини відбувалися після шкільної науки, бо на вихідні молодь виїжджала поза місто, на ферми до рідні. Спроби організувати в 1958 р. групу пластунок були безуспішні. З нагоди 10-ліття станиця видала історію свого становлення.

Здебільшого саскатунські пластуни таборували на оселі "Український парк" у Манітобі спільно з вінніпезькою станицею. О. Володимир Івашко працював із пластовою групою до 1982 р., після чого вона припинила свою діяльність. У 1996 р. була сформована пластова група з шести родин під проводом Богдана Барана, що була активною короткий час.

Саскатун	1955	1982	1996
Новацтво	21	0	0
Юнацтво	4	4	10
Старші пластуни	1	1	0
Пластуни-сеньйори	0	2	2
Разом	26	7	12

У Реджайні, завдяки зусиллям Софії Скрипник, 27 листопада 1963 р. було засновано "Пластприят", який очолив д-р Богдан Казимира. Перші сходини новацької групи "Євшан-зілля" під проводом С.Скрипник пройшли 23 грудня; члени групи були віком від 6 до 13 рр. Наступного літа двоє дівчат поїхали таборувати до Міннеаполіса, троє до Вінніпеґа, а один хлопець і одна дівчина поїхали на "Пластову Січ". Пластова група УПЮ була активна в 1965 р.

Калґарі

У 1980 р. в Калґарі було створено пластову групу з двох новацьких роїв під проводом Люби Дідух і Мар'янки Похмурської. Очолила групу Ака Папіш. У Калґарі перебуває другий у Канаді мішаний курінь. Новацтво і юнацтво бере участь у таборах едмонтонської та вінніпезької станиць, як літніх, так і зимових.

Пластова група Калґарі складається з рою УПН-ів "Ведмеді" і рою УПН-ок "Метелики", а також із мішаного 102-го куреня УПЮ-ок і УПЮ-ів ім.Олекси Довбуша (прапор якого посвячено в 2005 р.).

Калґарі	1993	1997
Новацтво	12	13
Юнацтво	13	6
Старші пластуни	2	0
Пластуни-сеньйори	4	3
Разом	31	24

* * *

Члени Пласту, нагороджені Орденом Канади

Орден Канади (О.К.) – найвища державна відзнака Канади, що нагороджується за виняткові заслуги, які збагачують життя інших і відіграють важливу роль у суспільному житті. О.К. надає Генерал-Губернатор Канади.

Петро Саварин, доктор прав. н. (поч.), королівський радник, О.К. нагороджений 29.06.1987 р.

Колишній канцлер Альбертського університету і старший партнер адвокатської фірми “Саварин і Саварин”. Голова СКВУ, засновник Ради культурної спадщини Альберти і головний ініціатор створення Канадського Інституту Українських Студій при Альбертському університеті. П.Саварин – один із подвижників державної політики багатокультурності в Канаді і активний волонтер в українській громаді.

Остап Гавалєшка, доктор наук, маґістр інженерії, нагороджений О.К. 30.05.2001 р.

Професор індустріальної інженерії в Манітобському університеті, радник-експерт з питань наукових досліджень, управління й бізнесу при міжнародних проектах технічної допомоги. Відіграв велику роль у заснуванні за ініціативою Канадського агентства з міжнародного розвитку (CIDA) науково-технічного центру в Києві, що допоміг перенаправити інженерні можливості України і зменшити ризик розповсюдження ядерної зброї. Відданий громадський волонтер.

Ераст Гуцуляк, доктор прав. н. (поч.), О.К. нагороджений 5.10.2006 р.

Розбудував власну фармацевтичну мережу з однієї аптечки в одну з найбільших у Канаді компаній з постачання ліків для сеньйорських будинків. Меценат Кафедри української культури та етнографії при Альбертському університеті, а також Канадського Фонду “Дітям Чорнобиля”. Докладав великих зусиль, щоб допомогти Україні зробити мирний перехід до демократичного суспільства.

Члени Пласту, нагороджені Шевченківською медаллю

Конґрес Українців Канади нагороджує Шевченківською медаллю осіб та організації за їхній видатний вклад у розвиток українсько-канадської громади. За здобутки в різних галузях були нагороджені наступні члени Пласту:

1971	Микола Плав'юк, Ґримсбі (Онтаріо)	
1977	Петро Саварин, Едмонтон	
1980	Леоніда Вертипорох, Торонто	
1983	Антоніна Горохович, Торонто о. Володимир Івашко, Саскатун	Андрій Качор, Вінніпеґ Зенон Дуда, Торонто
1986	Омелян Тарнавський, Торонто Софія Климкович, Едмонтон Ярослав Скрипник, Едмонтон Софія Залозецька, Вінніпеґ	Богдан Казимира, Оттава Богдан Онищук, Торонто Іванна Качор, Вінніпеґ Ярослава Зорич, Торонто
1989	о. Богдан Ганушевський, Ванкувер	
1992	Ігор Бардин, Торонто	о. Петро Біланюк, Торонто
1995	Ярослав Розумний, Вінніпеґ	Ераст Гуцуляк, Торонто
1998	Люба Зараска, Торонто Ольга Саварин, Едмонтон	Юрій Клюфас, Торонто
1998	**Як організація, Канадський Пласт був колективно нагороджений Шевченківською медаллю.**	
2001	Юлія Войчишин, Оттава Марко Левицький, Едмонтон Леся Храплива-Щур, Лондон (Онтаріо)	Софія Качор, Вінніпеґ Ліда Палій, Торонто
2004	Адріян Бойко, Саскатун Борис Сірський, Оттава	Марія Дитиняк, Едмонтон
2007	Галина Квітка Кондрацька, Торонто	Орест Павлів, Монреаль
2010	Борис Вжесневський, Торонто Богдан Медвідський, Едмонтон	Роман Сербин, Монреаль
2013	Дарія Даревич, Торонто Іроїда Винницька, Торонто	Юрій Даревич, Торонто Роман Борис, Торонто
2016	Таня Джулинська, Торонто Орест Субтельний, Торонто	Дарія Луців, Едмонтон Павло Міґус, Торонто

Примітки:

1. […], «Канадійський українець» 17 (1927), ч.25
2. Корчинський, о. Володимир. «Українські вісті» […] (Едмонтон), 11 січня 1933 р.
3. […], «Вісті з українських земель», 16 березня 1932 р., ст.2
4. […], 'Журавлі', «Пластовий вісник» 8 (1954)
5. Івашко Володимир, о. […], «Пластовий вісник» 11–12 (1949), ч.8–9
6. Пясецький, Ю. […], 'Моє відношення до України і Канади', «Пластовий вісник» 11–12 (1949), ч.8–9, ст.15
7. Тисовський, Олександер. 'Зустріч', «Бюлетень Ювілейної пластової зустрічі» (Вінніпеґ 1961)
8. «Шевченківський змаг», Зустріч 1–XII (Вінніпеґ 1961)
9. Світуха, Микола. 'Звіт голови КПС', «Пластовий вісник» […] (1967/8)
10. Plast - Ukrainian Youth Association of Canada. 'Submission to the Joint Parliamentary Committee of the Senate and the House of Commons on the Constitution of Canada,' 31 березня 1971 р.

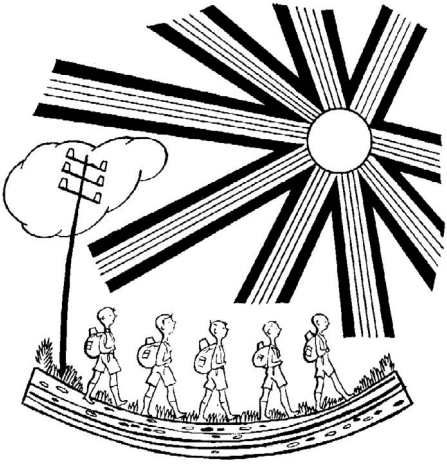

Розділ тринадцятий
Пласт у Великобританії

Хоч українці почали імміґрувати до Великобританії вже на початку XX століття, лише після Другої світової війни вони з'явилися там у достатній кількості для створення великих організацій. Перша хвиля, що прибула в 1945–1946 рр., складалася приблизно з 6 тисяч вояків, які служили в польському війську під командуванням генерала Андерса. Ще десь через рік їм услід прибули ветерани дивізії "Галичина" з німецької армії. Їм, що й далі перебували формально у статусі військовополонених, було приписано працювати на англійських фермах, і врешті-решт багато хто з них залишився у Великобританії. Насамкінець, у 1947–1948 рр. близько 14 тисяч українських Ді-Пі прибуло з великобританської зони в Німеччині. Хоч багато хто невдовзі еміґрував до США й Канади, близько 25–30 тисяч залишилися в Великобританії, утворивши ядро української громади.

Стосовно демографії, це була вкрай розбалансована імміґрація. Молодих чоловіків було мало не вдесятеро більше, ніж жінок. У результаті серед новоприбулих був високий відсоток змішаних шлюбів, а близько 40% чоловіків так і залишилися нежонатими. В наступні десятиліття приплив близько 2 тисяч українських жінок з Польщі та Югославії допоміг дещо вирівняти цей дисбаланс.

Більшість українців у Великобританії жили в індустріальних районах центральної (Мідлендс) і північної Англії, скупчуючись у таких містах, як Манчестер (30%), Брадфорд (26%) і Ноттінгем (26%). У цій громаді було також порівняно мало інтеліґенції, а середню й вищу освіту мали лише 3%. Там було біля 20 тисяч греко-католиків, які згодом заснували 14 парафій, і близько 5 тисяч православних, яких обслуговували 10 священиків у шести церквах і 22 приходах.

І хоч із часом вони набули чимало соціальних рис, характерних для великобританського населення, українці відрізнялися своїм прагненням здобути вищу освіту для своїх дітей. І справді, друге покоління мало в цілому вищий відсоток випускників університетів порівняно з пересічними великобританцями. Іншою характеристикою громади, що підносила її над пересічним рівнем, була тенденція до придбання власних хат. І зрештою, як і більшість повоєнних Ді-Пі, українські імміґранти в Великобританії були дуже політизовані. Переважна більшість була націоналістичного спрямування й підтримувала здебільшого бандерівську фракцію ОУН, а доволі чисельна меншість була на боці мельниківської фракції ОУН. У 1947 р. громада організувала "Союз українців у Великій Британії" (СУБ). Пізніше через внутрішні

конфлікти стався розкол в СУБ, частина якого відійшла, створивши конкурентне "Об'єднання українців у Великій Британії" (ОУуВБ).

* * *

Заснування Пласту у Великобританії

Коли пластуни з німецьких та австрійських таборів Ді-Пі почали роз'їжджатися по світу, Великобританія стала для них одним із найперших пунктів призначення. Українські переміщені особи почали прибувати туди в 1946–1947 рр. Однак їх було небагато, вони зіткнулися з важкими умовами перебування і значною заполітизованістю імміґрантського середовища, чого намагався уникати Пласт. Більше того, виявилося, що на батьківщині скаутинґу зовсім не вітається створення неанглійських скаутських організацій.

Однією з переваг Пласту в Великобританії була наявність кількох самовідданих особистостей, які зробили великий вклад у становлення організації. На початку 1948 р. ст. пл. Тадимир Атаманюк скликав сходини новоприбулих пластунів у Лондоні, а влітку того ж року близько 200 учасників зібралися на неформальний з'їзд. Другий, більш офіційний з'їзд пройшов у Манчестері 8 жовтня 1948 р. під проводом високошанованої й досвідченої Цьопи Паліїв, яку було призначено пластовою уповноваженою на Великобританію. На сходинах Ц.Паліїв, яка мешкала у Брадфорді, зазначила, що минув час романтичних мандрівок і таборувань, а майбутнє Пласту залежатиме від заснування життєздатних громад з українських родин, що забезпечать демографічну основу для існування організації. Багатьох на з'їзді почуте, мабуть, розчарувало, тож вони відійшли від Пласту, залишивши невеличке гроно тих, хто був готовий і далі працювати.

Були й інші проблеми. Оскільки британська влада не дозволяла Пласту зареєструватися окремою скаутською організацією, на зустрічі близько 30 старших пластунів і пластунок 4 червня 1949 р. Василь Радь запропонував, щоб Пласт визначив своєю організаційною метою збереження і плекання пластових традицій. Відповідно, пластуни заснували "Товариство виховних осель і мандрівок молоді" (ТВОММ), а 14 червня 1950 р. назву "Товариство" змінили на "Клуб" для мінімізації коштів реєстрації. Головою стала Цьопа Паліїв, її заступниками Михайло Бучок і Ольга Пендюк, а осередком пластової праці обрано Брадфорд, де проживала Ц.Паліїв. До новоутвореної КПС входили також Микола Попович, Богданна Золотницька, Василь Радь і В. Фастівець; усі, крім Паліїв, були старшими пластунами. Трохи пізніше головою організації став М.Бучок, а Ц.Паліїв було обрано опікуном.

Засновниці Пласту у Великобританії (1948 р.): Анна Герасимович, уповноважена Цьопа (Кекилія) Паліїв і Д. Гаврилюк.

Спершу такі пластові активісти, як А.Герасимович, Р.Гринаш, Д.Вітошинська, І.Янушевська, М.Бучок, Б.Злотницька, Н.Сось і Навроцький відвідували родинні гостелі в Гіклетоні, Галлі й Коршамі, де набирали нових членів. Оскільки діти там були різного віку, і мало хто з них чув про Пласт, заняття з ними складалися здебільшого зі співу, ігор і народних танців, а не з відповідної певному вікові пластової діяльності. Це було серйозною проблемою для Пласту в Великобританії. Було створено декілька гуртків старших пластунів, таких як "Леви" у Шотландії, "Степові орли" в Оксфордширі та "Чотири самітники" у Валлії, але вони довго не проіснували. На початку 1950-х рр. українські родини почали переїжджати з тимчасових гостелів до місцевостей, де були скупчення українців, у Брадфорді, Вулвергемптоні, Дарбі, Лестері, Лондоні, Манчестері і Ноттінгемі, створюючи базу для заснування постійних пластових осередків. Був серед них і вельми престижний член – Данило Скоропадський (син гетьмана Павла Скоропадського); на жаль, він загинув у автомобільній аварії в 1957 р.

Створення стабільніших українських громад стало ще одним викликом для Пласту через суперництво з СУМом, радикально націоналістичною молодіжною організацією бандерівської фракції ОУН. Батьки, які спершу записували дітей до Пласту, забирали їх і віддавали до СУМу. Інші громадські організації також розкололися: СУБ перейшов під крило бандерівської фракції ОУН, тоді як ті, що не поділяли бандерівської ідеології, підтримали новостворене ОУуВБ. Тертя, що виникло в результаті й поширювалося на громадські акції, посилювало ідеологічні конфлікти; одним із наслідків цього було повільне зростання Пласту.

У квітні 1952 р. Цьопа Паліїв переїхала з Англії до Торонта. На щастя для Пласту, її місце зайняла ще одна віддана справі особистість, Анна Герасимович. Спокійна і врівноважена, Анна виховувалась

під час довоєнної пластової епохи у Львові. Уникаючи партійних конфліктів, вона відігравала вирішальну роль на посаді голови КПС Великобританії аж до своєї передчасної смерті в 1971 р.

Для зміцнення фінансової бази, у 1956 р. Пласт Великобританії зробив незвичний крок, придбавши продуктову крамничку в Лідсі. Завідував нею пл. сен. Степан Ших з допомогою ст. пл. Галини Ламанів, очікуючи, що дохід від торгівлі посилить організацію. Але через чотири роки крамничку продали, бо С.Ших не зміг знайти нікого, хто допоміг би йому управляти нею.

Попри всілякі труднощі, з якими стикався Пласт у Великобританії, його зростання було стабільне (хоч і повільне), сягнувши апогею свого розвитку в 1960-х рр. У той час існувало сім невеличких станиць у Брадфорді, Вулвергемптоні, Дарбі, Лестері, Лондоні, Манчестері і Ноттінгемі. У 1970-х рр. у цих станицях було в середньому по 30–40 членів, а найбільшою серед них була манчестерська станиця (70 членів). У 1970-х рр. загалом у Пласті Великобританії налічувалося близько 250 членів.

У 1980-х рр. пластове членство почало зменшуватися, скоротившись у цілому до 215 членів. Це особливо було помітно у рівні участі в таборах, що впав наполовину, а то й до однієї третини того, що було в 1970-х рр. Проте в 1990-х рр., коли до Пласту почало записувати своїх дітей друге покоління батьків, які зросли у Великобританії, участь в таборах значно покращилася, зрівнявшись чисельно з рівнем 1970-х рр. Однак, через велику кількість мішаних шлюбів, більшість дітей слабо володіли українською мовою, або й узагалі не володіли нею.[1]

Пластові табори

Враховуючи невеличкі розміри пластових станиць у Великобританії та їхню неспроможність вести повноцінну діяльність, надзвичайно важливу роль для розвитку Пласту відігравали літні табори. Перший пластовий табір відбувся в 1950 р., ще перед створенням будь-яких станиць. Під проводом Цьопи Паліїв він пройшов у Чіддінґфолді (Саррей), на посілості, що її нещодавно закупив СУБ для українських військових інвалідів. Великою мірою завдяки зусиллям Ц.Паліїв і Ярослава Гавриха Пласт використовував цю оселю для своїх таборів до 1956 р. Табори були тритижневі, новацтво розміщалося в простеньких кімнатах, а юнацтво спало в шатрах, привезених з Німеччини.

В середині 1950-х рр. стало важче знаходити відповідні таборові оселі. Оскільки СУМ також хотів використовувати маєток Чіддінґфолд, СУБ вирішив, що обидві організації зможуть проводити

Перший пластовий табір у Англії, з зображенням різних видів діяльності (1950 р.).

літні табори на цій оселі, чергуючись щорічно так, що перший табір мав би бути тритижневий, а другий – двотижневий. Така домовленість не влаштовувала Пласт, і декілька років пластуни таборували на оселі української греко-католицької церкви. Коли оселю продали, з 1960 до 1964 р. Пласт таборував на посілості в Ґаредон Голі, біля Лестера, що належала англійському землевласникові. Однак було очевидно, що найкращим варіантом для Пласту було придбати власну оселю.

Протягом двох років А.Герасимович, С.Ших і Оксана Паращак намагалися знайти відповідне місце. Урешті-решт вони знайшли в 1966 р. ділянку площею в 7 акрів у північній Валлії, біля села Лисфен і міста Колвин-Бей. Це була ферма з кількома полями, близько від моря і далеко від головних автошляхів. Її купили, зібравши кошти в українській громаді і позичивши частину в членів Пласту. Того ж року Пласт провів табір на цій оселі, що називалася Ренджмор. Українською вона отримала назву "Верховина".

Спершу оселю утримувала дарбійська станиця, а пізніше коштовними ремонтами займалася манчестерська станиця – особливо її "Пластприят" під проводом Теодора Рачковича. Голова

великобританської КПС М. Попович-Назарук зібрав від українських організацій 40 тисяч фунтів на реконструкцію оселі. Коли оселя не використовувалася для таборування, її поля винаймали місцеві фермери. На початку 1990-х рр. на оселі таборували діти з Чорнобиля.

Станиці

Навіть у часи найвищого розквіту в 1960–1970-х рр. сім пластових станиць у Великобританії були невеличкі чисельно, рідко перевищуючи кількість у 50 членів. Наслідком цього було створення мішаних ґендерно й за віком роїв і гуртків, що ускладнювало виконання регулярних пластових програм. Жодна станиця не володіла майном, а сходини зазвичай відбувалися в українських громадських центрах або церковних залах. Членство здебільшого зосереджувалося в молодших уладах, причому юнацтва було менше, ніж новацтва, а старших пластунів практично зовсім не було.

Брадфорд

Перша пластова станиця Великобританії створилася в 1950 р. в Брадфорді, налічуючи на початках 28 членів. На її ранню діяльність негативно вплинуло те, що в квітні 1952 р. виїхала до Канади Цьопа Паліїв, а тоді від'їхав ще й інший активіст, Роман Дубіль. Заміщаючи їх, що два тижні приїжджали з Манчестера для проведення сходин і керування справами Брадфордської станиці Анна Герасимович і Оксана Паращак. У 1963 р. двоє пластунів із Брадфорда були членами

Церемонія закриття табору, оселя "Зелений Клин" (1964 р.).

пластової делегації, що відвідала скаутське джемборі у Греції. У 1970-х рр., частково через політичні конфлікти в громаді, членство скоротилося настільки, що в брадфордській станиці пластова діяльність перебувала на дуже низькому рівні.

Вулвергемптон

Пластова діяльність започаткувалася тут у 1954 р. після прибуття ст. пл. Романа Дубіля, а в 1959 р. початкова група сформувала станицю. Найуспішнішим для Вулвергемптона став 1972 рік, коли там було 26 членів. Хоч невеличка чисельно, ця група була дуже активною, особливо у сприянні розвиткові таборової оселі "Верховина", за що Р.Дубіль був нагороджений пластовою медаллю святого Юрія в сріблі (за заслуги).

Дарбі

Перші пластуни почали прибувати в місто Дарбі, розташоване в центрі Англії, в 1949 р., а перший новацький рій було сформовано на початку 1950 р. Спершу Пласт не мав великої конкуренції з боку інших молодіжних організацій, і його чисельний ріст був стабільний, особливо, коли в цей реґіон прибули О.Марченко та О. Кельман. У 1960-х рр. там було п'ять новацьких роїв та юнацьких куренів, які мали щотижневі сходини в домівці СУБ.

У якості позакласних занять Пласт організував у графстві Дарбішир гурток з настільного тенісу та футбольну команду, а також музичний ансамбль. Танцювальна група "Чупринка" під проводом Мартина Назарука досягла значної популярності в 1970-х рр., виступаючи перед аудиторіями в 500–1000 глядачів у Лондоні, Манчестері та Каннах. Після успішних десяти років група розпалася, а в 1990-х рр. багато танцюристів-пластунів долучилися до сумівського ансамблю "Говерла". Наприкінці 1970-х рр. станиця Дарбі зазнала серйозних втрат, коли дехто з її найактивніших членів еміґрували до США, Канади та Австралії. У 1990-х рр. вона нараховувала лише 21 члена.

Лестер

У 1950-х рр. до Лестеру прибула група старших пластунів, яка в 1962 р. організувала літні табори для власних дітей. На доручення Анни Герасимович, 25 жовтня 1964 р. Ія Лагодинська заснувала там станицю, що складалася з 11 членів. У 1969 р., під проводом Ярослава Мицка відбулося посвячення станичного прапору, а в 1979 р. Лестерська станиця нараховувала 32 членів.

Лондон

Пластова діяльність у Лондоні розпочалася 25 лютого 1950 р., коли М.Левицький організував там новацький рій, що складався з п'ятьох дівчат і трьох хлопців. У 1952 р., після прибуття декількох старших пластунів, у Лондоні було створено два гуртки юнацтва. Деякі старші члени гуртка їздили до Коршама, організовуючи там пластові заняття. У 1960–1970-х рр. лондонський пластовий гурток налічував 35 членів, а в 1965 р. було засновано "Пластприят".

Пласт відзначав традиційні свята спільно з іншими небандерівськими групами. У 1974 р. пластові курені організували успішну мистецьку виставку для української громади, а в 1976 р. старші пластуни провели гутірку про Пласт в Україні. У 1979 р. провід перебрала молодша ґенерація, на чолі з Мартою Єнкалою. Одним із їхніх нововведень було заснування пластового садочка для найменших дітей пластунів.

Манчестер

Найбільша пластова станиця Великобританії була розташована в Манчестері. Спочатку там було тільки біля 15 членів, і їхня діяльність мала небагато спільного зі скаутинґом – через відсутність кваліфікованих виховників і шкіл рідної мови. У 1956 р. там було два рої новацтва і два юнацькі курені. У 1963 р. в станиці вже було 70 членів, а також було організовано активний гурток "Пластприяту", який нараховував 20 членів. До пластової делегації на джемборі 1963 р. в Греції було включено двох членів манчестерської станиці.

Завдяки вигідному розташуванню в центрі Англії, в Манчестері проходили численні пластові збірки. Станиця заснувала українську бібліотеку і щороку організовували пікніки для української громади, а в 1975 р. приготувала концерт на відзначення 25-ліття Пласту в Великобританії. До 1991 р. пластові сходини в Манчестері проходили в "Раллі Клубі", а опісля в будинку місцевого відділу СУБ.

Ноттінгем

Українські батьки в графстві Ноттінгемшир висилали своїх дітей на пластові табори вже в 1950-х рр., а станицю було засновано аж 13 липня 1963 р. Вона згодом отримала просторе 3-кімнатне при-міщення в будинку ОУуВБ. У 1970-х рр. вона нараховувала 32 членів, а ще 20 осіб належали до "Пластприяту". Ноттінгем часто був місцем засідань проводу КПС Великобританії, а також Загальних Зборів і вишкільних курсів. Як і скрізь у Великобританії, рішення залишатися поза політикою пояснювало відносно низьку кількість членів Пласту.

Святкування двадцятьліття Пласту в Великобританії (1969 р.).

* * *

Попри вплив асиміляції й географічне розпорошення, Пласт у Великобританії спромігся вижити й підтримувати тісні міжнародні контакти. На початку 2000-х рр. він мав понад 100 членів, що було приблизно вдвічі менше кількості членів у 1970-х рр. Однак сім невеличких, але довготривалих пластових станиць щороку висилали своїх членів на оселю "Верховина" у Валлії. Живучість і витривалість Пласту в Великобританії можна вважати неабияким успіхом.

Восени 2005 р. три пластові родини з Канади, Німеччини і США відновили діяльність станиці Лондон. Робота почалася з менше як десятьма дітьми новацького та юнацького віку. Щотижневі сходини, участь у громадських акціях та відродження українських традицій лягли в основу роботи станиці.

У 2012 р. лондонська станиця долучилася до всесвітнього святкування століття Пласту, організувавши відзначення св. Літургією у катедрі УГКЦ Святої Родини за участю владики Гліба ЛЧ та історичною виставкою про історію Пласту. Юнацтво станиці підготували святкові виступи і запросили до святкувань українські громади Лондона та Великобританії, громадські та державні організації України і Великобританії (посольства України, КПС Великобританії, голови КПС Німеччини, та представників українських громад і Scout Association). Її Величність герцоґиня Кембріджу Кейт Мидлтон, патронеса скаутів, привітала Пласт у Британії та Україні.

Щороку відбувається дводенне таборування Свято весни, у 2017 р. перевели СВ у Бельгії, до якого долучилися друзі із семи країв Європи. Переводить сходини й мандрівки і співпрацює тісно з усіма церковними і громадськими структурами. З ініціативи станиці переводиться перший за багато років вишкіл виховників УПН з Великобританії та інших країв у Парижі.

У 2010 р. станиця набула членство в Scout Association, що дозволяє їй користуватися скаутськими оселями для проведення Свята весни, включати УПН і УПЮ в їхні спортивні заходи, і одночасно забезпечує виконання встановлених вимог стосовно захисту молоді.

Станиця Лондон налагодила співпрацю з пластунами України для помочі у проведенні Свята весни, а згодом і літніх таборів. Відновлено заняття з пташатами. Провід станиці активно сприяє участі УПЮ в численних міжнародних пластових заходах і таборах, а сам бере на себе реперезентацію Пласту ВБ до КУПО і до 6-го Конґресу з доручення КПС ВБ.

Іноваційна формула залучення виховників з усіх країн світу, які прибувають у Лондон на короткі періоди допомагає сталому розвитку станиці і скріплює міжособисті контакти з пластунами з України, Канади, Америки, Австралії та інших країн. На 2017 рік станиця охоплює понад 70 членів.

Література:

1. *Plast in Great Britain, 1948–1998: 50th Anniversary Publication* (Лондон 1999)

Крайовий великобританський пластовий табір і вишкіл виховників на оселі "Верховина" у Північній Валлії (1977 р.).

Розділ чотирнадцятий
Пласт у Австралії*

Навколишнє середовище Австралії було найнезвичнішим порівняно з іншими країнами, де заснувався Пласт. З цієї причини в цьому розділі представлятиметься ширший контекст, ніж у інших. Найголовніше було те, що Австралія розташована дуже далеко від Європи й була відносно ізольована. Теплий клімат, брак рослинності й незвичні пори року (літо починалося у грудні) спочатку викликали збентеження. Післявоєнні імміґранти, що прибули в 1948 р. з таборів Ді-Пі в Німеччині та Австрії, не мали там жодних попередників-українців, за винятком кількох розкиданих по країні індивідів. На відміну від Америки й Канади, там не було давніших українських громад, церков, домівок, нічого такого, що виглядало б знайомим або де громада могла б збиратися. Дехто з новоприбулих узагалі гадали, що їхнє перебування в Австралії буде тимчасове, і що вони повернуться до Європи.

Та хоч середовище на початках здавалося інакше та незвичне, українці, що прибули до Австралії, нічим суттєво не відрізнялися від тих переміщених осіб, які поїхали до Америки й Канади. Вони були здебільшого молоді, енергійні, віддані своїй громаді та культурі і сповнені намірів відновити ті установи й організації, які вони залишили позаду. Як і їхні співвітчизники в Америці й Канаді, вони опинилися в англосаксонському оточенні, яке, попри деякі перешкоди, було невороже й забезпечувало стабільність і численні нагоди для особистої та громадської самореалізації. До великої міри, саме цим пояснюється організаційне завзяття, що стало візитною карткою невеличкої, але динамічної українсько-австралійської громади.

Початки, як звично, були важкі. Перша хвиля українських імміґрантів Ді-Пі прибула в Австралію в 1948 р. на трьох кораблях: "СС Генерал Стюарт" (у лютому), "СС Генерал Блек" (у квітні) та "СС Генерал Стерджис" (у травні). Демографічно ця перша хвиля не була однорідною: вона складалася здебільшого з молодих, неодружених чоловіків, подружніх бездітних пар, а також одружених чоловіків, які приїхали спочатку самі, залишивши дружин і дітей у Європі. Опиняючись у перехідних таборах, вони мали виконати дворічне зобов'язання перед Австралійською Імміґраційною Радою, виконуючи важку фізичну працю, будуючи дороги або працюючи на залізницях. Невдовзі до них долучилися родини, і громади стали демографічно збалансованішими, хоч чоловіки й далі переважали кількісно жінок

* Доповнено Орестом Джулинським.

у пропорції 6 до 4. Іншою особливістю цих переселенців до Австралії було те, що інтеліґенції там було менше, ніж у Північній Америці, а православних (порівняно з греко-католиками) більше. З часом більшість українців розселилися довкола найбільших міст, таких як Сідней, Мельбурн і Аделаїда.

Зрештою, ядро української громади в Австралії сформували близько 20–22 тисяч Ді-Пі (усього до Австралії прибуло 165 тисяч Ді-Пі різних національностей). У 1970-х рр. до них долучилася невеличка кількість українських імміґрантів з Югославії (а саме, з Боснії). А в 1990-х рр. прибуло близько 7500 українців з колишнього СРСР, і хоч дехто з новоприбулих цієї останньої хвилі приєдналися до існуючих українських організацій, більшість – особливо російськомовних імміґрантів – цього не зробили. У 2000 р., за оцінками самих українців, усього їх було в Австралії біля 35 тисяч, тоді, як дані австралійського перепису населення свідчили про 15 тисяч осіб, народжених в Україні. У 2001 р. було близько 6 тисяч українців в районі Мельбурна (штат Вікторія), 5 тисяч у Сіднеї (Новий Південний Вельс) і півтори тисячі в Аделаїді (Південна Австралія).

Враховуючи їхню порівняно невелику кількість, просто дивовижно, скільки організацій було створено в українсько-австралійській громаді – близько 250 організацій, 40 громадських зал, сім таборових осель. У 1953 р. було створено "Союз Українських Організацій в Австралії". Як і скрізь, асиміляція, звичайно, дуже поширена, і чимало українських організацій ледве животіють. Проте й до сьогоднішнього дня українська громада залишається однією з найорганізованіших етнічних груп у Австралії.

Заснування

Пласт у Австралії почав своє існування подібно до того, як це було в Америці й Канаді. Пластова старшина в Німеччині призначила уповноваженим Романа Олесницького, який мав би започаткувати організаційну роботу. У 1950 р. він очолив у Аделаїді тимчасовий провід, що мав зайнятися керівництвом до скликання з'їзду, на якому мала бути обрана повноцінна Крайова Пластова Старшина. Тимчасовий провід, що складався з М.Шевчика, Я.Андруховича та Е.Гурка, працював з великим ентузіазмом попри пов'язану з їхнім імміґрантським дворічним контрактом важку фізичну працю й навчання.

На початках неформальні молодіжні групи гуртувалися довкола старших членів Пласту, проводячи пластові заняття, творячи гуртки й засновуючи станиці в найбільших містах, де скупчувалися українці

Засновники Пласту в Австралії, зліва направо: Мирослав Шевчик, Ярослав Андрухович, уповноважений Роман Олесницький і Е. Гурко.

– Аделаїді, Мельбурні та Сіднеї. Серед новоприбулих було декілька досвідчених пластунів, таких як П. Богацький з центральної України та Мирон Федусевич і Євген Пеленський зі східної Галичини.

У липні 1951 р. в Сіднеї відбувся перший Крайовий Пластовий З'їзд, на якому було обрано першу КПС Австралії. На відміну від Америки й Канади, старші пластуни в Австралії були в авангарді ранньої організаційної діяльності, тоді як більшість пластунів-сеньйорів були залучені в інші громадські справи, залишивши Пласт своїм молодшим колегам. У 1953 р. старші пластуни скликали першу свою збірку.

Більшість організаційної діяльності Пласту відбувалася на станичному рівні. Треба зазначити, що станиці відігравали значно важливішу роль, ніж КПС упродовж усієї історії Пласту в Австралії. Проте КПС також виконувала важливі функції, особливо координаційні.

Міжнародна участь

ГПБ доручила Австралії представляти Пласт на X Світовому Скаутському Джемборі, що проходило в серпні 1959 р. на Філіппінах. Пластову делегацію очолив пл. сен. Євген Барановський, а до її складу увійшли ст. пл. Юрій Нестор з Аделаїди, Ігор Осідач з Мельбурна і Богдан Білинський з Сіднея. Хоч Пласт і не був тоді членом СОСР, метою делегації було наголосити на тому, що українці відчувають себе частиною світового скаутського братства. Українська делегація влаштувала виставку вишивок, різьби й кераміки для ознайомлення скаутів з усього світу з українською культурою й національними прагненнями. Це викликало велике зацікавлення в Манілі, судячи з телевізійних оглядів і газетних інтерв'ю з українською делегацією.

КПС Австралії вислав представників на світовий з'їзд КУПО, що проходив у Сполучених Штатах. Делегацію очолив пл. сен. Юрій Семків. На другому з'їзді КУПО в Америці активну роль відіграв пл. сен. Роман Павлишин із Брисбена. Пласт також налагодив зв'язки з неукраїнськими організаціями Австралії і став, до речі, єдиною етнічною скаутською організацією, що належала до "Австралійської Молодіжної Ради". Численні групи австралійських пластунів брали участь у ЮМПЗ в Канаді й Америці. На місцевому рівні, Пласт підтримував добрі стосунки з "Австралійською Асоціацією Скаутів в Екзилі". А в 1975 р. на світовому джемборі цієї асоціації в Сіднеї пластуни зайняли перше місце в змаганні з таборування.

Пластова діяльність

У грудні 1957 р. Пласт святкував своє 45-ліття на першій Крайовій Зустрічі, що пройшла в Севілі біля Мельбурна. Близько 230 пластунів з усієї Австралії, розділені на шість підтаборів, таборували разом протягом 10 днів. Це дало нагоду пластовому проводу оцінити зроблений прогрес і проаналізувати діяльність Пласту в різних станицях Австралії. КПС зробила висновок, що організаційна робота проходить на належному рівні, і є достатньо підстав для оптимізму.

Пластові заняття стали регулярнішими, коли станиці Мельбурна та Сіднея придбали таборові оселі. У 1960 р. там побувало біля 600 пластунів. Було вирішено щороку проводити курінні табори, а що п'ять років табори на крайових зустрічах.

Мельбурн, святкувння 50-ліття Пласту (1962/1963 р.).

На початку 1960-х рр. КПС почала видавати бюлетень "Бібліотека пластового виховника", що вийшов сім разів у 1963–1965 рр. і тричі в 1965–1967 рр.

Іншою визначною подією став золотий ювілей Пласту, що святкувався 23 грудня 1962 р. Понад 600 пластунів із Південної Австралії, Квінсленду, Нового Південного Вельсу, Канберри та Вікторії (станиці-господаря) зібралися, щоб продемонструвати гостям, яких було понад півтори тисячі, прогрес, досягнутий Пластом у Австралії. Ця подія стала свідченням апогею українського пластунства в Австралії.

Пластприят

Як і в Америці й Канаді, допоміжний підрозділ батьків відігравав важливу роль на початках Пласту в Австралії. Він надавав безцінну підтримку в організації таборів, займався збором коштів для відправки пластунів на скаутські джемборі в Грецію та на Філіппіни й нерідко полагоджував адміністративні справи у станицях. Особливо важливою роллю "Пластприяту" в станицях було його сприяння закупівлі пластових таборових осель. Перше таке придбання було здійснене в 1952 р. сіднейською станицею. Ділянка площею в 40 акрів знаходилася біля Інґлберна на річці Джорджес неподалік від Сіднея; її назвали "Холодний Яр". Друга пластова таборова оселя була придбана в 1960 р. мельбурнською станицею. Це була ділянка землі площею в 150 акрів на території заповідника і на відстані 75 миль від міста. Її назвали "Сокіл", добудувавши чудовий 50-метровий басейн, капличку, їдальню і новацькі колиби. (У 1963 р. на "Соколі" було споруджено перший у Австралії пам'ятник Тарасові Шевченку.) У 1966 р. пластова станиця Аделаїди також придбала таборову оселю, назвавши її "Бескид".

Членство

Стосовно членства, Пласт у Австралії сягнув найвищого кількісного рівня наприкінці 1960-х рр.

Загальна кількість пластунів у 1967 р.		975
Новацтво	14 гнізд	238
Юнацтво	10 куренів	403
Старші пластуни	11 куренів і гуртків	218
Пластуни-сеньйори	–	116

У 1970-х рр. Пласт у Австралії почав демонструвати дві протилежні тенденції. З одного боку, він і надалі виявляв високий рівень динамізму й активності, що спирався на солідний організаційний фундамент, закладений у минулі десятиліття, а з другого боку почали виникати типові для всіх імміґрантських суспільств проблеми.

По суті, проблеми, з якими зіткнулися австралійські українці, були подібними до тих, що постали перед Пластом у Америці й Канаді – а саме, як зберігати вірність традиційним пластовим принципам і цінностям, пристосовуючись одночасно до зміненого ставлення до них вихованої в Австралії молоді. Однією з пропозицій було намагання сприяти більшій соціальній орієнтації старших пластунів, заохочуючи лекції або дискусії на тему сучасних подій і соціальної взаємодії. Для юнацтва старшого віку пропонувалося розробити програму, спрямовану на розвиток специфічних навиків.

Ці питання викликали палкі дискусії. Думки настільки розділилися, що вперше було представлено два конкурентні списки кандидатів на посади в КПС. Переміг список, очолений Ігором Ґриневичем, у результаті чого стався справжній вибух енергії й активності. КПС організувала декілька вишкільних конференцій для виховників у 1971 та 1972 рр., у Сіднеї, Гіллсвілі (Вікторія) і Мельбурні.

Обговорювалася проблема спаду активності старших пластунів. За прикладом Америки були започатковані щорічні "Орликіяди" – змаги пластових вмінь і українознавства для старшого юнацтва. Австралійські пластуни брали також участь у міжнародному змагу "Пласт – наша гордість і мрія", де перші місця у своїх вікових групах зайняли гурток юначок "Бджілки" і новацький рій "Соловейки" з Мельбурна.

Щодо пластових видань треба відзначити, що був надрукований збірник пісень під назвою "У мандри" під редакцією багаторічної пластової активістки О. Тарнавської, що швидко набув популярності в громадах української діаспори в цілому світі. За два роки вийшло також 18 випусків вісників КПС, яка також підтримувала видання українських газет і книжок. Іншою вартою уваги подією було заснування Мирославом Шевчиком Пластового музею-архіву, який пізніше очолив і розширив Омелян Слободян.

Яскравим моментом пластової діяльності в Австралії стала Ювілейна Міжкрайова Пластова Зустріч з нагоди 60-ліття Пласту, що проходила в 1971/1972 р. на таборовій оселі "Бескид" аделаїдської станиці. Серед 390 учасників зустрічі були й такі світові провідники Пласту, як голова ГПБ Василь Палієнко, голова КПС США Павло Дорожинський і голова КПС Канади Омелян Тарнавський. У серпні 1972 р. 25-особова австралійська делегація поїхала на ЮМПЗ, що проходила на оселі "Вовча тропа" в Іст-Четгемі (штат Нью-Йорк).

Після 25 років у Австралії українська громада в цілому почала стикатися з труднощами, пов'язаними з неминучим процесом асиміляції – проблемою, що ускладнювалася в Австралії великим відсотком міжетнічних шлюбів, завдяки значно меншій кількості українських жінок. Після періоду швидкого й динамічного зростання, Пласт у Австралії також зіткнувся з важкими часами. Молоді пластуни почали рішуче наполягати на тому, щоб Пласт адаптувався до австралійських реалій. Старші ж пластуни, зі свого боку, залишалися вірними традиційним європейським методам ведення справ. Як завжди, дедалі гострішою ставала мовна проблема. Молодшим пластунам перешкоджало те, що вони дедалі гірше володіли українською мовою, тоді як старші члени Пласту наполягали, що Пласт не буде Пластом, якщо відкине вимогу вживати українську мову. Ця вимога розхолоджувала молодь, і членство в Пласті почало скорочуватися. Більше того, стало дедалі важче знаходити охочих займати посади провідників.

Моральний дух пластунів покращився, коли на початку 1975 р. пластові станиці Аделаїди, Мельбурна та Сіднея відвідав Начальний Пластун Юрій Старосольський. Були зроблені зусилля для того, щоб заняття різних уладів стали цікавішими. У 1970-х рр. велика увага приділялася мобілізації підтримки дисидентів в Україні. Організовувалися подорожі за кордон, такі як участь делегації з 18 пластунів у МПЗ в серпні 1978 р. у Західній Канаді.

КПС доклала значних зусиль для налагодження добрих стосунків з конкуруючою (але не-скаутською) молодіжною організацією СУМ. Було організовано спільний табір Пласту і СУМу в Сіднеї, обидві

Спільний табір Пласту і СУМу "Молода Україна" біля Сіднея (1985 р.).

молодіжні організації спільно провели демонстрації на захист українських дисидентів (зокрема Юрія Шухевича).

На відзначення 70-ліття Пласту в 1981/1982 р. відбулася ЮМПЗ на оселі "Сокіл", в якій взяло участь понад 400 учасників. Визначним гостем був Начальний Пластун Юрій Старосольський. Комендантом був голова мельбурнської станиці, а програма включала вражаючий показ хороводів і "живих веж" з нагоди завершення будівництва нових колиб на "Соколі". Мало хто з учасників зустрічі міг подумати, що наступного, 1983 р. новозбудовані колиби на "Соколі" згорять під час потужної пожежі.

Станиці

Треба зазначити, що на початку 1980 р. сталася велика зміна стосовно станиць і КПС. Станиці, як власники нерухомості, стали інкорпорованими юридичними суб'єктами, що керувалися законами відповідних штатів. КПС Австралії, однак, не мала такого статусу, і в своїх відносинах з станицями керувалася пластовими настановами. Як наслідок, станиці часто повинні були керуватися іншими правилами і процедурними моментами, ніж тими, що їм пропонувала крайова старшина.

Мельбурн (включно з Джилонґом)

Наприкінці 1960-х рр. Мельбурнська станиця була найбільшою в Австралії, з максимальною кількістю в 432 членів у 1972 р. Відтоді настав доволі різкий спад членства, віддзеркалюючи насамперед згубний вплив асиміляції. У 1980-х рр. мельбурнська станиця нараховувала пересічно 265 членів, а в 1993 р. їх стало лише 193. Попри чисельне скорочення, Мельбурн і далі залишався однією з найбільших пластових станиць у світі.

Пласт Мельбурна володів також значним майном. Як уже зазначалося, таборова оселя "Сокіл" площею у 150 акрів, з 50-метровим басейном для плавання і новацькими колибами, була найбільша в Австралії, включно з ділянками, які винаймали пластові родини. У 1964 р. там посадили близько 120 ялинок, що надало оселі ще кращого вигляду. Проте пожежа 1983 р. знищила колиби й посаджені не так давно дерева, спричинивши збитків на суму в 130 тисяч доларів. Зусилля щодо відбудови були вражаючі. Пожертви надходили не тільки з Австралії, але й також із Америки, Канади й Німеччини, крім того, свій внесок зробили ще й інші українські організації Австралії. Було зібрано 67 тисяч доларів; цей фонд було використано для розрівнювання землі,

побудови сучасної кухні, ремонту пошкоджених будівель і підключення оселі до електромережі (що коштувало 26 тисяч доларів). У 1988 р. було посаджено 150 нових дерев і побудовано лазарет і адміністративні приміщення. Того самого року була споруджена капличка св.Юрія (патрона пластунів) в закарпатському стилі. Одним словом, таборова оселя набула ще привабливішого вигляду, ніж перед пожежею. Коли в 2008 р. були продані пластові таборові оселі біля Сіднея й Аделаїди, "Сокіл" залишився єдиною такою оселею в Австралії.

Пласт Мельбурна мав домівку в Ессендоні, придбану в 1975 р. біля Народного дому української громади. Пізніше, у 1984 р. Пласт і СУМ спільно побудували Дім Молоді, в якому розмістилися обидві організації; внесок Пласту був у сумі 26 тисяч доларів.

У 1960-х та 1970-х рр. в мельбурнській пластовій станиці діяли чотири новацькі гнізда, один курінь УПЮ-ів і три куреня УПЮ-ок, що складалися в цілому з 24 гуртків УПЮ-ів і УПЮ-ок.

Крім звичайної пластової діяльності, мельбурнська станиця підтримувала також різні культурно-мистецькі гуртки. У 1970 р. Степан Гнатів організував пластовий ансамбль народного танцю, який проіснував декілька років. У 1979–1983 рр. Михайло Возняк очолював вокальну групу "Терен". А в 1993 р. Л. Когут організував вокальний ансамбль "Ватру". Було очевидно, що пластова станиця була важливою, як для своїх членів, так і для української громади Мельбурна в цілому.

Упродовж 30 років, від 1965 до 1995 р., до Мельбурнського проводу були залучені близько 60 осіб, не враховуючи майже 40 пластових виховників. Крім роботи в Пласті, багато хто займався ще й громадською діяльністю в українських школах, кооперативному русі й культурно-мистецьких гуртках. Перший почесний генеральний консул України в Австралії Зіна Ботте також була активною пластункою. Від 1996 до 2008 р. пластовою станицею Мельбурна провадили Наталія Гриневич, Тоня Буць, Симон Когут і Пилип Ботте. У цей період станиця змогла привабити до Пласту чимало дітей імміґрантів четвертої хвилі.

Сідней

Пластова станиця в Сіднеї була друга найбільша в Австралії. Вона заснувалася дуже рано, в перехідному таборі Батерст, де жили українські імміґранти перший місяць на новій батьківщині. В 1970-х рр. там було близько 250 членів, включно з роєм УПН-ів і роєм УПН-ок, чотирма куренями УПЮ-ів і трьома куренями УПЮ-ок.

Роками сіднейська станиця вживала для сходин і святкувань кімнату в Народному домі в Лідкомбі (Пласт був напіввласником будинку). Тоді в 1976 р. Пласт купив будинок навпроти Народного дому, зробивши там свою домівку; її було продано в 2009 р.

Пласт у Сіднеї робив численні й переважно успішні спроби заохочувати своїх членів до подорожей за кордон. Першого разу це сталося в 1959 р., коли пластуни з Сіднея підтримали Світове скаутське джемборі на Філіппінах і взяли в ньому участь. У 1972 р. семеро пластунів з Сіднея стали членами 15-особової австралійської делегації, що помандрувала до Іст-Четгема (штат Нью-Йорк) для відзначення 60-ліття Пласту. Ґрупу очолювали Роман Дехнич із Сіднея та Марта Стельмахів із Мельбурна. У 1978 р. десятеро пластунів із Сіднея, під проводом Ярослава Іванця, взяли участь в МПЗ біля Едмонтона (Канада). А в 1982 р. п'ятеро старших пластунів із Сіднея помандрували за власний кошт на ЮМПЗ в Іст-Четгемі. Наступного року четверо старших пластунів і один пластун-сеньйор із Сіднея взяли участь у ЮМПЗ в Німеччині. Мабуть, найхвилюючою виявилася подорож у 1994 р., коли пластуни з Сіднея під проводом Я.Іванця і Р.Дехнича помандрували до України таборувати з пластунами з Буковини.

У 1996 р. сіднейська станиця приймала гостей крайової пластової зустрічі в Долині кенгуру (Кенґуру Веллі). Ця зустріч привабила значну кількість учасників, з яких 110 пластунів залишалися на весь час зустрічі, а понад 400 осіб брали участь у головних подіях. До успіху зустрічі великою мірою долучився чоловічий курінь "Лісові чорти" під проводом Стефана Василика (котрий у 2007 р., незадовго до смерті, був нагороджений пластовою медаллю святого Юрія в золоті) і Романа Дехнича.

Іншою подією, в якій велику роль відіграли пластуни, знову ж таки під проводом Р.Дехнича, була зустріч з командою України на XXVII Олімпійських іграх, що проходили в Сіднеї. Нові пластові споруди станиці стали місцем відпочинку українських спортсменів. Відтоді ці приміщення неодноразово служили місцем проведення численних важливих акцій української громади. У цей період у Сіднеї станичними були Михайло Саракула, Юрій Сивак, Григорій Гузій (дві каденції) та Юрій Суховерський.

Аделаїда

Найперші пластові частини на цьому острівному континенті створилися в Аделаїді, в Південній Австралії. У 1949 р. Євгенія й Ярослав Андруховичі заснували новацький рій, а в 1950 р. Роман Олесницький очолив тимчасову КПС. Аделаїдська станиця була офіційно створена в 1951 р., а станичним було обрано М.Шевчика. У 1961 р. станиця сягнула кількісно свого піку, нараховуючи 215 членів. Однак, коли в 1963 р. в Аделаїді заснувався СУМ, багато пластунів перейшли туди, і в 1966 р. членство станиці впало до 151 особи. Така середня кількість

у 150 членів трималася до початку 1990-х рр., після чого вона впала до 75 осіб. Унікальною рисою Аделаїдської станиці було створення 14 червня 1981 р. пластового музею-архіву в приміщенні Омеляна Слободяна, де були зібрані пластові відзнаки, прапори, однострої, марки, фотографії та публікації.

Австралійська делегація на ЮМПЗ з нагоди 75-ліття Пласту в Канаді (1987 р.).

Аделаїдські пластові курені організовували щорічні бали дебютанток і збори коштів для українських студентів у Бразилії та для жертв Чорнобильської катастрофи. У грудні 1966 р. пластова станиця Аделаїди придбала таборову оселю площею в 46 акрів у Ловер-Геритедж, де були велика кімната для сходин, сучасна кухня, лазарет і басейн, назвавши її "Бескид". У 1971/1972 р. на "Бескиді" відбулася крайова пластова зустріч, на яку зібралося 450 учасників, серед яких були навіть пластуни з Америки й Канади, а в 1986/1987 р. там проходила ще одна ЮМПЗ з нагоди 75-ліття Пласту.

На таборовій оселі "Бескид" відбувалися також і інші важливі святкування. У 1988 р., з нагоди тисячоліття християнства в Україні там пройшла молитовна відправа за участі греко-католицьких священиків і численних віруючих. Тим часом батьківська ланка посадила на оселі біля тисячі дерев; спеціальне дерево було посаджено в пам'ять Михайла Сукмановського, пластуна з Аделаїди, який загинув у В'єтнамі. Коли в 1988 р. святкували 20-ліття таборової оселі, частину її відділили й назвали Парком св.Володимира. Проте у 2005 р. стало очевидним, що станиця вже не спроможна утримувати таборову оселю, і її продали.

Брисбен

Незважаючи на віддаленість від головних центрів українських поселень і малу кількість членів, брисбенська станиця підтримувала на диво стабільний рівень активності завдяки зусиллям пластунів, чиї кар'єри розпочалися ще в Європі. Брисбенські зв'язки з австралійською КПС були завжди дружні й доброзичливі. Станиця регулярно брала участь у зустрічах в Сіднеї, Мельбурні й Аделаїді. Один з її провідних членів, Роман Павлишин, зазвичай представляв Австралію на КУПО.

Святкування 75-ліття Пласту з гостями з Канади (1986 р.).

Канберра і Нова Зеландія

У столиці Австралії Канберрі була невеличка група пластунів – близько 20 осіб у 1960-х рр. Пізніше до столиці приїхало чимало фахівців, і пластова група в місті дещо збільшилася. Маленькі групи існували також у Новій Зеландії, але їхня діяльність була спорадичною.

Останні події

У 1980-х рр. пластова активність у Австралії значно занепала. Найголовніша причина, як і скрізь в українській діаспорі, полягала в асиміляції. Діти пластових піонерів зосереджувалися на власних кар'єрах, що спонукало їх покидати Пласт у намаганні пристосуватися якомога швидше до панівної культури. Проте у середині 1990-х рр., коли в цього покоління почали з'являтися діти, дехто почав повертатися до Пласту або, принаймні, залучати до нього своїх дітей. Під час цього періоду посади провідників і виховників поступово переходили до рук нового покоління діячів Пласту, що були дітьми або, найчастіше, вже внуками і внучками пластових піонерів.

Це омолодження пластових структур було викликане кількома причинами. По-перше, австралійський уряд прийняв політику багатокультурності, що послабило асиміляційний тиск і сприяло збереженню українських культурних коренів. По-друге, хоч популярність скаутинґу в цілому значно знизилася, австралійська освітня система почала усвідомлювати цінність освітніх заходів на свіжому повітрі. Пласт виявив, що його принципи цілком відповідають цим новим тенденціям. І врешті-решт, українська незалежність сприяла доступності української культури й ідентичності, а також підвищенню її значимості. Австралійська КПС почала налагоджувати тісні стосунки з відроджуваним Пластом в Україні.

У 1996 р., завдяки зусиллям двох старших пластунів з Мельбурна, Симона Когута і Яреми Семківа, вийшов спеціальний випуск журналу "Юнак" для пластунів усього світу, присвячений Пласту в Австралії.

На початку нового тисячоліття до організації вступали внуки – третє покоління – перших пластунів у Австралії. Ба більше, дехто з нових іммігрантів з України, що прибули вже після 1991 р., особливо ті, що опинилися в Мельбурні, також записувалися до Пласту. Відповідно, з'явилися багатообіцяючі перспективи того, що Пласт існуватиме й надалі.

* * *

Пласт у Австралії став відзеркаленням організаційних навиків і динамізму його засновників. Він швидко виник і ефективно функціонував.

Як і в інших імміґрантських країнах, українські пластуни, подібно до всіх новоприбулих, стикалися з неминучими проблемами асиміляції з панівною в Австралії англосаксонською культурою. Це, а також розпорошення українських громад і зосередження на кар'єрних міркуваннях, призвело до скорочення пластового членства (хоч і меншого у відсотковій пропорції, ніж у австралійських скаутів). Та однак доволі значна кількість українських австралійців не поривала зв'язків із Пластом. Вони відчували себе причетними до українських пластунів, особливо, коли Пласт було відновлено в Україні. Ось чому неабияким досягненням було те, що діти й онуки перших членів Пласту в Австралії готувалися святкувати 100-ліття скаутської організації, що існувала в Австралії, але була створена в далекій Україні.

Література:

1. Pavlyshyn, Marko (ed). *Ukrainian Settlement in Australia: Second Conference* (Мельбурн 1986)
2. Fursenko, Frank Jaroslaw. 2012. *Ukrainian Scouting: Plast Postal Issues and Badges* (Norwood, sa 2012)

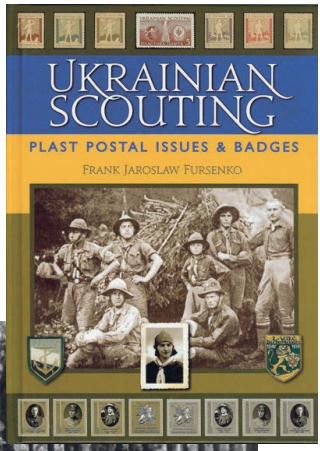

Новацький табір "Мала Хортиця" під час ЮМПЗ з нагоди 75-ліття Пласту (1986 р.).

Розділ п'ятнадцятий
Пласт у Аргентині

Аргентина була однією з перших країн, що відчинили свої двері для післявоєнних переміщених осіб, і біля 6 тисяч українців вирішили туди еміґрувати. Декого втомили умови життя в таборах Ді-Пі; інші прагнули розпочати новий етап свого життя в стабільнішому оточенні. То, що Аргентина раніше привабила дві чималі хвилі українських імміґрантів – у країні вже мешкало біля 180 тисяч українців – також зіграло свою роль. Однак, більшість новоприбулих поселилися в Буенос-Айресі та його околицях, а не в далекій провінції Місіонес, де перебували перші українські імміґранти. Буенос-Айрес став центром пластової діяльності в Аргентині. Таким чином, українські пластуни в цій країні мали перевагу перебування в одному місті. Проте, їх було кількісно мало, а тиск до спілкування іспанською мовою був потужний. Втім, маючи у своїх лавах, принаймні на початку, значний відсоток інтеліґенції, українські пластуни зуміли швидко організувати пластові гуртки, подібні до тих, які вони залишили в Європі.

Заснування

Як було вже згадано, новоприбулі Ді-Пі поселялися насамперед у Буенос-Айресі та його околицях. П.Ґресько, уповноважений ГПБ Німеччини започаткувати пластову діяльність у Аргентині, скликав там сходини членів 6 березня 1949 р. У сходинах, що відбулися в парафії отців Василіян, взяли участь тридцять шість старших пластунів і пластунів-сеньйорів, що були ветеранами скаутинґу в таборах Ді-Пі. Вони підтримали бажання П.Ґреська створити тимчасову КПС, що й було зроблено 26 березня 1949 р. 11 червня 1949 р. в Буенос-Айресі було створено станицю.

Оскільки уряд Аргентини не визнавав закордонних, або залежних від закордонних центрів організацій, Пласту потрібно було долучитися до якоїсь скаутської організації в країні. Він вирішив пов'язати себе з "Союзом Католицьких Скаутів Аргентини" (USCA – Union of Catholic Scouts of Argentina), тому що ця організація обіцяла Пласту найбільшу автономію, дозволяла вжиток української мови, погоджувалася приймати до Пласту православних членів і не заперечувала проти стандартної пластової структури і традицій. Ця підпорядкованість тривала до 1960–1962 рр., коли Пласт почав функціонувати як формально та юридично незалежна організація.

Уповноважений Пласту П.Ґресько (спереду в центрі) з групою засновників-активістів в Аргентині.

Діяльність

У 1952 р. в Пласті Буенос-Айреса було близько 100 членів. Його провід зміцнився після прибуття активного пластуна з Австрії, Михайла Василика. На початку 1950-х рр. пластові активісти в пошуках залучення нових членів намагалися привабити дітей нових імміґрантів, що жили в передмістях Буенос-Айреса. Невдовзі там з'явилося декілька споріднених пластових осередків, яким замість назви давали відповідну букву латинської абетки, як це було прийнято в USCA: "A" для станиці в Буенос-Айресі, що була центром КПС і діяла при греко-католицькій церкві отців Василіян, "B" – для Вілла Баллестера, "C" – для Беразатеґі і "D" – для станиці в Буенос-Айресі, що діяла при православній церкві. Менші групи були також створені в Вілла Діаманте, Беріссо та у віддаленій греко-католицькій семінарії в Апостолесі.

Ці пластові осередки зустрічалися регулярно у вересні (що було весняною порою в південній півкулі) відзначати Свято Весни. Це святкування, що тривало день-два, відбувалося спочатку в Гудсоні, де жила невеличка українська громада, а пізніше перемістилося до великої посілості родини Перейрів.

Таборування

На третій рік існування Пласту в Аргентині провідники звернули увагу на потребу таборування. У 1952 р. ст. пл. Вовкун з власної

ініціативи організував перший пластовий табір у Аргентині. Табір, у якому взяло участь 13 пластунів, був триденний і відбувся у місцевості Платанос біля Буенос-Айреса. У 1953 р. пластовий провідник П.Клим організував другий табір біля Пунто Індіо, на оселі отців Василіян, розташованій над рікою Ла Плата, понад 150 км на південь від Буенос-Айреса. Табір під назвою "Ненаситець І", у якому взяло участь 25 пластунів і пластунок, тривав майже місяць. Так започаткувалася багаторічна традиція пластових таборів у Аргентині.

Видавнича справа

З ініціативи П.Клима пластовий провід почав видавати "Пластову сторінку" як додаток до тижневика "Українське слово". Також за 30 років з'явилося понад 20 пластових інформаційних бюлетенів. Крім того, якийсь короткий час існували й інші публікації: у 1950–1952 рр. юнаки видавали журнал "Зелене весло", а старші пластуни, що належали до куреня "Карпатські вовки", видали кілька випусків журналу "Вовчою тропою", до якого дописували українці з Аргентини й Канади, позаяк більшість членів куреня мешкали в Канаді. Як і скрізь деінде, випуск цих публікацій залежав від знання української мови, але вільне володіння нею серед імміґрантів тривало лише обмежений час.

Статистика

Члени Пласту в Аргентині	1949	1954
Новацтво	0	105
Юнацтво	18 8 юнаків і 10 юначок	92
Старші пластуни	15 10 пластунів і 5 пластунок	34
Пластуни-сеньйори	10	23
Самітники	4	–
Разом	47	254

25 липня 1954 р. на І Крайовому Пластовому З'їзді було обрано КПС і КПР. Цим з'їздом завершився період формування Пласту в Аргентині.

Наступний етап

У середині 1950-х рр. країну охопила економічна криза, і чимало нещодавніх українських імміґрантів, особливо представників української інтеліґенції, виїхали до Канади й Америки. Це справило негативний вплив на Пласт. Стало важко проводити регулярні пластові заняття, бо членство скоротилося приблизно до 100 осіб, а пластові осередки в передмістях Буенос-Айреса були ліквідовані або об'єднані. Намагаючись боротися з кількісним спадом членства, обрана в 1956 р. КПС заснувала осередок у Саранді, де на початках діяло два юнацькі гуртки і три новацькі рої, і ще один осередок у Лаваллолі. Виховники доїжджали до цих осередків з Буенос-Айреса, а коли новаки сягали юнацького віку, вони ставали членами станиці Буенос-Айреса. Передміські осередки з часом ліквідувалися, але членство в Пласті стабілізувалося на рівні 120–140 осіб.

Попри всі ці проблеми, таборування й мандрівки відбувалися й далі. У 1954 р. найбільша кількість таборовиків (114) була на таборі "Ненаситець II", поділений на підтабори для юнацтва та новацтва, де опікуном був Богдан Галайчук, а комендантом Михайло Василик. У 1958 р. кількість таборовиків скоротилася до 60 осіб.

Таборування

У 1960 р. відбувся перший мандрівний табір, комендантом якого був М.Василик. Семеро пластунів помандрували у провінцію Місіонес, де кілька десятиліть тому поселилися перші українські імміґранти. Допоміг організувати табір о.Ковальчук з отців Василіян. У 1960-х рр. табори проводилися в кількох різних місцях, найчастіше на хуторі родини Іваницьких, під проводом Б.Галайчука, М.Василика та О.Воловини. На початку 1965 р. стало очевидно, що Пласт потребує власної таборової оселі, і КПС відкупила в отців Василіян їхню вакаційну оселю в Пунта Індіо. Половину коштів у 700 пезо сплатила КПС, а решту пластуни-сеньйори Р.Ільницький і М.Василик.

Таборова оселя була особливо придатна для новацтва, і в 1960–1970-х рр. там проходили новацькі табори, комендантами яких були Б.Галайчук, Р.Селянський і О.Воловина. Юнацтво, однак, прагло знайти цікавіші й вимогливіші оселі: декілька разів вони таборували на Атлантичному узбережжі Аргентини, де виховниками були М.Милусь, І.Василик, Х.Середняк, М.Литвин, Г.Сокіл і Ю.Федишин. У 1979 р. юнацькі табори були вперше організовані за кордоном Аргентини – в Уругваї. У 1986 р. перший мішаний табір УПЮ відбувся в Піріаполісі (Уругвай). У 1988 р. спільний табір УПН і УПЮ відбувся

Таборовики на таборі "Ненаситець" (1953 р.).

на Пластовій оселі, і в ньому взяло участь 51 пластунів і пластунок усіх уладів. У 1990-х рр. кількість таборовиків скоротилася до 30–40 осіб, а тривожнішим був факт майже цілковитої відсутності новаків.

У 1989 р. М.Василиком була зроблена спроба повернути суворіший розклад таборування. Але молодші пластуни явно надавали перевагу безтурботному, відпочинковому підходу на відміну від традиційних таборових програм, націлених на виховання характеру й дисциплінованості. Відповідно, почалися тертя між старшими й молодшими членами Пласту.

У 1990 р., коли відповідальність на себе взяли молодші члени, пластові табори набули спортивного характеру. Вони привабили 20 членів новацького уладу і 32 представників юнацтва. У 1991 р., коли Україна здобула незалежність, українською громадою прокотилася хвиля ентузіазму й патріотизму, і кількість пластунів-таборовиків дещо зросла – 29 у 1991 р. і 30 у 1992 р. Проте, членів УПН і далі було небагато; з 30 таборовиків у 1992 р. лише п'ять представляли новацтво.

Осідок

У 1965 р. Пласт переніс свій осідок до новозбудованого греко-католицького собору на вулиці Рамона Л.Фалкона, 3960, в якому пластуни використовували для своїх занять класи школи українознавства. У цей час усе помітнішим ставав дедалі гірший рівень володіння дітьми українською мовою. Дехто звинувачував у цьому від'їзд багатьох представників інтеліґенції. А інші вважали, що причиною було зниження рівня суботніх шкіл. Але почалися тертя між греко-католицькою церквою і Пластом, у результаті чого було вирішено шукати нову домівку для українських пластунів.

Відповідний будинок було знайдено неподалік від собору, на вулиці Хосе Е.Родо, 2868. Його було придбано завдяки значній фінансовій допомозі від родини Шафранюка з Торонта, котрий колись жив у Буенос-Айресі. Процес перебудови тривав п'ять років, що вплинуло на відсутність пластової діяльності й відставку голови КПС. Упродовж цього часу не відбувалися вишколи Кадри Виховників і не скликалися КПЗ. Врешті-решт, у листопаді 1976 р. перебудову пластової домівки було завершено. Враховуючи дуже високій рівень інфляції в Аргентині, завершення цієї роботи вважалося великим успіхом, і Начальний Пластун Юрій Старосольський прибув з Америки на посвячення домівки. З нагоди посвячення М.Литвин, Б. Стернюк та В.Аґрес були нагороджені медалями св.Юрія (в сріблі) за працю, вкладену в проект домівки.

Вишкіл виховників

Упродовж років пластової діяльності ставали очевидними серйозні зміни, що відбуваються в організації. У 1970-х рр. дедалі виразніше було видно занепад у володінні українською мовою народженими в Аргентині пластунами. Для боротьби з цими тенденціями КПС наголошувала на поверненні до пластових традицій і з новою силою підкреслювала потребу в проведенні вишколів виховників. У 1968 р. М.Литвин та В.Іваник провели тижневий семінар для зв'язкових, а М.Литвин виїхала до США на додатковий вишкіл. У 1971 р. вона провела тижневий курс для новацьких та юнацьких виховників. У 1974 та 1978 рр. Р.Селянський та І.Василик провели вишколи новацьких виховників. Після цього довший час курси не проводилися, аж до 1986 р., коли КПС додала до екзекутиви посаду референта вишколу і організувала декілька курсів у домівці. У 1991 р. було докладено великих зусиль, щоб четверо пластунів виїхали до США на вишкільні табори виховників "Лісову Школу" і "Школу Булавних".

Громадська участь

Пласт завжди намагався брати участь в українських і всеаргентинських громадських подіях. У 1959 р. 60 пластунів долучилися до створення разом зі скаутами з інших поневолених націй – угорцями, вірменами, естонцями, литовцями, поляками, росіянами і словенцями – "Міжнародного Скаутського Бюра" для захисту їх від урядової дискримінації. Було проведено зустріч, у якій взяло участь 312 скаутів, а українські пластуни відігравали там визначну роль.

Пластова група на гірській мандрівці в Андах (2004 р.). Гостя з Канади Оксана Закидальська (праворуч).

У вересні 1968 р. прибув до Аргентини відвідати своїх вірних кардинал УГКЦ Блаженніший Патріарх Йосиф Сліпий, і Пласт мав із ним окрему зустріч-аудієнцію. У грудні 1971 р. відбулося відкриття в Буенос-Айресі пам'ятника Тарасу Шевченкові, пожертви на спорудження якого збирав також і Пласт. У 1979 р. відбулося багатолюдне святкування 30-ліття Пласту в Аргентині, в зв'язку з чим надійшли привітанні від Патріарха Йосифа і КПС Америки, Канади та Австралії. Інша помітна подія сталася в 1980 р., коли такі молодіжні організації, як Пласт, СУМ і ОУМ організували міні-Олімпіаду на знак протесту проти Олімпійських ігор у Москві. У організації цієї події взяли активну участь біля 50 пластунів. Хоч загалом, стосунки Пласту з СУМом не були особливо тісні.

Бразилія

У зв'язку з тим, що велика українська громада іммігрантів існувала в Бразилії, були спроби організувати Пласт і там. На пропозицію Слави Рубель з ГПБ пластові активісти з Аргентини М.Литвин та І.Василик провели в Куритибі перший семінар для кандидатів на пластових виховників. Він відбувся 31 серпня – 3 вересня 1990 р. Проте небагато бразильських українців зацікавилися скаутинґом, а їхній рівень

володіння українською мовою був мінімальний, тож ця ініціатива не була успішною.

* * *

На початку XXI століття Пласт у Аргентині і далі активно діяв, хоч і скоротився за розмірами. Тепер його провідниками було друге і третє покоління пластунів, майже всі з яких народилися вже в Аргентині. КПС також складалася з молодшої ґенерації. Головою був Андрій Аґрес, а заступниками Роман Клюба та Юрій Назарик. Секретарем була Тамара Заоборна, крайовим зв'язковим Іван Дмитрів, Наталія Дмитрів очолювала новацтво, а скарбником був Олександр Ракорні. КПР складалася з досвідчених членів Пласту.

Сталися великі зміни; мало хто з молодшого покоління володів українською мовою, і Аргентинська організація налічувала тільки близько 100 активних членів – по 20 представників новацтва і юнацтва, а решту складали старші пластуни і пластуни-сеньйори. Позитивним було те, що Пласт мав свою домівку і таборову оселю. Щорічно проводилися табори, і регулярно відзначалися різні пластові та українські свята. Пласт у Аргентині був добре організований і підтримував зв'язки з ГПБ. Багатообіцяючим був той факт, що організацією провадило нове покоління, а це було ознакою перспективного майбутнього.

Розділ шістнадцятий
Пласт у Німеччині

Після масової післявоєнної еміґрації, коли переважна більшість українських Ді-Пі покинула табори й роз'їхалася по світу, тільки близько 20 тисяч українців залишилися в Німеччині. Багато хто з них були вже немолоді і хворі, а інші, з різних причин не бажали покидати Європу. Дехто з тих, що залишився, був задіяний у численних українських організаціях та установах, що перебували в Німеччині від самого початку Другої світової війни. Спочатку багато хто й далі жив у спорожнілих таборах біженців, але з часом українці роз'їхалися хто куди, шукаючи роботу в Німеччині, де почала відроджуватися економіка. Проте залишався непевним їхній юридичний статус. І хоч вони були наділені широкими правами, багато хто так і не отримав німецького громадянства, особливо представники старшого покоління.

Замість численних шкіл періоду Ді-Пі була організована система суботніх шкіл, з'явилася навіть одна школа-інтернат у Мюнхені. Таким чином, українці створили в Німеччині унікальний орган – і не імміґрантський, і не суто місцевий, але насамперед свідомо український."

* * *

Спочатку метою українців у Німеччині було зберегти якомога більше з того, що було вже засновано в роки Ді-Пі. Та за відсутності критичної маси людей це вимагало серйозної реструктуризації, а оскільки демографічна ситуація не могла швидко змінитися, їм треба було приготуватися до довгострокового опікування своєю молоддю. Відповідно, ті, хто намагався зберегти те, що залишилося від Пласту, зосередилися насамперед на організації літніх таборів. Після перших, доволі умовних Загальних Зборів 23 березня 1952 р., було проведено табір "Дніпровий лиман", у якому взяло участь 58 пластунів, на гірському курорті біля озера Штарнберґ. Цей табір означав початок Пласту в Німеччині в післявоєнну епоху.

Другі Загальні Збори, скликані 20 грудня 1953 р., підійшли до справи вже ретельніше. Було обрано головою нової КПС у Німеччині досвідченого пластового провідника з 1920-х рр. Дам'яна Пеленського, Іван Керестіль став комендантом пластунів, Віра Тузяк – комендантою пластунок, Маркіян Заяць – скарбником, а Осип Данко – секретарем. Було також визначено, що в Німеччині залишається 196 пластунів, більшість із яких жила в Мюнхені. Серед інших міст і містечок, де перебували пластуни, були Ауґсбурґ, Ґеттінґен, Інґольштадт, Мангайм,

Ной-Ульм і Гайденав. Однак більшість українських пластунів жили в південній Німеччині, тобто, в Баварії.

У 1954 р. Пластова старшина знайшла місце, яке вона могла винаймати для таборової оселі. Це було урочище "Гохлянд" біля села Кеніґсдорф у Баварії. Сталося так, що це місце стало оселею для пластових таборів на кілька десятиліть. Постійно виникали проблеми з фінансуванням, а питання браку коштів нерідко вирішувалося завдяки допомозі пластунів з Північної Америки.

Наступні роки виявилися на диво активними для Пласту в Німеччині: щотижневі сходини, участь у різноманітних святкуваннях української громади, колядування і вертепи на Різдво. Поза тим, дедалі популярнішими ставали табори, так, у 1954 р. на таборі "Хортиця" побувало 28 учасниць. Наступного року на таборі "Орлине гніздо", що проходив з 9 до 25 серпня, було вже 11 новаків і 16 новачок, а також 50 юнаків і 66 юначок. Ця насичена таборова активність призвела до росту членства: у лютому 1954 р. Пласт у Німеччині нараховував 212 зареєстрованих членів, 113 дівчат і 89 хлопців, а в 1955 р. членство зросло до 280 осіб.

Але ця кількість була й далі доволі малою, і постійно бракувало фінансової підтримки. Пластова старшина звернулася до німецьких скаутських груп. У той час у Німеччині були три скаутські організації – католицька, лютеранська та позаконфесійна, тоді як до Пласту входили як греко-католики, так і православні члени. У 1955 р. пластові юнацькі курені об'єдналися з позаконфесійною групою – ретельно зберігаючи свою автономію – а 28 березня 1957 р. жіночий улад українського Пласту став членом "Німецького жіночого об'єднання скаутів" на умовах повної самостійності. Пластунам дозволялося носити свої однострої і користатися власними таборовими оселями, а ще для них було скасовано вимогу сплачувати членські внески. Таким чином Пласт у Німеччині отримав правову базу для своєї діяльності. Між тим він і надалі підтримував зв'язки з Пластом у інших країнах і залишався членом КУПО, виконуючи відповідні настанови для діяльності своєї КПС.

Рішенням ГПБ 1956 та 1957 роки були проголошені ювілейними на честь святкування 45-ліття Пласту і 70-літніх уродин його засновника д-ра Олександра Тисовського. Для святкування цих річниць організували ЮМПЗ у Гохлянді, і в зустрічі взяв участь сам ДРОТ, виконавши церемонію відновлення Пластової Присяги.

На початку 1960-х рр. пластова діяльність проходила за традиційними, автономними взірцями. Але пластуни Німеччини мали також нагоду тісно спілкуватися з головними скаутськими організаціями Англії, Франції й Німеччини, беручи участь у їхній діяльності. У 1957 р. група з восьми членів Пласту з Німеччини під проводом М.Рудка, І.Мрица та Л.Гільтайчука відвідала 9-те Світове

З нагоди святкування 45-ліття Пласту ведучий "Голосу Америки" і член Пласту США Василь Маркусь бере інтерв'ю в засновника Пласту Олександра Тисовського і голови Пласту Німечини Дам'яна Пеленського (1957 р.).

скаутське джемборі в Англії, де на їхньому таборі побували начальний скаут лорд Ровеллян і леді Бейден-Паувел. Крім того, керівник української делегації М.Рудко був серед запрошених до Віндзорського палацу на святкове прийняття королеви Єлизавети II-ої. Тим часом три пластові юначки взяли участь у Світовому таборі дівчат-ґайдів, що проходив також у Англії. У 1963 р. українські пластуни з Німеччини під проводом А.Фіґоля та А.Ребета були частиною пластової делегації на Світовому скаутському джемборі у Греції. Пластуни з Німеччини скористалися цією нагодою, щоб відвідати також у Римі Патріарха Йосифа Сліпого. Їхня участь у джемборі в Греції стала можливою завдяки фінансовій підтримці пластунів з усього світу. Перед джемборі українські пластуни брали участь у підготовчому таборі в Гохлянді.

У Німеччині Пласт організував морський табір на березі Північного моря і вишкільний табір для виховників під керівництвом Теодосія Самотулки. З плином часу з'являлися нові ідеї. У виступі перед пластунами М.Рудка, доповідач доводив, що треба враховувати вплив німецького середовища на Пласт і приділяти більше уваги думкам пластової молоді. Всі погодилися з необхідністю створення сильного пластового осередку, можливо, у Мюнхені, і потребою пошуків нового приміщення для домівки. Також досягли згоди про необхідність кращих контактів з іншими еміґрантськими скаутськими організаціями і про те, що Пласт має брати участь тільки в тих громадських заходах, які стосуються його безпосередньо і корисні для нього. Врешті було наголошено на тому, що сходини повинні дотримуватися традиційної моделі, і що потрібно мати систематичний підхід стосовно пластових проб. Такий глибокий аналіз свідчив про наявність проблем в організації.

Марта М'ялковська в українському строї на Світовому таборі дівчат-ґайдів у Англії (1957 р.).

Ознаки кризи стали ще очевидніші наприкінці 1960-х і на початку 1970-х рр. У 1971 р., після смерті голови КПС М.Коржана, неможливо було знайти виховників для пластових куренів. На щастя, Р.Козак погодилася взяти на себе тимчасово обов'язки коменданта уладу юначок, а пост коменданта уладу юнаків перебрав Петро Содоль, офіцер в гарнізоні американського війська у Німеччині. Проте було очевидно, що старе покоління пластових активістів відходить, і було важко знайти молодих пластунів, готових зайняти їхнє місце. На початку 1970-х рр. здавалося, ніби Пласт у Німеччині опинився в стані паралічу.

Врешті-решт було сформовано нову крайову старшину, головою якої став Ігор Зубенко. Однією з його ініціатив у 1974 р. була організація лещетарського табору. Проте звіт, який І.Зубенко представив у 1975 р. КУПО, був доволі песимістичний. Членство у Пласті Німеччини занепадало (у 1975 р. скоротилося до 209 осіб), було дуже мало новацтва, старше пластунство було неорганізоване і, що найгірше, зовсім не було молодих виховників.

Попри всі ці проблеми, нова старшина тяжко працювала, досягаючи певного прогресу, і змогла відсвяткувати 25-ліття існування міжнародно відомих пластових таборів у Німеччині. Відбулися дві знаменні для підняття морального духу події, а саме – організація спільного таборування пластунами Німеччини й Англії та відвідини таборів Начальним Пластуном Юрієм Старосольським. Зростав рівень співпраці на міжнародному рівні, зокрема, пластуни Німеччини були залучені до спроб організувати пластові з'єднання у Франції, а також відвідали пластові табори в Англії, Канаді й Америці. В 1977 р. німецькі та англійські пластуни організували табори у Франції та Англії. В 1978 р. пластуни з Німеччини помандрували до Канади, де взяли участь у МПЗ в Едмонтоні та Скелястих Горах. Інші пластуни долучалися до акцій з захисту прав українських дисидентів у СРСР. Тим часом, Марко Горбач та Ігор Зубаль організували реґіональні сходини для пластунів, які жили далеко від Мюнхена.

У 1981 р. було обрано нову крайову старшину під головуванням М.Саляк. Вона погодилася з пропозицією ГПБ провести заключний етап святкування 70-ліття Пласту 15 серпня 1983 р. в Гохлянді. Це також збігалося з іще однією святковою датою – відзначенням 30-ї річниці таборування українських пластунів на цій оселі. На святкування з'їхалися пластуни з Аргентини, Австралії, США, Канади, Великобританії, Іспанії, Бельгії, Франції та Італії, а також Начальний Пластун та інші пластові провідники – всього було понад 300 учасників. Німецька КПС видала пам'ятну книжечку про подію. Святкування пройшло з великим успіхом і стало потужним стимулом для розвитку Пласту в Німеччині.

У наступні роки Пласт і далі відігравав активну роль в українській громаді. Делегація Пласту Німеччини взяла участь у похоронах Блаженнішого Патріарха Йосифа Сліпого в Римі, а ще одна делегація (у складі якої були І.Козак, А.Фіґоль, Б.Комарницький та М.Саляк) відвідала 9 Збори КУПО на Союзівці у США. Лещетарські табори в Німеччині приваблювали багатьох пластунів з інших країн, а в 1985–1986 рр. вони проводилися на новому місці, а саме – в Шеффау/Тіроль (Австрійські Альпи). Проте в організації залишилося тільки 173 члена, тож інша діяльність була зведена до мінімуму. В основному вона була зосереджена в Мюнхені, хоч мішаний пластовий курінь існував також у Франкфурті. Якийсь короткий час в Малій семінарії у Римі існував пластовий гурток під егідою німецької КПС. У 1987 р. Пласт Німеччини організував групу з 20 осіб під проводом голови КПС Марти М'ялковської для участі в ЮМПЗ, що проходила в Канаді у Ґрафтоні (Онтаріо).

Серед інших громадських подій, у яких брав участь Пласт, треба відзначити величну церемонію до 1000-ліття Хрещення Руси-України. Урочисту літургію в найбільшому соборі Мюнхена відправив Верховний архиєпископ УГКЦ Мирослав Іван Любачівський спільно з двома німецькими кардиналами в присутності членів Баварського уряду й численних представників української громади.

Проблемним для пластових таборів став 1989 рік, коли німецькі урядові чиновники вирішили, що відтепер українським пластунам буде заборонено таборувати в заповіднику "Гохлянд" з метою збереження навколишнього середовища. На щастя, на допомогу прийшли місцеві мешканці-німці. Вони підтвердили, що впродовж десятиліть українські пластуни, які таборували в Гохлянді, поводилися бездоганно й залишали оселю чистою і прибраною. Врешті-решт уряд переглянув своє рішення й дозволив українцям і надалі таборувати на цій оселі.

Наприкінці 1980-х і на початку 1990-х рр., коли почав розвалюватися комуністичний режим у Східній Європі, розпочалася нова епоха для українських пластунів у Німеччині. З усіх країн, де в той час існував Пласт, українські пластуни в Німеччині перебували найближче

до драматичних подій, що відбувалися в них на очах, і могли швидше реагувати на зростаюче зацікавлення Пластом їхніх співвітчизників у Чехословаччині, Польщі і, зрештою, в Україні. У 1990 р. семеро молодих українців з Пряшівщини у Словаччині приїхали на пластовий табір у Німеччині, щоб більше довідатися про пластову організацію.

У 1991 р., після розпаду Радянського Союзу і проголошення української незалежності, пластуни в Німеччині долучилися до відновлення Пласту в Польщі. За наказом ГПБ двоє пластунів з Німеччини, Тарас Ребет і Роман Стельмах, допомогли організувати перший пластовий табір у Польщі. Також у 1991 р. в Гохлянді таборували нові пластуни з України, а члени Пласту з Німеччини вирушили до України, де взяли участь у організації перших пластових таборів. У 1992 р. Людмила Дармограй з ГПБ провела в Гохлянді вишкільний табір для пластунів з Польщі, Словаччини та України. Це все дещо поліпшило стан членства Пласту в Німеччині (184 особи того року).

Усе тіснішими ставали зв'язки пластунів Німеччини й України. У 1993 р. КПС Німеччини купила приміщення в Києві для домівки Пласту в Україні. Пластуни з Німеччини під проводом М.М'ялковської взяли участь у першій ЮМПЗ в Україні. Тим часом у щорічних лещетарських таборах брало участь дедалі більше пластунів з Польщі та України. Під впливом цих подій Пласт у Німеччині на ХХ Крайовому З'їзді змінив свою назву з "Союзу Українських Пластунів у Німеччині" на "Пласт. Українська Скаутська Організація в Німеччині".

У цей час залишала свої посади стара гвардія, включно з діловодом фінансів і господарки КПС Володимиром Комаринським, після його 43-річної жертовної праці. Членство й далі зростало, сягнувши 192 особи в 1995 р. Другим позитивним моментом було те, що Пласт почав отримувати фінансову допомогу від уряду міста Мюнхена. Тут треба відзначити великий вклад з боку Олі Ткаченко, котра виконувала роль зв'язкової між Пластом і муніципальною владою. У 1997 р. її було обрано головою КПС. Між тим і далі зростали контакти з Україною. У 1997 р. на літній табір у Гохлянді прибуло 30 пластунок і пластунів з Рівного, а наступного року 13 пластунів з Німеччини взяли участь у МПЗ у Вінніпезі (Канада).

Пласт у Німеччині мав велику користь від тісних контактів із Пластом в Україні. Між 1991 і 2001 роками комендантами таборів і виховниками більшості гуртків у Гохлянді були пластуни з України. Пласт у Німеччині повернув борг, коли О.Ткаченко допомогла зібрати кошти на закупівлю двох мікроавтобусів для потреб Пласту в Україні. О.Ткаченко дуже активно займалася організацією гуманітарної допомоги для України. У 2002 р. вона повезла 40 пластунів з Німеччини на ЮМПЗ, що проходила в Україні. Тим часом зростало членство

Прапор СОСР (Світової Організації Скаутського Руху) на спільному таборі в Гохлянді (Німеччина, 2008 р.). Навколішках зліва – колишній голова Пласту Німеччини Орест М'ялковський, навколішках справа – колишній голова Пласту України і багаторічний виховник на спільних таборах у Німеччині В'ячеслав Стебницький, стоїть праворуч – голова Пласту Німеччини Оксана Микитчак.

Пласту в Німеччині, а також з'явилися невеличкі пластові осередки в Відні (Австрія) та в Бельгії, що були пов'язані з Пластом у Німеччині, довівши загальний рівень членства до 198 осіб у 2000 р.

У 2006 р. відбулися чергові Збори КУПО в Києві, де від Німеччини взяли участь Оля Ткаченко, Борис Франкевич і Орест М'ялковський. Вони чинили опір мілітаризації Пласту, якої добивалися деякі українці, і підтримали резолюцію, в якій стверджувалося, що такий вид військового пластування не корисний для розвитку Пласту і не повинен дозволятися. О.Ткаченко й далі займалася організацією матеріальної допомоги для України, особливо для дитячих лікарень.

2008 рік ознаменувався історичною подією для Пласту, коли вперше на таборі в Гохлянді було піднято прапор Світової Організації Скаутського Руху. Під проводом В'ячеслава Стебницького у таборі взяли участь 28 пластунів і пластунок з України, які пізніше передали прапор до пластового музею в Україні. Національну Організацію Скаутів України (НОСУ), до якої належав український Пласт, було офіційно прийнято до світового скаутського братства

* * *

Німецькі пластуни на Світовому скаутському джемборі в Греції, 1963 р.

Після того, як українські біженці виїхали з таборів Ді-Пі, здавалося малоймовірним, що 20 тисяч українців, які залишилися в Німеччині, будуть здатні втримати скаутську організацію. Але попри те, що їх було небагато, це було дуже національно свідома громада. Та й Україна була недалеко, отож ідея про можливе майбутнє повернення на батьківщину зіграла, безсумнівно, велику роль у збереженні Пласту. Економічно слабші, ніж українські громади Ді-Пі в Америці й Канаді, пластуни Німеччини залежали великою мірою від їхньої допомоги в перші роки. Ба більше, як і всі інші імміґрантські спільноти, вони зіткнулися з проблемою асиміляції (хоч у Німеччині вона не була такою гострою, як у Америці). З іншого ж боку була перевага близькості до Польщі й України. Поступово Пласт у Німеччині трансформувався з організації, що потребувала допомоги, в таку, що вже сама надавала допомогу пластунам у Польщі та Україні. Фактично, Пласт у Німеччині зіграв ключову роль у передачі традиційних пластових форм, методів і цінностей назад до Польщі й України. Ці відносини були взаємовигідні, сприяючи як українським пластунам у Німеччині, так і їхнім побратимам на предківській землі.

Розділ сімнадцятий
Пласт у Польщі

Перша поява Пласту в Польщі була несподівана. Враховуючі історично давні і напружені стосунки між українцями та поляками, особливо після гострих конфліктів періоду Другої світової війни, ставлення до українців у Польщі було вельми негативне. Проте вирішальні зміни сталися після розвалу комуністичної системи. У 1980-х роках багато українців, фактично, стали на бік антикомуністичних сил, завоювавши таким чином прихильність серед поляків. Українця Володимира Мокрого було обрано депутатом польського парламенту, було повністю леґалізовано Українську греко-католицьку церкву, а "Українське суспільно-культурне товариство" (УСКТ) перетворилося в "Об'єднання українців у Польщі" (ОУП), отримавши офіційний статус. За цих нових обставин можна було думати про створення української молодіжної організації.

* * *

Заснування

Ідея відновлення Пласту (адже він існував у 1920-х рр. у Перемишлі та інших Галицьких містах, що були під польським пануванням) визріла в колі українських студентів у Ґданську, серед яких були активними Петро Тима і Петро Павлишин. Їм дуже допоміг майбутній український священик і довголітній пластун родом зі США Борис Ґудзяк, який тоді стажувався у монастирі отців Василіян у Варшаві. У 1990 р. група пластових ентузіастів вирішила відродити українську пластову організацію в Польщі і організувала з допомогою польських скаутів (ZHR) літній табір. Він відбувся 2–18 липня 1990 р. на Мазурах, на приватній території сім'ї Бочуляків.

30 грудня 1990 р. на З'їзді в Білому Борі було обрано КПС Польщі (П.Тима, Є.Петюк і Д.Стремецький). Були засновані пластові осередки в Щецині, Битові, Слупську, Перемишлі й Ліґниці. 20 делегатів З'їзду також розробили плани з організації вишкільних таборів. Пласт у Польші, однак, не був незалежною організацією. З юридичних причин він був зареєстрований як молодіжний член-прихильник ОУП. Це мало також практичне значення, даючи Пласту доступ до домівки організації та його газети. Греко-католицька церква також надала

5-й Пластовий З'їзд у Варшаві (1997 р.).

підтримку і навіть призначила капелана для пластунів. І хоч бракувало підготовлених виховників і підтримки з боку студентської молоді чи "Пластприяту" (якого не існувало), Пласт у Польщі мав і свої переваги. Він отримував велику підтримку з-за меж Польщі, особливо з Німеччини, США та Канади, а також користався своєю близькістю до України, де також відродився і вже активно діяв Пласт. Пластуни з України та Польщі брали участь у серпні 1991 р. в Скаутському джемборі в Ольштині, де вперше представилися скаутам з країн Європи як українські скаути. Крім того, пластуни з Німеччини часто брали участь у пластових таборах у Польщі. Ось чому 2000 р., коли Пласт у Польщі святкував своє 10-ліття, йому було чим пишатися.

Проте існували проблеми з утриманням пластової організації в Польщі. Українці були розпорошені, мешкали здебільшого в маленьких містечках і селах, не існувало міцних міських осередків. Було важко знайти виховників, а діти в роях і гуртках були різного віку, що не сприяло згуртованості.

Тому не дивно, що в середині 1990-х рр., коли виявилося, що на місце ініціаторів пластової роботи в Польщі не приходять нові люди, почалася криза. Хоч українців у Польщі було й чимало, вони були розпорошені і не здатні забезпечити міцну демографічну базу для Пласту. Не дивно, що початкові сподівання на те, що Пласт зуміє протистояти потужному впливу асиміляції, не справдилися.

Попри ці всі серйозні труднощі, прийшло нове покоління пластових активістів, які запропонували шляхи для покращення ситуації. Вони створили декілька міцних, хоч і невеличких, міських осередків, і приділили велику увагу проведенню регулярних таборів у різних, колись корінних українських землях на південному сході – зазвичай двічі на рік для різних вікових груп. Було придбано таборову оселю у Мриглодах, на Лемківщині, в південно-східній Польщі. Місцеві українці віддавали багато часу й зусиль для збереження покинутих українських церков і цвинтарів. Важливо також, що були

налагоджені добрі стосунки з іншими польськими скаутськими організаціями.

Улади

УПН

Найактивнішим уладом у Польщі був наймолодший, тобто УПН. У 1991 р. новацькі рої почали діяти в Ґданську, Щецині, Венґожеві, Ґіжицьку, Перемишлі, Слупську, Круклянках, Банях Мазурських, Битові, Ґурові Ілавецькому, Варшаві, Сяноку і Білому Борі. Однак уже від 1994 р. залишилися тільки станиці в Битові, Варшаві, Ліґниці, Ґданську, Ґіжицьку і Слупську, а від 2006 р. новацькі рої діють у Ґурові Ілавецькому, Слупську і Білому Борі.

Цей пластовий улад тісно співпрацював зі щорічним фестивалем "Лемківська ватра" і навіть мав свій власний ансамбль пісні і танцю "Веселий промінчик". Пластову роботу з новацтвом завжди підтримувала греко-католицька церква, й чимало молодих священиків брали участь у літніх пластових таборах. Рішенням VII Крайового пластового з'їзду, який проходив у Ґданську в 2006 р., Митрополит Іван Мартиняк і Владика Володимир-Роман Ющак стали Почесними членами Пласту.

УПЮ

Перші гуртки УПЮ виникли в другій половині 1990-х рр. в містах Щецин, Слупськ, Перемишль, Ліґниця, Битов і Венґожево. КПС намагалася поширити пластову ідею там, де про неї нічого не знали. Наприклад, у 1995 р. було організовано табір в селі Козлики на Підляшші.

Оскільки Пласт був відносно молодий, не існувало організованого уладу старших пластунів у Польщі, хоч у цілому провідники й виховники були відповідного віку.

Вишкіл виховників

Від самого початку пріоритет надавався вишколу виховників для уладу новацтва. У 1994 р., під проводом Людмили Дармограй із США, відбулася Рада Орлиного Вогню ч.111 "У крузі гарячих сердець", у якій взяли участь 16 пластунів з Польщі (і 4 з України). У 2006 р. в Слупську, під проводом Юлії Жданович, проведено 205 РОВ "Зимна нора". У 2008 р. вишкіл виховників відбувся в Криниці під проводом

Миколи Музали з України. Юнаки й юначки старшого віку їздили також на вишколи впорядників до України і США, беручи участь у вишкільних таборах "Лісова школа" та "Школа булавних".

Треба зазначити, що пластуни були також активні у громадському житті, як світському, так і церковному. Вони допомагали в організації заходів, що нагадували про трагічну історію українців у Польщі, таких як ушанування пам'яті ув'язнених в 1946 р. в концентраційному таборі для українців у Явожні, або роковини жахливої акції "Вісла" 1947 р. Пластуни також були активними під час фестивалів української культури в Сопоті і "Лемківської ватри". І врешті-решт, цілий ряд пластових активістів, таких як Петро Тима, Маріуш Баб'як, Ірина Борущак і Аркадій Путько, займали провідні посади в ОУП.

* * *

Враховуючи довгу історію польсько-українських конфліктів, Пласт виник у Польщі в доволі складних обставинах. Крім того, велике розпорошення українців у післявоєнній Польщі дуже ускладнювало створення там української пластової організації. Ось чому доводилося тільки дивуватися тому, що Пласт у Польщі не тільки зумів з'явитися, але й далі існував. Попри вплив асиміляції, це свідчило про високий рівень відданості українців у Польщі своїй спадщині і власній пластовій організації. Це було також віддзеркаленням загальної демократизації польського суспільства, яке у нещодавному минулому не потерпіло б наявності такої молодіжної організації, як Пласт. У кінцевому рахунку це стало демонстрацією того, що скаутинґ серед молоді з подібним походженням має для них велику привабливість.

Вишкіл виховників, з гостем з України (1998 р.).

Розділ вісімнадцятий
Пласт у Словаччині

Орест Джулинський

Історія Пласту в Словаччині починається наприкінці 1920-х і на початку 1930-х рр., коли Закарпаття і східна частина Словаччини увійшли до складу Чехословаччини. Українське національне пробудження в Закарпатті мало великий вплив на українські настрої в східній Словаччині, що історично була етнічно українською територією, чиї мешканці переважно називали себе "русинами". Одним з результатів цього пробудження національної свідомості в східній Словаччині було заснування пластових груп, здебільшого на Пряшівщині. Пласт став популярний серед українських студентів, що навчалися за кордоном, особливо в Закарпатті (див. четвертий розділ) і Празі. Але після Другої світової війни, коли Чехословаччина стала радянським сателітом і опинилася за Залізною завісою, Пласт, як патріотична і віддана Богу молодіжна організація, припинила своє існування в Словаччині.

Але демократичні процеси кінця 1980-х – початку 1990-х рр., що почали набирати силу в Східній Європі, мали позитивний вплив на розвиток громадянського суспільства і його організацій. У Чехословаччині дехто ще пам'ятав про діяльність Пласту в Чехословаччині й Закарпатті (що було тоді частиною Чехословаччини) у 1930-і рр. і мав бажання відновити його в українських громадах Словаччини. Враховуючи те, що українці в Словаччині були меншиною, ситуація тут відрізнялася від інших країн, де Пласт було засновано після припливу нових іммігрантів у 1949–1950-х рр.

До ініціативної групи входили Павло Дуркот, Іван Кравець, Сергій Панчак та Святослав, Ігор і Олена Довговичі. 22 травня 1991 р. ця група зареєструвала Пласт у Міністерстві внутрішніх справ Словаччини, а 28 вересня 1991 р. відбувся Установчий з'їзд, на якому було ухвалено Статут Пласту Словаччини і призначено Крайову Пластову Старшину у складі: Л.Довгович (голова), П.Дуркот, І.Довгович, Б.Копчак, Б.Бегені, О.Довгович і Л.Шолтис. Обрано і КПР у складі: А.Коцур (голова), М.Рибак і М.Ганко.

На II З'їзді в 1994 р. (участь у якому взяв голова ГПБ Орест Гаврилюк) було схвалено генеральний план подальшого розвитку. Проте, враховуючи розпорошеність українського населення і хронічний брак виховників, було важко проводити регулярну пластову діяльність.

Відповідно, КПС зосередила увагу на збереженні серед дітей української спадщини, організації українських шкіл, концертів і дитячих таборів. Найпопулярніші й найвідвідуваніші були щорічні табори "Карпати", програма яких присвячувалася радше українській культурі, ніж скаутинґу, хоч до неї були включені й деякі мандрівки. Решту року майже не проводилося регулярних пластових занять, включно з відсутністю щотижневих сходин.

Окремі члени брали участь у пластових таборах і зустрічах з іншими українськими громадами в сусідніх країнах.

І хоч Пласт у Словаччині не був активний, всупереч директивам КУПО, в жовтні 1991 р. Пласт Чехословаччини (141 член) було прийнято в КУПО як окрему організацію. У той час Словаччина була частиною Чехословаччини, яка пізніше розкололася на Чеську Республіку та Словаччину.

З різних причин, однак, Пласт у Словаччині не надто розростався і не надто розвивався.

Мінімальній його активності треба завдячувати насамперед зусиллям і відданості родини Довговичів і Марії Рибак з Братислави. Членство Пласту Словаччини в КУПО декілька разів піддавалося сумніву, але все залишилося, як було.[1]

Література:

1. Довгович, Лев. 'Словаччина', «Альманах 100-ліття Пласту». (Нью-Йорк–Торонто–Львів 2012), ст.318

Відвідини музею Енді Воргола в Меджилабірцях, під час табору "Карпати" (1994 р.).

Розділ дев'ятнадцятий
Відновлення Пласту в Україні*

Відновлення Пласту в Україні стало кульмінаційним моментом довгої і складної історії, що розпочалася з заснування Пласту в Західній Україні, мала своє продовження в його нелегкому, але успішному існуванні в Західній діаспорі, і врешті-решт засвідчила повернення Пласту на батьківщину наприкінці XX століття. Дивовижно, як упродовж майже сотні років українська пластова організація змогла виживати в дуже різних і складних умовах і все ж таки залишатися великою мірою вірною тим цінностям, які вона підтримувала від самого початку. Поза сумнівом, це стало чітким визнанням довготривалої вартості пластового досвіду.

Не дивно, що Україна, в яку повернувся Пласт в 1990-х рр., дуже відрізнялася від тієї, яку українські пластуни залишили в 1940-х рр. Вона побувала під радянським пануванням з його намаганнями піддавати все суцільному контролю. Його політикою було виховання молоді нового, радянського типу. Та попри великі зміни, що сталися за радянської влади, повернення Пласту на батьківщину – і зокрема, на Західну Україну – пройшло на подив швидко і здебільшого успішно. Це було зайвим доказом того, що корені, з яких колись виріс Пласт, залишилися й далі неушкодженими й родючими.

У довоєнний період Пласт сягнув вершини розвитку у Східній Галичині, що була центром його діяльності в 1920-і рр. Після заборони польським урядом у 1930 р. Пласт проіснував майже десятиліття нелеґально (Таємний Пласт), аж до вибуху Другої світової війни, переживши навіть невеличке відродження (під іншим іменем). Проте, це була доволі бліда копія оригіналу. В останній період війни багато осіб, які колись належали до Пласту, втекли перед приходом радянських військ і відродили Пласт у таборах Ді-Пі Німеччини й Австрії.

Радянський режим, що панував у Західній Україні понад 40 років, усвідомлював важливість прищеплення молоді своїх цінностей. Це означало, що її спонукали вступати в дві монолітні державні організації: піонерську (10–14 рр.) і комсомольську (14–28). У 1986 р. комсомол нараховував 42 мільйони членів у СРСР і 6 мільйонів 742 тисячі в Україні, охоплюючи майже дві третини всіх хлопців і дівчат. Жодна інша молодіжна організація – ба навіть згадка про неї – не мали права на існування, тож усі відомості про Пласт замовчувалися. Мало хто міг пригадати щось про існування в довоєнні часи українського скаутинґу.

---

* Доповнено Танею Джулинською.

Перші ініціативи

Як і можна було сподіватися, на початках ініціатори відновлення Пласту перебували під пильним наглядом радянських органів безпеки. Відновлення Пласту в Україні привертало також увагу західних засобів інформації, включно з радіостанціями "Свобода", "Голос Америки" і "Німецька хвиля".

Калинець і УХДФ

Розпад радянської системи створив середовище, в якому з'являлися або відроджувалися нові організації. Бажання довідатися про Пласт зросло, зокрема, після статті Юліана Редька "Український скаутинг", що була надрукована в червні 1988 р. в самвидавному альманасі "Євшан-зілля", що виходив під редакцією Ірини […] Калинець. Перша спроба відродити Пласт була зроблена Українським християнсько-демократичним фронтом, який у січні 1989 р. створив секцію "Пласт". 21–23 квітня того року було організовано перший дводенний табір, біля села Церковна Долинського району Івано-Франківської області. У таборі взяло участь 33 особи, п'ятеро з них впорядники, а 27 – молоді члени "Пласту"; комендантом табору був Роман Чекальський. Тоді 24 липня біля хутора "Паланки" Городоцького району Львівської області було організовано ще один табір, у якому взяли участь 50 таборовиків і 11 впорядників, знову під проводом Р.Чекальського. Цей табір не пройшов повз увагу радянських органів, які вважали його занадто націоналістичним. Табір було розігнано, а лідерів заарештовано. Такі суворі дії радянської влади спровокували громадські протести у Львові, де ще зберігалася пам'ять про довоєнний Пласт.

Даревич і Юхновський

У вересні 1988 р. український фізик і політичний активіст Ігор Юхновський відвідав Торонто на запрошення Юрія Даревича з Йоркського університету, який також був фізиком, а ще й багаторічним членом Пласту Канади. Ю.Даревич познайомив І.Юхновського з пластовою літературою та з іншими провідними діячами Пласту в Канаді. Академік І.Юхновський користувався великим авторитетом і в уряді Радянської країни, і в українських патріотично налаштованих колах. Будучи також президентом

Професори Юрій Даревич та Ігор Юхновський, каталізатори відродження Пласту в Україні.

Львівської Малої академії наук старшокласників “Еврика” (ЛМАН), він пристрасно дбав про загальний розвиток молоді і їхню взаємодію зі світом поза межами Радянської України.

1989 р,

Спершу ЛМАН запросила на відвідини групу пластунів з Канади. У липні 1989 р. Оксана Закидальська приїхала до Львова з 14 членами торонтської та монреальської станиць. Завдяки їх презентаціям, інтерв’ю та розмовам, інформація про Пласт поширювалася Західною Україною. Після цього, більш-менш одночасно, сталися такі окремі події:[1,2,3]

1. У жовтні 1989 р. І.Юхновський зібрав у Львові ініціативну групу для відновлення Пласту. До складу групи увійшли представники кількох впливових орагнізацій: Олесь Криськів (науковець і активіст туризму, а саме пішого туризму й таборування), Левко Захарчишин (“Товариство Лева”), Михайло Космин і Олександра Бартин (Львівський міський відділ народної освіти), Іванна Бородчук (ЛМАН), Олег Караванський (Західний науково-дослідний центр Академії наук України – АНУ), Ігор Деркач (Фізико-механічний інститут АНУ), Юрій Зима (Товариство української мови ім.Т.Шевченка) та Ігор Гринів (Львівський міський комітет комсомолу). Академік Юхновський у цьому процесі був прапором, криголамом, а основним двигуном та ідеологом процесу став Олесь Криськів. Вони оголосили набір до “Пластової школи” майбутніх провідників, до складу якої увійшло понад 30 осіб. Комендантом школи став Богдан Генега, а бунчужним Богдан Гасюк – вони обидва відіграють безцінну роль у справі відродження Пласту в Україні. Програма складалася з семінарів і майстерень з філософії та логістики Пласту з наголосом на важливості пластових цінностей. Чотири рази на тиждень відбувалися годинні сходини. У приміщенні

Богдан Генега, Ігор Юхновський і Богдан Гасюк були серед перших активістів відродження Пласту.

Західного наукового центру читалися лекції на теми української історії, культури, мистецтва й літератури, тоді як на території фізико-механічного інституту та на стадіоні СКА (Спортивного клубу армії) проводилися заняття з вітрильництва, плавання і карате. Завершальним етапом школи провідників став табір у Карпатах у липні 1990 р.

2. Львівське "Товариство Лева" самостійно почало восени 1989 р. організовувати шкільну молодь. Ці зусилля отримали додатковий стимул, коли дві пластунки з Канади (Оксана Закидальська і Оксана Винницька) відвідали Львів і передали чимало пластової літератури голові "Товариства Лева" Левкові Захарчишину. Молодь, яка записувалася в той час до Пласту, створювала перші пластові курені в Україні.
3. У Луцьку створився й офіційно задекларував себе курінь ім.Василя Стуса під керівництвом Олега Покальчука. Вони були в контакті з львівським "Товариством Лева", але їхня програма відрізнялася більш мілітарним стилем.
4. У Києві, під проводом Володимира Скоробського ("Журба") група українських активістів у 1989 р. використовує пластовий посібник "Життя в Пласті" як основу для організації вишкільних курсів для кількох виховників, і розпочинає пластові заняття з мішаним гуртком юнаків та юначок.

У грудні 1989 р. зустрілися провідники різних груп довкола Львова, і 18 грудня у Львові було проголошено відновлення Пласту. Тимчасову Крайову Пластову Раду очолив О.Криськів. 22 лютого 1990 р. Львівська міська рада затвердила Статут просвітницько-спортивного товариства "Пласт". Статут мав брати до уваги реалії радянських законів і той факт, що комуністи й КДБ були ще й далі при владі. Не було згадки про Бога, та все одно це було неабияке досягнення для того часу.

1990 р.

18–19 травня 1990 р. в Брюховичах під Львовом пройшли Всеукраїнські Установчі Збори Пласту. Серед 108 делегатів були представники всіх діючих пластових осередків країни – зі Львова та Львівської області, Івано-Франківська, Тернополя, Луцька, Рівного, Дніпропетровська та Києва. До того часу окремі пластуни з діаспори контактували з різними пластовими осередками в Україні, але на

Перший пластовий табір в Україні, біля Рожанки, Сколівського району, Львівської області (1990 р.). Посередині Евген Дувалко (Канада), позаду Богдан Гасюк, а нижче за нього Богдан Генега. Таборовики були випускниками школи провідників.

офіційному рівні пластовий провід діаспори просто спостерігав за розвитком подій. Цього ж разу на з'їзді в Брюховичах був присутній офіційний представник ГПБ США Володимир Базарко. На з'їзді було затверджено схвалений у Львові Статут Пласту та обрано його провід, який очолив О.Криськів як голова, а Б.Генега і Л.Захарчишин як заступники. Також було обрано Тимчасову Координаційну Крайову Раду, до якої увійшли представники всіх областей, в яких уже існували пластові осередки.

Влітку 1990 р. активізувалася пластова діяльність і офіційна співпраця між діаспорою та українськими пластунами. У червні-липні 1990 р., на запрошення КПС Канади приїхали О.Криськів разом із новими членами Пласту в Україні Орестом Шотом та Ігорем Гринівим. На вишкільному таборі "Золота Булава" на оселі "Батурин" біля Монреаля голова КПС Канади Орест Джулинський провів заприсяжнення О.Шота та І.Гринiва. О.Криськів на запрошення ГПБ поїхав далі в США, де на пластовій оселі "Вовча тропа" відбулося його заприсяжнення, яке провів голова ГПБ Орест Гаврилюк. Це були перші провідники нової ери Пласту України, яких було заприсяжнено.

Публічна церемонія в Шевченківському гаю у Львові (1990 р.). Перед мікрофоном голова Пласту України Олесь Криськів проводить заприсяжнення 28 випускників Школи провідників Пласту. Присутні голова КПР Канади Юлія Войчишин і голови КПС Канади Орест Джулинський, КПС США Ольга Кузьмович і КПС Німеччини Марта М'ялковська.

У липні 1990 р. було проведено табір біля села Рожанка у Львівській області, що став завершальним етапом програми пластової школи провідників, започаткованої 1989 р. Табір, у якому взяли участь 50 пластунів із Львівської, Тернопільської, Рівненської й Волинської областей, був першим табором в Україні, організованим у відповідності з пластовою програмою. Очільникам табору Б.Генезі і Б.Гасюку допомагали пластуни з діаспори Евген Дувалко (Канада), Марко Якубович (США) і Тарас Ребет (Німеччина).

У серпні 1990 р. в Шевченківському гаю, скансені на околицях Львова, пройшла церемонія заприсяжнення випускників школи провідників Пласту. Після Служби Божої голова просвітницько-спортивного товариства "Пласт" О.Криськів керував складанням Пластової Присяги від 28 випускників. Серед присутніх були пластуни з кількох країн, які приїхали в Україну на з'їзд медиків. Відбулися також сходини ГПБ – дуже символічна подія, враховуючи, що це були перші сходини Головної Пластової Булави на українській землі [відколи вона у 1954 р. замінила ГПС (та попередню ВПК), як виконавчий орган Пласту].

У вересні багато молоді вступило до нової організації, формуючи основи перших восьми пластових куренів у Львові, що обрали своїми патронами наступних історичних постатей: Данила Галицького, Івана Виговського, Романа Купчинського, Петра Конашевича-Сагайдачного, Івана Сірка, Олену Степанівну, Настю Лісовську і Ольгу Басараб.

З'їзд у Моршині, жовтень 1990 р.

19–21 жовтня 1990 р. на курорті Моршин, неподалік від Львова, пройшов Всеукраїнський Установчий З'їзд Пласту. Взяло участь 162 особи (59 з правом голосу), прибули делегати з Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Закарпатської, Волинської, Рівненської, Київської й Донецької областей. Як і очікувалося, найбільшою була львівська делегація, що складалася з 97 учасників і гостей. Серед учасників з'їзду були чотири пластуни ще з 1920-х рр. і двоє представників ГПБ (Людмила Дармограй і Петро Содоль), а також гості від КПС, що представляли США (Володимир Базарко), Канаду (Оксана Закидальська), Німеччину та Польщу (Петро Тима, тимчасова КПС). Серед гостей була також делегація від литовських скаутів.

На з'їзді було представлено статут на основі того, що був затверджений раніше того року у Львові. Але тепер було вже очевидно як українцям, так і представникам діаспори, що статут був невідповідний. Точилися гострі дискусії щодо назви організації, статуту і подальшого прогресу. Б.Гасюк подякував представникам діаспори за допомогу делегатам досягти згоди. Також планувалося призначити повноцінну КПР, але натомість було обрано тільки Тимчасову Крайову Раду Пласту, яка складалася з чотирьох комісій: фінансової – О.Криськів (Львів), таборової – Б.Генега (Львів), новацької – О.Пасічник (Львів) та юнацької – О.Покальчук (Луцьк). Також було сформовано статутну комісію для підготовки нового Статуту для затвердження на наступному з'їзді. Її очолив І.Гринів (Київ), а до складу комісії увійшли О.Покальчук (Луцьк), О.Шот (Львів) і Степан Корчинський (Івано-Франківськ). З'їздом було доручено виконати наступні завдання: організувати наступний з'їзд не пізніше березня 1991 р., затвердити кандидатів на членство (заприсяжнення) і сприяти організації пластових станиць і осередків.

Метою дискусій було встановлення точної картини тогочасного стану з пластовим членством в Україні. Делегатам було повідомлено про існування десятків пластових гуртків у процесі формування. Це було ознакою великого зацікавлення Пластом. Проте (як і скрізь у Пласті) бракувало підготовлених виховників. Лише три курені проводили регулярні пластові заняття – хлоп'ячі курені у Луцьку та Львові і дівочий курінь у Львові (зв'язковими яких були відповідно О.Покальчук, О.Шот і Кондратюк). Крім того, у Львові були ще 23 хлоп'ячі й дівочі гуртки, не організовані ще в курені з відповідними виховниками. Офіційно Пласт був зареєстрований на державному рівні лише у Львові та Івано-Франківську. На з'їзді було вирішено проінформувати Верховну Раду України про відновлення діяльності Пласту в Україні (офіційно від 22 лютого 1990 р.), що тепер існував як окрема молодіжна організація.

Потрібно було, однак, подолати серйозні перешкоди. Існувало тільки декілька підготовлених або досвідчених виховників. Фінансові й матеріальні можливості організації були дуже обмежені. Багато місцевих чиновників в центральній та східній Україні з підозрою ставилися до незнайомого їм Пласту, намагаючись його всіляко дискредитувати. Деяким батькам, вихованим радянською системою, наголос Пласту на індивідуальному розвитку здавався також дивним і навіть неприйнятним. Важко було досягти згуртованості всередині організації, що ускладнювалося слабкою комунікацією між різними пластовими станицями й осередками. Ну, і зрештою, що було не менш важливо, дуже відчувався брак пластової літератури – особливо з вишколу пластунів і виховників.

1991 р.

12–13 квітня 1991 р. в Івано-Франківську відбувся перший повноцінний Крайовий Пластовий З'їзд. Крім делегатів усіх пластових груп з різних областей були присутні новообраний (перший некомуністичний) голова Івано-Франківської обласної ради Микола Яковина, голова ГПР Любомир Романків, головний булавний УПЮ Петро Содоль, референт зв'язків з Україною КПС Канади Оксана Закидальська, голова КПС Польщі Петро Тима і – вперше – представник Світової Організації Скаутського Руху (СОСР) Алєксандр Бондар. З'їзд затвердив нову офіційну назву: Українська скаутська організація "Пласт", а також її Статут. Богдан Генега став головою КПР України, а Олег Покальчук – головою КПС.

Установчий з'їзд Пласту України (1991 р.). Сидять зліва направо голова КПС України Олег Покальчук, Левко Захарчишин і Степан Корчинський; стоїть головний Булавний УПЮ Петро Содоль.

Відродження Пласту було завершене. Процес не обійшовся без протистоянь і конфліктів. За невеликим винятком, більшість нових активістів і лідерів були тоді відносно молоді, 20–30-річні. Вони вірили в те, що будь-хто в Україні, незалежно від етнічного походження, заприсягнувшись бути вірному чи вірною Богу і країні, може стати членом Пласту. Вони також скептично ставилися до шкіл, як основ для розширення організації. Проте деякі старші пластуни з давніх часів вважали, що до організації можна

Установчий з'їзд у Івано-Франківську (1991 р.). Стоїть праворуч Богдан Гасюк.

приймати тільки етнічних українців, а школи мали б служити базами для набору нових членів. Вони створили конкуруючу Українську Націонал-Патріотичну Організацію "Пластун", яка впродовж майже десяти років змагалася з Пластом за нових членів. Проіснувала вона до 12 квітня 2001 р., після чого організація розпалася, а більшість її членів повернулися до Пласту. Проте її активіст Любомир Довбуш не здався і […] створив нову організацію "Пласт у школах", але після [втрати підтримки від чиновників освіти у Львові] вона припинила своє існування, і конфлікт на цьому було вичерпано.

Від початку пострадянського ренесансу Пласту, український Пласт наголошував на політичній та соціальній активності його членів. Скажімо, 29 квітня – 2 травня 1989 р. делегація з семи членів Пласту взяла участь у молодіжній конференції в Талліні (Естонія). У червні того року близько 20 пластунів піднялися на гору Маківка, де впорядкували могили 47 Січових Стрільців, які загинули там під час Першої світової війни. Наступного дня разом із 20 тисячами громадян вони взяли участь у богослужінні для посвячення цих могил. Це типовий приклад виконання пластунами своїх громадських обов'язків, що завойовує їм авторитет, вдячність і підтримку всього суспільства.

У Києві група під проводом В.Скоробського, завдяки якому там розпочалася пластова діяльність, також була політично й соціально активна. Зокрема, вона сприяла перепохованні у Києві останків поета Василя Стуса і дисидентів Юрія Литвина та Олекси Тихого, організували перші мітинги спільно з представниками Гельсінської спілки і товариства "Меморіал" (головою київського відділу Романом

Круциком), а також разом із Народним Рухом України брали участь у встановленні на Аскольдовій могилі пам'ятного хреста похованим там героям Крут, які загинули в січні 1918 р. в бою з більшовиками.

Допомога з діаспори

Новина про відновлення Пласту в Україні викликала великий ентузіазм як серед провідників Пласту в діаспорі, так і серед решти членів організації. Для пластунів старшого віку це означало здійснення їхніх мрій, і чимало хто прагнув якось допомогти. Усім було зрозуміло, чого не вистачало найбільше: інформації про структуру, програми, традиції, вишколи, а також грошей. Не бракувало й порад – не завжди відповідних, не завжди ідеальних і не завжди бажаних, але немає сумніву, що діаспора зіграла важливу, якщо не вирішальну роль у відновленні Пласту і його початковому розвитку на батьківщині.

Основну частину допомоги Пласту в Україні спершу координувала ГПБ. Як уже згадувалося, вона віправляла спостерігачів на перші з'їзди, а в 1990 р. запросила голову КПС Олеся Криськіва до США. Провідники Пласту з діаспори Людмила Дармограй і Петро Содоль провели два вишкільних курси для зв'язкових УПЮ.

У липні 1991 р. велика група дорослих пластунів з України, до якої входили Богдан Генега, Богдан Гасюк, Нестор Дацишин, Юрко Довбуш, В'ячеслав Олійник, Славко Козак (усі зі Львова), Ірина Зузук (Івано-Франківськ) і Наталія Літковець (Рівне), помандрувала до США для участі у вишкільних таборах виховників Пласту.

Доволі рано пластуни з діаспори почали індивідуально збирати й висилати до України пластові матеріали, особливо зі США. Ще в радянські часи Петро Рубан з Філадельфії допомагав відправляти до Львова пластову літературу, на яку був великий попит. Невдовзі й інші, такі як Людмила і Петро Дармограї, Петро Содоль, Любомир Романків, Роман Воронка, Любомир і Лариса Онишкевичі, Юрій Слюсарчук і Теодосій Самотулка, почали посилати до України пластові матеріали, а також магнітофони, комп'ютери та інші технічні засоби.

Тоді до надання допомоги підключилися деякі окремі КПС, особливо Канади, Німеччини, Великобританії та Австралії. Інколи допомога Пласту поширювалася поза кордони України до східної діаспори. Наприклад, Пласт доповідав про свою діяльність з трибуни і робив виставку у вестибюлі палацу "Україна" в Києві, де в серпні 1992 р. проходив Всесвітній форум українців. Прапори, література, значки та інші матеріали КПС Канади викликали велике зацікавлення у представників українських громад з Росії та далекосхідних реґіонів колишнього Радянського Союзу.

Пізніше того року Таня і Орест Джулинські з Канади приїхали до Тернополя допомогти з підготовкою вишкільного табору "Золота Булава", що мав проходити наступного року для пластунів віком 14–16 рр. Програма "ЗБ" була добре зорганізована в Канаді, і в 1993 р. подружжя Джулинських разом із Ганею Шиптур, Данилом Даревичем і Ксенею Мариняк провели цей табір у Тернопільській області. Відтоді табір "ЗБ" відбувався майже щороку; у 1994 р. з Пласту Канади комендантом був Володимир Дашко.

Віхи зростання

Протягом 1990-х рр. Пласт здебільшого зростав у західних областях, хоч невеличкі групи з'являлися також деінде, коли провідники українського Пласту набрали досвіду й почали торувати власний шлях.

Пласт дуже швидко зростав у Львові та Західній Україні, але значно повільніше розвивався на Волині та в Києві, а на сході був практично непомітний. У червні 1993 р. пластові провідники з Канади

Пластовий орієнтаційний семінар у Донецьку (1993 р.), організований Пластом Канади і України. З Канади були присутні Ксеня Мариняк і Оксана Закидальська (передній ряд) та Юрій Даревич (ліворуч у задньому ряді).

Учасники першого в Україні вишкільного табору "Золота Булава" марширують у першій великій одноденній крайовій зустрічі Пласту України у Львові (1993 р.).

Оксана Закидальська, Юрій Даревич і Ксеня Мариняк, разом із трьома пластунами з Галичини – Богданом Гасюком, Святославом Сурмою та Любою Топорович – організували підготовчий вишкіл у Донецьку. Серед 24 учасників були представники Донецька, Дніпропетровська, Запоріжжя й Маріуполя. Це була гарна нагода посіяти зерна майбутнього зародження Пласту в східних областях.

Перша велика зустріч Пласту України відбулася на початку серпня 1993 р. у Львові, після завершення таборового сезону. Пластуни в одностроях (включно з канадським континґентом, що брала участь в таборах "ЛШ", "ШБ", УПЮ та "ЗБ") марширували бруківкою, співаючи пластові пісні. Це була хвилююча подія.

Пласт України проводив щорічні з'їзди і почав організовувати більші події, такі як крайові та міжкрайові зустрічі. Перше в пострадянській Україні десятиденне пластове Джемборі пройшло наприкінці серпня 1996 р. неподалік села Невицьке на Закарпатті за участі головних членів Пластового проводу діаспори: голови ГПБ Юрія Слюсарчука і його заступника Любомира Романківа, голови ГПР Ореста Гаврилюка, голови КПС США Зенона Голубця, голови КПР Великобританії Ярослава Гавриха і представниці КПС Канади Мотрі Онищук. Делегації скаутів прибули з [Молдови, Швеції, Данії, Франції та Австрії]. Проведення Джемборі частково спонсорував Фонд "Відродження", заснований в Україні Інститутом відкритого суспільства Джорджа Сороса з допомогою члена Пласту з діаспори Богдана Гаврилишина.

Визнання з боку КУПО

Любомир Романків склав Присягу Начального Пластуна на оселі "Сокіл" у Карпатах (1997 р.).

Пласт в Україні був швидко визнаний пластовими організаціями діаспори. Його прийняли в члени КУПО в 1994 р. на XII Зборах, що відбулися в Іст-Гановері (штат Нью-Джерсі), у присутності 47 делегатів з шести країн. На цих Зборах було також прийнято Пласт у Польщі та Словаччині, довівши таким чином загальну кількість членів до дев'яти. Це була дуже емоційна подія для всіх присутніх, про яку багато хто мріяв і молився за здійснення мрії.

Не менш знаменним було заприсяжнення Начального Плас-туна Любомира Романківа в 1997 р. Він склав Присягу 10 серпня на оселі "Сокіл" у присутності майже 600 пластунів, включно з представниками з усього світу. Таборова оселя була подарована Пласту в 1930-х рр. Митрополитом Андреєм Шептицьким, пізніше експропрійована радянською владою і врешті-решт повернена Пласту після незалежності. Оселя "Сокіл" має велике символічне значення для пластунів, особливо для старшого покоління, тож ця подія була історичною.

13 жовтня 1997 р. на XIII Зборах КУПО, що знову відбулися в Іст-Гановері (штат Нью-Джерсі) серед обраних до ГПБ були й українські пластуни: О.Криськів як другий заступник голови і Б.Генега як член ГПР. Пласт України став тепер невід'ємною частиною українського світового скаутинґу, від простих членів до найвищого керівного органу. Також варто відзначити, що КУПО вперше обрала головою ГПБ жінку, Людмилу Дармограй.

Співпраця з діаспорою

Вишколи

Співпраця між Пластом у діаспорі та Україні набирала різних форм і була особливо активною наприкінці 1990-х рр. У 1995 і 1996 рр. члени Пласту Канади, отримавши фонди від канадського уряду, організували

Вишкіл виховників УПН в Україні. Інструктори з Канади, 1-й ряд справа: Христя Желтвай, Софія Качор і Таня Онищук, а перший зліва в останньому ряді – Олесь Сливинський.

Вишкіл виховників УПЮ з канадськими пластовими інструкторами, фінансований KAMP/CIDA (1996 р.). Від Пласту України були присутні (другий ряд) Наталія Літковець, Андрій Гарматій, Ангеліна Кліщ і (перший ряд) Олесь Криськів, Богдан Гасюк і В'ячеслав Стебницький.

і провели в Україні декілька вишкільних семінарів для нових виховників як новацтва (інструктори Таня Онищук, Олесь Сливинський, Христя Желтвай і Софія Качор), так і юнацтва (інструктори Таня і Орест Джулинські, Ганя Шиптур, Володимир Дашко і Марта Хичій).

У 1997 р. Пласт Канади (Таня Джулинська і Володимир Луців) запросив на офіційний візит семиособову делегацію провідників Пласту України. Українці відвідали КПС Канади і побували на інших сходинах, щоб довідатися про керування Пластом у Канаді. Проте провідники канадського Пласту усвідомили, що хоч вони і можуть забезпечити гостей програмними матеріалами, структури управління Пластом у діаспорі не відповідатимуть потребам такої великої організації, якою може і повинен стати Пласт в Україні. Сподіваючись, що Скаути Канади можуть поділитися відповідною моделлю, Т.Джулинська і В.Луців організували зустріч і семінар з представниками Скаутів Канади. Врешті-решт, попри всі намагання допомогти, стала очевидною ілюзорність припущень про те, що канадську модель можна буде використати в Україні. Скаутські організації всього світу пристосовують свої структури до конкретних обставин, особливо це стосується варіантів фінансування. Пластові

Провідники Пласту України зустрічаються зі Скаутами Канади в Торонті (1997 р.). Спереду: Оксана Закидальська (КПС Канади), Наталія Літковець, Андрій Гарматій, Марічка Артиш і В'ячеслав Стебницький (голова КПС України). Другий ряд: двоє представників Скаутів Канади, Ігор Бущак, Наталія Соломаха і Таня Джулинська (голова КПС Канади).

Вишкіл виховників на оселі "Вовча тропа" в штаті Нью-Йорк, США (1992 р.). Посередині на задньому плані Юрій Савицький, голова КПС США.

провідники з України повинні були винайти й застосувати відповідну своїм потребам структуру, і це стало серйозним і тривалим викликом.

Упродовж цих років і Пласт Канади, і Пласт США запрошували пластових провідників з України брати участь у їхніх таборах, щоб набиратися досвіду у проведенні курінних і вишкільних таборів, а також таборів рівня джемборі. Пластові організації в інших країнах також налагодили тісні зв'язки зі своїми колегами в Україні. Треба визнати, що пластові провідники з України надихали й дуже допомагали пластунам і виховниками усіх рівнів у діаспорі дбати про своє володіння українською мовою і покращувати його.

Таборування і джемборі

Загалом пластуни з різних країн відвідували Україну й запрошували українських пластунів на різноманітні події. Зокрема, докладалося чималих зусиль, щоб на всіх пластових джемборі, де б вони не відбувалися, були представники всіх країн, де є Пласт.

У 1995 р. за ініціативою Пласту Канади і з допомогою урядового фінансування біля Дніпродзержинська у Дніпропетровській області було організовано спільний табір "Вузол". Крім Пласту, були запрошені й інші скаутські групи зі східної України, включно з добре організованою Асоціацією Дніпропетровських Скаутів "Скіф". Пластовими провідниками з Канади були Оксана Закидальська, Данило Даревич, Ксеня Мариняк і Юрій Крук.

У грудні 1996 р. голова КПС України В'ячеслав Стебницький брав участь у ЮМПЗ в Австралії, а 1–2 березня 1997 р. він відвідав четвертий КПЗ Пласту Польщі у Варшаві. Та чи не найбільше відчувався вплив від тісних контактів між діаспорою і Пластом України в Німеччині. У 1998 р. німецька КПС запросила українських пластунів відвідати вишкільні курси виховників у Мюнхені і допомогти провести табори в урочищі "Гохлянд". Це стало мало не щорічною подією, адже українські пластуни були просто незамінні для успішного проведення таборів. Між 1993 і 2003 роками понад 120 пластунів з усієї України таборували в Баварії і такі табори відбуваються й дотепер з учасниками з України — великою мірою завдяки зусиллям голови німецької КПС Олі Ткаченко.

У 1998 р. пластуни з України відвідали Великобританію і пластовий табір на оселі "Верховина" у Валлії. В наступні роки пластуни з України допомагали проводити там пластові табори. Тим часом інший український пластун, Андрій Гарматій, був комендантом пластового табору "Сокіл" у Австралії в 1998 та 1999 рр. Натомість п'ятеро пластунів з Австралії брали участь у таборі "Лісова школа", що проводився в Україні. У лютому 2001 р. члена української КПР Богдана Генегу запросили бути комендантом пластового вишкільного табору в Австралії.

Особливо близькими були зв'язки з Пластом у Польщі. У [1990] р. четверо пластунів з України поїхали до Польщі бути виховниками в юнацькому таборі. Того ж року в Польщі відбувся вишкіл впорядників УПЮ для пластунів з Польщі та України. У 1998 р. була організована екскурсія до Львова для новацтва табору, що відбувався під Перемишлем у південній Польщі, для зустрічі там із пластунами. Також у 1998 р. група українських пластунів із Польщі знову поїхала в Україну взяти участь у "Орликіяді", що зародилася, фактично, в діаспорі, але стала важливою частиною програми пластових уладів у цих країнах. Пластуни старшого віку з України брали також участь у юнацькому таборі в Польщі біля Ґіжицько і в мандрівному водному старшопластунському таборі, а пластуни з Польщі відвідали міжкрайові вишкільні табори в Україні. Голова КПС України Андрій Гарматій тісно співпрацював з Головою КПС Польщі Мирославою Боровою, головою КПР Польщі Петром Тимою і о.Марком Скіркою, щоб пробудити зацікавлення Пластом серед українців, що мешкали в цій країні.

Також у 1998 р. пластуни з України відвідали МПЗ в Канаді, а їхні провідники зустрілися з провідниками Пласту в Торонті та Едмонтоні. У травні 2001 р. 60 дорослих пластунів з Америки й Канади приїхали до України на табір "Стежки культури", що вперше був там проведений десять років тому. Також у травні 2001 р. Булавний УПС України пл. сен. Олег Пясецький на запрошення Головної Булавної УПС США пл.

сен. Христини Ковч взяв участь у XV Великій Раді УПС, яка відбулася в Ніаґара-Фоллс (штат Нью-Йорк).

Діаспора також співпрацювала з Пластом з приводу Світових джемборі. Пластуни з України були запрошені як гості на Світове скаутське Джемборі, що відбулося в 1995 р. в Голландії. Пласт Канади вислав одного зі своїх пластунів разом із матеріалами для показу з тим, щоб він долучився до української групи, і він вельми прислужився там у якості перекладача. Пізніше їх запросили на Світове скаутське Джемборі, що відбувалося з 25 грудня 1998 р. до 6 січня 1999 р. біля Сантьяго в Чилі. Українська делегація для поїздки в Південну Америку складалася з 31 пластуна (і одного представника організації "Січ"). Кошти для участі українських пластунів у Джемборі були зібрані Начальним Пластуном Любомиром Романківим і ГПБ. Фінансову підтримку також надала КПС США (особливо Нью-Йоркська станиця) і пластуни з Аргентини. Ба більше, по дорозі на Джемборі пластуни з України відвідали ще й пластовий табір у Аргентині. Ця подія продемонструвала здатність пластунів з усього світу працювати разом.

Нова впевненість

Усвідомлюючи велику користь, яку приносять контакти з Пластом у діаспорі, 7-ий КПЗ, який відбувся в Пущі-Водиці під Києвом у 2002 р., вирішив якомога більше поширювати ці зв'язки. Одночасно ставало очевидним, що Пласт в Україні відчуває дедалі більшу впевненість у своїй важливості для КУПО. Адже Україна, зрештою, була єдиною країною, де зростав Пласт, хоч, на думку декого, й занадто повільно. Більше того, він міг скористатися перевагами своєї величезної демографічної бази, до якої входили навіть кримські татари. Відповідно, на з'їзді, що проходив 28–30 листопада 1997 р. в Брюховичах під Львовом, голова КПС В'ячеслав Стебницький поставив питання, які аспекти Пласту мають залишатися незмінними, а які треба розглядати такими, що міняються від країни до країни. Вплив так званої "совдепії", якого намагалися позбутися українці, ставив перед ними цілком інакші проблеми, ніж ті, з якими стикалися пластові організації на Заході, тому вони й ретельніше вибирали те, чого бажають і що воліють приймати.

Іншим свідченням зростаючої впевненості Пласту України були його намагання поширитися в тих реґіонах колишньої радянської імперії, де мешкало чимало українців. Спроби допомогти українським громадам зберегти національну ідентичність засобами українського скаутинґу в так званій "Східній діаспорі" – Естонії, Білорусі, Росії, Вірменії та Казахстані – ставали дедалі частішими. У 2002 р. були

налагоджені певні контакти з українцями в Естонії, Югославії та Литві, й докладено чималих зусиль зацікавити їх Пластом. Траплялися також і невдачі, скажімо, припинилася співпраця з українською школою в Перемишлі.

Іншою важливою подією стало те, що журнал "Пластовий шлях", який розсилався пластунам усього світу, став видаватися в Україні, хоч його редактор, Любомир Онишкевич, мешкав у США. Тим часом в Україні розповсюджувалися випуски журналів "Юнак" (редактор Оксана Закидальська) і "Готуйсь!" (редактор Таня Джулинська), тоді як деякі випуски журналу "Пташеня", редактором якого у Львові була Софія Нагірна, розсилалися членам УПН і УПЮ в діаспорі. Роками діяла ефективна комунікаційна мережа, що допомагала гуртувати разом розкидані по світу пластові організації.

Підкреслюючи важливість, яку надавала світова пластова громада сприянню розвитку Пласту в Україні, XIV Збори КУПО були проведені в Україні. Від 1954 р. міжкрайові пластові з'їзди відбувалися в Америці або Канаді, а 9–12 листопада 2000 р. Пласт провів КУПО, а також другу сесію Четвертого Пластового Конґресу в Києві, куди приїхали делегати з західної діаспори (Австралії, Аргентини, Великобританії, США, Канади та Німеччини). Уперше в історії цей світовий орган збирався в Україні, і це, звичайно, мало величезне символічне значення. Були надії, що ця подія пригорне увагу до Пласту, тим паче, що на Збори було запрошено прем'єр-міністра України Віктора Ющенка, який став почесним пластуном.

29 жовтня–2 листопада 2003 р. XV Збори КУПО знову відбулися в Києві, цього разу також з метою сприяти розвитку Пласту України та інтеґрації у світову пластову спільноту. На Зборах обговорювалася

Прем'єр-міністр України Віктор Ющенко, КУПО, Київ (2000 р.).

важливість гасла “Один світ – один Пласт” і розуміння таких понять, як “Батьківщина” і “патріотизм” у різних країнах. Члени КУПО дійшли згоди щодо низки важливих питань: про створення спільного інтернет-порталу, про підтримку Фонду Начального Пластуна і про допомогу Пласту України в переході на самофінансування (а отже, на повну автономію). Було також вирішено підтримати створення музею оселі “Сокіл”. ГПБ вдруге очолила пл. сен. Ярослава Рубель (США), а від України до цього найвищого пластового органу увійшли Богдан Гасюк, Надія Опалинська, Надія Цюра і Тарас Палихата.

Таким чином завершився початковий період відродження і зростання Пласту в Україні. Він продемонстрував готовність і здатність пластунів у Західній діаспорі енергійно й ефективно працювати, допомагаючи своїй спорідненій організації проростати на батьківській землі. Одночасно він показав, що нові члени Пласту в Україні були готові не тільки переймати досвід Пласту в діаспорі, але й надавати свою підтримку розвитку українського скаутинґу в цілому світі.

Україна	1992	1995	1997	2007	2008	2009	2010	2011
Новацтво	444	521	772	636	705	705	730	792
Юнацтво	979	2,142	3,244	2,417	2,432	2,407	2,482	2,942
Старші пластуни	149	170	372	960	874	866	964	1,036
Пластуни-сеньйори	80	114	150	264	248	240	273	283
Разом	652	1,947	4,538	4,280	4,479	4,218	4,449	5,053

Організаційні проблеми та зміни

Пласт України багато в чому відрізнявся від Пласту діаспори. Він перебував у своїй країні, а отже мав великий потенціал для зростання, але з другого боку така велика країна створювала багато проблем. В Україні існував геополітичний поділ між заходом, де Пласт мав свої корені й певне визнання, і центром та сходом, де він був практично невідомий. Іншою проблемою була затримка з визнанням з боку світової скаутської спільноти. Крім того, попри свої великі розміри, Україна була дуже злиденною (за винятком ультрабагатих олігархів та їхніх прихвостнів). Відповідно, виникали численні труднощі з фінансуванням зростаючої організації. Виховники нерідко були

змушені залишати свої осередки в пошуках якоїсь роботи. Не дивно, що втілення в життя честолюбних намірів Пласту поширитися в цілій країні було далеко не легкою справою.

Багато проблем виникло й постало перед українським Пластом тільки після завершення періоду початкового росту, тобто, в 1996–1999 рр. По-перше, це була проблема організаційної структури. З просуванням Пласту на схід виникло розуміння, що запозичені від діаспори ієрархічні структури потребують коригування. Під час КПЗ [2000] р. було схвалено документ "Місія Пласту", а в 2001 р., базуючись на аналітичному звіті Левка Захарчишина, провідники Пласту піддали власну організацію критичній оцінці. Необхідні коригування не могла і не повинна була робити діаспора. В результаті Пласт України розробив систему реґіонального розподілу. Це дозволило українській КПС ефективніше працювати з новими осередками, що почали з'являтися, бо реґіональні керівні органи несли основну відповідальність за роботу з новими осередками та їхню пластову діяльність. У деяких випадках створювалися не тільки реґіональні, але й окружні канцелярії.

Тоді постала (знову) проблема назви. Оригінальна назва "Українська скаутська організація "Пласт" була змінена на "Національну скаутську організацію України "Пласт". Це не тільки додало назві всеосяжнішого звучання, але й узгоджувалося з принципами СОСР, згідно з якими в кожній країні могла бути тільки одна визнана скаутська організація. Ця зміна віддзеркалювала реальний статус Пласту України як найбільшої, найкраще організованої й поширеної по всій країні організації.

Відбулися зміни і в самій КПС. Відтепер найвищим пластовим органом країни стала КПР, тоді як КПС, на яку були покладені виконавчі та адміністративні обов'язки, перетворилася, фактично, на секретаріат організації. Контроль над цими двома органами здійснювала Крайова Ревізійна Комісія (КРК). Ці зміни були у відповідності зі структурами скаутських організацій у інших країнах і сприяли чіткішому розумінню розподілу обов'язків усередині пластового проводу України. Найрадикальнішим – хоч і цілком зрозумілим у зв'язку з важким економічним станом України, подібним до ситуації, в якій опинилися Ді-Пі після прибуття до Америки – було рішення платити зарплату деяким членам секретаріату (КПС). Фактично, це цілком відповідало стану речей у скаутських організаціях цілого світу, де основні постійні працівники отримували регулярну зарплату. Ця організаційна структура, попри запроваджені пізніше невеличкі зміни, існує в Україні й досі.

Багаторічні пластові провідники Богдан Гаврилишин (напівприсів у центрі) і Любомир Романків (ліворуч від нього) серед багатьох членів Пласту України, що отримав чималу користь від їхньої відданості, впливу й допомоги.

Фінанси

Питання фінансування було чи не найважливішим для Пласту України. І справді, фінансування зростаючої молодіжної організації було, мабуть, найскладнішою проблемою з усіх, з якими стикався Пласт в Україні. На початках свого відновленого існування Пласт великою мірою залежав від фінансової допомоги, що надходила з діаспори. Проте вона була відносно скромна, нестабільна й недостатня для потреб організації. Були спроби, особливо в 1996–1997 рр., отримати ґранти від різних фондів (переважно закордонних). Фонд Джорджа Сороса "Відродження" (в якому значний вплив мав пластун з діаспори Богдан Гаврилишин) фінансував декілька проектів, а також Канадське бюро міжнародної освіти КБМО/CBIE (фінансоване Канадським агенствомагентством міжнародного розвитку КАМР/CIDE). Зі свого боку, Міністерство молоді і спорту України забезпечило транспортні витрати для участі делегації Пласту у Джемборі в Чилі 1999 р. Але хоч ці ґранти й допомагали, вони були занадто нерегулярні й недостатні для потреб зростаючої організації. Відповідно, першочерговою проблемою Пласту в перші роки була відсутність бюджету.

На VI КПЗ голова української КПС Андрій Гарматій визнав, що створення планового бюджету для Пласту ускладнювалося тим, що в організації не було стабільних джерел фінансування. Наприкінці 1999 р. Пласт досі не мав системи обліку та розподілу фінансів, постійно стикаючись з фінансовими проблемами. Що найважливіше, неможливо було налагодити прозору фінансову систему, оскільки деякі Пластові фонди були готівкові. Заснування "Фонду Начального Пластуна" для Пласту України вирішило цю проблему, і на VII КПЗ організації вперше було представлено повний і прозорий фінансовий звіт.

Розвитковий проект: Фонд Начального Пластуна

У вересні 1999 р. Начальний Пластун Любомир Романків започаткував Проект розвитку Пласту в Україні, з наступними завданнями:

- розвиток в Україні реґіональних осередків;
- підготовку кваліфікованих адміністраторів і виховників;
- вишкіл дорослих пластунів для проведення високоякісних таборів, семінарів і сходин на реґіональному та окружному рівнях;
- розробку і впровадження системи керування існуючими фінансами і майном для їхнього збереження та примноження;
- досягнення високого рівня патріотичного виховання молоді, що стане їм підпорою, коли вони займатимуть відповідальні посади в різних галузях.

Фінансове забезпечнення цих цілей стало головною метою "Фонду Начального Пластуна", який був офіційно зареєстрований в Україні. ГПБ збирала кошти Фонду і спрямовувала їх на реалізацію різноманітних пластових проектів, приймаючи пропозиції з усієї України. Таким чином було встановлено певний порядок у фінансовій ситуації з українським Пластом. Зібрані між 1999–2003 роками кошти спрямовувалися на підтримку функціонування ресурсного центру Пласту у Львові (фінансованого також КАМР/CIDA) та низки інших проектів. Автори проектів зобов'язувалися забезпечити надходження щонайменше 10% коштів з інших джерел.

Протягом цього періоду фінансова допомога розподілялася наступним чином: 51% йшов на виховні та розвиткові проекти, 32% – на заснування в областях України пластових осередків (в тих реґіонах, де не було осередків Пласту, фонд підтримував роботу обласних представників від КПС), 5% – на закупівлю оргтехніки і 3% – на постачання й відрядження. Решту 9% призначалося для виплати зарплат адміністративному персоналу. Таким чином, ці цифри були приблизно подібні до тих, що і в інших скаутських організаціях світу, де платні фахівці працювали пліч-о-пліч з волонтерами на благо скаутського руху.

Станом на грудень 2002 р. було досягнуто відчутного покращення фінансової ситуації в Пласті. Кошти розподілялися у трьох найважливіших напрямках:

Адміністративному: до Пластової роботи було фахово підготовлено групу адміністраторів, людей, яких добре навчили працювати з громадськими організаціями, волонтерами, займатися фінансовим менеджментом, підготовкою і керуванням ґрантовими проектами, і т.д. Члени КПС і провідники обласних осередків також проходили вишкіл у цих питаннях. У результаті за чотири роки було засновано 22 нові пластові осередки, 10 відновили свою роботу і було закладено фундамент для створення ще 11. Особливо важливою була співпраця з місцевими урядовими адміністраціями, зокрема в західних областях. Для деяких пластових проектів були виділені невеличкі державні фонди.

Виховному: впорядковано матеріали крайових вишколів різного рівня, зібрано необхідну літературу для вишкільних таборів, і майже в кожній області створено групу волонтерів, які проводили щорічні вишкільні курси для виховників юнацтва і новацтва. Протягом 1999–2002 рр. вишколи різного спрямування пройшло 1146 осіб. Деякі кошти було виділено для виходу журналу для виховників УПЮ "В дорогу" та журналу для новацтва "Пташеня".

Фінансово-господарському: після прийняття фахового плану фінансового менеджменту, Пласт зумів здобути декілька ґрантів, що дало йому змогу придбати значну кількість майна й обладнання. У різних пластових уладах і осередках проводилися регулярні бухгалтерські курси. Станиці в шістьох обласних центрах отримали від "Фонду Начального Пластуна" комп'ютери, модеми і принтери. Працівники Пласту навчилися, як правильно подаватися на ґранти не тільки цього фонду, але й інших подібних фондів. Ці знання допомогли отримати ґранти пластунам Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Донецької областей та Республіки Крим.

Крім допомоги від "Фонду Начального Пластуна", Пласт шукав також інші джерела фінансової підтримки для української організації. VII КПЗ, що проходив у квітні 2002 р., схвалив заснування "Фонду 100 тисяч", з якого можна було використовувати на потреби Пласту тільки відсотки. Завдяки зусиллям Пласту Канади вже в 1993 р. через КБМО/CBIE почала надходити фінансова допомога від КАМР/CIDA. Канадці організовували семінари для пластунів, головною метою яких була допомога розвитку громадянського суспільства в Україні.

Гірське сходження в Криму.

Важливою також залишалася безпосередня підтримка діаспори. Наприклад, у листопаді 2000 р. голова Пласту в Німеччині Оля Ткаченко зібрала кошти на закупівлю двох мікроавтобусів та іншої техніки й передали їх Крайовій Старшині в Україні. Пласт у діаспорі, зокрема світова ГПБ, надавала й інші види допомоги. Так, була надана допомога для розвитку історичної оселі "Сокіл", що у 1920-х рр. був головною таборовою площею Пласту. Також, безсумнівно, дуже важливою була постійна фінансова допомога від ГПБ для проведення вишкільних таборів "Лісова школа", "Школа Булавних" і "Золота Булава".

Одним із позитивів дії "Фонду Начального Пластуна" була допомога в наведенні фінансової дисципліни. Усі кошти, отримані від діаспори, надходили виключно через Фонд, який скеровував їх належним чином туди, де вони були найбільш потрібні. Ознакою фінансової стабільності, яка з'явилася в діяльності Пласту впродовж 2000–2003 рр., було затвердження відповідного бюджету організації.

Урядова підтримка

У 2000–2001 рр. Головна Пластова Булава забезпечувала 16,8% бюджету Пласту в Україні, тоді як "Фонд Начального Пластуна" постачав 48,9%. У 2002 р. кошти від ГПБ і Фонду складали майже 65% бюджету. Загалом у цей період майже 74% бюджету забезпечувалися коштами, що надходили з-за меж України. Ця підтримка дуже цінувалася, але було зрозуміло, що Пласт України повинен знаходити

інші джерела фінансового забезпечення. Поступово збільшувалася державна допомога. Великою мірою цьому сприяло набуття Пластом членства в "Українському Національному Комітеті Молодіжних Організацій" (УНКМО). Таким чином, якщо в 2000–2001 рр. державна допомога Пласту становила 6,2% бюджету організації і 4,2% в 2002 р., то в 2003 р. ця цифра зросла до 25,6% бюджету.

Іншим джерелом надходжень до пластового бюджету були благодійні пожертви в Україні, що складали 2,2% бюджету в 2002 р. і 3,2% в 2003 р. Ця підтримка спрямовувалася на розвиток оселі "Сокіл", а також на закупівлю всіляких пластових товарів і підтримку пластових видань. Членські внески становили 1,8% бюджету, а відсотки від банкових заощаджень Пласту – 0,7%.

На реґіональному рівні докладалося великих зусиль для здобуття більшої фінансової підтримки від місцевих адміністрацій. Найкращим прикладом у цьому стала Львівщина, а згодом подібна співпраця розвинулася також у Івано-Франківську й Тернополі, де вдалося залучити значні бюджетні кошти для проведення пластових таборів.

Наприкінці 2003 р. Пласт України був дуже активно задіяний у отриманні фінансової допомоги як від загальнодержавних, так і від місцевих урядових органів. Фактично, на XV Зборах КУПО було вирішено, що Пласт в Україні повинен докладати максимальних зусиль для зменшення своєї залежності від допомоги з-за кордону і ставати фінансово самостійним. Проте, враховуючи складну економічну ситуацію в Україні, це було нелегкою справою. І хоч урядова підтримка Пласту покращилася, ніхто не міг гарантувати, що так буде й надалі. Ось чому фінансову ситуацію в організації аж ніяк не можна було назвати стабільною.

* * *

У перші роки відновлення Пласту в Україні супроводжувалося як негативними, так і позитивними моментами. Радянський режим унеможливлював існування Пласту, чия ідеологія, а також наголос на розвитку особи і українському патріотизмі були абсолютною анафемою. Ба більше, Пласт посягав на монополію потужних піонерських та комсомольських організацій, зосереджених на вихованні молоді. Коли розвалився СРСР, Пласт зміг розквітнути в західній Україні, але в центральних, і особливо в південних та східних реґіонах країни і далі існували негативні стереотипи стосовно Пласту. На щастя для Пласту, в західній Україні він міг розраховувати на потужну громадську підтримку.

Реґіональний підхід до структурної ієрархії

Повернення Пласту на свою батьківщину в східній Галичині пройшло відносно добре. Але набагато важче було поширити організацію на південні, східні і навіть центральні реґіони України. Там мало хто чув про Пласт, не кажучи вже про розуміння його цілей. Для багатьох, кому впродовж кількох поколінь нав'язувався радянський спосіб мислення, патріотизм – особливо в його східногалицькому трактуванні – був цілком чужорідним поняттям, як і індивідуальна дисципліна та волонтерство. Ба більше, ті, хто мали гроші, воліли радше потурати своїм дітям, ніж піддавати їх випробуванням. Таким чином, у своїх спробах поширитися на схід, пластові провідники – здебільшого, звичайно, з Західної України – стикалися з проблемами, які їхні колеги з Західної діаспори, навіть вельми досвідчені, не знали, як вирішити.

Намагання заснувати Пласт поза межами західної України започаткувалися по-справжньому в 1996–1997 рр. На V КПЗ в листопаді 1997 р. було проголошено мету поширення Пласту "у всіх реґіонах України". Відповідно, країна буда поділена на 11 реґіонів: Дніпровський – Дніпропетровська і Запорізька області, Західний – Львівська і Закарпатська області, Карпатський – Івано-Франківська і Чернівецька області, Київський – Київська область, Кримський – Республіка Крим, Південний – Миколаївська, Одеська і Херсонська області, Північний – Волинська, Рівненська і Житомирська області, Північно-Східний: Сумська і Чернігівська області, Подільський – Вінницька, Тернопільська і Хмельницька області, Східний – Донецька, Луганська і Харківська області і Центральний – Кіровоградська, Полтавська і Черкаська області.

Пластові осередки в Україні. Раніше Пласт мав осередки в усіх областях і в Криму, але був змушений залишити Крим після його анексії Росією.

6–8 жовтня 1998 р. КПС провела семінар для представників реґіонів, у якому взяли участь пластуни з Київської, Львівської, Івано-Франківської, Тернопільської, Рівненської, Одеської, Дніпропетровської, Чернігівської, Луганської, Донецької областей і Республіки Крим. Учасники обговорили специфічні характеристики своїх реґіонів і дійшли згоди, що в кожному реґіоні має бути одна "базова область" для пластової діяльності. Тим часом, КПС погодилася проводити вишколи для виховників, сприяти з отриманням коштів і заохочувати міжреґіональні контакти.

Крайовий пластовий ресурсний центр

Інший важливий крок було зроблено 1 лютого 1998 р. Того дня у Львові був створений фінансований Канадою "Крайовий пластовий ресурсний центр". Він мав стати джерелом інформації про різні аспекти пластової діяльності з централізованою базою даних, а також інформаційним, методичним і технічним відділами, редакцією видань, відділом спеціалізованого пластування і бібліотекою. Набравши чималу кількість співробітників, Центр поставив перед собою наступні цілі: (1) створити персональну базу і реґіональну структуру організації, (2) забезпечити пластову діяльність фінансовими й матеріальними ресурсами, (3) інструктувати реґіональні центри щодо найефективніших засобів залучення нових членів Пласту, (4) збільшувати кількість кваліфікованих виховників новацтва та юнацтва, (5) забезпечувати пластові улади пластовими публікаціями і (6) інформувати громаду про Пласт та його цілі.

Ресурсний центр був створений великою мірою завдяки допомозі з-поза кордонів України. Канадський уряд надав фінансову підтримку через "Канадське Агенство Міжнародного Розвитку" (КАМР/CIDA). Його готовність допомогти була спричинена великою мірою завдяки зусиллям Тані Джулинської з Канадської КПС. Значну підтримку надали також Фонд "Відродження", Львівський міський відділ освіти та окремі пластуни з Австралії, Канади та Польщі. Однак 3–4 листопада 1998 р. Ресурсний центр зазнав великої біди. Його приміщення було пограбоване, більшість оргтехніки вкрадено, а інформація, зібрана протягом року, пропала. І хоч робота центру тривала й далі, цей злочин перешкодив планам засновувати подібні центри в інших частинах України.

Дуже важливий крок щодо перетворення Пласту у крайову організацію стався 26 вересня 1998 р., коли головна канцелярія КПС перенеслася до Києва (вул.Банкова, 2а). Було очевидно, що КПС України доведеться дуже важко працювати на сході, щоб досягти

Татарські новаки й новачки у Пласті, Крим.

бодай якогось прогресу. Відповідно, в листопалі 1998 р. голова КПС Андрій Гарматій та двоє інших членів КПС, Василь Щекун і Ростислав Добош, відвідали багато осередків у Центральній та Східній Україні і в Криму. Вони бажали зустрітися з існуючими там пластунами і нав'язати тісніші стосунки з представниками місцевої й державної адміністрації. Ця поїздка свідчила про серйозність намірів Пласту стати загальнодержавною організацією і вельми заохотила пластунів у східній Україні подвоїти їхні зусилля. Однак поширення на схід виявилося не простим завданням, що потребувало підготовлених і самовідданих осіб, яких було явно недостатньо. Процес ускладнювався тим, що після 1990 р. з'явилося чимало самозваних скаутських організацій. Багато з них лише віддалено нагадували скаутські групи, але були підтримувані місцевими адміністраціями, причому вони були в основному російськомовні (як і більшість місцевого населення). Іншим ускладненням було те, що канцелярія СОСР (якою завідувала особа, що негативно ставилася до Пласту), базувалася в Криму, де переважали російськомовні скаутські організації.

Комунікації та нові структурні вдосконалення

Багато уваги приділялося розповсюдженню на сході "Інформаційного вісника КПС". Деякі станиці, наприклад, Львів та Івано-Франківськ, видавали свої місцеві вісники. З допомогою "Фонду Начального Пластуна" голова КПС України запропонував проект щодо залучення фахівців до адміністративної роботи, покликаної вирішити організаційні проблеми в Пласті. Все це віддзеркалювало подальший ріст Пласту в Україні, про що явно свідчив факт проведення в Києві трьох Зборів КУПО в 2000–2006 рр.

Сергій Летенко з групою новаків у Донецькій області.

Реґіональний розвиток залишався важливим питанням для Пласту. В січні 1999 р. 30 дорослих пластунів з 18 областей зібралися в Києві, щоб обговорити плани поширення організації по всій Україні. Певні реґіони були налаштовані щодо цього явно активніше за інші. Найефективнішими й найдинамічнішими були пластуни з Західної України. Найактивнішим був Карпатський реґіон на чолі з Андрієм Чемеринським, а також представники Львівської, Тернопільської та Рівненської областей. У 1999–2000 рр. були спроби активізувати східні реґіони, зокрема, Донецький (очолюваний Сергієм Летенком).

8–10 грудня 1999 р. у Львові було проведено семінар для узагальнення зробленого в цій галузі і встановлення пріоритетів на майбутнє. Серед учасників були представники різних реґіонів: Юрій Ткачук (Північний), Андрій Чемеринський (Карпатський), Володимир Раковський (Західний), Сергій Летенко (Східний), Володимир Скоробський (Київський), Костянтин Василіженко (Центральний) і Галина Каширіна (Кримський). Були присутні також члени КПС і голова КПР Левко Захарчишин. Було вирішено проводити такі зустрічі що три місяці. Було також схвалено 10-річний план розвитку Пласту, запропонований Начальним Пластуном, який почав діяти з осені 1999 р. Загалом, розподіл України на реґіони дозволив провідникам Пласту ефективніше контролювати умови, в яких діють їхні організації.

Членство у Пласті України за областями		2010		2011		2012		2015
		станиці/члени		станиці/члени		станиці/члени		члени
1	Крим	1	27	1	47	2	34	0
2	Вінницька	2	56	2	76	2	90	158
3	Волинська	3	120	3	132	2	132	136
4	Кропивницька	3	73	3	69	3	93	78
5	Донецька	7	135	8	138	8	149	85
6	Житомирська	1	11	1	18	1	34	34
7	Закарпатська	3	81	3	78	2	58	63
8	Запорізька	0	0	1	14	1	7	9
9	Івано-Франківська	17	769	17	896*	13	732	1,043
10	Київська	2	75	2	92	4	57	89
11	Кіровоградська	2	18	2	21	2	10	12
12	Луганська	4	54	4	62	4	45	34
13	Львівська	24	1,687	24	1,777	19	1,982	2,317
14	Миколаївська	в.д.	0	в.д.	0	1	3	12
15	Одеська	5	67	5	62	5	61	106
16	Полтавська	3	46	3	39	3	78	192
17	Рівненська	6	237	6	233	5	163	173
18	Сумська	в.д.	0	в.д.	0	1	6	10
19	Тернопільська	8	455	9	633	9	562	510
20	Харківська	2	33	2	34	2	36	54
21	Херсонська	1	12	1	13	1	13	23
22	Хмельницька	3	47	3	41	3	68	56
23	Черкаська	1	22	2	35	6	73	117
24	Чернівецька	1	71	1	90	1	97	100
25	Чернігівська	2	16	3	57	3	50	67
26	Київ (місто)	1	314	1	371	1	439	577
27	Севастополь (місто)	1	23	1	23	1	20	0
Total		**103**	**4,451**	**108**	**5,053***	**97**	**5,093**	**6,055**

Результатом цього було також застосування нових методів управління зростаючою організацією. Про це свідчили такі теми семінару, як "Результативний менеджмент", "Пластова діяльність і розвиток громади", "Юридичні аспекти громадського розвитку" і "Пошуки фінансування". Одночасно було докладено зусиль щодо посилення пластової активності в містах, де після початкового піднесення намітився спад, таких як Вінниця, Заліщики, Коломия, Житомир і Луцьк. У Криму були зроблені спроби зацікавити Пластом кримсько-татарську громаду й залучити їх до таких подій, як ЮМПЗ 2002 р.

Ці зусилля принесли результати. У 2000–2002 рр. було зареєстровано 7 нових обласних організацій, 3 перебували в стадії реєстрації, а інші – в процесі формування. Здобутком також стала реєстрація 16 нових станиць. Справжнім проривом стало заснування Пласту на Буковині (Чернівці) і в Закарпатті, де проіснував до 2000 р.

На початок 2003 р. Пласт досяг значних успіхів, поширившись у 21 з 24 областей України та в Криму. Пластова діяльність активізувалася в Закарпатській, Кіровоградській, Рівненській і Волинській областях, а також у Криму. Однак не діяли окружні організації в Миколаївській, Сумській і Херсонській областях. Прикметно, що на Львівщині діяло 24 осередки, що складало майже третину загальної кількості членів Пласту, а в Івано-Франківській області було 18 осередків. Також, завдяки надзвичайним зусиллям родини Павлівих (родом із Західної України), Пласт досягнув значного прогресу на Донеччині, де було зареєстровано шість осередків. Це було чудовим свідченням розбудови Пласту завдяки ініціативі, лідерським якостям і зусиллям самовідданих особистостей – наочним прикладом філософії організації, що заохочує лідерство і громадську відповідальність.

Пластові журнали, що виходили в Канаді – "Готуйсь!" для УПН та "Юнак" для УПЮ – жваво поширювалися в Україні, хоч кількість примірників була обмежена, і там не завжди адекватно висвітлювалися реалії життя українських пластунів. З іншого боку, виданий у Львові журнал "Пластовий шлях" сприяв згуртованості старших членів Пласту.

Наприкінці 1990-х і на початку 2000-х рр. Пласт уже мав свій вебсайт у кожній країні, де він існував. Важливим нововведенням було встановлення в 2003 р. [після двох років на вебсайті станиці Львів] "Пластового порталу" в Україні. Він швидко перетворився в головне джерело пластової інформації не тільки в Україні, але й навіть за її межами. Варто також згадати, що плани розбудови "Сокола" призвели до створення вебсайту, присвяченого цій історичній таборовій оселі. Одним словом, комп'ютерна технологія дуже допомагала розкиданим по країні пластовим групам розвивати і зберігати почуття єдності.

Станиці

Станиці залишаються основними підрозділами організації Пласт. Саме там протягом року проходить найбільше пластової діяльності, там працюють місцеві провідники і там найглибше відчувається приналежність до Пласту. У листопаді 1995 р. Пласт в Україні налічував 51 осередок: 14 станиць, 23 малі пластові групи, шість у процесі формування і вісім середовищ, зацікавлених у Пласті. З цього переліку 45 осередків діяло у Західній Україні і 6 – за її межами. Усього в 1995 р. в Пласті було біля 3 тисяч членів.

Через вісім років з'явилося більше ознак організаційного росту. На той час існувало вже понад 100 осередків. З них на Львівщині діяло 24, в Івано-Франківській області – 18, на Рівненщині – 7 і 5 на Закарпатті. Львівський осередок залишався найбільшим в Україні. Інші великі осередки були в Івано-Франківську, Рівному й Тернополі. На Східній Україні 6 осередків було на Донеччині, 8 у Криму і 2 на Київщині. В інших східних областях було по два-три осередки, а в Запорізькій, Черкаській, Чернігівській і Чернівецькій областях – по одному. Не існувало пластових осередків у Миколаївській, Сумській та Херсонській областях. Особливо на сході осередки були невеличкі, налічуючи один-два юнацьких гуртка і стільки ж новацьких роїв. Виховну діяльність у них проводили дві-три віддані особи. Членство у Пласті зросло в 2004 р. до 6 тисяч (в деяких джерелах наводиться цифра 5300).

Пластуни марширують у Львові, де найбільший в Україні пластовий осередок (1993 р.).

Хоч відчувався явний прогрес у зростанні Пласту, цей процес проходив нерівномірно. Це пояснювалося складною соціально-економічною ситуацією, браком коштів, слабкими контактами з пластовим проводом або відсутністю місцевих виховних кадрів. Цифри мінялися, важко було прослідкувати за тим, хто

записався, хто сплачував членські внески, а хто залишив організацію. У 2000 р. відбулося явне покращення ситуації завдяки реорганізаційним зусиллям. Як уже зазначалося, пластова діяльність поновилася у Вінниці, Житомирі, Заліщиках, Коломиї та Луцьку.

Деякі проблеми, однак, залишалися невирішеними, особливо той факт, що молодь у селах і маленьких містечках нерідко втрачала інтерес до Пласту, коли ставала старшою або переїжджала до великих промислових міст. Більшість пластових осередків були в малих містечках, де найгостріше відчувався брак матеріально-технічної бази і фінансування. На всю Україну тільки одна станиця – як не дивно, в Донецьку – мала власну пластову домівку, придбану насамперед завдяки зусиллям о.Олександра Воловенка та пожертвам місцевих спонсорів і доброчинним коштам, зібраним дорослими пластунами з Америки й Канади. Провідники Пласту налагоджували контакти з місцевими державними органами, що мали змогу допомогти їм у придбанні відповідних споруд.

Пластові оселі

На початках головною проблемою було знаходження належних місць для проведення таборів. У 1990-х рр. стара таборова оселя "Сокіл", якою послуговувалися ще в 1920-х і 1930-х рр., використовувалася доволі обмежено. З допомогою Віталія Окуневського оселю підготували для проведення таборів та іншої пластової діяльності. Але вона була непридатна для більших таборів і потребувала модернізації, тому були знайдені інші [місця під таборування]: оселя "Чота Крилатих" біля села Луквиця в Івано-Франківській області та "Поляни" у Жовквівському районі біля Львова і "Левурда" біля Старого Самбора, які були надані в безкоштовне користування. Послуговуючись налагодженими контактами на місцях, Пласт міг використовувати й інші таборові площі по всій країні.

Дельтаплан над оселею "Чота Крилатих", біля Луквиці в Івано-Франківській області.

Але "Сокіл" мав велику історичну цінність. Це було місце, де перші пластуни таборували, складали плани і мріяли про самостійну Україну. Зокрема, старші члени Пласту в діаспорі, підтримані деким в Україні, хотіли зробити "Сокіл"

Пластуни власноручно відбудували перший курінь на легендарній оселі "Сокіл" (1995 р.).

історичною оселею-музеєм. Особливо рішуче цього добивався Орест Гаврилюк із США, який був головою ГПБ у 1991 р. Він розпочав цей проект, а пізніше був призначений його керівником. Період між квітнем 2002 р. і березнем 2003 р. був позначений певною кризою, і на якийсь час було піддано сумніву право власності Пласту на оселю. На щастя, питання було вирішене на користь Пласту, великою мірою завдяки допомозі Петра Матіяшека, експатріанта з США і члена КПР України (а також куреня "Червона калина"). Урешті-решт Пласт було проголошено офіційним власником оселі "Сокіл", і КПС України зайнялася її відбудовою. Пласт заснував Таборову комісію на чолі зі Степаном Красіличем для нагляду за оселями "Сокіл" і "Чота крилатих", і попросив Ореста Гаврилюка й надалі виконувати роль зв'язкового між "Соколом" і ГПБ. Історичну оселю було відновлено, і вона стала місцем таборування та зустрічей для пластових груп з усієї України.

Визначна подія сталася в 2001 р., коли найсхідніша пластова станиця в Донецьку придбала ділянку землі біля Зеленого Гаю для таборової оселі, завдяки підтримці ГПБ і американських пластунок Христі Ковч, Марії Крамарчук та інших пластунок-сеньйорів з куренів "Верховинки" та "Княгині".

Пластова оселя "Чорноморець" біля Білгород-Дністровського, Одеської області (2010 р.).

Участь в культурній та громадській діяльності

Українські пластові групи зазвичай робили щотижневі сходини й виконували стандартну програму, подібну до діаспорських. Улітку вони проводили табори на курінному, станичному, обласному і крайовому рівнях, включно зі спеціалізованими таборовими темами, такими як верхова їзда, мореплавство, археологія й мистецтво. Але Пласт в Україні запроваджував також нові акції, що відповідали гаслу "Бог і Україна", урізноманітнював щотижневі програми і покращував не завжди правильно інтерпретований образ Пласту в громаді. Багато з цих акцій стали традиційними, що свідчило про невпинну еволюцію організації.

Суто українські ініціативи

У грудні 1999 р. КПС України схвалила резолюцію, якою затвердила перелік загальнокрайових свят, які надалі слід було обов'язково включати в річний план діяльності усіх структурних підрозділів. Це – Свято Святвечірньої свічечки, що символізувало пластову єдність, День народження Роберта Бейден-Пауела (22 лютого), День Першої Пластової Присяги (12 квітня), Свято св.Юрія – патрона Пласту (6 травня), День Незалежності (24 серпня) і День подяки Господу (перша неділя вересня).

Велика увага приділялася також культурній діяльності. Наприклад, успіху досяг хор "Коралі" станиці Вишгород на Київщині. Спочатку це був муніципальний хор, але поступово майже всі його учасники стали пластунами. У грудні 2003 р. цей хор переміг – вперше

для українського колективу – на 12-му Міжнародному хоровому конкурсі ім. Ф.Шуберта у Відні. Кіровоградський пластовий курінь регулярно брав участь у зустрічах для радіоаматорів. А пластуни з Краматорська на Донеччині у 2003 р. спільно з міською бібліотекою взяли участь у проекті "Розширення доступу в Інтернет через мережу бібліотек". У Києві, кошти, виділені посольством США в Україні, дали нагоду пластунам експериментувати з інноваціями в галузі електроніки.

Після впровадження в 1998 р. округ у Пласті, низка заходів почала проводитися на обласному рівні. На сході популярною стала спартакіада "Турнір срібної шпаги". У березні 2003 р. на святкування 5-ї річниці цієї спортивної події з'їхалися 80 пластунів з п'яти станиць Донеччини. Події такого масштабу були особливо важливі для Сходу, дозволяючи Пласту поширюватися в нових реґіонах.

У листопаді 2002 р. відзначала свою 10-у річницю в Україні "Орликіада" — мабуть найпопулярнішим на той час пластовим заходом. Це був мистецько-інтелектуальний змаг, імпортований з діаспори завдяки Ренаті Кость-Гарматій, у якому юнаки та юначки готували експонати і виборювали звання Гетьманича і Гетьманівни.

Пластовий календар урізноманітнювали також і інші заходи. У Рівному фестиваль пластової творчості "Зоряний вітер" давав нагоду членам усіх уладів продемонструвати свої таланти у співі, виконанні сучасної та класичної музики, театральних інсценізаціях і читанні поезії. У травні 2002 р. був організований мистецький фестиваль для новацтва в Надвірній (Івано-Франківської області), на який з'їхалося 58 учасників з Івано-Франківської, Львівської та Дніпропетровської областей. На Тернопільщині відомою була крайова пластова зустріч "Лисоня", 10-ліття якої відзначили в листопаді 2000 р. Зустріч мала на меті перевіряти (шляхом міжгурткового змагу) вміння, здобуті впродовж літа. Пластуни старшого віку брали також участь у всеукраїнському змазі з мандрівництва "Стежками Героїв", організація якого потребувала тісної співпраці з місцевою адміністрацією.

Для поширення позитивного іміджу в Україні Пласт започаткував у 1999 р. проведення "Днів Пласту в Києві", активну участь у організації яких брала голова ГПБ Слава Рубель. Вони відбувалися під час святкування Дня незалежності, між 23 і 25 серпня, даючи нагоду всім, хто брав участь у літніх таборах, продемонструвати в столиці свої вміння.

Такі заходи дуже допомагали поширенню інформації про Пласт в Україні. Ба більше, вони також сприяли налагодженню корисних контактів з засобами масової інформації. Той факт, що організація, канцелярія якої перенеслася до Києва, приділяла цьому велику увагу, підтверджувався тим, що на Зборах КУПО в 2003 р. Сергія Летенка було обрано відповідальним за зв'язки Пласту з засобами масової інформації.

Вірний універсальному скаутському гаслу служити "Богу і країні", Пласт працював над зміцненням своїх відносин з найбільшими церквами України. 6 березня 1999 р. Пласт надав почесні титули Головних духовних опікунів Його Святості Патріарху Київському і всієї України-Руси Філарету (для православної пластової молоді) та Його Високопреосвященству Владиці Любомиру Гузару, який був багаторічним членом Пласту в діаспорі (для греко-католицької пластової молоді). Хоч відносини з УГКЦ і УПЦ КП були прихильними, їх не можна було назвати всеосяжними. Багатьом таборам бракувало священиків, бо пластове капеланство було недостатньо розвинене. Це був ще один виклик, над подоланням якого працював пластовий провід.

Пласт також активно займався доброчинною діяльністю. Так, він брав участь у благодійній акції "Святий Миколай – дітям з інтернатів", що започаткувалася на Львівщині. До кінця 2003 р. ця акція поширилася, завдяки Пласту, на Івано-Франківськ, Київ, Чернівці, Кіровоград, Дніпро, Тернопіль та інші міста.

Пластові свята, фестивалі й церемонії

Наприкінці 1990-х рр. Пласт був уже спроможний організовувати масштабні заходи. З метою відзначення й оприлюднення факту вражаючої довговічності організації, відбулося святкування 85-ї річниці першої Пластової Присяги. 12 квітня 1997 р. станиця Львів і пластуни з усієї України побували на Службі Божій у соборі св.Юра, пройшли маршем вулицями Львова і поклали квіти на могилах пластунів, похоронених на Личаківському та Янівському цвинтарях. Була відкрита виставка "Історія Пласту 1911–1939 рр.", відбулося заприсяження юнацтва, а закінчилося свято урочистими зборами і концертом. 8–10 серпня 1997 р. понад 640 пластунів зібралися на оселі "Сокіл", щоб відновити свої обітниці Пласту. Після Архиєрейської Служби Божої Владика Любомир Гузар освятив новозбудований курінь, будинок управи та терен оселі-музею. Найважливішою та найемоційнішою подією Зустрічі стало заприсяження Начального Пластуна Любомира Романківа.

З нагоди 90-ліття заснування Пласту, відбулася ціла низка заходів, організованих Пластом України. Розпочалося святкування у Львові в Соборі св.Юра, де Владика Любомир після Архиєрейської Літургії посвятив прапор 61-го куреня УПЮ ім.О.Тисовського з Самбора. Це сталося на тому самому подвір'ї Академічної гімназії, де 90 років раніше було складено першу Пластову Присягу. Після цього біля тисячі пластунів, пройшовши колоною вулицями Львова, стали свідкам того, як Юрія Шухевича, сина Головнокомандуючого УПА Романа Шухевича, проголосили почесним членом 10-го куреня УПС

"Чорноморці". Ще одним зворушливим моментом було представлення шести стареньких пластунів, які належали до Пласту ще в 1920-х рр. 11–24 серпня 2002 р. відбулася ЮМПЗ біля замку у Свіржі (на Львівщині). На Зустріч прибуло біля 1200 учасників з усієї України, а також із Австралії, Аргентини, Великобританії, Іспанії, Канади, Німеччини, Польщі, США і Франції. 24 серпня 2002 р., на День Незалежності, близько 1500 пластунів, що прибули зі Свіржа, пройшли колоною до Личаківського цвинтаря, де відбулося перепоховання засновника Пласту Олександра Тисовського з могили у Відні до спеціального склепу у Львові. […]В заключному слові КПС України подякувала ГПБ за фінансову підтримку, а ГПБ, у свою чергу, розказала про збір коштів у США, особливо відзначивши Пластову Фундацію в Нью-Йорку і, зокрема, "королівський дарунок", отриманий від нью-йоркської кредитної спілки "Самопоміч" завдяки зусиллям Богдана Михайліва та Богдана Кекіша. ЮМПЗ продемонструвала нерозривність тісних зв'язків між Пластом в Україні та діаспорі.

Зустріч також заохотила український Пласт подвоїти зусилля щодо поширення організації скрізь, де живе достатня кількість українців. Улітку 2003 р. Тарас Гривул і Оксана Молчанович відправилися до Естонії, щоб очолити там пластовий табір і підтримати організацію Пласту в цій країні. У серпні 2003 р. українці з Білорусі

Українська скаутська делегація, включно з пластунами, на XXII Скаутському Джемборі у Швеції (2011 р.).

й Москви взяли участь у пластових таборах в Україні. У результаті – знову ж таки засвідчуючи невпинну еволюцію Пласту – голова Української КПС заявив: "Нам треба приділяти велику увагу Східній діаспорі, де зараз проживає декілька мільйонів українців. Я впевнений, що Пласт наділений унікальною можливістю допомогти дітям і молоді Східної діаспори визначити свою українську ідентичність." Цьому у певній мірі і сприяло проведення в 2008 р. Другого Всеукраїнського Джемборі.

Контакти з міжнародним скаутським рухом

Немає сумніву, що Пласт в Україні був надзвичайно зацікавлений у налагодженні зв'язків зі скаутами в інших країнах і мав бажання стати членом СОСР. У 1920–1930-х рр. Пласт не визнавався світовою скаутською спільнотою, адже, перебуваючи на терені польської держави, він не міг вступити до світової організації скатів як суто українська організація. Діаспора у післявоєнні роки зіткнулася з подібною проблемою: світовий скаутський рух не визнавав діаспорських (тобто, бездержавних) організацій. Але Пласт у пострадянській Україні опинився в цілком іншій ситуації. Це була українська скаутська організація, що існувала в незалежній українській державі – причому, ця держава не заперечувала проти його вступу до світового органу. Однак намагання Пласту отримати визнання від СОСР, цієї найголовнішої світової скаутської організації, були ускладнені, непрості й малоуспішні впродовж кількох років.

Фактично, існувало два аспекти намагань Пласту налагодити міжнародні зв'язки. Перший стосувався контактів зі скаутами сусідніх країн, а другий – відносин з СОСР. Тоді як контакти зі скаутами сусідніх країн розвивалися добре, існували численні проблеми і ускладнення в стосунках зі світовою скаутською організацією.

СОСР і українські ускладнення

Контакти Пласту зі "Світовою Організацією Скаутського Руху" (СОСР) були встановлені в 1991 р. Проте ССБ заохочувало створення в колишньому Радянському Союзі різних скаутських організацій, і в Україні в той час існувало з півдесятка таких утворень (хоч жодне з них не було настільки добре організоване й велике, як Пласт). Деякі з цих скаутських організацій не бажали підтримувати тісніші зв'язки з Пластом, вважаючи його занадто "націоналістичним", "мілітаристським" і етнічно виключно українським – стереотип, підтримуваний тими, хто був проти самого існування України.

Здебільшого це були російськомовні організації, серед яких проте, існували певні винятки на кшталт незалежної скаутської організації з Дніпропетровська "Скіф" і групи "Січ", заснованої дещо пізніше на сході. Таким чином, ССБ, фактично, само собі створило проблему, адже згідно з мандатом організації йому дозволялося мати справу тільки з одним представником скаутів будь-якої країни, а оскільки Пласт був найбільшою й найпотужнішою організацією в Україні, в гру вступали інші фактори.

По-перше, Світове Скаутське Бюро призначило своїм представником на весь колишній Радянський Союз росіянина Алєксандра Бондаря (політолога з Москви). Пластуни звернули увагу, що він симпатизував російськомовним організаціям, зокрема, тим, що були спадкоємцями молодіжних організацій радянської епохи. Спілкуючись із А.Бондарем, представники Пласту швидко усвідомили, що їх не очікують у СОСР, вважаючи, цілком несправедливо, радше етнічною, ніж крайовою організацією державного рівня. Це враження тільки підсилилося, коли А.Бондар запропонував, щоб усі скаутські організації України створили федерацію. Ця спроба провалилася. ССБ перенесло канцелярію А.Бондаря до Гурзуфа, біля Ялти в Криму.

Відносини Пласту з ССБ сягнули критичної точки в 1998–1999-х рр. Не проінформувавши заздалегідь жодну іншу українську скаутську організацію, ССБ доручила А.Бондарю скликати в Гурзуфі нараду для представників Пласту, "Січі" (на чолі з Борисом Скребцовим) і СПОК (Спілки Піонерських Організацій Києва, яка нібито нараховувала 3750 членів у 18 областях України) з метою створення спільної для всіх українських скаутів організації, яка б тоді начебто могла стати офіційним членом СОСР. Це викликало заперечення Пласту і призвело до зняття Б.Скребцовим своїх повноважень (як голови Координаційної Ради скаутських організацій України) і призначення Богдана Гасюка з Пласту представляти українських скаутів на переговорах з СОСР.[7]

Тим часом, "Пластовий шлях" опублікував низку статей з міркуваннями про те, чи СОСР узагалі готовий прийняти до своїх лав Пласт.[4] У одній такій статті голова ГПБ Орест Гаврилюк зазначав, що Пласт виконав усі вимоги до членства, але після того, як він це зробив, Світове Скаутське Бюро нав'язало нові вимоги.[5] Між тим, Жак Морейон з ССБ написав, що цілі Пласту "не подібні на цілі скаутинґу" і розкритикував організацію за те, що в її назві немає слова "скаутська".

Як уже зазначалося, Пласт відреагував на ці звинувачення, змінивши в 1999 р. свою назву на "Національну скаутську організацію України "Пласт". Більше того, він погодився створити разом із піонерами Всеукраїнську спілку громадських організацій "Скаути України" (випередивши таким чином федерацію, створену А.Бондарем під

такою ж назвою, але офіційно не зареєстровану). Богдан Гаврилишин, пластун з діаспори, що працював у Україні, був обраний Головою Ради нової спілки. До спілки долучилися шість інших українських скаутських організацій, і очікувалося, що невдовзі її приймуть у члени СОСР. Проте ССБ, на підставі звіту голови Комітету з питань статутів СОСР Джона Бересдорфа заперечила , що Пласт був "відкритою" організацією (і також заявила про конфесійність православного об'єднання "Січ"). У результаті українську заяву на вступ до СОСР було відхилено.

Деякі члени проводу Пласту в Україні скаржилися на фальшиву пропаганду та "інформаційну блокаду" стосовно Пласту в СОСР. Пласт був відкритий для всіх, і лише меншість його членів напочатку з цим не погоджувалася. Також виглядало, що ніхто не перевіряв, якою мірою інші так звані скаутські організації відповідають скаутським принципам. Попри цю невдачу, промінчик надії засяяв, коли багаторічний пластун Богдан Гаврилишин став у 2003 р. членом престижного "Товариства Бейден-Пауела". Прийняття Б.Гаврилишина до цього Товариства піднесло авторитет Пласту, і очікувалося, що це дасть поштовх зусиллям добитися вступу до СОСР.

* * *

Попри проблеми й ускладнення, що виникли у стосунках зі світовим скаутинґом – а, може, й завдяки ним – Пласт України іншими засобами підтримував зв'язки з різними скаутськими організаціями. У 1991 р. Пласт, у своїх намаганнях вступити в СОСР, тісно співпрацював із французькими скаутами. Також українським скаутам, включно з пластунами, було дозволено відвідувати в якості гостей світові скаутські Джемборі. У 1991 р. двоє пластунів, Ігор Гринів та Ігор Бущак, побували на Світовому Скаутському Джемборі у Кореї, а ще пластуни взяли участь у джемборі скаутів-католиків у Німеччині. У 1995 р. українські пластуни відвідали Світове Скаутське Джемборі в Голландії.

У 1996 р., коли Пласт став краще організований, поглибилися його контакти з іншими скаутськими організаціями. Вони ще більше покращилися після першого українського Джемборі, що проходило в Невицькому (на Закарпатті), і яке відвідали скаути зі Швеції, Данії, Франції, Молдови, Угорщини та Словаччини.

У 1997 р. делегація українських пластунів зустрілася з канадськими скаутами, запланувавши співпрацю на майбутнє. У 1997 р. Андрій Гарматій відвідав зустріч польських скаутів (харцерів) біля Варшави. Виявивши велике зацікавлення до ознайомлення з досвідом польських колег, пластуни почали інтенсивно розвивати контакти з ними (див. далі). У 1998 р. Пласт відправив 46-особову делегацію на

Українська група на Скаутському Джемборі в Голландії (1995 р.).

скаутське джемборі у Словаччині (Жарновиця). А в 1999 р., українська делегація, що складалася з 31 пластуна і одного члена "Січі", взяла участь у Світовому Скаутському Джемборі в Чилі, на яке з'їхалася 31 тисяча скаутів з 157 країн світу. У 1999 р. пластуни зі Світловодська (Кіровоградської області) та Кисловодська (Росія) спілкувалися зі скаутами з Англії, Норвегії, Бельгії, Голландії, Німеччини, Італії, Люксембурга і Данії в рамках проекту онлайн-комунікації, що об'єднав понад 500 скаутів.

Дружні стосунки з Польщею та іншими сусідами

В останні дні 1999 р. пластуни вперше отримали Вифлеємський Вогонь. До Львова його привезли польські харцери, а пластуни доставили його від Собору св.Юра до Собору св.Володимира в Києві. Крім цінності самого Святого Вогню, ця подія також віддзеркалювала дедалі тісніші зв'язки з польськими скаутами. У 2000 р. Пласт, разом із майже тисячею інших закордонних гостей, долучився до понад 9 тисяч польських скаутів на Світовому Джемборі в Ґнєзно біля Познаня. Також у 2000 та 2001 рр. пластова 15-особова група разом з польськими скаутами відправлялася в плавання на вітрильниках річкою Чорна Ганча. Тим часом 200 польських скаутів таборували разом із українцями в Криму. Цікаво, що цей табір був спонсорований президентом України Леонідом Кучмою та міністром оборони України. У 2001 р. німецькі скаути разом із польськими та

Українські пластуни з польськими харцерами на Світовому Джемборі польських скаутів у Ґнєзно (2000 р.).

українськими колегами таборували в Польщі, біля Івонич-Здруя. Українські пластуни також таборували спільно з білоруськими скаутами в Білорусі.

Важлива подія для Пласту і стосунків з Польщею сталася 24 серпня 2002 р. В останній день пластового Джемборі відбулося перепоховання засновника Пласту Олександра Тисовського. Попри напружені стосунки, що існували між двома народами ще з довоєнних часів, польські скаути взяли в цьому участь. Вєслав Тижанський, провідник польських скаутів, заявив, що Пласт і харцери досягли великих успіхів, і сподіваються у майбутньому досягнути ще більшого.

У липні 2003 р. з нагоди 90-ліття харцежства в Польщі відбувся ювілейний табір біля Познаня, у якому взяли участь 300 скаутів з Польщі, України, Німеччини й Бельгії. А 21–20 серпня група німецьких скаутів приїжджала до Києва, щоб відправитися на мандрівку в Карпати разом зі своїми українськими колегами. Того самого року делегація Пласту вирушила до Австрії, де взяла участь у Всеєвропейському Скаутському Джемборі, на яке з'їхалося 3 тисячі скаутів з 30 країн. Пластуни продовжують розвивати дружбу і тісні контакти з іншими скаутами, а особливо з польськими харцерами.

СОСР і НОСУ

Таким чином, попри складнощі з ССБ, Пласт продовжував розвивати задовільні та продуктивні зв'язки зі скаутами різних країн, особливо тих, що були по сусідству. Та все одно залишалися проблеми у стосунках Пласту з ССБ. Вони почали ускладнювати стосунки Пласту з іншими країнами, бо спорідненим з СОСР скаутам не дозволялося брати участь у заходах тих скаутів, що не були членами СОСР.

Для СОСР проблема стосунків з українськими скаутами залишалася невирішеною. У 2004 р. заявку на членство в Світовій Скаутській Організації подала "СПОК", але її було відхилено після інтенсивного лобіювання з боку Пласту – зокрема Богдана Гаврилишина – і втручання почесного пластуна, президента Віктор Ющенка. Було очевидно, що потрібно знайти якийсь компроміс, адже всі українські скаутські організації, включно з Пластом, прагнули стати членами цього найвищого світового скаутського органу.

Після тривалих консультацій було запропоновано створити "Національну Організацію Скаутів України" (НОСУ). 27 березня 2007 р. відбувся установчий з'їзд у Києві. Було спочатку вирішено, що нова організація складатиметься з дорослих членів Пласту, "СПОКу" і "Січі", що мали достатню кваліфікацію для членства. Пізніше було узгоджено, що молоді скаути також можуть ставати членами. Головою керівного органу – Ради НОСУ – став пластун Левко Захарчишин, член "СПОКу" Валерій Танцюра – його заступником, а Андрій Чесноков – міжнародним комісаром. Був складений статут нової організації, знайдено для неї офіс і найнято оплачуваного працівника. У листопаді 2007 р. вона була зареєстрована в Міністерстві юстиції. На грудень 2007 р. НОСУ нараховувала – принаймні, на папері – 2475 членів: 718 жінок, 1546 чоловіків і 200 скаутських провідників. У 2011 р. кількість членів зросла до 4650.[9]

Будучи неетнічною, неконфесійною і загальнонаціональною за охопленням, НОСУ відповідала всім вимогам СОСР. У середині березня 2008 р. виконуючий обов'язки генерального секретаря СОСР Люк Паніссо відвідав НОСУ в Києві, провів тривалі розмови і висловив своє задоволення домовленістю. У 2008 р. НОСУ звернулася з проханням про вступ до СОСР, і Світовий Скаутський Комітет на своїй зустрічі 28 лютого–2 березня 2008 р. дав позитивну рекомендацію. Відповідно, 1 липня 2008 р. НОСУ стала повноцінним членом цього найвищого скаутського органу в світі.

Це був компроміс, з яким усі погодилися, хоч він нікого повністю не задовольнив. Українські скаутські організації, чиї члени могли належати до НОСУ, не потребували нічого міняти у своєму

усталеному порядку. Ті з їхніх членів, хто мав таке бажання, могли вступати в НОСУ і брати участь у світових скаутських справах, хто ж цього не бажав, міг цього не робити. Дехто приймав таку домовленість як необхідність, але не бракувало в Пласті й обурених, як у діаспорі, так і в Україні. На їхню думку, лише Пласт мав право бути в СОСР, адже Пласт був найпершою скаутською організацію ще з 1911 р., Пласт пишався довгою історією, Пласт був найорганізованішою й найбільшою молодіжною організацією в Україні і лише Пласт по-справжньому дбав про Україну, бо решта організацій були проросійські і непатріотичні. Ця ситуація сприймалася як антиукраїнське потурання Росії, що хотіла втримати Україну в сфері свого впливу і не бажала, щоб патріотична українська молодіжна організація була представлена в СОСР. Образа погіршувалася ще й тим, що НОСУ приписали до євразійської групи скаутських організацій, тоді як пластуни прагнули наблизитися до Європи. Ті, хто неохоче співпрацював з НОСУ, сподівався, що діяльність у Пласті буде дорівнюватися діяльності в НОСУ, але цього не ставалося. Інші намагалися переробити організацію на свій лад. Для Пласту боротьба тривала й далі.

* * *

Підсумок

Відновлення Пласту в незалежній Україні після розпаду СРСР відкрило ще одну унікальну сторінку в довгій історії української скаутської організації. Хоч в Україні зберігалися деякі характерні особливості ще з часів до Другої світової війни, у післявоєнні радянські роки з'явилося багато нових ознак. Найважливішим було те, що Західна Україна об'єдналася з рештою України, а це означало, що після свого повернення Пласт повинен був трансформуватися з реґіональної західноукраїнської організації в набагато ширшу загальнонаціональну структуру.

У перші роки свого відновлення Пласт в Україні великою мірою залежав від програм і допомоги діаспори. Після перших десяти років, на початку XXI століття, стало очевидним, що в організації назріли великі зміни. На рубежі тисячоліття Пласт запровадив низку змін, що віддзеркалювали його пристосування до ситуації в Україні. Він запропонував інший спосіб організації свого проводу і реалізував експансію на схід, за межі своєї традиційної бази в Західній Україні. Пласт також розширив свою програму, додавши низку різноманітних таборів. Були розроблені плани з розширення видавничої бази

Пласту з метою виходу на батьків своїх членів і громади, в яких існував Пласт. З ростом організації збільшувалася її суспільна підтримка і налагоджувалися тісніші зв'язки з державними органами, зокрема, з місцевими адміністраціями. Пласт ставав найбільшою й найважливішою молодіжною організацією, що з'явилася в Україні після 1990 р. І це незважаючи на той факт, що вона стикалася з непростими викликами, особливо враховуючи соціально-економічну ситуацію в Україні, що негативно впливала на ріст членства.

Перед Другою світовою війною Пласт не мав особливих контактів з СОСР, адже Західна Україна перебувала під польською владою. Та коли він став головною скаутською організацією незалежної України, припускалося, що Пласт матиме нагоду визначитися зі своїми стосунками з СОСР, чого ніколи не міг досягти Пласт у діаспорі. Попри численні труднощі, Пласт був серйозно намірений стати головним представником українського скаутинґу на світовій арені. Він налагодив стосунки з різними скаутськими організаціями, насамперед у Європі, і виконав усі вимоги СОСР. Він співпрацював з іншими скаутськими організаціями в Україні, але йому довелося піти на компроміс, ставши частиною НОСУ – організації, яку СОСР прийняла до своїх лав, але не на тих умовах, яких добивався Пласт.

Загалом, у порівнянні з іншими скаутськими організаціями, Пласт став найкраще організованою і найактивнішою молодіжною структурою в Україні. Ба більше, він зробив свій вклад у світовий Пласт, зіграв неабияку роль у розбудові нової демократичної України і очолив процес перегляду відносин у світовому скаутинґу. Але Пласт не став повноцінною скаутською організацією в СОСР на власних правах, як він того бажав. Упродовж 100 років історія Пласту була завжди унікальна, завжди сповнена боротьби, і в деяких аспектах ця боротьба триває й далі у країні, яка й сама бореться за те, щоб стати по-справжньому незалежною, демократичною і процвітаючою.

Примітки:

1. Гасюк, Богдан. "20-ліття відродження Пласту в Україні", 1-а частина, «Пластовий шлях», 2009, ч.1, ст. 16–17
2. Гасюк, Богдан. "20-ліття відродження Пласту в Україні", 2-а частина, «Пластовий шлях», 2009, ч.1, ст. 19
3. www.100krokiv.info надає інформацію про відновлення Пласту в Україні у 1989–1991 рр.
4. Мохнатий, Михайло. "Український Пласт і Світове Скавтське Бюро", «Пластовий шлях», 1998, ч.4, ст.14–15

5. Гаврилюк, Орест. "До редакції «Пластового шляху» у Лаврентіївці", «Пластовий шлях», 1998, ч.4, ст.16
6. Гарматій, Андрій. "Скаути України". Хто вони?" «Пластовий шлях», 1998, ч.4, ст.17
7. Гасюк, Богдан. "Сепаратні" переговори", «Пластовий шлях», 1998, ч.4, ст.18–19
8. Кияк, Наталія. "100-ліття скавтінґу – "Один світ – одна обіцянка", «Пластовий шлях», 2007, ч.4, ст.21
9. Вікіпедія, "Національна організація скаутів України"

* * *

Післяслово

Таня Джулинська

Як довідався світ після Майдану (Революції Гідності) 2013–2014 рр., від 1990 р. Україною правила олігархічна клептократія, що інколи виявляла нещире бажання стати орієнтованою на Європу країною, але здебільшого вела проросійську політику. Таким ідеалістичним і патріотичним організаціям, як Пласт, доводилося вести постійну боротьбу, долаючи чимало викликів лише для того, щоб мати можливість і далі існувати й розвиватися.

У 2012 р. Пласт відзначав 100-ліття від свого заснування. Святкування, координацією яких займався діловод ГПБ Орест Джулинський, відбулися в цілому світі. Це були спеціальні програми, табори, пісні, фільми і публікації. Зокрема, вийшов "Альманах 100-ліття Пласту" [голова Редакційної комісії Ярослава Парахоняк-Рубель, головний редактор Юрій Леськів], що складався з 890 сторінок. Було виготовлене знамено з прапорців усіх країн, де існує Пласт. Це ювілейне знамено подорожувало з країни до країни, прибувши нарешті до Львова, де воно було урочисто представлене на ЮМПЗ-2012.

В Україні святкування пройшли певною мірою двозначно. З одного боку уряд і всі скаутські організації відзначали 100-ліття скаутського руху, майже не згадуючи про Пласт (попри той факт, що тільки історія Пласту мала свій початок у 1912 р.). Та в той же час сам Пласт відсвяткував 100-ліття свого існування низкою різноманітних програм, кульмінацією яких стало проведення дуже успішної і добре розрекламованої двотижневої ЮМПЗ, на яку з'їхалося 1825 учасників, включно з 424 представниками діаспори. Зрілість організації Пласт України проявлялася у високому рівні підготовки й організації

Зустрічі, для проведення якої було зібрано тисячі доларів від місцевих спонсорів, а отже не було потреби в жодних дотаціях від діаспори. Проте, крім директора Євразійського скаутського бюро на Зустріч не приїхав жоден офіційний представник від СОСР, а з країн, асоційованих з СОСР, було лише декілька скаутів з Польщі, США, Молдови, Росії, Угорщини і Казахстану. Пластуни були розчаровані. Пласт завжди прагнув бути на світовій сцені, а домовленість з НОСУ не задовольняла нікого. Дехто вважав, що за участь було заплачено надто високу ціну, враховуючи компроміси, на які довелося піти, тоді як інші бажали забезпечити бодай якийсь зв'язок з міжнародним скаутським рухом. Ніхто не знав, чого очікувати від майбутнього, але кожен тим чи іншим способом був готовий боротися за досягнення мети.

Після Помаранчевої революції уряд Віктора Януковича був авторитарніший, корумпованіший і більш проросійський за всі інші уряди від 1990 р. Дорослі пластуни були в авангарді проєвропейського руху. Під час і після Євромайдану вони брали активну участь у всіх подіях, підтверджуючи таким чином вклад Пласту у виховання доброчесних громадян. Та водночас країна зазнавала економічних труднощів, а коли самовіддані пластуни відгукувалися на заклик захищати демократію й людські права – включно з тим, що йшли волонтерами на війну, ризикуючи, а часто й жертвуючи своїм життям – ставало дедалі важче знаходити провідників, що займалися б роботою організації.

Як це траплялося неодноразово в його історії, Пласту в Україні доводилося боротися в новому, хоч і позитивному в багатьох аспектах, оточенні. Та ті, хто на власному досвіді пережив усі злети й падіння Пласту, ні на мить не сумніваються, що організація завжди буде спроможна подолати всі перешкоди й виклики.

Ювілейні Міжкрайові Пластові Зустрічі (ЮМПЗ)

1947 Німеччина, Міттенвальд

Примітка: Ця подія називалася Святом Весни, хоч фактично це була перша пластова зустріч, важливість якої полягала ще в тому, що вона була організована біженцями в таборах Ді-Пі всього лише через два роки після війни.

1957 Канада, “Пластова Січ”
1962 США, “Вовча тропа”
1967 Канада, “Батурин”
1971 США, “Вовча тропа”
1978 Канада, заповідник "Село спадщини української культури", Альберта (*МПЗ*)
1981 Австралія, "Сокіл"
1982 США, “Вовча тропа”
1983 Німеччина, урочище "Гохлянд"
1986 Австралія, "Бескид"
1987 Канада, “Пластова Січ”
1992 США, “Вовча тропа”
1998 Канада, оселя-кемпінг “Український парк”, Манітоба
2002 Україна, Свірж
2007 Канада, “Пластова Січ”
2012 Україна, Львів
2017 Німеччина, урочище "Гохлянд"

ЛІТТЯ ПЛАСТУ
МПЗ
1967

'78
ЮМПЗ

ЛІТТЯ
ПЛАСТУ
ПЛАСТ В АВСТРАЛІЇ
СОЛТА • 1981-7

ВОВЧА ТРОПА
14-22 VIII
ЮМПЗ
1982

70
ЮМПЗ · 1983
НІМЕЧЧИНА

ЕЕСКИЙ
1986-87
75 ЛІТТЯ ПЛАСТУ
ПЛАСТ В АВСТРАЛІЇ

1911 1986
КАНАДА 8-23.VIII.87

ОДИН СВІТ · ОДИН ПЛАСТ · 1992
ВОВЧА ТРОПА

ЮМПЗ
1998
50 ЛІТТЯ
ПЛАСТУ В КАНАДІ

90
ПЛАСТ · 2002
УКРАЇНА-ЮМПЗ

ЮМПЗ
1912
2007
КАНАДА
4-19.VIII
95
ЛІТТЯ
ПЛАСТУ

СТОЛІТТЯ
ПЛАСТУ
1911-2011/12

Офіційне відкриття у Львові Ювілейної Міжкрайової Пластової Зустрічі (2012 р.) з нагоди 100-ліття Пласту.

Розділ двадцятий
Конференція Українських Пластових Організацій (КУПО)

Таня Джулинська

Історія Пласту, представлена в цій книжці, відображає історію пластових організацій у різних країнах, де вони діяли, але не в повній мірі розкриває історію "Конференції Українських Пластових Організацій" (КУПО), створеної в 1954 р. Важливо зазначити, що до 1954 р. завжди в якійсь країні перебував загальний світовий провід Пласту, визнаний іншими як головний. Між 1912 і 1943 роками цей провід перебував на українській землі, в окупованій Польщею Галичині. Під час Другої світової війни провідники Пласту еміґрували й у 1945 р. зібралися заново в Німеччині, в таборах Ді-Пі. Там вони назвали новостворену організацію іменем, яке звикли вживати українські пластуни, що жили за кордоном – СУПЕ. Його екзекутива, Команда СУПЕ, була пізніше реорганізована з поділом на виборну Головну Пластову Раду (ГПР) і призначувану ГПРадою Головну Пластову Старшину (ГПС). Центральний провід приймав рішення стосовно структури, програмування, символіки, видавництв, джемборі та комунікації з СОСР і всіма відповідними політичними органами. Коли наприкінці

Пластове Джемборі в Україні (2002 р.). Національні прапори країн, у яких існують пластові організації.

V Збори КУПО в Торонто (1970 р.).

1940-х рр. почалася післявоєнна еміґрація, ГПС призначив окремих уповноважених для заснування й розбудови пластових організацій у всіх інших країнах, але ГПР залишалася в Німеччині.

У 1954 р. пластові організації були вже створені в Аргентині, Австралії, Канаді, Великобританії, Німеччині та США. Стало очевидною потреба "парасолькової" організації для координації їхньої діяльності та прийняття спільних для всіх рішень. На зборах 1954 р. в Ніаґара-Фоллс замість СУПЕ було створено КУПО. З часом було схвалено статут, що визначав цілі, обов'язки й форми управління новою пластовою структурою. Загалом що три роки мали проводитися Збори для прийняття важливих рішень, а в період між Зборами мали діяти ГПР і виконавчий орган КУПО – Головна Пластова Булава (ГПБ). У додаток до самих членів ГПБ, булава мала створювати на постійній або тимчасовій основі підкомітети для керування такими галузями, як вишколи виховників, видавнича справа, розробка програм, джемборі й нагороди. Ці підкомітети мали набирати членів з різних країн.

На початках деякі програми не тільки створювалися, але й виконувалися на цьому рівні, але з часом їхнє виконання доручалося Крайовим Пластовим Старшинам (КПС), які могли модифікувати програми в залежності від потреб своїх громад. Зокрема, це стосувалося вишкільних курсів і таборів.

Для реалізації будь-яких важливих змін вони мали бути схвалені на Зборах КУПО абсолютною більшістю голосів (2/3), а тоді ратифіковані на щорічних загальних зборах двома третинами країн, у яких перебуває Пласт, також абсолютною більшістю голосів. Таким чином у статуті КУПО було зафіксоване упереджене ставлення до змін.

У 1954 р. і деякий час після цього осідок проводу знаходився у Сполучених Штатах, і більшість членів екзекутиви також були з цієї країни. З часом осідок по черзі переходив з Америки (Нью-Йорк) до Канади (Торонто) і назад, зберігаючи постійне представництво від обидвох країн. Після прийняття в 1994 р. нових пластових організацій з України, Польщі та Словаччини і з появою доступних електронних засобів комунікації, склад екзекутиви мінявся, проте американські члени Пласту роками домінували у світовій екзекутиві (ГПР і ГПБ).

Пласт України був прийнятий до КУПО в 1994 р. Олег Покальчук несе прапор Пласту України.

Від самого початку головною метою КУПО було втримати єдність Пласту, намагаючись одночасно пристосуватись до обставин, що постійно мінялися. Безсумнівно, що він мав би бути керівним органом, відповідальним за пластову ідеологію, структуру і програми, але за своєю структурою КУПО міг інтерпретуватися також як координаційний орган. З часом це призвело до численних дискусій і суперечливих трактувань.

Протягом років робилися спроби адаптуватися до мінливих обставин, попри зафіксоване в статуті упереджене ставлення до змін. Думки, відмінні від усталених, приходили не тільки від представників нових поколінь, але й від груп пластунів з різних країн, де розвинулися інші форми корпоративної культури. Загалом, пропозиції змін надходили насамперед від канадських членів Пласту, тоді як американські пластуни – зокрема, ті що займали посади в проводі – були значно консервативніші. Серед обговорюваних тем були такі:

- Яка відповідальність пластунів перед “Україною” порівняно з країною, де вони народилися, або отримали громадянство, і як це найкраще виявляти?

XII Збори КУПО в Нью-Джерсі, США (1994 р.).

- Що означає вживання слова "Україна" у Пластовій Присязі, якщо такої незалежної країни, фактично, не існує?
- Асиміляція і дедалі гірший ужиток української мови (як мови Пласту).

Ніхто не заперечував, що місія Пласту полягає в активній підтримці української справи і вихованню збалансованих, відповідальних, соціально свідомих особистостей, але розбіжності полягали в питанні,

Пластова Присяга

У Статуті, схваленому КУПО в 1954 р., обумовлено, що трьома головними обов'язками пластуна і пластунки є такі:

1. Бути вірним Богові й Україні;
2. Помагати іншим;
3. Жити за Пластовим Законом і слухатись пластового проводу.

Точні слова Пластової Присяги і Закону мінялися в різні часи і в різних місцях упродовж історії Пласту, хоч їхня суть залишалася незмінною. Походження точних слів, формату і чинників, що впливали на зміни в тексті Присяги не досліджувалися. Проте немає сумніву, що слово "Україна" незмінно вживалося навіть тоді, коли країни з такою назвою, фактично, не існувало. З цим поставало питання про відповідальність пластунів перед "Україною" і тією країною, де вони народилися або отримали громадянство, і яким чином це треба було виявляти.

Текст Присяги такий:

Присягаюсь своєю честю, що робитиму все, що в моїй силі, щоб бути вірним Богові й Україні, помагати іншим, жити за Пластовим Законом і слухатись пластового проводу.

на чому треба зосереджуватися насамперед. Також усі погодилися, що самовиховання має фундаментальне значення для Пласту, але думки різнилися щодо специфіки цього терміну. Не викликало жодних суперечок тільки ставлення до пластової символіки. Серйозні зміни не вимагалися, і виглядало, що всі поділяли єдину думку в цьому питанні.

Завжди точилися дискусії щодо запропонованих змін до пластової організаційної структури, уладів, програм і системи управління, а з часом дійсно вносилися певні зміни в правильники, проби і вмілості. Але, враховуючи відмінності між країнами-членами КУПО через різницю оточень і культур, так сталося, що на практиці фактичні зміни робили такі країни, як Канада – особливо стосовно вишкільних програм для пластунів на різних рівнях. Україна також внесла деякі зміни. На практиці, звичайно, пластові провідники усіх рівнів і в усіх країнах на свій лад інтерпретували пластові правильники, проби і вмілості. І хоч офіційні зміни, зроблені КУПО, добре задокументовані, фактичні зміни не досліджувалися.

Конґреси

Другий Конґрес проходив у 1967 р.

Для сприяння реалізації рішень КУПО Пласт скликав Конґреси, яких уже відбулося п'ять. Обговорювані теми були пов'язані насамперед з теоретичними та ідеологічними принципами, якими має керуватися Пласт, і методологіями, що мають для цього застосовуватися. У багатьох випадках принципи підтверджувалися після деяких запропонованих специфічних інтерпретацій. Конґреси мали право укладати резолюції для подальшого голосування на КУПО.

Важливою темою, що дискутувалася і була вирішена, стало підтвердження ідеї "вічної діаспори" – тобто, Пласт не повинен був припинити своє існування за кордоном навіть тоді, коли він був би відновлений у незалежній Україні. Це рішення зобов'язувало до активної діяльності в країнах, де жили пластуни. Постійно обговорювалися питання асиміляції та вжитку української мови, але ці проблеми було неможливо розв'язати. Українська мова, якщо на те пішло, залишається й досі офіційною мовою Пласту (за кордоном), і активне просування української справи, особливо в галузі української освіти, є й надалі відповідальністю кожного пластуна.

Пласт у діаспорі та концепція "Двох батьківщин"

Стикаючись із мінливістю зовнішніх обставин, Пласт намагався не відходити від своїх фундаментальних принципів і водночас реагувати на зміни потреб і зацікавлень своїх членів. Широкі питання місії Пласту і нових програмних директив обговорювалося на міжкрайових Пластових Конґресах. На Другому Пластовому Конґресі, що відбувався в 1966–1970-х рр., точилися гострі дебати щодо майбутнього Пласту, висвітлюючи зростаючі розбіжності між консерваторами і реформаторами.

Консервативні члени крайових організацій Пласту чинили опір будь-яким змінам, стверджуючи, що Пласт існуватиме й далі лише в тому випадку, якщо його провідники збережуть не тільки ідеї, але й принципи і правила, встановлені його засновниками. Вони приділяли основну увагу відданості, жертовності, відповідальності, служінню та присвяті нації.

Інші ж очільники вважали, що без застосування нових базових принципів, що братимуть до уваги нові обставини, в яких тоді існував Пласт, організація приречена до занепаду. Вони запропонували концепцію "Двох батьківщин", що віддзеркалювала реалії життя в діаспорі. Принципи культурної й національної ідентичності поєднувалися у неконфліктний спосіб з політичною й соціальною відповідальністю в країнах, де знаходився Пласт. На Другому Пластовому Конґресі (1966–1970) концепцію "Двох батьківщин" було схвалено в якості нової інтерпретації обов'язку пластуна бути вірним Україні.

Після відновлення Пласту в Україні (див. 19 розділ), організація підтвердила свою давню офіційну позицію про те, що хоч політична активність окремих членів може схвалюватися, однак партійній політичній діяльності як такій у Пласті не може бути місця. У той час КУПО також наголосила на тому, що Пласт в Україні належить до європейської групи скаутських організацій. Під час Конґресів обговорювалися пропозиції стосовно втілення цих принципів на практиці, але різні пластові громади світу насамперед зосереджували увагу на боротьбі з власними специфічними проблемами у власних специфічних обставинах.

Література:

1. «Альманах 100-ліття Пласту» (Нью-Йорк–Торонто–Львів 2012)

Збори		Конґреси	
		I. 1948	Ашафенбурґ (Німеччина)
I.	1954 Ніаґара-Фоллс, пров. Онт.		
II.	1957 Ніаґара-Фоллс, пров. Онт.		
III.	1964 «Союзівка», шт. Нью-Йорк	II. 1965–1970	1966 Албані, шт. Нью-Йорк*
IV.	1967 Албані, шт. Нью-Йорк		
V.	1970 Торонто		1970 Торонто**
VI.	1973 Детройт		
VII.	1976 «Союзівка», шт. Нью-Йорк		
VIII.	1979 «Союзівка», шт. Нью-Йорк		
IX.	1982 «Союзівка», шт. Нью-Йорк	III. 1984–1991	1984 «Союзівка», шт. Нью-Йорк
			1986 Гамільтон, пров. Онтаріо
			1987 «Пластова Січ», пров. Онт.
X.	1988 Торонто		1988 Торонто
XI.	1991 Іст-Гановер, шт. Нью-Джерсі		1991 Іст-Гановер, шт. Нью-Джерсі
XII.	1994 Іст-Гановер, шт. Нью-Джерсі		
XIII.	1997 Іст-Гановер, шт. Нью-Джерсі	IV. 1997–2003	1997 Іст-Гановер, шт. Нью-Джерсі
XIV.	2000 Київ		2000 Торонто
XV.	2003 Київ		
XVI.	2006 Київ	V. 2006–2013	2006 Київ
XVII.	2009 Торонто		2009 Торонто
XVIII.	2013 Іст-Гановер, шт. Нью-Джерсі		

* Створено Конґресову Комісію

** Створено Дослідно-Планувальну Комісію

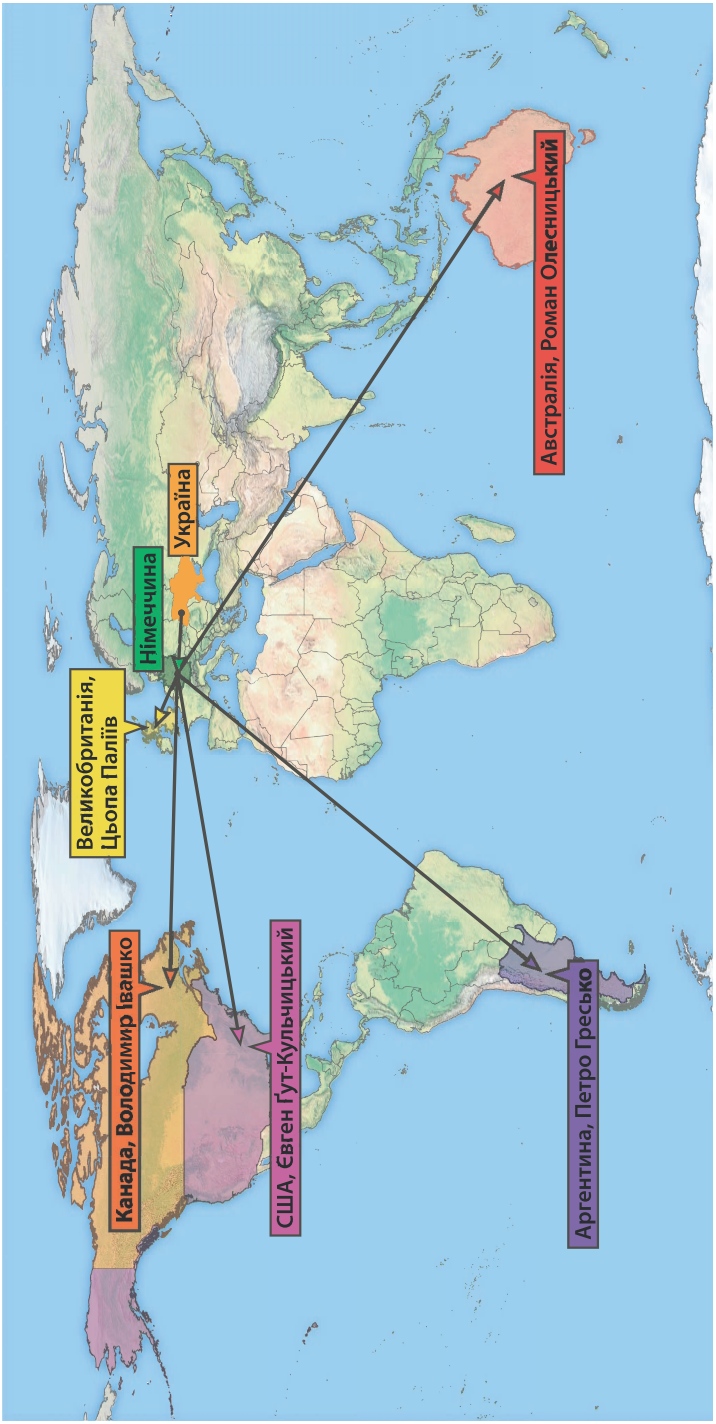

Післявоєнне поширення Пласту в чотирьох континентах, з іменами уповноважених: Канада, Володимир Івашко; США, Євген Ґут-Кульчицький; Аргентина, Петро Ґресько; Великобританія, Цьопа Паліїв; Австралія, Роман Олесницький; Німеччина; Україна.

Післяслово: Пластові пісні

Від часу свого заснування в 1912 р. Пласт поділяв усі основні засади світового скаутського руху, такі як патріотизм, теїстичний світогляд і акцент на молоді. Ці фундаментальні принципи були цілком прийнятні й заохочувані в будь-якій суверенній державі, але, поза сумнівом, вважалися б небажаними й загрозливими для репресивних режимів, що прагнули підкорити поневолені нації.

Неодноразово підкреслювалося, що перед тим, як Україна здобула в 1991 р. незалежність унаслідок розпаду Радянського Союзу, її вороги вважали найпотужнішим бастіоном української нації проти асиміляції та найнезламнішим оборонцем культурної ідентичності й національних прагнень три організації: українську церкву, НТШ/УВАН і Пласт.

Хтось може запитати, а що саме підтримує стійкість духу Пласту, щоб бути приналежним до такої могутньої когорти. Поза сумнівом, його ідеали й методологія витримали випробування часом, але є ще один додатковий елемент, завдяки якому Пласт стає особливо привабливим – практично безперервна і постійна присутність співу, чи то на збірках, під час сходин, у мандрівці або при ватрі.

Українські календарі – церковний і народний – насичені численними святами, що відзначаються колядками та щедрівками, гагілками й купальськими піснями, а також молитвами. Тут варто зазначити, що усі пластові збірки – на рівні станиць або уладів та щоденно в таборі – незмінно відкриваються і закриваються співаними молитвами. Більшість останніх виконуються на мелодіях традиційних церковних гімнів зі словами, спеціально написаними для Пласту. А новацький

Пластунки водять гаївки під час Першої ЮМПЗ в Північній Америці на "Пластовій Січі" (1957 р.).

Пластунки колядують у Львові.

улад, зокрема, має свої власні молодіжні версії співаних ранкових і вечірніх пластових молитов.*

До цього треба додати буквально сотні українських народних пісень, а також і популярних авторських пісень й навіть відомих рок- і поп-пісень (з різних країн, хоча здебільшого американських), до яких складено українські слова, котрих завзято вивчають та співають пластуни усіх уладів. Проте вивищується над ними всіма незрівняна колекція пісень, написаних спеціально для Пласту – це його зворушливі гімни,** а також пісні, що оспівують пластові ідеали, новацьке й юнацьке життя, та насамперед улюблені пісні різних пластових куренів, що стали широко популярними в українській громаді, далеко за межами самої організації.

Без українських пісень Пласт не був би Пластом.

---

* "Царю небесний", ранкова молитва УПЮ, офіційно прийнята в 1957 р., з мелодією традиційного церковного гімну і пластовим текстом невідомого автора; "Отче наш", вечірня молитва УПЮ, мелодія і дещо змінені слова приписуються д-ру Арсену Річинському; "Сині дзвіночки", ранкова молитва УПН, офіційно прийнята в 1957 р., з мелодією традиційного церковного гімну і словами невідомого автора; "Боже, що дав нам цю днину", вечірня молитва УПН, офіційно прийнята в 1957 р., з мелодією традиційного церковного гімну і словами невідомого автора.

** Пластовий гімн "Цвіт України і краса", з музикою Я.Ярославенка і словами "Дрота"; гімн закарпатських пластунів "Гей, пластуни", з музикою Я.Ярославенка і словами С. Черкасенка; новацький гімн "Ми діти українські" з музикою Я.Барнича і словами Я.Славутича.

Інколи українці в діаспорі трохи з жалем міркують, що їхні батьки, не записавши їх до Пласту, позбавили їх нагоди вивчити безліч українських пісень. Отож, оцінюючи роль Пласту у збереженні української національної ідентичності і зв'язків з Батьківщиною впродовж десятиліть його існування за кордоном, годі нехтувати потужний вплив української поезії й музики. І навіть сьогодні мета Пласту, що полягає у вихованні патріотичної, відданої й оптимістичної молоді, реалізується великою мірою завдяки дивовижному дару української пісні.

Література:

1. Дитиняк, М. "Пісня – важливий виховний чинник пластування", «Пласт в Едмонтоні, 1948–1998» (Едмонтон 1998), ст.19–24
2. Пясецький, Ю. "Пісня", «Сходини юнацького гуртка» (1957). На мережі http://proba.plast.te.ua/activities/pisnya-na-plastovyh-shodynah/
3. Савчин, Х. (ред). «Гомін по верхах: Співаник […] виданий з нагоди 125-ліття поселення українців в Канаді» (Монреаль 2016)
4. Костів М. "Генеза і розвиток пластової пісенності", «Вісник Львівського Ун-ту». Серія філол. 2007. вип.41. ст.240–47.

Спів під час прощальної ватри КПТ на скаутській оселі "Авакамені Міно" у Квебеку (2000 р.) ведуть Микола Білаш і Оленка Сливинська.

Пластуни розгорнули знамено до 100-ліття Пласту на таборі в урочищі "Гохлянд" біля Кеніґсдорфа (2011 р.).

Голови Головної Пластової Булави

1954 – пл.сен. Яро Гладкий
1958 – пл.сен. Осип Бойчук
1962 – пл.сен. Яро Гладкий
1967 – пл.сен. Юрій Ференцевич
1970 – пл.сен. Василь Палієнко
1973 – пл.сен. Роман Рогожа
1976 – пл.сен. Любомир Романків
1980 – пл.сен. Любомир Романків
1984 – пл.сен. Василь Янішевський
1988 – пл.сен. Орест Гаврилюк
1991 – пл.сен. Орест Гаврилюк
1994 – пл.сен. Юрій Слюсарчук
1997 – пл.сен. Людмила Дармограй
2000 – пл.сен. Ярослава Рубель
2003 – пл.сен. Ярослава Рубель
2006 – пл.сен. Володимир Базарко
2009 – пл.сен. Володимир Базарко
2013 – пл.сен. Марта Кузьмович
2016 – пл.сен. Марта Кузьмович

Голови КПС Австралії

01-ий КПЗ	1950	пл. сен. Роман Олесницький
02-ий КПЗ	4–5 жовтня 1952	пл. сен. Ерест Бурачинський
03-ий КПЗ	2–3 жовтня 1954	пл. сен. М Маренін
04-ий КПЗ	1956	пл. сен. А Жуківський
05-ий КПЗ	27–29 березня 1959	пл. сен. А Жуківський
06-ий КПЗ	31 березня – 01 квітня 1961	пл.сен. М Осідач
07-ий КПЗ	30 грудня 1962 – 01 січня 1963	пл. сен. Ю Семків
08-ий КПЗ	16–18 квітня 1965	пл. сен. Ю Семків
09-ий КПЗ	02 вересня 1967	пл. сен. Ю Семків
10-ий КПЗ	24–25 січня 1970	пл. сен. І Гриневич
11-ий КПЗ	30 грудня 1971	пл. сен. І Гриневич
12-ий КПЗ	24–25 березня 1973	пл. сен. Ю Овчаренко
13-ий КПЗ	05–06 червня 1975	пл. сен. А Жуківський
14-ий КПЗ	11–12 червня 1977	пл. сен. В Гладкий
15-ий КПЗ	16–17 червня 1979	пл. сен. Б Тарнавський
16-ий КПЗ	01–02 серпня 1981	пл. сен. Б Тарнавський
17-ий КПЗ	25–26 лютого1984	пл. сен. О Голубович
18-ий КПЗ	1987	пл. сен. Юрій Суховерський
19-ий КПЗ	10–12 червня 1989	пл. сен. Б Яськевич
20-ий КПЗ	08–09 червня 1991	пл. сен. А Овчаренко
21-ий КПЗ	02–03 жовтня 1993	пл. сен. І Цабанюк
22-ий КПЗ	07–08 жовтня 1995	пл. сен. Ю Семків
23-ий КПЗ	22 листопада 1997	пл. сен. Ю Семків
24-ий КПЗ	03 липня 1999	пл. сен. Ю Семків
25-ий КПЗ	22 липня 2001	пл. сен. Б Гузій
26-ий КПЗ	14 серпня 2003	ст. пл. Симон Когут
27-ий КПЗ	17–18 вересня 2005	ст. пл. Симон Когут
28-ий КПЗ	10 листопада 2007	ст. пл. Симон Когут
29-ий КПЗ	30 січня 2010	ст. пл. Пилип Ботте
30-ий КПЗ	17–18 листопада 2012	ст. пл. Пилип Ботте
31-ий КПЗ	13–14 вересня 2014	ст. пл. Пилип Ботте
32-ий КПЗ	12 листопада 2016	ст. пл. Пилип Ботте

Голови КПС Арґентини

1949 – пл.сен. Петро Ґресько
1951 – пл.сен. Петро Ґресько
1954 – пл.сен. Богдан Галайчук
1956 – пл.сен. Михайло Василик
1959 – пл.сен. Мирослава Кльось
1961 – пл.сен. Мирослава Кльось
1964 – пл.сен. Ростислав Ільницький
1966 – пл.сен. Ростислав Ільницький
1968 – пл.сен. Михайло Василик
1970 – пл.сен. Іриней Липинський
1972 – пл.сен. Іриней Липинський
1977 – пл.сен. Ігор Василик
1979 – пл.сен. Віктор Аґрес
1981 – пл.сен. Віктор Аґрес
1984 – пл.сен. Володимир Іваник
1986 – пл.сен. Віктор Аґрес
1988 – пл.сен. Роман Селянський
1990 – пл.сен. Віктор Аґрес
1993 – пл.сен. Володимир Іваник
1995 – пл.сен. Марія Литвин
1997 – ст.пл. Андрій Аґрес
1999 – ст.пл. Андрій Аґрес
2001 – ст.пл. Адріян Липинський
2003 – ст.пл. Степан Липинський
2005 – ст.пл. Степан Липинський
2007 – пл.сен. Юрій Назарик
2009 – пл.сен. Андрій Аґрес
2011 – пл.сен. Ксеня Балук
2013 – пл.сен. Юрій Назарик
2015 – пл.сен. Андрій Василик
2017 – пл.сен. Мар’яна Андрусяк

Голови КПС Польщі

I	30 грудня 1990	ст. пл. Петро Тима
II	30 грудня 1992	ст. пл. Петро Тима
III	12 лютого 1995	ст. пл. Петро Тима
IV	2 березня 1997	ст. пл. Мирослава Борова
V	14 березня 1999	ст. пл. Мирослава Борова
VI	25 березня 2001	ст. пл. Мирослава Борова
		(в.о.) ст.пл. Ірина Борущак
VII	7-8 жовтня 2006	ст. пл. Маріюш Баб’як
VIII	13 грудня 2008	ст. пл. Аркадій Путько
IX	11 лютого 2012	ст. пл. Ігор Горків
X	13 грудня 2014	ст. пл. Ігор Горків
XI	3 грудня 2016	ст. пл. Олена Боднар

Голови КПС США

	1949	не назначено
I	1951	Евген Кульчицький-Ґут
II	1953	Мирослав Раковський
III	1955	Богдан Кравців
IV	1957	Ярослав Падох
V	1960	Ольга Кузьмович
VI	1963	Юрій Ференцевич
VII	1965	Юрій Ференцевич
VIII	1967	Ярослав Бойдуник
IX	1969	Ярослав Бойдуник
X	1971	Павло Дорожинський
XI	1973	Павло Дорожинський
XII	1975	Андрій Мицьо
XIII	1977	Андрій Мицьо
XIV	1979	Евстахія Гойдиш
XV	1981	Евстахія Гойдиш
XVI	1983	Евстахія Гойдиш
XVII	1985	Ігор Сохан
XVIII	1987	Ігор Сохан
XIX	1989	Ольга Кузьмович
XX	1991	Ольга Кузьмович
XXI	1993	Юрко Савицький
XXII	1995	Зенон Голубець
XXIII	1997	Борис Павлюк
XXIV	1999	Борис Павлюк
XXV	2001	Ігор Микита
XXVI	2003	Ігор Микита
XXVII	2005	Марта Кузьмович
XXVIII	2007	Петро Ставничий
XXIX	2009	Петро Ставничий
XXX	2011	Христя Кохан
XXXI	2013	Христя Кохан
XXXII	2014	Христя Кохан
XXXIII	2015	Юрко Гук
XXXIV	2016	Юрко Гук
XXXV	2017	Юрко Гук

Голови Пласту України

1990 – Брюховичі біля Львова – Всеукраїнські установчі збори
18–19 травня Тимчасова всеукр. координаційна КПР – **Олег Покальчук**

1990 – Моршин – спроба КПЗ, 19–21 жовтня
тимчасова КПР з 5 комісій без визначеного голови

1991 – Івано-Франківськ – 1 КПЗ, 12–13 квітня
КПР – голова пл.сен. Богдан Генега, ЛЧ
КПС – пл.сен. Олег Покальчук, ЧК **(голова Пласту)**

1992 – Тернопіль – 2 КПЗ, 4–5 квітня, з нагоди 80-ліття Пласту
КПР – пл.сен. Олег Покальчук, ЧК
КПС – пл.сен. Олесь Криськів, ЧМ **(голова Пласту)**

1993 – Львів, 3 КПЗ, 19–21 листопада
КПР – пл.сен. Олесь Криськів, ЧМ
КПС – пл.сен. Віталій Окуневський, ЦМ **(голова Пласту)**

1995 – Львів, 4 КПЗ, 24–26 листопада
КПР – пл.сен. Олесь Рокіцький
КПС – пл.сен. Вячеслав Стебницький, V **(голова Пласту)**

1997 – Брюховичі, 5 КПЗ, 27–30 листопада
КПР – пл.сен. Богдан Гасюк, V
КПС – ст.пл. Андрій Гарматій, V **(голова Пласту)**

1999 – Київ, 6 КПЗ, 19–21 листопада
КПР – пл.сен. Лев Захарчишин, V **(голова Пласту після зміни в Статуті)**
КПС – ст.пл. Андрій Гарматій, V

2002 – Київ, 7 КПЗ, 19–21 квітня
КПР – пл.сен. Лев Захарчишин, V **(голова Пласту)**
КПС – ст.пл. Андрій Гарматій, V; від жовтня 2002 – пл.сен. Оксана Заліпська

2004 – Київ, 8 КПЗ, 23–25 квітня
КПР – пл.сен. Олександр Сич **(голова Пласту)**
КПС – пл.сен. Оксана Заліпська, від січня 2005 – пл. сен. Наталя Кияк (з цього часу голови КПС призначаються КПР після відкритого конкурсу)

2006 – Київ, 9 КПЗ, 15–16 квітня
КПР – пл.сен. Богдан Гаврилишин **(голова Пласту)**
КПС – ст.пл.скоб Костянтин Яковчук-Басараб

2008 – Київ, 11 КПЗ, 5–6 квітня
КПР – пл.сен. В'ячеслав Стебницький **(голова Пласту)**
КПС – Віталій Шпак

2010 – 12 КПЗ, 19–21 лютого
КПР – пл.сен. Ігор Фіґлюс, ПБ; після вересня 2011 перебрали спільно члени ради пл.сен. Юрко Юзич, ОЗО, пл.сен. Роман Орищенко, ОЗО, ст. пл. Микола Музала, V **(голови Пласту)**
КПС – ст.пл.скоб Дмитро Колесник, СМ

2013 – 13 КПЗ, 16 березня
КПР – ст.пл. Ярослав Юрчишин, ОЗО **(голова Пласту)**
КПС – ст.пл.скоб Дмитро Колесник, СМ

2015 – Київ, 14 КПЗ, 5 грудня
КПР – ст.пл.вірл. Оля Герус, ЧоК
КПС – ст.пл.скоб Станіслав Андрійчук, ЦМ **(голова Пласту; знову обирається на КПЗ)**

2018 – Київ, 15 КПЗ, 24-25 листопада
КПР – пл.сен. Юрій Юзич, ОЗО
КПС – пл.сен. Станіслав Андрійчук, ЦМ

Джерела і додаткова література

www.100krokiv.info (надає інформацію про відновлення Пласту в Україні в 1989–1991)
"*50-ліття Пласту у Великій Британії*", 1948–1998 (Лондон 1999)
"Альманах 100-ліття Пласту" (Нью-Йорк – Торонто – Львів 2012)
Білостоцький, Тиміш. "Спогади" (Львів 2000)
Boy Scouts of America. "*Fieldbook*" (3rd edn, Irving TX 1984)
http://vydavnytstvo.plastscouting.org
Витанович Галібей, Арета. Гей, життя ти наше юне, молоде, "Міттенвальд 1946–1951" (Воррен, Мічиґан 2001), ст.462
"Вісті *з* українських земель", 16 березня 1932, ст.2
"Вогні". 1934, ч.9–10, ст.225
Гаврилюк, Орест. Відповідь ("До редакції "Пластового шляху" у Лаврентіївці"), "Пластовий шлях", 1998, ч.4, ст.16
Гайда, Ігор. Пласт у Бельгії, "Альманах 100-ліття Пласту" (Нью-Йорк – Торонто – Львів 2012), ст. 196
Гарматій, Андрій. Скаути України: Хто вони?, "Пластовий шлях", 1998. ч.4, ст. 17
Гасюк, Богдан. "Сепаратні" переговори, "Пластовий шлях", 1998, ч.4, ст.18
Гасюк, Богдан. 20-ліття відродження Пласту в Україні, 1-а частина, "Пластовий шлях", 2009. ч.1, ст.16
Гасюк, Богдан. 20-ліття відродження Пласту в Україні, 2-а частина, "Пластовий шлях", 2009. ч.2, ст.19
Гладкий, Я. Другий пластовий конґрес, "Пластовий шлях" 9 (1966), ч.2, ст.5. Онлайн на http://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/4599/file.pdf
Гойдиш, Є. […], "Пластовий листок" 171 (1985), ч.3, ст.16
Горбай, В. "Перший листопад 1918", ред. М.Гуцуляк (Київ: Либідь 1993), ст.232–40
Горняткевич, А., С.Юзик. "Столітнім шляхом: Український Пласт: Історія в датах." (Нью-Йорк – Торонто – Львів 2012)
Hornjatkevyč, A., S.Yuzyk. "*Centenary Path: Ukrainian Scouting Movement, a Chronological History*." (Philadelphia – Toronto – Lviv 2012)
Гримич, Марина. Субкультура Пласту, "Народна культура українців: Життєвий шлях людини". Том 2, Молодь, молодість, молодіжна субкультура. (Київ 2010), ст.219–341
Гуцуляк, М. (ред). "Перший листопад 1918 року на західних землях України" (Київ: Либідь 1993).
Ґут-Кульчицький, Євген. […], "Пластовий листок" 1 (жовтень 1949)

Джулинська, Таня. “Пластовий довідник” (3-є доповнене видання, Торонто 2008)
Дитиняк, М. Пісня – важливий виховний чинник пластування, “Пласт в Едмонтоні, 1948–1998” (Едмонтон 1998), ст. 19–24
Дмитренко, Г. Тайний Пласт перед війною, “Нова хата” 22 (1936), ст. 10–12
Довгович, Лев. Словаччина, “Альманах 100-ліття Пласту” (Нью-Йорк – Торонто – Львів 2012), ст. 318
“Дорога”, 1944, ч. 3, ст. 37
“Енциклопедія України” в 5 томах (Торонто 1984–1993). Онлайн на www.encyclopediaofukraine.com
Журавлі, “Пластовий вісник” 8 (1954)
Зарицька, Ольга. […], Молоде життя, 1931, ст.27
Івашко, Володимир, о. […], Пластовий вісник *11–12* (1949), ч.8–9
“Канадійський українець”, 1927 (том 17), ч.25
Кияк, Наталія. […], “Пластовий шлях”, 2007, ч.4, ст.21
Ковч, Христина. […], “Пластовий листок” 171 (1985), ч.3, ст.29–38
Корчинський, Володимир. […], “Українські вісті” (Едмонтон), 11 січня 1993
Костів, М. Пластові церемоніали, “Вісник Львівського університету – Серія філологічна” 43 (2010), ст. 331–38
Kroonenberg, Piet J. “*The Undaunted: The Survival and Revival of Scouting in Central and Eastern Europe*” (Geneva 1998)
Кубійович, Володимир. “Українці в Ґенеральній Ґубернії”, 1939–1941 (Чікаґо 1975)
Кузьмович, Ольга. […], “Пластовий листок” 114 (1969), ч.2, ст.11
———. […], “Пластовий листок” 191 (1993), ч.1, ст.4
Левицький, С. “Республіка за дротами” (Торонто 1983)
———. “Український пластовий улад *1911–1945 у* спогадах автора: Причинки до історії Пласту” (Мюнхен 1967)
Лужницький, О. […], “Америка”, 7 вересня 1965 р.
Luciuk, L.Y., I.Wynnyckyj (eds). “*Polyphony: The Bulletin of the Multicultural History Society of Ontario*” (1988)
Масник, Катя. […], “Пластовий листок” 182 (1989), ст.30–39
“*Mittenwald 1946–1951*” (Warren MI 2001)
Мохнатий, Михайло. Український Пласт і Світове скаутське бюро, “Пластовий шлях”, 1998, ч.4, ст.14
Pavlyshyn, Marko (ed). “*Ukrainian Settlement in Australia: Second Conference*” (Melbourne 1986)
Палієнко, В. [Василь] (ред). “Посібник зв’язкового” (Торонто – Нью-Йорк 1970)

Парахоняк-Рубель, Ярослава. “Пласт у Бразилії”, Альманах 100-ліття Пласту (Нью-Йорк – Торонто – Львів 2012), ст.198
Пеленська, І. і К.Бабяк (ред). “Стрийщина:Історично-мемуарний збірник”, том 1 (Нью-Йорк 1990). Онлайн на http://diasporiana.org.ua/ukrainica/6334-striyshhina-istorichno-memuarniy-zbirnik-t-1/
Перестюк, С. Вісті СУПЕ, 1993, ч.1, ст.6
Plast – Ukrainian Youth Association of Canada. “Submission to the Joint Parliamentary Committee of the Senate and the House of Commons on the Constitution of Canada”, 31 March 1971
“*Plast in Great Britain, 1948–1998: 50th Anniversary Publication*” (London 1999)
“Пласт на Закарпатті” (Ужгород 2012)
“Пластовий листок” 106 (1967), ч.2, ст.4–5
“Пластовий листок” 114 (1969), ч.2, ст.11
http://proba.plast.te/ua
Просвіта. “Календар 1936 р.” (Львів: Золотий Колос 1935)
Пясецький, Ю. […], Моє відношення до України і Канади, “Пластовий вісник” 11–12 (1949), ч.8–9, ст.15
———. Пісня, “Сходини юнацького гуртка” (1957). Онлайн на http://proba.plast.te.ua/activities/pisnya-na-plastovyh-shodynah/
Пясецький Ю., О.Тарнавський, “З перспективи п’ятнадцяти років” (Торонто 1963)
Савчин, Х. (ред). “Томін по верхах: Співаник […] виданий *з* нагоди 125-ліття поселення українців в Канаді” (Монреаль 2016)
Савчук, Борис. “Український Пласт, 1911–1939” (Івано-Франківськ 1996)
Свідзинська, Ольга. Пласт в Тунісі, “Альманах 100-ліття Пласту” (Нью-Йорк – Торонто – Львів 2012), ст.326
Світуха, Микола. Звіт голови КПС, “Пластовий вісник” […] (1967/8)
“Скарби часу”, ЮМПЗ (…1982)
Scouts Canada. “*Fieldbook for Canadian Scouting*” (Toronto 1990)
Содоль, Петро. З досвіду юнацького виховника, “Пластовий шлях” 170 (1984), ч.[?], ст.12–18
Софронів-Левицький, В. “Республіка за дротами” (Торонто 1983)
Subtelny, Orest. “*Ukraine, A History*” (4 edns, Toronto 1988–2009)
———. “*Ukrainians in North America*” (Toronto 1991)
Тисовський, Олександер. “Життя в Пласті” (3-тє доповнене видання, Торонто – Нью-Йорк 1969)
———. Зустріч, “Бюлетень ювілейної пластової зустрічі” 1 (Вінніпеґ 1961)

Fursenko, Frank Jaroslaw. "*Ukrainian Scouting: Plast Postal Issues and Badges*" (Norwood, SA 2012)
Хобзей, П. Таємний університет у Львові, "Україна: Наука і культура" (Київ) 1991, ч.25, ст.45–59
Шевченківський змаг, "Зустріч I-XII" (Вінніпеґ 1961)
Яремко, Р., М.Саляк, М.Добрянський. "Історія відновлення та діяльності Пласту в Німеччині в 1945–2010 рр."

Джерела фотографій

"Альманах 100-ліття Пласту" (Нью-Йорк – Торонто – Львів 2012)
Фотоархів Пласту Канади
Архів газети "Свобода" (Рома Гадзевич)
www.plastedmonton.org
Особисті архіви Мирона Баб'юка, Оксани Закидальської, Богдана Колоса, Юрія Кузьмовича, Адріяни Лугової, Юрія Лугового, Яреми Луціва, Юрія Мончака, Ореста М'ялковського, Лідії Палій, Ксені Пясецької, Любомира Романківа, Ольги Свідзинської, Ярослави Слиз-Панчук, В'ячеслава Стебницького, Христі Фединської та Галини Юник.

Іменний покажчик

А

Австралія xix, 151, 170, 177, 196, 199, 259, 281, 306, 310, 311, 329, 335, 354, 361, 363, 372, 382, 394, 398
Австрія xix, 95, 115, 117, 120, 121, 126, 151, 153, 155, 159, 164, 267, 284, 309, 324, 335, 345, 388
Аґрес Андрій 330, 411
Аґрес Віктор 411
Албані 207, 218, 219, 403
Аліскевич Андрій 78
Аліскевич Богдан 79
Аліскевич Ростислава 79
Алішкевич-Канюк Б. 94
Алґонквин, провінційний парк (Онтаріо) 251, 292
«Америка», газета 178, 193, 196, 221
Андерс ген. Владислав 299
Андрей (Шептицький), митрополит 21, 29, 32, 67, 71, 107, 232, 290, 357
Андрійчук, Станіслав 415
Андрухович Ярослав 310, 311, 318
Андрусяк Мар'яна 411
Андрушків, Богдан і Роман 160
Анохін А. 23
Антонець В. 54
Аргентина xix, 151, 170, 177, 196, 199, 259, 274, 327, 335, 362, 363, 382, 398
Артиш Марічка 359
Аскольдова могила 354
Атаманюк Тадимир 300
Ауґсбурґ 74, 133, 142, 143, 144, 145, 229, 331
Аушвіц (Осьвєньцім) 106
Ашаффенбурґ 126, 130, 131, 140, 403

Б

Баб'юк Мирон ii, xvii, 160, 281
Баб'як Маріюш 24, 123, 342, 412
Баб'як Павло 123
Бабій Олена 255
Баварія 118, 124, 332, 361
Бажанський М. 169, 174
Бажанський Михайло 92, 122, 126
Базарко Володимир 349, 351, 409
Байлова-Осінчук Ада 168
Байрак Любослав 251
Байройт 143
Балицька Н. 122
Балтимор 165, 220
Балтійські країни 177, 267
Балук Ксеня 411
Балущак Марко 255
Бандера Степан 113, 114, 147
Бані Мазурські 341
Банфф, національний парк Канади (Альберта) 251, 260
Баран Богдан 294
Баран О. 280
Барановський Р. 168
Баранський Роман 195
Бардин Ігор 255, 297
Барицька Женя 123
Барнич Ярослав 406
Бартин Олександра 347
Басараб Ольга 123, 291, 350
Батицька Марта 284
«Батурин», оселя 234, 248, 252, 270, 271, 289, 290, 291, 292, 349, 394
«Батькам про Пласт» 280
Баунд-Брук *див.* Савт-Баунд-Брук
Бахів О. 58
Бачинський Леонід 42, 60, 71, 76, 77, 78, 79, 84, 94, 107, 121, 122, 135, 143, 145, 194
Бачинський Маркіян 167
Бегені Б. 343
Бейден-Пауел Роберт 1, 4, 6, 7, 9, 10, 18, 19, 23, 37, 142, 143, 333, 380, 386
Белей Ярема 287
Бельгія 91, 152, 154, 308, 335, 338, 387, 388

Бень Тереса 203. *див. тж.* Шарк-Бень, Тереса
Бербенець В. 115
Берегове 75, 76
Бережани 36, 47
Бережницька Оксана 217
Бережницький Олександер 125, 158, 174
Береза Анна 82
Бересдорф Джон 386
Берлін 91
Берн 90, 91
Берхтесґаден 140
Бессарабія 223
«Бібліотека пластового виховника» 313
Бібрка 59, 60, 62
Бігун Андрій 202
Біла Церква 23
Біланюк о. Петро 297
Білаш Борислав 202, 255
Білаш Микола 407
Білаш Радомир 269
Білгород-Дністровський 380
Біленький Ф. 61
Білий Бір 339, 341
Білий Дім 199, 202
Білінськиий (Білинський), Богдан 311
Білозір Н. 133
Білорусь, білоруси 144, 145, 267, 362, 383, 387
Білостоцький Тиміш 108, 109, 110
Бінґемтон 220
Бірчак-Аліскевич Ростислава *див.* Аліскевич, Ростислава
Блистів Олександер 79, 86
Боберський Іван 5, 6, 8, 9, 11
Богацький П. 310
Боднар Олена 412
Бойдуник Осип 64
Бойдуник Ярослав 167, 413
Бойко Адріян 297
Бойко Дана 255
Бой-скавти Америки 177, 200
Бой-скавти Канади 224, 227, 277, 278, 279, 284
Бойцун Анна 166
Бойчук Дарія 169
Бойчук Осип 174, 409
Болюбаш Христя 255
Бондарь Алєксандр 352, 385, 386
Борецька Марта 44
Борецький Ізидор *див.* Ізидор (Борецькиий), єпископ
Борис Роман 297
Борислав *див.* Тустановичі-Борислав
Борова Мирослава 361, 412
Бородчук Іванна 347
Борущак Ірина 342, 412
Боснія 310
Бостон 181, 218, 219, 281
Ботте, Пилип 317, 410
Бочмаків родина 339
Брадфорд 299, 300, 301, 302, 304
Бразилія 153, 154, 319, 329
Брайтон (Міннесота) 170
Братислава 98, 344
Брауншвайґ 236
Брезгун-Соколик Оксана 252
Бриджпорт 181, 218, 219, 220
Брозина Зеня 214
Бруклин 99
Брюховичі 109, 110, 348, 349, 362
Бубель Ксеня 284
Будка Никита *див.* Никита (Будка), єпископ
Буенос-Айрес 253, 323, 324, 325, 326, 328, 329
Бужани 109
Буковина, буковинці 3, 14, 53, 54, 56, 223, 226, 259, 318, 376
Бурачинський Ерест 410
«Буриверхи», курінь 138, 210
«Бурлаки», курінь 97, 138, 189, 210
Буффало (Баффало) 34, 162, 165, 170, 174, 182, 188, 207, 208, 210, 217, 218, 219, 291, 293
Буцнів 109
Буць Тоня 317
Бучацький Л. 62
Бучацький о. О. 71
Бучок Михайло 300, 301
Бущак Ігор 359, 386

В

«В дорогу» 142, 280, 368
В'єтнам 179, 182, 184, 319
Валлія 301, 304, 307, 308, 361
Ванґен 126
Варшава 27, 72, 85, 339, 340, 341, 361, 386
Василик Андрій 411
Василик Ігор 326, 328, 329, 411
Василик Михайло 324, 326, 327, 411
Василик Стефан 318
Василіженко Костянтин 374
Василіяни, отці 153, 228, 286, 291, 323, 324, 325, 326, 339
Василіянки, сестри 7
Василіянок гімназія 21, 44
Василь (Величковський), архієпископ 196
Василь (Лостен), єпископ 196
«Ватра» 317
Вахнянин Ліда 286, 290
Вахнянин Остап 76
Вахнянівці 77, 84
Вашингтон (Вашінґтон) 174, 198, 202, 207, 208, 210, 219
Вашківці 14
Ващук Марта 440
Ващук Роман 255, 259
«Ведмедики», гурток 249, 287, 293
«Велика гра» 142, 143, 247
Великий Бичків 83
«Великий ісход» 131
«Великий луг», оселя 169
Великі Луки 79
Величковський Василь *див.* Василь (Величковський), архієпископ
Веприк Петро 125
Вербовий Е. 90
Вертипорох Х. 242, 297
Верхнє Водне 80
«Верховина», оселя 36, 43, 303, 305, 307, 308, 361
«Верховинки», курінь 210, 379
Верховинці 54
Верховна Рада України 351
Вжесневська Ірена 255
Вжесневська Руслана 255
Вжесневський Борис 297
Вжесневський Роман 255, 269, 280
Виговський Іван 350
Вижниці 14
Винників Аскольд 202
Винницька Іроїда іі, 247, 248, 255, 269, 272, 281, 297, 348
Винницька Оксана 255
Винницький Іван 255, 265
Виноградів 83
Височанський Юрій 255
Виховна Рада 108
Вишгород 380
«Відгуки» 16
Відень 12, 91, 238, 338, 381, 383
Віндзор (Онтаріо) 227, 228, 230, 235
Віндзорський палац 333
Вінниця 23, 371, 375, 376, 378
Вірменія, вірмени 95, 328, 362
Вітер Андрій 262
Вітер Марта 288
Вітошинська Д. 301
Вітошинська І. 242
«Вовкулаки», курінь 210
Вовкун 324
«Вовча тропа», оселя 167, 170, 171, 172, 176, 182, 187, 188, 194, 195, 200, 201, 203, 204, 211, 212, 217, 221, 253, 259, 314, 349, 360, 394
«Вовчою тропою» 325
«Вогні» 69, 73, 74
«Вогонь Орлиної ради» 133
Возняк Михайло 317
Войнаровський о. Тит 71
Войчишин Юлія 255, 262, 292, 297, 350
Волинська область 350, 351, 355, 371, 375, 376
Волинь 52, 53, 55, 58, 59, 62, 66, 72, 74, 223
Воловенко о. Олександер 378
Воловина О. 326
Володимир, князь 123
Володимир-Волинський 52
Волчук Оксана *див.* Клим-Волчук, Оксана
Воробець Андрій 160
Воронка Роман 160, 255, 354
«Ворохта», оселя 289
Врецьона Володимир 62, 122

Врублівські, Микола і Михайло 104
Вудсток (Онтаріо) 286

Г

Гавалєшка Остап 255, 296
Гаврилишин Богдан 286, 356, 366, 385, 386, 389
Гаврилюк Д. 301
Гаврилюк Маркіян 281
Гаврилюк Орест ii, 182, 343, 349, 356, 379
Гавриляк-Макарушка Р. 115
Гаврих Ярослав 302, 356
«Гагілки» 280
Гайденав 126, 332
Гайсин 114
Галайчук Богдан 326, 411
Галицька дивізія 110, 114, 142, 267, 299
Гамільтон (Онтаріо) 227, 228, 230, 251, 290, 291, 293, 403
Ганновер 126, 236
Ганушевський о. Богдан 107, 123, 125, 145, 297
Ганькевич Андрей 202, 203
Ганько М. 343
Гарас Катруся 272
Гарас Орест 248, 251, 272, 293
Гарвардський університет 285
Гарматій Андрій ii, 358, 359, 361, 367, 373, 414
Гартфорд 165, 188, 210, 219
Гасюк Богдан 347, 349, 350, 351, 353, 354, 356, 358, 364, 385, 391, 392, 414
Гевко Любомир 169
Геврик Тит 160, 274
Гельсінська група 353
Гемпстед (Нью-Йорк) 219, 220
Генега Богдан 347, 349, 350, 352, 354, 357, 361, 414
Герасимович Анна 301, 303, 304, 305
Герус Оля 415
Гинчак Тарас ii
Гільтяйчук 332
Гірняк В. 45
Гірняк Никифор 135
Гладкий В. 410
Гладкий Ярослав (Яро) 58, 62, 63, 64, 66, 67, 69, 91, 103, 108, 121, 122, 123, 127, 131, 145, 146, 174, 409
Гліб, владика 307
Гнатишин Рамон (Роман) 262
Гнатів Михайло 104
Гнатів Степан 104, 317
Гнатківський Володимир 213
Гнатчук Володимир 201
Говерла, гора 9, 66, 80
Годованець Юрій 160
Гойдиш Евстахія (Стаха) 181, 182, 199, 200, 201, 222, 413
«Голос Америки» 333, 346
Голубець Зенон 356, 413
Голубович О 410
«Гомін України», газета 241
«Готуйсь!» 42, 178, 193, 194, 221, 256, 275, 281, 282, 363, 376
Гончарів-Гончаренко Юрій 23, 88
Горбай Василь 18
Горбань Марія 255
Горбач Марко 259, 334
Горбенко М. 58
Горбовий Михайло 28, 48, 85
Гордієнко Олександер 255
Горіх-Цмоць Богдана 264
Горків Ігор 412
Горняткевич Андрій ii, 160, 284, 412
Городецький Ілля 123
Горохович Антоніна (Тоня) 133, 236, 255, 281, 286, 297
Горук Семен 19
Гохлянд 332, 333, 335, 336, 337, 338, 361, 394, 408
Грабець 114
Греція 277, 305, 306, 313, 333, 338
Гривул Тарас 383
Григорієв М. 92, 142
Грималяк О. 182
Гринаш Р. 301
Гриневич Ігор 314, 410
Гриневич Катря 21
Гриневич Н. 317
Гринів Ігор 270, 271, 347, 349, 351, 386
Гриньків, гора 66
Гриньох о. Іван 114

Гриськів Люся 203
Грицай Дмитро 114
Гузар Л. 54
Гузар Любомир *див.* Любомир (Гузар), митрополит
Гузичак Марія 104
Гузій Б 410
Гук Юрко 413
Гундич О. 14
Гурзуф 385
Гурко Е. 310, 311
Гуцул 36, 81, 250, 259
Гуцуляк Ераст 255, 268, 288, 296, 297

Ґ

Ґданьськ 339, 341. *див. тж.* Данціґ
Ґеделе (Угорщина) 82, 83, 85, 94
Ґела Степан 232
Ґеник-Березовський Андрій 286
Ґетінґен 331
Ґізицко 361
Ґнайзенав 126
Ґнєнзо 387, 388
Ґранд-Форкс (Північна Дакота) 225
Ґрафтон (Онтаріо) 233, 234, 239, 240, 261, 273, 286, 335
Ґрац 91
Ґресько Петро 323, 324, 411
Ґудзяк Борис 339
Ґут-Кульчицький Євген 20, 90, 121, 122, 131, 139, 141, 158, 159, 160, 161, 162, 172, 413

Д

Данило Галицький 350
Данія 386, 387
Данко Осип 331
Данціґ 90, 91. *див. тж.* Ґданьськ
Дарбі 301, 302, 304, 305, 306
Даревич Данило 247, 248, 251, 255, 258, 259, 260, 267, 269, 270, 273, 291, 346, 355, 356, 360
Даревич Дарія ii, 247, 248, 255, 258, 259, 260, 267, 269, 297
Даревич Юрій 251, 259, 270, 297, 346, 355
Дармограй Людмила 336, 341, 351, 354, 357, 409
Дармограй Петро 195, 354
Дармохвал Володимир 135
Дармохвал Микола 143
Дауфин *див.* Дофін
Дацишин Нестор 354
Дашкевич Олена 44
Дашко Володимир (Влодко) 355, 359
Денвер (Колорадо) 188, 218, 219
Деркач Ігор 347
Детройт (Дітройт) 158, 160, 161, 163, 164, 165, 168, 169, 170, 188, 189, 201, 207, 208, 210, 217, 219, 221, 403
Дехнич Роман 318
Джаспер, національний парк Канади 251, 260, 285
Джерсі-Сіті 99, 165, 166, 218, 219, 220
Джулинська Таня ii, xvii, 248, 255, 263, 269, 271, 280, 281, 282, 297, 345, 359, 363, 372, 392
Джулинський Орест ii, xvii, 173, 248, 255, 262, 263, 269, 271, 349, 350, 355, 359
Дивізія «Галичина». 114, 115. *див. тж.* Галичина, дивізія
Дитиняк Марія 284, 297, 407
Дичок Таня ii, 255, 259
«Діброва», оселя 170
Дівчата «ґайди» 44, 45, 278, 333, 334
Дідик Андрій 76, 80
Дідух Люба 295
«Діло», газета 8, 9, 16
Дмитриченко О. 52
Дмитрів, Іван і Наталія 330
«Дніпровий лиман», оселя 331
Дніпродзержинськ 360
Дніпропетровськ (тепер Дніпро) 23, 272, 348, 356, 360, 371, 372, 375, 381, 382, 384
Добош Ростислав 373
Добрівляни 46

Добрянський Михайло ii
Довбуш Любомир 353
Довбуш Олекса 54, 295
Довбуш Юрко 354
Довбушанка, гора 66
Довгович, Святослав, Ігор і Олена 343, 344
Долинщина 346
Донецьк 351, 355, 356, 368, 371, 372, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 381
«Доріст» 73
«Дорога» 111, 112, 116
Дорожинський Павло 178, 314, 413
Дофін 253
Драгоманов Михайло 2
Драґан, Петро, Микола і Василь 104
Драхів 80
Дрогобич 5, 9, 36, 43, 60, 68, 104
«Дрот» 5, 11, 12, 30, 35, 42, 44, 63, 238, 252, 265, 280, 406. *див. тж.* Тисовський, Олександер
Дубіль Роман 304
Дувалко Евген 272, 349, 350
Дуда Зенон 297
Дудко Тамара 255, 291
Думин Іванка 292
Дуркот Павло 343
Духновича скавти 78, 79, 80
Дяків Богдан 158

Е

Еґґенталь (Німеччина) 121
Едмунд (США) 99
Една-Стар (Альберта) 223
Експо-67 252
Еленяк Василь 223
Ельзас-Лотаринґія 100
Емс *див.* Лінґен-Емс (Німеччина)
«Енциклопедія українознавства» (*Encyclopedia of Ukraine*) 200, 243
Ерлянґен 138
Естонія, естонці 144, 145, 170, 200, 277, 278, 328, 353, 362, 363, 383

Є

«Євшан зілля» 346
Єлисавета II, королева 333
Єнкала Марта 306
єпископ Василь (Лостен) *див.* Василь (Лостен), єпископ
єпископ Ізидор (Борецький) *див.* Ізидор (Борецький), єпископ
єпископ Никита (Будка) *див.* Никита (Будка), єпископ

Ж

Жарський О. 133
Жевниці 94, 101
Желтвай Христя 248, 272, 358, 359, 440
Житомир 23, 371, 375, 376, 378
«Життя в Пласті» 12, 143, 238, 279, 348
Жовква 378
«Журавлі» 228, 298
Жуківський А 410

З

Загайкевич Володимир 60
Заґреб 91
Зазуля Роман 255
Закарпаття xix, 5, 42, 51, 55, 57, 58, 66, 67, 72, 75, 103, 113, 343, 351, 356, 371, 375, 376, 377, 386
Закидальська Наталія 232, 235
Закидальська Оксана ii, xix, 151, 223, 248, 255, 270, 273, 281, 309, 329, 343, 347, 348, 351, 352, 355, 359, 360, xvii
Заклинський К. 78
Заклинський Мирон 110
Заліпська Оксана 414
Заліщики 376, 378
Залуцький З. 39
Зальозецька Софія 297
Зальцбурґ 122, 123, 124, 144
Заоборна Тамара 330
«Записки українського пластуна» 142
Запоріжжя 356, 371, 375, 377

Зараска Люба 297
Зарицька К. 114
Зарицька Ольга 104, 116
Зарицькі, Роман і Дмитро 104
Зарновіца 386
Захарчишин Лев 347, 348, 349, 352, 365, 374, 389, 414
Заяць Маркіян 331
ЗБ xx, 248, 289, 290, 355, 356
Здолбунів 52
Зелена Марія 110, 115, 232
Зелений Гай 379
Зелений Зенон 110, 115
«Зелений Яр», оселя 170, 188
Зельський Іван 283
Зєлик Софія 203, 205
Зима Юрій 347
Зілінський І. 112
Злотницька Б. 301
«Золота булава», вишкільний табір xx, 248, 271, 349, 355, 356, 369. *див. тж.* ЗБ
Золотницька Богданна 300
Золочів 15, 61
Зорич Ярослава 297
ЗСА *див.* США
Зубальський Євген 158
Зузук Ірина 354

І

Іваненко Михайло 61, 107, 133, 145
Іванець Ярослав 318
Іваник Володимир 411
Іваницьких родина 326
Івано-Франківськ 13, 15, 36, 346, 348, 351, 352, 353, 354, 368, 370, 371, 372, 373, 375, 376, 377, 378, 381, 382. *див. тж.* Станиславів
Івантишин Ярослав 89
Іванусів Божена 255
Іванчишин Юрій (Джордж) 259
Іванюк Б. 328
Івасюк Володимир 264, 292
Івашко о. Володимир 227, 228, 229, 269, 277, 282, 294, 297, 298
Івоніч-Здруй 387
Ігнатович Ігор 288
Ізидор (Борецький), єпископ 242
Ізмаїл 23
Ільків Орест 104
Ільницька Мотря 255
Ільницька Ніна 195
Ільницький Ростислав 326, 411
Інґольштат 124, 133, 331
Інститут Відкритого Суспільства (OSI) 356
«Інформаційний вісник КПС» 373
Ісаїв І. 178
Іскат Анна 255
Іспанія 335, 382
Іст-Гановер (Нью-Джерсі) 357, 403
Іст-Четем 167, 170, 171, 172, 182, 188, 314, 318
Італія, італійці 22, 115, 142, 145, 196, 259, 335, 387

Й

Йонкерс 99, 218, 219, 220
Йоркський університет xviii, 346
Йорктон (Саскачеван) 99
Йосиф (Сліпий), кардинал 185, 329, 333, 335, 382

К

Казахстан 362
Казимира Богдан 295, 297
Казимира-Дзьоба Надя 292
Калґарі (Альберта) 251, 263, 295
Калинець, Ігор і Ірина 346
Калинович В. 73
Каліфорнія 218
Калуш 28
Кам'янець-Подільський 23
Кам'янка-Струмилова (тепер Кам'янка-Бузька) 109
Каменецький Юліян 123, 126
«Канадийський українець», газета 224, 225
Канадський інститут українських студій 285, 296
Кандиба Олег 264, 292
Канів 23
Канн 305
Караванський Олег 347

Каратницький А. 71
Кардинал Йосиф (Сліпий) *див.* Йосиф (Сліпий)
Карпати 9, 29, 30, 31, 33, 39, 44, 49, 54, 75, 80, 82, 85, 91, 95, 101, 162, 232, 259, 348, 350, 357, 374, 388
«Карпатські вовки», курінь 243, 325
Кархут Василь 48, 69
Катеринослав *див.* Дніпропетровськ
Катовіце 96
Качан Люба 292
Качор Софія 248, 255, 266, 272, 297, 358, 359
Качор, Андрій, Іванна 297
Кашицький Володимир 67, 104
Каштанюк Б. 99
Кашуріна Галина 374
Квасневський 61
Квасниця-Певна Христя 168
Кекіш Богдан 28, 383
Кекіш Марія 28
Кельман О. 305
Кеніґсдорф 332, 408
Кенора (Онтаріо) 252
Кергонксон (Нью-Йорк) 219
Керестіль Іван 331
Кивелюк Богдан 74
Кисловодськ (Росія) 387
Кияк Наталія 392, 415
Кіровоградська область 371, 375, 376, 381, 382, 387
Кісь Галина 255
Кіцмань 14, 53
Клим-Вольчук Оксана 168
Климентій (Шептицький), архімандрит 32
Климкович Софія 297
Клівленд 160, 164, 165, 182, 188, 194, 207, 208, 210, 217, 219
Кліщ Іван 42
Клюба Роман 330
Клюфас Юрій 160, 167, 297
Кльось Мирослава 411
Кметик Володимир 289
«Княгині», курінь 210, 379
Кобилянська Ольга 294
Кобилянський Зенон 291
Ковалик Дарія 255, 440
Ковалик Христя 440
Ковальчук о. 326
Ковалюк Богдан 255
Ковель 52
Ковч Орися 203
Ковч Христина 203, 207, 222, 362, 379
Когут Л. 317
Когут Симон 317, 321, 410
Когут Т. 182
Козак І. 334, 335
Козак Славко 354
Козак, Ярко і Юрій 160, 280
Козицька Г. 92
Козицький Д. 84, 90, 92
Козичар М. 86, 113
Колесник Дмитро 415
Колодчин Василь 169
Коломиєць Марта 203
Коломия 9, 15, 28, 36, 61, 68, 110, 376, 378
Колос Богдан ii, xvii, 269, 286
Колос Маруся 440
Колос Христя 440
Комаринський Володимир 76, 336
Комарницька Марія 255
Комісар Марія 255
Комісія Дешена 264, 267
Кондратюк 351
Кондрацька Галина Квітка 297
Копач Олександра 242
Копач Роман 236, 245, 255
Копистенський Лев 22
Копчак Б. 343
Кордуба Богдан ii, 160
Коренець Ганна (Ганка) 66, 103, 108, 121, 122, 139
Корея 386
Коржан 334
Король Ігор 196
Королюк Василь 104
Королюк Степан 104
Коропецька Наталія 199, 215
Корчинський Володимир 298
Корчинський Зенон 196, 225, 351, 352
Косак Зенон 104

Косач Ольга 287
Косів 28, 48, 85, 109, 133
Космин Михайло 347
Костельник І. 110
Костецький Сергій 66, 67, 103, 104
Косць Рената 381
Кохан Христя 413
Коцур А. 343
Кравець Іван 343
Кравців Б. 52.
Кравців Богдан 142, 174, 413
Кравченюк Оксана 168
Краків 72, 90, 100, 102, 104, 105, 107, 112
Крамарчук Марія 379
Краматорськ 381
Красілич Степан 379
Красне Поле 86, 113
Криниця (Криніца) 106, 109
Криськів Олесь 203, 270, 347, 348, 349, 350, 351, 354, 357, 358, 414
Крисько Іван 104
Крук Юрій 273, 360
Крупак Люба 199
Крути, Крутянська битва 101, 200, 354
Круцик Роман 354
Круцько Христина 255
Кубійович Володимир 105, 107, 114, 116, 200
Кузь Володимир 196, 222, 232
Кузьмович Марта 409, 413
Кузьмович Ольга ii, 68, 164, 174, 178, 181, 183, 193, 196, 199, 202, 203, 204, 213, 222, 350, 413
КУК (Комітет українців Канади пізніше Конґрес українців Канади) xx, 241, 243, 246, 262, 265, 266, 293
Кулик Орест 21, 22
Кулинич Й. 194
Кулинич Надія 182, 190
Куліш Володимир 255
Кульчицький-Ґут Евген *див.* Ґут-Кульчицький, Евген
Купчинский Роман 350
Купчинський Я. 21
Курітіба 153, 329
Кучабський Василь 18
Кучер Іванка 169
Кучма Леонід xviii, 386
Кучун Григорій 13
Кушнір о. Василь 224, 246, 267
Кущак Теодор 255

Л

Лабунька Олесь 202, 212
Лаврів Ганна 104
Лагодинська Ія 305
Лазурко Маркіян 284
Ламанів Галина 302
Ланьцут 88
Ластовецький Андрій 201, 203
Латвія, латвійці 144, 145, 200, 277, 278
Лебедь Микола 114
Левицький Марко 297
Левицький Мирон 15, 34, 60, 62, 63, 64, 69, 74, 108, 109, 110, 111, 121, 124, 127, 129, 139, 140, 162, 170, 174, 184, 196, 238, 255, 280, 287, 306
Левицький Роман 184
Левицький Северин 15, 34, 35, 60, 62, 63, 64, 69, 74, 108, 109, 110, 111, 121, 127, 129, 139, 140, 162, 170, 174, 35, 35. *див. тж.* «Сірий Лев»
Левицький Юрій 255
«Левурда» 378
Леґніца (Лігниця) 339, 341
Лемко 71, 103, 104, 105, 110, 111, 340, 341, 342
«Ленінська молодь», газета 270
Лестер 301, 302, 303, 305
Леськів Юрій ii, 392
Леся Українка 287
Летбридж (Альберта) 228
Летенко Сергій 374, 381
Липинський Адріян 411
Липинський Іриней 411
Липинський Степан 411
Литва, литовці 95, 144, 145, 170, 200, 277, 278, 328, 351, 363
Литвин Марія 326, 328, 329, 411
Литвин Юрій 326, 328, 329, 353

Личаківський цвинтар 382, 383
Лишак Марта 284
Лінґен-Емс 236
Ліон 95, 100
«Лісова школа», вишкільний табір 81, 95, 186, 190, 206, 328, 342, 361, 369. *див. тж.* ЛШ
«Лісові мавки», курінь 138, 176, 193, 210, 268
«Лісові чорти», курінь 38, 39, 40, 41, 59, 64, 138, 140, 210, 240, 245, 318, 379
Лісовська Настя 350
Лісовський Роберт 90
Літковець Наталія 354, 358, 359
Лобович Евген 13
Лоза Михайло 255, 264
Лондон 94, 95, 144, 145, 146, 277, 300, 301, 302, 305, 306, 307, 308
Лорейн (Огайо) 218, 219, 220
Лос-Анджелес 158, 188, 210, 218, 219
Лостен Василь *див*. Василь (Лостен), єпископ
Лотаринґія 100
Лоханко Е. 88
«Луг», гімнастичне товариство 68
Луганська область 371, 372, 375
Луги 80
Луговий Юрій 282
Лужницький Григорій 21
Луквиця 378
Луців Володимир 269, 359
Луців Дарія 297
Луців Ярема 272, 273
Луцьк 52, 58, 348, 351, 376, 378
Луцький О. 193
ЛШ 191, 252, 272, 356. *див. тж.* «Лісова школа»
Львівська молодіжна академія наук (ЛМАН) 270, 271, 347
Львівський університет 12, 34
Люба 263
Любінецька Фалина 115, 158, 169
Любомир (Гузар), митрополит 382
Лювен 152
Люксембурґ 387
Ляндек 123

М

М'ялковська Марта 334, 335, 336, 350
М'ялковський Орест 337, 338
Мазепа xviii, 54
Мазяр Володимир 255
Макарушка Богдан 22
Маківка, гора 73, 353
Макогін Й. 92
Маланчій Віра 249
«Малі друзі» 135, 142
Малковський Анджей 9
Малюца Іван 64
Манітобський університет 296
Маннгайм 332
Маренін М. 410
Маринович Роман 126
Мариняк Ксеня ii, 272, 273, 355, 356, 360
Маріуполь 356
Маркусь Василь 147, 203, 333
Марченко Олександер 255, 305
Масарик Томаш 87
Маслосоюз 72
Матіяшек Петро 379
Медвідський Богдан 297
Медведів родина 80
Мельник Володимир 105, 141, 182, 248, 299
Мельник Таня 248
Мельниківська фракція ОУН, (мельниківці) 105, 141, 148, 149, 299
Мельничишин Ліза 65
Микита Ігор 413
Микитів Ольга 284
Микитчак Оксана 337
Миколаївська область 371, 375, 376, 377
Миколин Богдан 290
Милуся М. 326
Мирнам (Альберта) 284
Михайлів Богдан 383
Мицик Роман 122
Мицьо Андрій 199, 221, 413
Мицьо Ярослав 305
Мишковичі 109

Міґус Оксана 264
Міґус Павло 297
«Мій перший словник» 280
Мілянич Атанас 131, 170, 178
Міннеаполіс 165, 219, 220, 237, 283, 295
Мінчак Михайло 17
Міттенвальд 34, 124, 125, 127, 128, 130, 136, 138, 145, 162, 170, 394
Міхняк Роман 123
Мокрий Володимир 339
Молдова 386
«Молоде життя», видавництво 142, 143, 168, 243
«Молоде життя», журнал 84, 92, 116, 141, 142, 169
Молчанович Оксана 383
Монблан, гора 139
Моннет, комісар ССБ 146
Мончак Мирон 289
Морейон Жак 272, 385
Мороз Валентин 264
Моршин 350
Москва 329, 384, 385
Мотиль Марія 201
Мохнатий Михайло 391
Мриглоди 340
Мриц 332. *див. тж.* Мудрик-Мриц
Мстислав (Скрипник), митрополит 196
Муасон (Франція) 144
Мудрик (Мудрик-Мриц), Ніна 153
Музала Микола 342, 415
Музей «Українсье село» (Альберта) 260. *див. тж.* Село спадщини української культури
Музей української визвольної боротьби 97
Муїла Теодор 104
Мукачів 75, 80, 83
Мульлкевич Христя 255
Мушка Роман 255, 269
Мюнхен 74, 114, 121, 126, 128, 138, 141, 142, 146, 148, 158, 227, 243, 331, 333, 334, 335, 336, 361

Н

«На сліді» 69
Навроцька Дарія 12
Навроцький 301
Навроцький К. 178, 215
Нагірна Софія 363
Нагуєвичі 9
Надвірна 5, 381
Назарик Юрій 411
Назарук Мартин 304, 305, 330
Наконечний Микола 227
«Народна воля», газета 221
Народний дім 19, 28, 162, 163, 168, 225, 286, 317
Наукове товариство ім. Шевченка *див.* НТШ
Начальний пластун 34, 35, 127, 129, 162, 170, 195, 196, 207, 234, 238, 264, 284, 285, 315, 316, 328, 334, 335, 357, 362, 364, 367, 368, 369, 373, 374, 382
«Наш вік» 241
«Наша мета» 241
Небесна Наталія 255
Небилів 223
Невицьке 356
Нечай С. 99
Нижнів 110
Никита (Будка), єпископ 224
Нинка І. 178
Нідерланди (Голландія) 272, 273, 362, 386, 387
Ніяґарський водоспад 242, 362, 398, 403
НКВС 104, 114
Нова Зеландія 321
«Нова Сцена», трупа 83
«Новак» 135
«Нове слово», газета 16
«Новий Сокіл», оселя 162, 188, 218, 291, 293
«Новий шлях» (*New Pathway*) 241
Новиця 386
«Нові обрії», курінь 210
Ноймаркт 140, 143
Ной-Ульм 135, 332
Норвегія 387
Ноттінгем 299, 301, 302, 306

НТШ xx, 74, 172, 243, 293, 405
Ньюарк (Нью-Джерсі) 165, 166, 182, 208, 217, 219
Нью-Брансвік (Нью-Джерсі) 207, 219
Нью-Гейвен (Коннектікут) 165, 181, 188, 218, 219, 220
Нью-Гемпшир 251
Нью-Йорк 98, 99, 157, 159, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 178, 188, 194, 198, 199, 201, 202, 207, 208, 210, 214, 217, 219, 221, 278, 281, 362, 383, 399

О

Об'єднаних націй адміністрація допомоги і регабілітації 118. *див. тж. УНРРА*
Овчаренко А. 410
Овчаренко Ю. 410
Одеса 23, 371, 372, 375, 380
ОДУМ 287
Окуневський Віталій 378, 414
Олбані *див.* Албані
Олександрія 52
Олесків Йосиф (Осип) 223
Олесницький Роман 66, 69, 103, 108, 115, 310, 311, 318, 410
Олесницький Я. 114
Олійник В'ячеслав 354
Ольга, княгиня 123
Онишкевич Лариса 354
Онишкевич Любомир 160, 174, 181, 194, 213, 281, 354, 363
Онищук Богдан 297
Онищук Мотрія 272, 356
Онищук Таня 247, 248, 255, 258, 259, 272, 358, 359
Опалинська Надія 364
Організація українських націоналістів xx, 64, 147. *див. тж.* ОУН
Організація українців Польщі 339. *див. тж.* ОУП, УСКТ
«Орден Залізної остроги», курінь 41
«Орден Хрестоносців», курінь 138, 210
Орищенко Роман 415
«Орликіяда» 184, 287, 314, 361, 381
«Орлиний круг» 180, 183, 204, 247, 341
Осідач Ігор 311
Осідач М. 410
Осінчук Ада *див.* Байлова-Осінчук, Ада
Остапович В. 53
Остапчук Д. 79
Остодір 29, 67, 71, 72
ОУН xx, 63, 64, 65, 67, 69, 101, 105, 113, 114, 141, 148, 149, 299
Охримович А. 39
Охримович С. 52
Ошава 99

П

П'єрацький Броніслав 101
Павелчі 46
Павлишин Марія 255
Павлишин Петро 339
Павлишин Роман 312, 319, 322
Павлів Ірина 255
Павлів Люда ii
Павлів Орест 297
Павлівів родина 376
Павлюк Борис 66, 413
Павлюк Ніла 202
Павлюх Г. 72
Падох Ярослав 167, 413
Палац «Україна» 354
Паливода Ярослав 160
Палихата Тарас 364
Палієнко Василь 280, 314, 409
Палій Ліда 234, 297
Паліїв Дмитро 18
Паліїв Цьопа (Кекилія) 44, 46, 66, 70, 71, 103, 105, 108, 109, 110, 115, 121, 122, 174, 230, 240, 241, 242, 243, 246, 248, 269, 280, 300, 301, 302, 304
Панчак Сергій 94, 343
Панчишин М. 73
Паньківський Кость 107
Папіш Ака 295
Пап-Пугач Степан 79, 81

Парахоняк *див*. Рубель, Слава
Паращак Оксана 303, 305
Париж 90, 97, 99, 308
Пассейк (Нью-Джерсі) 165, 207, 219
Пасічна 109, 114
Пасічник Олеся 271, 351
Пастернак Д. 21
Патріярх Андрей *див*. Андрей (Шептицький), митрополит
Патріярх Любомир *див*. Любомир (Гузар), митрополит
Патріярх Мстислав *див*. Мстислав (Скрипник), митрополит
Пашковський 217
Певна *див*. Квасниця-Певна, Христя
Пежанський Михайло 21, 22, 39, 167
Пеленський Дам'ян 13, 20, 112, 122, 310, 331, 333
Пеленський Євген 13, 20, 69, 112, 122, 310, 331, 333
Пендзей Богдан 269
Пендюк Ольга 300
Перемишль 13, 15, 17, 21, 36, 44, 60, 339, 341, 361, 363
Перстюк С. 99
«Перші стежі», курінь 138, 191, 210, 252, 274
Петлюра Олена 100
Петлюра Симон 97, 100, 287
Петух 339
Пешек Йозеф 83
Пилипів Іван 223
«Писаний камінь», оселя 49, 54, 208
Підкарпатська Русь 75, 77, 80
Підлюте 29, 31, 44
Підляшшя 104, 105, 341
Піонери 24, 253, 345, 370, 385, 389. *див. тж.* СПОК
Пісецький Григорій 59
Плав'юк Богдан 103, 104
Плав'юк Микола 267, 291, 297
«Плай», кооператива 232, 234, 280
«Плай», мандрівне товариство 68, 71
«Пласт» просвітницько-спортивне товариство у Львові 348, 349, 350
«Пласт для батьків» 267
«Пласт і політична приналежність» 148
«Пластова Січ», оселя 233, 234, 237, 238, 248, 250, 261, 263, 264, 271, 273, 286, 287, 288, 291, 293, 295, 394, 403, 405
«Пластовий вісник» 229, 245, 260, 277, 298
«Пластовий довідник» 280
«Пластовий листок» 16, 161, 172, 177, 194, 196, 221, 222
«Пластовий табір» 6, 10, 16
«Пластовий шлях» 56, 149, 178, 194, 221, 222, 280, 363, 376, 385, 391, 392
«Пластові вісті» 92
«Пластові гри і забави» 10, 16
«Пластові приписи і розпорядки» 36
«Пластун» 83
«Пластун» – українська національно-патріотична організація 353
«Пластун–Junak–Cserkész» 76, 78, 83
«Пластун-Scout» 142
«Побратими», курінь 210
Подєбради 88, 89
Подільський К. 94
Познань 387, 388
Покальчук Олег 271, 348, 351, 352, 399, 414
Поліха Теодор 13
Полтавська область 371, 375
«Поляни» 378
Польські скавти 8, 13, 19, 26, 62, 96, 97, 145, 196, 277, 278, 339, 340, 386, 387, 388
Понінська Дарка 168
Попель Юрій 202
Попович Микола 109, 300, 304
«Посібник зв'язкового» 280, 413
Потік 62
Потічна Леся 259
Потюк Галя 271

Похмурська Маріянка 295
Почаїв 52
Президент Реґан 202
Прем'єр-міністр Джон Діфенбейкер 238
Прем'єр-міністр Лестер Пірсон 252
Пришляк Й. 182, 217
Прінс-Альберт (Саскачеван) 227, 228, 294
Прокопець Володимира 255
«Просвіта» 52, 58, 68, 83, 106, 224
Процюк Володимир 126
Пряшів 95, 336, 343
«Пташеня» 181,282, 363, 368
Птиче 109
Путилова Анна ii
Путько Аркадій 342, 412
Пуща-Водиця 362
Пшоняк Іван 284
Пясецька Ніна 62, 125, 135
Пясецький Андрій 103
Пясецький Володимир 264, 292, 440
Пясецький Лев ii, 440
Пясецький Олег 361
Пясецький Петро 121, 123, 125
Пясецький Юрій 108, 174, 231, 240, 280, 298, 407

Р

Радь Василь 300
Радехів 34
Радивилів 52
Радянська окупаційна зона 118
Радянська Україна 9, 50, 87, 117, 118, 199, 271, 292, 356, 384
Радянське посольство 246
Радянський Союз xix, 119, 258, 266, 336, 343, 345, 346, 347, 352, 353, 371, 405
Рак П 66
Рак Р. 115
Рак Ярослав 106, 107, 108, 122, 129, 131, 147
Раковська Олександра ii
Раковський Мирослав 158, 213, 214, 374, 413
Раковський. Юрій ii
Ракорні Олександер 330
Рахів 76, 80
Рачкович Теодор 304
Ребет Лев 114, 333
Ребет Тарас 114, 333, 336, 350
Ребрик Марія 344
Ребрик Михайло 232
Ребрик Ярослава 232
Ревай Юліян 79, 83, 113
Реґенсбурґ 123, 126, 140, 143, 144
Редько Юліян 346
Решітник Лідія 264
Решітник, Марія і Дмитро 292
Ржевніце 88, 90
Рибак М. 343
Рибан М. 99
Рим 202, 333, 335
Різник Р. 99
Ріміні 115, 142
Річинський Арсен 406
Рогатин 14, 15, 21, 43, 62
Рогатинський Петро 169
Рогожа Роман 409
Рожанка 349
Рожнятів 31
Розумний Ярослав 297
Рокіцький Олесь 414
Романків Любомир 178, 199, 207, 255, 284, 285, 352, 354, 356, 357, 362, 366, 367, 382, 409
Романюк Леопольд 158
Ромах Ярослав 169
Росляк Марія 284. *див. тж.* Дитиняк, Марія
Росляк Ярослав (Сяхо) 251
Рочестер (Нью-Йорк) 165, 188, 207, 208, 210, 219, 281
Рубан Петро 354
Рубашевські, Міля і Микола 291, 293
Рубель Слава 154, 169, 178, 199, 203, 329, 364, 381, 392, 409
Рубінович Б. 79, 133
Рудько 332, 333
Рузицька-Івахнюк Надія 227
Румунія, румуни 53, 82, 259
русофіли 48, 78, 79, 80, 85

С

Саварин Ольга 297
Саварин Петро 255, 262, 267, 284, 285, 296, 297
Савицький Юрій 194, 203, 360, 413
Савт-Бавнд-Брук (Нью-Джерсі) 159, 166, 167
Савчак Володимир 151, 222
Савчин Христина 407
Савчук Борис ii, 74
Сагайдачний Петро Конашевич 11, 123, 285, 350
Садбері, Судбури (Онтаріо) 227
Саджава 46
Саєвич П. 135
Салабан Богданна 174
Саляк Марія ii, 149, 335
Самбір 12, 13, 15, 43, 61, 110, 272, 382
«Самітні рисі», курінь 81
Самокіш Н. 182, 215
Самопоміч 164, 166, 169, 383
Самотулка Теодосій 133, 135, 333, 354
Сантіяґо (Чілі) 362
Санторе Христина 202
Сан-Франціско 181
Саракила Михайло 318
Сарсель 243, 293
Саскатун 227, 234, 294, 295
Саскачеван 223, 228, 294
Сваз (Sváz) 96, 97
Свалява 80
Свинтух Володимир 199
Свідзинська Ольга ii
Свірж 382, 383, 394
Світловодськ 387
Світове скаутське бюро 94, 95, 96, 144, 146, 277, 385
Світовий конґрес вільних українців (тепер Світовий конґрес українців, СКУ) xx, 224, 246. *див. тж.* СКВУ
Світовий форум українців 272, 354
Світуха Микола 133, 269, 277, 289, 298
«Свобода», газета 99, 178, 193, 221, 222
Святий Юрій, патрон Пласту 83, 241, 305, 317, 318, 328, 380
Святого Юра собор 26, 40, 83, 380, 382, 387
Севастополь 375
Сейнт-Пол (Міннесота) 237
Село спадщини української культури (Альберта) 274, 394
«Село-Пласт» 45, 46, 79
Селянський Роман 326, 328, 411
Семенюк С. 52, 59
Семків Юрій 312, 410
Семків Ярема 321
Сенів І. 62, 108
«Сеньйорська думка» 140
Сербин А. 70
Сербин Роман 297
Середняк Х. 326
Сивак Юрій 318
Сидор 114
Сидорак Оксана 181
Сидорович Савіна 7, 42
Синевидсько-Вижне 46
Синевир 109
Сиракузи (Сиракюз) 165, 207, 218, 219, 220
Сич Олександр 415
Сірецький Б. 54
«Сірий Лев» 63, 162, 234, 238. *див. тж.* Левицький, Северин
Сірко Іван 350
«Сіроманці», курінь 138, 139, 160, 210
Сірополко С. 100
Сірський Борис 297
Сітницька Уляна 109
Сітницький Богдан 103
Січові Стрільці 5, 9, 13, 17, 18, 19, 20, 34, 114, 237, 353
Сіяк І. 135
Скаб Н. 291
СКВУ xx, 246, 265, 266, 267, 294, 296
Скірка Марко 361
«Скіф» 272, 360, 384
«Скобин круг» 247
Скорик І. 58

Скоробський Володимир 348, 353, 374
Скоропадський Данило 301
Скочиляс Іван 174
Скребцов Борис 385
Скрипник Мстислав *див.* Мстислав (Скрипник), митрополит
Скрипник Софія 286, 295. *див. тж.* Ярмолюк, Софія
Скрипник Ярослав 297
Слабченко Евген 23, 88
Славське 63
Славутич Яр 406
Сливинська Анна 284
Сливинська Іванка 287
Сливинська Оленка 407
Сливинська Роксоляна (Рося) 248
Сливинський Олесь 248, 272, 358, 359
Сліпий Йосиф *див.* Йосиф (Сліпий), патріярх-кардинал
Слободян Омелян 314, 319
Словаччина, словаки хіх, 82, 115, 274, 336, 343, 344, 357, 386, 399
Слупськ 339, 341
Слуцька Анастасія 44
Слюсарчук Юрій 356, 409
Смеречинська Анастасія 123, 135
Смеречук Оксана 273
Соболта Богдан 167, 195
Содоль Петро 190, 201, 206, 207, 222, 334, 351, 352, 354
Сокаль 15, 27
Сокіл Г. 326
«Сокіл», оселя 25, 30, 33, 71, 72, 357, 370, 376, 378, 379, 382
«Сокіл», українське спортинвне товариство 68, 230
Сокіл, Новий *див.* «Новий Сокіл», оселя
Сокільники 19
Соколик Оксана *див.* Брезгун-Соколик, Оксана
Солодан Зоряна 284
Соломаха Наталія 359
Солочин 80, 81
Соневицька Ольга 181
Сорока М. 104
Сорос (Шорош), Джордж 356, 366
Сось Н. 301
Софронів-Левицький Василь 124
Сохан Ігор 193, 199, 201, 202, 413
Соханівський Володимир 280
Сохань-Гадзевич Рома 221
«Союзівка» курорт 174, 199, 287, 335, 403
«Спартанки», курінь 41, 210
Спілка української молоді 147, 177, 298. *див. тж. СУМ*
Спольський Ярослав 232
Ставничий Анатолій 255
Ставничий Петро 413
Ставні 80
Старак Ігор 248
Старий Самбір 272, 378
Старосольський Б. 109
Старосольський Юрій 66, 71, 108, 109, 111, 112, 121, 122, 131, 142, 143, 163, 195, 196, 247, 264, 315, 316, 328, 334
Старух Аруня 181
Старух Теофіль 160
Старух Ярослав 61
Старява 71
Стасюк Оля 202, 203
Стебельський 114
Стебницький Вячеслав 337, 338, 358, 359, 361, 362, 414
«Стежки культури», табір 184, 189, 252, 361
Стельмах Роман 336
Стельмахів Марта 318
Степанівна Любов 350
«Степові відьми», курінь 210
Стернюк [?] 328
Стефанів Мирон (Міма) 284
Стецура Ігор (Іко) 174, 284, 286
Стецюк М. 133
Стремницький 339
Стрий 12, 13, 14, 15, 19, 20, 21, 36, 41, 42, 43, 61, 100, 110, 113, 138
Стрийське товариство молодих волонтерів 20
Струк Остап 73, 104
Студинський Ю. 21, 39
Студити, монахи 286
Стус Василь 348, 353

Субтельний Орест ii, xvii, xviii, 297, 440
Сукмановський Михайло 319
СУМ xx, 22, 147, 148, 152, 171, 188, 287, 291, 301, 302, 305, 315, 317, 318, 329
Сумська область 371, 375, 376, 377
Сурма Святослав 356
Суховерський Ігор 139
Суховерський Юрій 318, 410
Сушків Володимир 167
Сушко Роман 18
Сянок 107

Т

Таллінн 353
Танцюра Валерій 389
Тарапацька Люба 286
Тарнавська О. 314
Тарнавський Б. 410
Тарнавський Омелян 112, 139, 174, 228, 234, 240, 269, 281, 297, 314
Тарнув 88
татари 373, 376
Татарський Роман 169, 170
Татомир Володимир 106
Телешевський 289
Теребовля 14, 19
Тернопіль 15, 19, 28, 36, 61, 68, 271, 348, 350, 351, 355, 370, 371, 372, 374, 375, 377, 382
Терпляк Леонід 248
Терпляк Христя 440
Тижанський Вєслав 388
Тима Петро ii, 339, 342, 351, 352, 361, 412
Тимкевич Антін 195
Тисовський Олександер «Дрот» 4, 5, 6, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 62, 72, 73, 109, 110, 122, 298
Тисовський Стефан 30
Тихий Олекса 353
«Ті, що греблі рвуть», курінь 46, 138, 140, 191, 210, 212, 243, 248
Тіроль 335
Ткаченко Оля 336, 338, 361, 369
Ткачук Юрій 374
Товт Микола 98
Топольницький Микола 294
Топорович Люба 356
Трентон (Нью-Джерсі) 165, 166, 218, 219, 220
Третяк Микола 46
Три Головні Обов'язки пластуна 257
Трильовський Кирило 3
Трипілля 251
Тузяк Віра 331
Туніс 151, 154
Тустановичі-Борислав 104

У

«У мандри» 314
УВАН xx, 172, 405
УВО xx, 59
УГА xx, 20, 30
УГКЦ 307, 382. *див. тж.* Українська греко-католицька церква
Угнів 60
Угорники 46
Ужгород 75, 76, 77, 78, 79, 83
«Україна», курінь 96, 97
Українська галицька армія xx, 20, 22, 34. *див. тж.* УГА
Українська господарська академія 88
Українська греко- католицька церква 177, 234, 237, 242, 283, 293, 303, 327, 329, 335, 341. *див. тж.* Українська церква
Українська Народна Республіка 23
Українська національна армія 55, 114
Українська православна церква 166, 177, 382. *див. тж.* Українська церква
Українська церква 172, 242, 405
Українське національне об'єднання 224, 291. *див. тж.* УНО
«Українсье село», оселя (Нью-Джерсі) 166
«Українське слово», газета 325
Український вільний університет 88

«Український голос», газета 241
«Український парк», оселя (Манітоба) 237, 238, 283, 294, 394
«Український Пласт» 112
«Український тижневик» *(Ukrainian Weekly)* 193, 221
«Український фармер», газета 241
«Українські вісті» (Ukrainian News) 225, 241
Українсько-канадське [пластове і] спортове товариство «Січ» 224
УКТОДОМ xx, 27, 35, 36, 48, 60, 63, 71, 72
Умань 23
УНО 286
«УНРРА» 118, 119, 124, 135, 145
УПА xx, 104, 113, 114, 204, 231, 382
УПК 89, 92
УПЦ 382. *див. тж.* Українська православна церква
Уруґвай 327
УСКТ 339
Устиянович Анна 78
Утриско Мирон 126, 140

Ф

Фастівець В. 301
Федерація скавтів Прикарпатської Руси 77, 78, 80
Федишин Ю. 326
Федорак Володимир ii
Федусевич Мирон 12, 21, 29, 44, 310
Федюшко Ярослав 232
Ференцевич Юрій 115, 164, 170, 178, 409, 413
Фіґлюс Ігор 415
Фіґоль Андрея 274
Фіґоль Атанас 122, 127, 128, 129, 132, 142, 149, 162, 243, 333, 335
Філадельфія (Філядельфія) 99, 158, 160, 164, 165, 168, 188, 202, 203, 207, 208, 210, 217, 219, 354
Філарет (Денисенко), патріярх 382
Філателістичне бюро 144
Фрайбурґ 126
Франів Іван 255, 267, 280
Франкевич Борис 338
Франко Іван 4, 9, 21, 242
Франко Петро 4, 5, 9, 17, 104
Франц-Фердинанд, архикнязь 17
Франція, французи 56, 91, 95, 99, 100, 101, 144, 145, 243, 254, 259, 293, 332, 334, 335, 382, 386
Французькі скавти 145

Х

Хабурський Любомир 255, 264
Хамука Богдан 103, 104
Харак Андрій 233, 242, 255, 286
«Характерники», курінь 140
Харківська область 371, 375
Хевпа Марта 292
Херсонська область 371, 375, 376, 377
Хичій Марта 359
Хмельницька область 371, 375
Хмельницький Богдан 210
«Хмельниченки», курінь 138, 210
Хойнацька Ірина 108, 109, 115
Холмщина 103, 104, 105, 110, 111
«Холодний яр», оселя 313
Хомин Марія 158
Хомин о. Петро 242
«Хортиця», табір 283
Храплива-Щур Леся 193, 194, 281, 297
Храпливий 14
Худик Іванна 292
Хуст 75, 76, 78, 80, 81, 83, 86

Ц

Цабанюк І. 410
Цегельський Юрій 123
Целевич 109
Центросоюз 72
Церковна 346
Цинцар Надя 284
Ціпанівська Ольга 115
Цмоць Модест 264, 292
Цуффенгаузен 132
Цюра Надія 364

Ч

Чайківський Богдан 108, 109, 115
Чарна-Ганча 387
«Час», газета 54
Чекальський Роман 346
Чемеринський Андрій 374
«Червона калина», курінь 41, 67, 100, 113, 138, 140, 210
Черкасенко Спиридон 76, 83, 406
Черкаська область 371, 375, 377
Черник Ліда 18, 202, 203
Черник Федір 18
Чернівці 14, 54, 371, 375, 376, 377, 382
Чернігівська область 371, 372, 375, 377
Чесноков Андрій 389
Честер (Пенсільванія) 219, 220
Чіддінґфолд 302, 303
Чікаґо 116, 160, 164, 165, 168, 169, 188, 207, 208, 210, 217, 219, 237
Чілі 274, 362, 366, 387
Чмола Іван 4, 5, 7, 8, 9, 11, 16, 17, 18, 20, 34, 44, 60, 90, 104
Чорне море 41, 54, 82, 95, 101, 210
Чорнеґа Діонісій 67, 104
Чорний Нестор 255
Чорнобиль 296, 304, 319
Чорновіл Вячеслав 266
«Чорноморські хвилі», курінь 210, 211
«Чорноморці», курінь 41, 64, 73, 110, 113, 138, 139, 140, 169, 210, 211, 383
Чортків 15
«Чортополохи», курінь 210
«Чота крилатих», курінь 138, 210, 378, 379
«Чота крилатих», оселя 378
Чупринка Тарас 204, 305. *див. тж.* Шухевич, Роман
Чучман Андріяна 274

Ш

Шале (Франція) 91, 95, 100
Шарк-Бень Тереса 168
Шарко Тереса 138
Шафранська Марія 122
Шафранюків родина 328
ШБ 191, 248, 252, 272, 356
Швеція xvi, 383, 386
Шевчук Мирослав 310, 311, 314, 318
Шевчук Ольга 284
Шеґрин Яків 182
Шембель Віра 181
Шептицький Андрей *див.* Андрей (Шептицький), митрополит
Шептицький Климентій *див.* Климентій (Шептицький), архімандрит
Шереґей Юрій 79
Шехович Володимир 126
Шидловський Осип 294
Шиптур Анна (Ганя) ii, 248, 269, 286, 355, 359
Ших Степан 302, 303
«Школа булавних» 191, 248, 328, 342, 369. *див. тж.* ШБ
Шкло 109
Шлемкевич Микола 109, 110
«Шлях молоді» 73
Шмулик Корнелій 153
Шолтис Л. 343
«Шостокрилі», курінь 210
Шот Орест 270, 271, 349, 351
Шотландія 301
Шпак Степан 291
Штарнберґ, озеро 331
Штундер Дмитро 227
Штутґарт 132
Шулякевич Славка 284
Шулякевич Ярема 284
Шуст Нестор ii, 160
Шутяк К. 99
Шухевич Роман 113, 114, 231, 382. *див. тж.* Чупринка, Тарас
Шухевич Юрій 204, 316, 382

Щ

Щекун Василь 373
Щецін 339, 341
Щука Андрій 255

Ю

Югославія, югослави 95, 115, 144, 299, 310, 363
Юзенів Михайло 167, 193
Юзенів Олександра 221, 222
Юзик Павло, сенатор 253
Юзик Сергій 416
ЮМПЗ xx, 170, 171, 195, 204, 237, 238, 240, 261, 286, 287, 292, 312, 314, 315, 318, 319, 332, 334, 336, 361, 394
«Юнак» 178, 194, 221, 281, 282, 321, 363, 376
«Юнацький зрив» 142
Юник Галина 255
Юник Микола ii, xvii, 255
Юрчишин Ярослав 415
Ютика (Нью-Йорк) 165
Юхновський Ігор 270, 346, 347
Ющенко Віктор xviii, 363, 389

Я

Яворів 5, 60, 68
Яворська Зоряна 284
Яворська Стефа 138
Яковина Микола 352
Яковчук-Басараб Костянтин 415
Якубович Дарія ii
Якубович Дарія 203, 215, 216, 350
Ялта 385
Ямниці 45
Янґставн (Огайо) 218, 220
Янів Володимир 53, 62, 131, 148
Янівський цвинтар 382
Янішевський Василь 262, 268, 269, 409
Янукович Віктор 393
Янушевська І. 301
Яремко Іван ii, 233
Яремченко О. 99
Ярмолюр Софія 286
Ярослав 103, 107
Ярославенко Ярослав 6, 76, 406
«Ясні зорі», курінь 54
Яськевич Б. 410
Яців Богдан (Джек) 139, 292, 293

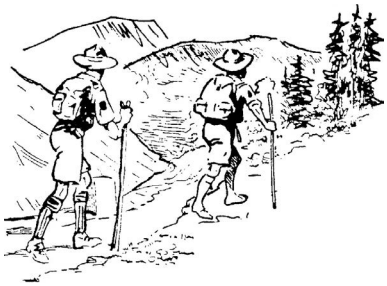

Останні подяки:

За цінну добровільну допомогу в підготовці до друку українського перекладу історії Пласту пл. сен. проф. Ореста Субтельного та ін., видавничий комітет висловлює щиру подяку пластунам-сеньйорам Марті Ващук, Христі Желтвай, Дарії Ковалик, Христі Ковалик, Марусі Колос, Христі Колос, Володимирові Пясецькому, Левові Пясецькому і Христі Терпляк.

СКОБ!